

פרשת ויקרא

ויקרא פרק א

(א) וַיִּקְרָא אֱלֹהִים מֹשֶׁה ה' קרא אל משה להיכנס לאהל מועד,¹ וַיְדַבֵּר יְקֹנֶק אֵלָיו מֵאֵהֶל מוֹעֵד ה' דיבר אל משה, מבין שני הכרובים שהיו באהל מועד,² לֵאמֹר ה' אמר למשה שיאמר לבני ישראל שהסיבה שהוא, משה, זכה בנבואה, היא בזכות ישראל:³ (ב) דִּבֶּר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם תדבר (משה) עם בני ישראל ותאמר להם,⁴ אָדָם כִּי יִקְרִיב מִכֶּם (תאמר לבני ישראל:) אם אדם מכס רוצה להקריב,⁵ קָרְבָּן לִיקְנוֹן (אם אדם מכס רוצה להקריב) קרבן נדבה לשם ה',⁶ מִן הַבְּהֵמָה אם רוצה להקריב את קרבנו מבהמות (בניגוד למנחות עליהם נלמד בהמשך), מִן הַבֶּקָר וּמִן הַצֹּאן תִּקְרִיבוּ אֶת קָרְבָּנְכֶם (אם מביא את קרבנו מהבהמה) מותר להביא בהמות לקרבן רק מבקר וצאן:⁷

א. עולת בקר:

(ג) אִם עֹלָה קָרְבָּנוֹ מִן הַבֶּקָר אם האדם החליט להקריב את קרבן העולה שלו מבקר,⁸ זָכָר על הבקר להיות זכר, שור,⁹ תָּמִים על השור שהוא מקריב לקרבן, להיות ללא מום,¹⁰ יִקְרִיבֵנּוּ (האדם המקריב את הקרבן) יביא את הקרבן,¹¹ אֵל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד יִקְרִיב אֹתוֹ האדם שמקריב את הקרבן יביא את הקרבן אל פתח אוהל מועד,¹² לְרִצְנוֹ לִפְנֵי יְקֹנֶק אם האדם קיים את שני התנאים האלו כשהביא את הקרבן (זכר

¹ רמב"ן וכן א"ע. לדברי הרמב"ן וא"ע, הפס' מפורש וצריך לומר כך: "ויקרא אל משה מאהל מועד, וידבר ה' אליו לאמר". הסיבה שהיה צריך לקרא למשה ליכנס לאהל מועד הוא משום שמשה פחד ליכנס לאהל מועד, בגלל השכינה ששרתה שם. רמב"ן כתב סיבה נוספת שלא כתבו אותה המפרשים האחרים והוא משום שהשכינה עוד לא שרתה בתוך המשכן, שהרי השכינה לא שרתה עד היום השמיני, ולכן משה עוד לא נכנס לאהל מועד, עד שהקב"ה קרא לו. רש"י: הקריאה כאן אינה ייחודית לקריאה זו, אלא בכל פעם שה' היה מדבר אל משה, היה קודם קורא אליו, וקריאה זו היא לשון חיבה. ספורנו: הקריאה הייתה מתוך הענן. בהסבר הדבר מדוע לא מוזכר בפסוק שה' הוא שקרא למשה, כתב אה"ח הקדוש 3 הסברים: א. כאם היה כתוב "ויקרא ה' אל משה", הייתי חושב שהקריאה נעשתה בקול גדול, אך הקול היה חלש כשהגיע אל משה, ומשום כך לא שמעו את הקול אנשים אחרים, לכן אמר שהקול היה חזק בשעה ששמע משה את הקול. ב. התורה העדיפה להזכיר את שמו של ה' בשעה של דיבור של מצווה ולא בדיבור של חיבה, והרי לפי המדרש, מטרת הקריאה בפס' א' היא קריאה של חיבה. ג. הקריאה הייתה בשעה שכולם חיכו לראות למי יקרא ה', שהרי כולם דיברו ביניהם לראות במי בחר ה' להתגלות, וממילא לא שייך להזכיר את שמו של ה', היות וברור שמדובר בקריאה של ה'.

² רש"י.
³ רש"י בפירושו הראשון. בפירושו השני: לך תאמר לבנ"י את הציווי ותחזיר לי את תשובתם, האם יקיימו את דבריי או לא. הקושי לרש"י הוא בכך שמיד לאחר המילה לאמור, מופיע הציווי: "דבר אל בני", ואם כן, הייתה כאן אמירה נוספת, בין פסוק א' לפסוק ב'. רשב"ם: "לאמר" היא כפילות לראש הפסוק.

⁴ אונקלוס.
⁵ רמב"ן וכן א"ע בפירושו הראשון. א"ע מוסיף עוד 2 פירושים: א. "מכם" – מממונכם" ב. שהקרבן יהיה מכם ולא גזול וכן פירש רש"י.

⁶ רש"י ד"ה "אדם".

⁷ אונקלוס. רש"י לומד מהמילה "תקריבו" שמותר לשותפים להקדיש עולה ביחד, אך הקרבן צריך לבוא מהכסף שנשארו. רמב"ן מדייק מרש"י, שרש"י סובר שעולת ציבור יכול להיות רק מהמותרות, וכל קרבן אחר, שנידבו אותו אנשים

⁸ אונקלוס.
⁹ אונקלוס.

¹⁰ רש"י, א"ע.
¹¹ רש"י.

¹² רש"י.

ותמים), הקרבן יהיה לרצון לפני ה' ¹³: (ד) וְסִמֵּךְ יָדוֹ עַל רֹאשׁ הָעֹלָה האדם המקריב את קרבן העולה, יסמוך את שתי ידיו על הבהמה שהביא לקרבן עולה, ¹⁴ וְנִרְצָה לוֹ הקרבן ירצה לאדם על חטאיו, ¹⁵ לְכַפֵּר עָלָיו קרבן עולה מכפר לאדם על מצוות עשה שעבר עליהם, ועל איסורי לאו הניתק לעשה שהאדם עבר עליהם ¹⁶: (ה) וְשָׁחַט אֶת בֶּן הַבֶּקֶר בעל הקרבן (או שלוחו) שוחט את השור שהביא, (שחיטה כשרה בזר), לְפָנֵי יְקֹנָק (השחיטה מתבצעת) בעזרה, ¹⁷ וְהִקְרִיבוּ בְנֵי אֶהֱרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת הַדָּם בני אהרן הכהנים יקבלו את הדם שיוצא מהשור, (הקרבה כאן אינה מלשון הקרבה למזבח, אלא מלשון הפיכת הדם לקרבן), ¹⁸ וְזָרְקוּ אֶת הַדָּם עַל הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב הכהנים יזרקו את הדם מסביב למזבח. הכהן עומד על רצפת העזרה, בפנינה המזרחית צפונית של המזבח, וזורק את הדם על המזבח, למטה מחוט הסיקרא, ואחר כך עומד הכהן בפנינה המערבית דרומית של המזבח, וחוזר על זריקת הדם למטה מחוט הסיקרא, וכך יוצא שהכהן זורק שתי מתנות על המזבח, שבעצם הן ארבע זריקות, כיוון שהדם התפשט לצדדים, ¹⁹ אֲשֶׁר פָּתַח אֵהָל מוֹעֵד הכהן זורק את הדם על המזבח שבפתח אוהל מועד, ולא על המזבח הפנימי ²⁰: (ו) וְהִפְשִׁיט אֶת הָעֹלָה בעל הקרבן (או שלוחו) מפשיט את העור מעל השור המשמש לשם קרבן העולה. הפשטה אינה נקראת עבודה, ולכן הפשטה כשרה בזר, ²¹ וְנָתַח אֹתָהּ לַנֹּתְחִיָּה בעל הקרבן (או שלוחו) חותך את הבהמה לפי האיברים שלה ²²: (ז) וְנָתַנוּ בְנֵי אֶהֱרֹן הַכֹּהֲנִים אֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ בני אהרן הכהנים ידליקו אש על המזבח, ²³ וְעָרְכוּ עֵצִים עַל הָאֵשׁ הכהנים יסדרו את העצים על המזבח כך שהאש תשרוף ותאכל את העצים ²⁴: (ח) וְעָרְכוּ בְנֵי אֶהֱרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת הַנֶּתְחִים בני אהרן הכהנים יסדרו, את נתחי הבהמה השונים, ²⁵ אֶת הָרֹאשׁ וְאֶת הַפֶּדֶר וכן יסדרו הכהנים את הראש ואת החלב. הכהנים יקחו את החלב

¹³ רשב"ם. א"ע: לרצונו: שיקריב ברצון ולא באונס. אוה"ח: הסיבה לשוני בין הפתיחה בפרשה זו לפתיחה בשתי הפרשיות הבאות: א. כדי לומר לנו שדווקא קרבן עולה מותר להביא כנדבת ציבור, ואילו קרבן שלמים, אסור להביא כנדבת ציבור. ב. כדי שלא נחשוב שמותר להביא קרבן עולה רק מבקר או צאן. ¹⁴ רמב"ן, וסובר שצריך סמיכה בשתי ידיים, למרות שבפסוק כתוב "ידו" בלשון יחיד. רמב"ן לומד כן משעיר המשתלח וממקומות אחרים. לדבריו, "ידו" בא למעט שלוחו. אמנם הא"ע כתב כפשט הכתוב, שהכוונה לסמיכה ביד אחת, וכאשר ראה שהמעתיקים העתיקו שכל סמיכה היא ב-2 ידיים, פסק כמותם. ועיין תורה שלימה שהאריך בעניין.

¹⁵ רש"י. רמב"ן חלק על רש"י בכוונת המילה "נרצה" וכתב 2 פירושים אחרים: א. ה' ירצה לאדם על החטא שלו. ב. החטאים יירצו.

¹⁶ רש"י. רמב"ן: הכרחו של רש"י, כפי שכבר כתב שעל חייבי מיתות ב"ד, כבר ענש הכתוב, וא"כ, לא ניתן לומר שהעונש הוא על החטאים האלה, ולכן יש לומר שמדובר על עשה ועל לאו שניתק לעשה. רמב"ן הקשה על רש"י ושאל: הרי ניתן לומר שקרבן העולה מכפר לאדם על חייבי מיתות בידים שמייים שוגגים, שם לא נאמר עונש אחר במקרה זה. ותירץ, שכיוון שהתורה פירטה עונש בחייבי מיתות בית דין וחייבי כריתות, גם כשעברו על חטאם בשוגג, ובחייבי מיתות בידים שמייים לא פירטה התורה עונש לדין שוגג, מכאן שאנחנו רואים שבשוגג, אין רובץ עליהם שום חטא, ואינם צריכים כלל ריצוי. אבל על עשה ולא שניתק לעשה, לא הזכירה התורה שום עונש, ולא ניתן לומר שלא מגיע להם שום עונש, ומכאן שקרבן עולה מכפר עליהם בשוגג.

¹⁷ רש"י. יש להוסיף על דבריו שהכוונה היא לצפון העזרה.

¹⁸ רמב"ן.

¹⁹ רש"י.

²⁰ א"ע, רשב"ם. רש"י: הכוונה היא לתיאור זמן, בזמן שאוהל מועד קיים.

²¹ רמב"ן.

²² רמב"ן.

²³ אונקלוס. רמב"ן: "ונתנו": - לא שצריך רבים, אלא שהרבה כהנים רצו לעשות כן. לעומתו סובר הא"ע, בפס' הבא אומר שניתנת האש צריך להיעשות לפחות ב-2 כהנים.

²⁴ אונקלוס.

²⁵ אונקלוס.

מהשור, ויכסו בו את המקום בראש השור ששם שחטו את הבהמה,²⁶ **עַל הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל הַמִּזְבֵּחַ** (הכהנים יסדרו את נתחי הקרבן ואת הראש ואת הפדר) על גבי העצים שנמצאים על מערכת האש שעל גבי המזבח²⁷ : **(ט) וְקָרְבוּ וַיִּכְרְעוּ יָרְחִין בְּמִים** (הכהן המקריב את הקרבן או בעל הקרבן) ירחץ את הקרביים של הקרבן, את האברים הפנימיים של הקרבן, וכן את הכרעיים, את החלק התחתון של הרגל,²⁸ **וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת הַכֹּל הַמִּזְבֵּחַ** הכהן יעלה את כל הנתחים של הקרבן, יחד עם הקרב והכרעיים, על גב המזבח,²⁹ **עֲלֶה** הכהן חייב להקריב את השור לשם קרבן עולה,³⁰ **אִשָּׁה** הכהן חייב להקריב את הקרבן, על מנת שהאש תאכל את הקרבן,³¹ **רִיחַ נִיחֻחַ לִיקֹחַ** הכהן צריך להקריב את הקרבן בדרך שתתקבל לרצון לפני ה' (כלומר: להקפיד על כל ההלכות הקשורות להקרבה)³²:

ב. עולת צאן:

(י) וְאִם מִן הַצֹּאן קָרְבָּנוֹ אם האדם מקריב את קרבן העולה, מצאן, ולא מבקר,³³ **מִן הַבְּשָׂבִים אוּ מִן הָעִזִּים לְעֹלָה** (אם מקריב את קרבן העולה מהצאן) מותר להקריב את קרבן העולה רק מכבשים או עיזים ולא משאר הבהמות שנקראות גם כן צאן, **זָכָר** על הבהמה מהצאן להיות זכר, **תָּמִים יִקְרִיבוּ** על הבהמה מהצאן המוקרבת להיות ללא מום: **(יא) וְשָׁחַט אֹתוֹ** המקריב את הקרבן (או שלוחו) ישחט את הקרבן, **עַל יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ צִפְנָה לִפְנֵי יָקֹחַ** (מקריב הקרבן או שלוחו ישחט את הקרבן) בצד הצפוני של המזבח,³⁴ **וְזָרְקוּ בְּנֵי אֹהֶלן הַכֹּהֲנִים אֶת דָּמֹו עַל הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב** בני אהרון הכהנים יזרקו את דם קרבן העולה מהצאן, באותה צורה שלמדנו על זריקת דם עולה הבאה מהבקר (שתי מתנות שהן ארבע למטה מחוט הסיקרא): **(יב) וְנִתַּח אֹתוֹ לְנִתְחָיו** המקריב את הקרבן יחתוך את הבהמה לפי אבריה, **וְאֵת רֹאשׁוֹ וְאֵת פְּדָרוֹ כֹּן יַעֲלֶה** הכהן למזבח את ראש הבהמה, כאשר מקום השחיטה בראש הבהמה יהיה מכוסה בחלב שנקרא פדר, **וְעֶרֶךְ הַכֹּהֵן אֹתָם** הכהן יסדר את איברי הבהמה, את ראש הבהמה ואת חלב הבהמה הנקרא פדר, **עַל הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל הַמִּזְבֵּחַ** (הכהן יסדר את איברי הקרבן) על העצים שמסודרים על האש שבוערת על גבי המזבח החיצון (מזבח הנחושת): **(יג) וְהִקְרִיב וַיִּכְרְעֵם יָרְחִין בְּמִים** הכהן (או זר) ישטוף את האיברים הפנימיים של הכשב או העז, וכן את הכרעיים, את החלק התחתון של הרגל, **וְהִקְרִיב הַכֹּהֵן אֶת הַכֹּל וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ** הכהן יעלה את כל הנתחים, יחד עם הקרב והכרעיים על גבי המזבח, **עֲלֶה**

²⁶ רש"י. בעניין פירוש "פדר" נחלקו המפרשים. א"ע ורשב"ם אינם סוברים שמדובר בחלב מסוים ואילו רמב"ן סובר שמדובר בחלב הפרוס על הקרביים. בדבר דברי הפסוק: "את הראש ואת הפדר" פירש הא"ע, או שחסר ו' לפני "את הראש" ואז צריך להיות "ואת הראש ואת הפדר, או שפירוש המילה "את" היא "עם". אמנם על פירוש השני קצת קשה, שהרי דרך אונקלוס לתרגם "את" בצורת "עם" במקום שיש לתרגם כך, ואילו כאן השאיר אונקלוס על כנו את המילה "את".

²⁷ אונקלוס.

²⁸ אונקלוס. רמב"ן בפס' ו' כתב שרחיצה כשרה בזר.

²⁹ אונקלוס.

³⁰ רש"י.

³¹ רש"י. אונקלוס: "אשה = קרבן. רמב"ן: אשה – שהקרבן יישרף לגמרי ואין די בחירוף קטן. על אתר הביא רמב"ן את דברי הרמב"ם בטעם הקרבנות, שהרי כתב הרמב"ם שטעם הקרבנות הוא כדי להוציא מלב של עובדי ע"ז. רמב"ן חלק עליו וכתב שהטעם הוא שהקרבן הוא תחליף לבעל העבירה שבעצמו היה חייב למות.

³² אונקלוס.

³³ אונקלוס.

³⁴ רש"י.

הוא הכהן חייב להקריב את הקרבן לשם קרבן עולה, אִשָּׁה הכהן חייב להקריב את הקרבן על מנת שהאש שעל המזבח תאכל את הקרבן, רִיחַ נִיחַח לִיקְנוֹק הכהן צריך להקריב את הקרבן בדרך שתתקבל לרצון לפני ה':

ג. עולת העוף:

(יד) וְאִם מִן הָעוֹף עֹלָה קָרְבָּנוֹ לִיקְנוֹק אם מקריב קרבן העולה מקריב עופות לשם הקרבן, (במקום הבקר או הצאן),³⁵ וְהִקְרִיב מִן הַתְּרִים אוּ מִן בְּנֵי הַיִּזְנָה אֶת קָרְבָּנוֹ מותר להקריב את קרבן העולה רק משני סוגי ציפורים: תורים גדולים (תור הוא סוג של ציפור) או יונים קטנים³⁶: (טו) וְהִקְרִיבוּ הַכֹּהֵן אֶל הַמִּזְבֵּחַ הכהן מקריב את הציפור שייוחדה לקרבן אל המזבח. הכהן נעמד על הסובב (הנמצא מעט מעל לחוט הסיקרא) המקיף את המזבח, בקרן הדרומית מזרחית,³⁷ וּמָלַק אֶת רֹאשׁוֹ הכהן המקריב את הקרבן חותך על ידי הציפורן שלו את ראש הציפור, מאחורי צוואר העוף. פעולה זו נקראת מליקה, וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַה הכהן מעלה את איברי העוף על גבי המזבח, וְנִמְצָה דָמוֹ עַל קִיר הַמִּזְבֵּחַ (לפני שהכהן מעלה את איברי העוף על גבי המזבח) דם הציפור נסחט על קיר המזבח. הכהן מועך את הציפור השחוטה על קיר המזבח בקרן הדרומית מזרחית, והדם נסחט³⁸: (טז) וְהִסִּיר אֶת מְרֹאָתוֹ הכהן מוציא מתוך הציפור את איבריה הפנימיים (הזפק),³⁹ בְּנִצָּתָה (הכהן מוציא את האיברים הפנימיים) יחד עם בני המעיין של הציפור,⁴⁰ וְהִשְׁלִיךְ אֹתָהּ הכהן משליך את האיברים הפנימיים של העוף שהוקרב לקרבן עולה, אֶצֶל הַמִּזְבֵּחַ קְדָמָה (הכהן משליך את האיברים הפנימיים) בצד המזרחי של המזבח. על רצפת העזרה, ליד הצד המזרחי של הכבש, היה מקום לשם היו אוספים את הדשן (פירוט על כך בפרשת צו),⁴¹ אֶל מְקוֹם הַדֶּשֶׁן הכהן היה משליך את אבריו הפנימיים של הקרבן אל המקום שם היו שמים את הדשן מהמזבחות והמנורה. במקום זה היו הדשנים נבלעים בדרך נס⁴²: (יז) וְשָׂסַע אֹתוֹ בְּכַנְפָּיו הכהן המקריב את הציפור קורע את גב הציפור במקום בו הכנפיים מחוברות לגוף הציפור,⁴³ לֹא יִבְדִּיל הכהן אינו מחלק, קורע, את הציפור ממש לשניים, אלא רק קורע בידו את החלק העליון של גב הציפור,⁴⁴ וְהִקְטִיר אֹתוֹ הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחַה הכהן יעלה את גוף הציפור על המזבח החיצון,⁴⁵ עַל הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל הָאֵשׁ הכהן מעלה את גוף הציפור על העצים הערוכות על האש שעל גבי המזבח, עֹלָה הוא הכהן חייב למלוך את הציפור לשם קרבן עולה, אִשָּׁה הכהן חייב

³⁵ אונקלוס.

³⁶ רמב"ן: הסיבה שה' בחר דווקא תורים גדולים: כיוון שאינם נפרדים מבן זוגם, לעומת יונים שאכן נפרדים מבני זוגם. אך היונים הקטנים אוהבים יותר את קניניהם משאר העופות. כמו"כ דחה הרמב"ן את דברי הרמב"ם שכתב שהסיבה שהתורה הקפיד שהתורים יהיו גדולים ובני היזנה קטנים היא משום שכך עופות אלו משובחים יותר בטעמם.

³⁷ רמב"ן.

³⁸ רמב"ן: לא יתכן שהכהן מעלה את האיברים ע"ג המזבח לפני הרצאת דמים, כמו בכל קרבן.

³⁹ רש"י.

⁴⁰ רש"י, והביא את מחלו' התנאים לגבי מה נקרא נוצה שאותה היו קריבים ע"ג המזבח. לדבריו: נוצה הוא לשון מאוס והסיבה היא שהעוף ניזון מהגזל. רמב"ן חולק על רש"י וסובר שלכו"ע נוצה היינו נוצה ממש.

⁴¹ רש"י.

⁴² רש"י.

⁴³ אונקלוס, רש"י וא"ע בפירושם למילה ושיסע. אמנם לרש"י, בכנפיו היינו יחד עם כנפיו, אך כתבנו את דברי רמב"ן שפירש מהו המקום בו ישסע את העוף – במקום כנפיו.

⁴⁴ רש"י.

⁴⁵ אונקלוס.

למלוך את הציפור על מנת שהאש שעל המזבח תאכל את הציפור, **רִיחַ נִיחֹחַ לִיקְוֹק** הכהן צריך להקריב את הקרבן בדרך שתתקבל לרצון לפני ה':

ויקרא פרק ב

א. מנחת סולת:

(א) **וַיִּנְפֹּשׂ אָדָם**,⁴⁶ **כִּי תִקְרִיב קֶרְבֶּן מִנְחָה לִיקְוֹק** כאשר (אדם) ירצה להקריב קרבן מנחה לה'. מנחה היא מלשון דורון, מתנה.⁴⁷ ישנם סוגים שונים של מנחות. הפסוקים הבאים מדברים על מנחה שנקראת "מנחת סלת", והיא באה כאשר אדם מתנדב להביא את המנחה לה' על ידי שאמר: "הרי עלי מנחה",⁴⁸ **סֶלֶת יִהְיֶה קֶרְבְּנוֹ** הקרבן של מי שאמר "הרי עלי מנחה", יבוא מסולת, קמח מנופה ומובחר. כמות הסלת שאדם צריך להביא היא עשירית האיפה,⁴⁹ **וַיִּצַק עָלֶיהָ שֶׁמֶן** המקריב את המנחה (יציקה כשרה בזר),⁵⁰ שופך שמן על כל הסולת,⁵¹ כמות השמן שצריך לשפוך על הסולת היא לוג, **וַיִּתֵּן עָלֶיהָ לִבְנָה** האדם המקריב את המנחה ייתן מעט לבונה (שני זיתים) על גבי הסולת, אך בניגוד לשמן אותו שופך על כל הסולת, את הלבונה נותן על חלק קטן מהסולת ואינו מערבב. הלבונה היא סוג בשם שמופק מעץ שנקרא עץ לבונה⁵²: **(ב) וַהֲבִיֵּאתָ אֶל בְּנֵי אֹהֶל הַפָּאֵהִים** מקריב המנחה מביא את מנחתו אל בני אהרון המשמשים ככהנים, **וְקָמִץ מִשֶּׁם מֵלֵא קִמְצוֹ** הכהן עומד במקום אליו הביא המקריב את המנחה (הקמיצה כשרה בכל מקום בעזרה),⁵³ קומץ מהסולת כמות סולת הממלאת בדיוק את הקומץ שלו, בדיוק את הנפח שנוצר מקיפול שלש אצבעותיו האמצעיות, לא פחות ולא יותר,⁵⁴ **מִסֶּלֶתָהּ וּמִשְׁמֶנָּה** הקמיצה תהיה מלאה בסולת ובשמן,⁵⁵ **עַל כָּל לִבְנֶתָהּ** (הקמיצה תהיה) חוץ מהלבונה. אסור לכהן להכניס לתוך הקמיצה גם את הלבונה ששם על הסולת לפני כן. אמנם, לאחר מכן מעלה הכהן את הלבונה לחוד ומקטיר גם אותה,⁵⁶ **וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת אֲזִיבֹתָהּ הַמִּזְבֵּחַ** הכהן מעלה את "האזכרה", את הסלת והשמן שנקמץ בידו (שנקרא אזכרה כיוון שבהעלאת הקומץ, מקריב הקרבן נזכר לטובה לפני ה') ולאחר מכן מעלה לחוד את הלבונה (הנכללת גם היא תחת המילה "אזכרה"),⁵⁷ **אִשָּׁה** הכהן חייב להעלות את המנחה על מנת שהאש תאכל אותה, **רִיחַ נִיחֹחַ לִיקְוֹק** הכהן חייב להקריב את המנחה בדרך שהמנחה תתקבל לפני ה': **(ג) וַהֲנוֹתְרֶת מִן הַמִּנְחָה** הסולת והשמן

⁴⁶ אונקלוס.

⁴⁷ רשב"ם.

⁴⁸ רש"י.

⁴⁹ רש"י וא"ע.

⁵⁰ רש"י. רמב"ן כותב שרק משעת ההגשה למזבח צריך כהן, אלא שההגשה למזבח לא הוזכרה בפסוקים, והמלאכה הראשונה הכתובה בפסוקים שבשבילה צריך כהן היא הקמיצה.

⁵¹ רש"י.

⁵² רש"י. לדבריו יש 2 אפשרויות למקור לימוד זה: או שיש כאן ריבוי אחר ריבוי, או היות והשמן נבלל עם הסלת ונקמץ איתה, אזי שופכים את השמן על כל הסלת. לעומת זאת, הלבונה אינה נקמצת ואינה נבללת יחד עם הסולת, ולכן אין שמים אותה על כל הסולת.

⁵³ רש"י.

⁵⁴ רש"י.

⁵⁵ רש"י.

⁵⁶ רש"י.

⁵⁷ רש"י וא"ע. א"ע כתב פירוש נוסף והוא גם כן מלשון זכרון, אך הכוונה היא לריח הקטורת.

שלא עלו בקמיצה וכך נשארו מהמנחה,⁵⁸ לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו (חלק המנחה שלא הוקרב על המזבח) יינתן לאהרון ולבניו הכהנים,⁵⁹ קֹדֶשׁ קִדְּשִׁים על המנחה חלים כל הדינים שחלים על קדשי קדשים,⁶⁰ מֵאֲשֵׁי יִקְנֹק הכהנים מקבלים את מה שנותר מהמנחה מאישי ה', היינו, רק לאחר שהעלו למזבח את האזכרה והלבונה:⁶¹

ב. מנחת מאפה תנור:

(ד) וְכִי תִקְרַב קֶרְבֶּן מִנְחָה מֵאֲפֵה תֵנּוֹר אם תחייב את עצמך במנחה הנקראת מנחת מאפה תנור. במקרה והאדם אומר לעצמו, "הרי עליי מנחת מאפה תנור". מנחה זו נאפית בתנורים שהיו במקדש,⁶² סֵלֶת המקריב מביא למנחה סולת, אך לעומת מנחת סולת, במקרה ואדם מתחייב להביא קרבן מנחת מאפה תנור, ישנם שני אופנים שבהם הוא יכול להכין את הסלת: (1) חֲלוֹת מִצֹּת בְּלוּלֹת בְּשֶׁמֶן האופן הראשון להכין את מנחת מאפה התנור הוא "חלות מצות בלולות בשמן". הכהן לוקח את הסולת, בולל (=מערבב) את הסולת יחד עם השמן, מוסיף מים פושרים, וכך מכין בצק עבה. הכהן חייב ללוש כל הזמן את הבצק על מנת שהבצק לא יחמיץ.⁶³ את הבצק מחלקים לעשר חלות, (2) וְרִקְיֵי מִצֹּת מְשֻׁחִים בְּשֶׁמֶן האופן השני להכנת המנחה הוא "ריקיי מצות משוחים בשמן". באופן הכנה זה, הכהן אינו בולל את הסולת יחד עם השמן, אלא שומר את השמן בצד, מערבב את הסולת יחד עם מים פושרים ומכין את הבצק בצורה דקה (כמו מצה) ולאחר שהמצה מוכנה, כלומר: אפויה, מורח (=משיחה) את השמן על גבי המצה.⁶⁴ בשני האופנים של מנחת מאפה תנור, לאחר האפייה, יש לפזר את עשר החלות לחתיכות קטנות של כזית:

ג. מנחת מחבת:

(ה) וְאִם מִנְחָה עַל הַמִּחְבֶּת קֶרְבֶּן אם הנך רוצה להקריב מנחת מחבת, היינו שאדם אמר: "הרי עלי להביא מנחת מחבת". מכינים מנחה זו במחבת שאינה עמוקה, וכך הבצק מתקשה מאוד,⁶⁵ סֵלֶת בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן מערבבים את עשירית האיפה סולת יחד עם לוג השמן,⁶⁶ מִצָּה תִּהְיֶה אסור לבצק המנחה להחמיץ: (ו) פְּתוֹת אֶתָּה פְּתִים יש לבצוע את המצות עד שיהיו לפירורים בגודל של כזית,⁶⁷ וְיִצְקֶתָ עָלֶיהָ שֶׁמֶן לאחר שפזר את המצות, יש לשפוך שמן על הפתיתים,⁶⁸ מִנְחָה הִוא זו דינה של המנחה:

ד. מנחת מרחשת:

⁵⁸ רש"י.

⁵⁹ רש"י.

⁶⁰ רש"י.

⁶¹ רש"י.

⁶² רש"י.

⁶³ רש"י. א"ע כתב פירוש שהכוונה בלשון חלות היא עגולות.

⁶⁴ רש"י. באופן משיחת המצה נחלקו בגמ' האם מושחים את כל השמן, או שמא רק כמות קטנה של שמן בצורת

כ"י יוונית, ושאר השמן ניתן לכהנים.

⁶⁵ רש"י. א"ע: המחבת היא סיר עם מכסה.

⁶⁶ רש"י.

⁶⁷ אונקלוס + רמב"ם.

⁶⁸ אונקלוס.

(ז) **וְאִם מִנְחַת מִרְחֶשֶׁת קָרְבָּנָךְ** אם אדם חייב את עצמו להביא "מנחת מרחשת", היינו שאמר, "הרי עלי מנחת מרחשת". המרחשת היא סוג כלי שבו היו מטגנים את המנחה, אך בניגוד למחבת שלא הייתה עמוקה, המרחשת היא כלי עמוק, ולכן המצות היו יוצאות רכות יותר,⁶⁹ **סֵלֶת בְּשֶׁמֶן תַּעֲשֶׂה** המנחה תיעשה על ידי ערבוב הסולת יחד עם השמן (תהליך הכנת מנחת המרחשת זהה לתהליך הכנת מנחת מחבת, ורק הכלי בו היו מטגנים כל אחת מהמנחות, היה שונה):

(ח) **וְהֵבֵאתָ אֶת הַמִּנְחָה** תביא את המנחה שנדבת למקדש או למשכן, **אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מֵאֲלֶה לִיקָן** מהמנחות האלו הנעשות לפני ה', (סולת, מאפה תנור, מחבת או מרחשת),⁷⁰ **וְהִקְרִיבָהּ אֵל הַכֹּהֵן** המביא את המנחה ייתן את המנחה אל הכהן,⁷¹ **וְהִגִּישָׁהּ אֵל הַמִּזְבֵּחַ** הכהן יקריב את המנחה אל המזבח⁷²; (ט) **וְהָרִים הַכֹּהֵן מִן הַמִּנְחָה אֶת אֲזִכָּרְתָּהּ** הכהן ירים מהמנחה את הפתיתים שנכנסים לו לתוך הקמיצה (ולאחר מכן את הלבונה לחוד),⁷³ **וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ** הכהן יעלה את האזכרה על גבי המזבח,⁷⁴ **אִשָּׁה** הכהן חייב להעלות את המנחה על גבי האש שעל המזבח, **רִיחַ נִיחֹחַ לִיקָן** הכהן חייב להקריב את המנחה בדרך שהמנחה תתקבל לפני ה': (י) **וְהִנֹּתְתָה מִן הַמִּנְחָה** הסולת והשמן שלא עלו בקמיצה וכך נשארו מהמנחה, **לְאֹהֲרָן וּלְבָנָיו** (חלק המנחה שלא הוקרב על המזבח) יינתן לאהרון ולבניו, **קֹדֶשׁ קִדָּשִׁים** על המנחה חלים כל הדינים שחלים על קדשי קדשים, **מֵאִשֵּׁי יִקָּן** הכהנים מקבלים את מה שנותר מהמנחה, מאישי ה', היינו, רק לאחר שהעלו למזבח את האזכרה⁷⁵; (יא) **כָּל הַמִּנְחָה אֲשֶׁר תִּקְרִיבוּ לִיקָן** בכל אחד מסוגי המנחות שאתם מקריבים לפני ה',⁷⁶ **לֹא תַעֲשֶׂה חֲמֵץ** אסור לעשות את המנחה חמץ (כפי שראינו, על הכהן ללוש את הבצק עד האפייה כדי שהמנחה לא תחמיץ),⁷⁷ **כִּי כָל שָׂאֵר כִּיוּן שְׂכַל חֲמֵץ**,⁷⁸ **וְכָל דָּבָשׁ** וכן כל מיני פירות מתוקים, (כגון תמרים ותאנים),⁷⁹ **לֹא תִקְטְרוּ מִמֶּנּוּ אִשָּׁה לִיקָן** (כל חמץ וכל פירות מתוקים) לא תעלו ממנו על המזבח, לשם קרבן לשם ה'⁸⁰; (יב) **קָרְבַּן רִאשִׁית תִּקְרִיבוּ אֹתָם לִיקָן** מותר

⁶⁹ רש"י: א"ע: מרחשת = טיגון.

⁷⁰ אונקלוס.

⁷¹ אונקלוס.

⁷² אונקלוס.

⁷³ רש"י.

⁷⁴ אונקלוס.

⁷⁵ אה"ח: הסיבה שהתורה חזרה על פסוק זה הוא כדי להסמיק אותו לאיסור הקרבת חמץ, ולומר לנו שאם שיירי המנחה החמיצו, אסור לאכול אותו. כן כתב אה"ח טעם נוסף, לומר לנו שהמותר ניתן לאהרון ולבניו למרות שלא הקטירו את כל הלבונה, אך אם לא הקטירו בכלל לבונה, אין שיירי המנחה ניתנים לאהרון ובניו.

⁷⁶ אונקלוס.

⁷⁷ אונקלוס.

⁷⁸ אונקלוס.

⁷⁹ רש"י.

⁸⁰ אונקלוס: רמב"ן: הכפילות בפסוק, שלאחר שהתורה אמרה "לא תיעשה חמץ", ואח"כ התורה כפלה ואמרה "לא תקטירו ממנו אשה לה" היא כיוון שבהתחלה התורה אסרה להביא חמץ בתור מנחה, ולאחר מכן אסרה התורה גם לשם קטורת, למרות שהדבש מועיל לקטורת, התורה אסרה גם להקטיר את הדבש. בטעם האיסור, הסבר רמב"ן כדברי הרמב"ם שהוא משום שכך היה דרכם של עובדי ע"ז להקריב שאור ודבש יחד עם קרבנותיהם, ואילו במלח, עובדי ע"ז מואסים, ולכן התורה ציוותה להביא מלח על כל קרבן, או שזהו כדי שהקרבן לא יהיה תפל או שיש בכך סוד נעלם. כלי יקר: הסיבה שהתורה אסרה דבש ושאור הוא משום שהדבש מסמל את חמדות העוה"ז והשאור מסמל את הע"ז, והתורה אסרה להביא את הדברים האלה משום מה שהם

להקריב חמץ בשעה שמקריבים את שתי הלחם הבאים בחג השבועות, ופירות מתוקים משבעת המינים לשם מצוות ביכורים (אך לא לשם קרבן אחר),⁸¹ וְאֶל הַמִּזְבֵּחַ לֹא יָעֲלוּ לִירֵיחַ נִיחֹחַ אֶדְנָה חוּץ מִמִּקְרִיבֵי אֱלֹהִים (חמץ לשתי הלחם ופירות מתוקים לשם מצוות ביכורים) אסור להעלות חמץ ופירות מתוקים על המזבח כדי שיתקבלו ברצון:⁸² (יג) וְכָל קֶרֶבֶן מִנְחָתְךָ בְּכָל הַמִּנְחוֹת שֶׁאֵתָהּ מִקְרִיב בְּתוֹר קֶרֶבֶן,⁸³ בְּמִלַּח תִּמְלַח תִּפְזֹר מִלַּח עַל הַמִּנְחָה שֶׁלְךָ,⁸⁴ וְלֹא תִשָּׁבֵית מִלַּח בְּרִית אֱלֹהֶיךָ מֵעַל מִנְחָתְךָ אֶל תִּבְטֹל אֶת הַמִּלַּח הַמִּשְׁמַשׁ לְבֵרִית לֵה' מִכָּל מָה שֶׁאֵתָהּ מִקְרִיב בְּתוֹר מִנְחָה.⁸⁵ הסיבה שהמלח משמש לברית היא שה' הבטיח למים התחתונים שהם יוקרבו על גבי המזבח, ודבר זה נעשה בשעה שמקיימים ניסוך המים בחג הסוכות ובשעה שמולחים את הקרבנות והמנחות במלח,⁸⁶ עַל כָּל קֶרֶבֶן תִּקְרִיב מִלַּח כָּל דָּבָר שֶׁאֵתָהּ מִקְרִיב עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ לִשְׁם קֶרֶבֶן (כגון עולת העוף ואיברי בהמות) תִּמְלַח בְּמִלַּח:⁸⁷ (יד) וְאִם תִּקְרִיב מִנְחָת בִּכּוּרִים לִיקְנוֹק כְּאִשֶּׁר תִּקְרִיב אֶת מִנְחַת הָעוֹמֵר לִפְנֵי ה',⁸⁸ אֲבִיב (קרבן העומר יובא) מהשעורים המתבשלות ראשונה,⁸⁹ קָלּוּי בָּאֵשׁ מֵיִיבֵשִׁים אֶת הַשְּׁעוּרִים עַל גְּבִי אֵשׁ (על ידי שמניחים אותם על אבוב של קלאים),⁹⁰ גֵּרֶשׁ עַל הַשְּׁעוּרִים לִהְיוֹת טְחוּנִים,⁹¹ בְּרָמֶל לַחִים, הַשְּׁעוּרִים צְרִיכִים לִהְיוֹת גְּרוֹסִים כְּשֶׁהֵם עֲדִינָה לַחִים, לִפְנֵי שֶׁהֵיבִישׁוּ,⁹² תִּקְרִיב אֶת מִנְחָת בִּכּוּרֶיךָ תִּקְרִיב לִפְנֵי ה' אֶת מִנְחַת הַבִּכּוּרִים שֶׁהִבֵּאתָ (משעורים שנגרסו ויובשו): (טו) וְנָתַתָּ עָלֶיהָ שֶׁמֶן תִּיתֵן עַל הַשְּׁעוּרִים אֶת הַשֶּׁמֶן,⁹³ וְשִׁמְתָּ עָלֶיהָ לְבִנְיָה תִשִּׂים עַל הַשְּׁעוּרִים לְבִנְיָה, סוּג שֶׁל בִּשְׁמִים, מִנְחָה הִוא מִנְחַת הָעוֹמֵר הִיא מִנְחָה, וְחִלִּים עָלֶיהָ כָּל דִּינֵי מִנְחָה: (טז) וְהִקְטִיר הִכֵּהן אֶת אֲזִקְרָתָהּ הִכֵּהן יַעֲלֶה עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ אֶת הַקּוֹמֵץ מִהַמִּנְחָה,⁹⁴ מִגֵּרֶשֶׁהּ וּמִשְׁמָנָהּ (הִכֵּהן יַעֲלֶה עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ) אֶת הַשְּׁעוּרִים הַטְחוּנוֹת וְאֶת הַשֶּׁמֶן שֶׁל מִנְחַת הָעוֹמֵר, עַל כָּל לְבִנְיָתָהּ (הִכֵּהן יַעֲלֶה עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ) אֶת הַשְּׁעוּרִים הַטְחוּנוֹת וְאֶת הַשֶּׁמֶן שֶׁל מִנְחַת הָעוֹמֵר) בְּנוֹסֶף לְלִבְנוֹהָ שֶׁנִּלְקָטָה לַחֹד וּמוֹקְטָרָה עַל הַמִּזְבֵּחַ יַחַד עִם הַקּוֹמֵץ, אֲשֶׁה לִיקְנוֹק מִנְחַת הָעוֹמֵר הִיא קֶרֶבֶן לִפְנֵי ה':⁹⁵

מסמלים, אלא שהתורה גם אמרה להביא אותם בתור קרבן ראשית לומר לנו שיש לשניהם מקום מסוים בעבודת ה'.

⁸¹ רש"י. הכלי יקר (פרק ו' פסוק ט') מסביר שהסיבה שהתורה ציוותה להקריב שתי הלחם בחג השבועות היא בגלל שעל ידי שיש לנו את יצר הרע, זכינו לתורה, כפי שהיה בויכוח של משה עם מלאכי השרת המסופר בשבת פט.

⁸² אונקלוס.

⁸³ אונקלוס.

⁸⁴ אונקלוס.

⁸⁵ רש"י.

⁸⁶ רש"י. א"ע: הברית הייתה עם ישראל שלא יקריבו קרבנות תפלים. רמב"ן צוטט את א"ע בבראשית שהכוונה היא שהמלח כורתת ומשמידה את כל מה שנמצא בסביבתו. רמב"ן עצמו הסביר שהטעם שה' ציווה להביא מלח על כל קרבן הוא כיוון שיש במלח דבר והיפוכו: המלח נוצר ממים המחיה את העולם ובכל מקום שיש מלח, האדמה מושמדת.

⁸⁷ רש"י.

⁸⁸ רש"י וכן רשב"ם. רמב"ן: "אם" נאמר בלשון תנאי כיוון שה' לא ציווה לקיים את המצווה עכשיו. לבי יובל כתב רמב"ן פירוש נוסף והוא שהארץ נתנה על תנאי.

⁸⁹ א"ע. לדבריו, אביב מלשון אב.

⁹⁰ רש"י.

⁹¹ רש"י.

⁹² רש"י.

⁹³ אונקלוס.

⁹⁴ אונקלוס.

⁹⁵ אונקלוס.

ויקרא פרק ג

(א) **וְאִם זֶבַח שְׁלָמִים קָרְבָּנוֹ** אִם הָאָדָם מִקְרִיב קָרְבַּן שְׁלָמִים, **אִם מִן הַבֶּקֶר הוּא מִקְרִיב** אִם הָאָדָם מִקְרִיב אֶת קָרְבַּן הַשְּׁלָמִים שְׁלֹו מִבֶּקֶר, **אִם זָכָר אִם נִקְבָּה** קָרְבַּן שְׁלָמִים יִכּוֹל לִהְיוֹת זָכָר אוֹ נִקְבָּה (בְּנִיגוּד לִקְרָבָן עוֹלֹת בֶּקֶר וְצֶאֱן שִׁיכּוֹל לִהְיוֹת רַק זָכָר), **תָּמִיד יִקְרִיבֵנוּ לִפְנֵי יְקֹנֶק** יֵשׁ לִהְקָרִיב אֶת הַקָּרְבָּן לִפְנֵי ה' לֹא מוֹס: (ב) **וְסִמֵּךְ יָדוֹ עַל רֹאשׁ קָרְבָּנוֹ** הַמִּקְרִיב צָרִיךְ לִסְמוֹךְ אֶת יָדוֹ עַל רֹאשׁ הַקָּרְבָּן, **וְשָׁחֲטוּ פֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד** הַמִּקְרִיב (אוֹ שְׁלֹוּחוֹ) יִשְׁחַט אֶת הַקָּרְבָּן בִּפְתַּח אֹהֶל מוֹעֵד (וְלֹא דוּקָא בְּצִפּוֹן הָעֹזֶרֶת), **וְזָרְקוּ בְּנֵי אֹהֶל הַכֹּהֲנִים אֶת הַדָּם עַל הַמִּזְבֵּחַ** בְּנֵי אֹהֶל הַמִּזְבֵּחַ מִשְׁמָשִׁים כִּכְהֹנִים יִזְרְקוּ אֶת דָּם קָרְבַּן הַשְּׁלָמִים עַל הַמִּזְבֵּחַ, **סָבִיב** (הַכְהֹנִים יִזְרְקוּ אֶת הַדָּם) מִסְבִּיב לַמִּזְבֵּחַ, שְׁתֵּי מִתְנוּת שֶׁהֵן אַרְבַּע: זְרִיקָה אַחַת בִּקְרָן מִזְרָחִית צְפוֹנִית וְזְרִיקָה אַחַת בִּקְרָן דְּרוֹמִית מִעֲרִבִית מִתַּחַת לְחוּט הַסֵּקְרָא: (ג) **וְהִקְרִיב מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים** הַכֹּהֵן יִקְרִיב מִקְרָבָן הַשְּׁלָמִים, **אִשָּׁה לִיקְנֹק** לִקְרָבָן לִפְנֵי ה',⁹⁷ (1) **אֶת הַחֶלֶב הַמְכַסֶּה אֶת הַקָּרֵב** אֶת הַחֶלֶב, הַשּׁוֹמֵן, שֶׁמֶכְסָה חֶלֶק בְּבִהְמָה שֶׁנִּקְרָא קָרֵב, (חֶלֶק זֶה מְכִיל אֶת מַעֲרַכַת הָעֵיכּוֹל שֶׁל הַבְּהֵמָה), (2) **וְאֶת כָּל הַחֶלֶב אֲשֶׁר עַל הַקָּרֵב** וְאֶת כָּל הַחֶלֶב שֶׁנִּמְצָא מִמֶּשׁ עַל הַקָּרֵב: (ד) (3) **וְאֶת שְׁתֵּי הַכֵּלִיֹּת** כֵּן יִקְרִיב הַכֹּהֵן אֶת שְׁתֵּי הַכֵּלִיֹּת שֶׁל הַבֶּקֶר, (4) **וְאֶת הַחֶלֶב אֲשֶׁר עָלָהֶן** כֵּן יִקְרִיב הַכֹּהֵן עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ אֶת הַחֶלֶב שְׁעוּטָף אֶת הַכֵּלִיֹּת, (5) **אֲשֶׁר עַל הַכֵּסֶלִים** כֵּן יִקְרִיב הַכֹּהֵן עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ חֶלֶב שֶׁמֶכְסָה אֶת הַכֵּסֶלִים (שְׂרִיר הַמִּתְנִיִּים), (6) **וְאֶת הִיתָרֹת** וְכֵן יִקְרִיב הַכֹּהֵן אֶת הִיתָרֹת שֶׁהֵיא רְצוּעָה שֶׁל בָּשָׂר אֲדוּם הַמְקִיפָה אֶת הוִילוֹן שֶׁמִּחֶלֶק אֶת חֶלֶל הַבְּהֵמָה לְשֵׁנִים, **עַל הַכֶּבֶד** עִם חֶלֶק מִהַכֶּבֶד, **עַל הַכֵּלִיֹּת יִסְרִינָה** חוּץ מִמָּה שֶׁהוֹצִיא אֶת הַכֵּלִיֹּת וְהִקְרִיב אוֹתוֹ, גַּם אֶת יוֹתֶרֶת הַכֶּבֶד יוֹצִיא וִיקְרִיב⁹⁸: (ה) **וְהִקְטִירוּ אוֹתוֹ בְּנֵי אֹהֶל הַמִּזְבֵּחַ** הַכְהֹנִים יַעֲלוּ אֶת אֲמֹרֵי קָרְבַּן הַשְּׁלָמִים עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ,⁹⁹ **עַל הָעֹלָה** חוּץ מִקְרָבָן עוֹלֹת הַתְּמִיד. קָרְבַּן הַשְּׁלָמִים יוֹקֵרֵב עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ בְּנוֹסֵף לְעוֹלֹת הַתְּמִיד שֶׁחֹוּבָה לְהַבִּיא בְּכָל יוֹם,¹⁰⁰ **אֲשֶׁר עַל הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל הָאֵשׁ** קָרְבַּן הָעוֹלָה הוֹעֵלָה עַל גְּבִי הָעֵצִים שֶׁנִּמְצָאִים עַל הָאֵשׁ שֶׁעַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ (וּבֹאוֹתָהּ מַעֲרָכָה יִשְׂרָפוּ אֶת אֲמֹרֵי הַשְּׁלָמִים), **אִשָּׁה יֵיחַ נִיחַח לִיקְנֹק** (קָרְבַּן הַשְּׁלָמִים הוּא) קָרְבַּן שֶׁמֶתְקַבֵּל לְרִצּוֹן לִפְנֵי ה'¹⁰¹: (ו) **וְאִם מִן הַצֶּאֱן קָרְבָּנוֹ** אִם הָאָדָם רוֹצֵה לִהְקָרִיב אֶת קָרְבַּן הַשְּׁלָמִים שְׁלֹו מִצֶּאֱן וְלֹא מִבֶּקֶר, **לְזֶבַח שְׁלָמִים לִיקְנֹק** (הָאָדָם רוֹצֵה לִהְקָרִיב אֶת קָרְבָּנוֹ) לְשֵׁם קָרְבַּן שְׁלָמִים לִפְנֵי ה', **זָכָר אוֹ נִקְבָּה** גַּם כִּשֶׁהָאָדָם מִקְרִיב אֶת קָרְבַּן הַשְּׁלָמִים שְׁלֹו מִצֶּאֱן, הַבְּהֵמָה יִכּוֹלָה לִהְיוֹת זָכָר אוֹ נִקְבָּה, **תָּמִיד יִקְרִיבֵנוּ** הָאָדָם יִקְרִיב אֶת הַבְּהֵמָה שְׁלֹו לִקְרָבָן שְׁלָמִים בְּלִי שִׁישׁ בָּהּ מוֹס: (ז) **אִם כֶּשֶׁב הוּא מִקְרִיב אֶת קָרְבָּנוֹ** אִם הָאָדָם שֶׁמִּקְרִיב אֶת קָרְבַּן הַשְּׁלָמִים, מִקְרִיב כֶּבֶשׂ, **וְהִקְרִיב אוֹתוֹ לִפְנֵי יְקֹנֶק** הָאָדָם יִקְרִיב אֶת קָרְבָּנוֹ לִפְנֵי ה', בְּמִקְדָּשׁ: (ח) **וְסִמֵּךְ אֶת יָדוֹ עַל רֹאשׁ קָרְבָּנוֹ** הָאָדָם הַמִּקְרִיב אֶת הַקָּרְבָּן צָרִיךְ לִסְמוֹךְ אֶת שְׁתֵּי יָדָיו עַל רֹאשׁ הַקָּרְבָּן, **וְשָׁחֲטוּ אוֹתוֹ**

⁹⁶ אֹנְקִלוֹס.

⁹⁷ אֹנְקִלוֹס.

⁹⁸ רִש"י. א"ע: עִם הַכֵּלִיֹּת.

⁹⁹ אֹנְקִלוֹס.

¹⁰⁰ רִש"י.

¹⁰¹ אֹנְקִלוֹס.

לפני אהל מועד המקריב את הקרבן (או שלוחו) ישחט את הקרבן בעזרה שלפני אהל מועד, וזרקו בני אהרן את דמו על המזבח סביב הכהנים זורקים את דם הכבש שתי מתנות שהן ארבע על גבי המזבח¹⁰²: (ט) והקריב מזבח השלמים אשה ליקח הכהן יקריב מהכבש המוקרב לשם קרבן שלמים לפני ה',¹⁰³ חלב (הכהן יקריב את) הדבר החשוב,¹⁰⁴ האליה (החלק החשוב הוא) האליה, הכהן מסיר את האליה, שהיא החלק האחורי של הבהמה, תמימה יש להוציא את האליה כשהיא בשלמותה, ואסור לחתוך את האליה, לעצמת העצה יסירנה הכהן מסיר את האליה בסמוך ל"עצה", הכליות. הכהן מתחיל לחתוך את האליה ממקום הכליות,¹⁰⁵ ואת החלב המכסה את הקרב וכן יוציא הכהן את החלב שמכסה את הקרב, ואת כל החלב אשר על הקרב וכן יוציא הכהן גם את החלב שעל הקרב עצמו: (י) ואת שתי הפליות כן יקריב הכהן את שתי הכליות של הבהמה, ואת החלב אשר עליהן כן יקריב הכהן על גבי המזבח את החלב שעוטף את הכליות, אשר על הפסלים כן יקריב הכהן על גבי המזבח את החלב שמכסה את הכסלים, ואת היתרת וכן יקריב הכהן את היותרת שהיא רצועה של בשר אדום המקיפה את הוילון שמחלק את חלל הבהמה לשניים, על הכבד עם חלק מהכבד, על הפליות יסירנה חוץ ממה שהוציא את הכליות והקריב אותן, גם את יותרת הכבד יוציא הכהן ויקריב: (יא) והקטירו הפה המזבח הכהן יעלה את איברי הכשב למזבח,¹⁰⁶ לחם אשה ליקח (הכבש יהיה) המאכל של האש לשם ה': (יב) ואם עז קרבנו אם האדם החליט להקריב עז לשם קרבן שלמים לה',¹⁰⁷ והקריבו לפני יקח האדם יקריב את קרבנו לפני ה', האדם יביא את העז למקדש: (יג) וסמך את ידו על ראשו מקריב הקרבן צריך לסמוך את שתי ידיו על ראש העז, ושחט אותו לפני אהל מועד מקריב הקרבן (או שלוחו) ישחטו את העז בחצר אוהל מועד, בעזרה, וזרקו בני אהרן את דמו על המזבח סביב הכהנים זורקים את דם העז שתי מתנות שהן ארבע על גבי המזבח: (יד) והקריב ממנו קרבנו הכהן יקריב מהעז את חלקי העז שיעלו לקרבן לה', אשה ליקח חלקי העז יעלו על האש לשם ה', את החלב המכסה את הקרב הכהן יקריב את החלב שמכסה את הקרב, ואת כל החלב אשר על הקרב וכן יעלה הכהן את החלב שנמצא על הקרב עצמו: (טז) ואת שתי הפליות ואת החלב אשר עליהן כן מעלה הכהן למזבח את שתי הכליות של הבהמה ואת החלב שעליהן, אשר על הפסלים כן יעלה הכהן למזבח את החלב שמכסה את הכסלים, ואת היתרת וכן יעלה הכהן את היותרת שהיא רצועה של בשר אדום המקיפה את הוילון שמחלק את חלל הבהמה לשניים, על הכבד עם חלק מהכבד, על הפליות יסירנה חוץ ממה שהוציא את הכליות והקריב אותן, גם את יותרת הכבד יוציא ויקריב. ההבדל בין כבש שקרב לשם שלמים לעז הוא שבכבש מקריב גם את האליה: (טז) והקטירם הפה

¹⁰² רש"י.

¹⁰³ אונקלוס.

¹⁰⁴ רש"י: רמב"ן: ההבדל בין שומן לחלב הוא שהשומן מעורב ממש בתוך הבשר ואילו החלב היא יחידה עצמאית. בהמשך דבריו פירש רמב"ן את הפסוק בכך שחלבו, היינו שם כלל לכל החלבים שצריך להקריב מהבהמה.

¹⁰⁵ רש"י.

¹⁰⁶ אונקלוס.

¹⁰⁷ רמב"ן: או שהתורה אמרה שהמביא את הקרבן מביא ממין העז, אך יכול להקריב גם נקבה, או שנאמר שהתורה לא הקפידה בין זכר לנקבה כאשר אמרה סוג של דבר.

הַמִּזְבֵּחַ הַכֶּהֶן יַעֲלֶה אֶת הָאֵיבָרִים עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ, ¹⁰⁸ לָחֶם אֲשֶׁר לֶרֶיחַ נִיחֹחַ (הַעֲזָה יִהְיֶה) הַמֵּאֲכָל שֶׁל הָאֵשׁ לֶשֶׁם ה', כָּל חֶלֶב לִיקְנוֹק כָּל חֶלֶב מִהִבְהֵמָה צָרִיךְ לִהְיוֹת מוֹקֵר לִפְנֵי ה', עַל הַמִּזְבֵּחַ ¹⁰⁹: (יִז) חֲקַת עֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם דָּבָר זֶה (אִיסוּר אֲכִילַת חֶלֶב וְדָם) יִהְיֶה לָכֶם לְחֹק בְּכָל הַדִּירוֹת, לְתָמִיד, בְּכָל מוֹשְׁבֵיכֶם בְּכָל מְקוֹם בּוֹ תֵּשְׁבוּ, כָּל חֶלֶב וְכָל דָּם לֹא תֹאכְלוּ (בְּכָל הַדִּירוֹת וּבְכָל הַמְּקוֹמוֹת) אִיסוּר לָכֶם לֵאכּוֹל חֶלֶב אוֹ דָם:

ויקרא פרק ד

(א) וַיְדַבֵּר יְקֹנָק אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: (ב) דִּבֶּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר תֹּאמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל כֹּךְ: נֶפֶשׁ כִּי תִחַטָּא בְּשִׁגָּגָה אָדָם שִׁיעֲבוֹר עַל חֹטֵא בְּשׁוּגָג, ¹¹⁰ מִכָּל מִצְוֹת יְקֹנָק אֲשֶׁר לֹא תַעֲשִׂינָהּ (אָדָם שִׁיעֲבֹר בְּשׁוּגָג) עַל מִצְוֹת ה' שֶׁאִיסוּר לַעֲשׂוֹת אוֹתָן. אִם אָדָם יַעֲבוֹר עַל חֹטֵא שֶׁאִיסוּר לַעֲשׂוֹת אוֹתָן. חֲז"ל לִמְדוּ אוֹתָנוּ שֶׁהַפֶּסוּק מְדַבֵּר עַל שְׁלֹשָׁה מִרְכִּיבִים לְחֹטֵא הַמְדוּבָר: א. יֵשׁ בְּחֹטֵא זֶה אִיסוּר לֹא תַעֲשֶׂה (לְמַעַט מִצְוֹת עֲשֶׂה). ב. בְּמִקְרָה וְאָדָם עוֹבֵר עַל חֹטֵא זֶה בְּמִזִּיד, הוּא מֵתֻחִיב כֶּרֶת. ג. בְּשׁוּגָג הָאָדָם חַיִּיב חֹטֵאת עַל חֹטֵא זֶה, ¹¹¹ וְעֹשֶׂה מֵאֲחַת מִהֵנָּה אִפִּילוּ בְּמִקְרָה שֶׁהָאָדָם יַעֲבוֹר רַק עַל חֶלֶק מִהֵעֲבִירָה, וְלֹא עָבַר עַל הֵעֲבִירָה כּוֹלָה. לְדוּגְמָא: אִם אָדָם הִתְכוּוֹן לְכַתּוֹב בְּשֶׁבֶת אֶת הַשֵּׁם שְׁמַעוֹן, וּבְמִקְוֶה זֹאת כָּתַב רַק אֶת הַמִּילָה "שֵׁם", הוּא עֵדִין חַיִּיב לְמִירוֹת שֶׁהוּא לֹא סִיִּים לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל כּוֹוֶנְתּוֹ ¹¹²: (ג) אִם הִכְהִין הַמְּשִׁיחַ יַחַטָּא לְאַשְׁמַת הָעֵם אִם הַכֶּהֶן הַגָּדוֹל בְּטִעוֹת יוֹרָה לַעֲצֻמוֹ הִיתֵר בְּדִין מְסוּיִים וַיַּעֲבוֹר בְּכֹךְ עַל חֹטֵא (שֶׁזָּדוֹנוֹ כֶּרֶת וְשִׁגְגָתוֹ חֹטֵאת), וּבְכֹךְ תִּהְיֶה אֲשֵׁמָה עַל כָּל הָעֵם, שֶׁהָרִי הַכֶּהֶן הַגָּדוֹל הוּא שֹׁלֵחַ שֶׁל כָּלל יִשְׂרָאֵל, ¹¹³ וְהִקְרִיב עַל חֹטֵאתָו אֲשֶׁר חֹטָא הַכֶּהֶן הַגָּדוֹל יִקְרִיב בְּעִבּוֹר הַחֹטֵא שֶׁחֹטָא בוֹ, ¹¹⁴ פֶּרֶךְ בֶּן בָּקָר (הַכֶּהֶן הַגָּדוֹל יִקְרִיב) פֶּרֶךְ בֶּן שְׁלֹשׁ שָׁנִים, ¹¹⁵ תָּמִים (הַפֶּר שִׁיבִיא הַכֶּהֶן הַגָּדוֹל יִהְיֶה) לֹא מוֹם, לִיקְנוֹק הַכֶּהֶן הַגָּדוֹל יִקְרִיב אֶת קֶרְבְּנוֹ לֵה', לְחֹטֵאת לֶשֶׁם קֶרֶבן חֹטֵאת: (ד) וְהִבִּיא אֶת הַפֶּר אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לִפְנֵי יְקֹנָק הַכֶּהֶן הַגָּדוֹל יִבִּיא אֶת הַפֶּר לְפֶתַח אוֹהֶל מוֹעֵד, (וּבְמִקְדָּשׁ הַכוֹוֶנָה הִיא לַעֲזָרָה), וְסָמַךְ אֶת יָדוֹ עַל רֹאשׁ הַפֶּר הַכֶּהֶן הַגָּדוֹל יִסְמֹךְ אֶת שְׁתֵּי יָדָיו עַל רֹאשׁ הַפֶּר שֶׁהִבִּיא לֶשֶׁם קֶרֶבן חֹטֵאת, וְשָׁחַט אֶת הַפֶּר לִפְנֵי יְקֹנָק הַכֶּהֶן הַגָּדוֹל יִשְׁחַט אֶת הַפֶּר לִפְנֵי ה': (ה)

¹⁰⁸ אֹנֶקְלוֹס.

¹⁰⁹ אֹנֶקְלוֹס.

¹¹⁰ אֹנֶקְלוֹס. א"ע: מִשְׁמַעוֹת הַשֵּׁם "נֶפֶשׁ" הִיא שְׁבִתוֹכּוֹ נִכְלָל גַּם יִשְׂרָאֵל וְגַם גֵּר. רַמְבַּן: הַמַּחֲשָׁבָה הִיא בְּנֶפֶשׁ וְהִיא הַשְׁוֹגָגָה וְלֹכַן כָּתוּבָה כֹּאן הַתּוֹרָה לִשׁוֹן שֶׁל נֶפֶשׁ. כֵּן הַסְבִּיר הַרְמַב"ן אֶת הַטַּעַם שֶׁבְּהִקְרַבְתָּ קֶרֶבן לְמִי שֶׁחֹטָא בְּשִׁגָּגָה, וְהִיא, שֶׁכֹּאשֶׁר הָאָדָם חוֹטָא, נּוֹצֵר פֶּגַם בְּנֶפֶשׁ, שֶׁצָּרִיךְ לְהִסִּיר אֶת הַפֶּגַם ע"י הַקְרַבְתָּ הַקֶּרֶבן. כִּלִּי יִקְרָ: הַתּוֹרָה מִשְׁתַּמֶּשֶׁת ב־3 לְשׁוֹנוֹת כְּדִי לְתַאֵר מִצִּיאוֹת שֶׁל חֹטָא: לְגַבִּי כֹהֵן מְשִׁיחַ וְלְגַבִּי צִיבוֹר הַתּוֹרָה מִשְׁתַּמֶּשֶׁת בְּלִשׁוֹן "אִם" כְּדִי לֹאמַר לָנוּ שֶׁאִין זֶה בְּטוֹחַ שֶׁהִצִּיבוֹר אוֹ הַכֶּהֶן הַמְּשִׁיחַ יַחֲטֹאוּ. אֲךָ בִּיחִיד הַחֹטָא הַתּוֹרָה אִמְרָה: "נֶפֶשׁ כִּי תִחַטָּא", כִּיוֹן שִׁישְׁנָה כִּמְעַט וּדְאוֹת שֶׁהִיחִיד יַחֲטֹא. לְגַבִּי נְשִׂיא, שֶׁבְּגִלָּל מַעֲלָתוֹ וְגִאוּוֹתוֹ, הַסְבִּירוֹת שִׁיחֲטָא הִיא הַגְּבוּהָה בִּיּוֹתֵר, הַשְׁתַּמְשָׁה הַתּוֹרָה בְּבִיטוּי: "אֲשֶׁר נְשִׂיא יַחֲטֹא". אוֹלָם, יִשְׁנָם פְּסוּקִים מְסוּיִיִּים שֶׁהִכְלִי יִקְרָ מִקְשָׁה מֵהֶם כֹּמוֹ שֶׁלִּקְמָן כָּתוּב "וְאִם נֶפֶשׁ אַחַת תִּחַטָּא" וּמַחֲלֵק הַכִּלִּי יִקְרָ וְאוֹמֵר שֶׁאֲצִלְנוּ מְדוּבָר עַל חֹטָאִים שְׁכּוֹלִם חוֹטָאִים בָּהֶם, לֹכַן סְבִיר לְהִנִּיחַ שֶׁהִיחִיד יִלְמַד מֵהֶם גַּם כֵּן, וְאִילוּ לִקְמָן מְדוּבָר בְּחֹטָאִים שֶׁאִין הַרְבֵּים חוֹטָאִים בָּהֶם, וְלֹכַן נִדָּר מִצּוּא מִיִּשְׁהוּ שֶׁחֹטָא בְּאוֹתָם חֹטָאִים. גַּם הַכִּלִּי יִקְרָ וְגַם אוֹה"ח מְדַבְּרִים עַל הַחֹמֶרָה שִׁישׁ בְּאָדָם שֶׁחֹטָא.

¹¹¹ רַש"י. א"ע: מְדוּבָר בְּחֹטָאִים שֶׁחַיִּיב עֲלֵיהֶם כֶּרֶת אוֹ מִלְקוֹת.

¹¹² רַש"י.

¹¹³ רַש"י בְּפִירוּשׁוֹ הַשֵּׁנִי. בְּפִירוּשׁוֹ הָרִאשׁוֹן פִּירֵשׁ שֶׁהַכוֹוֶנָה הִיא שֶׁהִכָּה"ג הוֹרָה לְכָל הָעָם לַעֲבוֹר עַל אִיסוּר זֶה וְהֵם נִהְגוּ כְּמוֹהוּ. א"ע בְּפִירוּשׁוֹ הָרִאשׁוֹן פִּירֵשׁ כְּרַש"י בְּפִירוּשׁוֹ הָרִאשׁוֹן. בְּפִירוּשׁוֹ הַשֵּׁנִי כָּתַב שֶׁהָעָם הוּא זֶה שֶׁגֵּרָם לְכַה"ג לְחֹטָא, וְכֵן פִּירֵשׁ סְפֹרָנוּ.

¹¹⁴ א"ע.

¹¹⁵ רַש"י.

וְלָקַח הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ מִדָּם הַפֶּהּ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל יִיקַח אֶת דָּם הַפֶּה שֶׁשָּׁחַט,¹¹⁶ וְהֵבִיא אֹתוֹ אֶל אֹהֶל מוֹעֵד הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל יִכְנִיס אֶת הַדָּם שֶׁלָּקַח לַתּוֹךְ הַמִּשְׁכָּן¹¹⁷: (ו) וְטָבַל הַכֹּהֵן אֶת אֶצְבָּעוֹ בְּדָם הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל צָרִיךְ לִטְבֹּל אֶת הָאֶצְבָּע שֶׁלּוֹ בַּתּוֹךְ הַכִּלִּי שֶׁבּוֹ הַדָּם, וְהִזָּה מִן הַדָּם שֶׁבַע פְּעָמִים לִפְנֵי יָקוֹק הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל יִזַּה מִדָּם הַפֶּה שֶׁבַע פְּעָמִים לִפְנֵי ה', כֹּאשֶׁר בֵּין כָּל פֶּעַם שֶׁטֹּבַל אֶת אֶצְבָּעוֹ כְּדִי לַהֲזוֹת הַזָּאֵה נֹסֶפֶת, הוּא צָרִיךְ לִנְקוּת אֶת יָדוֹ מִשְׁאֲרֵי דָם, אֶת פְּנֵי פְּרָכֶת הַקֹּדֶשׁ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל יִזְרוֹק אֶת הַדָּם לַכִּיּוּן הַפְּרוּכֶת הַחוּצָצָה בֵּין הַקֹּדֶשׁ לַקֹּדֶשׁ הַקְּדָשִׁים. הַמָּקוֹם הַמְדוּיָק אֲלֵיו הִיָּה הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל מִכּוּוֹן כִּלְפֵּיו הוּא בֵּין שְׁנֵי בְּדֵי הָאֲרוֹן שֶׁהָיוּ בַּתּוֹךְ קֹדֶשׁ הַקְּדָשִׁים. אֲמֵנָם הַדָּם (לַפְחוֹת בַּדֶּרֶךְ כָּלִל) לֹא הִגִּיעַ מִמֶּשׁ עַד לַפְּרוּכֶת, הָיוּת וְהַכֹּהֵן עִמָּד בַּמֶּרְחָק גָּדוֹל מִהַפְּרוּכֶת, וְכוּונַת הַפְּסוֹק הִיא שֶׁהַכֹּהֵן צָרִיךְ לַכּוּוֹן לַכִּיּוּן הַפְּרוּכֶת, אֶל בֵּין שְׁנֵי הַבָּדִים¹¹⁸: (ז) וְנָתַן הַכֹּהֵן מִן הַדָּם עַל קְרָנוֹת מִזְבַּח קְטֹרֶת הַסָּמִים לִפְנֵי יָקוֹק אֲשֶׁר בְּאֹהֶל מוֹעֵד (לֵאחֹר שֶׁבַע הַהֲזָאוֹת עַל הַפְּרוּכֶת), הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל יִטְפֹּטף דָּם עַל אַרְבַּע הַקְּרָנוֹת שֶׁל מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת שֶׁנִּמְצָא בַּתּוֹךְ הַמִּשְׁכָּן,¹¹⁹ וְאֵת כָּל דָּם הַפֶּה אֶת דָּם הַפֶּה שֶׁנִּשְׁאָר לֵאחֹר הַהֲזָאוֹת,¹²⁰ יִשְׁפֹּךְ אֶל יְסוֹד מִזְבַּח הָעֹלָה אֲשֶׁר פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל יִשְׁפֹּךְ אֶת שְׂאֵר הַדָּם אֶל הַיְסוֹד הַמְעֲרָבִי שֶׁל מִזְבַּח הָעֹלָה שֶׁנִּמְצָא בַּפֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד.¹²¹ הַיְסוֹד הוּא הַחֶלֶק הַתַּחְתּוֹן שֶׁל הַמִּזְבֵּחַ: (ח) וְאֵת כָּל חֶלֶב פֶּה הַחֲטָאֹת יָרִים מִמֶּנּוּ הַכֹּהֵן (לֵאחֹר זִרְיקַת הַדָּם, אֵין צוֹרֵךְ שְׁדוּקָא הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל יִמְשִׁיךְ אֶת עֲבֻדוֹת הַפֶּה) יִסִּיר מִפֶּה הַחֲטָאֹת אֶת כָּל הַחֲלָבִים,¹²² אֶת הַחֲלָב הַמְּכַסֶּה עַל הַקָּרֵב (הַכֹּהֵן יִסִּיר) אֶת הַחֲלָבִים שֶׁמְכַסִּים אֶת הַקָּרֵב, וְאֵת כָּל הַחֲלָב אֲשֶׁר עַל הַקָּרֵב וְכֵן יִסִּיר הַכֹּהֵן אֶת הַחֲלָבִים שֶׁנִּמְצָאִים עַל הַקָּרֵב מִמֶּשׁ: (ט) וְאֵת שְׁתֵּי הַפָּלִיִּת וְאֵת הַחֲלָב אֲשֶׁר עָלֶיהֶן כֵּן יַעֲלֶה הַכֹּהֵן לַמִּזְבֵּחַ אֶת שְׁתֵּי הַכִּלִּיֹּת שֶׁל הַבְּהֵמָה וְאֵת הַחֲלָב שֶׁעָלֶיהֶן, אֲשֶׁר עַל הַכֶּסֶּלִים כֵּן יַעֲלֶה הַכֹּהֵן לַמִּזְבֵּחַ אֶת הַחֲלָב שֶׁמְכַסֶּה אֶת הַכֶּסֶּלִים, וְאֵת הַיִּתְרֹת כֵּן יַעֲלֶה הַכֹּהֵן אֶת הַיִּתְרֹת שֶׁהִיא רְצוּעָה שֶׁל בָּשָׂר אֲדוּם הַמְּקִיפָה אֶת הַוִּילּוֹן שֶׁמְחַלֵּק אֶת חֲלָל הַבְּהֵמָה לְשְׁנֵי, עַל הַכֶּבֶד עִם חֶלֶק מִהַכֶּבֶד, עַל הַפָּלִיִּת יִסִּירָנָה חוּץ מִמָּה שֶׁהַכֹּהֵן הוֹצִיא אֶת הַכִּלִּיֹּת וְהַקָּרִיב אוֹתוֹ, גַּם אֶת יוֹתֶרֶת הַכֶּבֶד יוֹצִיא הַכֹּהֵן וַיִּקְרִיב: (י) כֹּאשֶׁר יוֹרֵם מִשׁוֹר זֶבַח הַשְּׁלָמִים הַכֹּהֵן יִפְרִישׁ מִהֶפֶר שֶׁהֵבִיא לַחֲטָאֹת אֶת אוֹתוֹן הָאֵיבָרִים שֶׁמְקָרִיבִים עַל בְּמִזְבַּח מִפֶּה שְׁמוּקָרֵב לִשְׁם קָרְבָן שְׁלָמִים,¹²³ וְהַקְּטִירִם הַכֹּהֵן עַל מִזְבַּח הָעֹלָה הַכֹּהֵן (כְּפִי שֶׁרָאִינוּ אֵין חוּבָה שִׁיחִיָּה זֶה הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל) יִקְרִיב אֶת הָאֵיבָרִים שֶׁהִפְרִישׁ עַל מִזְבַּח הָעֹלָה, הַמִּזְבֵּחַ שֶׁנִּמְצָא בַּפֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: (יא) וְאֵת עוֹר הַפֶּה וְאֵת כָּל בָּשָׂרוֹ עַל רֹאשׁוֹ אֶת עוֹר הַפֶּה, יַחַד עִם כָּל הַבָּשָׂר שֶׁלֹּא הוֹקָרֵב עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ, וְכֵן אֶת רֹאשׁ הַפֶּה, וְעַל כְּרָעָיו וְכֵן אֶת הַחֶלֶק הַתַּחְתּוֹן שֶׁל רִגְלָיו שֶׁל הַפֶּה, וְקָרְבָּו (וְכֵן אֶת) הָאֵיבָרִים הַפְּנִימִיִּים שֶׁל הַפֶּה שֶׁלֹּא הוֹעֲלּוּ עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ, וּפְרָשׁוֹ וְכֵן אֶת שְׂאֲרֵי הָאוֹכֵל וְהַצּוּאָה שֶׁעֲדִיין הָיוּ בָּאֵיבָרִים הַפְּנִימִיִּים שֶׁל הַפֶּה: (יב) וְהוֹצִיא אֶת כָּל הַפֶּה מוֹצִיאִים אֶת כָּל הַפֶּה (כָּל הָאֵיבָרִים שֶׁנִּמְנוּ בַּפְּסוֹק הַקּוֹדֶם: עוֹר הַפֶּה, הַבָּשָׂר שֶׁלֹּא הוֹקָרֵב עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ, 1) רֹאשׁ הַפֶּה, 2) הַכְּרָעִיִּים שֶׁל הַפֶּה, 3) הָאֵיבָרִים הַפְּנִימִיִּים שֶׁל הַפֶּה 4) וְשְׂאֲרֵי

¹¹⁶ אֹנְקִלוֹס.

¹¹⁷ אֹנְקִלוֹס + רִש"י.

¹¹⁸ רִש"י.

¹¹⁹ אֹנְקִלוֹס.

¹²⁰ רִש"י.

¹²¹ אֹנְקִלוֹס.

¹²² רִש"י.

¹²³ רִש"י וְאֹנְקִלוֹס.

האוכל והצואה). עבודה זו כשרה אפילו בזרים, **אֶל מַחוּץ לַמִּחְנָה** (מוציאים את הפר) אל מחוץ למחנה ישראל, (ובזמן בית המקדש אל מחוץ לירושלים),¹²⁴ **אֶל מְקוֹם טָהוֹר** (מוציאים את הפר) אל מקום טהור (שכאמור נמצא מחוץ למחנה). מחוץ למחנה היו גם מקומות שהיו מיועדים לדברים טמאים, כדי שיוכלו לקבור שם מתים, וכן לעשות שם דברים טמאים נוספים, ואת הפר מוציאים למקום טהור מחוץ למחנה,¹²⁵ **אֶל שַׁפְּךְ הַדָּשָׁן** (מוציאים את הפר) אל המקום שבו היו שופכים את הדשן שהורידו מעל המזבח,¹²⁶ **וְשָׂרַף אֹתוֹ עַל עֵצִים בְּאֵשׁ הַשּׁוֹרֵף** (שיכול להיות גם זר) שורף את הפר באש על ידי עצים, (חומר הבערה חייב להיות דווקא עצים ולא חומרים בעירים אחרים), **עַל שַׁפְּךְ הַדָּשָׁן וְשָׂרַף הַפָּר צֵרִיד לְהִשְׂרֹף בַּמָּקוֹם שֶׁבּוֹ נִמְצָא הַדָּשָׁן שֶׁל הַמִּזְבֵּחַ**¹²⁷: (יג) **וְאִם כָּל עֵדֶת יִשְׂרָאֵל יִשְׁגּוּ** אם הסנהדרין תשגה,¹²⁸ **וְנִעְלַם דְּבַר מַעֲשֵׂי הַקֹּהֵל** (במקרה ו-) חכמי הסנהדרין טעו והתירו לעבור על חטא שהעונש עליו הוא כרת, וכתוצאה מכך, הקהל, עם ישראל עבר על חטא זה,¹²⁹ **וַעֲשׂוּ אֶחָת מִכָּל מִצְוֹת יְקֹזֵק אֲשֶׁר לֹא תַעֲשִׂינָהּ** ועם ישראל (בעקבות הוראתם של חכמי הסנהדרין) יעבור על אחד החטאים שאסור לעבור עליהם,¹³⁰ **וְאָשְׁמוּ** עם ישראל יתחייב (על ידי שיחטא בחטא כתוצאה מהוראת בית דין)¹³¹: (יד) **וְנִדְעָה הַחֲטָאתָ אֲשֶׁר חָטָאתָ עָלֶיךָ הַתְּבַרֵּר שֶׁעַם יִשְׂרָאֵל חָטָא**, התברר שחכמי הסנהדרין טעו בהוראתם, ושהיה אסור לעם ישראל לעשות כפי שהורו, **וְהִקְרִיבוּ הַקֹּהֵל פָּר בֶּן בָּקָר לְחֲטָאתָ** עם ישראל צריך להקריב פר לקרבן חטאת, (אמנם, הכוונה היא באמת שצריך להקריב שנים עשר פרים, פר אחד לכל שבט),¹³² **וְהֵבִיאוּ אֹתוֹ לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד** האנשים שעם ישראל מינו לעשות כן, מביאים את הפרים לחצר שבפתח אוהל מועד, לעזרה: (טו) **וְסָמְכוּ זִקְנֵי הָעֵדָה אֶת יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁ הַפָּר לִפְנֵי יְקֹזֵק דִּינֵי הַסֵּנְהֶדְרִין** סומכים את ידיהם על הפר בעזרה, (אמנם מספיק ששלשה דיינים יסמכו את ידיהם על הפרים, וכפי שכבר כתבנו הכוונה היא באמת לשנים עשר פרים), **וְשָׁחַט אֶת הַפָּר לִפְנֵי יְקֹזֵק הַשּׁוֹחֵט יִשְׁחַט אֶת הַפָּר בַּעֲזָרָה** (כפי שכבר כתבנו הכוונה היא לשנים עשר פרים): (טז) **וְהֵבִיאוּ הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ מִדָּם הַפָּר אֶל אֹהֶל מוֹעֵד** הכהן הגדול יכניס את דם הפר לתוך אוהל מועד (הכוונה היא לדם שנים עשר הפרים שנשחטו)¹³³: (יז) **וְטָבַל הַכֹּהֵן אֶצְבָּעוֹ מִן הַדָּם** הכהן הגדול יטבול את האצבע שלו בתוך הכלי שבו הדם, **וְהִזָּה שֶׁבַע פְּעָמִים לִפְנֵי יְקֹזֵק הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל** יזה מהדם שבע פעמים לפני ה' (כפי שיוסבר בצלע הפסוק הבא), **אֶת פְּנֵי הַפְּרָכֶת** (הכהן יזה מהדם שבע פעמים) לכיוון הפרוכת, בצד שפונה אל ההיכל (ולא בצד הפנימי של הפרוכת): (יח) **וּמִן הַדָּם יִתֵּן עַל קֶרְנֵת הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר לִפְנֵי יְקֹזֵק אֲשֶׁר בְּאֹהֶל מוֹעֵד** הכהן הגדול יזרוק את הדם על קרנות המזבח הפנימי שנמצא בתוך אוהל מועד (מזבח הזהב), **וְאֵת כָּל הַדָּם יִשְׁפֹךְ אֶל יְסוֹד מִזְבֵּחַ הָעֹלָה אֲשֶׁר פֶּתַח אֹהֶל**

¹²⁴ רש"י.

¹²⁵ רש"י.

¹²⁶ רש"י.

¹²⁷ א"ע.

¹²⁸ רש"י.

¹²⁹ רש"י.

¹³⁰ אונקלוס.

¹³¹ אונקלוס.

¹³² רמב"ם הלכות שגגות.

¹³³ אונקלוס.

מוֹעֵד את הדם שנשאר מההזאה על המזבח הפנימי, ישפך הכהן הגדול על היסוד המערבי שבמזבח החיצון. בסיס המזבח החיצוני, נקרא היסוד: (יט) וְאֵת כָּל חֲלָבֵי יָרִים מִמֶּנּוּ הכהן הגדול יסיר את כל החלב מהפר, וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ הכהן הגדול יעלה את החלב על גבי המזבח: (כ) וַעֲשֵׂה לַפָּר הכהן הגדול יעשה לפר (לשנים עשר הפרים) שהציבור הביא על החטא בו חטא, כְּאֲשֶׁר עָשָׂה לַפָּר הַחֲטָאת בֶּן יַעֲשֵׂה לוֹ (הכהן הגדול יעשה לפרים) כמו שנעשה לפר החטאת של הכהן המשיח במקרה והוא עצמו חטא (שהסירו ממנו את החלבים וכו'), וְכִפֹּר עֲלֵהֶם הַכֹּהֵן הכהן הגדול יגרום לכפרה לסנהדרין על שהורו בטעות, וְנִסְלַח לָהֶם החטא שחטאו בו בשגגה דייני הסנהדרין וכל ישראל יתכפר להם¹³⁴: (כא) וְהוֹצִיא אֶת הַפָּר אֶל מִחוּץ לַמִּחָנֶה יש להוציא את הפר מחוץ למחנה ישראל, למקום טהור, (עבודה זו כשרה בזר), וְשָׂרַף אֹתוֹ כְּאֲשֶׁר שָׂרַף אֶת הַפָּר הָרִאשׁוֹן יש לשרוף את הפר, כשם ששורפים את פר הכהן המשיח, חֲטָאת הַקֹּהֵל הוא הפר צריך להיות מוקרב בתור קרבן חטאת של הקהל, של עם ישראל: (כב) אֲשֶׁר נָשִׂיא יַחֲטָא במקרה והנשיא (דהיינו: מלך או אדם שאין מעליו מושל אחר) יחטא,¹³⁵ וַעֲשֵׂה אֶחָת מִכָּל מִצְוֹת יִקְוֶה אֱלֹהֵי אֲשֶׁר לֹא תַעֲשִׂינָה בְּשִׁגְגָה הנשיא יחטא בשגגה באחת ממצוות ה' שאסור לעשות, וְאִשָּׁם הנשיא יתחייב על ידי חטאו¹³⁶: (כג) או הוֹדַע אֱלֹהֵי חֲטָאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא בָּהּ אם יוודע לנשיא שהוא חטא בחטא,¹³⁷ וְהֵבִיא אֶת קָרְבָּנוֹ הנשיא יביא למשכן או למקדש את קרבנו כדי שחטאו יתכפר לו, שְׂעִיר עִזִּים הנשיא מביא לקרבנו, שְׂעִיר עִזִּים, זָכָר תָּמִים שְׂעִיר העִזִּים שהנשיא מביא צריך להיות זכר בן פחות משנה וללא מום: (כד) וְסִמְךָ יָדוֹ עַל רֹאשׁ הַשְּׂעִיר הנשיא צריך לסמוך את שתי ידיו על ראש השעיר, וְשָׁחַט אֹתוֹ הנשיא (או שלוחו) ישחט את השעיר, בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחַט אֶת הָעֹלָה לִפְנֵי יִקְוֶה (שחיתת השעיר היא) באותו מקום ששוחטים את קרבן העולה לפני ה', דהיינו: בצפון העזרה,¹³⁸ חֲטָאת הוּא יש להקריב את קרבן השעיר לשם קרבן חטאת¹³⁹: (כה) וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדָּם הַחֲטָאת בְּאֶצְבָּעוֹ הכהן ייקח חלק מדם החטאת על ידי שיטבול את אצבעו בכלי בו קיבלו את הדם, וְנָתַן עַל קֶרְנֵת מִזְבֵּחַ הָעֹלָה הכהן מורח את דם שעיר החטאת של הנשיא בזוויות מזבח העולה, המזבח החיצון, מעל חוט הסיקרא, וְאֵת דָּמוֹ יִשְׂפֹךְ אֶל יִסּוּד מִזְבֵּחַ הָעֹלָה את הדם שנשאר לאחר נתינת הדם על קרנות המזבח, הכהן שופך אל היסוד הדרומי (הבסיס) של מזבח העולה¹⁴⁰: (כו) וְאֵת כָּל חֲלָבֵי יִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ הכהן יעלה למזבח את כל

¹³⁴ כלי יקר: מדוע לא כתוב על הכהן המשיח שהחטא יתכפר לו כמו שכתוב על הסנהדרין שהורו בשגגה? בשם הרמב"ן: כיוון שנשאר רושם מהחטא אצל הכה"ג, ואין כאן כפרה גמורה. בשם מהרי"א: מה שנכתב על חטא הסנהדרין "ונסלח", מוסב גם על הכהן הגדול. בשם עצמו: כיוון שהאנשים למדו מהכה"ג, אין כאן כפרה גמורה, לעומת נשיא, שאינו מהווה סמכות רוחנית, וגסות רוחו מונעת מהאנשים ללמוד ממנו לחטוא.

¹³⁵ אונקלוס. רש"י: אשר נשיא – כדי לומר לנו שאשריו של הנשיא שחוטא. א"ע: סדר המילים הוא אחר: "אשר יחטא הנשיא", והמילה "אשר" באה כדי להנגיד בין המקרים, אם החוטא אינו הציבור אלא הנשיא, דינו הוא כמובא בפסוקים. רמב"ן: "אשר" מלשון "כאשר", כאשר הנשיא יחטא.

¹³⁶ אונקלוס.

¹³⁷ רש"י. הנשיא חייב בקרבן זה, רק אם בשעת מעשה היה סבור ששמותר לו לעשות את מעשהו, ואח"כ התברר לו שאסור. א"ע וספורנו: "או הודע אליו" – על ידי אחרים, שאחרים יאמרו לו שחטא.

¹³⁸ רש"י.

¹³⁹ רש"י.

¹⁴⁰ רש"י. רמב"ן: למרות שכתוב כבר בצלע הקודמת של הפסוק שמדובר במזבח העולה, דרה של התורה לחזור על דברים, גם אם נאמרו לפני כן.

החלבים של השעיר, **כַּחֲלָב זֶבַח הַשְּׁלָמִים** (הכהן יעלה למזבח את כל החלבים של השעיר) כמו החלב של קרבן שלמים, את אותם חלבים שצריך להעלות על המזבח במקרה ומקריבים קרבן שלמים, צריך הכהן להעלות למזבח גם בקרבן שעיר החטאת של הנשיא, **וּכְפָר עָלָיו הַכֹּהֵן מִחֲטָאתוֹ וְנִסְלַח לוֹ** הכהן יכפר לנשיא על החטא שחטא בו, והחטא ייסלח לנשיא על ידי הקרבת הקרבן על ידי הכהן: **(כו) וְאִם נֶפֶשׁ אַחַת תִּחַטָּא בְּשִׁגָּה אִם אָדָם אֶחָד יִחַטֵּא בְּשִׁגָּה,**¹⁴¹ **מִעַם הָאָרֶץ** (אם אדם אחד יחטא) מתוך קהל ישראל,¹⁴² **בַּעֲשֻׁתָּהּ אַחַת מִמִּצְוֹת יְקֹוֹק אֲשֶׁר לֹא תַעֲשֶׂינָהּ** האדם יחטא בשגגה באחד החטאים האסורים, האדם יעבור על מצוות לא תעשה, **וְאִשָּׁם הָאָדָם יִתְחַיֵּב עַל יְדֵי חֲטָאוֹ**¹⁴³: **(כח) או הוֹדַע אֱלֹוֹ חֲטָאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא** כאשר האדם יבין וידע שעבר על חטא, **וְהֵבִיא קָרְבָּנוֹ** האדם החוטא צריך להביא בתור קרבן, **שְׁעִירַת עִזִּים תְּמִימָה נִקְבָּה** (האדם החוטא צריך להביא) שעירת עיזים (בהמשך נראה שמותר לחוטא להביא גם כבשה) שהיא נקבה ושאין בה מום, **עַל חֲטָאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא** האדם החוטא מביא את שעירת העיזים על החטא שחטא בו: **(כט) וְסִמְךָ אֹת יָדוֹ עַל רֹאשׁ הַחֲטָאתָה** האדם החוטא יסמוך את שתי ידיו על קרבן החטאת, **וְשָׁחַט אֶת הַחֲטָאתָה בַּמָּקוֹם הָעֶלְיָה** האדם החוטא (או שלוחו) ישחט את שעירת העיזים לחטאת, באותו מקום בו שוחטים את קרבן העולה, דהיינו: בצפון העזרה: **(ל) וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדָּמָהּ בָּאֶצְבָּעוֹ** הכהן ייקח חלק מדם שעירת העיזים על ידי שיטבול את אצבעו בכלי בו קיבל את דם שעירת העיזים, **וְנָתַן עַל קֶרְנֹת מִזְבֵּחַ הָעֶלְיָה** הכהן מורח את דם שעירת העיזים לחטאת, בזוויות מזבח העולה, מעל לחוט הסיקרא, **וְאֵת כָּל דָּמָהּ יִשְׁפֹּךְ אֶל יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ** את שאריות דם שעירת העיזים, שופך הכהן על היסוד הדרומי של מזבח העולה, על בסיס מזבח העולה: **(לא) וְאֵת כָּל חֲלָבָהּ יִסִּיר** הכהן יסיר את כל החלב של שעירת העיזים, **כַּאֲשֶׁר הוֹסֵר חֲלָב מֵעַל זֶבַח הַשְּׁלָמִים** (הכהן יסיר את החלב של שעירת העיזים) כמו שמסירים את החלב מעל קרבן השלמים, **וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן מִזֶּבֶחַ הָעֹלָה** הכהן מעלה את החלבים של השעיר על המזבח, **לְרִיחַ נִיחֹחַ לִיקְנוֹק** כדי שהקרבן יתקבל ברצון לפני ה',¹⁴⁴ **וּכְפָר עָלָיו הַכֹּהֵן** הכהן יכפר על החוטא על ידי שיקריב את הקרבן, **וְנִסְלַח לוֹ** החטא בו חטא החוטא – ייסלח לאחר הקרבת הקרבן: **(לב) וְאִם כֶּבֶשׂ יָבִיא קָרְבָּנוֹ לְחֲטָאתָה** אם החוטא מביא כקרבן חטאת כבש במקום שעירת עיזים, **נִקְבָּה תְּמִימָה יְבִיאָנָהּ** על החוטא להביא לקרבן כבשה נקבה שאין בה מום: **(לג) וְסִמְךָ אֹת יָדוֹ עַל רֹאשׁ הַחֲטָאתָה** החוטא יסמוך את שתי ידיו על ראש הכבשה, **וְשָׁחַט אֹתָהּ לְחֲטָאתָה** החוטא (או שלוחו) ישחט את הכבשה לשם קרבן חטאת, **בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחַט אֶת הָעֹלָה** (החוטא או שלוחו ישחט את הכבשה) באותו מקום בו שוחטים את קרבן העולה, דהיינו: בצפון העזרה: **(לד) וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדָּם הַחֲטָאתָה בָּאֶצְבָּעוֹ** הכהן ייקח דם מהכבשה, על ידי שיטבול את אצבעו בכלי בו קיבל את הדם, **וְנָתַן עַל קֶרְנֹת מִזְבֵּחַ הָעֹלָה** הכהן ימרח את הדם על גבי קרנות מזבח העולה מעל לחוט הסיקרא, **וְאֵת כָּל דָּמָהּ יִשְׁפֹּךְ אֶל יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ** את שאריות הדם, ישפוך הכהן על היסוד הדרומי של מזבח העולה: **(לה) וְאֵת כָּל חֲלָבָהּ יִסִּיר** הכהן יסיר את כל החלב של הכבשה,

¹⁴¹ אונקלוס.

¹⁴² א"ע.

¹⁴³ אונקלוס.

¹⁴⁴ אונקלוס.

בְּאִשֶּׁר יוֹסֵר חֶלֶב הַפֶּשֶׁב מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים הכהן יסיר את אותם חלבים שמסיר כשמקריב כבש כקרבן שלמים, וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֹתָם הַמִּזְבֵּחַ הכהן יעלה את החלבים על מזבח העולה, עַל אִשִּׁי יִקְוֶה (הכהן מעלה את החלבים) על מערכות האש שנעשו לשם ה',¹⁴⁵ וְכָפַר עָלָיו הַכֹּהֵן עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא הכהן יכפר על החטא בו חטא החוטא, וְנִסְלַח לוֹ החטא בו חטא החוטא ייסלח, על ידי שהכהן יקריב בשבילו את הקרבן:

ויקרא פרק ה

שרשרת הפסוקים הבאים, עוסקת בדין קרבן חטאת שנקרא "קרבן עולה ויורד", ולכן התורה מפרידה בין המקרים במילה "או". קרבן זה נקרא בשם "קרבן עולה ויורד" משום שבעל החיים שצריך להביא לשם קרבן זה תלוי במצבו הכלכלי של האדם: אם האדם עשיר, מביא כבשה או שעירה, אם מצבו הכלכלי פחות טוב, הוא צריך להביא שני תורים או שני בני יונה לקרבן, וממילא, יש קשר בין מצבו הכלכלי של האדם לבין הקרבן שהוא צריך להביא במקרה זה. במקרה ומצבו הכלכלי של האדם הוא ממש ירוד, הרי שמביא סלת לקרבן חטאת, וגם כאן, מצבו הכלכלי גרם לירידה בקרבן שעליו להביא. הרמב"ן (בפס' ז') מסביר שהטעם שהתורה הקילה בחטאים אלה להביא קרבן עולה ויורד הוא, היות והעובר על שבועה אינו חייב כרת, ואילו האוכל קדשים או הבא אל המקדש טמא היה עסוק בדבר מצווה. הפסוק הבא עוסק במקרה ואדם יכול לשמש כעד על מקרה מסוים. למשל: ראובן ראה שלוי הלווה כסף לשמעון, וראובן נשבע ללוי, שיבוא להעיד בבית דין, ולאחר מכן, ראובן כפר וטען שאינו יודע דבר על העדות, ראובן חייב להביא קרבן עולה ויורד לכשיחזור בתשובה. אמנם, ראובן אינו חייב להביא קרבן, אלא אם כן היה לוי זוכה בבית דין על פי עדותו של ראובן. (א) וְנִפְשׁ כִּי תַחֲטָא אם אדם יתחייב ויחטא,¹⁴⁶ וְשָׁמְעָה קוֹל אֱלֹהִים אותו אדם ישמע שהשביעו אותו בשבועה שיודע את דבר העדות. במקרה שלנו, מדובר על ראובן ששמע שלוי השביע אותו שיבוא להעיד, וראובן הסכים לשבועה, וְהוּא עֵד הוא עד האדם שנשבע שיבוא להעיד, היה עד על דבר מסוים. במקרה שלנו, מדובר על ראובן שראה את ההלוואה של לוי לשמעון,¹⁴⁷ או רָאָה או יָדַע אם העד יודע על עדותו, בין על ידי ראייה, למשל, אם ראובן ראה את ההלוואה, או שראובן לא ראה את ההלוואה עצמה, אבל הוא יודע על ההלוואה בדרך אחרת, למשל, אם שמעון הודה בפניו שלווה כסף מלוי,¹⁴⁸ אִם לֹא יִגִּיד אם ראובן לא יגיד את עדותו בפני בית דין,¹⁴⁹ וְנִשָּׂא עֹנוֹ רָאוּבֵן ישא חטא בכך שלא העיד את עדותו בפני בית דין¹⁵⁰: (ב) (מקרה שני בו מתחייב האדם בקרבן עולה ויורד הוא:) או נִפְשׁ אֲשֶׁר תִּגַּע בְּכָל דְּבַר טָמֵא או במקרה שאדם ייגע בדברים טמאים, או בְּנִבְלַת חַיָּה טָמְאָה או במקרה והאדם ייגע בנבלה של חיה טמאה, האסורה למאכל,¹⁵¹ ובכך ייטמא גם הוא, או בְּנִבְלַת בְּהֵמָה טָמְאָה או במקרה והאדם ייגע בנבלה

¹⁴⁵ רש"י.

¹⁴⁶ אונקלוס. אה"ח: מדוע התורה הדגישה את המילים "כי תחטא"? א. כיוון שלא רצה לבוא ולהעיד, וכל הצורך בשבועה, נובע מחוסר הרצון של העד לבוא ולהעיד. ב. כיוון שאינו חייב בקרבן במקרה ונעלם ממנו בשעת השבועה העדות, ולכן, בשעת השבועה התכוון לחטוא.

¹⁴⁷ רש"י.

¹⁴⁸ רמב"ן.

¹⁴⁹ אונקלוס.

¹⁵⁰ אונקלוס.

¹⁵¹ א"ע.

של בהמה טמאה, ובכך ייטמא גם הוא, או בַּנְבִּלָת שְׂרִץ טָמֵא או במקרה והאדם ייגע בנבלה של שרץ טמא, ובכך ייטמא גם הוא, וְנִעְלָם מִמֶּנּוּ הטומאה בה ייטמא האדם תישכח ממנו, האדם ישכח שנטמא בטומאה,¹⁵² וְהוּא טָמֵא והאדם, בזמן שיהיה טמא (ושכח זאת) יכנס למקדש או יאכל קדשים, דברים שאסור לעשותם בטומאה,¹⁵³ וְאִשִּׁים אדם זה יתחייב קרבן חטאת על טומאתו¹⁵⁴: (ג) (מקרה שלישי בו מתחייב האדם בקרבן עולה ויורד הוא:) או כִּי יֵגַע בְּטִמְאַת אָדָם במקרה והאדם ייגע בטומאת מת,¹⁵⁵ לְכָל טִמְאַתוֹ אֲשֶׁר יִטְמָא בָּהּ או במקרה והאדם ייגע בטומאות אחרות הבאות מהאדם, למשל: טומאת זב,¹⁵⁶ וְנִעְלָם מִמֶּנּוּ והאדם שייטמא ישכח שנטמא, וייכנס אל המקדש או שיאכל קדשים בעוד שהוא טמא,¹⁵⁷ וְהוּא יָדַע לאחר שהאדם ייכנס אל המקדש טמא, או שיאכל קדשים בעוד שהוא טמא, יתברר לו שבשעת אכילת הקדשים או ביאת המקדש הוא היה טמא, וְאִשִּׁים אדם זה יתחייב קרבן חטאת על טומאתו: (ד) (מקרה רביעי בו מתחייב האדם בקרבן עולה ויורד הוא:) או נֶפֶשׁ כִּי תִשָּׁבַע לְבִטָּא בְּשִׁפְתָּיִם במקרה ואדם נשבע, על ידי שהוציא בשפתיו, בדיבור ממשי (למעט שבועה בלב),¹⁵⁸ לְהֵרַע או לְהִיטִיב האדם נשבע להרע לעצמו או להיטיב לעצמו. מקרה שנשבע להרע הוא כגון במקרה ונשבע שלא יאכל דבר כל שהוא. מקרה שנשבע להיטיב הוא כגון שנשבע לאכול משהו,¹⁵⁹ לְכָל אֲשֶׁר יִבְטֵא הָאָדָם בְּשִׁבְעָה כל דבר שאדם יפרש בשפתיו כשנשבע,¹⁶⁰ וְנִעְלָם מִמֶּנּוּ בשעה שעבר על שבועתו, האדם שכח את שבועתו,¹⁶¹ וְהוּא יָדַע לאחר שעבר על שבועתו, נודע לו שחטא בכך שעבר על שבועתו, וְאִשִּׁים בכך שהאדם עבר על שבועתו, הוא מתחייב להביא קרבן, לְאַחַת מֵאַלֶּה האדם מתחייב בקרבן עולה ויורד באחד מארבעת המקרים שהתורה כתבה: (ה) וְהָיָה כִּי יֵאָשֶׁם לְאַחַת מֵאַלֶּה אם האדם יחטא באחד מארבעת החטאים שנמנו לעיל, וְהִתְוֹדָה אֲשֶׁר חָטָא עָלֶיהָ האדם יתוודה על קרבן החטאת שיביא, לאחר שיביא אותו. הציווי על ההבאה הוא בפסוק הבא¹⁶²: (ו) וְהָבִיֵּא אֶת אֲשָׁמוֹ לִיקְוֹק האדם יביא את הקרבן עליו התחייב לה,¹⁶³ עַל חֲטָאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא (האדם יביא את הקרבן) על החטא (מארבעת החטאים שנמנו לעיל)

¹⁵² רש"י.

¹⁵³ רש"י.

¹⁵⁴ אונקלוס. רש"י: פירוש המילים "ואשם" הוא על המקרה בו חטא, באכילת קדשים או בביאת המקדש. רמב"ן: לא ניתן ללמוד מהכתוב "ואשם" שמדובר באכילת קדשים או ביאת המקדש, שהרי גם במקרים הקודמים כתוב "ואשם", ושם בוודאי שהכוונה אינה לביאת מקדש או אכילת קדשים, אלא שגם כוונת רש"י היא שהתורה העלימה את עיקר המקרה בחיוב שמוטל על האדם כשנטמא, שהרי אין חטא בלהיטמא סתם, ואם כן, מהי כוונת התורה כשהיא כותבת "ואשם"? הרי אין אשמה, אין חיוב בטומאה? אלא שבאודאי הכוונה היא שכשהתורה אומרת "ואשם", היא אמרת שיש חטא במעשהו, וחטא זה יכול להיות רק במקרה שלאחר שנטמא, נכנס למקדש או אכל קדשים.

¹⁵⁵ רש"י.

¹⁵⁶ רש"י.

¹⁵⁷ רש"י.

¹⁵⁸ רש"י.

¹⁵⁹ רש"י. א"ע בפירושו הראשון: כאשר האדם נשבע

¹⁶⁰ אונקלוס. רש"י: להוסיף את לשעבר.

¹⁶¹ רש"י.

¹⁶² רמב"ן. מכאן למדו חז"ל שכל קרבנות החטאת צריכים וידוי על הקרבן. אולם, הרמב"ן עצמו בהתחלה רצה לומר על דרך הפשט, שהכוונה היא על שבועת העדות (המקרה הראשון הנזכר בפרקנו), שם מביאים קרבן גל במקרה ועבר על כך בזדון.

¹⁶³ אונקלוס.

בו חטא, נִקְבָּה מִן הַצֵּאֵן כְּשֶׁבָה אוֹ שְׁעִירַת עֲזִים לאדם המביא קרבן מהצאן יש שתי אפשרויות להביא את הקרבן, או כבשה או שעירה, כאשר בכל אחת משתי האפשרויות, הבהמה אותה הוא מביא הבהמה היא נקבה, לַחֲטָאת האדם מביא את קרבנו לשם קרבן חטאת, וְכִפָּר עָלָיו הַכֹּהֵן מִחֲטָאתוֹ הכהן יכפר לאדם החוטא על החטא בו חטא, על ידי שיקריב את הכבשה או השעירה שהביא לשם קרבן חטאת: (ז) וְאִם לֹא תִגִּיעַ יָדוֹ דֵּי שָׁה אִם המלאכה שהאדם עושה אינה מספיקה לו לקנות שה, ¹⁶⁴ אם האדם הוא עני ואין לו מספיק כסף כדי לקנות כבשה ולהביא אותה בתור קרבן, וְהֵבִיא אֶת אֲשָׁמוֹ אֲשֶׁר חָטָא החוטא יביא לקרבן על החטא בו חטא, שְׁתֵּי תָרִים אוֹ שְׁנֵי בָנֵי יוֹנָה (החוטא יכול להביא לקרבנו), או שני תורים, או שני בני יונה, לִיקָנוֹק האדם יביא את קרבנו לשם ה', אֶחָד לַחֲטָאת וְאֶחָד לְעֹלָה אחד מהיונים או מהתורים יוקרב כקרבן חטאת ואילו השני יוקרב כקרבן עולה ¹⁶⁵: (ח) וְהֵבִיא אֹתָם אֶל הַכֹּהֵן החוטא יביא לכהן את שני התורים או את שני בני היונה, וְהִקְרִיב אֶת אֲשֶׁר לַחֲטָאת רִאשׁוֹנָה הכהן יקריב את התור או היונה המיועד לשם חטאת ראשון, היות וחטאת קודמת לעולה, ¹⁶⁶ וּמֶלֶךְ אֶת רִאשׁוֹ הכהן תוחב את אגודל ידו הימנית, אל תוך צוואר העוף, ובכך מפריד הוא חלקית את ראש הציפור משאר הגוף, מִמּוֹל עֶרְפוֹ (הכהן מולק את העוף) בהמשך העורף, בהמשך הצוואר, (מול מי שרואה את העורף), ¹⁶⁷ וְלֹא יִבְדִּיל הכהן מולק רק סימן אחד משני הסימנים, כך שבשונה מעולת העוף, הוא אינו מפריד לגמרי את ראש העוף משאר הגוף (כדי לשחוט בהמה יש לשחוט שני סימנים. גם במליקת עולת העוף, הכהן מולק שני סימנים. במליקת חטאת העוף, הכהן מפריד את ראש הציפור רק עד אחרי סימן אחד, ואילו את הסימן השני אינו מבדיל לגמרי) ¹⁶⁸: (ט) וְהִזָּה מִדָּם הַחֲטָאתָ עַל קִיר הַמִּזְבֵּחַ הכהן מתזז מדם העוף שבא כקרבן חטאת על קיר המזבח מתחת לחוט הסקרא, על ידי שהכהן אוֹחֵז בְּעוֹרָף שֶׁל הָעוֹף, והדם ניתז על קיר המזבח. ¹⁶⁹ הכהן אוֹחֵז בְּעוֹף בִּידוֹ הימנית, ומנענע את העוף לכיוון של זווית המזבח, וכך הכהן מתזז את דם העוף על המזבח, מתחת לחוט הסיקרא, וְהִנְשָׂאָר בְּדָם שֶׁאֵר הָדָם שֶׁלֹא הוֹתֵז עַל הַמִּזְבֵּחַ, יִמָּצֵא אֶל יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ (שאר הדם שלא הותז על המזבח) הכהן ימרח על יסוד (בסיס) המזבח, על ידי לחיצת העוף אל הקיר וסחיטת דמו, ¹⁷⁰ חֲטָאת הוּא זֶהוּ דִּין קָרְבַּן הָעוֹף שְׁמוֹקֵרֵב כְּקָרְבַּן חֲטָאת: (י) וְאֵת הַשְּׁנֵי אֶת הָעוֹף הַשְּׁנִי, יַעֲשֶׂה עֹלָה כְּמִשְׁפֵּט הכהן יקריב קרבן עולה של נדבה, דהיינו: מליקת שני הסימנים, אין צורך בהתזת הדם אלא רק בסחיטת הדם על המזבח, ¹⁷¹ וְכִפָּר עָלָיו הַכֹּהֵן מִחֲטָאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא הכהן יכפר לחוטא על החטא בו חטא, על ידי שיקריב את הקרבן, וְנִסְלַח לוֹ החטא בו חטא החוטא, ייסלח לו, לאחר שהכהן יקריב את הקרבן: (יא) וְאִם לֹא תִשָּׂיג יָדוֹ לְשְׁתֵּי תָרִים אוֹ לְשְׁנֵי בָנֵי יוֹנָה אִם החוטא אינו יכול לקנות אפילו שני תורים או שני בני יונה כדי להביאם לקרבן, וְהֵבִיא אֶת קָרְבָּנוֹ אֲשֶׁר חָטָא החוטא יביא בתור קרבן על החטא בו

¹⁶⁴ א"ע.

¹⁶⁵ א"ע כתב שני פירושים כדי להסביר מדוע אחד מוקרב כקרבן עולה והשני כקרבן חטאת. בפירוש הראשון (בשם רב יצחק) כיוון שעלתה במחשבתו טרונא כלפי ה' על כך שהוא עני. (עפ"י יהל אור) ובשמו פירש הא"ע, שהאחד עולה הוא כנגד האימורין של הקרבן שהיו אמורים להיות מוקרבים על גבי המזבח.

¹⁶⁶ רש"י.

¹⁶⁷ רש"י.

¹⁶⁸ רש"י, רשב"ם.

¹⁶⁹ רש"י.

¹⁷⁰ אונקלוס.

¹⁷¹ רש"י.

חטא, עֲשִׂיתָ הָאִפָּה סֶלֶת (החוטא יביא לקרבן חטאת) סולת בכמות של עשירית האיפה,¹⁷² לְחֻטָּאת הקרבת הסולת תהיה לשם קרבן חטאת, לֹא יִשִּׁים עָלֶיהָ שֶׁמֶן החוטא אינו מביא שמן יחד עם הסולת (למרות שבדרך כלל כשמביאים סולת לשם קרבן, מביאים גם שמן), וְלֹא יִתֵּן עָלֶיהָ לְבִנָּה החוטא אינו מביא לבונה (סוג של בשם שייצרו אותו מעץ שנקרא לבונה) יחד עם הסולת, כִּי חֻטָּאת הִיא (הסיבה שהחוטא אינו מביא יחד עם הסולת שמן או לבונה היא) כיוון שהסולת מוקרבת כקרבן חטאת, ואין מהדרים קרבן חטאת בשום הידור, לא בשמן ולא בלבונה¹⁷³: (יב) וְהֵבִיֵּאתָ אֶל הַכֹּהֵן הַחֹטָא יביא את הסולת אל הכהן, וְקָמִין הַכֹּהֵן מִמֶּנָּה מְלֹא קִמְצוֹ הכהן קומץ מהסולת כמות סולת הממלאת בדיוק את הקומץ שלו, בדיוק את הנפח שנוצר מקיפול שלש אצבעותיו האמצעיות, אֵת אֲזִכְרֹתָהּ הסולת שהכהן קומץ בקומצו נקראת האזכרה, והיא המוקרבת לה' על גבי המזבח, וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַהּ הכהן מקריב את הסולת שקמץ על גבי המזבח, עַל אִשִּׁי יִקְוֶה (הכהן מניח את הסולת שקמץ) על האש שנמצאת על המזבח שהודלקה לשם ה', על מערכת האש שנמצאת על המזבח, חֻטָּאת הִוא זהו דין קרבן חטאת שבה מהסולת: (יג) וְכִפֹּר עָלָיו הַכֹּהֵן עַל חֻטָּאתוֹ אֲשֶׁר חֻטָּא הכהן, על ידי שמקריב את הסולת על המזבח, מכפר לחוטא על החטא בו חטא,¹⁷⁴ מֵאַחַת מֵאֵלֶּה הכהן מקריב את אחד מהקרבנות שנאמרו לעיל: אם המקריב הוא עשיר, הכהן מקריב כבשה או שעירה. אם המקריב הוא עני, הכהן מקריב שני תורים או שני בני יונה. אם המקריב הוא עני גדול (דלי דלות), הכהן מקריב סולת,¹⁷⁵ וְנִסְלַח לוֹ לאחר שהכהן מקריב את הקרבן, וְהִיתָה לְפָנָיו כַּמִּנְחָה שאר הסולת שלא נקמצה, תינתן לכהן, והכהן יכול לאכול את שאר הסולת, כמו במנחות אחרות¹⁷⁶: (יד) וַיְדַבֵּר יִקְוֶה אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: (טו) נָפֵשׁ כִּי תִמְעַל מֵעַל אָדָם שיעשה שינוי, שישנה דבר מקודש אל חול,¹⁷⁷ וְחֻטָּאתָ בְּשִׁגְגָה האדם יעבור על חטא בשוגג, מִקְדָּשִׁי יִקְוֶה (החטא בו יחטא האדם הוא בכך) שנהנה מדבר שהוא הקדש לה', אולם, אין מדובר בכל דבר שהוא קודש לה', אלא רק בקדשי קדשים שעוד לא הותר לאוכלם (כגון קרבן עולה או חטאת ואשם לפני זריקת דמים כך שאסור לכהן לאוכלם),¹⁷⁸ וְהֵבִיֵּאתָ אֶת אֲשָׁמוֹ לִיקְוֶה האדם יביא בתור קרבן שיתחייב עליו כקרבן לה', אֵיל (הקרבן יהיה) איל בן שתי שנים,¹⁷⁹ תָּמִים על האיל המובא לשם קרבן להיות ללא מום, מִן הַצֵּאֵן האיל בא מהצאן, בְּעֶרְכָּךְ כֶּסֶף שְׁקָלִים בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שוויו של האיל יהיה שני סלעים, שהם שני שקלי קודש,¹⁸⁰ לְאִשִּׁים

¹⁷² א"ע: עשירית האיפה היא הכמות של אוכל שאדם אוכל ביום.

¹⁷³ רש"י.

¹⁷⁴ רש"י מסביר את השינוי בפסוק "על חטאתו" לעומת המקרים בהם מביא המקריב כבשה או בני יונה שם כתוב "מחטאתו" ולומד מכך שאם היה שינוי במצבו בכלכלי של המקריב לאחר שהפריש את הקרבן, אזי המקריב "מעדכן" את הקרבן שעליו להביא בהתאם למצבו הכלכלי. אוה"ח מסביר את השינוי בכך שאומר שהתורה באה להוציא מלבנו מחשבה, שעל החטא החמור (טומאת מקדש) מביא כשבה או שעירה ועל הקל ממנה מביא עוף.

¹⁷⁵ רש"י. רשב"ם: הכוונה היא לאחד החטאים – שבועת ביטוי, אכילת קדשים או כניסה למקדש בטומאה, והימנעות מעדות לאחר שנשבע להעיד.

¹⁷⁶ רש"י. כמו"כ, הוסיף רש"י לכתוב, שאם הכהן בעצמו חוטא, אזי דין הקרבן הוא כשאר המנחות שהכהן מתנדב להביא, ויש להקריב את כל הסולת על גבי המזבח.

¹⁷⁷ רש"י ושפ"ח. א"ע:

¹⁷⁸ רש"י.

¹⁷⁹ רש"י, ומפרש שאיל הוא מלשון קשה.

¹⁸⁰ רש"י.

האיל יוקרב לשם קרבן אשם¹⁸¹: (טז) וְאֵת אֲשֶׁר חָטָא מִן הַקֹּדֶשׁ יִשְׁלַם גַּם אֶת הַשְּׁוִי
של מה שמעל בו, את הקרן של מה שמעל, וְאֵת חֲמִישָׁתוֹ יוֹסֵף עָלָיו הַמוֹעַל צֵרִיךְ לִשְׁלֹם, בנוסף לקרן,
(לשווי של מה שמעל), חמישית ממה שמעל. למשל: אם השווי של מה שמעל שווה ארבעה סלעים, על
המועל לשלם חמישה סלעים: ארבעה סלעים כקרן ועוד סלע אחד לחמישית (מדובר שמה שיוסיף על הקרן
ייצא בסופו של דבר חמישית ממה שמשלם, כך שיוצא שהוא מוסיף בפועל רבע),¹⁸² וְנָתַן אֹתוֹ לַכֹּהֵן בְּנוֹסֵף,
המועל ייתן את האיל לכהן,¹⁸³ וְהַכֹּהֵן יַכְפֹּר עָלָיו בְּאֵיל הָאֲשָׁם הַכֹּהֵן יַכְפֹּר לְמוֹעַל עַל הַחֲטָא בּוֹ חֲטָא, על
ידי שיקריב את הקרבן שלו, את האיל שיוקרב לשם קרבן אשם,¹⁸⁴ וְנִסְלַח לוֹ חֲטָא הַמַּעֲוִלָּה יִסְלַח לְמוֹעַל
לאחר שהכהן יקריב את איל האשם: (יז) וְאֵם נָפֵשׁ כִּי תַחֲטָא אִם אָדָם יַעֲבֹר עַל חֲטָא,¹⁸⁵ וְעֲשֵׂתָהּ אַחַת
מִכָּל מִצְוֹת יִקְוֶה אֲשֶׁר לֹא תַעֲשִׂינָהּ וְאוֹתוֹ אָדָם יַעֲבֹר עַל אַחַת מִמִּצְוֹת "לֹא תַעֲשֶׂה" הַכְּתוּבֹת בַּתּוֹרָה
ושאסור לעשותו,¹⁸⁶ וְלֹא יָדַע הָאָדָם הַחוּטָא אִינוּ יוֹדַע אִם חֲטָא בְּחֲטָא אוֹ לֹא. לדוגמא: היו לפניו שתי
חתיכות, חתיכה אחת של חלב, וחתיכה אחת של שומן, ואכל אחת מהן, ואינו יודע איזו אכל, אם אכל את
החתיכה של שומן, הרי שלא חטא בכך, אך אם החתיכה שאכל הייתה חתיכת החלב, הרי שחטא. במקרה
רגיל שהיה וודאי לו שחטא, היה האדם מביא קרבן חטאת, אך כאן, היות ויש ספק בדבר הדין שונה, שהרי
קרבן חטאת מובאת רק על חטא ודאי,¹⁸⁷ וְאֲשָׁם הָאָדָם אִינוּ יוֹדַע אִם הוּא אֲשֶׁם בְּחֲטָא אוֹ לֹא, וְנִשְׂא עֲוֹנוֹ
הָאָדָם אִינוּ יוֹדַע אִם הוּא צֵרִיךְ לַשָּׂאת אֶת עֲוֹנוֹ וְלַהֲבִיא קְרָבָן חֲטָאת אוֹ לֹא¹⁸⁸: (יח) וְהֵבִיא אֵיל תָּמִים מִן
הַצֹּאֵן הָאָדָם שִׁמְסַתֵּף אִם חֲטָא יָבִיא כְּקָרְבָן, אֵיל לֹא מוֹם מֵהֶצֶאן,¹⁸⁹ בְּעֶרְכָּךְ (האיל יהיה) בשווי של שני
סלעים,¹⁹⁰ לְאֲשָׁם הַקְּרָבָן שֶׁמִּבִּיא הוּא לִשְׁם קְרָבָן אֲשֶׁם. אמנם, במקרה ומביא את קרבן האשם בגלל
שִׁמְסַתֵּף אִם חֲטָא, נקרא אשם זה "אשם תלוי", אֵל הַכֹּהֵן הָאָדָם יָבִיא אֶת קְרָבָן הָאֲשָׁם שֶׁלֹּא אֵל הַכֹּהֵן,
וְכַפֵּר עָלָיו הַכֹּהֵן עַל שִׁגְגָתוֹ אֲשֶׁר שָׁגָג וְהוּא לֹא יָדַע הַכֹּהֵן יַכְפֹּר לָאָדָם עַל הַשִּׁגְגָה שֶׁעָבַר, כֹּאשֶׁר הָאָדָם
עדיין אינו יודע אם חטא או לא. (אם נודע לאדם לאחר זמן שהוא באמת חטא, כגון, שנודע לו שהחתיכה
שאכל הייתה באמת של חלב, הרי שקרבן האשם התלוי אינו מכפר לו על חטאו, והוא צריך להביא קרבן
חטאת, למרות שכבר הביא את קרבן האשם התלוי),¹⁹¹ וְנִסְלַח לוֹ חֲטָא בּוֹ חֲטָא, יסלח לו, לאחר שהכהן
יקריב את הקרבן: (יט) אֲשָׁם הוּא הַקְּרָבָן שֶׁמִּבִּיא הָאָדָם בְּמַקְרָהּ וּמִסְתַּתֵּף אִם חֲטָא נִקְרָא קְרָבָן אֲשֶׁם,¹⁹²

¹⁸¹ רמב"ן: לא ניתן לקבוע מדוע קראה התורה לחלק מהקרבנות "חטאת" ולחלק אחר "אשם", הרי הם שניהם מוקרבים על חטא. א"ע בפס' יז: האדם מביא קרבן חטאת במקרה ולא ידע שיש איסור בדבר עד לאחר שחטא ואילו אדם מביא קרבן אשם כאשר ידע בהתחלה שיש איסור בדבר, ובשעת מעשה הדבר נשכח ממנו, ולאחר מכן נודע לו שוב שחטא.

¹⁸² רש"י.

¹⁸³ רשב"ם.

¹⁸⁴ זריקת הדם במקרה זה הוא בזריקת שתיים שהן ארבע מתחת לחוט הסקרא.

¹⁸⁵ אונקלוס.

¹⁸⁶ א"ע.

¹⁸⁷ רש"י.

¹⁸⁸ רס"ג. ספורנו: ישא את עונו כפי מה שראוי לו שיישא. אם סיבת הספק היא זלזול, או שהייתה כאן שגגה

גמורה.

¹⁸⁹ אונקלוס.

¹⁹⁰ רש"י.

¹⁹¹ רש"י.

¹⁹² רש"י וא"ע. ספורנו: התורה מדגישה שקרבן זה הוא קרבן אשם כדי לומר לנו שהאדם אינו צריך לחשוש שמא מביא חולין לעזרה, והסיבה שצריך להביא את הקרבן, ואין זה נחשב שמביא חולין לעזרה היא, כיוון שהאדם לא נזהר מספיק שלא יבוא לידי ספק קרבן, ועל חוסר זהירותו, מביא את הקרבן.

אָשֶׁם אָשֶׁם לִיקוֹק הסיבה שמביא את קרבן האשם הוא מכיוון שהאדם אשם לה' (בכך שלא נזהר ונכנס לספק), האדם חטא לה', ועל חטאו מביא קרבן אשם¹⁹³: **(כ) וַיִּדְבֹּר יִקְוֹק אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: (כא) נִפְשׁ בִּי תַחֲטָא** אם אדם יחטא,¹⁹⁴ **וּמַעַלָּה מַעַל בִּיקוֹק** וישקר שקר בה',¹⁹⁵ **וְכַחֲשׁ בְּעֵמִיתוֹ** האדם יחטא בכך שישקר לחברו, ועכשיו מונה התורה את המקרים בהם מתחייב האדם באשם גזלות:¹⁹⁶ **(1) בִּפְקֻדוֹן** האדם ישקר לחברו על פיקדון. לדוגמא: ראובן טוען שהפקיד חפץ אצל שמעון ושמעון משקר ואומר שראובן לא הפקיד אצלו שום חפץ,¹⁹⁷ **(2) או בְּתִשּׁוּמַת יָד** או שישקר בשותפות. למשל: אם ראובן ושמעון עשו שותפות ביניהם, ושמעון משקר לראובן וטוען שראובן מעולם לא היה שותף שלו,¹⁹⁸ **(3) או בְּגִזְלָה** או ששמעון ממש גזל מראובן חפץ כלשהו, שמעון חטף בכח חפץ מראובן,¹⁹⁹ **(4) או עָשָׂק אֶת עֵמִיתוֹ** או במקרה ושמעון עשק את ראובן, והיינו ששמעון לא שילם לראובן שכר שכיר. אם שמעון שכר את ראובן לעבוד אצלו, ועכשיו שמעון אינו רוצה לשלם לראובן על העבודה שעבד, הרי זה נחשב עושק²⁰⁰: **(כב) (5) או מִצָּא אֲבִידָה וְכַחֲשׁ בָּהּ** או במקרה ושמעון מצא אבידה של ראובן, ושמעון מכחיש שמצא את האבידה ואינו רוצה להחזירה לראובן, **וְנִשְׁבַּע עַל שֶׁקֶר** האדם נשבע לשקר בכל אחד מחמשת המקרים האלו, כדי לפטור עצמו מחיוב ממון,²⁰¹ **עַל אַחַת מִכָּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָאָדָם** במקרה והאדם עבר על אחד מחמשת החטאים המנויים לעיל, **לַחֲטֹא בְּהִנָּה** האדם יחטא באחד מחמשת החטאים ההם, וכפר בממון, כלומר: שטען שאינו חייב למישהו ממון, ולאחר מכן נשבע על כך לשקר: **(כג) וְהָיָה בִּי יַחֲטָא וְאָשֶׁם** כאשר האדם יכיר שחטא ויכיר שהתחייב באמת ממון, כאשר האדם יחזור בתשובה,²⁰² **וְהָשִׁיב אֶת הַגְּזֻלָּה אֲשֶׁר גָּזַל אוֹ אֶת הָעֵשֶׂק אֲשֶׁר עָשָׂק אוֹ אֶת הַפְּקֻדוֹן אֲשֶׁר הִפְקִיד אֹתוֹ אוֹ אֶת הָאֲבִידָה אֲשֶׁר מִצָּא** האדם צריך להחזיר את ה"קרן" של הממון שלקח ונשבע שלא לקח: אם זו הגזלה שגזל, או שכר השכיר שלא שילם, או הפיקדון שראובן הפקיד אצל שמעון, ושמעון שיקר וטען שראובן לא הפקיד אצלו את הפיקדון, או האבידה שמצא ולא החזיר לבעליה: **(כד) או מִכָּל אֲשֶׁר יִשְׁבַּע עָלָיו לְשֶׁקֶר** או בכל מקרה שאדם נשבע לשקר שהממון אינו אצלו, לדוגמא: תשומת יד (כלומר: שותפות),²⁰³ **וְשָׁלַם אֹתוֹ בְּרֹאשׁוֹ** האדם שנשבע לשקר צריך לשלם את הקרן של הממון שנשבע עליו לשקר. לדוגמא: אם אדם נשבע לשקר על חפץ ששווה ארבעה שקלים, האדם צריך להחזיר את

¹⁹³ רש"י וא"ע.

¹⁹⁴ אונקלוס. אה"ח שואל: מדוע נאמר כאן "כי יחטא", הרי החטא מפורט: "וכחש בעמיתו"? כן הקשה: מדוע דווקא בחטא זה מוזר מעל בה? ותיירץ: ישנם 3 חטאים בהם האדם חוטא כאשר הוא כופר בממון: הראשון הוא שהוא נוטל דבר שאינו שלו, דהיינו: גזל. זהו "כי תחטא". השני הוא שהאדם לכאורה משנה ממה שרצה ה'. ה' זיכה שאדם זה יקבל חפץ או כסף, ואילו עכשיו, כשכופר בממון, הרי שהאדם מנסה לשנות ממה שרצה ה', ולכן נחשב הדבר למעל בה'. השלישי הוא שהופך את חברו לשקרן, שהרי על ידי שנשבע לשקר, חברו הופך לשקרן, ועל כך נאמר "וכחש בעמיתו".

¹⁹⁵ אונקלוס. רש"י: הסיבה שהתורה מדגישה שהמעל הוא בה' היא, כיוון שכאשר אדם מלווה לחברו, או שהוא נושא ונותן עם חברו, הוא עושה זאת בעדים. אולם, מי שמפקיד חפץ לחברו, אין הוא רוצה שהדבר יתגלה, ולכן מפקיד ללא עדים, ולכן מי שמשקר בכך הוא מתכחש לה'.

¹⁹⁶ אונקלוס.

¹⁹⁷ אונקלוס.

¹⁹⁸ אונקלוס וא"ע. רש"י: מדובר במקרה שראובן שם בידיו של שמעון כסף כדי להתעסק בו או בהלוואה אחרת.

¹⁹⁹ רש"י.

²⁰⁰ רש"י. א"ע: בסתר.

²⁰¹ רש"י. א"ע: יש כאן מקרה שישי, שאדם נשבע לשקר על חיוב ממון, וגם במקרה זה עליו להביא קרבן לה'.

²⁰² רש"י.

²⁰³ מלבי"ם.

ארבעת השקלים,²⁰⁴ וְחִמְשָׁתָיו יִסֵּף עָלָיו האדם צריך להוסיף חמישית מהקרן, במקרה שלנו, שקל אחד,²⁰⁵ לְאִשֶּׁר הוּא לוֹ למי שהממון שייך לו,²⁰⁶ יִתְּנֵנוּ האדם ייתן את הקרן והחומש, בְּיוֹם אֲשַׁמְתּוּ ביום שיתוודה ויחזור בתשובה, חייב להביא קרבן אשם:²⁰⁷ (כה) וְאֵת אֲשָׁמוֹ יָבִיא לִיקָן־הָאָדָם שכפר בממון צריך גם להביא לה' קרבן אשם, אֵיל תָּמִים מִן הַצֹּאן (קרבן האשם הוא) איל ללא מום מהצאן, בְּעֶרְכָּךְ האיל צריך להיות שווה שני סלעים,²⁰⁸ לְאִשֶּׁם אֵל הַכֹּהֵן האדם מביא את האיל אל הכהן לשם קרבן אשם: (כו) וְכִפֹּר עָלָיו הַכֹּהֵן לִפְנֵי יִקָּן־הַכֹּהֵן הכהן יכפר על מי שכפר בממון לפני ה', על ידי שיקריב את הקרבן שהביא, וְנִסְלַח לוֹ החטא של כפירה בממון ייסלח למי שכפר בו, עַל אַחַת מִכָּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה על כל אחד מהמקרים בהם יכפור האדם בממון, לְאִשְׁמָה בָּהּ לְהִתְחַיֵּב בהם, כלומר: על כל אחד מהחטאים בהם יכפור האדם ויתחייב על ידי כך:²⁰⁹

פרשת צו

ויקרא פרק ו

(א) וַיְדַבֵּר יְקֹזֶק אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: (ב) צוֹ אֶת אֶהֱרֹן וְאֶת בָּנָיו לֵאמֹר תצווה את אהרן ואת בניו ותאמר להם,²¹⁰ זֹאת תֹּרַת הָעֹלָה אלו הם הפרטים הנוספים הקשורים לקרבן העולה, שעוד לא פורטו בפרשת ויקרא,²¹¹ הוּא קרבן העולה, הבהמה המוקרבת כקרבן עולה, הָעֹלָה עַל מִזְבֵּחַ עַל הַלֵּילָה

²⁰⁴ רש"י.

²⁰⁵ רש"י. לשיטת רש"י, הסיבה שכתוב "חמישיתיו" בלשון רבים היא כיוון שהתורה ריבתה חמישיות נוספות, אם אדם נשבע לשקר על החומש בפעם הראשונה, צריך להביא גם חומש על החומש שנשבע וכן הלאה. א"ע: אם האדם הודה בעצמו מביא חומש אחת, אך אם באו עדים והעידו שחייב את הממון, מביא שתי חמישיות (ובך מחלק בין הדין במדבר פרק ה' – שם מדובר כאשר האדם חזר בתשובה מעצמו). הכלי יקר מסביר שהסיבה שאדם מביא חומש הוא מפני שה' ציווה לאדם לעשות מצוות עם חומש מהממון שלו, ולכן: הקרן מכפר על הקרן של מה שלקח, והחומש מכפר על כך שלא הוציא חומש ממנו כדי לעשות מצוות.

²⁰⁶ רש"י.

²⁰⁷ א"ע ורשב"ם.

²⁰⁸ א"ע.

²⁰⁹ אונקלוס.

²¹⁰ אונקלוס. רש"י: לשון זירוז, היות ויש בדבר משום חסרון כיס, וכאן אין הכהנים נהנים מהעולה, אלא רק מהעורות (שפ"ח). רמב"ן הסביר שחסרון הכיס שיש בפרשה זו הוא הבאת הקרבן המופיע בפס' יג'. אוה"ח: חסרון הכיס אינו דווקא חסרון ממון, אלא שיש בכך הרבה צער, או משום שהיה בטל מלאכתו כל הלילה, או שהחיסרון כיס הוא לישראל, שאין נהנים מהקרבן דבר שהרי הכל עולה על גבי המזבח, או שהכהן אינו מקריב באותו זמן קרבן אחר שיש בו חלק, ובזמן זה מקריב את קרבן העולה שאין לו בה שום רווח. אוה"ח דוחה פירושים אלו, וכתב כמה אפשרויות נוספות: העצים שנמצאים על המערכה שנשרפים, ובפרט מערכת אש התמיד שאין שורפים שום דבר עליה, או שבגלל שאסור להקריב דבר לפני הקרבת קרבן העולה, האדם לפעמים יפסיד מכך, היות ולפעמים ייפסלו קרבנות (כגון שצריך להביא כבש בן שנה וכשימתין להקרבת קרבן העולה, הכבש שלו יגדל ויהיה בן שנה ויום), או שחלק מהקרבנות ייפסלו כיוון שהקריבם לפני קרבן העולה, או שאין כבשים בירושלים (כגון במצור) וללא כבש לעולה, אסור להקריב קרבנות אחרים ולכן יוצאו הרבה כסף כדי למצוא כבש, וגם הכבשים עצמם עלו הרבה כסף. כלי יקר: חסרון הכיס הוא בכך שבמקרה ונפסל קרבן, הכהן יסיח את דעתו גם מהקרבן השני, וגם הקרבן השני ייפסל, או שבגלל שהכהנים צריכים ללמד את הדורות הבאים את תורת הקרבנות בחינם, ויש בכך משום חסרון כיס. בעניין "לאמר" פירש אוה"ח, או שמדובר בפרטי ההלכות שנאמרו למשה בסיני, או שכיוון שהתורה הכשירה קרבנות פסולים על גבי המזבח, על גבי המזבח, ה' אמר למשה שיאמר לכהנים שבכל זאת ידאגו שלא יהיו קרבנות פסולים על גבי המזבח. בעניין אהרון ובניו כתב הכלי יקר בשם המדרש שלאורך כל פרשת ויקרא, כתוב רק בני אהרון ולא הארון עצמו, בגלל שכל הצורך בקרבנות הוא רק בגלל חטא העגל, שאהרון היה שותף לו.

²¹¹ רש"י ורשב"ם. רמב"ן: בפרשת ויקרא התורה תיארה באופן כללי את קרבן העולה, היות ושם דיברה עם כל ישראל וכל ישראל מביאים את קרבן העולה. בפרשת צו, מופיעים הפרטים המיוחדים לכהנים.

עַד הַבֶּקֶר (הבהמה) מוקרבת על מוקד האש שנמצא על המזבח במשך כל הלילה עד הבוקר.²¹² אמנם, מכאן למדו חכמים שאסור להקריב קרבן עולה בלילה ורק הקרבת האיברים מותרת בלילה, **וְאִשׁ הַמִּזְבֵּחַ תִּקְדָּח בֹּאֲשׁ הַמִּזְבֵּחַ תִּהְיֶה יוֹקֶדֶת בְּבֹהֶמָה הַמוֹקֶרֶת לָשֶׁם קֶרֶבֶן עוֹלָה וְתִשְׂרֹף אוֹתָהּ**²¹³: (ג) **וְלִבְשׁ הַכֹּהֵן מְדוּ בַד הַכֹּהֵן יִלְבַּשׁ אֶת הַחֲלוּקִים הָעֲשׂוּיִם מִבַּד (הַכְתוּנָה שֶׁל הַכֹּהֲנִים), שֶׁנַּעֲשָׂה כְּפִי מִידֵתוֹ,**²¹⁴ **וּמִכְנָסֵי בַד יִלְבַּשׁ וְכֵן יִלְבַּשׁ הַכֹּהֵן אֶת הַמְּכַנְסִיִּים שֶׁשִּׁמְשׁוּ לְבִגְדֵי כַהֲנָה, שֶׁגַּם הֵם הָיוּ עֲשׂוּיִים מִבַּד,**²¹⁵ **עַל בְּשָׂרוֹ הַמְּכַנְסִיִּים צָרִיכִים לִהְיוֹת עַל בְּשָׂרוֹ שֶׁל הַכֹּהֵן, אֲסוּר שִׁיִּהְיֶה דָבָר שֶׁחוֹצֵץ בֵּין בְּשָׂרוֹ שֶׁל הַכֹּהֵן, לְבִין הַמְּכַנְסִיִּים.**²¹⁶ כְּמוֹכֵן, שֶׁהַכֹּהֵן צָרִיךְ לִלְבוֹשׁ גַּם אֶת שְׁנֵי בִגְדֵי הַכַּהֲנָה הַנוֹסְפִים: אֲבֵנֶת וּמִצְנֶפֶת,²¹⁷ **וְהָרִים אֶת הַדָּשָׁן אֲשֶׁר תֹּאכַל הָאֵשׁ אֶת הָעֵלָה עַל הַמִּזְבֵּחַ הַכֹּהֵן הִיָּה לֹקַח בְּמַחְתָּה חֶלֶק מֵהָאֶפֶר שֶׁנוֹצֵר מִשְׂרִיפַת הָעֲצִים וְהַקֶּרְבָּנוֹת עַל הַמִּזְבֵּחַ. הַכֹּהֵן הִיָּה לֹקַח מֵהָאֶפֶר שֶׁנִּשְׂרָף הֵיטֵב (אֶפֶר זֶה נִמְצָא בְּתוֹךְ עֲרִימַת הָאֶפֶר, בְּחֶלֶק הַפְּנִימִי שֶׁבָּה),**²¹⁸ **וְשָׂמוּ אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ הַכֹּהֵן יָנִיחַ אֶת הַדָּשָׁן שֶׁחֲתָה עִם מַחְתָּה בְּבוֹר שֶׁנִּמְצָא בְּרַצְפַּת הָעֲזָרָה, בְּמִרְחָק שְׁלֹשָׁה טַפְחִים מֵהַצֵּד הַמְּזֻרָחִי שֶׁל הַכֶּבֶשׂ.**²¹⁹ [לֵאחֹר שֶׁהַכֹּהֵן חוֹתֵה מֵהָאֶפֶר שֶׁעַל הַמִּזְבֵּחַ כְּדֵי מַחְתָּה אַחַת, הָיוּ כַהֲנִים אֲחֵרִים שֶׁהָיוּ רָצִים וּמִקְדָּשִׁים אֶת יְדֵיהֶם וְרַגְלֵיהֶם וְגוֹרְפִים אֶת הָאֶפֶר הַנּוֹתֵר עַל הַמִּזְבֵּחַ עַד שֶׁנַּעֲשָׂה לְעִרְמָה גְּדוֹלָה שֶׁנִּקְרָאת תַּפּוּחַ, וְאַחֵר כֵּךְ הָיוּ מוֹרִידִים אֶת הָאֶפֶר שֶׁהֻצַּטֵּב בְּתַפּוּחַ בְּכָלִי גְּדוֹל שֶׁנִּקְרָא פִּסְתָּר. אֲמֵנָה, הוּצָאת הַדָּשָׁן מֵהַתַּפּוּחַ אֵינָנָה חוֹבָה בְּכָל יוֹם.²²⁰] אֶת אִיבְרֵי הַקֶּרְבָּנוֹת שֶׁעוֹד לֹא עוֹכְלוּ הָיוּ מַחְזִירִים לְצִידֵי הַמִּזְבֵּחַ: (ד) **וּפִשְׁטָה אֶת בְּגָדָיו וְלִבְשׁ בְּגָדִים אֲחֵרִים הַכֹּהֵן שֶׁלָּקַח אֶת הָאֶפֶר בְּמַחְתָּה, פּוֹשֵׁט אֶת בְּגָדָיו וְלֹבֵשׁ בְּגָדִים אֲחֵרִים בְּמִקּוֹמָם לְצוּר שְׂרִיפַת הַדָּשָׁן שֶׁנִּשְׂאָר. סִיבַת הַחֲלֻפַּת הַבְּגָדִים הִיא מִשּׁוֹם דֶּרֶךְ אֶרֶץ, כִּיּוֹן שֶׁהוּצָאת הַדָּשָׁן מִלְּכֻלְכַּת אֶת הַבְּגָדִים, אֵין זֶה רָאוּי שֶׁהַכֹּהֵן יַעֲשֶׂה אֶת שְׂאֵר הָעֲבוּדוֹת בְּמִקְדָּשׁ בְּאוֹתָם בְּגָדִים שֶׁהוּא לֹבֵשׁ כִּשְׁהוּא מוֹצִיא אֶת הַדָּשָׁן,**²²¹ **וְהוֹצִיא אֶת הַדָּשָׁן אֶל מַחוּץ לְמַחְנֶה אֶל מְקוֹם טָהוֹר הַכֹּהֵן מוֹצִיא אֶת הַדָּשָׁן, הָאֶפֶר, שֶׁהֻצַּטֵּב עַל הַתַּפּוּחַ (כְּפִי שְׂרַאֲיוֹ, לֵאחֹר תְּרוֹמַת הַדָּשָׁן, אֶת שְׂאֵר הַדָּשָׁן אֲסָפוּ לְתַפּוּחַ, וּמִיָּד פִּעַם הִיָּה צָרִיךְ לִפְנוֹתוֹ) וּמוֹצִיא אֶת הַדָּשָׁן שֶׁהִיָּה בְּתַפּוּחַ לְמִקּוֹם טָהוֹר מַחוּץ לְמַחְנֶה**²²²: (ה)

²¹² אֲוִנְקָלוֹס. לִגְבִי מִשְׁמַעוֹת הַמִּילָה "מוֹקֶדֶת" הַתִּלְבַּט הָא"ע הָאֵם הֵה' הִיא כְּתוּסַפַּת שִׁיכּוֹת אוֹ שְׁמָא מוֹקֶדֶה הִיא מִילָה נִפְרֶדֶת לִגְמָרִי כְּמוֹ שֶׁצִּדְקָה הִיא מִילָה שׁוֹנָה לִגְמָרִי מֵהַמִּילָה צִדֵּק.

²¹³ אֲוִנְקָלוֹס. א"ע: הַכּוֹוֶנָה הִיא שֶׁהָאֵשׁ תִּהְיֶה יוֹקֶדֶת רַק עַל גֵּב הַמִּזְבֵּחַ וְלֹא מַחוּץ לְמִזְבֵּחַ. אוֹה"ח כֹּתֵב שֶׁפְּסוּקִים אֵלּוּ מְרַמְזִים עַל הַגְּלוּת וְהַגְּאוּלָּה. כִּלִּי יִקָּר: הַכּוֹוֶנָה הִיא לֹאשׁ הַקֶּרֶבֶן שֶׁתִּבְעַר בְּאֵדָם וְתִגְרֹם לוֹ לַחֲזוֹר בְּתִשׁוּבָה. כְּמוֹ"כ, הַכִּלִּי יִקָּר אוֹמֵר שֶׁשְׁלֹשֶׁת הַפְּעָמִים שֶׁמוֹזְכָּרִים הַמִּילָה "מוֹקֶד" בְּפְסוּקִים אֵלּוּ הֵם כְּנֶגֶד שְׁלֹשֶׁת הַתְּפִילּוֹת. כֵּן חִידֵשׁ שֶׁדְּבָרֵי הַגִּמָּ' בְּבִרְכּוֹת ו: הַמְּדַבְּרִים עַל חֲשִׁיבוֹת הַתְּפִילּוֹת (מִנְחָה, שַׁחֲרִית וְעֶרְבִית), כּוֹלֵם מְדַבְּרִים עַל תְּפִילַת מִנְחָה, אֲלֵא שֶׁמְדוּבָר עַל הַשְּׁלֵמַת תְּפִילַת מִנְחָה בְּשַׁחֲרִית וְעֶרְבִית. הַסִּיבָה לַחֲשִׁיבוֹת תְּפִילַת מִנְחָה הִיא שֶׁתְּפִילַת עֶרְבִית הִיא בְּלִילָה, שֶׁם שׁוֹלֵט מִידַת הַדִּין וְכֵן שַׁחֲרִית קְרוּבָה אֶל הַלִּילָה, אוֹלֵם, מִנְחָה נִמְצָא בְּמִרְחָק מֵהַלִּילָה.

²¹⁴ א"ע. רִשְׁב"ם הַסְּבִיר כֹּא"ע: מְדוּ – כְּמוֹ בְּנוֹ, הֵיִינוּ הַבְּגָד שְׁלוֹ. רִש"י: מְדוּ – שֶׁהִיָּתָה עֲשׂוּיָה כְּפִי מִדֵּתוֹ. (אֵךְ גַּם לְפִירוּשׁוֹ הַכּוֹוֶנָה הִיא לְכַתּוּנָה)

²¹⁵ אֲוִנְקָלוֹס.

²¹⁶ רִש"י. עֵיין רִמְב"ן שֶׁמִּשְׁמַע מִפִּירוּשׁוֹ שֶׁהַחֲצִיצָה הִיא רַק בְּמִכְנָסִיִּים, וְזוֹהִי הַסִּיבָה שֶׁהַתּוֹרָה כֹּתֵבָה רַק דִּין לְבִישׁ מִכְנָסִיִּים וְכַתּוּנָה, לְמִרְתָּ שֶׁצָּרִיךְ לִלְבוֹשׁ גַּם אֶת שְׂאֵר בְּגָדֵי הַכַּהֲנָה.

²¹⁷ רִמְב"ן. אֲמֵנָה דָּבָר זֶה נִמְצָא בְּמַחְלֻקַּת בְּמִס' יוֹמָא דָּף כג:

²¹⁸ רִש"י.

²¹⁹ רִש"י וְרִמְב"ם

²²⁰ רִש"י, פִּסּוֹק ד'.

²²¹ רִש"י. אֲמֵנָה הַרְמַב"ם סוֹבֵר שֶׁגַּם תְּרוֹמַת הַדָּשָׁן עֲצָמָה נַעֲשִׂית בְּגָדִים שׁוֹנִים מֵהַבְּגָדִים שֶׁלֹּבֵשׁ בְּשֵׂאֵר הָעֲבוּדוֹת. יֵשׁ רַק לוֹמַר, שֶׁלְּפִי רִש"י, אֵין הַכּוֹוֶנָה שֶׁהַכֹּהֵן לֹבֵשׁ בְּגָדִי חוּל בְּשַׁעָה שֶׁמוֹצִיא אֶת הַדָּשָׁן, אֲלֵא שֶׁלֹּבֵשׁ בְּגָדִי קוֹדֵשׁ אֲחֵרִים. הַרְמַב"ן חֲלַק עַל רִש"י בְּשֵׁתִי נִקְדוּתוֹ: הַנִּקְדוּתָה הָרִאשׁוֹנָה הִיא שֶׁרִש"י סוֹבֵר שֶׁאֵין הַחֲלֻפַּת הַבְּגָדִים חוֹבָה, אֲלֵא הִיא בְּגֵדֵר דֶּרֶךְ אֶרֶץ, וְאֵילוֹ הַרְמַב"ן סוֹבֵר שֶׁחֻבָּה עַל הַכֹּהֵן לְהַחֲלִיף אֶת בְּגָדָיו בְּשַׁעַת הוּצָאת הַדָּשָׁן. הַנִּקְדוּתָה הַשְּׁנִיָּה שֶׁסוֹבֵר הַרְמַב"ן הִיא שֶׁהַבְּגָדִים שֶׁמוֹצִיא בָּהֶם אֶת הַדָּשָׁן הֵם בְּגָדֵי חוּלִין.

²²² רִש"י.

וְהָאֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ מערכת האש שהייתה על המזבח לאש תמיד (נחלקו חכמים כמה מערכות אש היו על המזבח. אולם, לפי כולם, המערכת ששימשה כאש התמיד לא הייתה אותה מערכת האש עליה הקריבו את הקרבנות),²²³ תֹּקֵד בּוֹ תהיה יוקדת על המזבח, תבער על המזבח,²²⁴ לֹא תִכְבֶּה אסור למערכה המשמשת לאש התמיד לכבות, וְבָעַר עָלֶיהָ הִכְהֵן עֲצִים בַּבֶּקֶר בַּבֶּקֶר הכהן יבעיר בכל בוקר עצים על מערכת האש המשמשת להקטרה, וְעָרַךְ עָלֶיהָ הָעֹלָה הקרבן הראשון שהכהן יקריב על גבי מערכת האש שעל המזבח הוא קרבן עולת התמיד של שחר,²²⁵ וְהִקְטִיר עָלֶיהָ חֲלָבֵי הַשְּׁלָמִים (לאחר הקרבת קרבן העולה על המזבח) הכהן יקריב את החלבים של קרבנות השלמים, באם אדם הביא קרבן שלמים אל המקדש²²⁶: (ו) אֵשׁ תָּמִיד תֹּקֵד עַל הַמִּזְבֵּחַ האש תבער על המזבח תמיד, ברציפות, ללא הפסק,²²⁷ לֹא תִכְבֶּה אסור לאש שעל המזבח לכבות, והתורה הוסיפה כאן שמי שמכבה את האש מעל המזבח, עובר על שני איסורי לאו²²⁸: (ז) וְזֹאת תֹּרַת הַמִּנְחָה אלה הם פרטי הדינים הנוספים של המנחה:²²⁹ הִקְרַב אֹתָהּ בִּנְיֵי אֶהְרֹן לִפְנֵי יִקְחַ הכהן יקריב את המנחה לפני ה',²³⁰ אֶל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ (ההקרבה לפני ה' היא כאשר) הכהן מקריב את המנחה לפני המזבח, דהיינו: לקרן מערבית דרומית (הצד הדרומי של המזבח נקרא "פני המזבח" משום שהכבש היה בצד הדרומי של המזבח)²³¹: (ח) וְהָרִים מִמֶּנּוּ בְּקִמְצוֹ הכהן יקמוץ בידיו מהסולת כמות סולת הממלאת בדיוק את הקומץ שלו, בדיוק את הנפח שנוצר מקיפול שלש אצבעותיו האמצעיות, לא פחות ולא יותר, ואסור לו למדוד את הקמיצה על ידי כלי מדידה, אלא רק להשתמש בקמיצתו,²³² מִסֻּלַת הַמִּנְחָה וּמִשְׁמְנָה הכהן ייקח בקומץ שלו את הסולת של המנחה ואת השמן של המנחה,²³³ וְאֵת כָּל הַלֶּבֶנָה אֲשֶׁר עַל הַמִּנְחָה וכן ייקח הכהן (לא בקמיצה שלו, אלא בנפרד) את הלבונה שהייתה על המנחה,²³⁴ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ הכהן יקריב על גבי המזבח את הסולת והשמן שקמץ ואת הלבונה, רִיחַ נִיחֹחַ אֲזַכְּרָתָהּ לִיקְחַ ה"אזכרה", (החלק במנחה שמוקרב על גבי המזבח, דהיינו, הסולת והשמן שעלו בקמיצה והלבונה) יתקבלו לרצון לפני ה'²³⁵: (ט) וְהַנֹּתֶרֶת מִמֶּנָּה המנחה שנשארה, הסולת והשמן שלא עלו בקמיצה, יֵאָכְלוּ אֶהְרֹן וּבָנָיו מותר (ויש בכך מצווה) לאהרון ולצאצאיו הכהנים לאוכלה (את המנחה שנשארה), מִצֹּת תֹּאכֵל שיירי המנחה נאכלים לכהנים בעוד המנחה מצה, ואסור למנחה להחמיץ, בְּמָקוֹם קָדֹשׁ על הכהנים לאכול את שיירי המנחה במקום קדוש, ועכשיו מסבירה לנו התורה מהו המקום הקדוש בו אוכלים הכהנים את המנחה, בַּחֲצֵר אֹהֶל מוֹעֵד יֵאָכְלוּהָ הכהנים אוכלים את שיירי המנחה בחצר אוהל מועד, שזהו המקום

²²³ רש"י.

²²⁴ אונקלוס. א"ע: סיבת החזרה על כך שהאש צריכה תמיד לבעור על המזבח היא כדי לחדש שצריך שהאש

תבער גם ביום.

²²⁵ רש"י.

²²⁶ רש"י.

²²⁷ א"ע. רש"י: האש שממנה מדליקים את המנורה והיא אש התמיד, תוקד ותודלק מהאש של המזבח.

²²⁸ רש"י.

²²⁹ אונקלוס.

²³⁰ אונקלוס.

²³¹ רש"י.

²³² רש"י.

²³³ רש"י.

²³⁴ רש"י.

²³⁵ אונקלוס.

הקדוש בו ציוותה התורה לאכול את שיירי המנחה (ובמקדש נאכלת בעזרת כהנים)²³⁶: (י) **לֹא תֹאֲפֶה חֲמִץ** אסור לאפות את חלק הכהנים, דהיינו: את שיירי המנחה, באופן ששיירי המנחה יגיעו לכדי חימוץ,²³⁷ וכן אסור לעשות מלאכות אחרות (כמו לישה) באופן ששיירי המנחה יגיעו לכדי חימוץ,²³⁸ **חֲלָלָם נִתְּתִי אֹתָהּ מֵאִשִּׁי** (הסיבה שאסור לכם לאפות גם את שיירי המנחה באופן שיגיעו לכדי חימוץ היא) מפני שנתתי את שיירי המנחה לכהנים מהקרבת שלי, וכשם שאסור לאפות את הקרבן שלי חמץ, כך אסור גם לעשות עם שיירי המנחה שקיבלתם מהמנחה,²³⁹ **קֹדֶשׁ קֹדֶשׁ הֵוא כַּחַטָּאת וְכַאֲשֶׁם** המנחה מקודשת בקדושה יתירה, כמו קרבנות החטאת והאשם, ולכן, חלק מהדינים החלים על קרבן החטאת והאשם, חלים גם על המנחה (לדוגמא: חטאת באה מהחולין, והיא מוקרבת ביום ומשתמשים ביד ימין כדי להקריב אותה, כך גם במנחה)²⁴⁰: (יא) **כָּל זָכָר בְּבִנֵי אֹהֶל מוֹעֵד יֹאכְלֶנָה** כל אחד מהזכרים יכול לאכול את שיירי המנחה, אפילו אם הוא בעל מום,²⁴¹ **חֵק עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם** דין זה, שהכהנים אוכלים את שיירי המנחה, הוא חוק שקיים לעולם, **מֵאִשִּׁי יִקְוֶה** הכהנים מקבלים את החלק שלהם במנחה, את שיירי המנחה, מאת המנחה שהוקרבה לפני ה', **כָּל אִשֶּׁר יֵגַע בָּהֶם** אם קדשים קלים או חולין יגעו בשיירי המנחה, באופן שחלק מהמנחה ייבלע במה שנגע במנחה,²⁴² **יִקְדָּשׁ** (המקום שנגע במנחה) יהיה כמו המנחה, ואם המנחה פסולה, גם מה שנגע בה נפסל²⁴³: (יב) **וַיִּדְבֹּר יִקְוֶה אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר:** (יג) **זֶה קֶרְבֶּן אֹהֶל וּבְנֵי אִשֶּׁר יִקְרִיבוּ לִיקְוֶה** זהו הקרבן שהכהנים צריכים להקריב לפני ה',²⁴⁴ **בְּיוֹם הַמִּשָּׁח אֹתוֹ** (זהו הקרבן שהכהנים צריכים להקריב לפני ה') ביום שמושחים את הכהן הגדול או שכהן הדיוט מתחיל את החינוך לעבודתו: כהן הדיוט מקריב קרבן זה פעם אחת, רק ביום שמתחנך להיות כהן, ואילו הכהן הגדול, מקריב קרבן זה בכל יום, מיום שמשחו אותו לכהן גדול. מנחה זו נקראת מנחת חביתין,²⁴⁵ **עֲשִׂירֵת הָאֶפֶה סֵלֶת** (הקרבן שהכהנים צריכים להביא ביום חינוכם לעבודה והכהן הגדול בכל יום הוא) סלת בכמות של עשירית האיפה (האיפה היא מידת משקל שהיו משתמשים בימיהם כמו שהיום אנחנו משתמשים במידת הקילוגרם כדי למדוד משקל), **מִנְחָה תָּמִיד** הכהן הגדול חייב להקריב מנחה זו בכל יום,²⁴⁶ **מִחֲצִיתָהּ בִּבְקָר וּמִחֲצִיתָהּ בְּעֶזְרָב** חצי מהמנחה (1/20) מאיפה של סולת) היו מקריבים בבוקר, וחצי מהמנחה היו מקריבים בערב: (יד) **עַל מַחְבַּת בִּשְׁמֶן תַּעֲשֶׂה** על הסולת להיות מטוגנת במחבת, כאשר במחבת יש שמן,²⁴⁷ **מִרְבֶּכֶת תִּבְיָאֲנָה** את העיסה של המנחה לשים במים

²³⁶ רש"י.

²³⁷ רש"י.

²³⁸ רמב"ן.

²³⁹ כלי יקר. כמו"כ מסביר שהסיבה שהתורה הקפידה שהמנחה תיאכל במקום קדוש היא בגלל שהמנחה באה מצה, ואם כן, הקדושה של המצה הנקייה משאור, מחייבת גם אכילה במקום קדוש. הכלי יקר הסביר גם שהחטאת והאשם נקראים קדש קדשים, היות והאדם חזר בתשובה והביא קרבן לכפר על חטאו, לעומת המנחה שנקראת רק קדש, שם האדם לא חטא, ובמקום שבעלי תשובה עומדים, אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד. ממשיך הכלי יקר ומסביר שמי שמביא קרבן תודה, מביא חלות מצות כדי לזבוח את יצה"ר, אולם צריך עדיין קצת יצה"ר לקיום האדם, ולכן מביא הרוב מצות ומעט חמץ.

²⁴⁰ רמב"ן.

²⁴¹ רש"י.

²⁴² רש"י.

²⁴³ רש"י וכן משמע מרשב"ם שפירש שהקדושה היא הטהרה שלפני הנגיעה, משמע שלאחר הנגיעה כבר אין

כאן קדושה.

²⁴⁴ אונקלוס.

²⁴⁵ רש"י ורשב"ם. א"ע: מדובר רק על מנחת הכהן הגדול ו"ביום המשח" היינו "מיום המשח".

²⁴⁶ רש"י.

²⁴⁷ אונקלוס.

רותחים (בניגוד לשאר המנחות שלשים את עיסתם במים פושרים),²⁴⁸ תַּפְּינִי יש לחמם את המנחה מספר פעמים: אחרי שהכהן לש את המנחה, הוא אופה את המנחה בתנור, ואחר כך חוזר ומטגן את המנחה במחבת,²⁴⁹ מִנְחַת פָּתִים יש לפזר את המנחה לפתיתים,²⁵⁰ תִּקְרִיב רִיחַ נִיחֹחַ לִיקְנוֹק יש להקריב את המנחה באופן שיתקבל לרצון לפני ה' ²⁵¹: (טו) וְהִכֵּהן הַמִּשִּׁיחַ תַּחְתֵּיו מִבָּנָיו הֵבן שימונה לכהן גדול במקומו של הכהן הגדול שהיה לפניו, יַעֲשֶׂה אֹתָהּ יקריב גם הוא מנחת חביתין בכל יום, חֶק עוֹלָם לִיקְנוֹק הקרבת המנחה לפני ה' היא דין שקיים תמיד, לאורך כל הדורות, ²⁵² כָּלִיל תִּקְטֹר מנחת חביתין מוקרבת כולה על גבי המזבח, בניגוד למנחות האחרות שמקריבים על גבי המזבח רק את הקמיצה, ושיירי המנחה נאכלים לכהנים ²⁵³: (טז) וְכָל מִנְחַת כֹּהֵן כָּלִיל תִּהְיֶה לֹא תֹאכַל (לא רק המנחה שהכהן הגדול מקריב בכל יום, והמנחה שכהן הדייט מקריב ביום מינויו מוקרבת כולה לה', אלא גם) כל מנחה שכהן מביא לה', אין היא נקמצת, ואין שיירי המנחה נאכלים לכהנים, אלא המנחה כולה מוקרבת על גבי המזבח ²⁵⁴: (יז) וַיִּדְבֹּר יְקֹנֶק אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: (יח) דַּבֵּר אֶל אֹהֲרֶן וְאֶל בָּנָיו לֵאמֹר תִּדְבֹּר אֶל אֹהֲרֶן וּבָנָיו וְתֹאמַר לָהֶם: זֹאת תֹּזְרֶת הַחֲטָאֹת (תאמר לאהרון ובניו) אלה הם פרטי הדינים של קרבן החטאת: בְּמָקוֹם אֲשֶׁר תִּשְׁחַט הָעֹלָה תִּשְׁחַט הַחֲטָאֹת לִפְנֵי יְקֹנֶק הִבְהֵמָה המוקרבת לשם קרבן חטאת, תִּשְׁחַט באותו מקום בעזרה שמקריבים קרבנות עולה, דהיינו: בצפון העזרה, ²⁵⁵ קָדֵשׁ קְדָשִׁים הוּא קרבן החטאת הוא כקרבן העולה וכקרבן האשם, כולם נקראים קדשי קדשים ²⁵⁶: (יט) הִכֵּהן הַמִּחְטָא אֹתָהּ הִכֵּהן המקריב את קרבן החטאת, ²⁵⁷ יֹאכְלָנָה (הכהן המקריב את קרבן החטאת) יאכל את הקרבן. אמנם, גם לשאר הכהנים הראויים לעבודת המקדש מאותו בית אב, מותר לאכול את קרבן החטאת, והתורה באה לפסול כהנים שהיו טמאים בשעת זריקת הדם, שאסורים באכילת הקרבן, ²⁵⁸ בְּמָקוֹם קָדֵשׁ תֹּאכַל בשר קרבן החטאת ייאכל במקום קדוש, ועכשיו התורה מפרטת מהו המקום הקדוש בו יאכל בשר קרבן החטאת, בְּחֹצֶר אֹהֶל מוֹעֵד (המקום הקדוש בו אוכלים את בשר קרבן החטאת הוא) בחצר של אוהל מועד (ובמקדש בעזרת כהנים): (כ) כָּל אֲשֶׁר יֵגַע בְּבִשְׂרָהּ כָּל מאכל שייגע בבשר קרבן החטאת, וייבלע במאכל חלק מטעם

²⁴⁸ רש"י. רשב"ם: מרבכת, היינו מלשון רך, כלומר: יש לוודא שהמנחה תהיה רכה כיוון שאופים אותה ובתנור המנחה מתקשה. א"ע: בפירושו הראשון – כרשב"ם. בפירושו השני – על המנחה להיעשות במהרה.

²⁴⁹ רש"י. בבואור המילה תופיני, ישנם מספר דעות. א"ע: מלשון "תקון", ובשם הקדמונים כתב שהיא מילה המורכבת משניים: "תאפה נא". גם רשב"ם פירש שתופיני היינו מלשון אפיה, כאשר האל"ף חסרה.

²⁵⁰ רש"י.

²⁵¹ אונקלוס.

²⁵² אונקלוס.

²⁵³ רש"י.

²⁵⁴ רש"י.

²⁵⁵ אונקלוס. כלי יקר: לדעת האומרים שקרבן עולה מוקרב על הרהור עבירה, התורה באה להשוות את הרהור יחד עם המעשה, ולאומרים שקרבן עולה באה נדבה, התורה אמרה שמי שהקריב את קרבן החטאת וחזר בתשובה רצוי לפני ה' כמו מי שנידב קרבן עולה.

²⁵⁶ א"ע. רמב"ן כתב שזוהי הסיבה שיש שינוי בסדר הקרבנות בפרשת צו, מהקרבנות הכתובים בפרשת ויקרא: בפרשת ויקרא התורה רצתה להתחיל עם קרבנות הנדבה, ואילו כאן, התורה רצתה שעולה, חטאת ושלמים יהיו סמוכים אחת לשניה.

²⁵⁷ רש"י. לפירושו: "המחטא", היינו, הכהן ההופך את הבהמה לקרבן חטאת. א"ע: מדובר במי שזרק את הדם שהוא מסיר את חטא החוטא. בפירושו השני כתב הא"ע שפירוש המילה המחטא הוא מי שמטהרף והיינו שמטהר את האדם מחטאו.

²⁵⁸ רש"י.

החטאת,²⁵⁹ יִקְדָּשׁ (המאכל שנגע בבשר החטאת) יהפוך להיות קדוש כמו בשר החטאת עצמו: אם החטאת פסולה, גם המאכל נפסל לאכילה, ואם הקרבן ראוי לאכילה ולא נפסל, אזי יש לנהוג גם בבשר שנגע בחטאת כדין בשר חטאת,²⁶⁰ וְאִשָּׁר יִזְה מִדְּמָה עַל הַבָּגָד אם הותז חלק מדם החטאת על בגד,²⁶¹ אִשָּׁר יִזְה עָלֶיהָ המקום בבגד בו ניתז דם החטאת,²⁶² תִּכְבֵּס בַּמָּקוֹם קָדָשׁ צריך כיבוס במקום קדוש, היינו בעזרה. אולם, אין כל הבגד צריך כיבוס, אלא רק המקום עליו ניתז דם החטאת:²⁶³ (כא) וְכָלִי חָרָשׁ אֲשֶׁר תִּבְשֹׁל בּוֹ אם קרבן החטאת בושל בכלי חרס,²⁶⁴ יִשְׂבֹּר יש לשבור את כלי החרס שבשר החטאת בושל בו, היות ובשר החטאת נבלע בכלי החרס, ואם לא ישברו את כלי החרס, הקרבן יבוא לידי נותר והוא יתערבב בבישול הנוסף.²⁶⁵ השבירה נעשית במקום קדוש,²⁶⁶ וְאִם בְּכָלִי נִחְשֶׁת בִּשְׁלָה אם בשר קרבן החטאת בושל בכלי העשוי מנחושת, וּמִדָּק יש לנקות את כלי הנחושת, (אמנם יש גם להגעיל את כלי הנחושת במים רותחים),²⁶⁷ וְשִׁטְף בַּמַּיִם ולאחר הניקוי יש לשטוף את כלי הנחושת במים.²⁶⁸ הניקוי והשטיפה נעשים גם כן במקום קדוש:²⁶⁹ (כב) כָּל זָכָר בִּבְהֵמָה יֹאכֵל אֹתָהּ לכל כהן הראוי לעבודת המקדש בשעת זריקת הדם, מותר לאכול את בשר קרבן החטאת,²⁷⁰ קָדָשׁ קָדָשִׁים הוּא (הסיבה שרק הכהנים הראויים לעבודת המקדש יכולים לאכול את קרבן החטאת היא) משום שהחטאת נחשבת קדש קדשים²⁷¹: (כג) וְכָל חֲטָאת אֲשֶׁר יִבָּא מִדְּמָה אֶל אֹהֶל מוֹעֵד לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ קרבנות החטאת שהתורה ציוותה להזות מדמם לכיוון הפרוכת ומזבח הזהב: פר כהן משיח, פר העלם דבר של ציבור, פר ושעיר של יום הכיפורים, ושעיר עבודה זרה,²⁷² לֹא תֹאכֵל (קרבנות החטאת שהתורה ציוותה להזות מדמם לכיוון הפרוכת ומזבח הזהב) אסור לאכול מבשרם, בָּאֵשׁ תִּשְׂרֹף בשר קרבנות אלו נשרף באש ואין אוכלים מהם:

²⁵⁹ רש"י.

²⁶⁰ רש"י.

²⁶¹ רש"י.

²⁶² רש"י וכן א"ע בפירושו הראשון שכתב שחסר מקום, והיינו שהמקום בו הותז חלק מדם החטאת. בפירושו השני כתב הא"ע שזהו מקרה נוסף, כלומר, המקרה הראשון מדבר על דם חטאת שהותז על בגד, ואילו המקרה השני מדבר על מקרה בו אדם היזה על בשר קרבן החטאת.

²⁶³ רש"י.

²⁶⁴ רש"י. כלי יקר: ישנם 2 סיבות לכך שהתורה כתבה את דין הכלים בהם בושלו הקרבנות, דווקא בקרבן חטאת, שהרי הדין הוא כך גם בכל הקרבנות, ואם כן, מדוע כתבה התורה את הדינים הללו דווקא בקרבן חטאת? הסיבה הראשונה היא כדי להדגיש שדין בליעה קיימת גם בקרבן שמותר לאכול אותו רק זמן קצר, כמו קרבן החטאת, והסיבה השנייה היא כדי לומר, שכמו שיש הבדל בין בליעת הכלים השונים, כך יש הבדל בבליעת החטא של אנשים שונים, ישנם אנשים שהחטא נבלע בהם ממש, וישנם אנשים שהחטא עושה בהם פחות רוע.

²⁶⁵ רש"י.

²⁶⁶ רמב"ן.

²⁶⁷ רש"י.

²⁶⁸ אונקלוס.

²⁶⁹ רמב"ן.

²⁷⁰ רש"י.

²⁷¹ א"ע.

²⁷² א"ע, רשב"ם ורמב"ן. רש"י: הכוונה היא שאם הכניס מדם חטאת חיצונית פנימה – הקרבן נפסל. א"ע הוסיף לבאר קדש היא מילה יחסית, כאשר מדובר על השוואה אל חצר אוהל מועד, הפרכת היא קדש וחצר אוהל מועד אינה נחשבת בפסוק לקודש, למרות שבפסוקים הקודמים כן נזכרה בתור קודש, היות ויחסית לפרוכת, מעלתה פחותה יותר.

ויקרא פרק ז

(א) וְזֹאת תֹּרַת הָאֲשֶׁם אֵלֶּה הַפְּרָטִים הַדִּינִים שֶׁל קֶרֶבֶן הָאֵשׁ: קֹדֶשׁ קִדְּשִׁים הוּא הֵיחֹדֶשׁ וְקֶרֶבֶן הָאֵשׁ הוּא בַּמִּדְרָגָה שֶׁל קֹדֶשׁ קְדָשִׁים, חֲלִים עֲלֵיו הַדִּינִים הַמְּפֹרָטִים לְקַמּוֹ: (ב) בְּמָקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחָטוּ אֶת הָעֹלָה יִשְׁחָטוּ אֶת הָאֲשֶׁם יֵשׁ לִשְׁחֹט אֶת קֶרֶבֶן הָאֵשׁ בּוֹ שׁוֹחֲטִים אֶת קֶרֶבֶן הָעֹלָה, דְּהֵינּוּ, בְּצַד צִפּוֹן, וְאֵת דָּמּוֹ יִזְרֹק עַל הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב הַכֹּהֵן צָרִיךְ לִזְרוֹק אֶת דַּם הָאֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ, שְׁתֵּי מִתְּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע, מִתַּחַת לַחֹט הַסִּיקְרָא: (ג) וְאֵת כָּל חֲלָבּוֹ יִקְרִיב מִמֶּנּוּ הַכֹּהֵן צָרִיךְ לִהְיוֹת אֶת כָּל הַחֲלָבִים שֶׁל קֶרֶבֶן הָאֵשׁ, אֵת הָאֲלִיָּה הַכֹּהֵן מִקְרִיב אֶת הָאֲלִיָּה שֶׁל הַבְּהֵמָה הַמּוֹקְרֶבֶת לְקֶרֶבֶן אֵשׁ. כְּפִי שְׂרָאִינוּ, רַק לְבִהּמוֹת הַשִּׁיבוֹת לְמִשְׁפַּחַת הַצֶּאֱנָה יֵשׁ אֲלֵיהָ, וּמִכִּיּוֹן שֶׁכָּל הַקֶּרְבָּנוֹת הַמּוֹקְרֶבֶת כְּקֶרֶבֶן אֵשׁ הֵם מִמִּשְׁפַּחַת הַצֶּאֱנָה (אֵיל אוֹ כֶּבֶשׂ), הֵרִי שֶׁבְּכָל מִקְרָה בּוֹ מִבִּיאִים קֶרֶבֶן אֵשׁ יֵשׁ לִהְיוֹת אֶת הָאֲלִיָּה,²⁷³ וְאֵת הַחֲלָב הַמִּכְסָּה אֶת הַקֶּרֶב אֶת הַחֲלָב, הַשּׁוֹמֵן, שֶׁמִּכְסָּה חֶלֶק בְּבִהֵמָה שֶׁנִּקְרָא קֶרֶב, (חֶלֶק זֶה מְכִיל אֶת מַעֲרַכַת הָעֵיכוֹל שֶׁל הַבְּהֵמָה): (ד) וְאֵת שְׁתֵּי הַכִּלִּיֹּת כֵּן יִקְרִיב הַכֹּהֵן אֶת שְׁתֵּי הַכִּלִּיֹּת שֶׁל הַבְּהֵמָה הַמּוֹקְרֶבֶת לְשֵׁם קֶרֶבֶן אֵשׁ, וְאֵת הַחֲלָב אֲשֶׁר עָלָהּ כֵּן יִקְרִיב הַכֹּהֵן עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ אֶת הַחֲלָב שֶׁעוֹטֵף אֶת הַכִּלִּיֹּת, אֲשֶׁר עַל הַכִּסְלִים כֵּן יִקְרִיב הַכֹּהֵן עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ חֲלָב שֶׁמִּכְסָּה אֶת הַכִּסְלִים, וְאֵת הַיִּתְרֹת כֵּן יִקְרִיב הַכֹּהֵן אֶת הַיִּתְרֹת שֶׁהֵיא רְצוּעָה שֶׁל בָּשָׂר אֲדוֹם הַמְּקִיפָה אֶת הַוִּילּוֹן שֶׁמַּחֲלֵק אֶת חֲלָל הַבְּהֵמָה לְשֵׁנִים, עַל הַכֶּבֶד עִם חֶלֶק מִהַכֶּבֶד, עַל הַכִּלִּיֹּת יִסְדְּנָה חוּץ מִמָּה שֶׁהוּצִיא אֶת הַכִּלִּיֹּת וְהַקֶּרֶב אוֹתוֹן, גַּם אֶת יוֹתֶרֶת הַכֶּבֶד יוּצִיא וְיִקְרִיב: (ה) וְהִקְטִיר אֹתָם הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחַ הַכֹּהֵן מִקְרִיב אֶת הַאִימוֹרִים עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ, אֲשֶׁה לִיקְנוֹק (הַכֹּהֵן מִקְרִיב אֶת הַקֶּרֶב) שִׁיחִיָּה קֶרֶבֶן לִפְנֵי ה', אֲשֶׁם הוּא אֵלֶּה הַדִּינִים הַנּוֹהֲגִים בְּקֶרֶבֶן אֵשׁ. אִמְנֵם קֶרֶבֶן אֵשׁ שֶׁנִּשְׁחַט שֶׁלֹּא לְשִׁמְחָה, כֶּשֶׁר, שֶׁלֹּא כְּמוֹ בַּחֲטָאֵת:²⁷⁴ (ו) כָּל זָכָר בְּכֹהֲנִים יִאֲכָלֻהוּ כָּל כֹּהֵן זָכָר הָרָאוּי לַעֲבוֹד בַּמִּקְדָּשׁ בְּזִמְנֵן הַקֶּרְבָּן קֶרֶבֶן הָאֵשׁ, יִכּוֹל לֵאכּוֹל אֶת קֶרֶבֶן הָאֵשׁ, בְּמָקוֹם קְדוֹשׁ יִאֲכָל בָּשָׂר קֶרֶבֶן הָאֵשׁ חַיִּיב לִהְיוֹת בְּמָקוֹם קְדוֹשׁ, בַּחֲצֵר אוֹהֵל מוֹעֵד, קֹדֶשׁ קִדְּשִׁים הוּא הַסִּיבָה שִׁישׁ לִהְיוֹת עַל אֲכִילַת קֶרֶבֶן אֵשׁ רַק בְּמָקוֹם קְדוֹשׁ וְרַק זָכָרִי כְּהוֹנָה אוֹכְלִים אֶת בָּשָׂרוֹ הֵיא מִכִּיּוֹן שֶׁקְדוּשָׁתוֹ שֶׁל קֶרֶבֶן הָאֵשׁ חֲמוּרָה שֶׁכֵּן הוּא נִחְשָׁב כְּקִדְשֵׁי קְדָשִׁים: (ז) בַּחֲטָאֵת כְּאֲשֶׁם דִּין קֶרֶבֶן הָאֵשׁ הוּא כְּמוֹ דִּינוֹ שֶׁל קֶרֶבֶן הַחֲטָאֵת (לַעֲנִיִּין מִה שֶׁמּוּבָא בְּסוּף הַפְּסוּק),²⁷⁵ תֹּרַת אֲחַת לָהֶם לְקֶרֶבֶן הָאֵשׁ וּלְקֶרֶבֶן הַחֲטָאֵת יֵשׁ אֶת אוֹתוֹ דִּין (לַעֲנִיִּין מִה שֶׁמּוּבָא בַּחֲטָאֵת), הַכֹּהֵן אֲשֶׁר יִכְפֹּר בּוֹ לוֹ יִהְיֶה הַדִּין הַמְּשׁוֹתֵף בֵּין קֶרֶבֶן הָאֵשׁ לְקֶרֶבֶן הַחֲטָאֵת הוּא לְגַבִּי מִי שֶׁאוֹכֵל אוֹתוֹ: שְׁנֵיהֶם נֹאכְלִים עַל יְדֵי הַכֹּהֲנִים הָרָאוּיִם לַעֲבוֹדַת הַמִּקְדָּשׁ בְּזִמְנֵן הַקֶּרְבָּנִים (לְמַעַט כֹּהֵן שֶׁהֵיא טֶמֶא בְּשַׁעַת זְרִיקַת הַדָּם):²⁷⁶ (ח) וְהַכֹּהֵן הַמִּקְרִיב אֶת עֹלֹת אִישׁ הַכֹּהֵן שֶׁמִּקְרִיב קֶרֶבֶן עוֹלָה שֶׁהֵיא אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל,²⁷⁷ עוֹר הָעֹלָה אֲשֶׁר הַקֶּרֶב הַעוֹר שֶׁל הַבְּהֵמָה שֶׁהוּקְרְבָה כְּקֶרֶבֶן

²⁷³ רש"י.

²⁷⁴ רש"י.

²⁷⁵ רש"י.

²⁷⁶ רש"י.

²⁷⁷ אֲוִנְקָלוֹס. בְּגַמ' מוּבָא מִחֲלוּקַת לְגַבִּי מִה בָּא לְמַעַט דִּין זֶה, אִם אֵלֶּם שֶׁנִּשְׁחַט שֶׁנִּשְׁחַט שֶׁנִּשְׁחַט לְשִׁמְחָה פְּסוּלָה (שִׁיטַת ר"א שֶׁלֹּא נִפְסְקָה לְהַלְכָה) אוֹ שֶׁבָּא לְמַעַט דִּין שֶׁל קֶרֶבֶן אֵשׁ אִם נִשְׁחַט שֶׁלֹּא בְּצִפּוֹן. רש"י כְּתַב שֶׁקֶרֶבֶן אֵשׁ שֶׁמִּתּוֹ בַּעֲלִיּוֹ, לְמִרְוֹת שֶׁהֵיא הוּא שֶׁקֶרֶבֶן זֶה הוּפֵךְ לְהִיּוֹת קֶרֶבֶן עוֹלָה לְקִיץ הַמִּזְבֵּחַ, אִין הַקֶּרֶבֶן כֶּשֶׁר לְקֶרֶבֶן עוֹלָה עַד שְׁנִיתֵק לְרַעֲיָהּ.

עולה, לִפְנֵי לֹא יִהְיֶה יְהִי שִׁיךְ לַכֶּהֱן. גם כאן, הכוונה אינה דווקא לכהן שמקריב את קרבן העולה, אלא למי שהיה ראוי לעבוד במקדש בשעת הקרבת קרבן העולה, למעט כהן שטמא בשעת זריקת הדם²⁷⁸: (ט) וְכָל מִנְחָה אֲשֶׁר תֹּאפֶה בַתְּנוּרָה כָּל מִנְחָה שְׂדִינָה לַהִיאֲפוֹת בַּתְּנוּרָה (מנחת מאפה תנור), וְכָל נֶעֱשֶׂה בַּמִּרְחָשֶׁת וְעַל מִחְבֵּת וְכֵן כָּל הַמִּנְחוֹת הַנֶּעֱשׂוֹת בְּכָלִים שֶׁנִּקְרָאִים מִחְבֵּת וּמִרְחָשֶׁת, לִפְנֵי הַמִּקְרִיב אֹתָהּ לֹא תִהְיֶה הַמִּנְחָה שִׁיכֵת לְבֵית הָאֵב שְׁעוֹבָדִים בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ בְּיוֹם הַקִּרְבַּת הַמִּנְחָה²⁷⁹: (י) וְכָל מִנְחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן כָּל מִנְחָה הַמַּעֲרֹבֶבֶת בְּשֶׁמֶן²⁸⁰, וְחֲרִיבָה וְכֵן כָּל מִנְחָה שֶׁאֵין עֲלֶיהָ שֶׁמֶן. כפי שראינו, מנחות שאדם מביא על חטא, אינן באות יחד עם שמן, כדי שהמנחה לא תהיה מהודרת²⁸¹. לְכָל בְּנֵי אֹהֶרֶן תִּהְיֶה הַמִּנְחָה תַּחֲלֹק בֵּין כָּל הַכֹּהֲנִים הַשִּׁיכִים לְבֵית הָאֵב שְׁעוֹבָדִים בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ בְּיוֹם הַקִּרְבַּת הַמִּנְחָה, אִישׁ כְּפָאֲחֻיו כֶּהֱן מִבֵּית הָאֵב שְׁעוֹבָדִים בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ בְּיוֹם הַקִּרְבַּת הַמִּנְחָה, שׁוֹוֶה בְּזִכּוֹתָיו לְקַבֵּל חֶלֶק מִהַמִּנְחָה²⁸²: (יא) וְזֹאת תֹּרַת זֶבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר יִקְרִיב לִיקָן אֵלֶּה הֵם פְּרִטֵי הַדִּינִים שֶׁל קָרְבַּן שְׁמוֹקֵר לֹא לֶשֶׁם קָרְבַּן שְׁלָמִים: (יב) אִם עַל תְּוֹדָה יִקְרִיבֶנּוּ אִם הָאָדָם מִקְרִיב אֶת קָרְבַּן הַשְּׁלָמִים שְׁלֹו, לֶשֶׁם קָרְבַּן תְּוֹדָה. אדם שהיה בסכנה וניצל ממנה (כגון שהפליג בים או חולה שהבריא) חייב להביא קרבן תודה, ועתה, התורה מפרטת את דין הקרבן שיביא²⁸³, וְהִקְרִיב עַל זֶבַח הַתְּוֹדָה הָאָדָם צֵרִיךְ לַהֲקִירֵב יַחַד עִם הַבְּהֵמָה הַמּוֹקֶרֶת לֶשֶׁם קָרְבַּן תְּוֹדָה, אַרְבַּעַה סוּגֵי לַחֲמִים, כֹּאשֶׁר חֲז"ל לִימְדוּ אוֹתָנּוּ, שֶׁמֶכֶל סוּג, עֲלִיו לַהֲבִיא עֶשְׂרֵה לַחֲמִים²⁸⁴, (1) חֲלוֹת מִצּוֹת בְּלוּלֹת בְּשֶׁמֶן הַסּוּג הָרֹאשׁוֹן שֶׁל הַלֶּחֶם שֶׁעַל הָאָדָם לַהֲבִיא כְּקָרְבַּן תְּוֹדָה נִקְרָא: "חֲלוֹת מִצּוֹת בְּלוּלוֹת בְּשֶׁמֶן". הַכֶּהֱן לּוֹקֵחַ אֶת הַסּוּלֹת, בּוֹלֵל (=מַעֲרֵב) אֶת הַסּוּלֹת יַחַד עִם הַשֶּׁמֶן, מוֹסִיף מִים פּוֹשְׂרִים, וְכֵן מְכִין בֶּצֶק עֵבֶה. הַכֶּהֱן חַיִּיב לִלְוֹשׁ כָּל הַזֶּמֶן אֶת הַבֶּצֶק עַל מִנֵּת שֶׁהִבְצֵק לֹא יַחֲמִץ, (2) וְרִיקִי מִצּוֹת מְשֻׁחִים בְּשֶׁמֶן הַסּוּג הַשֵּׁנִי שֶׁל הַלֶּחֶם שֶׁעַל הָאָדָם לַהֲבִיא כְּקָרְבַּן תְּוֹדָה נִקְרָא: "רִיקִי מִצּוֹת מְשֻׁחִים בְּשֶׁמֶן". בְּאֹפֶן הַכֵּנָה זֶה, הַכֶּהֱן אֵינּוּ בּוֹלֵל אֶת הַסּוּלֹת יַחַד עִם הַשֶּׁמֶן, אֲלָא שׁוֹמֵר אֶת הַשֶּׁמֶן בְּצֵד, מַעֲרֵב אֶת הַסּוּלֹת יַחַד עִם מִים פּוֹשְׂרִים, וּמְכִין אֶת הַבֶּצֶק בְּצוּרָה דְּקָה (כְּמוֹ מִצָּה) וְלֵאחֲרַי שֶׁהִמְצָה מוֹכֵנָה, מוֹרַח (=מְשִׁיחָה) אֶת הַשֶּׁמֶן עַל גְּבִי הַמִּצָּה, (3) וְסֹלֶת מִרְבֵּכַת חֲלֹת בְּלוּלֹת בְּשֶׁמֶן הַסּוּג הַשְּׁלִישִׁי שֶׁל לֶחֶם שֶׁעַל הָאָדָם לַהֲבִיא כְּקָרְבַּן תְּוֹדָה נִקְרָא: "סֹלֶת מִרְבֵּכַת חֲלֹת בְּלוּלוֹת בְּשֶׁמֶן". אֶת הַסּוּלֹת לֶשׁוּ בְּמִים רוֹתְחִים (בְּנִיגוֹד לִשְׁנֵי סוּגֵי הַלֶּחֶם הַקּוֹדְמִים שֶׁלֹּו אֶת הַסּוּלֹת בְּמִים פּוֹשְׂרִים) וְעֵרְבּוּ אוֹתָהּ עִם שֶׁמֶן, וְעָשׂוּ מִמֶּנָּה

²⁷⁸ רש"י.

²⁷⁹ רש"י.

²⁸⁰ אונקלוס.

²⁸¹ רש"י.

²⁸² אה"ח: הרמב"ם למד מכך שהתורה חילקה את הדין שמנחה נאכלת על ידי בית האב שעובדים בבית המקדש בזמן הקרבתה, וחצצה ביניהם בחזרה על דין זה, שאסור לחלק מנחה כנגד מנחה. הרמב"ן אומר בפירושו בהתחלה, שהתורה חילקה גם בדין, בין מנחות שנאפות ומטוגנות, שם זיכתה התורה את המנחה לכהן המקריב אותה בגלל שטרח, לעומת מנחות שאינן נאפות, שם זיכתה התורה את המנחה לכל הכהנים כולם. אמנם בסופו של דבר כתב שחכמים לא הסכימו כן להלכה, אלא כל מנחה מתחלקת בין הכהנים הטהורים (לא הזכיר דווקא של בית האב), כיוון שהכהן המקריב את המנחה הוא רק שליח של שאר הכהנים.
²⁸³ רש"י. רשב"ם אמנם סובר גם כן שמדובר באדם שניצל מצרה, אלא שכתב שמדובר באדם שכאשר נדר את הקרבן, אמר שמביא קרבן תודה ולא אמר שמביא קרבן שלמים. "יתכן שלדברי הרשב"ם, לו היה האדם אומר שיקריב קרבן שלמים, לא היה מקריב גם חלות.

²⁸⁴ רמב"ן. בפירושו השני כתב שהכוונה היא שיוסיף על הקרבן, גם את הלחמים. כמו"כ הסביר הרמב"ן שהסיבה שהתורה לא הזכירה את היוצא מהכלל של לחמי תודה, לחמי תודה כן מביאים חמץ, כמו שהזכירה ביכורים ושתי הלחם, מכיוון שלחמי התודה אינם קרבים על גבי המזבח. סיבה שנייה שכתב הרמב"ן שהתורה לא הזכירה את לחמי תודה בתור יוצאים הכלל היא, כיוון שכל הסיבה שהתורה הייתה מוכרחת להזכיר את היוצא מן הכלל, הייתה בשביל הדבש, כדי לומר לנו שביכורים באים מתאנים.

מצות.²⁸⁵ אסור ששלשת סוגי הלחמים הראשונים יחמיצו, אלא הם באים כמצה: (יג) **עַל חֶלֶת לֶחֶם חֻמֵּץ יִקְרִיב קָרְבָּנוֹ** (האדם מביא את שלשת סוגי הלחמים שנמנו בפסוק הקודם) יחד עם חלות העשויות חמץ,²⁸⁶ **עַל זֶבַח תּוֹדַת שְׁלָמִיו** (הלחמים מוקרבים) יחד עם קרבן השלמים שהאדם מביא כקרבן תודה²⁸⁷: (יד) **וְהִקְרִיב מִמֶּנּוּ אֶחָד מִכָּל קָרְבָּן תְּרוּמָה לִיקָנֹק** האדם המקריב את קרבן השלמים, צריך להקריב לה', לחם אחד מכל סוג הלחמים שמביא, כלומר: בסך הכל עליו להביא ארבעה לחמים,²⁸⁸ **לִכְהֵן הַזֶּרֶק אֶת דָּם הַשְּׁלָמִים לוֹ יְהִיָּה** אותם ארבעה לחמים שהאדם מקריב לה', יינתנו לכהן המקריב את קרבן השלמים: (טו) **וּבִשֶׁר זֶבַח תּוֹדַת שְׁלָמִיו** בשר הבהמה הקרב בתור קרבן תודה,²⁸⁹ **בְּיוֹם קָרְבָּנוֹ יֹאכֵל** (בשר הבהמה שהוקרב כקרבן תודה, וכן לחמי התודה) ייאכל באותו יום שהקרבן הוקרב, וכן בלילה שלאחריו,²⁹⁰ **לֹא יֵנִיחַ מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר** אסור להשאיר בשר קרבן תודה עד הבקר של היום שלמחרת הקרבתו²⁹¹: (טז) **וְאִם נָדַר אִוְ נִדְּבָה זֶבַח קָרְבָּנוֹ** אם האדם מקריב את קרבן השלמים, בתור קרבן נדר או נדבה, (ולא כקרבן תודה),²⁹² **בְּיוֹם הִקְרִיבוֹ אֶת זֶבְחוֹ יֹאכֵל** מותר לאכול את בשר הקרבן ביום בו הקריבו את הקרבן,²⁹³ **וּמִמַּחֲרַת וְהַנּוֹתֵר מִמֶּנּוּ יֹאכֵל** וכן, מה שנשאר מבשר הקרבן ביום המחרת להקרבתו – מותר באכילה. כלומר: אם קרבן השלמים אינו בא כקרבן תודה, מותר לאכול אותו שני ימים ולילה אחד שביניהם, לעומת קרבן תודה, שמותר לאוכלו רק ביום ההקרבה ובלילה שלאחריו²⁹⁴: (יז) **וְהַנּוֹתֵר מִבִּשֶׁר הַזֶּבַח הַבָּשָׂר שֶׁנִּשְׁאָר מִבִּשֶׁר הַקָּרְבָּן**, הבשר שלא אכלו אותו במשך שני ימי ההיתר,²⁹⁵ **בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי בָּאֵשׁ יִשָּׂרֵף** יש לשרוף את הבשר שנותר ביום השלישי להקרבה, כלומר: אם נותר בשר שלא אכלו אותו בשני הימים בהם מותר לאכול את בשר השלמים, והגיע הלילה של היום השני, אסור לאכול יותר את בשר הקרבן כבר מהלילה, ויש לשרוף את הבשר ביום השלישי²⁹⁶: (יח) **וְאִם הָאֵכָל יֹאכֵל מִבִּשֶׁר זֶבַח שְׁלָמִיו בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי** אם אדם שחט את הקרבן במחשבה לאכול את בשר הקרבן ביום השלישי להקרבתו, והרי אסור לאכול את הבשר ביום השלישי,²⁹⁷ **לֹא יִרְצָה** הקרבן אינו רצוי לפני ה',²⁹⁸ **הַמִּקְרִיב אֹתוֹ לֹא יִחָשֵׁב לוֹ** הקרבן לא ייחשב למי שהקריב אותו, ואם הביא את הקרבן בתורת נדר, הרי שחייב להביא קרבן תחתיו,²⁹⁹ **כְּגֹוֹל יְהִיָּה**

²⁸⁵ רש"י.

²⁸⁶ א"ע.

²⁸⁷ אונקלוס.

²⁸⁸ רש"י.

²⁸⁹ אונקלוס.

²⁹⁰ רש"י.

²⁹¹ רש"י.

²⁹² רש"י.

²⁹³ רש"י.

²⁹⁴ רש"י.

לפירוש, הו' במילה וממחרת יתירה, וכן פירש א"ע. רמב"ן: יש לקרוא את הפסוק כך: "ביום הקריבו את זבחו יאכל וממחרת", וכדי שלא נחשוב שיש מצווה לאכול את בשר הקרבן במשך שני ימים, אמרה התורה "והנותר ממנו יאכל", כלומר: רק אם נשאר מבשר הקרבן ביום השני, אזי ניתן לאכול, אך עדיף לאכול הכל ביום הראשון.

²⁹⁵ אונקלוס.

²⁹⁶ רמב"ן.

²⁹⁷ רש"י ורשב"ם.

²⁹⁸ אונקלוס.

²⁹⁹ אונקלוס + א"ע.

מרוחק יהיה, הקרבן יהיה מרוחק מה' ואין הקרבן מתקבל,³⁰⁰ וְהִנֵּפֶשׁ הָאֹכֶלֶת מִמֶּנּוּ אִם שִׂיֵּאֲכַל מִבֶּשֶׂר קרבן שהוא פיגול,³⁰¹ עֹנֶה תִּשָּׂא (אדם שיאכל מבשר קרבן הפיגול) יחול עליו עונש³⁰². (יט) וְהַבֶּשֶׂר אֲשֶׁר יִגַע בְּכָל טָמֵא בֶּשֶׂר שֶׁל קָרְבָן שְׁלָמִים שִׁנְּגַע בְּדָבָר טָמֵא, וְגַם הוּא נִטְמָא,³⁰³ לֹא יֵאָכֵל (בשר של קרבן שלמים שִׁנְּגַע בְּדָבָר טָמֵא, וְגַם הוּא נִטְמָא) אִסּוּר לֵאכּוֹל בֶּשֶׂר זֶה, בָּאֵשׁ יִשְׂרֹף יֵשׁ לִשְׂרֹף בָּאֵשׁ אֶת בֶּשֶׂר קָרְבָן הַשְּׁלָמִים שִׁנְטָמָא, וְהַבֶּשֶׂר בֶּשֶׂר קָרְבָן שְׁלָמִים שֶׁהוּא טָהוֹר, כָּל טָהוֹר יֵאָכֵל בֶּשֶׂר (בשר שלמים טָהוֹר) מוֹתֵר לְכָל מִי שֶׁטָהוֹר לֵאכּוֹל אֶת בֶּשֶׂר הַשְּׁלָמִים. מוֹתֵר לְבַעַל הַקָּרְבָן לֵאכּוֹל אֶת בֶּשֶׂר הַקָּרְבָן גַּם לֵאנָשִׁים אַחֲרִים³⁰⁴: (כ) וְהִנֵּפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל בֶּשֶׂר מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לִיקְזָק וְטִמְאַתּוֹ עָלָיו אִם אָדָם יֹאכַל אֶת בֶּשֶׂר קָרְבָן הַשְּׁלָמִים, כֹּאשֶׁר הָאָדָם טָמֵא,³⁰⁵ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמִּיָּה הַנֶּפֶשׁ שֶׁל מִי שֶׁאֲכַל בְּמִזִּיד אֶת בֶּשֶׂר קָרְבָן הַשְּׁלָמִים כֹּאשֶׁר הִיָּה טָמֵא, תִּיעֲנֶשׁ בַּעֲוֹנָתוֹ כִּרְתָּ:³⁰⁶ (כא) וְנִפְשׁ כִּי תִגַע בְּכָל טָמֵא אָדָם שִׁיגַע בְּכָל דָּבָר טָמֵא, וּמִפְּרִטַת הַתּוֹרָה חֶלֶק מֵהַפְּשָׁרוֹת שֶׁבֶּהֶן הָאָדָם נוֹגַע בְּדָבָר טָמֵא,³⁰⁷ בְּטִמְאַת אָדָם בְּטוֹמֵאת מוֹת,³⁰⁸ אוֹ בְּבִהְמָה טָמְאָה אוֹ שֶׁהָאָדָם נָגַע בְּנִבְלָה שֶׁל בְּהֵמָה וְכֵן נִטְמָא, אוֹ בְּכָל שֶׁקֵּץ טָמֵא אוֹ שֶׁהָאָדָם נִטְמָא עַל יְדֵי שִׁנְּגַע בְּנִבְלַת אֶחָד מֵהַשְּׁקִצִּים,³⁰⁹ וְאֵכֵל מִבֶּשֶׂר זֶבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לִיקְזָק וְהָאָדָם, כְּשֶׁעוֹד הִיָּה טָמֵא, אֲכַל מִבֶּשֶׂר קָרְבָן הַשְּׁלָמִים שֶׁהוֹקֵרֵב לֵה', וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמִּיָּה הַנֶּפֶשׁ שֶׁל מִי שֶׁאֲכַל אֶת בֶּשֶׂר קָרְבָן הַשְּׁלָמִים כֹּאשֶׁר הִיָּה טָמֵא, תִּיעֲנֶשׁ בַּעֲוֹנָתוֹ כִּרְתָּ:³¹⁰ (כב) וַיִּדְבֹּר יִקְזָק אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: (כג) דִּבֶּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר תִּדְבֹּר עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֹאמַר לָהֶם: כָּל חֶלֶב שׁוֹר וְכֶשֶׂב וְעִז לֹא תֹאכְלוּ חֶלֶב שִׁמְקוֹרוֹ מִשׁוֹר, כֶּבֶשׂ אוֹ עִז, אִסּוּר לָכֶם בִּאֲכִילָה³¹¹: (כד) וְחֶלֶב נִבְלָה וְחֶלֶב טְרֵפָה חֶלֶב שִׁמְקוֹרוֹ בְּנִבְלָה שֶׁל בְּהֵמָה אוֹ בְּטְרִיפָה שֶׁל בְּהֵמָה, יַעֲשֶׂה לְכָל מְלֹאכָה מוֹתֵר לַעֲשׂוֹת בּוֹ מִלֵּאכּוֹת שׁוֹנוֹת, מוֹתֵר לַהֲשַׁתֵּם בְּחֶלֶב שִׁמְקוֹרוֹ בְּנִבְלָה אוֹ טְרִיפָה שֶׁל בְּהֵמָה, הֵיִוֹת וְאִין הַחֶלֶב עֲצָמוֹ מִטְמָא. חֶלֶב שֶׁל בְּהֵמָה מוֹתֵר בִּהְנֵאָה וְלִכְּן מוֹתֵר לַעֲשׂוֹת בִּהְנֵאָה, וְנֹאסֵר בִּהְנֵאָה אֲכִילָה³¹², וְאֵכֵל לֹא תֹאכְלוּ אֶת אִסּוּר לָכֶם לֵאכּוֹל אֶת הַחֶלֶב שֶׁל הַנִּבְלָה וְהַטְּרִיפָה, וְאִם אֲכַלְתֶּם מִמֶּנּוּ, עֲבַרְתֶּם עַל שְׁנֵי אִיסוּרִים: גַּם עַל אִיסוּר חֶלֶב וְגַם עַל אִיסוּר נִבְלָה³¹³: (כה) כִּי כָּל אֵכֵל חֶלֶב כָּל אָדָם שִׂיֵּאֲכַל חֶלֶב, מִן הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר יִקְרִיב מִמֶּנָּה אִשָּׁה לִיקְזָק (אִסּוּר לֵאכּוֹל חֶלֶב) מִמִּין הַבְּהֵמָה שִׁמְקִירִיִּים מִמֶּנָּה קָרְבָן לֵה', כְּלוּמֹר: אִם אָדָם אוֹכַל חֶלֶב שֶׁל בְּהֵמָה טָהוֹרָה שִׁמְקוֹרָה לַהֲקָרִיב אוֹתָהּ כְּקָרְבָן לֵה', (אֶת חֶלֶב חֵיה מוֹתֵר בִּאֲכִילָה),³¹⁴ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הָאֹכֶלֶת מֵעַמִּיָּה הַנֶּפֶשׁ שֶׁאֲכַלָּהּ

³⁰⁰ אונקלוס.

³⁰¹ אונקלוס.

³⁰² א"ע, ולא פורש מהו העונש אך חז"ל למדו שחייב כרת.

³⁰³ רש"י.

³⁰⁴ רש"י.

³⁰⁵ רש"י.

³⁰⁶ אונקלוס.

³⁰⁷ אונקלוס.

³⁰⁸ רש"י פרק ה' פס' ג'.

³⁰⁹ אונקלוס.

³¹⁰ אונקלוס. אוה"ח: כפל הפסוקים הוא מכיוון הפסוק הראשון מדבר על טמא שאכל בשר שלמים טהורים ואילו

הפסוק השני מדבר על טמא שאכל בשר שלמים שנטמאו.

³¹¹ אונקלוס.

³¹² רש"י.

³¹³ רש"י.

³¹⁴ רשב"ם ורמב"ן. בעניין אם גם חלב של חולין אסור באכילה, עיין רמב"ן אצלנו וא"ע שחולק עליו בפס' כ'.

מחלב הבהמה במזיד, תיכרת: (כו) וְכָל דָּם לֹא תֹאכְלוּ בְּכָל מוֹשְׁבֵי תִיכֶם אֲסוּר לָכֵם לֹאכֹל דָּם בְּכָל הָעָרִים שִׁלְכֶם, לַמְּרוֹת שֶׁהֵדֵם נִמְצָא מִחוּץ לַמִּקְדָּשׁ, וּבִרְרוּ לָנוּ שֶׁאִינוֹ דָּם שֶׁל קָרְבָן, בְּכָל זֹאת אֲסוּר לֹאכֹל דָּם בְּכָל, ³¹⁵ לְעוֹף וְלִבְהֶמָּה אֲסוּר לֹאכֹל דָּם שֶׁל עוֹפוֹת וּבִהְמוֹת, אֲךָ דָּם שֶׁל דְּגָיִם וְחִגְבִּים מוֹתֵר בִּאֲכִילָה ³¹⁶: (כז) כָּל נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל כָּל דָּם אָדָם שִׁיאֲכַל דָּם שֶׁל עוֹפוֹת אוֹ בִּהְמוֹת בִּמְזִיד, וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִעַמִּיָּה הַנֶּפֶשׁ שֶׁל מִי שֶׁאֲכַל דָּם שֶׁל עוֹפוֹת אוֹ בִּהְמוֹת תִּיכָרֵת: (כח) וַיְדַבֵּר יִקְוֹק אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: (כט) דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר תְּדַבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֹאמַר לָהֶם: הַמִּקְרִיב אֶת זֶבַח שְׁלָמָיו לִיקְוֹק אָדָם שֶׁמִּקְרִיב בַּהֲמָה לֶשֶׁם קָרְבָן שְׁלָמִים, יָבִיא אֶת קָרְבָּנוֹ לִיקְוֹק יְבִיא בְּעֶצְמוֹ אֶת הַחֲלָקִים שֶׁל קָרְבָן הַשְּׁלָמִים, (וּמִפְּרֵט בַּפְּסוּק הַבֹּא לְמַה הַכוּוֹנָה), ³¹⁷ מִזֶּבַח שְׁלָמָיו הָאָדָם עֲצָמוֹ יְבִיא אֶת חֲלָקֵי קָרְבָן הַשְּׁלָמִים שֶׁהוּא הַקָּרִיב: (ל) יָדִיו תְּבִיֵּאֶנָּה אֶת אִשִּׁי יִקְוֹק הַמִּקְרִיב אֶת קָרְבָן הַשְּׁלָמִים יְבִיא בִידָיו אֶת הַחֲלָקִים מִהַקָּרְבָן שִׁיפּוּרָטוֹ בַּהֲמָשׁ, ³¹⁸ אֶת הַחֲלָב עַל הַחֲזָה יְבִיֵּאֻנוּ (הַמִּקְרִיב אֶת קָרְבָן הַשְּׁלָמִים) יְבִיא אֶת הַחֲלָבִים שֶׁל הַקָּרְבָן, יַחַד עִם הַחֲזָה שֶׁל הַבִּהְמָה, ³¹⁹ אֶת הַחֲזָה לְהַנִּיף אוֹתוֹ תְּנִיפָה לְפָנָי יִקְוֹק הַמִּקְרִיב אֶת קָרְבָן הַשְּׁלָמִים מִבִּיא אֶת הַחֲזָה, כְּדִי לְהַנִּיף אוֹתוֹ תְּנוּפָה לְפָנָי ה', בְּנִיגוּד לַחֲלָבִים שֶׁהִבִּיא אוֹתָם לִשְׁנֵי צָרְכִים: גַּם כְּדִי לְהַנִּיף אוֹתָם, וְגַם כְּדִי לְהַקְטִיר אוֹתָם עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ. ³²⁰ כֹּךְ הַתְּבַצְעָה הַתְּנוּפָה: הַמִּקְרִיב אֶת הַקָּרְבָן, הִיא עוֹמֵד בְּמִזְרַח הָעֶזְרָה, וּבִידָיו הַחֲזִיק אֶת הַחֲלָבִים, כֹּאשֶׁר מֵעַל הַחֲלָבִים הָיוּ הַחֲזָה וְהַשּׁוֹק (לֹא מוֹזָכֵר בַּפְּסוּק שֶׁהֵנִיפוּ גַם אֶת הַשּׁוֹק) וּמַעֲלִיהֶם מוֹנִחוֹת שְׁתֵּי הַכְּלִיּוֹת וְיוֹתֵרֵת הַכֶּבֶד. הַכֶּהֱן הֵנִיחַ אֶת יָדָיו מִתַּחַת לִידָיו שֶׁל מִקְרִיב הַקָּרְבָן וְלֵאחֶר שֶׁמִּקְרִיב הַקָּרְבָן בִּירֶךְ, הָיוּ מִקְרִיב הַקָּרְבָן וְהַכֶּהֱן מִנְעִנְעִים אֶת יָדֵיהֶם כְּלָפִי אַרְבַּעַת הַכִּיּוּנִים וְלִמְעַלָּה וְלִמְטָה: (לא) וְהִקְטִיר הַכֶּהֱן אֶת הַחֲלָב הַמִּזְבֵּחַ לֵאחֶר הַתְּנוּפָה, הַכֶּהֱן יִקְרִיב אֶת הַחֲלָב עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ, ³²¹ וְהָיָה הַחֲזָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו הַחֲזָה שֶׁל קָרְבָן הַשְּׁלָמִים יִהְיֶה לְאַהֲרֹן וּלְצִאֲצָאֵיו הַכֹּהֲנִים ³²²: (לב) וְאֵת שׁוֹק הַיָּמִין אֶת הַשּׁוֹק הַיָּמִנִי שֶׁל הַבִּהְמָה, תְּתַנֶּנוּ תְּרוּמָה לְכֶהֱן תִּתְּנוּ בְּתוֹר תְּרוּמָה לְכֶהֱן, ³²³ מִזֶּבַחֵי שְׁלָמֵיכֶם מִקְרָבָן הַשְּׁלָמִים שִׁלְכֶם, כְּלוּמָר: הַכֶּהֱן מִקְבֵּל מִקְרָבָן הַשְּׁלָמִים שְׁנֵי חֲלָקִים: הַחֲזָה וְשׁוֹק יָמִין: (לג) הַמִּקְרִיב אֶת דָּם הַשְּׁלָמִים וְאֵת הַחֲלָב מִבְּנֵי אַהֲרֹן הַכֶּהֱן שֶׁהִיא רֹאוּי לַעֲבוֹד בַּמִּקְדָּשׁ בְּזִמְן זְרִיקַת הָדָם שֶׁל קָרְבָן הַשְּׁלָמִים וּבְזִמְן הַקִּרְבַּת הַחֲלָב עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ, (לִמְעַט בְּעַל מוֹם אוֹ מִי שֶׁהִיא טָמֵא בִּשְׁעַת הַקִּרְבַּת קָרְבָן הַשְּׁלָמִים), ³²⁴ לוֹ תִּהְיֶה שׁוֹק הַיָּמִין לְמִנְחָה כֹּהֲנִים אֵלֶּה (שֶׁהִיוּ רֹאוּיִים לַעֲבוֹד בַּמִּקְדָּשׁ בִּשְׁעַת הַקִּרְבַּת קָרְבָן הַשְּׁלָמִים) יִקְבְּלוּ אֶת הַשּׁוֹק הַיָּמִנִי שֶׁל הַבִּהְמָה, כְּחֶלְקָם לֹאכִילָה ³²⁵: (לד) כִּי אֶת חֲזָה הַתְּנוּפָה וְאֵת שׁוֹק הַתְּרוּמָה כִּיּוֹן שֶׁאֵת הַחֲזָה וְהַשּׁוֹק שֶׁל קָרְבָן הַשְּׁלָמִים שֶׁהֵנִיפוּ, (תְּרוּמָה כֹּאן מִשְׁמַעָּה גַם

³¹⁵ רשב"ם. רש"י פירש שבכל מושבותיכם בא לומר לנו שאסור גם בחוץ לארץ, היות ואין זו מצווה התלויה

בארץ.

³¹⁶ רש"י.

³¹⁷ דעת מקרא.

³¹⁸ רש"י.

³¹⁹ רש"י.

³²⁰ דעת מקרא. ספורנו אומר שעיקר התנופה היא בשביל החזה, כדי להראות לנו שכהנים משולחן גבוה קִזְּכוּ, אֹמֵר, עַל הַחֲלָבִים אֲנַחְנוּ יוֹדְעִים גַּם לֹא הַתְּנוּפָה שֶׁהֵם לִשְׁם ה', שֶׁהִרִי הֵם מוֹקְרִיבִים עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ.

³²¹ אונקלוס.

³²² אונקלוס.

³²³ אונקלוס.

³²⁴ רש"י.

³²⁵ אונקלוס. א"ע: שוק הימין שייך לזורק הדם בלבד ואילו החזה שייך לכל הכהנים.

כן מלשון הנפה),³²⁶ לְקַחְתִּי מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִזִּבְחֵי שְׁלָמֵיהֶם לקחתי מקרבנות השלמים שמקריבים בני ישראל, וְאֶתְּנָם אֲתָם ונתתי אותם, את החזה והשוק הימני, לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן וּלְבָנָיו לאהרון הכהן ולצאצאיו הכהנים, לְחֶק עוֹלָם חוק זה (שהכהנים מקבלים חזה ושוק) יהיה תמיד, לאורך כל הדורות, מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הכהנים מקבלים את החזה והשוק מאת בני ישראל המקריבים את קרבנות השלמים שלהם: (לֵה) זֹאת מִשְׁחַת אֶהְרֹן וּמִשְׁחַת בָּנָיו זהו (עור העולה, בשר חטאת, שלמי תודה, שיירי מנחה, החזה והשוק של קרבן שלמים) השכר של אהרון וצאצאיו הכהנים על כך שנמשחו לכהנים,³²⁷ מֵאִשִּׁי יִקְוֹךְ (זהו שכר הכהנים) מהקרבנות המוקרבים לשם ה', בְּיוֹם הַקָּרִיב אֲתָם לְכֹהֵן לִיקְוֹךְ שכר זה נקבע לכהנים ביום בו נבחרו להיות כהנים לה': (לו) אֲשֶׁר צִוָּה יִקְוֹךְ לָתֵת לָהֶם בְּיוֹם מִשְׁחוֹ אֲתָם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל ביום שמשחו את הכהנים לכהונה, ה' ציווה את בני ישראל לתת דברים אלה לכהנים,³²⁸ חֲקַת עוֹלָם לְדֹרֹתָם דין זה לתת לכהנים את שכרם חל לעולם: (לו) זֹאת הַתּוֹרָה לַעֲלֹה לַמִּנְחָה וּלְחֻטָּאת וּלְאֲשֵׁם וּלְמִלֻּואִים וּלְזִבְחַ הַשְּׁלָמִים אלה הם החוקים הקשורים לקרבנות העולה, המנחה, החטאת, האשם, המילואים (כלומר: הקרבן שהקריבו אהרון ובניו ביום שנמשחו לכהנים) והשלמים³²⁹: (לח) אֲשֶׁר צִוָּה יִקְוֹךְ אֵת מֹשֶׁה בְּהַר סִינִי (חוקים אלה הם החוקים) שה' ציווה את משה בהר סיני,³³⁰ בְּיוֹם צִוָּתוֹ אֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְהַקְרִיב אֵת קִרְבָּנֵיהֶם לִיקְוֹךְ בַּמִּדְבָּר סִינִי ביום שה' ציווה בהר סיני את בני ישראל להקריב קרבנות. אמנם הציווי עצמו היה באוהל מועד שהיה בהר סיני³³¹:

ויקרא פרק ח

(א) וַיְדַבֵּר יִקְוֹךְ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר ה' אָמַר אֵל מֹשֶׁה, שבעה ימים לפני הקמת המשכן³³²: (ב) קַח אֵת אֶהְרֹן וְאֶת בָּנָיו אֹתוֹ וְאֵת הַבְּגָדִים וְאֵת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְאֵת פֶּרֶךְ הַחֻטָּאת וְאֵת שְׁנֵי הָאֵילִים וְאֵת סֵל הַמִּצּוֹת תִּיקַח אֵת שֵׁשֶׁת הַדְּבָרִים הַבָּאִים: (1) את אהרון ואת בניו, (2) את בגדי הכהונה, (3) את שמן המשחה, (4) את הפר שה' ציווה בפרשת תצווה להקריב כקרבן חטאת ביום משיחת אהרון ובניו לכהנים, (5) את שני האילים שה' ציווה בפרשת תצווה להקריב אותם ביום משיחת אהרון ובניו לכהנים, (6) את הסל שהיו בו מצות שגם

³²⁶ רש"י.

³²⁷ רשב"ם וא"ע.

³²⁸ רמב"ן.

³²⁹ אונקלוס.

³³⁰ אונקלוס.

³³¹ אונקלוס. א"ע: בני ישראל לא הקריבו קרבנות עד שהגיעו למדבר סיני, וגם המזבח שבנה משה כשנלחם נגד עמלק, היה במדבר סיני. רמב"ן: בפירושו הראשון כתב שכל המצוות נאמרו למה בסיני, ובכללם מצוות הקרבנות. בפירושו השני כתב שעל המילואים צוו בני ישראל בהר סיני. לאחר מכן, עובר הרמב"ן לפרש היכן בהר סיני ציווה ה' את בני ישראל על מעשי הקרבנות וכותב, שהכוונה היא לאוהל מועד. בני ישראל בנו את אהל מועד כנגד הר סיני, ולאחר מכן, בשנה השנייה, כשה' ציווה על סדר המחנות, בני ישראל העבירו את אהל מועד לתוך המחנה.

³³² רש"י, ולדבריו אין מוקדם ומאוחר בתורה. רמב"ן: הפרשה במקומה וסדר הדברים הוא כך: משה צווה על הקמת המשכן בכ"ג אדר, משה הקים את המשכן, ומיד לאחר הקמת המשכן, ה' אמר למשה את כל הדינים המופיעים בפרשות ויקרא וצו, ולאחר מכן, בשעת מעשה, חזר ה' לצוות את משה לקחת את אהרון ובניו. בסוף דבריו, חוזר הרמב"ן לשיטתו שמשה צווה על מלאכת המשכן עוד לפני חטא העגל, אלא שהציווי שבפסוקנו נאמר ביום הראשון למילואים.

אותן ציווה ה' להקריב ביום משיחת אהרון ובניו לכהנים: (ג) וְאֵת כָּל הָעֵדָה הַקָּהָל אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד ותכנס את כל עדת בני ישראל לפתח אוהל מועד³³³: (ד) וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְקֹנָק אֹתוֹ מִשֶּׁה עָשָׂה כציווי של ה' (ולקח את כל הדברים שה' ציווה אותו לקחת, וכן כינס את עדת בני ישראל לאוהל מועד),³³⁴ וַתִּקְהַל הָעֵדָה אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד עדת בני ישראל התאספה לפתחו של אוהל מועד³³⁵: (ה) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָעֵדָה מִשֶּׁה אָמַר אֶל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְקֹנָק לַעֲשׂוֹת הַדְּבָרִים שֶׁתִּרְאוּ שֶׁאֲנִי עוֹשֶׂה הֵם הַדְּבָרִים שֶׁה' צִוָּה אוֹתִי לַעֲשׂוֹת³³⁶: (ו) וַיִּקְרַב מֹשֶׁה אֶת אֶהֱרֹן וְאֶת בָּנָיו מִשֶּׁה קִירַב אֶת אֶהֱרֹן וְאֶת בָּנָיו אֶל הַכִּיּוֹר,³³⁷ וַיִּרְחֹץ אֹתָם בַּמַּיִם מִשֶּׁה רָחַץ אֶת אֶהֱרֹן וְאֶת בָּנָיו בַּמַּיִם, הַכּוּוֹנָה הִיא לַכֹּךְ שֶׁמִּשֶּׁה הִטְבִּיל אֶת אֶהֱרֹן וְאֶת בָּנָיו³³⁸: (ז) וַיִּתֵּן עָלָיו אֶת הַכֹּהֵנֶת מִשֶּׁה הַלְבִּישׁ עַל אֶהֱרֹן אֶת הַכְּתוֹנֶת, וַיַּחְגֹּר אֹתוֹ בַּאֲבֵנֶט מִשֶּׁה חָגַר עַל אֶהֱרֹן אֶת הָאֲבֵנֶט, וַיִּלְבֹּשׁ אֹתוֹ אֶת הַמַּעֲטָל מִשֶּׁה הַלְבִּישׁ עַל אֶהֱרֹן אֶת הַמַּעֲטָל שֶׁל הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל, וַיִּתֵּן עָלָיו אֶת הָאֵפֹד מִשֶּׁה הַלְבִּישׁ עַל אֶהֱרֹן אֶת הָאֵפֹד, וַיַּחְגֹּר אֹתוֹ בַּחֹשֶׁב הָאֵפֹד מִשֶּׁה חָגַר אֶת הָאֵפֹד בַּחֹשֶׁב שֶׁהִיא עָלָיו, עַל הָאֵפֹד הַיִּיתָה כַּמִּין חֲגוּרָה שֶׁנִּקְרָאת חֹשֶׁב, שֶׁבָּה הִיוּ חוֹגְרִים אֶת הָאֵפֹד עַל הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל, וַיֹּאפֹד לוֹ בּוֹ מִשֶּׁה חָגַר אֶת הָאֵפֹד, עַל יְדֵי הַחֹשֶׁב שֶׁלּוֹ³³⁹: (ח) וַיִּשֶׂם עָלָיו אֶת הַחֹשֶׁן מִשֶּׁה הַלְבִּישׁ אֶת אֶהֱרֹן בַּחוּשׁ, וַיִּתֵּן אֶל הַחֹשֶׁן אֶת הָאֲוִירִים וְאֶת הַתָּמִים מִשֶּׁה הַכְּנִיס לַתּוֹךְ הַחוּשׁן אֶת הָאֲוִירִים וְהַתָּמִים, בָּהֶם כְּתוּב שֵׁם ה' הַמְּפֹרָשׁ³⁴⁰: (ט) וַיִּשֶׂם אֶת הַמִּצְנֶפֶת עַל רֹאשׁוֹ מִשֶּׁה רִבִּינוּ חִבֵּשׁ אֶת הַמִּצְנֶפֶת עַל רֹאשׁוֹ שֶׁל אֶהֱרֹן, וַיִּשֶׂם עַל הַמִּצְנֶפֶת לַצִּיץ הִיוּ קְשׁוּרִים חוּטֵי תַכְלֵת. מִשֶּׁה רִבִּינוּ קֶשֶׁר אֶת חוּטֵי הַתַּכְלֵת עַל גְּבִי הַמִּצְנֶפֶת, כֹּךְ שֶׁיֵּצֵא שְׁחוּטֵי הַתַּכְלֵת הִיוּ קְשׁוּרִים מֵעַל הַמִּצְנֶפֶת,³⁴¹ אֶל מוֹל פָּנָיו עַל מִצְחוֹ שֶׁל אֶהֱרֹן,³⁴² אֶת צִיץ הַזָּהָב (מִשֶּׁה רִבִּינוּ שֵׁם עַל מִצְחוֹ שֶׁל אֶהֱרֹן) אֶת הַצִּיץ שֶׁהִיא עֹשִׂי מִזְהָב, נִזָּר הַקֹּדֶשׁ הַצִּיץ הוּא כְּתֹר הַקּוֹדֶשׁ,³⁴³ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְקֹנָק אֶת מֹשֶׁה כִּמוֹ שֶׁה' צִוָּה אֶת מֹשֶׁה לַהֲלַבֵּשׁ לֵאֶהֱרֹן אֶת בְּגָדֵי הַכְּהוֹנָה. כַּמּוּבֵן שֶׁגַם אֶת הַמַּכְנִסִּים לְבַשׁ אֶהֱרֹן, אֲלֵא שֶׁדָּבָר זֶה אֵינוֹ מְזֻכָּר כֵּאֵן וְהַגְמָרָא דָּנָה בְּטַעַם שֶׁלֹּא כְּתִיבָה הַתּוֹרָה אֶת עֵינֵין הַמַּכְנִסִּים: (י) וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה מִשֶּׁה לָקַח בִּידָיו אֶת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, לֵאחֲרַי שֶׁהַלְבִּישׁ אֶת אֶהֱרֹן וְאֶת בָּנָיו,³⁴⁴ וַיִּמָּשַׁח אֶת הַמִּשְׁכָּן וְאֶת כָּל אֲשֶׁר בּוֹ מִשֶּׁה מָשַׁח בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה

³³³ אונקלוס. לפי אונקלוס ורש"י, משה כינס את כל עם ישראל לפתח אוהל מועד, עד שרש"י כותב שזהו אחד המקומות בו שטח קטן הכיל כל כך הרבה אנשים. אולם, א"ע סובר שכינסו רק את ראשי השבטים.

³³⁴ אונקלוס.

³³⁵ אונקלוס.

³³⁶ רש"י. בטעם שמשה היה צריך לומר לבני ישראל ה' ציווה לו לעשות את כל המעשים, נחלקו המפרשים.

רש"י כותב שהסיבה היא כדי שלא יגידו שמשה עושה זה לכבוד עצמו. אוה"ח כותב שמשה הוא בחינת מלך, ובימי המלוואים יזדקק לעשות מלאכות בזויות, ולכן אמר משה לבני ישראל שה' ציווה אותו לעשות מלאכות אלו.

³³⁷ א"ע.

³³⁸ אונקלוס. רמב"ן כתב, שהסדר הנכון הוא, שבהתחלה משה רחץ את אהרון והלביש אותו, ואח"כ רחץ את אחד מבניו והלביש אותו, ולא כפי שיכול להשתמע מהפסוק שקודם רחץ את כולם ואח"כ הלביש כל אחד מהם.

³³⁹ א"ע בפס' ג'.

³⁴⁰ רש"י.

³⁴¹ רש"י.

³⁴² דעת מקרא.

³⁴³ דעת מקרא.

³⁴⁴ רמב"ן. א"ע: משה עשה כן עוד לפני משיחת אהרון ובניו, והסיבה לכך היא שבציווי בסוף ספר שמות, סדר הציווי הוא שקודם מושחים את המשכן ורק אח"כ מלבישים את אהרון ובניו. אולם, הרמב"ן סובר שהסדר הנכון הוא ככתוב כאן, ובשמות התורה רצתה לחבר את כל המעשים הקשורים לאהרון ובניו יחד. אוה"ח: משה רבינו למד מהסדר שנאמרו הדברים בפס' ב', שם כתוב קודם כל לקחת את אהרון, ומכך למד משה, שהלבשת אהרון ובניו קודמת למשיחת המשכן.

את המשכן והכלים שהיו בו (כמו הארון והמנורה), משה "מרח" משמן המשחה על המשכן והכלים שהיו בו, וַיִּקְדֹּשׁ אֹתָם על ידי המשיחה בשמן המשחה, התקדשו המשכן וכליו: (יא) וַיִּזְ מִמֶּנּוּ עַל הַמִּזְבֵּחַ שִׁבְעַ פְּעָמִים משה הזה משמן המשחה על מזבח הנחושת שבע פעמים, וַיִּמָּשַׁח אֶת הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת כָּל כְּלָיו משה רבינו משח בשמן המשחה את מזבח הנחושת ואת כל הכלים ששימשו לעבודת המזבח (כמו המחנות), וְאֶת הַכִּיֹּר וְאֶת כִּנּוֹ וכן משח משה רבינו את הכיור ואת בסיס הכיור, לְקַדְּשָׁם משה רבינו משח את כל הכלים האלה בשמן המשחה על מנת לקדש אותם: (יב) וַיִּצַק מִשְׁמֶן הַמִּשְׁחָה עַל רֹאשׁ אֶהֱרֹן משה רבינו שפך משמן המשחה על ראשו של אהרן, וַיִּמָּשַׁח אֹתוֹ (לאחר שמשח רבינו שפך משמן המשחה על ראשו של אהרן) משה משח את אהרן בשמן המשחה, על ידי שמרח משמן המשחה בין ריסי עיניו של אהרן והעביר את השמן בין שני הריסים, לְקַדְּשׁוֹ משה רבינו משח את אהרן בשמן המשחה על מנת לקדש אותו. לאחר משיחת אהרן, משה משח גם את בני אהרן, אך משה רבינו הסתפק בנתינת השמן בין ריסי עיניהם ולא שפך שמן על ראשם³⁴⁹: (יג) וַיִּקְרַב מֹשֶׁה אֶת בְּנֵי אֶהֱרֹן כאשר משה הקריב אליו את בני אהרן, וַיִּלְבָּשֶׁם כֹּהֲנֹת משה הלביש את בני אהרן בכוננות של הכהנים, וַיַּחְגֵּר אֹתָם אֲבִנֵּט וכן חגר משה לבני אהרן את האבנט, וַיַּחֲבֹשׁ לָהֶם מִגְבָּעוֹת וכן משה חבש לבני אהרן את מגבעות הכהנים, כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְקֹנֶק אֶת מֹשֶׁה משה הלביש את בני אהרן בבגדי הכהונה, כמו שה' ציווה אותו לעשות: (יד) וַיָּגֵשׁ אֶת פֶּר הַחֲטָאת משה הגיש את פר החטאת לאהרן הכהן, וַיִּסְמְךָ אֶהֱרֹן וּבָנָיו אֶת יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁ פֶּר הַחֲטָאת אהרן ובניו סמכו את ידיהם על ראשו של פר החטאת³⁵²: (טו) וַיִּשְׁחָט לאחר שאהרן ובניו סמכו את ידיהם על ראש הפר, משה רבינו שחט את הפר, וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת הַדָּם משה קיבל את דם הפר, וַיִּתֵּן עַל קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב בְּאֵצְבָעוֹ משה הזה מדם הפר על כל אחת מארבע קרנות המזבח החיצוני, מעל לחוט הסקרא, (ארבע מתנות ולא שתיים שהן ארבע), וַיַּחֲטֵא אֶת הַמִּזְבֵּחַ משה רבינו טיהר את המזבח. על ידי משיחת המזבח ומתן הדמים, משה טיהר את המזבח כך שניתן היה לקדש אותו ולהשתמש בו, וְאֶת הַדָּם יָצַק אֶל יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ את שאר הדם של הפר, שמשח רבינו לא הזה על ארבע קרנות המזבח, שפך משה על יסוד המזבח הדרומי, וַיִּקְדְּשֻׁהוּ על ידי הזאת הדמים ומשיחת המזבח משה קידש את המזבח, לְכַפֵּר עָלָיו (משה קידש את המזבח) כך שניתן לכפר את כל הכפרות על גבי המזבח. לאחר משיחת המזבח והזאת הדם עליו, המזבח יכפר לעם ישראל על חטאייהם, על ידי שיקריבו על

³⁴⁵ אונקלוס. רש"י כתב שאינו יודע מה מקור הציווי להזאה זו, ואילו הרמב"ן למד כן ממה שכתוב "והיה המזבח קדש קדשים".
³⁴⁶ אונקלוס.
³⁴⁷ רש"י.
³⁴⁸ רש"י.
³⁴⁹ רמב"ן.
³⁵⁰ א"ע בפירושו השני. בפירושו הראשון כתב הא"ע, שהתורה חזרה לדבר על הקרבת בני אהרן, כיוון שהפסיקה במשיחת המשכן וכליו.
³⁵¹ אונקלוס.
³⁵² אונקלוס.
³⁵³ דעת מקרא.
³⁵⁴ אונקלוס ורש"י. א"ע מפנה אותנו לפירושו בפרק ו' פס' יט', שם בפירושו השני כתב ג"כ כרש"י כאן בפירושו הראשון כתב שחטו, היינו זריקת דמים.
³⁵⁵ אונקלוס.
³⁵⁶ רש"י.

המזבח את הקרבנות³⁵⁷: (טז) וַיִּקַּח אֶת כָּל הַחֶלֶב אֲשֶׁר עַל הַקֶּרֶב וְאֶת יִתְרֹת הַכֹּהֵן וְאֶת שְׁתֵּי הַכִּלִּיֹּת וְאֶת חֶלְבֵּיהֶן מִשֶּׁה לֶקַח מִפֶּר הַחֲטָאֹת אֶת כָּל הָאִימֹרִים: הַחֶלֶב שֶׁעַל הַקֶּרֶב, יוֹתֶרֶת הַכֹּהֵן (יחד עם חֶלֶב מִהַכֹּהֵן)³⁵⁸, שְׁתֵּי הַכִּלִּיֹּת, הַחֶלֶב שֶׁעַל הַכִּלִּיֹּת וְכֵן אֶת חֶלֶב הַכֹּסֶלִים (למִרְוֹת שֶׁלֹא נִכְתָּב), וַיִּקְטֹּר מִשֶּׁה הַמִּזְבֵּחַ מִשֶּׁה הַקָּרִיב אֶת הָאִימֹרִים עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ: (יז) וְאֶת הַפֶּר אֶת כָּל אִיבְרֵי הַפֶּר שֶׁלֹא הֻקְרְבוּ עַל הַמִּזְבֵּחַ, וְעִכְשָׁיו הַתּוֹרָה מִפְרֹטֶת מֵהֶם אוֹתָם אִיבְרִים: ³⁵⁹ (1) וְאֶת עֲרֹוֹ אֶת עוֹר הַפֶּר, (2) וְאֶת בָּשָׂרוֹ אֶת בָּשֶׁר הַפֶּר, (3) וְאֶת פִּרְשׁוֹ אֶת שְׂאֲרֵי הָאוֹכֵל וְאֶת צוֹאֵת הַפֶּר, שָׂרֵף בְּאֵשׁ מִחוּץ לַמִּזְבֵּחַ מִשֶּׁה רִבִּינוּ שָׂרֵף אִיבְרִים אֱלֹהִים (עוֹר הַפֶּר, בָּשֶׁר הַפֶּר וְשְׂאֲרֵי הָאוֹכֵל וְהַצּוֹאָה שֶׁל הַפֶּר) מִחוּץ לַמִּזְבֵּחַ,³⁶⁰ כְּאֲשֶׁר צִוָּה יִקְוֹק אֶת מִשֶּׁה (מִשֶּׁה שָׂרֵף אִיבְרִים אֱלֹהִים) כְּמוֹ שֶׁהִ' צִוּוּה אֶת מִשֶּׁה לַעֲשׂוֹת: (יח) וַיִּקְרַב אֶת אֵיל הָעֹלָה מִשֶּׁה קִירַב אֶת הָאֵיל הַמִּשְׁמֵשׁ לִקְרֹב עוֹלָה,³⁶¹ וַיִּסְמְכוּ אֶהֱרֹן וּבְנָיו אֶת יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁ הָאֵיל אַהֲרֹן וּבְנָיו סִמְכוּ אֶת יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁ הָאֵיל הַמִּשְׁמֵשׁ לִקְרֹב עוֹלָה: (יט) וַיִּשְׁחֹט מִשֶּׁה רִבִּינוּ שֶׁחַט אֶת הָאֵיל הַמִּשְׁמֵשׁ לִקְרֹב עוֹלָה, וַיִּזְרֹק מִשֶּׁה אֶת הַדָּם עַל הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב מִשֶּׁה רִבִּינוּ זֶרֶק אֶת דָּם הָאֵיל עַל אַרְבַּע קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ, כֹּאשֶׁר בָּאֵל שֶׁהוֹקֵרֵב לֶשֶׁם קִרְבָן עוֹלָה, מִשֶּׁה נָתַן שְׁתֵּי מִתְּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע עַל הַמִּזְבֵּחַ מִתַּחַת לְחוֹט הַסִּקְרָא, וְלֹא אַרְבַּע מִתְּנוֹת כִּפִּי שֶׁעֲשֵׂה בְּדָם הַפֶּר: (כ) וְאֶת הָאֵיל נָתַח לְנִתְחָיו לֵאחֲרֵי שִׁמְשֵׁה רִבִּינוּ הַפְּשִׁיט אֶת הָאֵיל מֵהָעוֹר שֶׁלּוֹ, מִשֶּׁה חֹתֵךְ אֶת הָאֵיל לִפִּי הָאִיבְרִים שְׁבוּ,³⁶² וַיִּקְטֹּר מִשֶּׁה אֶת הָרֹאשׁ וְאֶת הַנִּתְחִים וְאֶת הַפֶּדֶר מִשֶּׁה רִבִּינוּ הַקָּרִיב עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ אֶת רֹאשׁ הָאֵיל, אֶת שֶׂאֵר אִיבְרֵי הָאֵיל, וְאֶת הַחֶלֶב שֶׁעוֹטֵף אֶת אִיבְרֵי הָעִיכּוֹל: (כא) וְאֶת הַקֶּרֶב אֶת הָאִיבְרִים הַפְּנִימִיִּים שֶׁל הָאֵיל, וְאֶת הַפְּרָעִים וְכֵן אֶת הַחֶלֶק הַתַּחְתּוֹן שֶׁל רִגְלֵי הַקֶּרֶב, רָחֵץ בַּמַּיִם מִשֶּׁה רִבִּינוּ רֹחֵץ בַּמַּיִם (אֶת הַקֶּרֶב וְהַכְּרַעִיִּים), וַיִּקְטֹּר מִשֶּׁה אֶת כָּל הָאֵיל הַמִּזְבֵּחַ מִשֶּׁה רִבִּינוּ הַקָּרִיב אֶת כָּל הָאֵיל עַל הַמִּזְבֵּחַ, עֹלָה הוּא הָאֵיל מִשְׁמֵשׁ לִקְרֹב עוֹלָה, לְרִיחַ נִיחֹחַ לְהַתְקַבֵּל לְרִצּוֹן לִפְנֵי ה',³⁶³ אִשָּׁה הוּא לִיקְוֹק הָאֵיל הוּא קִרְבָן לֵה',³⁶⁴ כְּאֲשֶׁר צִוָּה יִקְוֹק אֶת מִשֶּׁה כְּמוֹ שֶׁהִ' צִוּוּה אֶת מִשֶּׁה לַעֲשׂוֹת, כֹּאשֶׁר צִוּוּה אֶת מִשֶּׁה עַל חֲנוּכַת הַמִּשְׁכָּן: (כב) וַיִּקְרַב אֶת הָאֵיל הַשְּׁנִי מִשֶּׁה רִבִּינוּ קִירַב אֶת הָאֵיל הַשְּׁנִי, הָאֵיל שֶׁלֶקַח בְּנוֹסֵף עַל הָאֵיל שֶׁשִּׁימַשׁ לִקְרֹב עוֹלָה, אֵיל הַמִּלֹּאִים (הָאֵיל הַשְּׁנִי הוּא) אֵיל לְשִׁלְמִים,³⁶⁵ וַיִּסְמְכוּ אֶהֱרֹן וּבְנָיו אֶת יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁ הָאֵיל אַהֲרֹן וּבְנָיו סִמְכוּ אֶת יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁ הָאֵיל הַשְּׁנִי: (כג) וַיִּשְׁחֹט מִשֶּׁה רִבִּינוּ שֶׁחַט אֶת אֵיל הַמִּלֹּאִים, וַיִּקַּח מִשֶּׁה מִדָּמוֹ מִשֶּׁה לֶקַח מִדָּם אֵיל הַמִּלֹּאִים, וַיִּתֵּן עַל תְּנוּךְ אֶזְנוֹ אֶהֱרֹן הַיָּמִינִית מִשֶּׁה נָתַן מִדָּם אֵיל הַמִּלֹּאִים, עַל הַחֶלֶק הַתַּחְתּוֹן הַרֵךְ שֶׁל

³⁵⁷ רש"י.

³⁵⁸ רש"י.

³⁵⁹ רמב"ן בפירושו השני, וכך יוצא שהמילים "ואת הפר" משמשים כהקדמה, ולאחר מכן מפרטים את כל החלקים השונים. בפירושו הראשון, כתב הרמב"ן, שהכוונה היא לקרב, לגידים, לקרנים ולטלפים, שאינם נמנים בפסוק.

³⁶⁰ א"ע הספק אם משה רינו עצמו שרף את הפר, או שציווה שליח לעשות כן.

³⁶¹ אונקלוס.

³⁶² רמב"ן.

³⁶³ אונקלוס.

³⁶⁴ אונקלוס.

³⁶⁵ רש"י. רמב"ן: "מילואים" הכוונה היא ל"מילוי ידיים", כלומר, לחינוך לעבודה, ועל ידי כל מה שעשה משה רבינו באותו יום, נכנסו אהרון ובניו לעבודת השכן, אלא שהאיל השני נקרא דווקא הוא איל מילואים, היות ואיל זה היה הקרבן האחרון שהקריבו לפני שאהרון ובניו יכלו לעבוד במשכן.

האוזן הימנית של אהרון, ³⁶⁶ וְעַל בִּהֶן יָדוֹ הַיְמָנִית וְעַל בִּהֶן רִגְלוֹ הַיְמָנִית וְכֵן שֵׁם מֹשֶׁה רִבִּינוּ מִדָּם הָאֵיל
עַל הָאֵגוּדֶל שֶׁבִּידוֹ הַיְמָנִית שֶׁל אַהֲרֹן וְעַל הָאֵגוּדֶל שֶׁבִּרְגְלוֹ הַיְמָנִית שֶׁל אַהֲרֹן: (כד) וַיִּקְרַב אֶת בְּנֵי אֶהֱרֹן
מֹשֶׁה קִירַב אֵלָיו אֶת בְּנֵי אַהֲרֹן, וַיִּתֵּן מֹשֶׁה מִן הַדָּם עַל תְּנוּךְ אֲזָנָם הַיְמָנִית וְעַל בִּהֶן יָדָם הַיְמָנִית וְעַל
בִּהֶן רִגְלָם הַיְמָנִית מֹשֶׁה נָתַן מִדָּם אֵיל הַמִּילּוּאִים עַל בְּנֵי אַהֲרֹן, בְּאוֹתָם מְקוֹמוֹת בְּגוֹף שֵׁשׁ מֵאֵיל
הַמִּילּוּאִים עַל אַהֲרֹן: עַל תְּנוּךְ הָאֵזֶן הַיְמָנִית וְעַל בְּהוֹנוֹת יָדֵיהֶם וּרְגֵלֵיהֶם הַיְמָנִיּוֹת, וַיִּזְרַק מֹשֶׁה אֶת הַדָּם
עַל הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב מֹשֶׁה זֶרֶק מִדָּם אֵיל הַמִּילּוּאִים עַל הַמִּזְבֵּחַ, שְׁתֵּי מִתְנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע: (כה) וַיִּקַּח אֶת
הַחֶלֶב וְאֶת הָאֵלֶּיָּה וְאֶת כָּל הַחֶלֶב אֲשֶׁר עַל הַקֶּרֶב וְאֶת יִתְרֵת הַכֹּהֵן וְאֶת שְׁתֵּי הַכְּלִיֹּת וְאֶת חֶלְבֵּהֶן
וְאֶת שׁוֹק הַיָּמִין מֹשֶׁה רִבִּינוּ לָקַח מֵהָאֵיל אֶת הַדְּבָרִים הַבָּאִים: (1) הַחֶלֶב. (2) הָאֵלֶּיָּה. (3) הַחֶלֶב שֶׁעַל הַקֶּרֶב. (4)
וְיִתְרֵת הַכֹּהֵן (וַחֲלָק מֵהַכֹּהֵן אֵיתוֹ). (5) שְׁתֵּי הַכְּלִיֹּת. (6) הַחֶלֶב שֶׁעַל הַכְּלִיֹּת. (7) שׁוֹק הַיָּמִין: (כו) וּמִסַּל
הַמִּצּוֹת אֲשֶׁר לִפְנֵי יִקְוֹק מִסַּל הַמִּצּוֹת שֶׁמֹּשֶׁה הֵנִיחַ לִפְנֵי ה', (עֵיין פְּסוּק ב'), לָקַח חֲלֹת מִצָּה אֶחָת מֹשֶׁה
רִבִּינוּ לָקַח חֲלָה אֶחָת שֶׁהֵייתָה מִצָּה, וְחֲלֹת לָחֶם שָׁמֶן אֶחָת וְכֵן לָקַח מֹשֶׁה מִסַּל הַמִּצּוֹת "חֲלֹת לָחֶם שָׁמֶן"
אֶחָת, חֲלָה שֶׁהָיוּ לִשְׁמֵים אֶת בִּצְקָה בְּמִים רוֹתְחִים, וְנוֹתֵנִים בָּהּ יוֹתֵר שָׁמֶן מֵאֲשֶׁר בִּשְׂאֵר הַחֲלוֹת, ³⁶⁷ וַיִּרְקֹק
אֶחָד וְכֵן לָקַח מֹשֶׁה רִבִּינוּ מִסַּל הַמִּצּוֹת אֶת אֶחָד הַרְקִיקִים, חֲלָה שֶׁנֶּאֱפְתָה כִּשְׁהִיא דָּקָה מְאוּד, וְחֲלָה זֶה דּוֹמָה
לְמִצּוֹת שֶׁלָּנוּ, וַיִּשֶׂם עַל הַחֶלְבִּים וְעַל שׁוֹק הַיָּמִין מֹשֶׁה רִבִּינוּ הֵנִיחַ אֶת הַחֲלוֹת שֶׁלָּקַח עַל גְּבִי חֲלָבִי אֵיל
הַשְּׁלָמִים וְהַשּׁוֹק הַיְמָנִי שֶׁל אֵיל הַשְּׁלָמִים: ³⁶⁸ (כז) וַיִּתֵּן אֶת הַכֹּל עַל כַּפֵּי אֶהֱרֹן וְעַל כַּפֵּי בְנָיו מֹשֶׁה רִבִּינוּ
הֵנִיחַ אֶת הַחֲלוֹת, הַחֶלְבִּים וְהַשּׁוֹק בְּכַפּוֹת יָדֵיהֶם שֶׁל אַהֲרֹן וּבְנָיו. בְּהַתְחַלָּה, מֹשֶׁה הֵנִיחַ אֶת הַכֹּל בְּכַפּוֹת יָדָיו
שֶׁל אַהֲרֹן, וְלֵאחֲרַי שֶׁאַהֲרֹן הֵנִיף אֶת הַכֹּל, הֵנִיחַ מֹשֶׁה רִבִּינוּ אֶת הַדְּבָרִים בְּכַפּוֹת יָדֵיהֶם שֶׁל כָּל אֶחָד מִבְּנָיו שֶׁל
אַהֲרֹן, וְכָל אֶחָד לְחוּד הֵנִיף אֶת הַדְּבָרִים לְחוּד, ³⁶⁹ וַיִּנָּף אֹתָם תְּנוּפָה לִפְנֵי יִקְוֹק אַהֲרֹן וּבְנָיו (כִּאֲמוֹר, כָּל
אֶחָד בְּצוּרָה נִפְרֶדֶת) יַחַד עִם מֹשֶׁה, הֵנִיפוּ אֶת כָּל הָאֵיבָרִים וְהַמִּצּוֹת יַחַד. כִּפִּי שֶׁכֶּבֶר רִאֲיוֹ, הַתְּנוּפָה הִיא
לְאַרְבַּעַת הַכִּיּוּנִים, וְכִלְפֵּי מַעֲלָה וּמַטָּה: (כח) וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֹתָם מֵעַל כַּפֵּיהֶם מֹשֶׁה רִבִּינוּ לָקַח אֶת שׁוֹק
הַיָּמִין, אֶת הַחֶלְבִּים וְאֶת הַמִּצּוֹת, וַיִּקְטֹר הַמִּזְבֵּחַ מֹשֶׁה הִקְרִיב אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ, עַל
הָעֹלָה (מֹשֶׁה הִקְרִיב אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה) מֵעַל אֵיל הָעוֹלָה שֶׁהוּקְרַב לִפְנֵי כֵן עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ, מִלֵּאִים הֵם קֶרֶבן
זֶה הִיָּה לִשְׁם מִילּוּאִים, לִשְׁם מִיּוֹנֵי אַהֲרֹן וּבְנָיו לִכְהוֹנָה, ³⁷⁰ לְרִיחַ נִיחֹחַ קֶרֶבן זֶה הוּקְרַב לִהְיוֹת לְרִצּוֹן לִפְנֵי
ה', ³⁷¹ אֲשֶׁה הוּא לִיקְוֹק קֶרֶבן הוּא (אֵיל הַמִּילּוּאִים) לֵהי: (כט) וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת הַחֲזָה מֹשֶׁה רִבִּינוּ לָקַח אֶת
הַחֲזָה שֶׁל אֵיל הַשְּׁלָמִים, וַיְנִיפֶהוּ תְּנוּפָה לִפְנֵי יִקְוֹק מֹשֶׁה רִבִּינוּ הֵנִיף אֶת הַחֲזָה שֶׁל אֵיל הַמִּילּוּאִים לִפְנֵי ה'.
הַתְּנוּפָה הֵייתָה זֶהָ לְתְּנוּפָה שֶׁמֹּשֶׁה וְאַהֲרֹן הֵנִיפוּ יַחַד אֶת הָאֵיבָרִים הָאֲחֵרִים, לְכִיוּן לְמַעֲלָה וּלְמַטָּה,
וְלֵאֲרַבַּעַת הַכִּיּוּנִים הָאֲחֵרִים, מֵאֵיל הַמִּלּוּאִים לְמֹשֶׁה הִיָּה לְמִנָּה הַחֲזָה מֵאֵיל הַמִּילּוּאִים הִיָּה לְמֹשֶׁה, מֹשֶׁה
קִיבֵּל אֶת הַחֲזָה בְּתוֹר מִנָּה מֵאֵיל הַמִּילּוּאִים, כִּאֲשֶׁר צִוָּה יִקְוֹק אֶת מֹשֶׁה כְּמוֹ שֶׁהָיָה צִוּוּהוּ אֶת מֹשֶׁה לַעֲשׂוֹת

³⁶⁶ כִּךְ דַּעַת הָא"ע בְּשִׁמּוֹת פֶּרֶק כ"ט פְּסוּק כ'. אֲמַנָּם, רַש"י שֵׁם פִּירֵשׁ שֶׁהַכּוֹנֵה הִיא לְסַחֲסוֹ הַקָּשָׁה שֶׁבִּאֲמַצֵּעַ

הָאֵזֶן.
³⁶⁷ רַש"י.

³⁶⁸ א"ע: הַסִּיבָה שֶׁלֹּא הוֹזְכְּרָה יוֹתֵרֶת הַכֹּהֵן הִיא מִשּׁוּם שֶׁהִיא קִטְנָה.

³⁶⁹ אוֹנְקֵלוֹס.

³⁷⁰ עֵיין הָעֵרָה 364.

³⁷¹ אוֹנְקֵלוֹס.

כשציווה אותו על חנוכת המשכן: (ל) וַיִּקַּח מֹשֶׁה מִשְׁמֵן הַמִּשְׁחָה וּמִן הַדָּם אֲשֶׁר עַל הַמִּזְבֵּחַ מִשֶּׁה רַבִּינוּ לַקַּח מִשְׁמֵן הַמִּשְׁחָה וּמִהֶדֶם שֶׁהָיָה עַל הַמִּזְבֵּחַ, וַיַּזְּ אֶל אֶהֱרֹן עַל בְּגָדָיו מִשֶּׁה הַזֶּה מִשְׁמֵן הַמִּשְׁחָה וּמִהֶדֶם שֶׁהָיָה עַל הַמִּזְבֵּחַ עַל אֶהֱרֹן וְעַל כָּל אֶחָד מִשְׁמוֹנַת הַבְּגָדִים שֶׁהָיוּ עֲלָיו,³⁷² וְעַל בְּנָיו וְעַל בְּגָדֵי בְנָיו אֹתָם וְכֵן הַזֶּה מִשֶּׁה רַבִּינוּ מִשְׁמֵן הַמִּשְׁחָה וּמִהֶדֶם שֶׁהָיָה עַל הַמִּזְבֵּחַ עַל בְּנָיו שֶׁל אֶהֱרֹן וְעַל אַרְבַּעַת הַבְּגָדִים שֶׁל כָּל אֶחָד מִבְּנָיו, וַיִּקְדֵּשׁ אֶת אֶהֱרֹן אֶת בְּגָדָיו בַּהֲזָאוֹת אֱלֹהִים קִידֵּשׁ מִשֶּׁה רַבִּינוּ אֶת אֶהֱרֹן וְאֶת בְּגָדָיו, וְאֶת בְּנָיו וְאֶת בְּגָדֵי בְנָיו אֹתָם וְכֵן קִידֵּשׁ מִשֶּׁה רַבִּינוּ בַּהֲזָאוֹת אֱלֹהִים אֶת בְּנָיו שֶׁל אֶהֱרֹן וְאֶת בְּגָדֵיהֶם: (לא) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל אֶהֱרֹן וְאֶל בְּנָיו מִשֶּׁה אִם אֵל אֶהֱרֹן וּבְנָיו: בְּשָׁלוּ אֶת הַבָּשָׂר פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד (מִשֶּׁה אָמַר לֵאחֶרֶן וּבְנָיו) תִּבְשְׁלוּ אֶת הַבָּשָׂר שֶׁל אֵיל הַמִּילֻאִים בַּפֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד, וְשֵׁם תֹּאכְלוּ אֹתָם וְתֹאכְלוּ אֶת בָּשָׂר אֵיל הַמִּילֻאִים בַּפֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד, וְאֶת הַלֶּחֶם אֲשֶׁר בְּסֵל הַמִּלֻּאִים וְכֵן תֹּאכְלוּ בַּפֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד אֶת הַלֶּחֶם שֶׁנִּמְצָאִים בְּסֵל הַלֶּחֶם, כְּאֲשֶׁר צִוִּיתִי לֵאמֹר כִּמוֹ שֶׁכָּבַר צִוִּיתִי אֶתְכֶם וְאִמַּרְתִּי לָכֵן שֶׁתֹּאכְלוּ אֶת הַבָּשָׂר וְהַלֶּחֶם, וְעַכְשָׁיו אֲנִי מַצְווֹה אֶתְכֶם הֵיכָן לֵאכֹל אוֹתָם,³⁷³ אֶהֱרֹן וּבְנָיו יֹאכְלוּ (צִוִּיתִי אֶתְכֶם ש-) אֶהֱרֹן וּבְנָיו יֹאכְלוּ אֶת בָּשָׂר אֵיל הַמִּילֻאִים וְאֶת הַלֶּחֶם: (לב) וְהַנּוֹתֵר בְּבָשָׂר וּבִלְחָם הַבָּשָׂר וְהַלֶּחֶם שִׁישְׂאָרוֹ עַד מָחָר בּוֹקֵר,³⁷⁴ כְּאֵשׁ תִּשְׂרָפוּ (אֶת הַבָּשָׂר וְהַלֶּחֶם שִׁישְׂאָרוֹ עַד בּוֹקֵר הַמַּחֲרֵת) תִּשְׂרָפוּ בָּאֵשׁ: (לג) וּמִפֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא תֵצְאוּ שִׁבְעַת יָמִים וְכֵן אֲנִי (מִשֶּׁה) מַצְווֹה אֶתְכֶם (אֶהֱרֹן וּבְנָיו) שֶׁלֹּא תֵצְאוּ מִפֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד בְּמִשְׁךְ שִׁבְעָה יָמִים, עַד יוֹם מְלֹאת יְמֵי מְלֻאִיְכֶם עַד שִׁסְתַּיִּימוּ יְמֵי הַמִּילֻאִים, הַיָּמִים בְּהֶם אֲנַחְנוּ מְחַנְכִּים אֶתְכֶם לַעֲבֹדַת הַמִּשְׁכָּן, כִּי שִׁבְעַת יָמִים יְמֵי מְלֻאִי אֶת יְדְכֶם כִּיוֹן שֶׁבִסּוֹף שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּילֻאִים אֶתְכֶם תִּהְיוּ מְכֻנְּנִים לַעֲבֹדַת הַמִּשְׁכָּן:³⁷⁵ (לד) כְּאֲשֶׁר עָשָׂה בְּיוֹם הַזֶּה כִּמוֹ שֶׁהָיָה צִוּוּהָ לַעֲשׂוֹת בְּיוֹם הַזֶּה, בְּיוֹם הָרֵאשׁוֹן לַמִּילֻאִים (לְהַקְרִיב פֶּר וְאִילִים וְכוּ'),³⁷⁶ צִוָּה יִקְוֶה לַעֲשׂוֹת ה' צִוּוּהָ לַעֲשׂוֹת בְּשָׂר שֶׁשֶׁת יְמֵי הַמִּילֻאִים,³⁷⁷ לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם ה' צִוּוּהָ לַעֲשׂוֹת כֵּן כְּדִי לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם: (לה) וּפֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד תִּשְׁבּוּ יוֹמָם וְלַיְלָה תִּשְׁבּוּ בַּפֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד, גַּם בְּיוֹם וְגַם בַּלַּיְלָה, שִׁבְעַת יָמִים (תִּשְׁבּוּ בַּפֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד) בְּמִשְׁךְ שִׁבְעָה יָמִים, וְשִׁמְרַתְּם אֶת מִשְׁמֶרֶת יִקְוֶה וְלֹא תִמּוּתוּ וְתִקְיִימוּ אֶת הַמִּצְווֹת שֶׁהָיָה צִוּוּהָ אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת, כִּד שֶׁלֹּא תִמּוּתוּ, (מִשְׁמַע שֶׁאִם לֹא תִקְיִימוּ אֶת הַמִּצְווֹת שֶׁהָיָה צִוּוּהָ אֶתְכֶם בְּקִשְׁרָה לַעֲבֹדַת יְמֵי הַמִּילֻאִים – דִּינְכֶם מוֹוֹת),³⁷⁸ כִּי כֵן צִוִּיתִי כִיוֹן שֶׁכֵּךְ צִוִּיתִי אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת, כְּשֶׁצִּוִּיתִי אֶתְכֶם עַל חֲנוּכַת הַמִּזְבֵּחַ:³⁷⁹ (לו) וַיַּעַשׂ אֶהֱרֹן וּבְנָיו אֶת כָּל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר צִוָּה יִקְוֶה בְּיַד מֹשֶׁה אֶהֱרֹן וּבְנָיו עָשׂוּ כְּכָל הַדְּבָרִים שֶׁצִּוּוּהָ אוֹתָם ה' עַל יַד מֹשֶׁה:³⁸⁰

³⁷² הרמב"ן הסתפק אם משה ערבב את הדם ושמן המשחה ביחד, או שהיו כאן שתי הזאות.

³⁷³ אה"ח.

³⁷⁴ א"ע.

³⁷⁵ א"ע. כמו"כ הסתפק הא"ע אם אהרון ובניו יצאו מהמשכן בלילה, ולבסוף אמר שגם ביום היו יוצאים.

³⁷⁶ לצרכיהם.

³⁷⁷ רש"י.

³⁷⁸ רש"י. א"ע: רק פר החטאת היה נעשה בכל ימי המילואים.

³⁷⁹ רש"י.

³⁸⁰ א"ע בפירושו השני. בפירושו הראשון: כי כך צוית על ידי ה'.

רש"י, ונאמר כאן לומר את שבחם שלא שינו ממה שציווה אותם משה. רמב"ן אומר שיש כאן רמז לאש זרה.

פרשת שמיני

ויקרא פרק ט

(א) וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי בְּיוֹם הַמִּילואִים, שִׁיצַא בְּרָאשׁ חֹדֶשׁ נִסָּן,³⁸¹ קָרָא מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו מֹשֶׁה קָרָא לַאֲהֲרֹן וּלְבָנָיו, וּלְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְכֵן קָרָא מֹשֶׁה לְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל כְּדִי לֹמַר לָהֶם שֶׁאֲהֲרֹן הִתְמַנֵּה לַהֲיוֹת כֹּהֵן גָּדוֹל עַל פִּי צִוּוֹי שֶׁל ה' ³⁸²: (ב) וַיֹּאמֶר אֶל אַהֲרֹן מֹשֶׁה אִמְרָא אֶל אֲהֲרֹן: קַח לָךְ עֶגְלָ בֶן בָּקָר לְחֻטָּאת (מֹשֶׁה אִמְרָא לַאֲהֲרֹן:) תִּקַּח לָךְ עֶגְלָ בֶן שְׁנַתִּים לְשֵׁם קֶרֶבֶן חֲטָאת, ³⁸³ וְאֵיל לְעֹלָה וְכֵן תִּיקַח אֵיל לְשֵׁם קֶרֶבֶן עֹלָה, תְּמִימִם גַּם הֶעֱגַל לְחֻטָּאת, וְגַם הָאֵיל לְעֹלָה, צְרִיכִים לַהֲיוֹת תְּמִימִים, לֹלָא מוֹם, וְהִקְרִיב לִפְנֵי יְקֹזֶק תִּקְרִיב אֶת הֶעֱגֵל וְהָאֵיל לִפְנֵי ה': (ג) וְאֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תִּדְבֹּר לֵאמֹר וְכֵן אַתָּה (אַהֲרֹן) תֹּאמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל: ³⁸⁴ קָחוּ שְׁעִיר עִזִּים לְחֻטָּאת תִּיקְחוּ לָכֶם שְׁעִיר עִזִּים לְשֵׁם קֶרֶבֶן חֲטָאת, וְעֶגְלָ וְכִבְשֹׁ בְּנֵי שָׁנָה וְכֵן תִּיקְחוּ עֶגֶל וְכִבְשֹׁ שְׁעוֹד לֹא מִלֹּא לָהֶם שֵׁנָה, ³⁸⁵ תְּמִימִם לֹלָא מוֹם, לְעֹלָה הֶעֱגֵל וְהִכְבֵּשׁ יִיעֲשׂוּ לְשֵׁם קֶרֶבֶן עֹלָה: (ד) וְשׂוֹר וְאֵיל לְשִׁלְמִים וְכֵן אַתֶּם (בְּנֵי יִשְׂרָאֵל) תִּיקְחוּ שׂוֹר וְאֵיל לְשֵׁם קֶרֶבֶן שְׁלָמִים, לְזִבְחָ לִפְנֵי יְקֹזֶק (תִּיקְחוּ שׂוֹר וְאֵיל לְשֵׁם קֶרֶבֶן שְׁלָמִים) כְּדִי לְהִקְרִיב כְּקֶרֶבֶן לִפְנֵי ה', ³⁸⁶ וּמִנְחָה בְּלוֹלָה בַשֶּׁמֶן וְכֵן תִּיקְחוּ אֶתְכֶם מִנְחָה: סוֹלֶת מְעוֹרֶבֶת בַּשֶּׁמֶן. בְּכָל אֶחָד מִקֶּרְבָּנוֹת הָעֹלָה הִקְרִיבוּ מִנְחָה, וְכֵאֵן מְדוּבָר עַל מִנְחָה עֲצֵמָאִית שֶׁאִינָה קְשׁוּרָה לְשׁוֹם קֶרֶבֶן, ³⁸⁷ כִּי הַיּוֹם יְקֹזֶק נִרְאָה אֵלֵיכֶם (הַסִּיבָה שֶׁאַתֶּם חַיִּיבִים לְהַבִּיאַת אֶת הַקֶּרְבָּנוֹת הָאֵלּוּ הֵיא) כִּיּוֹן שֶׁהַיּוֹם ה' מִשְׁרָה אֶת שְׁכִינָתוֹ עֲלֵיכֶם ³⁸⁸: (ה) וְיִקְחוּ אֶת אֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה אֶל פְּנֵי אֹהֶל מוֹעֵד אֲהֲרֹן וְיִשְׂרָאֵל לְקַח אֶת כָּל הַקֶּרְבָּנוֹת שֶׁמֹּשֶׁה צִוָּה אוֹתָם לְהִקְרִיב, וְהַבִּיאוּ אוֹתָם לְחֹצֵר אוֹהֶל מוֹעֵד, ³⁸⁹ וְיִקְרְבוּ בְּכָל הָעֵדָה וְיַעֲמִדוּ לִפְנֵי יְקֹזֶק בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַתִּקְרְבוּ וְנַעֲמִדוּ בְּחֹצֵר אוֹהֶל מוֹעֵד, וְלִיבָם הִיָּה שָׁלֵם עִם ה' ³⁹⁰: (ו) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה מֹשֶׁה אִמְרָא לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל: ³⁹¹ זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְקֹזֶק תַּעֲשׂוּ (מֹשֶׁה אִמְרָא לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל:) ה' אִמְרָא לָכֶם לַעֲשׂוֹת כְּדִבְרֵים שֶׁאִנִּי מִצְוָה אֶתְכֶם, וְיִרְא אֵלֵיכֶם בְּבוֹד יְקֹזֶק

³⁸¹ רש"י. א"ע סובר שמדובר בח' ניסן.

³⁸² רש"י. כלי יקר: הסיבה שקרא לזקני ישראל היא כיוון שחלק מהקרבנות כאן באו לכפר על חטא מכירת יוסף ועל חטא העגל, ולכן יש עליהם דין של פר העלם דבר של ציבור והזקנים סמכו את ידיהם על ראש הקרבנות. רמב"ן (פס' ג'): הסיבה שמשה הקהיל גם את זקני ישראל היא כדי שיצוו יחד עם אהרן על הקרבנות שהעדה צריכים להקריב.

³⁸³ כך מפרש רש"י בר"ה י.

³⁸⁴ רמב"ן: הסיבה שדווקא אהרן מצווה את העם על הקרבנות הוא כדי לגדל את אהרן בעיני העם. כלי יקר: כדי לומר לישראל שאהרן נקי מחטא העגל.

³⁸⁵ א"ע.

³⁸⁶ כלי יקר: טעם השינוי, שאצל אהרן כתוב "הקרב" ואצל קרבן העדה כתוב "לזבוח" הוא, מפני שבחטא העגל, אהרן לא חטא במחשבה, וממילא, ברגע שמקריב את הקרבן, החטא מתכפר לו. לעומתו, ישראל כן חטאו במחשבה, ולכן רק משעת הזביחה באה כפרה.

³⁸⁷ עיין רמב"ן פסוק יז.

³⁸⁸ רש"י ורשב"ם. ספורנו אומר שמדובר על העבר, ה' כבר נראה עליכם, שהרי כתוב: "וכבוד ה' מלא את המשכן" (שמות מ, לד), ולכן ראוי להקריב קרבן לה'.

³⁸⁹ אונקלוס.

³⁹⁰ אה"ח.

³⁹¹ נחלקו הא"ע ורמב"ן במקום פסוק זה. א"ע סובר שפסוק זה נאמר קודם, ומשמש מעין כותרת לכל הצייווי של משה בפסוקים אלו, ולפיכך יוצא שמשה אמר לישראל לעשות דברים אלו כדי שיתגלה אליהם שכינתו של ה' ת, ואחר כך ציווה משה את אהרן וישראל אלו קרבנות להביא. רמב"ן סובר שפסוק זה מהווה פסוק סיכום. לאחר שבנ"י הביאו את כל קרבנותיהם, משה אמר להם שאם יעשו כפי שיצווה אותם, שכינתו של ה' תתגלה אליהם. ספורנו סובר גם הוא כרמב"ן ומפרש שהדבר שה' ציווה את ישראל בפסוק זה הוא על סמיכת הקרבנות.

(אם תעשו כד) תתגלה לכם שכינתו של ה' ³⁹²: (ז) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל אֱהֲרֹן מִשֶּׁה אָמַר לֵאמֹר: קָרֵב אֶל הַמִּזְבֵּחַ (מִשֶּׁה אָמַר לֵאמֹר): גֵּשׁ אֶל הַמִּזְבֵּחַ, ³⁹³ וַעֲשֵׂה אֶת חֲטָאתְךָ וְאֶת עֲלֹתְךָ תִּקְרִיב אֶת קֶרְבֶּן הַחֲטָאת שֶׁלךָ (עַגֵּל בֶּן בָּקָר) וְאֶת קֶרְבֶּן הָעֹלָה שֶׁלךָ (אֵיל), ³⁹⁴ וְכִפֹּר בַּעֲדָךָ וּבְעַד הָעָם וְכָךְ, עַל יְדֵי הַקֶּרֶבֶת הַקֶּרֶבֶנוֹת, תִּכְפֹּר עַל עֲצָמְךָ וְעַל עַם יִשְׂרָאֵל. ³⁹⁵ עַל יְדֵי הַקֶּרֶבֶת הַקֶּרֶבֶן שֶׁלךָ, תִּכְפֹּר עַל עֲצָמְךָ, וְלֵאחֲרָיִךְ שְׁחַטִּיכָה כִּבְרִיתִי, תִּכְפֹּר, תִּכְפֹּר לִכְפֹּר גַּם עַל חַטֵּאי הָעָם, שֶׁהָיָה לִפְנֵי שֶׁחַטָּא כּוֹפֵר לָךְ, אֵינְךָ יֹכֵל לִכְפֹּר לָעַם, ³⁹⁶ וַעֲשֵׂה אֶת קֶרְבֶּן הָעָם וְכִפֹּר בַּעֲדָם לֵאחֲרָיִךְ שֶׁתִּקְרִיב אֶת הַקֶּרֶבֶן שֶׁלךָ, תִּקְרִיב אֶת קֶרְבֶּן הָעָם: שְׁעִיר עִיזִים לַחֲטָאת וְעֵגֶל וְכִבְשֵׁי לְעֹלָה, ³⁹⁷ כֹּאֲשֶׁר צִוִּיתָ יְקֹנֶק תִּקְרִיב אֶת הַקֶּרֶבֶנוֹת עַל פִּי צִוִּי ה': (ח) וַיִּקְרַב אֱהֲרֹן אֶל הַמִּזְבֵּחַ אַהֲרֹן נִיגַשׁ וְהִתְקַרֵּב אֶל הַמִּזְבֵּחַ, וַיִּשְׁחַט אֶת עֵגֶל הַחֲטָאת אֲשֶׁר לוֹ אַהֲרֹן שְׁחַט אֶת הָעֵגֶל שֶׁהָיָה לְשֵׁם קֶרְבֶּן חֲטָאת: (ט) וַיִּקְרְבוּ בְנֵי אֱהֲרֹן אֶת הַדָּם אֲלָיו בְּנֵי אַהֲרֹן הִגִּישׁוּ אֶת הַכֹּלִי שֶׁהָיָה מִלֵּא בְּדָם הָעֵגֶל אֶל אַהֲרֹן, ³⁹⁸ וַיִּטְבֹּל אֶצְבָּעוֹ בְּדָם אַהֲרֹן טָבַל אֶת אֶצְבָּעוֹ בְּדָם שֶׁהָיָה בְּכֹלִי, וַיִּתֵּן עַל קְרָנוֹת הַמִּזְבֵּחַ אַהֲרֹן נָתַן מִדָּם הָעֵגֶל עַל קְרָנוֹת הַמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן, כֹּאֵן הַכּוֹוֹנָה הִיא לֵארוֹבַע מִתְנוֹת עַל אַרְבַּע הַקְּרָנוֹת (וְלֹא שְׁתֵּיִם שֶׁהָן אַרְבַּע), וְאֶת הַדָּם יָצַק אֶל יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ אֶת דָּם הָעֵגֶל שֶׁנִּשְׁאָר בְּכֹלִי, שֶׁפָּךְ אַהֲרֹן עַל יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ ³⁹⁹: (י) וְאֶת הַחֵלֶב וְאֶת הַכֹּלִית וְאֶת הַיִּתְרֵת מִן הַכֹּפֶד מִן הַחֲטָאת אֶת אֵיבְרֵי וְאֵימּוֹרֵי הָעֵגֶל שֶׁהוֹקֵרֵב לְשֵׁם קֶרֶבֶן חֲטָאת: (1) הַחֵלֶב (שֶׁמֶכֶסֶה אֶת הַקֶּרֶב, וְאֲשֶׁר עַל הַקֶּרֶב וְכֵן הַחֵלֶב שֶׁעַל הַכֹּלִית) ⁴⁰⁰: (2) הַכֹּלִית. (3) יוֹתֵרֶת הַכֹּפֶד יַחַד עִם חֵלֶק מִהַכֹּפֶד, הַקֵּטִיר הַמִּזְבֵּחַ הַקֶּרֶב אַהֲרֹן עַל הַמִּזְבֵּחַ, ⁴⁰¹ כֹּאֲשֶׁר צִוִּיתָ יְקֹנֶק אֶת מֹשֶׁה כִּמוֹ שֶׁהָיָה צִוּוּהוּ אֶת מֹשֶׁה לַעֲשׂוֹת: (יא) וְאֶת הַבֶּשֶׂר וְאֶת הָעוֹר אֶת הַבֶּשֶׂר וְהָעוֹר שֶׁל הָעֵגֶל שֶׁהוֹקֵרֵב לְשֵׁם קֶרֶבֶן חֲטָאת, שָׂרַף בָּאֵשׁ מִחוּץ לַמִּחָנֶה (אֶת הָעוֹר וְהַבֶּשֶׂר) שָׂרַף הַשּׁוֹרֵף בָּאֵשׁ מִחוּץ לַמִּחָנֶה (אֶדְן אֵין הַשּׁוֹרֵף חַיִּיב לִהְיוֹת דּוֹקָא כֹּהֵן): (יב) וַיִּשְׁחַט אֶת הָעֵלָה אַהֲרֹן שְׁחַט אֶת הָאֵיל שֶׁשִּׁימַשׁ לְקֶרֶבֶן עֹלָה, וַיִּמְצְאוּ בְנֵי אֱהֲרֹן אֲלָיו אֶת הַדָּם בְּנֵי שֶׁל אַהֲרֹן הוֹשִׁיטוּ לַאֲהֲרֹן אֶת דָּם הָאֵיל, ⁴⁰² וַיִּזְרְקוּהוּ עַל הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב אַהֲרֹן זָרַק אֶת דָּם הָאֵיל עַל הַמִּזְבֵּחַ, שְׁתֵּי מִתְנוֹת שֶׁהָן אַרְבַּע: (יג) וְאֶת הָעֵלָה אֶת הָאֵיל שֶׁשִּׁימַשׁ לְקֶרֶבֶן עֹלָה, הִמְצִיאוּ אֲלָיו לְנִתְחִיָּה הוֹשִׁיטוּ לַאֲהֲרֹן אֶת הַנִּתְחִים שֶׁל אֵיבְרֵי הָעֹלָה, וְאֶת הָרֹאשׁ וְכֵן הוֹשִׁיטוּ בְנֵי אַהֲרֹן לַאֲהֲרֹן אֶת רֹאשׁ הָאֵיל, וַיִּקְטֹר עַל הַמִּזְבֵּחַ אַהֲרֹן הַקֶּרֶב עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ אֶת נִתְחֵי הָאֵיל וְאֶת רֹאשׁ הָאֵיל: (יד)

³⁹² סְפָרוֹנוֹ, נִאֲמַן לְשִׁיטָתוֹ שֶׁהַקֶּרֶבֶנוֹת בָּאוּ עַל גִּילּוֹי הַשְּׂכִינָה בַּעֲבֹר, פִּירַשׁ כֹּאֵן שֶׁתִּהְיֶה תּוֹסֶפֶת גִּילּוֹי שְׂכִינָה.
³⁹³ אֲוִנְקִלוֹס. רִמְב"ן: הַצִּוּוִּי הִיָּה לְגִשְׁתָּ לְצַד הַצִּפּוֹנִי שֶׁל הַמִּזְבֵּחַ. וְכֵן הִבִּיא הַרְמַב"ן אֶת הַמִּדְרָשִׁים הַמְסַפְּרִים עַל פְּחָדוֹ שֶׁל אַהֲרֹן לַעֲבֹד בַּמִּשְׁכָּן, אִם מְרֹב עֲנוּהוּ, אִם בְּגִלְל חֲטָא הָעֵגֶל, עַד שֶׁהָיָה מֹשֶׁה צָרִיךְ לַעֲוֹדֵד אוֹתוֹ לְגִשְׁתָּ וְלַעֲבֹד.
³⁹⁴ רִש"י.

³⁹⁵ אֲוִנְקִלוֹס.
³⁹⁶ א"ע וְרִמְב"ן. אוֹה"ח: לֵאמֹר כִּפֹּרֶת אַהֲרֹן, לֹא נִתֵּן לִכְפֹּר גַּם לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל, הִיּוֹת וְלֹא חֲטָא אַהֲרֹן, לֹא הִיָּה לְיִשְׂרָאֵל אֵיךְ לַחֲטוֹא. כִּלִּי יִקְר': לֵאמֹר כִּפֹּרֶת יִשְׂרָאֵל, חֲטָאוּ שֶׁל אַהֲרֹן לֹא הִיָּה מִתְכַּפֵּר לוֹ, שֶׁהָיָה הַמִּחְטִּיא אֶת הָרַבִּים, חֲטָא הָרַבִּים תִּלּוֹי בּוֹ. בְּפִירוּשׁוֹ הָרִאשׁוֹן פִּירַשׁ שֶׁכֵּל הַחֲטָא שֶׁל עַם יִשְׂרָאֵל הוּא רֶק בְּגִלְל חֲטָא הַמְנַהִיגִים, וְלָכֵן, בְּרַגַּע שֶׁמִּתְכַּפֵּר הַחֲטָא שֶׁל הַמְנַהִיג, מִתְכַּפֵּר גַּם הַחֲטָא שֶׁל הָעָם.
³⁹⁷ רִש"י.

³⁹⁸ אֲוִנְקִלוֹס.
³⁹⁹ אֲוִנְקִלוֹס.
⁴⁰⁰ א"ע.

⁴⁰¹ אֲוִנְקִלוֹס.
⁴⁰² רִש"י. סְפָרוֹנוֹ: הַמִּטְרָה הִיָּתִיהָ שֶׁגַּם בְּנֵי אַהֲרֹן יִתְחַנְּנוּ בַּעֲבֹדָה ז.ז.

וַיִּרְחֹץ אֶת הַקָּרֵב וְאֶת הַכֶּרְעִים הַרוּחֹץ רַחֵץ אֶת הַאִיבָרִים הַפְּנִימִיִּים שֶׁל הָאֵיל שְׁשִׁימֵשׁ לַעֲוֹלָה,⁴⁰³ וַיִּקְטֹרֶן
עַל הָעֹלָה הַמְּזֻבָּחָה אַהֲרֹן הַקָּרִיב עַל גְּבִי הַמְּזֻבַּח אֶת הַקָּרֵב וְהַכֶּרְעִיִּים שֶׁל הָאֵיל שְׁשִׁימֵשׁ לַעֲוֹלָה: (טו)
וַיִּקְרַב אֶת קָרְבֵּן הָעֵם לֵאחֹר שְׁאֵהֲרֹן סִיִּים לַהֲקָרִיב אֶת הַקָּרְבָּנוֹת שְׁלוֹ, הַקָּרִיב אַהֲרֹן אֶת קָרְבָּנוֹת הָעֵם,
וַיִּקַּח אֶת שְׂעִיר הַחֲטָאֹת אֲשֶׁר לָעֵם אַהֲרֹן לִקַּח אֶת הַשְּׂעִיר שֶׁעַם יִשְׂרָאֵל הֵבִיא לָשֵׁם קָרְבֵּן חֲטָאֹת,
וַיִּשְׁחָטֵהוּ אַהֲרֹן שַׁחַט אֶת שְׂעִיר הַחֲטָאֹת, וַיַּחְטֹאֲהוּ כְּרֹאשׁוֹן אַהֲרֹן עָשָׂה בַשְּׂעִיר אֶת כָּל הַדִּינִים הַחֲלִים עַל
קָרְבֵּן חֲטָאֹת, כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה לִפְרָה שֶׁהוּא עֲצָמוֹ הֵבִיא (זְרִיקוֹת דָּמִים, שְׂרִיפַת הַבָּשָׂר וְכו')⁴⁰⁴: (טז) וַיִּקְרַב אֶת
הָעֹלָה אַהֲרֹן הַקָּרִיב אֶת הָעֶגְלָה וְהַכֶּבֶשׂ שֶׁבְנֵי יִשְׂרָאֵל הֵבִיאוּ בַתּוֹר קָרְבֵּן עֹלָה, וַיַּעֲשֶׂה כַּמִּשְׁפָּט אַהֲרֹן עָשָׂה
בְּקָרְבֵּן הָעֹלָה אֶת כָּל הַדִּינִים שֶׁנַּעֲשִׂים בְּקָרְבֵּן עֹלָה⁴⁰⁵: (יז) וַיִּקְרַב אֶת הַמִּנְחָה אַהֲרֹן הַקָּרִיב אֶת הַמִּנְחָה
שֶׁהֵבִיאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל, וַיִּמְלֹא כַּף מִמֶּנָּה אַהֲרֹן קִמֵּץ בְּקִמְצָה שְׁלוֹ אֶת הַסּוּלֹת מִהַמִּנְחָה,⁴⁰⁶ וַיִּקְטֹרֶן עַל
הַמִּזְבֵּחַ אַהֲרֹן הַקָּרִיב אֶת הַקִּמְצָה שֶׁקִּמֵּץ מִהַסּוּלֹת עַל גְּבִי הַמְּזֻבַּח, מִלֶּבֶד עַלֹת הַבֶּקֶר כָּל הַקָּרְבָּנוֹת
שֶׁאַהֲרֹן הַקָּרִיב, וְכֵן הַמִּנְחָה שֶׁהַקָּרִיב עַל גְּבִי הַמְּזֻבַּח, הַקָּרִיב אַהֲרֹן רֶק אַחֲרֵי שֶׁהַקָּרִיב עַל גְּבִי הַמְּזֻבַּח אֶת
עֹלֹת הַתָּמִיד⁴⁰⁷: (יח) וַיִּשְׁחָט אֶת הַשּׁוֹר וְאֶת הָאֵיל זֶבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לָעֵם אַהֲרֹן שַׁחַט אֶת הַשּׁוֹר
וְהָאֵיל שֶׁבְנֵי יִשְׂרָאֵל הֵבִיאוּ לָשֵׁם קָרְבֵּן שְׁלָמִים, וַיִּמְצְאוּ בְנֵי אֶהֱרֹן אֶת הַדָּם אֵלָיו בְּנֵי אַהֲרֹן הִגִּישׁוּ לַאֲהֲרֹן
אֶת הַדָּם שֶׁל הַשּׁוֹר וְהָאֵיל שֶׁהוֹקְרָבוּ כְּקָרְבֵּן שְׁלָמִים, וַיִּזְרְקֵהוּ עַל הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב אַהֲרֹן זֶרֶק אֶת דָּם הַשּׁוֹר
וְהָאֵיל מִסָּבִיב לַמְּזֻבַּח, שְׁתֵּי מִתְּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע: (יט) וְאֶת הַחֲלָבִים מִן הַשּׁוֹר וּמִן הָאֵיל הַחֲלָבִים שֶׁל הַשּׁוֹר
וְהָאֵיל, הָאֵלֶּיָּהּ וּמִהָאֵיל – לִקְחוּ גַם אֶת הָאֵלֶּיָּהּ, וְהַמִּכְסָּה וְכֵן הַחֲלָב הַמִּכְסָּה אֶת הַקָּרֵב,⁴⁰⁸ וְהַכֹּלִית וְיִתְּרָת
הַכֶּבֶד וְכֵן הַכֹּלִיּוֹת וְיִתְּרָת הַכֶּבֶד (יִחַד עִם חֶלֶק מִהַכֶּבֶד): (כ) וַיִּשְׁיִמוּ אֶת הַחֲלָבִים עַל הַחֲזוֹת לֵאחֹר
הַתְּנוּפָה, נָתַן הַכֶּהֵן הַמִּנִּיף אֶת הַחֲלָבִים וְהַחֲזָה לִכְהֵן אַחֵר, וְכֵךְ בַּמַּעֲבֵר, יֵצֵא שֶׁהַחֲלָב הִיָּה עַל גְּבִי הַחֲזָה (בַּעֲד
שְׁבַתְנוּפָה הַחֲזָה נִמְצָא לַמַּעֲלָה),⁴⁰⁹ וַיִּקְטֹרֶן הַחֲלָבִים הַמְּזֻבָּחָה אַהֲרֹן הַקָּרִיב אֶת חֲלָבֵי קָרְבָּנוֹת הַשְּׁלָמִים עַל
גְּבִי הַמְּזֻבַּח: (כא) וְאֶת הַחֲזוֹת וְאֶת שׁוֹךְ הַיָּמִין אֶת הַחֲזָה שֶׁל הַשּׁוֹר וְהָאֵיל, וְכֵן אֶת שׁוֹךְ הַיָּמִין שֶׁל הַשּׁוֹר
וְהָאֵיל, הִנִּיף אֶהֱרֹן תְּנוּפָה לִפְנֵי יָקוֹק אַהֲרֹן הִנִּיף תְּנוּפָה לִפְנֵי ה' (עַל יָדֵי שֶׁהָעֹלָה וְהוֹרִיד אוֹתָם וְכֵן נִעֲנַע
אוֹתָם לֵארְבַּעַת רוּחוֹת הַשָּׁמַיִם), כֹּאֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה כְּמוֹ שֶׁמֹּשֶׁה צִוּוּה אֶת אַהֲרֹן לַעֲשׂוֹת: (כב) וַיֵּשֶׂא אֶהֱרֹן
אֶת יָדָיו אֶל הָעֵם אַהֲרֹן הָרִים אֶת יָדָיו כְּלָפִי הָעֵם,⁴¹⁰ וַיְבָרֶכֶם אַהֲרֹן בִּירֵךְ אֶת הָעֵם בְּבִרְכַּת כַּהֲנִים,⁴¹¹ וַיִּרְד
מִעֲשֵׂת הַחֲטָאֹת וְהָעֹלָה וְהַשְּׁלָמִים אַהֲרֹן יָרַד מֵעַל הַמְּזֻבַּח, שֶׁם עָשָׂה אֶת קָרְבָּנוֹת הַחֲטָאֹת, הָעֹלָה

⁴⁰³ בדעת מקרא כתב שפסוק זה נכתב בלשון עבר מוקדם, ולכן פירש שיכול להיות שמדובר גם על קרבן עולות

התמיד.

⁴⁰⁴ רש"י.

⁴⁰⁵ רש"י.

⁴⁰⁶ רש"י.

⁴⁰⁷ רש"י.

רמב"ן: הצורך בהזכרת פרט זה בא להוציא מלבינו, שלא נחשוב שעולת העם פוטרת את עולת התמיד, ושאינן צורך בעולת התמיד אם הוקרב עולה של העם כולו. ספורנו: הכוונה היא שהקריב מנחה זו לאחר שהקריב את המנחה של עולת הבוקר.

⁴⁰⁸ רש"י. רמב"ן: המכסה הוא שם כולל לכל החלבים.

⁴⁰⁹ רש"י.

⁴¹⁰ אונקלוס.

⁴¹¹ רש"י.

והשלמים⁴¹²: **וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל אֱהֱלֵ מוֹעֵד** משה ואהרן נכנסו אל אוהל מועד, כדי שמושה יוכל ללמד את אהרן איך מכינים את הקטורת,⁴¹³ **וַיֵּצְאוּ וַיְבָרְכוּ אֶת הָעָם** משה ואהרן יצאו מאהל מועד ובירכו את העם בברכת "ויהי נעם ה' אלוקינו עלינו, יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם",⁴¹⁴ **וַיֵּרָא כְבוֹד יְקֹקֵק אֶל כָּל הָעָם** ולאחר שעשו כל הדברים האלה, כבוד ה' התגלה אל כל ישראל⁴¹⁵: **(כד) וַתֵּצֵא אִשׁ מִלִּפְנֵי יְקֹקֵק וַתֹּאכַל עַל הַמִּזְבֵּחַ אֶת הָעֹלָה וְאֶת הַחֲלָבִים** אש יצאה מלפני ה', והאש אכלה את קרבנות העולה ואת החלבים של קרבנות השלמים שהיו על המזבח,⁴¹⁶ **וַיֵּרָא כָּל הָעָם** עם ישראל ראה את האש שיצאה מלפני ה' ואכלה את קרבנות העולה ואת חלבי השלמים, **וַיֵּרְנוּ** עם ישראל שיבח את ה',⁴¹⁷ **וַיִּפְּלוּ עַל פְּנֵיהֶם** עם ישראל נפל על פניו, השתחוה כלפי ה'.

ויקרא פרק י

(א) וַיִּקְחוּ בְנֵי אֶהֱרֹן נֹדֵב וְאַבִּיהוּא אִישׁ מִחֶתְתוֹ נדב ואביהוא, בניו של אהרן, לקחו כל אחד את מחתתו,⁴¹⁸ **וַיִּתְּנוּ בָהֶן אִשׁ נֹדֵב וְאַבִּיהוּא הַדְּלִיקוּ אֵשׁ עַל הַמִּחְתָּה, וַיִּשְׂימוּ עָלֶיהָ קִטְרֶת** לאחר שהדליקו אש על המחתה, נדב ואביהוא שמו קטורת על המחתה, **וַיִּקְרְבוּ לִפְנֵי יְקֹקֵק אִשׁ זֶרֶה אֲשֶׁר לֹא צִוָּה אֹתָם** כך יצא שנדב ואביהוא הקריבו אש זרה לפני ה'. בכל יום, היו הכהנים מקטירים קטורת על גבי המזבח הפנימי,⁴¹⁹ אלא שביום הקמת המשכן, לא ציווה ה' להקטיר את הקטורת כיוון שה' רצה שתדד אש מהשמים, וכך כל ישראל יראו את האש שיורדת מהשמים. נדב ואביהוא בכל זאת הקטירו את הקטורת, ולפיכך, כשהאש ירדה מהשמים ואכלה את הקרבנות שהיו על המזבח החיצון, האש שרפה גם את בניו של אהרן⁴²⁰: **(ב) וַתֵּצֵא אִשׁ מִלִּפְנֵי יְקֹקֵק אֵשׁ יִצְאָה מִלִּפְנֵי ה', וַתֹּאכַל אוֹתָם** האש אכלה, שרפה, את נדב ואביהוא,⁴²² **וַיָּמָתוּ לִפְנֵי יְקֹקֵק** נדב ואביהוא מתו לפני ה'. הכוונה בכך שמתו לפני ה' היא שהם מתו כאשר חשבו שהם עושים דבר רצוי לה'⁴²³: **(ג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל אֶהֱרֹן** משה אמר אל אהרן: **הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר**

⁴¹² רש"י. א"ע: פסוק זה הוא עבר מוקדם: אהרן בירך את העם לאחר שירד מעשיית הקרבנות.
⁴¹³ רש"י בפירושו הראשון. בפירושו השני פירש שאהרן ראה שלא ירדה שכינה למשכן גם לאחר שסיים את העבודה, ולכן נכנסו משה ואהרן אל המשכן כדי לבקש רחמים מה' שיוריד את שכינתו על המשכן. רשב"ם פירש בפירושו השני של רש"י, אלא שלא הכניס את צערו של אהרן על שלא ירדה שכינה.

⁴¹⁴ רש"י.

⁴¹⁵ אונקלוס.

⁴¹⁶ אונקלוס.

⁴¹⁷ אונקלוס. א"ע: מלשון הרמת קול.

⁴¹⁸ אונקלוס.

⁴¹⁹ אמנם יש מחלוקת תנאים ומפרשים באיזה מזבח מדובר, עיין רמב"ן פס' ד', וא"ע שם.

⁴²⁰ רשב"ם. בהסבר חטאם של בני אהרן רבו המחלוקות. ספורנו (עפ"י חז"ל) וכן רש"י כתבו שהם הורו הלכה בפני רבם, וכן הסביר את מחשבתם בכך שחשבו שכמו שמקריבי קטורת לאחר הקרבת קרבן עולה, כך חשבו שיש להקטיר קטורת לאחר הגלות השכינה. רש"י כתב דיעה נוספת שנכנסו להיכל שתויי יין. א"ע ואוה"ח: החטא היה בכך שהדליקו על המחתות אש שאינה מהאש שהייתה על גבי המזבח. רמב"ן: נדב ואביהו שמו את הקטורת על גבי האש ולא ע"ג המחתה. (עיין אברבנאל שכותב בשם הרמב"ן שהן שמו את הקטורת על גבי המחתה ולא על גבי האש). כלי יקר: שנכנסו בלא רחיצת ידיים ורגליים, או שהיו מחוסרי בגדים (שנכנסו ללא מעיל), או שלא היו להם בנים, או שלא היו להם נשים, או שהיו אומרים מתי ימותו שני זקנים אלו (משה ואהרן) כדי שינהיגו את עם ישראל, או שעוון העגל שעשה אהרן גרם להם למות. כמו"כ מסביר הכלי יקר את הקשר בין כל הדעות האלו לבין האש הזרה הכתובה בפסוק.

⁴²¹ אונקלוס.

⁴²² אונקלוס.

⁴²³ א"ע.

יִקְרָא לְאֹמֶר זֶהוּ מֶה שֶׁאָמַר לִי ה' כְּשֶׁצִּוּוּהוּ אוֹתִי עַל בְּנֵיית הַמִּשְׁכָּן, ⁴²⁴ בְּקִרְבִּי אֶקְדֹּשׁ (ה' אָמַר לִי: שְׁמִי יִתְקַדֵּשׁ עַל יְדֵי שֶׁהַמּוֹבְחָרִים שֶׁבְּבִנְיַי יָמוּתוּ, ⁴²⁵ וְעַל פְּנֵי כָּל הָעָם אֶכְבֹּד כָּל הָעָם אוֹתִי (ה') עַל יְדֵי שִׁירָאָה שֶׁאֲנִי עוֹשֶׂה דִין בְּצַדִּיקִים. כֹּאשֶׁר אֲנִי עוֹשֶׂה דִין בְּצַדִּיקִים, עִם יִשְׂרָאֵל מִכְבֵּד אוֹתִי יוֹתֵר, ⁴²⁶ וַיֵּדֶם אֶהָרֶן אַהֲרֹן שֶׁתֵּק וְלֹא בֹא בִטְרוֹנִיָּא כִלְפֵי ה', וְעַל כֵּךְ קִיבֵל שֹׁכֵר, שֶׁה' הִתְגַּלָּה אֵלָיו וְאָמַר לוֹ אֵת הָאִסּוּר לִהְיוֹת לְמִקְדָּשׁ שְׁתוּי יֵין ⁴²⁷: (ד) וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל מִישָׁאֵל וְאֶל אֶלְצָפָן מֹשֶׁה קָרָא אֶל מִישָׁאֵל וְאֶלצָפָן, ⁴²⁸ בְּנֵי עֲזִיזָאֵל דָּד אֶהָרֶן מִישָׁאֵל וְאֶלצָפָן הָיוּ בָנָיו שֶׁל עֲזִיזָאֵל, וְעֲזִיזָאֵל הָיָה דּוֹדוֹ שֶׁל אַהֲרֹן. עֲזִיזָאֵל הָיָה אֶחָד שֶׁל עֶמְרָם, וְעֲזִיזָאֵל הוֹלִיד אֶת מִישָׁאֵל וְאֶלצָפָן, בְּעוֹד עֶמְרָם הוֹלִיד אֶת אַהֲרֹן, וְכֵךְ יָצָא שֶׁמִישָׁאֵל וְאֶלצָפָן הָיוּ בָנֵי דּוֹדִים שֶׁל אַהֲרֹן, ⁴²⁹ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים מֹשֶׁה אָמַר לְמִישָׁאֵל וְאֶלצָפָן: קִרְבוּ תִתְקַרְבוּ אֶל הַקּוֹדֵשׁ, שֵׁם הָיָה הַמִּזְבֵּחַ הַפְּנִימִי, הַמִּזְבֵּחַ עֲלֵיו הִקְטִירוּ בְנֵי אַהֲרֹן אֶת הַקְּטוֹרֶת. אֲמַנְסָם הָיוּ וְאִסּוּר לְלוּיִים לִהְיוֹת לְמִקְדָּשׁ הַמִּזְבֵּחַ הַפְּנִימִי, הִטִּילוּ מִישָׁאֵל וְאֶלצָפָן חֲכוֹת שֶׁל בְּרוֹזַל שֶׁנִּתְפָּסוּ בְּבִגְדֵיהֶם שֶׁל נֹדֵב וְאִבְיָהוּא וְכֵךְ הֵם מִשְׁכוּ אוֹתָם הַחוּצָה לֹלֵא שֶׁהֵם נִכְנְסוּ פְּנִימָה מִמֶּשׁ, ⁴³⁰ שָׂאוּ אֶת אֲחֵיהֶם מֵאֵת פְּנֵי הַקֹּדֶשׁ תִּטְלוּ אֶת גּוֹפּוֹתֵיהֶם שֶׁל אֲחֵיהֶם, אֶת גּוֹפּוֹתֵיהֶם שֶׁל בְּנֵי הַדּוֹדִים שִׁלְכֶם, שֶׁל נֹדֵב וְאִבְיָהוּא, ⁴³¹ אֶל מַחוּץ לְמַחֲנֶה תוֹצִיאוּ אֶת גּוֹפּוֹתֵיהֶם שֶׁל נֹדֵב וְאִבְיָהוּא אֶל מַחוּץ לְמַחֲנֶה: (ה) וַיִּקְרְבוּ מִישָׁאֵל וְאֶלצָפָן הִתְקַרְבוּ אֶל הַקֹּדֶשׁ, שֵׁם הָיָה הַמִּזְבֵּחַ הַפְּנִימִי, וַיִּשָּׂאֵם בְּכִתְנֵיהֶם אֶל מַחוּץ לְמַחֲנֶה כֹּאשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה מִישָׁאֵל וְאֶלצָפָן הִרְיָמוּ אֶת גּוֹפּוֹתֵיהֶם שֶׁל נֹדֵב וְאִבְיָהוּא, כְּשֶׁבִגְדֵיהֶם שֶׁל נֹדֵב וְאִבְיָהוּא עוֹד הָיוּ עֲלֵיהֶם, וְהוֹצִיאוּ אוֹתָם אֶל מַחוּץ לְמַחֲנֶה ⁴³²: (ו) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל אֶהָרֶן וְלֹאֲלֶעֶזֶר וְלֹאֲיִתְמָר בְּנָיו מֹשֶׁה אָמַר לְאֶהָרֶן וּלְבָנָיו שְׁנוֹתֵרוּ בַּחַיִּים: אֲלֶעֶזֶר וְאִיתְמָר, רָאשֵׁיהֶם אֶל תִּפְרְעוּ אֶל תִּגְדְּלוּ שִׁיעֵר. לְמִירוֹת שֶׁלֹּאבֵל אִסּוּר לְהִסְתַּפֵּר, אֲתֵם כֵּן תִּסְתַּפְּרוּ וְאֵל תִּנְהַגוּ מִנְהַגֵּי אֲבֹתָיִךְ, ⁴³³ וּבְגִדֵיכֶם לֹא תִפְרְמוּ אֶל תִּקְרְעוּ אֶת בְּגִדֵיכֶם. לְמִירוֹת שֶׁאֲבֵל קוֹרֵעַ אֶת בְּגָדָיו, אֲתֵם אֶל תִּקְרְעוּ אֶת

⁴²⁴ רש"י.

⁴²⁵ רש"י. או"ח הבא 2 מדרשים בחז"ל ועל פיהם הסביר את דברי משה "הוא אשר דיבר ה'". בפירוש הראשון כתב שאהרון פחד שיש בידו חטא, ושבניו מתו כתוצאה מחטא, ועל כך אמר לו משה: "הוא אר דיבר ה'", כלומר, טעם מיתתם היה גזרה מה' ולא בגלל חטא. המדרש השני שהביא אוה"ח אומר שלמשה נאמר בהר סיני שבניו של אהרון ימותו, אלא שלא הבין בדיוק את דברי ה', ועכשיו הבין משה את דברי משה ואז אמר: "הוא אשר דבר ה'". את דברי המדרש שמשה אמר "או בי או בך", הסביר אוה"ח שמשה רצה להשוות עצמו לאהרון ושלא יישמע מדבריו שהוא גדול מאברון ולכן אמר גם על עצמו "או בי או בך".

⁴²⁶ רש"י.

⁴²⁷ רש"י. רשב"ם מסביר שאהרון רצה להתאבל על מות בניו ולשם כך רצה להפסיק לעבוד בנשק, ומשה אמר לו שכבודו של ה' הוא שימשיך לעבוד במשכן ואהרון נדם מאבלותו והמשיך לעבוד. ספורנו: אהרון נדם בכך שהתנחם בקידוש ה' שהיה לאחר שבניו מתו. רמב"ן מפרש את המילה דיבר מלשון גזר, כלומר: ה' לא אמר למשה לפני כן שמישהו ימות בהקמת המשכן, אלא הכוונה היא שה' גזר שימותו אנשים ועכשיו התבררה גזרתו של ה', ולאחר שמשה אמר לאהרון שהיה בכך משום גזרה מה', הפסיק אהרון לבכות בקול.

⁴²⁸ הטעם שמשה קרא דווקא למישאל ואלצפן ולא אמר לאלעזר ואיתמר לטפל בגופותיהם של נדב ואביהו הוא מכיוון שמשה לא רצה לפגוע בשמחתו של מקום (רמב"ן פס' ו' – ז').

⁴²⁹ רש"י.

⁴³⁰ רמב"ן לפי דעת ר"ע.

⁴³¹ אונקלוס + רש"י.

⁴³² רש"י. לדבריו, הכתנות שלבשו נדב ואביהו היו הבגדים הרגילים שלהם, שהרי לא היו כהנים, ולכן לא ייתכן שמדובר בבגדי כהונה. רמב"ן כתב שהכוונה היא לבגדי כהונה וכן משמע מספורנו, אלא שספורנו אומר שמה שהתורה השמיעה לנו בפסוק זה הוא שלא חששו להפשיט את בגדי הכהונה מעל נדב ואביהו כיוון שהבגדים כבר נטמאו, לעומת הרמב"ן סובר שטיהרו את הבגדים ונתנו את הבגדים לכהנים אחרים.

⁴³³ רש"י. א"ע כתב פירושים נוספים: שלא יגלו את ראשם או לא יכסו את ראשם, כי כך מנהגי אבילות אך הכריע כרש"י.

בגדיכם, ⁴³⁴ וְלֹא תִמְתּוּ וְכַךְ לֹא תָמוּתוּ, אֲבָל אִם תִּנְהָגוּ מִנְהַגֵּי אֲבִלּוֹת וּתְגַדְלוּ שִׁיעָר וּתְפַרְמוּ אֶת בְּגָדֵיכֶם, אֲתֶם כֵּן תָּמוּתוּ, ⁴³⁵ וְעַל כָּל הָעֵדָה יִקְצֹף וְכַךְ, עַל יְדֵי שֶׁלֹּא תִנְהָגוּ מִנְהַגֵּי אֲבִילּוֹת, ה' לֹא יִכְעַס עַל כָּל שֶׁאֵר עִם יִשְׂרָאֵל, ⁴³⁶ וְאַחֲיֵיכֶם כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל יִבְכוּ אֶת הַשְּׂרָפָה אֲשֶׁר שָׂרַף יִקְוֶן וּשְׂאֵר עִם יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם הָאֲחִים שִׁלְכֶם, יִבְכוּ עַל הַשְּׂרָפָה שֶׁשָּׂרַף ה', עַל שְׂרִיפַת בְּנֵי אֶהְרֹן, כִּיּוֹן שֶׁצֶרֶת תִּלְמִידֵי חֲכָמִים וּגְדוּלֵי יִשְׂרָאֵל הִיא צֶרֶת כָּלל יִשְׂרָאֵל וּמוֹטֵל עַל כָּלל יִשְׂרָאֵל לִבְכוּת עַל צֶרֶתָם שֶׁל תִּלְמִידֵי חֲכָמִים ⁴³⁷: (ז) וּמִפְּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא תִצְאוּ (וְכֵן צִוּוּהָ מֹשֶׁה אֶת אֶהְרֹן וּבְנָיו) אֶל תִּצְאוּ מִפְּתַח אֹהֶל מוֹעֵד, אֲלֵא תִישָׂאוּ בְּמִשְׁכָּן, פֶּן תִּמְתּוּ שְׁמֵא תָמוּתוּ (אִם תִּצְאוּ מִפְּתַח אֹהֶל מוֹעֵד), כִּי שָׁמֶן מִשְׁחַת יִקְוֶן עֲלֵיכֶם כִּיּוֹן שֶׁשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה בּוֹ ה' צִוּוּהָ לְמִשּׁוֹחַ אֲתֶכֶם נִמְצָא עֲלֵיכֶם, וְלִכְּן יֵשׁ עֲלֵיכֶם דִּין שֶׁל כְּהֲנִים גְּדוּלִים שֶׁאִסּוּר לָהֶם לְצִאת בִּשְׁעַת הָעֲבוּדָה, גַּם אִם הֵם אוֹנְנִים, ⁴³⁸ וַיַּעֲשׂוּ כְּדִבְרַי מֹשֶׁה אֶהְרֹן וּבְנָיו עָשׂוּ כִּמוֹ שֶׁה' צִוּוּהָ אוֹתָם: לֹא גִידְלוּ שִׁיעָר, לֹא קִרְעוּ אֶת בְּגָדֵיהֶם וְלֹא יִצְאוּ מִפְּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: (ח) וַיִּדְבֹּר יִקְוֶן אֶל אֶהְרֹן לֵאמֹר ה' דִּבֶּר אֶל אֶהְרֹן וָאָמַר לוֹ ⁴³⁹: (ט) יֵין וְשֹׂכֶר יֵין שֶׁאִם תִּשְׁתֶּה אוֹתוֹ אֲתָה יִכּוֹל לְהִגִּיעַ לְכַדֵּי שְׂכָרוֹת (בְּנִיגוּד לִיּוֹן מְדוּלָּל אוֹ לִמְעַט יֵין), ⁴⁴⁰ אֶל תִּשְׁתֶּה אֲתָה וּבְנֵיךְ אֲתָךְ אֶל תִּשְׁתֶּה אֲתָה אוֹ אֶחָד מִצִּאֲצֵאִיךְ, בְּבִאֲכֶם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד (הַאִסּוּר עַל כְּהֲנִים לְשִׁתּוֹת יֵין הוּא) כֹּאֲשֶׁר אֲתֶם עוֹבְדִים בְּמִשְׁכָּן (בֵּין אִם זֶה בְּמִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי אוֹ בְּמִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן), ⁴⁴¹ וְלֹא תִמְתּוּ כֹךְ לֹא תָמוּתוּ. אִם תִּשְׁתּוּ יֵין וּתִשְׁתַּכְּרוּ לִפְנֵי שֶׁאֲתֶם נִכְנָסִים לְעִבּוּד בְּמִשְׁכָּן, אֲתֶם תָּמוּתוּ, חֲקַת עוֹלָם לְדֹרֵיכֶם אִסּוּר שְׁתִּיּוֹת יֵין הוּא צִוּוּי שְׁקִיּוֹם לְעוֹלָם ⁴⁴²: (י) וְלֹהֲבִדִּיל בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין הַחֹל כֹךְ, כִּשְׁלֹא תִכְנָסוּ לְמִשְׁכָּן שְׁתִּיּוֹי יֵין, אֲתֶם תִּבְדִּילוּ בֵּין עֲבוּדָה בְּמִשְׁכָּן שֶׁהִיא קְדוּשָׁה וּרְצוּיָה לִפְנֵי הַמִּקְדָּשׁ, לְבֵין עֲבוּדַת מִשְׁכָּן שֶׁהִיא מְחוּלָּלָה. אִם הִכְהֵן עוֹבֵד בְּמִשְׁכָּן כִּשְׁהוּא שְׁתִּיּוֹי יֵין, עֲבוּדָתוֹ מְחוּלָּלָה, ⁴⁴³ וּבֵין הַטָּמֵא וּבֵין הַטָּהוֹר כִּשְׁלֹא תִכְנָסוּ לְמִשְׁכָּן כִּשְׁאֲתֶם שְׁתִּיּוֹי יֵין, אֲתֶם תִּבְדִּילוּ בֵּין עֲבוּדָה שֶׁהִיא טָמֵאָה לְעִבּוּדָה שֶׁהִיא טָהוּרָה. אִם תִּעֲבְדוּ כִּשְׁאֲתֶם שְׁתִּיּוֹי יֵין, עֲבוּדַתְכֶם תִּהְיֶה טָמֵאָה ⁴⁴⁴: (יֵא) וְלֹהֲוֹרֹת אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת כָּל

⁴³⁴ א"ע.

⁴³⁵ רש"י. רמב"ן: כהן גדול מקריב אונן ואסור לו לצאת מהמקדש בימי אנינותו. אולם, לכהן הדיוט אסור להקריב כשהוא אונן, וכאן דינם של בני אהרן יהי בימי המילואים כדינו של כהן משוח מלחמה, שמצד אחד אינו פורע ולא פורם ולא נטמא למת, ומצד שני, אינו מקריב אונן, ובאמת בני אהרן לא הקריבו קרבנות לאחר מיתת אחיהם. לעומתו, רש"י כתב שדין בני אהרן היה ממש ככה"ג. ספורנו: החומרה היא בגלל שנמשחו בשמן המשחה.

⁴³⁶ א"ע. אוה"ח: על שאר עם ישראל לקרוע קריעה על מיתת בני אהרן, אחרת, ה' יכעס על עם ישראל. בפירושו השני כתב אוה"ח שעצם מיתת בני אהרן מביאה קצף מה' על ישראל, כיוון שכאשר צדיקי ישראל מתים, ה' כועס על עם ישראל.

⁴³⁷ רש"י.

⁴³⁸ רש"י.

⁴³⁹ לרש"י, הציווי לאהרן הוא כשכר על שנדם. א"ע סובר שאהרן היה נביא אך כתב פירוש נוסף שה' אמר זאת לאהרן על ידי משה. כלי יקר כותב שהסיבה שהדיבור היה אל אהרן הוא משום שכאשר נכנס יין יצא סוד, וכאילו שה' התגלה אל אהרן לומר לו סוד וציווה אותו גם שלא ישתה יין כדי שלא יגלה לו את הסוד. סיבה נוספת שכתב הכלי יקר הוא משום שהיה ניתן לפרש את שתיקתו של אהרן כשתיקה של תרעומת כלפי ה', ולכן התגלה ה' אל אהרן כדי לומר לנו שהשתיקה היא שתיקה של קבלת הדין. סיבה נוספת שכתב היא שעל ידי שאהרן ישב בדממה, הוא התעה לדרגתו של משה רבינו והגיע למדרגה של התגלות בלא אמצעי. בטעם ההתגלות כדי לאסור את הין כתב כלי יקר שהוא משום שאדם נוהג להתנחם על אבילותו על ידי שתיית יין.

⁴⁴⁰ רש"י. א"ע: שיכר הוא כפירוש בשאר המקומות, משקה העשוי משעורים.

⁴⁴¹ רש"י. נחלקו הרמב"ם והרמב"ן בדיון כהן שאינו עובד עבודה אלא נכנס להיכל ללא שעובד. לרמב"ן אינו חייב בכלום ואילו לרמב"ם חייב בלאו שאין בו מיתה.

⁴⁴² אונקלוס.

⁴⁴³ רש"י.

⁴⁴⁴ עפ"י רש"י.

הַחֲקִים אֲשֶׁר דִּבֶּר יְקֹזֵק אֲלֵיהֶם בְּיַד מֹשֶׁה וְכֵן אֲסֹר לַכֶּהֵן אוֹ לְכָל מֹרֶה הוֹרָאָה לְשִׁתּוֹת יֵין בְּדֶרֶךְ מִשְׁכַּרְתּוֹ
 כֹּאשֶׁר הוּא מִלְמַד לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת כָּל הַחֲקִים שֶׁהִ' צִוּוֹה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי מֹשֶׁה⁴⁴⁵: (יב) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה
 אֶל אֶהֱרֹן וְאֶל אֱלֵעָזָר וְאֶל אִיתָמָר בְּנֵי הַנֹּתָרִים מֹשֶׁה אָמַר לֵאמֹר וּבְנֵי שִׁנְאָרוֹ בְּחַיִּים - אֲלֵעָזָר
 וְאִיתָמָר⁴⁴⁶: קָחוּ אֶת הַמִּנְחָה הַנֹּתָרֶת מֵאִשֵּׁי יְקֹזֵק קָחוּ אֶת הַמִּנְחָה שִׁנְאָרָה מֵהַקֶּרֶב שֶׁהוּקָרַב לָשֶׁם הִ',
 כֹּאשֶׁר הַכּוֹוֹנָה הִיא לַמִּנְחָה שֶׁהוּקָרְבָה בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי לְמִלּוּאִים וּלְקֶרֶב שִׁנְחֹשׁוֹן בֶּן עֲמִינָדָב הֵבִיא לַחֲנוּכַת
 הַמִּשְׁכָּן⁴⁴⁷: וְאֶכְלֶיהָ מִצֹּת וְתֹאכְלוּ אֶת הַמִּנְחָה כֹּאשֶׁר הִיא עֲדִיין מִצָּה, אֵל תִּתְּנוּ לַמִּנְחָה לַחֲמִיץ. הִיֹּת
 וּמִנְחָה זֹאת הִיא מִנְחַת צִיבּוֹר שֶׁלֹא הוּקָרְבָה אִף פֶּעַם, הִיא צוּרָה לֹמֵר גַּם כֹּאן שִׁמְנָה זֶה אֲסוּרָה בְּחִימוֹץ⁴⁴⁸
 אֲצֵל הַמִּזְבֵּחַ (תֹּאכְלוּ אֶת הַמִּנְחָה) בְּחֹצֵר אוֹהֶל מוֹעֵד⁴⁴⁹: כִּי קֹדֶשׁ קֹדְשִׁים הוּא (הַסִּיבָה שֶׁצָּרִיךְ לֵאכּוֹל אֶת
 הַמִּנְחָה בַּמָּקוֹם קָדוֹשׁ הִיא) כִּיֹּון שֶׁעַל מִנְחָה זֹאת חַל דִּין שֶׁל קֹדֶשׁ קֹדְשִׁים: (יג) וְאֶכְלֶתֶם אֹתָהּ בַּמָּקוֹם קֹדֶשׁ
 תֹּאכְלוּ אֶת הַמִּנְחָה בַּמָּקוֹם קָדוֹשׁ, בְּחֹצֵר אוֹהֶל מוֹעֵד, כִּי חֶקֶד וְחֶק בְּנִיֶּיךָ הוּא מֵאִשֵּׁי יְקֹזֵק כִּיֹּון שֶׁהִדִּין שֶׁל
 הַמִּנְחָה הוּא שֶׁלְעוֹלָם אֹתָהּ וּבְנִיֶּיךָ אוֹכְלִים אֶת הַמִּנְחָה (אֵךְ לַנִּקְבוֹת אֲסוּר לֵאכּוֹל אֶת הַמִּנְחָה), כִּי בֶן צִוִּיתִי
 כִּיֹּון שֶׁכֶּךָ הִ' צִוּוֹה אוֹתִי: שֶׁתֹּאכְלוּ אֶת הַמִּנְחָה לְמִרְוֹת שֶׁאַתֶּם אוֹנִיִּים⁴⁵⁰: (יד) וְאֵת חֲזֵה הַתְּנוּפָה וְאֵת שׁוֹק
 הַתְּרוּמָה אֶת הַחֲזֵה שֶׁהִנֵּפֶתֶם מִקֶּרֶב הַשְּׁלָמִים, וְכֵן אֶת הַשׁוֹק שֶׁהִנֵּפֶתֶם מִקֶּרֶב הַשְּׁלָמִים⁴⁵¹, תֹּאכְלוּ בַּמָּקוֹם
 טָהוֹר (אֶת הַחֲזֵה וְהַשׁוֹק שֶׁהִנֵּפֶתֶם מִקֶּרֶב הַשְּׁלָמִים) אֲתֶם יֹכְלִים לֵאכּוֹל בַּמָּקוֹם טָהוֹר בְּתוֹךְ מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל
 (וְאִינֶכֶם צָרִיכִים לֵאכּוֹל אֶת הַחֲזֵה וְהַשׁוֹק בְּחֹצֵר אוֹהֶל מוֹעֵד. אֲמַנִּם אֶהֱרֹן וּבְנֵי הָיוּ חַיִּיבִים לְהִישָׁאֵר בְּאֹהֶל
 מוֹעֵד, כִּפִּי שִׁמְשָׁה צִוּוֹה אוֹתָם לַעֲשׂוֹת בְּמִשְׁךְ יָמֵי אֲבֻלוֹתָם, אֵךְ לְנִשְׁוֹתֵיהֶם הִיא מוֹתֵר לֵאכּוֹל אֶת בָּשָׂר
 הַשְּׁלָמִים בְּכָל מָקוֹם טָהוֹר בְּמַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל)⁴⁵², אֹתָהּ וּבְנִיֶּיךָ וּבְנִיֶּיךָ אֹתָהּ אֶהֱרֹן, וּבְנִיֶּיךָ וְגַם הַנִּקְבוֹת
 שֶׁבַּחֲוֹנָה (נִקְבוֹת מוֹתֵרוֹת בְּאִכִּילַת בָּשָׂר שֶׁלָּמִים אֵךְ אֵינֶן מִקְבֻלוֹת חֶלֶק מִעֲצָמוֹ)⁴⁵³, כִּי חֶקֶד וְחֶק בְּנִיֶּיךָ נִתְּנוּ
 כִּיֹּון שֶׁדִּין קֶרֶב שְׁלָמִים הוּא שֶׁהַחֲזֵה וְשׁוֹק הֵימִין נִתְּנוּ לָךְ וּלְבְנִיֶּיךָ, מִזִּבְחֵי שְׁלָמִים בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (הַחֲזֵה וְהַשׁוֹק
 נִתְּנוּ לַכֹּהֲנִים) מֵהַקֶּרְבָנוֹת שֶׁמִּקְרִיבִים בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (טו) שׁוֹק הַתְּרוּמָה וְחֲזֵה הַתְּנוּפָה הַשׁוֹק וְהַחֲזֵה מִקֶּרֶב
 הַשְּׁלָמִים שֶׁמִּבִּיאִים אוֹתָם לַתְּנוּפָה לִפְנֵי הִ',⁴⁵⁴ עַל אִשֵּׁי הַחֲלָבִים יָבִיאוּ לְהִנִּיף תְּנוּפָה לִפְנֵי יְקֹזֵק (מִבִּיאִים
 אֶת הַשׁוֹק וְהַחֲזֵה שֶׁל קֶרֶב הַשְּׁלָמִים) עַל גְּבִי הַחֲלָבִים שֶׁל קֶרֶב הַשְּׁלָמִים כִּשְׁמִנִּיפִים אוֹתָם. בִּשְׁעַת הַתְּנוּפָה,
 הַחֲלָבִים נִמְצָאִים לְמִטָּה, וְהַשׁוֹק וְהַחֲזֵה נִמְצָאִים מֵעַל גְּבִי הַחֲלָבִים⁴⁵⁵: וְהָיָה לָךְ וּלְבְנִיֶּיךָ אֹתָהּ לְחֶק עוֹלָם
 כֹּאֲשֶׁר צִוָּה יְקֹזֵק דִּין זֶה (שֶׁל הִנֵּפֶת הַשׁוֹק וְהַחֲזֵה מֵעַל הַחֲלָבִים) יִהְיֶה לְחֹק לֵאמֹר וּלְבְנֵי לְעוֹלָם⁴⁵⁶: (טז)
 וְאֵת שְׁעִיר הַחֲטָאֹת אֶת הַשְּׁעִיר שֶׁהִקְרִיבוּ לָשֶׁם קֶרֶב רֹאשׁ חוֹדֶשׁ. בְּכָל רֹאשׁ חוֹדֶשׁ, הִיא צָרִיךְ לְהַקְרִיב שְׁעִיר

⁴⁴⁵ רש"י וא"ע.

⁴⁴⁶ רש"י.

⁴⁴⁷ רש"י.

⁴⁴⁸ רש"י.

⁴⁴⁹ דעת מקרא.

⁴⁵⁰ רש"י.

⁴⁵¹ רש"י.

⁴⁵² רש"י.

⁴⁵³ רש"י.

⁴⁵⁴ רש"י כתב שאינו יודע מדוע התורה קראה לשוק בשם תרומה ולחזה בשם תנופה. הרמב"ן הסביר שהסיבה

היא מכיוון שהשוק הורם לה' בקרבן המילואים, ועל שם התרומה לה' נקראת תמיד שוק התרומה ואילו החזה לו הוקרב לפני ה'.

⁴⁵⁵ רש"י.

⁴⁵⁶ אונקלוס.

לחטאת, וימי המילואים הסתיימו בראש חודש ניסן, כך שהקריבו באותו יום שעיר לחטאת,⁴⁵⁷ דָּרַשׁ דָּרַשׁ מֹשֶׁה וְהִנֵּה שָׂרָף משה שאל ובירר מדוע נשרף שעיר החטאת של ראש חודש. ביום בו הסתיימו ימי המילואים, הוקרבו שלשה שעירים לשם קרבן חטאת: שעיר העיזים שבני ישראל הביאו לשם קרבן חטאת, שעיר העיזים שנחשון בן עמינדב, נשיא שבט יהודה, הביא לחנוכת המשכן, ושעיר החטאת של ראש חודש. משה ציווה את אהרון ובניו שלא לנהוג מנהגי אבלות לאחר מותם של נדב ואביהוא. בני אהרון לא שרפו את שעירי החטאת של ימי המילואים ושל נחשון בן עמינדב, היות וקרבתו אלו היו קרבתו שעה, ועליהם חל הציווי של משה. אולם, את שעיר ראש החודש שרפו, כיוון ששעיר ראש חודש הוא קרבן לדורות, ולכן לא סברו שחלים עליו הדינים המיוחדים של קרבתו המילואים,⁴⁵⁸ וַיִּקְצֹף עַל אֶלְעָזָר וְעַל אִיתָמָר בְּנֵי אֶהֱרֹן הַנוֹתָרִים לֵאמֹר משה התרגז על אלעזר ואיתמר, בניו של אהרון שנשארו בחיים, ושאל אותם.⁴⁵⁹ (האמת היא שמשה כעס על אהרון, אלא שמפני כבודו של אהרון, הפנה משה את כעסו כלפי אלעזר ואיתמר)⁴⁶⁰: (יז) (זוהי שאלתו של משה) מִדּוּעַ לֹא אָכַלְתֶּם אֶת הַחֲטָאתָ בַּמָּקוֹם הַקָּדֹשׁ למה לא אכלתם את השעיר שהוקרב לשם קרבן חטאת במקום מקודש, בחצר אהל מועד,⁴⁶¹ כִּי קָדֹשׁ קְדָשִׁים הוּא שהרי קרבן החטאת הוא קדשי קדשים ויש לאכול אותו במקום קדוש, וְאַתֶּה נָתַן לָכֶם ה' נתן לכם את קרבן החטאת, לִשְׂאֵת אֶת עוֹן הָעֵדָה (ה' נתן לכם את קרבן החטאת) כדי לסלוח לבני ישראל על חטאיהם,⁴⁶² לְכַפֵּר עֲלֵיהֶם לִפְנֵי יְקֹזֶק וכדי שתכפרו על בני ישראל לפני ה'.⁴⁶³ על ידי שאתם אוכלים את בשר קרבן החטאת, חטאי בני ישראל מתכפרים להם⁴⁶⁴: (יח) הֵן לֹא הוּבָא אֶת דָּמָה אֶל הַקָּדֹשׁ פְּנִימָה הרי לא הוכנס מדם החטאת של ראש חודש פנימה, כדי להזות ממנו בתוך אהל מועד, ולכן אין עליה דין שריפה. כפי שכבר ראינו, חטאת פנימית שמכניסים את דמה פנימה אל תוך הקודש, דינה שריפה, ומשה רבינו אומר לבני אהרון שדם קרבן החטאת לא הוכנס פנימה, ולכן אין לשרוף את קרבן החטאת,⁴⁶⁵ אָכֹל תֹּאכְלוּ אֹתָהּ בַּקָּדֹשׁ בְּאֶשֶׁר צִוִּיתִי חֵיתֶם צריכים לאכול את קרבן החטאת במקום קדוש (למרות שאתם אווננים) כמו שציוויתי אתכם לעשות⁴⁶⁶: (יט) וַיִּדְבֹּר אֶהֱרֹן אֶל מֹשֶׁה אהרון ענה אל משה ואמר לו: הֵן הַיּוֹם הִקְרִיבוּ אֶת חֲטָאתָם וְאֶת עֲלֹתָם לִפְנֵי יְקֹזֶק הרי היום בני הקריבו את חטאתם ואת עלותם לפני יקֹזֶק, והאיל לעולה,⁴⁶⁷ וַתִּקְרָאנָה אוֹתִי בְּאֵלָה ובזמן שהתחנכנו לעבודה, קרה לנו אסון ובניי מתו,⁴⁶⁸ וְאָכַלְתִּי חֲטָאתָ

⁴⁵⁷ רש"י. הכלי יקר (פס' יט') מפרש שמדובר בשאר החטאות של היום ואהרון חשב שהיתר לאכילת הקרבן באינות הוא רק כאשר לא היה לכהנים חלק בחטא, מה שאין כן בענייננו, שלאהרון היה חלק בחטא העגל. משה חשב, שמכך שלא אכלו את בשר השעיר, גם הקריבו אש זרה, ולכן כעס עליהם.

⁴⁵⁸ רש"י. אה"ח סובר שמשה רבינו לא ידע בוודאות מה היה דינו של שעיר ר"ח, וזהו כפילות "דרש דרש", שבירר מה דינו של שעיר החטאת, אך כעס על אהרון שגם הוא לא בירר מה הדין, ואם כבר החליטו מה היה הדין, היה עליהם לדמות את הדין לחטאות האחרות שכן נאכלו.

⁴⁵⁹ אונקלוס. אה"ח: הנותרים הוא מלשון גנאי.

⁴⁶⁰ רש"י.

⁴⁶¹ רש"י.

⁴⁶² אונקלוס. א"ע הסתפק האם ה' הוא הנושא את חטאת העם על ידי שמכפר עליהם או שהכוונה היא שהכהנים נושאים את קרבן העם על ידי שאוכלים את בשר החטאת.

⁴⁶³ אונקלוס.

⁴⁶⁴ רשב"ם ורש"י, וכן מוכיח רש"י מכאן שמדובר בקרבן שעיר ר"ח, שהרי שאר החטאות לא באו לכפרה, ולא זכיתי להבין את דבריו.

⁴⁶⁵ רש"י.

⁴⁶⁶ רש"י.

⁴⁶⁷ רשב"ם.

⁴⁶⁸ רשב"ם.

הַיּוֹם הַיֵּיטֵב בְּעֵינַי יִקְוֶה אם אני אוכל היום את מוסף ראש חודש שהוקרב לחטאת, האם הדבר ימצא חן בעיני ה', הרי בקדשי דורות אסור להקל ולאכול אותם אוננים⁴⁶⁹: **(כ) וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַיֵּיטֵב בְּעֵינָיו מִשֶּׁה** שמע את תשובתו של אהרן, ותשובתו של אהרן הייתה טובה בעיני משה⁴⁷⁰:

ויקרא פרק יא

(א) וַיְדַבֵּר יִקְוֶה אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן ה' אָמַר אֶל מֹשֶׁה שִׁיאֲמַר לֵאחֶרֶן:⁴⁷¹ **לֵאמֹר אֱלֹהִים** (ה' אמר למשה שיאמר לאהרן) שיאמר לבניו, אלעזר ואיתמר, את הדברים הבאים⁴⁷²: **(ב) דַּבְּרוּ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר** תדברו אל בני ישראל ותאמרו להם,⁴⁷³ **זֹאת הַחֲזִיהַ אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ מִכָּל הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר עַל הָאָרֶץ** אלו החיות והבהמות הנמצאות על הארץ שמותר לכם לאכול⁴⁷⁴: **(ג) יִשְׁנֹם שְׁלֹשָׁה סִימָנִים טַהֲרָה בַּבְּהֵמוֹת וַחֲיוֹת:** **(1) כָּל מִפְּרִסַּת פְּרִסָּה כָּל בַּהֲמָה שֶׁהִפְרִסָּה שְׁלֹשָׁה סְדוּקָה,**⁴⁷⁵ **וְשִׁסְעַת שְׁסַע פְּרִסַּת** הסדק בפרסה שלה הוא כל כך גדול, כך שהפרסה כולה סדוקה מלמטה עד למעלה. יש בהמות שהפרסה שלהן סדוקה רק בחלק העליון של הפרסה ואילו בחלק התחתון של הפרסה אין סדק ובהמות אלה אינן טהורות משום שהן לא שוסעות שסע,⁴⁷⁶ **(3) מַעֲלַת גֵּרָה בַּבְּהֵמָה** הבהמה מקיאה את האוכל ממעיה, ומחזירה את האוכל לתוך פיה וטוחנת אותו שוב בפיה,⁴⁷⁷ **אֵתָה תֹאכְלוּ** בהמה שיש בה את שלושת הסימנים האלו (מעלת גרה ופרסה

⁴⁶⁹ רשב"ם. רש"י מפרש את המשא ומתן בין משה לאהרן כך: האם אתם זרקתם את הדם כאשר הייתם אוננים, ואזי העבודה פסולה, ואהרן ענה למה שהוא עצמו הקריב את הקרבן ולכן גדול מותר להקריב אונן. ואפילו אם מה שהיה קורה היה שלא בניו היו מתים, אלא שאחד מהקורבים האחרים היה מת, לא היה זה טוב בעיני ה' שאוכל את הקרבן. הרי כל מה שאתה יכול להקל הוא רק בקדשי שעה ולא בקדשי דורות. ובצורה דומה פירש הספורנו. רמב"ן הוסיף נופך לדבריהם ואמר שמשה לא ראה את כל מעשי הקרבנות, ולכן, למרות שהקרבנות הוקרבו לפני האנינות, בכל זאת חשש משה, שמא מצאו הכהנים דם שעוד לא נזרק, וזרקו אותו לאחר האנינות. אוה"ח: המקריבים הם נדב ואביהו, ואהרן שואל את משה, אם בני הקריבו קרבן עולה וחסאת ומתו בתהליך הקרבת הקרבן, האם אנחנו יכולים לאכול את הקרבן שהיא לקדשי דורות? בהמשך דבריו דן אוה"ח בדיון אדם שמורה הלכה בפני רבו.
⁴⁷⁰ אונקלוס. אוה"ח דן בשאלה מדוע שינה משה את דעתו ואמר שמא על ידי נבואה או על ידי לימוד מיוחד שלו.

⁴⁷¹ רש"י. אוה"ח: התגלות ה' הייתה גם אל משה וגם אל אהרן.
⁴⁷² רש"י, ובלימוד ממעט רש"י את האפשרות שמדובר שאמר לישראל. אוה"ח פירש כדברי רש"י, אלא שכתב פירוש נוסף והוא שמילת לאמר היא מלאך שהיה נוצר ומדבר אל משה (כמו בפסוק וידבר ה' אל משה לאמר), והמלאך היה מדבר גם עם משה וגם עם אהרן, אלא שאהרן לא היה שומע את דברי המלאך. רשב"ם: לאמר למשה ואהרן, כלומר, ה' אמר את כל הדברי למשה ואהרן, וכל יש גם לפרשת את הנאמר "וידבר ה' אל משה לאמר", שהמילה לאמר היא שאמר למשה. רמב"ן: הציווי הוא לומר לבני ישראל, אלא שעיקר הציווי הוא לכהנים מפני שלש סיבות: א. הכהנים צריכים להקפיד יותר שלא יטמאו. ב. הכהנים מקריבים את הקרבנות במקרה ואדם מישראל שגג ונכנס למקדש כשהוא טמא. ג. הכהנים מלמדים את בני ישראל את הלכות טומאה וטהרה. כלי יקר: ה"לאמר" הוא לישראל, כאשר הכוונה היא למעט את הגויים מאמירה זו, שלא תאמר, שהאיסור לאכול בשר טמא הוא משום בריאות, ואז שייך דבר זה גם בגויים, אלא הטעם הוא מפני שבשר טמא משחית את הנפש, וסיבה זו אינה שייכת בגויים.

⁴⁷³ רש"י: כולם הושוו, כיוון שהושוו בדמימה וקיבלו כולם שכר על כך. בפירוש המילה לאמר כתב אוה"ח 2 פירושים: א. שמצווה זו היא לכבוד לישראל. ב. שיראו בידם כל סוג של חיה טהורה וטמאה וכך ילמדו את בני ישראל את רשימת הבהמות הטהורות והטמאות. ספורנו: לאחר חטא העגל, בו הורידו ישראל את הקניין הרוחני שקנו במתן תורה, ציווה ה' על דברים אלו כדי שבני ישראל יקנו חזרה את קניינם הרוחני.
⁴⁷⁴ רש"י. כן כתב שהיה משה אוזח את החיות, ומראה לישראל, ושבהמה נכללת בתוך חיה. רמב"ן פירש בפשט הפס' כמו שכתבנו בפנים ובמדרש אמר שהכתוב בא למעט את החיות שנמצאות במים, שנטהרים בסימנים אחרים.

⁴⁷⁵ רש"י. רשב"ם: שיש לה רק ציפורן אחד ולא כמה ציפורניים כמו ארנבת ושפן.

⁴⁷⁶ רש"י. וכן פירש רשב"ם.

⁴⁷⁷ רש"י. אוה"ח: פירוש הפסוק הוא שכל בהמה שמריסה פרסה היא גם מעלת גרה, חוץ מהחזיר.

סדוקה ושוסעת שסע, מותרת לכס באכילה⁴⁷⁸: (ד) אַךְ אֵת זֶה לֹא תֹאכְלוּ אֶת הַבְּהֵמוֹת הָאֵלֶּה אֲסוּר לָכֶם לֵאכּוֹל: מִמַּעַלִּי הַגֶּרֶה וּמִמַּפְרִי־סִי הַפֶּרֶסָה מִמַּעַלִּי הַגֶּרֶה אוּ מִמַּפְרִי־סִי הַפֶּרֶסָה, מִמִּי שִׁישׁ לֵה רַק סִימָן אֶחָד, ⁴⁷⁹ אֵת הַגָּמֶל אֲסוּר לָכֶם לֵאכּוֹל אֶת בֶּשֶׂר הַגָּמֶל, כִּי מִעַלְה גֶּרֶה הוּא וּפֶרֶסָה אֵינָנוּ מִפְּרִיס טָמֵא הוּא לָכֶם בֶּשֶׂר הַגָּמֶל טָמֵא לָכֶם, הֵיּוֹת וּבִגְמֵל יֵשׁ רַק סִימָן אֶחָד טְהוֹר, הַעֲלֹאת גֶּרֶה, אֶךְ אֵין לִגְמֵל פֶּרֶסוֹת⁴⁸⁰: (ה) וְאֵת הַשֶּׁפֶן וְכֵן אֲסוּר לָכֶם לֵאכּוֹל אֶת בֶּשֶׂר הַשֶּׁפֶן, כִּי מִעַלְה גֶּרֶה הוּא וּפֶרֶסָה לֹא יִפְרִיס טָמֵא הוּא לָכֶם בֶּשֶׂר הַשֶּׁפֶן טָמֵא לָכֶם, הֵיּוֹת וְהַשֶּׁפֶן מַעַלְה גֶּרֶה, אֶךְ אֵין לוֹ פֶּרֶסוֹת: (ו) וְאֵת הָאֲרִנְבָּת וְכֵן אֲסוּר לָכֶם לֵאכּוֹל אֶת בֶּשֶׂר הָאֲרִנְבָּת, ⁴⁸¹ כִּי מִעַלְת גֶּרֶה הוּא וּפֶרֶסָה לֹא הַפֶּרִיסָה טָמֵאָה הוּא לָכֶם בֶּשֶׂר הָאֲרִנְבָּת טָמֵא לָכֶם, הֵיּוֹת וְהָאֲרִנְבָּת מַעַלְה גֶּרֶה, אֶךְ אֵין לֵה פֶּרֶסוֹת: (ז) וְאֵת הַחֲזִיר וְכֵן אֲסוּר לָכֶם לֵאכּוֹל אֶת בֶּשֶׂר הַחֲזִיר, כִּי מִפְּרִיס פֶּרֶסָה הוּא וְשִׁסֵּעַ שִׁסֵּעַ פֶּרֶסָה וְהוּא גֶּרֶה לֹא יִגֵּר טָמֵא הוּא לָכֶם בֶּשֶׂר הַחֲזִיר טָמֵא לָכֶם, הֵיּוֹת וְאִמְנֵם פֶּרֶסוֹת הַחֲזִיר סְדוּקוֹת וְשִׁסוּעוֹת, אֶךְ אֵין הוּא מַעַלְה גֶּרֶה: (ח) מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכְלוּ אֲסוּר לָכֶם לֵאכּוֹל מִבְּשֵׂר הַבְּהֵמוֹת הַטָּמְאוֹת, וּבִנְבִלָתָם לֹא תִגְעוּ טָמְאִים הֵם לָכֶם וְאֵל תִּגְעוּ בִּנְבִלָה שֶׁל הַבְּהֵמוֹת הַלּוֹל בּוֹזֵמָן שְׁלֹשֶׁת הָרְגָלִים, שֶׁאַתֶּם צְרִיכִים לַעֲלוֹת לָרֵגֶל לְמִשְׁכָּן אוּ לְמִקְדָּשׁ, כִּיוּן שֶׁאַז תִּהְיוּ טָמְאִים וְלֹא תוּכְלוּ לַעֲלוֹת לָרֵגֶל⁴⁸²: (ט) אֵת זֶה תֹאכְלוּ מִכָּל אֲשֶׁר בְּמִים מִהַדְגִּים שֶׁנִּמְצְאוּ בְּמִים, אַתֶּם יְכוּלִים לֵאכּוֹל אֶת הַדְּגִים שֶׁמִּתְקִימִים בָּהֶם הַתְּנָאִים הַבָּאִים: (י) כָּל אֲשֶׁר לוֹ סִנְפִיר כָּל הַדְּגִים שִׁישׁ לָהֶם סִנְפִירִים, ⁴⁸³ (2 וְקִשְׁקֶשֶׁת כָּל הַדְּגִים שִׁישׁ עַל בֶּשֶׂרָם כַּעֵין קִשְׁקִישִׁים, ⁴⁸⁴ בְּמִים מִהַדְּגִים שֶׁנִּמְצְאוּ בְּמִים, בְּיָמִים וּבִנְחָלִים וְכֵן מִהַדְּגִים שֶׁנִּמְצְאוּ בִּים וּבִנְחָלִים, אַתֶּם תֹּאכְלוּ דָגִים אֵלֶּה, שִׁישׁ לָהֶם סִנְפִיר וְקִשְׁקֶשֶׁת, הֵם הַדְּגִים שֶׁמִּתְקִימִים לָכֶם לֵאכּוֹל: (י) וְכָל אֲשֶׁר אֵין לוֹ סִנְפִיר וְקִשְׁקֶשֶׁת בְּיָמִים וּבִנְחָלִים וְאֵילוֹ כָּל הַדְּגִים שֶׁנִּמְצְאוּ בִּים וּבִנְחָלִים, שֶׁאֵין לָהֶם סִנְפִיר וְקִשְׁקֶשֶׁת, מִכָּל שְׂרִיץ הַמִּים מִכָּל הַדְּגִים שֶׁנִּמְצְאוּ בְּמִים, ⁴⁸⁵ וּמִכָּל נֶפֶשׁ הַחַיָּה אֲשֶׁר בְּמִים וּמִכָּל בַּעֲלֵי הַחַיִּים שֶׁנִּמְצְאוּ בְּמִים, ⁴⁸⁶ שְׂרִיץ הֵם לָכֶם בַּעֲלֵי הַחַיִּים שֶׁנִּמְצְאוּ בְּמִים שֶׁאֵין לָהֶם סִנְפִיר וְקִשְׁקֶשֶׁת, מִשּׁוּקְצִים לָכֶם, וּבִפְסוּק הַבָּא מִפֶּרֶשׁ שֶׁפִּירוּשׁ הַמִּילָה שֶׁקֵּץ הוּא שֶׁאֲסוּר לֵאכּוֹל מִבְּשָׂרָם⁴⁸⁷:

⁴⁷⁸ רמב"ן: הרמב"ם למד מכאן שאסור לאכול בשר אדם, ודן שם הרמב"ן במקור האיסור.

⁴⁷⁹ דעת מקרא.

⁴⁸⁰ כלי יקר: הסיבה שהתורה כתבה קודם את הסימן הכשר הוא כדי להראות לנו את החומר של מי שצבוע.

⁴⁸¹ נחלקו המפרשים מדוע בארנבת נכתבה הנקבה. הא"ע סובר שאין בארנבת זכר כלל, או שאין בהם זכר מוחלט ונקבה מוחלטת, אלא הם אנדרוגינוס. הרמב"ן: בלשון תורה אין הקפדה בין זכר לנקבה. אוה"ח: לפעמים הטומאה באה מצד הנקבה שבאדם.

⁴⁸² רש"י, וכן פירש רשב"ם שדין זה נאמר לעניין אכילת קדשים, ואילו הא"ע כתב שישנו לאו בנגיעה בכל מקרה אלא שביהל אור כתב שהא"ע חזר בו במקום אחר וכתב שאיסור הנגיעה הוא רק במקרה והאדם רוצה להיות טהור. הרמב"ן כתב ג"כ שהכוונה היא שאם האדם רוצה להיות טהור, שלא יגע בנבלה של בהמה, וכתב שהאיסור מכאן לגעת בנבלה בזמן הרגל היא רק אסמכתא.

⁴⁸³ רש"י.

⁴⁸⁴ רש"י. רמב"ן: קשקשת נחשבת כסימן כשר רק אם היא מתקלפת, והסיבה שהתורה התירה רק את הדגים שיש להם סנפיר וקשקשת היא שדגים אלו שוכנים בחלק העליון של המים, ואין המים העכורים משפיעים עליהם, ואילו הדגים שאין להם סנפיר וקשקשת שוכנים במים התחתונים שיש בהם עכירות, ולכן יש באכילתם סכנת מוות.

⁴⁸⁵ רמב"ן. רש"י: כל היצורים שנעים על הקרקעית, כאשר במקרה שלנו מדובר על קרקעית המים. א"ע: השרץ הם היצורים שנבראים מהמים, ואילו נפש חיה הם היצורים שנבראים מזכר ונקבה.

⁴⁸⁶ אונקלוס.

⁴⁸⁷ א"ע.

(יא) וְשָׁקֵץ יִהְיוּ לָכֶם וגם אם התערבב מבשרם בתבשילים שלכם, התבשיל אסור באכילה,⁴⁸⁸ מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכְלוּ אֶסוּר לָכֶם לֹאכֹל אֶת הַבָּשָׂר שֶׁל בְּעָלֵי הַחַיִּים שֶׁנִּמְצְאוּ בָּמִים שֶׁאֵין לָהֶם סִנְפִיר וְקִשְׁקֶשֶׁת, וְאֵת נִבְלָתָם תִּשְׁקְצוּ וְכֵן אֵל תֹּאכְלוּ אֶת נִבְלָתָם: (יב) כֹּל אֲשֶׁר אֵין לוֹ סִנְפִיר וְקִשְׁקֶשֶׁת בָּמִים כֹּל בְּעַל חַיִּים שֶׁאֵין לוֹ סִנְפִיר וְקִשְׁקֶשֶׁת בָּמִים (למעט בעלי חיים שיש להם סנפיר וקשקשת במים וכשמוציאים אותם מהמים, הסנפיר או הקשקשת נושרים),⁴⁸⁹ שָׁקֵץ הוּא לָכֶם (כֹּל בְּעַל חַיִּים שֶׁנִּמְצָא בָּמִים וְאֵין לוֹ סִנְפִיר וְקִשְׁקֶשֶׁת) אֶסוּר לָכֶם בֹּאכִילָה: (יג) וְאֵת אֱלֹהֵי תִשְׁקְצוּ מִן הָעוֹף אֶת הָעוֹפֹת הָאֵלֶּה אֶסוּר לָכֶם לֹאכֹל,⁴⁹⁰ לֹא יֹאכְלוּ אֶסוּר לָכֶם לֹאכִיל אֶת הָעוֹפֹת הַלּוֹ גַּם לְקִטְנִים שֶׁאֵינֶם חַיִּיבִים בַּמְצוּת,⁴⁹¹ שָׁקֵץ הֵם (אֶסוּר לָכֶם לֹאכֹל וּלְהֹאכִיל לְקִטְנִים עוֹפֹת אֵלֶּה) כִּיּוּן שְׁעוֹפֹת אֵלֶּה אֶסוּרִים בֹּאכִילָה, אֵת הַנֶּשֶׁר וְאֵת הַפֶּרֶס וְאֵת הָעֶזְנִיָּה אֶסוּר לָכֶם לֹאכֹל בָּשָׂר שֶׁל עוֹפֹת שִׁשְׁמָם: נֶשֶׁר, פֶּרֶס וְעֶזְנִיָּה: (יד) וְאֵת הַדָּאָה וְאֵת הָאֵיָּה לְמִינָהּ וְכֵן אֶסוּר לָכֶם לֹאכֹל אֶת בָּשָׂר שֶׁל עוֹף שֶׁנִּקְרָא דָּאָה, וְאֵת הַסּוּגִים הַשּׁוֹנִים שֶׁל עוֹף שֶׁנִּקְרָא אֵיָּה:⁴⁹² (טו) אֵת כָּל עֶרֶב לְמִינוֹ וְכֵן אֶסוּר לָכֶם לֹאכֹל אֶת הַסּוּגִים הַשּׁוֹנִים שֶׁל עוֹף שֶׁנִּקְרָא עֶרֶב: (טז) וְאֵת בֵּת הַיַּעֲנָה וְאֵת הַתַּחֲמָס וְאֵת הַשֶּׁחַף וְכֵן אֶסוּר לָכֶם לֹאכֹל עוֹפֹת שֶׁנִּקְרָאִים: בֵּת יַעֲנָה, תַּחֲמָס וְשֶׁחַף, וְאֵת הַנֶּץ לְמִינֵהוּ וְכֵן אֶסוּר לָכֶם לֹאכֹל אֶת הַסּוּגִים הַשּׁוֹנִים שֶׁל עוֹף שֶׁנִּקְרָא נֶץ: (יז) וְאֵת הַכּוֹס וְאֵת הַשֶּׁלֶף וְאֵת הַיִּנְשׁוּף וְכֵן אֶסוּר לָכֶם לֹאכֹל עוֹפֹת שֶׁנִּקְרָאִים: כּוֹס, שֶׁלֶף וַיִּנְשׁוּף: (יח) וְאֵת הַתְּנַשְׁמָת וְאֵת הַקָּאָת וְאֵת הַרְחָם וְכֵן אֶסוּר לָכֶם לֹאכֹל עוֹפֹת שֶׁנִּקְרָאִים: תְּנַשְׁמָת, קָאָת וְרָחִם: (יט) וְאֵת הַחֲסִידָה וְכֵן אֶסוּר לָכֶם לֹאכֹל בָּשָׂר שֶׁל עוֹף שֶׁנִּקְרָא חֲסִידָה, הָאֲנָפָה לְמִינָהּ וְכֵן אֶסוּר לָכֶם לֹאכֹל בָּשָׂר שֶׁל סּוּגִים שּׁוֹנִים שֶׁל עוֹף שֶׁבֹא מִמִּשְׁפַּחַת הָאֲנָפָה, וְאֵת הַדּוֹכִיפָּת וְאֵת הָעֵטָלָף וְכֵן אֶסוּר לָכֶם לֹאכֹל אֶת בָּשָׂר הָעוֹפֹת שֶׁנִּקְרָאִים דּוֹכִיפָּת וְעֵטָלָף: (כ) כֹּל שֶׁרֵץ הָעוֹף הַהֵלֶךְ עַל אַרְבַּע כֹּל הַשְּׂרָצִים מִהָעוֹפֹת שֶׁהוֹלְכִים עַל אַרְבַּע, כֹּל בְּעָלֵי הַחַיִּים שֶׁהוֹלְכִים בְּצִמּוּד לֹאֲרֵץ, כִּמוֹ זָבוּבִים וַיִּתּוּשִׁים,⁴⁹³ שָׁקֵץ הוּא לָכֶם (כֹּל הַשְּׂרָצִים) אֶסוּרִים לָכֶם בֹּאכִילָה: (כא) אֵף אֵת זֶה תֹּאכְלוּ מִכָּל שֶׁרֵץ הָעוֹף הַהֵלֶךְ עַל אַרְבַּע מוֹתֵר לָכֶם לֹאכֹל אֶת הַשְּׂרָצִים הַבָּאִים שֶׁהוֹלְכִים עַל אַרְבַּע רַגְלִים,⁴⁹⁴ אֲשֶׁר לוֹ כַּרְעִים מִמַּעַל לְרַגְלָיו לְנִתֵּר בָּהֶן עַל הָאָרֶץ (מוֹתֵר לָכֶם לֹאכֹל אֶת הַשְּׂרָצִים) שֶׁבְּנוֹסֶף לֹאֲרַבֵּעַ רַגְלֵיהֶם, יֵשׁ לָהֶם זֶוֶג רַגְלִיִּים נוֹסֶף סָמוּךְ לְצוּוֹאֲרָם, וְכֹאשֶׁר הֵם רוֹצִים לְקַפֹּץ וּלְעוֹף, הֵם מִשְׁתַּמְשִׁים גַּם בְּרַגְלֵיהֶם הַנוֹסְפוֹת כְּדִי לְנִתֵּר:⁴⁹⁵ (כב) אֵת אֱלֹהֵי מֶהֱם תֹּאכְלוּ אֹתָם יְכוּלִים לֹאכֹל אֶת סוּגֵי הַשְּׂרָצִים הַבָּאִים: אֵת הָאֲרָבָה לְמִינוֹ מוֹתֵר לָכֶם לֹאכֹל אֶת הַסּוּגִים הַשּׁוֹנִים שֶׁל הָאֲרָבָה, וְאֵת הַסִּלְעָם לְמִינֵהוּ וְכֵן מוֹתֵר לָכֶם לֹאכֹל אֶת הַסּוּגִים הַשּׁוֹנִים שֶׁל שֶׁרֵץ שֶׁנִּקְרָא סִלְעָם, וְאֵת הַחֲרָגֵל לְמִינֵהוּ וְכֵן מוֹתֵר לָכֶם לֹאכֹל אֶת הַסּוּגִים הַשּׁוֹנִים שֶׁל הַחֲרָגֵל, וְאֵת הַחֲגָב לְמִינֵהוּ וְכֵן מוֹתֵר לָכֶם לֹאכֹל אֶת הַסּוּגִים הַשּׁוֹנִים שֶׁל הַחֲגָב: (כג) וְכֹל שֶׁרֵץ הָעוֹף אֲשֶׁר לוֹ אַרְבַּע רַגְלִים שָׁקֵץ הוּא לָכֶם

⁴⁸⁸ רש"י.

⁴⁸⁹ רש"י.

⁴⁹⁰ עפ"י א"ע בהערה 17.

⁴⁹¹ רש"י.

⁴⁹² רש"י.

⁴⁹³ רש"י. רמב"ן: פירוש שרץ העוף הוא העופות שהולכים על ארבע, ואין הדבר תלוי בגודל העוף.

⁴⁹⁴ רש"י.

⁴⁹⁵ רש"י. א"ע מפרש "ואשר לו כרעים", ולדבריו יש כאן תנאי נוסף.

השרצים שבעופות אסורים לכם באכילה כאשר יש להם רק ארבע רגליים, אך כאשר יש להם חמש רגליים, הם מותרים באכילה⁴⁹⁶: **(כד) וְלֹאֲלֶה תִּטְמְאוּ** בעלי החיים הרשומים ברשימה שהתורה תכתוב בפסוקים הבאים מטמאים את האדם,⁴⁹⁷ **כָּל הַנִּגַּע בְּנִבְלָתָם יִטְמָא עַד הָעֶרֶב** כל אדם שיגע בנבלה של אחד מבעלי החיים הרשומים, יטמא, וכדי להיטהר הוא צריך לטבול במקווה ולחכות עד הערב, ורק אז הוא נטהר⁴⁹⁸: **(כה) וְכָל הַנִּשְׂא מִנִּבְלָתָם** מי שנושא נבלה של אחד מבעלי החיים הרשומים, נטמא בטומאה חמורה יותר ממי שרק נגע בנבלה,⁴⁹⁹ **יִכָּבֵס בַּגָּדָיו וְיִטְמָא עַד הָעֶרֶב** (מי שנושא מהנבלה) צריך גם לטבול את בגדיו במקווה, בנוסף לטבילת גופו במקווה ולחכות עד הערב⁵⁰⁰: **(כו) לְכָל הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר הוּא מִפְּרִסַּת פְּרִסָּה וְשִׁסַּע אֵינָהּ שִׁסְעָתָ וְגֵרָה אֵינָהּ מַעֲלָה טְמֵאִים הֵם לָכֶם** בהמה שהסדק שבפרסתה אינו סדוק לכל אורך הפרסה, ואינה מעלה גרה, וממילא היא בהמה טמאה, **כָּל הַנִּגַּע בָּהֶם יִטְמָא** כל מי שנוגע בנבלה של בהמה כזו (שסימן הטהרה היחיד שלה הוא שהיא מפריסה פרסה), נטמא⁵⁰¹: **(כז) וְכָל הוֹלֵךְ עַל כַּפָּיו כָּל בֶּעַל חַיִּים, שְׁהוֹלֵךְ עַל אַרְבַּע, וּבִמְקוֹם פְּרִסָּה יֵשׁ לוֹ כַּעֵין יָד. לְדוֹגְמָא: כְּלָבִים וְחִתּוּלִים,**⁵⁰² **בְּכָל הַחַיָּה הַהֹלֶכֶת עַל אַרְבַּע** כל בעל חיים שהולך על ארבע, (ובמקום פרסה יש לו כמין יד), **טְמֵאִים הֵם לָכֶם** (בעלי החיים ההולכים על כפות ידיהן) טמאים לכם, כלומר: **כָּל הַנִּגַּע בְּנִבְלָתָם יִטְמָא עַד הָעֶרֶב** מי שנוגע בנבלה של חיה ההולכת על כפות ידיה, צריך לטבול ולאחר מכן יהיה טמא עד הערב: **(כח) וְהַנִּשְׂא אֶת נִבְלָתָם** מי שנושא נבלה של בהמה שהולכת על ידיה, **יִכָּבֵס בַּגָּדָיו וְיִטְמָא עַד הָעֶרֶב** צריך לטבול את בגדיו במקווה, לטבול בעצמו במקווה, ולאחר מכן יהיה טמא עד הערב, **טְמֵאִים הֵמָּה לָכֶם** בעלי חיים אלו טמאים לכם, ולכן, מי שנוגע בנבלתם טמא: **(כט) וְזֶה לָכֶם הַטְּמֵא בַּשָּׂרִץ הַשָּׂרִץ עַל הָאָרֶץ** בעלי החיים הבאים מבין השרצים, הם בעלי חיים שמי שנוגע בנבלתם טמא,⁵⁰³ **הַחֹלֵד וְהַעֲכָבָר** מי שנגע בנבלה של חלד או בנבלה של עכבר, טמא, **וְהָצֵב לְמִינֵהוּ** וכן מי שנגע בנבלה של סוגים שונים של הצב - טמא: **(ל) וְהָאֲנָקָה וְהַכֶּחַ וְהַלְטָאָה וְהַחֲמָט וְהַתְּנַשְׁמָת** וכל מי שנגע בנבלה של השרצים הבאים טמא: אנקה, כח, לטאה, חמט ותנשמת: **(לא) אֵלֶּה הַטְּמֵאִים לָכֶם בְּכָל הַשָּׂרִץ** רק השרצים שרשומים לעיל, הם השרצים שמטמאים את מי שנוגע בנבלתם,⁵⁰⁴ **כָּל הַנִּגַּע בָּהֶם בְּמָתָם יִטְמָא עַד הָעֶרֶב** כל מי שנוגע בנבלה של כל אחד מהשרצים שהתורה כתבה, צריך לטבול במקווה ואז יטהר בערב: **(לב) וְכָל אֲשֶׁר יִפֹּל עָלָיו מִדָּם בְּמָתָם יִטְמָא** כל דבר שנבלה של שרץ או של בהמה ייפול עליו, יטמא,⁵⁰⁵ **מִכָּל כְּלִי עֵץ אוֹ בָּגֶד אוֹ עוֹר אוֹ שֶׁק**

⁴⁹⁶ רש"י.

⁴⁹⁷ רש"י. א"ע מפרש שהכוונה היא על השרצים שנכתבו בתורה בפסוקים האחרונים, ופסוק זה מוסב על הפסוקים הקודמים. ובאוה"ח התקיף את דעת הא"ע באומרו שלא ניתן לחלוק על חז"ל.

⁴⁹⁸ א"ע ורמב"ן, אלא שרמב"ן הסביר היכן התורה כן כתבה את דין הטבילה במקווה.

⁴⁹⁹ רש"י.

⁵⁰⁰ א"ע. רמב"ן: הטעם לכיבוס בגדים במקרה ונושא את הנבלה, משום שכאשר נושא את הנבלה, הבגדים מסייעים בידו בשעת המשא.

⁵⁰¹ רש"י.

⁵⁰² אונקלוס + רש"י.

⁵⁰³ רש"י. אוה"ח: ו' החיבור בא לרבות טומאת אבר מן החי או בא לרבות טומאת דם השרץ. כן שאל אוה"ח, מדוע לא נאמר כאן שנחש טמא ותיירץ שאין טומא הנחש דבקה בגופו, ולכן ייתכן שאינו מטמא.

⁵⁰⁴ א"ע.

⁵⁰⁵ רמב"ן.

(במקרה ונפלה נבלה של שרץ על אחד מסוגי הכלים הבאים) כלי העשוי מעץ (למעט כלי העשוי מאבן),⁵⁰⁶ או כלי בגד, כלומר: בגד העשוי מנוצות של עיזים,⁵⁰⁷ או כלי העשוי מעור, או שק, כָּל כְּלֵי אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מְלֶאכָה בָּהֶם כל כלי שמשמשים בו לעשיית מלאכה, למעט כלים שאין עושים בהם מלאכה ממש, אלא משתמשים בהם כדי לכסות כלים אחרים וכדומה,⁵⁰⁸ בַּמִּים יִבָּא כלי שנטמא לאחר שנפל עליו שרץ, ייטבל במקווה,⁵⁰⁹ וְטָמֵא עַד הָעֶרֶב וְטָהַר לאחר שטובלים את הכלי במקווה, הכלי טמא לאורך יום הטבילה, עד הערב⁵¹⁰: (לג) וְכָל כְּלֵי חֶרֶשׁ אֲשֶׁר יִפֹּל מֵהֶם אֶל תּוֹכוֹ כלי חרס שנבלה של אחד השרצים או הבהמות נפלה לתוכו,⁵¹¹ כָּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטָּמֵא כל מה שבתוך הכלי נטמא, כל מה שנוגע בתוך אוויר הכלי נטמא,⁵¹² וְאֹתוֹ תִשְׁבְּרוּ אם ברצונכם לנהוג בטהרה, אתם חייבים לשבור את כלי החרס שנטמא, היות ואין לכלי חרס טהרה במקווה⁵¹³: (לד) מִכָּל הָאֵכָל אֲשֶׁר יֵאָכֵל הדברים שנטמאים באוויר כלי חרס, הם סוגי המאכל השונים,⁵¹⁴ אֲשֶׁר יָבֹא עָלָיו מִים יִטָּמֵא אך המאכל נטמא רק לאחר שנגע בו משקה. אוכל אינו נטמא ללא שנגע בו אחד המשקים (שסימנם י"ד שח"ט ד"ס: יין, דבש, שמן, חלב, טל, דם ומים),⁵¹⁵ וְכָל מִשְׁקָה אֲשֶׁר יִשְׁתֶּה בְּכָל כְּלֵי יִטָּמֵא וכן אם היה בתוך כלי החרס את אחד משבעת המשקאות שמכשירים לקבל טומאה ונטמאים בעצמם (י"ד שח"ט ד"ס) – המשקה נטמא⁵¹⁶: (לה) וְכָל אֲשֶׁר יִפֹּל מִנְּבִלָתָם עָלָיו יִטָּמֵא כל דבר שנבלה של שרץ או של בהמה נופלת עליו, נטמא, תִּנּוֹר וְכִירִים יִתֵּן יש לשבור תנור וכיריים העשויים מכלי חרס שנטמאו, היות ולא ניתן לטבול אותם במקווה,⁵¹⁷ טָמְאִים הֵם התנור והכיריים העשויים מחרס שנטמאו, נחשבים טמאים, וְטָמְאִים יִהְיוּ לָכֵם התנור והכיריים יהיו טמאים לכם, אך אינכם חייבים לשבור אותם ולטהר אותם, אלא אם אתם רוצים לקיים את התנור והכיריים הטמאים, מותר לכם⁵¹⁸: (לו) אֵךְ מַעֲיֵן וּבֹר אֹלָם, מים המכונסים במעיינות ובבורות מים,⁵¹⁹ מְקוֹה מִים מקומות בהם מכונסים המים,⁵²⁰ יִהְיֶה טָהוֹר מי שטובל במי מעיין או במים המכונסים בבור, נטהר,⁵²¹ וְגֵעַ

⁵⁰⁶ רשב"ם.

⁵⁰⁷ רשב"ם.

⁵⁰⁸ רשב"ם.

⁵⁰⁹ רש"י.

⁵¹⁰ רש"י.

⁵¹¹ א"ע.

⁵¹² רש"י.

⁵¹³ רש"י.

⁵¹⁴ רש"י.

⁵¹⁵ רש"י.

⁵¹⁶ רש"י. רשב"ם: הסיבה לטומאה רק במגע משקה הוא כיוון שנתינת המשקה היא הכנתם לאכילה. רמב"ן בפס' לז' הסביר שהמים או המשקים האחרים מעבירים את הטומאה הלאה, אך כאשר הזרע יבש, אין הוא מקבל טומאה.

⁵¹⁷ רש"י.

⁵¹⁸ רש"י. לפי רש"י, מדובר בתנור וכיריים העשויים מחרס ושניתן לטלטל אותם. רמב"ן כתב שהכוונה היא לתנור העשוי מטיט, והתורה לימדה אותנו שדין תנור העשוי מטיט הוא כדין כלי חרס, היות ומחובר לקרקע. כן פירש הרמב"ן את המילה יותץ שאין הכוונה לשבור את התנור לחתיכות קטנות, אלא כל עוד שובר את התנור לחתיכות, אפילו לחתיכות גדולות, ואינו בונה שוב את התנור, התנור כבר אינו מטמא. כמו כן לימד אותנו הרמב"ן מפירוש המילה יותץ, שאפילו אם התנור מחובר לקרקע, הרי שהוא טמא.

⁵¹⁹ רש"י.

⁵²⁰ רש"י.

⁵²¹ אונקלוס וכן הא"ע בפירוש הראשון. בפירוש השני כתב שהכוונה במקווה מים היא מקור מים עצמאי. רש"י בפירוש השני. בפירוש הראשון, כתב שמים שמחוברים לקרקע אינם מקבלים טומאה, וכן פירש רשב"ם.

בְּנִבְלָתָם וְטָמְא אֵד מִי שֶׁנִּמְצָא בְּתוֹךְ מַעֲיִין אוֹ בּוֹר מִים וְנוֹגַע בְּנִבְלָה שֶׁל בְּהֵמָה אוֹ שֶׁל שֶׂרֶץ, הִרִי שֶׁהוּא נִטְמָא⁵²². **וְכִי יִפֹּל מִנִּבְלָתָם** אִם נִפְלָה נִבְלָה שֶׁל בְּהֵמָה אוֹ שֶׁל שֶׂרֶץ, **עַל כָּל זֶרַע זֶרַע אֲשֶׁר יִזְרַע** עַל אֶחָד מֵהַסּוּגִים הַשּׁוֹנִים שֶׁל הַזְרָעִים, **טָהוֹר הוּא** הַזֶּרַע אִינוֹ נִטְמָא, הַיּוֹת וְהוּא לֹא הוֹכֵשׁ לִקְבֹּל טוֹמְאָה, שֶׁהִרִי לֹא נִטְפוּ עֲלָיו מִים⁵²³: **(לֹחַ) וְכִי יִתֵּן מִים עַל זֶרַע** אִם נִפְלוּ מִים אוֹ כָּל אֶחָד מִשְׁבַּעַת סוּגֵי הַמִּשְׁקִים הַמִּטְמָאִים עַל אֶחָד הַזְרָעִים לֵאחֹר שֶׁהַזֶּרַע נִתְלַשׁ⁵²⁴, **וְנִפֹּל מִנִּבְלָתָם עָלָיו** וְלֵאחֹר שֶׁהַזֶּרַע נִרְטַב בְּאֶחָד הַמִּשְׁקִים, גַּם אִם כִּרְגַע הַזֶּרַע יִבֵּשׁ, נִפְלָה נִבְלָה שֶׁל בְּהֵמָה אוֹ שֶׁל שֶׂרֶץ עַל הַזֶּרַע⁵²⁵, **טָמְא הוּא לָכֶם** הַזֶּרַע (שֶׁנִּרְטַב בְּאֶחָד הַמִּשְׁקִים) נִטְמָא: **(לֹט) וְכִי יָמוּת מִן הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר הִיא לָכֶם לֶאֱכֹלָהּ** אִם בְּהֵמָה טָהוֹרָה תָּמוּת לֵאלֹא שֶׁשְׁחָטוּ אוֹתָהּ (כֹּאֵן הַהִבְדֵּל בֵּין נִבְלָה שֶׁל בְּהֵמָה טְמֵאָה לְבְּהֵמָה טָהוֹרָה: בְּבֵהֶמָה טְמֵאָה, הַנִּבְלָה תָּמִיד מִטְמָאֵת, וְאִילוּ בְּבֵהֶמָה טָהוֹרָה הַבְּהֵמָה מִטְמָאֵת רַק כֹּאשֶׁר הַבְּהֵמָה מוֹתָ לְבָד, אֵד כֹּאשֶׁר בְּהֵמָה טָהוֹרָה נִשְׁחָטָה כְּדִין, אִינָה מִטְמָאֵת)⁵²⁶, **הַנִּגַּע בְּנִבְלָתָהּ יִטְמָא עַד הָעֶרֶב** מִי שֶׁנוֹגַע בְּנִבְלָה שֶׁל בְּהֵמָה טָהוֹרָה שְׁמֵתָהּ, צָרִיךְ לִטְבֹּל בְּמִקְוֵה וְלֵאחֹר מִכֵּן עֲדִיין יִהְיֶה טְמָא עַד הָעֶרֶב לֵאחֹר הַטְּבִילָה⁵²⁷: **(מ) וְהֵאֱכַל מִנִּבְלָתָהּ יִכְבֵּס בְּגָדָיו וְטָמְא עַד הָעֶרֶב** מִי שֶׁאוֹכֵל מִנִּבְלָתָהּ בְּהֵמָה טָהוֹרָה, מִמִּילָא הוּא נוֹשֵׂא אֶת הַנִּבְלָה כְּדִי לֵאכֹל אוֹתָהּ (כֹּאשֶׁר הוּא מֵרִים אֶת הַנִּבְלָה כְּדִי לֵאכֹלָהּ, לִמְעַט אָדָם שֶׁתַּחֲבוּ לוֹ אֶת הַנִּבְלָה לְתוֹךְ בֵּית הַבְּלִיעָה שְׁלוֹ), וְלִכֵּן מִי שֶׁאוֹכֵל מִנִּבְלָה שֶׁל בְּהֵמָה טָהוֹרָה, צָרִיךְ לִטְבֹּל אֶת בְּגָדָיו בְּמִקְוֵה, וְלֵאחֹר מִכֵּן לִטְבֹּל בְּעַצְמוֹ בְּמִקְוֵה וְאִזִּי יִהְיֶה טְמָא עַד הָעֶרֶב לֵאחֹר טְבִילָתוֹ⁵²⁸, **וְהִנָּשָׂא אֶת נִבְלָתָהּ יִכְבֵּס בְּגָדָיו וְטָמְא עַד הָעֶרֶב** וְכֵן מִי שֶׁנוֹשֵׂא נִבְלָה שֶׁל בְּהֵמָה טָהוֹרָה, צָרִיךְ לִטְבֹּל אֶת בְּגָדָיו בְּמִקְוֵה, לִטְבֹּל בְּעַצְמוֹ בְּמִקְוֵה, וְאִזִּי עֲדִיין יִהְיֶה טְמָא עַד הָעֶרֶב שֶׁלֵּאחֹר טְבִילָתוֹ⁵²⁹: **(מֵא) וְכָל הַשֶּׂרֶץ הַשֶּׂרֶץ עַל הָאָרֶץ שֶׁקֶץ הוּא לֹא יֵאֱכַל** אֲסוּר לָכֶם לֵאכֹל כָּל שֶׂרֶץ הַשּׁוֹרֵץ עַל הָאָרֶץ, וְחִזְרָה הַתּוֹרָה עַל דִּין זֶה כְּדִי לִלְמַד שֶׁמִּי שֶׁאוֹכֵל שֶׂרֶץ, עוֹבֵר עָלָיו בְּכֵמָה לְאוּיִן⁵³⁰: **(מֵב) כָּל הוֹלֵךְ עַל גַּחֲזִין בַּעַל חַיִּים שֶׁהוֹלֵךְ עַל הַבֶּטֶן שְׁלוֹ, וְהַכּוֹנֵה הִיא לִנְחֹשׁ**⁵³¹, **וְכָל הוֹלֵךְ עַל אַרְבַּע** וְכֵן כָּל שֶׂרֶץ הַהוֹלֵךְ עַל אַרְבַּע, כֹּאשֶׁר הַכּוֹנֵה הִיא לְעִקְרָב וְחִיפּוֹשִׁיּוֹת⁵³², **עַד כָּל מְרֻבָּה רַגְלִים** וְכֵן בַּעַל חַיִּים שִׁישׁ לוֹ הֶרְבֵּה רַגְלִים, כְּגוֹן בַּעַל חַיִּים שֶׁנִּקְרָא נֶדֶל⁵³³, **לְכָל הַשֶּׂרֶץ הַשֶּׂרֶץ עַל הָאָרֶץ** הַתּוֹרָה מִסְכֶּמֶת וְאוֹמֶרֶת: כָּל שֶׂרֶץ שֶׁשּׁוֹרֵץ עַל הָאָרֶץ, כָּל שֶׂרֶץ שֶׁהוֹלֵךְ בְּצוּרָה נִמּוּכָה, לֹא תֵאֱכָלוּם כִּי שֶׁקֶץ הֵם אֵל תֹּאכְלוּ אוֹתָם, כִּיוּן שֶׁהֵם אֲסוּרִים בִּאֲכִילָה: **(מֵג) אֵל תִּשְׁקְצוּ אֶת נִפְשֵׁיכֶם בְּכָל הַשֶּׂרֶץ הַשֶּׂרֶץ** אֵל

⁵²² רש"י. א"ע: מים שאינם במעיין, שנוגעים בנבלה, נטמאים, וכן פירש הרמב"ן.

⁵²³ רש"י.

⁵²⁴ רש"י. רמב"ן: לעיל התורה חידשה את הדין של אכל שנמצא בכלי חרס, ואילו כאן התורה דיברה באוכל שלא נטמא מאוויר כלי חרס. או שהתורה חידשה כאן, שלא רק אוכל נטמא, אלא גם זרעים.

⁵²⁵ רש"י.

⁵²⁶ רש"י בפס' כו' ורשב"ם אצלנו.

⁵²⁷ א"ע.

⁵²⁸ רש"י. רשב"ם: מדובר כאן על שיעור נשיאה שהוא בכזית או שמדובר במי שסתם אוכל חלק מהנבלה. אמנם רש"י לא קיבל את הפירוש שמדובר במי שאוכל מהנבלה כפשוטו, שהרי רק בנבלת העוף האדם נטמא. רמב"ן: התורה באה ללמד אותנו שמי שאוכל נבלה, אין טומאתו חמורה יותר ממי שנושא את הנבלה, והסיבה שהתורה כתבה את הדין של אוכל נבלה בבהמה טהורה היא שדיבר הכתוב בהווה, והאדם אוכל בהמות טהורות.

⁵²⁹ רש"י.

⁵³⁰ רמב"ן.

⁵³¹ רש"י.

⁵³² רש"י.

⁵³³ רש"י.

תגעילו את נפשותיכם באכילת השרצים ששורצים על הארץ,⁵³⁴ ולא תטמאו בהם ואל תיטמאו על ידי שתאכלו את השרצים,⁵³⁵ ונטמאתם בהם אם תיטמאו באכילת שרצים בעולם הזה, אני ה' אטמא אתכם בעולם הבא⁵³⁶: (מד) כי אני יקוק אלהיכם הסיבה שאני ה' מצווה אתכם שלא לאכול ולא להיטמא בשרצים היא, כיוון שאני ה' אלוקיכם, והתקדשתם והייתם קדשים כי קדוש אני ואתם בני ישראל, צריכים להיות קדושים, כמו שאני (ה') קדוש, ולכן אסור לכם להיטמא באכילת שרצים,⁵³⁷ ולא תטמאו את נפשותיכם בכל השרץ הרמש על הארץ אל תטמאו את נפשותיכם באכילת שרצים שהולכים בסמוך לארץ⁵³⁸: (מה) כי אני יקוק המעלה אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלהים (הסיבה שאתם צריכים להיות קדושים היא) כיוון שאני ה' העליתי אתכם מארץ מצרים כדי להיות לכם לאלוקים, וכדי שתקיימו את מצוותי,⁵³⁹ והייתם קדשים כי קדוש אני ולכן עליכם להידמות אליי ולהיות קדושים, כמו שאני (ה') קדוש⁵⁴⁰: (מו) זאת תורת הבהמה והעוף וכל נפש החיה הרמשת במים ולכל נפש השרצת על הארץ זאת הסיבה (כדי שתהיו קדושים) שציוויתי אתכם את כל ההלכות הקשורות למאכלות האסורות שנכתבו בפסוקים האחרונים, איסורי המאכלות בבהמות, בעופות ובכל בעל חיים שמתנועע במים, ובכל בעל חיים ששורץ על הארץ⁵⁴¹: (מז) להבדיל בין הטמא ובין הטהור כדי שתוכלו להבדיל בין בהמה טמאה לבהמה טהורה,⁵⁴² ובין החיה הנאכלת ובין החיה אשר לא תאכל וכן כדי שתוכלו להבדיל בין חיה שמותר לכם לאכול לחיה שאסור לכם לאכול⁵⁴³:

פרשת תזריע

ויקרא פרק יב

(א) וידבר יקוק אל משה לאמר: (ב) דבר אל בני ישראל לאמר דבר אל בני ישראל ותאמר להם, אשה כי תזריע אם אישה תתעבר ותהיה בהריון,⁵⁴⁴ וילדה זכר אם האישה תלד זכר, וטמאה שבעת ימים כימי נדת דותה תטמא אישה שיוולדת זכר תהיה טמאה שבעה ימים, כשם שאישה שטמאה

⁵³⁴ רש"י + א"ע. אוה"ח: התורה הזהירה כאן שאדם יזהר שלא יאכל שרצים בשוגג, כיוון שפעולת הטומאה על הנפש מתקיימת גם כאשר האכילה היא בשוגג.

⁵³⁵ רש"י.

⁵³⁶ רש"י. א"ע: אל תיטמאו בהם, והמילה ונטמאתם חסרה א', או שהכוונה היא לשורש אחר, ופירוש המילה ונטמאתם הוא מלשון לטמטם.

⁵³⁷ רש"י.

⁵³⁸ רש"י. אוה"ח: יש כאן הבטחה לישראל שלא ייטמאו על ידי השרצים. כן פירש אוה"ח שרמז כאן שהגויים לא ישלטו על ישראל, שהרי הגויים נמשלו לשרצים.

⁵³⁹ רש"י.

⁵⁴⁰ ספורנו. כלי יקר: הסיבה שהתורה הדגישה את עניין הקדושה דווקא בשרצים היא, שהשרצים ההולכים בסמוך לעפר, הם קרובים אל העפרות ואל הטומאה, ולכן התורה אסרה על אדם מישראל לאכלם, כדי שהאדם מישראל לא יקבל את הטומאה מהם. בבהמות, ה' ציווה על השחיטה, כדי להוציא מהבהמה את הטומאה שבא לה מהעפרות, ואילו אצל הדגים אין קשר לעפר, ולכן אין צורך לשחטם.

⁵⁴¹ ספורנו.

⁵⁴² אונקלוס. רש"י: אין צורך להבדיל בין חיה שהיא ממש טהורה לחיה שהיא ממש טמאה, שהרי התורה נתנה בהם סימנים ברורים, אלא הכוונה היא לחיה שנשחט חצי הקנה, לחיה שנשחטה כל הקנה.

⁵⁴³ אונקלוס. רש"י לשיטתו שהכוונה היא לבהמה שנולדו בה סימני טרפה ועדיין היא כשרה, לבין חיה שנולדה בה סימני טרפה ועכשיו היא טריפה.

⁵⁴⁴ רשב"ם. הטעם שהתורה האריכה וכתבה את עניין הזריעה הוא כדי לרבות מקרה שהולד נולד מחוי (רש"י).

בטומאת נידה טמאה שבעה ימים⁵⁴⁵: (ג) וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי בְּיוֹם הַשְּׁמִינִי לְלִידָהּ, יְמוּל בְּשָׂר עֶרְלָתוֹ יְמוּלוּ אֶת בְּשַׂר הָעֶרְלָה שֶׁל הַתִּינוּק שְׁנוּלָד, יַעֲשׂוּ לְתִינוּק בְּרִית מִלָּה⁵⁴⁶: (ד) וּשְׁלֹשִׁים יוֹם וּשְׁלֹשָׁת יָמִים בְּמִשְׁךְ שְׁלֹשִׁים וּשְׁלֹשָׁה הַיָּמִים שְׁלֹאֲחֵר שְׁבַעַת הַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים, יִשְׁנֶה שְׁלֹשָׁה מְרַכִּיבִים בְּדִין הָאִשָּׁה: (1) תִּשָּׁב בְּדָמֵי טְהָרָה כֹּל דָּם שֶׁתִּרְאֶה הָאִשָּׁה הַיּוֹלֶדֶת בְּמִשְׁךְ שְׁלֹשִׁים וּשְׁלֹשָׁה הַיָּמִים שְׁלֹאֲחֵר הַלִּידָהּ, יִיחָשֵׁב לְדָם טְהוֹר וְלֹא לְדָם זֵבֶה אוֹ נִידָה⁵⁴⁷, (2) בְּכָל קֹדֶשׁ לֹא תִגַּע אֲסוּר לְאִשָּׁה הַיּוֹלֶדֶת לֵאכּוֹל בְּשַׂר קִדְּשִׁים וּפִירוֹת תִּרְוֹמָה בְּמִשְׁךְ שְׁלֹשִׁים וּשְׁלֹשָׁה יָמֵי הַטְּהָרָה⁵⁴⁸, (3) וְאֵל הַמִּקְדָּשׁ לֹא תֵבֵא וְכֵן אֲסוּר לְאִשָּׁה הַיּוֹלֶדֶת לְהִיכַנֵּס לַחֲצַר אוֹהֶל מוֹעֵד, אוֹ בִּזְמַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אֲסוּר לְאִשָּׁה הַיּוֹלֶדֶת לְהִיכַנֵּס לְעֹזָרָה שֶׁבְּמִקְדָּשׁ⁵⁴⁹, עַד מְלֵאת יָמֵי טְהָרָה עַד שִׁסְתֵּימָם שְׁלֹשִׁים וּשְׁלֹשָׁה יָמֵי הַטְּהָרָה: (ה) וְאִם נִקְבְּהָ תֵלֵד אִם הָאִשָּׁה הַיּוֹלֶדֶת תֵּלֵד נִקְבָּהּ, וְטִמְאַהּ שְׁבַעִים כְּנֻדָּתָהּ הָאִשָּׁה שֶׁתֵּלֵד נִקְבָּהּ תִּהְיֶה טְמָאָה בְּמִשְׁךְ שְׁנֵי שָׁבוּעוֹת, אַרְבַּעַת עֶשֶׂר יָמִים, כְּמוֹ שֶׁאִשָּׁה נִידָה טְמָאָה, וְשְׁשִׁים יוֹם וּשְׁשָׁת יָמִים תִּשָּׁב עַל דָּמֵי טְהָרָה (לֵאחֲרֵי הַשְּׁבוּעִיִּים), הָאִשָּׁה טְהוֹרָה בְּמִשְׁךְ שִׁשִּׁים וְשֵׁשֶׁה יָמִים, גַּם אִם רָאִתָּה דָם, הָאִשָּׁה עֲדִיין טְהוֹרָה וְאִין אֲנוֹ אוֹמְרִים שֶׁזֶהוּ דָם נִידָה אוֹ דָם זֵבֶה: (ו) וּבְמֵלֵאת יָמֵי טְהָרָה לְבֵן אוֹ לְבַת כֹּאשֶׁר מִסְתֵּימִים יָמֵי הַטְּהָרָה שֶׁל הָאִשָּׁה הַיּוֹלֶדֶת: לְבֵן שְׁלֹשִׁים וּשְׁלֹשָׁה יָמִים, וּלְבַת, שִׁשִּׁים וְשִׁשִּׁים יָמִים, תִּבְיֵא הָאִשָּׁה הַיּוֹלֶדֶת תִּבְיֵא לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ, כִּבְשָׁ בֶן שְׁנָתוֹ לְעֹלָה (הָאִשָּׁה תִּבְיֵא) כִּבֵּשׁ שְׁעוֹד לֹא מִלֵּאָה לוֹ שְׁנָה, לֶשֶׁם קֶרֶבן עוֹלָה⁵⁵⁰, וּבֶן יוֹנָה אוֹ תֵר לְחֻטָּאת וְלֶשֶׁם קֶרֶבן חֻטָּאת תִּבְיֵא הָאִשָּׁה הַיּוֹלֶדֶת אֶת אֶחָד הָעוֹפוֹת, אוֹ יוֹנָה, אוֹ תוֹר, אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד אֶל הַכֹּהֵן הָאִשָּׁה מִבִּיָּאָה אֶת קֶרְבָּנוֹתֶיהָ אֶל הַכֹּהֵן בְּפֶתַח אוֹהֶל מוֹעֵד: (ז) וְהִקְרִיבוּ לִפְנֵי יְקֹנֶךָ הַכֹּהֵן יִקְרִיב אֶת הַקֶּרֶבן שֶׁהָאִשָּׁה הִבִּיָּאָה לְאוֹהֶל מוֹעֵד, אֶת קֶרֶבן הָעוֹלָה וְאֶת קֶרֶבן הַחֻטָּאת⁵⁵¹, וְכִפֹּר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן יִכְפֹּר לְאִשָּׁה עַל

⁵⁴⁵ רש"י. א"ע: טעם הטומאה במשך שבעה ימים היא, כיוון שזהו תקופת הזמן בו האשה מתרפאת. בפירוש המילה דותה, נחלקו המפרשים. רש"י כתב שזהו מלשון זיבה מהגוף, או מלשון מדוה שהוא לשון מחלה, וכן כתב הא"ע ורשב"ם. רמב"ן כתב שפירוש המילה היא צער. רשב"ם כתב שהמילה נידה היא מלשון שהאשה מנוודת ומרוחקת מבעלה. בטעם הטומאה כתב הכל' יקר שזהו טהרה מחטא חוה, ולכן הנוול נמול ביום השמיני, כיוון שגם התינוק צריך להיטהר כמו אימא שלו. ספורנו אומר שאז כבר התעכל הדם שהולד אכל בטן אמו. אוה"ח: כדי שיעבור שבת על הנוול.

⁵⁴⁶ אוה"ח: הטעם שהתורה חזרה וכתבה את דין הברית מילה, למרות שכבר כתבה זאת אברהם אבינו הוא: א. כדי ללמד אותנו שמילה דוחה שבת, ואם התורה הייתה כותבת דין זה אצל האבות, היינו אומרים שרק אצל האבות מילה דוחה שבת, מכיוון ששבת לא ניתנה לאבות. ב. לא היה מקום לצוות את האבות על מילה בשבת, שהרי ברור שאצל האבות מילה תדחה שבת, שהרי לא צוו על השבת. ג. כדי לומר לנו שבזכות שמירה על מצות נידה, יזכה לבן זכר ולקיים בו ברית מילה.

⁵⁴⁷ רש"י, ופירש מילת תשב, שתתעכב. רמב"ן פירש שתשב, היינו, שהאשה מותרת לבעלה, גם אם ראתה דם. לאחר מכן פירש הרמב"ן שפירוש ישיבה, היינו שתשב במקום המיוחד לנשים הנידות, כיוון שכולם מרחיקים את הנידה כמו שמרחיקים את המצורע, והאשה היולדת תשב במקום בו ישיבה כשהייתה נידה עוד 33 ימים. בפירוש דמי טהרה פירש הרמב"ן שהכוונה היא שהתורה הוסיפה לאשה עוד 33 ימים ימים כדי להמשיך ולהתנקות מהדם שלה.

⁵⁴⁸ רש"י.

⁵⁴⁹ א"ע.

⁵⁵⁰ א"ע.

⁵⁵¹ א"ע. רש"י: מכך שהתורה כתבה והקריבו בלשון יחיד, משמע, שרק קרבן אחד מעכב את האשה מלאכול בקדשים, והיא קרבן החטאת. אוה"ח: והקריבו הוא על הכבש לעולה, וכיפר עליה מוסב על הקרבת קרבן החטאת.

ידי שמקריב את קרבנותיה,⁵⁵² וְטָהֲרָה מִמָּקָר דְּמִיָּה לאחר הקרבת הקרבנות, האישה מיטהרת מטומאת דמיה.⁵⁵³ לאחר הקרבת הקרבנות, מותר לאישה לאכול בשר קדשים, זאת תִּזְכֹּר הִלְדָּת לזָכָר או לנִקְבָּה אלו הם החוקים הקשורים למי שילדה זכר או נקבה: (ח) וְאִם לֹא תִמְצָא יָדָהּ דִּי שָׁה אִם ידה של האישה אינה משיגה לקנות כבש לעולה, אם לאישה אין מספיק כסף כדי לקנות את הכבש לעולה, וְלִקְחָה שְׁתֵּי תָרִים או שְׁנֵי בָנֵי יוֹנָה האישה תביא לקרבן שני תורים או שני יונים, אֶחָד לְעֹלָה וְאֶחָד לְחֻטָּאת אחד מהעופות שהאישה תביא יהיה לשם קרבן עולה במקום הכבש, והעוף השני יהיה לשם קרבן חטאת. לדוגמא: אם האישה מביאה שתי תורים, תור אחד משמש לשם קרבן עולה במקום הכבש, והתור השני משמש לשם קרבן חטאת, וְכִפֹּר עָלֶיהָ הַפֶּהָ וְטָהֲרָה הכהן יכפר לאישה, על ידי שיקריב את קרבנותיה, ולאחר מכן האישה תהיה טהורה ויהיה מותר לה לאכול קרבנות:

ויקרא פרק יג

(א) וַיְדַבֵּר יְקֹזֶק אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן לֵאמֹר ה' אֵמַר אֶל מֹשֶׁה שִׂיֵּאמֶר לְאַהֲרֹן:⁵⁵⁴ (ב) אָדָם כִּי יִהְיֶה בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ שָׂאת או סִפְחָת או בִּהְרָת אם בעורו של האדם יהיו אחד מהנגעים הבאים: שאת, ספחת או בהרת. נגעים אלו הם מחלות המופיעות בעור האדם, ויש ביניהם שוני, בעיקר בצבע שלהם,⁵⁵⁵ וְהָיָה בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ לִנְגַע צִרְעָת הנגע יהיה כעין צרעת, כל מקום בו יש נגע לבן בעור, הרי שהדבר נקרא צרעת, אלא שיש לבדוק אם נגע זה הוא הצרעת שמטמאת את האדם,⁵⁵⁶ וְהוּבָא אֶל אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן או אֶל אֶחָד מִבְּנָיו הַכֹּהֲנִים האדם שהנגע הופיע בעורו, יבא אל אהרון או לאחד מצאצאיו הכהנים, כיוון שרק כהן יכול לטמא ולטהר נגע.⁵⁵⁷ (ג) וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת הַנֶּגֶעַ בְּעוֹר הַבָּשָׂר הכהן רואה את הנגע שנמצא בעור הבשר של האדם, כדי להחליט אם הנגע טמא או לא, וְשָׁעַר בִּנְגַע הַפֶּה לָבָן אם הכהן רואה שיש לפחות שתי שערות לבנות באזור הנגע,⁵⁵⁸ וּמִרְאָה הַנֶּגֶעַ עִמֹּק מֵעוֹר בְּשָׂרוֹ ובגלל שבנגע יש שערות לבנות, הרי זה נראה כאילו מקום הנגע עמוק יותר משאר העור,⁵⁵⁹ נֶגַע צִרְעָת הוּא הרי שהנגע הוא נגע צרעת המטמא את האדם,⁵⁶⁰ וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן כאשר הכהן רואה נגע צרעת זה, וְטִמָּא אֹתוֹ הכהן מטמא את האדם הצרוע, על ידי שאומר לו שהוא

⁵⁵² ספורנו: חטא האישה הוא בכך שמחשבתה עוסקת במשך כל הימים האלה בפעולת הלידה. רמב"ן: הכפרה היא על הרפואה שהאישה התרפאה לאחר הלידה, ולפי חז"ל הכפרה היא על שבשעת הלידה נשבעת ואומרת שהיא לא תלד יותר. כלי יקר: הכפרה היא על חטא חוה.

⁵⁵³ אונקלוס.

⁵⁵⁴ רמב"ן. בפירושו הראשון כתב שגם אהרון זכה כאן לנבואה, כיוון שכל דיני טומאה וטהרה נעשים על פי הכהן. ולא ציווה כאן לומר לבני ישראל, כיוון שהכל נעשה על פי הכהנים, וגם הכהנים יכריחו את בני ישראל להיטהר, ואילו בזב כן אמר לצוות את בני ישראל כיוון ששם הכל נעשה בסתר.

⁵⁵⁵ רש"י. ספורנו: חליים אלו באים על האדם, במקרה ולא נטהר הזרע מדם הנידה.

⁵⁵⁶ רשב"ם. רמב"ן: נגעים אלו אינם עדיין צרעת, אלא שרצתה התורה להרחיק את הנגע הזה מתחילתו. כלי יקר: מצורע היו מוציא רע, שהקב"ה מראה שהוא חנף ומוציא החוצה את האמת שהוא מדבר לשון הרע על אנשים.

⁵⁵⁷ רש"י. א"ע: "והובא", גם בעל כרחו.

⁵⁵⁸ רש"י.

⁵⁵⁹ רש"י עפ"י רמב"ן, ועיין ברמב"ן שמסביר את העומק בצורה אחרת.

⁵⁶⁰ ספורנו: ישנם שלשה שלבים בנגע: התחלת הנגע נקרא רק נגע, ההמשך נקרא צרעת והסיום נקרא נגע צרעת. כלי יקר (בפס' מה'): צרעת היא המחלה ונגע הוא החטא בו חטא האדם.

טמא⁵⁶¹: (ד) וְאִם בְּהֶרֶת לְבָנָהּ הוּא בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ אִם הִנֵּג שֶׁנִּמְצָא בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ שֶׁל הָאָדָם הַמְּנוּגָע הוּא בִּהְרֵת לְבָנָהּ, וְעִמָּק אֵין מְרָאָה מִן הָעוֹר וּשְׁעָרָה לֹא הִפָּךְ לָבָן וְהָעוֹר הִנֵּגוּעַ בְּבִהְרֵת הַלְּבָנָהּ אֵינוֹ נִרְאָה עִמּוֹק יוֹתֵר מִשָּׂאֵר הַבָּשָׂר, הַיּוֹת וְאֵין בּוֹ שְׁעֵרוֹת לְבָנוֹת,⁵⁶² וְהַסְּגִיר הִכְהִין אֶת הַנֵּגַע שְׁבַעַת יָמִים הִכְהִין יִסְגִיר אֶת הָאָדָם הַמְּנוּגָע בְּבִית אַחֵר בְּמִשְׁךְ שְׁבַעַת יָמִים⁵⁶³: (ה) וְרָאָהוּ הִכְהִין בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי אוֹתוֹ כִּהֵן רוֹאֵה אֶת הָאָדָם הַמְּנוּגָע בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי שֶׁל יָמֵי הַסְּגִיר, וְהִנֵּה הַנֵּגַע עֲמֵד בְּעֵינָיו אִם נִגַּע הִבְהֵרֵת נִשְׂאָר כְּפִי שֶׁהִיָּה, הַנֵּגַע נִרְאָה בְּאוֹתוֹ מִרְאָה כְּפִי שֶׁנִּרְאָה בְּיוֹם הָרֵאשׁוֹן שֶׁרָאָה הִכְהִין אֶת הָאָדָם הַמְּנוּגָע,⁵⁶⁴ לֹא פָּשָׂה הַנֵּגַע בְּעוֹר וְכֵן לֹא הִתְפַּשֵּׁט הַנֵּגַע בְּעוֹר לֵאחֹר שְׁבַעַת הַיָּמִים,⁵⁶⁵ וְהַסְּגִירוֹ הִכְהִין שְׁבַעַת יָמִים שְׁנִית הִכְהִין מִסְּגִיר אֶת הָאָדָם הַמְּנוּגָע לְמִשְׁךְ שְׁבַעַת יָמִים נֹסְפִים: (ו) וְרָאָה הִכְהִין אוֹתוֹ בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי שְׁנִית הִכְהִין רוֹאֵה אֶת הָאָדָם הַמְּנוּגָע בְּיוֹם הָאַחֲרוֹן שֶׁל יָמֵי הַסְּגִיר הַשְּׁנִי, וְהִנֵּה בְּהֵה הַנֵּגַע אִם הַמְּקוֹם הַמְּנוּגָע בְּעוֹר הִפָּךְ לִהְיוֹת כֶּהָ יוֹתֵר,⁵⁶⁶ וְלֹא פָּשָׂה הַנֵּגַע בְּעוֹר וְכֵן הַנֵּגַע לֹא הִתְפַּשֵּׁט יוֹתֵר בְּעוֹר, וְטָהֲרָו הִכְהִין הִכְהִין מִטְהַר אֶת הָאָדָם הַמְּנוּגָע. (אֹלֶם, אִם לֵאחֹר שְׁבֻעַת הַסְּגִיר הַשְּׁנִי, הַנֵּגַע נִשְׂאָר בְּעֵינוֹ, וְנִרְאָה אוֹתוֹ דְּבַר כְּמוֹ שֶׁנִּרְאָה בְּשַׁעַת הַסְּגִיר, הָאָדָם טָמֵא),⁵⁶⁷ מְסַפַּחַת הִיא הַנֵּגַע אֵינוֹ צָרַעַת, אֲלֵא הוּא מְסַפַּחַת. מְסַפַּחַת הִיא נִגַּע טְהוֹר,⁵⁶⁸ וְכִבֵּס בְּגָדָיו וְטָהַר הָאָדָם הַמְּנוּגָע צָרִיךְ לְטַבֵּל אֶת בְּגָדָיו, לְטַבֵּל בְּמִקְוֵה וְכֵן הוּא נְטָהַר. אֲמֵנָּה, הַנֵּגַע שֶׁל אָדָם זֶה הִיָּה טְהוֹר, אֲךָ כִּיווֹן שֶׁהַסְּגִיר אוֹתוֹ, הוּא צָרִיךְ לְטַבֵּל וּלְהַטְבִּיל אֶת בְּגָדָיו⁵⁶⁹: (ז) וְאִם פָּשָׂה תִּפְשָׂה הַמְּסַפַּחַת בְּעוֹר אַחֲרֵי הָרֵאשׁוֹן אֶל הִכְהִין לְטָהֲרָתוֹ אִם הַמְּסַפַּחַת הִתְפַּשְּׁטָה לֵאחֹר שֶׁהָאָדָם הַמְּנוּגָע נְטָהַר עַל יְדֵי הִכְהִין, וְנֹאמַר לוֹ שֶׁהִיָּתָה לוֹ מְסַפַּחַת,⁵⁷⁰ וְנִרְאָה שְׁנִית אֶל הִכְהִין הָאָדָם הַמְּנוּגָע צָרִיךְ לְבֹא שׁוֹב אֶל הִכְהִין: (ח) וְרָאָה הִכְהִין הִכְהִין רוֹאֵה אֶת הַנֵּגַע, וְהִנֵּה פָּשְׁתָה הַמְּסַפַּחַת בְּעוֹר וְאִם הַמְּסַפַּחַת הִתְפַּשְּׁטָה בְּעוֹר, וְטָמֵא הִכְהִין הִכְהִין יִטְמָא אֶת הָאָדָם הַמְּנוּגָע שֶׁהַמְּסַפַּחַת שֶׁל הַתְּפַשְּׁטָה, צָרַעַת הוּא כִּיווֹן שֶׁהַמְּסַפַּחַת הִיא בְּאֵמֶת צָרַעַת, וְדִינוֹ שֶׁל אָדָם זֶה הוּא כְּמִצּוֹרֵעַ מִוְּחַלֵּט כְּפִי שֶׁנִּרְאָה בַּפְּסוּקִים הַבָּאִים⁵⁷¹: (ט) נִגַּע צָרַעַת כִּי תִהְיֶה בְּאָדָם אִם יִהְיֶה בְּאָדָם נִגַּע צָרַעַת, וְהִוָּבֵא אֶל הִכְהִין הָאָדָם הַמְּנוּגָע יוֹבֵא אֶל הִכְהִין: (י) וְרָאָה הִכְהִין הִכְהִין יִרְאָה אֶת הַנֵּגַע, וְהִנֵּה שָׂאת לְבָנָהּ בְּעוֹר אִם יֵשׁ בְּעוֹר נִגַּע שֶׁנִּקְרָא שֶׂאת שֶׁהִיא לְבָנָהּ (מִרְאָה

⁵⁶¹ רש"י.

⁵⁶² עפ"י רמב"ן בפס' ג'. אמנם רש"י כתב כאן שאין הוא יודע את הפירוש של פסוק זה, כיוון שכתב בפס' ג' שכל מראה לבן הוא עמוק מעור הבשר. רשב"ם וספורנו: לובן ספציפי זה אינו עמוק יותר מעור הבשר.

⁵⁶³ רש"י.

⁵⁶⁴ רש"י. רמב"ן: הכהן אינו מודד את הנגע, אלא בודק בעיניו.

⁵⁶⁵ רש"י וא"ע.

⁵⁶⁶ רש"י. א"ע: הכוונה היא שהמקום המנוגע הפך קטן יותר, יש פחות עור שהוא נגוע, ופירוש שהנגע לא פשה, היינו שלא פשה למקום אחר.

⁵⁶⁷ רש"י. דברי רש"י כאן הינם קשים מאוד, והרמב"ם כתב בהלכות צרעת שאם הנגע עמד בעינו, האדם טהור וכתב זאת עפ"י המשנה בנגעים, ואם כן, כיצד ייתכן שרש"י כאן כתב שהנגע טהור. מפשט הפסוק אכן עולה כדברי רש"י, אך רש"י עצמו כותב עפ"י חז"ל גם כאשר דרשת חז"ל סותרת את פשט הפסוק (למשל בפירוש עין תחת עין), וכן הקשה הרמב"ם כאן על אתר. הרא"ם הסביר שהמשנה בנגעים מטהרת את המצורע בשני תנאים: א. לא היה פשיון והשטח העור הנגוע הוא אותו באותו גודל כמו לפני ימי ההסגר. ב. מראה הנגע השתנה למראה אחר של נגע, אך אם הנגע נראה באותו מראה, גם אם הוא נשאר באותו גודל האדם טמא.

⁵⁶⁸ רש"י.

⁵⁶⁹ רש"י. א"ע: "וטהר" היינו שהכהן מכריז בפיו שאדם זה טהור. אוה"ח: מספחת היא נגע שאדם צריך ג"כ להיטהר ממנו, וכנראה שבא על האדם על אבק לשון הרע.

⁵⁷⁰ כלי יקר מחשב שכאשר האדם טהור, הרי שזהו בגלל שחזר בתשובה, ולכן רפואתו קרובה.

⁵⁷¹ רש"י.

שאת הוא מראה המטמא את האדם, ודין מחיה שווה בכל סוגי נגעי העור (הבריא), וְהִיא הַפֶּכֶה שֶׁעַר לָבָן השאת הפכה את השערות במקום הנגוע לשערות לבנות, וּמַחֲיֵית בָּשָׂר חִי בַשָּׂאֵת או שבאמצע המקום הנגוע, יש בשר חי. כלומר: האדם טמא באחד התנאים הבאים: אם יש לו שערות לבנות באזור הנגוע, או אם יש בשר חי בתוך הנגע.⁵⁷² (יא) צִרְעַת נוֹשֶׁנֶת הוּא בְּעוֹר בָּשָׂרוֹ יש נגע ישן של צרעת בעור בשרו, והבשר החי מכסה על נגע זה,⁵⁷³ וְטִמְאֻ הַכֹּהֵן הכהן מטמא את האדם שיש בנגע שלו בשר חי (וכמובן שהדין כן גם אם יש לו שערות לבנות), לֹא יִסְגְּרוּ אֵין הכהן צריך להסגיר את האדם שיש בו שאת שיש בה שערות לבנות או בשר חי, כִּי טִמֵּא הוּא כיוון שאדם זה הוא טמא מוחלט: (יב) וְאִם פָּרוּחַ תִּפְרַח הַצִּרְעַת בְּעוֹר אם הצרעת תפרח, תתפשט, בכל עור האדם, וְכִסְתָּהּ הַצִּרְעַת אֵת כָּל עוֹר הַנֶּגַע מֵרֹאשׁוֹ וְעַד רַגְלָיו ואם הצרעת תכסה את כל גופו של האדם: מראשו ועד רגליו, לְכֹל מֵרָאֵה עֵינַי הַכֹּהֵן בכל מקום על גופו של האדם המנוגע שהכהן יסתכל, הוא יראה את הצרעת: (יג) וְרָאָה הַכֹּהֵן וְהֵנִיחָה כִסְתָּהּ הַצִּרְעַת אֵת כָּל בָּשָׂרוֹ הכהן יראה שהצרעת כיסתה את כל גופו של האדם המנוגע, וְטָהַר אֵת הַנֶּגַע הכהן יטהר את נגע הצרעת, בָּלוּ הַפֶּךְ לָבָן אם כל גופו של האדם המנוגע הפך ללבן, טָהוֹר הוּא האדם המנוגע טהור: (יד) וּבְיוֹם הִרְאֹתָ בּוֹ בָּשָׂר חִי בְיוֹם שִׁירָאָה בנגע בשר חי,⁵⁷⁴ וְטִמְאֻ הַכֹּהֵן הכהן יטמא האדם המנוגע יהיה טמא: (טו) וְרָאָה הַכֹּהֵן אֵת הַבָּשָׂר הַחִי וְטִמְאֻ הכהן יראה את הבשר החי שנמצא בגוף האדם המנוגע, לאחר שהצרעת הייתה על כל גופו של האדם המנוגע, ויטמא אותו, הַבָּשָׂר הַחִי טִמֵּא הוּא הבשר החי טמא, צִרְעַת הוּא הבשר החי הוא צרעת.⁵⁷⁵ (טז) או כִּי יָשׁוּב הַבָּשָׂר הַחִי וְנִהְפֶּךְ לְלָבָן אם הבשר החי יחזור להיות לבן, וּבָא אֶל הַכֹּהֵן האדם המנוגע יחזור אל הכהן: (יז) וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן הכהן יראה את הבשר החי שהפך חזרה להיות לבן, וְהֵנִיחָה נֶהְפֶּךְ הַנֶּגַע לְלָבָן (הכהן יראה) שהבשר החי חזר להיות לבן, וְטָהַר הַכֹּהֵן אֵת הַנֶּגַע הכהן יטהר את הנגע, טָהוֹר הוּא אדם זה הוא טהור, כיוון שהבשר החי חזר להיות לבן: (יח) וּבָשָׂר כִּי יִהְיֶה בּוֹ בְּעוֹר שְׂחִין אם יהיה בעור בשר מחלה שנקראת שחין, וְנִרְפָּא וְהִשְׁחִין התרפא אבל העור עדיין לא בריא לגמרי, אלא שבמקום השחין, נוצר בעור נגע אחר חוץ משאריות השחין.⁵⁷⁶ (יט) וְהִיָּה בַּמָּקוֹם הַשְּׂחִין שֶׁאֵת לְבָנָה אם במקום בו העור היה נגע בשחין, נהיה נגע של שאת לבנה, או בְּהֵרֵת לְבָנָה אֲדַמְדָּמֶת או שבמקום בו העור היה נגע בשחין, נוצר נגע שיש בו שני צבעים: לבן ואדום,⁵⁷⁷ וְנִרְאָה אֶל הַכֹּהֵן האדם הנגע יראה אל הכהן: (כ) וְרָאָה הַכֹּהֵן אם כאשר הכהן יראה את הנגע, וְהֵנִיחָה מֵרָאֵה שְׂפָל מִן הָעוֹר וּשְׂעָרָה הַפֶּךְ לָבָן המקום הנגע בעור נראה עמוק יותר משאר העור בגלל שיש בו שערות לבנות,⁵⁷⁸ וְטִמְאֻ הַכֹּהֵן הכהן יטמא את הנגע, נֶגַע צִרְעַת הוּא הנגע שראה (השאת או הבהרת) הוא צרעת,⁵⁷⁹ בְּשָׂחִין פָּרַחַה הצרעת פרח

⁵⁷² רש"י.

⁵⁷³ רש"י.

⁵⁷⁴ רש"י: התורה כבר לימדה אותנו שמחיה מטמאת, אלא שיש 24 ראשי איברים שם מחיה אינה מטמאת, אך במקרה שיש מחיה לאחר שהגוף כולו היה לבן, גם אם המחיה היא באחד מ-24 ראשי האיברים, האדם טמא.

⁵⁷⁵ רש"י.

⁵⁷⁶ רש"י.

⁵⁷⁷ רש"י.

⁵⁷⁸ עפ"י רמב"ן בפס' ג'.

⁵⁷⁹ רש"י.

במקום בעור בו היה השחין: (כא) וְאִם יִרְאֶנָּה הַכֹּהֵן אִם כֹּאשֶׁר הִכְחֵן יִרְאֶה אֶת הַנֶּגַע, וְהֵנָּה אֵין בָּהּ שְׁעָר לִבָּן וְשִׁפְלָה אֵינָנָה מִן הָעוֹר הַמָּקוֹם הַנֶּגַע עוֹר לֹא נִרְאֶה עֲמוֹק יוֹתֵר מִשָּׂאֵר הָעוֹר, כִּיּוֹן שֶׁאֵין בּוֹ שַׁעֲרוֹת לִבְנוֹת, וְהִיא כִּהְיָה הַבָּשָׂר אֵינוֹ לִבָּן כְּמוֹ שֶׁנִּדְרַשׁ כְּדִי שִׁיחֹשֵׁב לַצִּרְעָה,⁵⁸⁰ וְהִסְגִּירוּ הַכֹּהֵן שְׁבַעֲת יָמִים הִכְחֵן יִסְגִּיר אֶת הָאָדָם הַמִּנוּגַע לְמִשְׁךְ שִׁבְעָה יָמִים: (כב) וְאִם פִּשָּׁה תִּפְשֶׂה בְּעוֹר אִם הַנֶּגַע יִתְפַּשֵּׁט בְּעוֹר, וְטִמָּא הַכֹּהֵן אֹתוֹ הִכְחֵן יִטְמָא אֶת הַנֶּגַע, נֶגַע הוּא הַנֶּגַע הַזֶּה הוּא נֶגַע טִמָּא: (כג) וְאִם תַּחֲתִיָּה תַעֲמֹד הַבְּהֵרֶת לֹא פִשָּׁתָהּ אִם הַנֶּגַע (הַשֹּׂאֵת אוֹ הַבְּהֵרֶת) יַעֲמֹד בְּמָקוֹמוֹ וְלֹא יִתְפַּשֵּׁט,⁵⁸¹ צִרְבַּת הַשְּׁחִין הוּא הַנֶּגַע אֵינוֹ צִרְעָה, אֲלֹא הוּא רוֹשֵׁם מִהַשְּׁחִין, זֶהוּ סִימָן שֶׁנוֹצַר מִהַשְּׁחִין,⁵⁸² וְטִהְרֻהוּ הַכֹּהֵן הִכְחֵן יִטְהַר אֶת הַנֶּגַע: (כד) אוֹ בָּשָׂר כִּי יִהְיֶה בְּעוֹר מִכּוֹת אִשׁ אוֹ בָּשָׂר שֶׁתִּהְיֶה בּוֹ כְּווִיָּה שֶׁנוֹצְרָה מֵאֵשׁ (אוֹ כֹּל דִּבְרַת חֵם אַחֵר),⁵⁸³ וְהִיָּתָה מַחֲיֵת הַמִּכּוֹה בַּהֲרֵת לִבְנֵה אֲדָמָה אוֹ לִבְנֵה אִם כֹּאשֶׁר מָקוֹם הָעוֹר כְּמַעֲט הִתְרַפָּא מִהַכְּווִיָּה, נּוֹצַר בְּעוֹר נֶגַע בַּהֲרֵת שֶׁהוּא מוֹרַכֵּב מִשְׁנֵי צַבָּעִים: לִבָּן וְאֶדָּם, אוֹ שֶׁהַבְּהֵרֶת הִיא רַק לִבְנָה⁵⁸⁴: (כה) וְרָאָה אֹתָהּ הַכֹּהֵן הִכְחֵן יִרְאֶה אֶת הַנֶּגַע, וְהֵנָּה נִהְפָּךְ שְׁעָר לִבָּן בַּבְּהֵרֶת וּמִרְאָה עֲמוֹק מִן הָעוֹר אִם הָעוֹר הַנֶּגַע נִרְאֶה עֲמוֹק יוֹתֵר מִשָּׂאֵר הָעוֹר, בְּגַלֵּל שִׁישׁ בּוֹ שַׁעֲרוֹת לִבְנוֹת,⁵⁸⁵ צִרְעָה הוּא בַּמִּכּוֹה פִּרְחָה נֶגַע זֶה הוּא צִרְעָה שֶׁפִּרְחָה בְּמָקוֹם בּוֹ הַבָּשָׂר הִתְרַפָּא מִהַכְּווִיָּה, וְטִמָּא אֹתוֹ הַכֹּהֵן הִכְחֵן יִטְמָא אֶת הָאָדָם הַמִּנוּגַע, נֶגַע צִרְעָה הוּא כִּיּוֹן שֶׁהַבְּהֵרֶת הִיא צִרְעָה: (כו) וְאִם יִרְאֶנָּה הַכֹּהֵן אִם הִכְחֵן יִרְאֶה אֶת הַבְּהֵרֶת, וְהֵנָּה אֵין בַּבְּהֵרֶת שְׁעָר לִבָּן וְשִׁפְלָה אֵינָנָה מִן הָעוֹר וְהָעוֹר הַנֶּגַע אֵינוֹ נִרְאֶה עֲמוֹק יוֹתֵר מִשָּׂאֵר הַבָּשָׂר, כִּיּוֹן שֶׁאֵין בּוֹ שַׁעֲרוֹת לִבְנוֹת, וְהוּא כִּהְיָה וְכֵן, הָעוֹר אֵינוֹ לִבָּן בְּמִידָה הַנִּדְרֶשֶׁת לְטוֹמְאָת צִרְעָה, וְהִסְגִּירוּ הַכֹּהֵן שְׁבַעֲת יָמִים הִכְחֵן יִסְגִּיר אֶת הָאָדָם הַמִּנוּגַע לְמִשְׁךְ שִׁבְעָה יָמִים: (כז) וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי לְאַחַר שִׁבְעַת יָמֵי הַחֲסָגָה, הִכְחֵן יִרְאֶה אֶת הַנֶּגַע, אִם פִּשָּׁה תִּפְשֶׂה בְּעוֹר אִם הַנֶּגַע הִתְפַּשֵּׁט בְּעוֹר, וְטִמָּא הַכֹּהֵן אֹתוֹ הִכְחֵן יִטְמָא אֶת הַנֶּגַע, נֶגַע צִרְעָה הוּא כִּיּוֹן שֶׁהַבְּהֵרֶת הִיא נֶגַע צִרְעָה: (כח) וְאִם תַּחֲתִיָּה תַעֲמֹד הַבְּהֵרֶת לֹא פִשָּׁתָהּ בְּעוֹר אִם לְאַחַר שִׁבְעַת יָמֵי הַחֲסָגָה, הַבְּהֵרֶת תַּעֲמֹד בְּמָקוֹמָהּ וְלֹא תִתְפַּשֵּׁט, וְהוּא כִּהְיָה וְהַבְּהֵרֶת אֵינָה לִבְנָה בְּמִידָה הַנִּדְרֶשֶׁת עַל מִנֵּת שֶׁתִּהְיֶה נִחְשָׁבֶת לַצִּרְעָה, שְׂאֵת הַמִּכּוֹה הוּא הַנֶּגַע אֵינוֹ בִּאֲמַת נֶגַע אֲלֹא יֵשׁ כֹּאן נִפְיחוֹת שֶׁנוֹצְרָה מִהַכְּווִיָּה,⁵⁸⁶ וְטִהְרֻהוּ הַכֹּהֵן הִכְחֵן יִטְהַר אֶת הַנֶּגַע, כִּי צִרְבַּת הַמִּכּוֹה הוּא כִּיּוֹן שֶׁהַנֶּגַע הוּא סִימָן שְׁנוֹתֵר מִהַכְּווִיָּה, וְאֵינָנו צִרְעָה: (כט) וְאִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יִהְיֶה בּוֹ נֶגַע בְּרָאשׁ אוֹ בִּזְקָן אִם לְאִישׁ אוֹ אִשָּׁה יִהְיֶה נֶגַע בְּשִׁיעָר שֶׁבְּרָאשׁ אוֹ בִּזְקָן⁵⁸⁷: (ל) וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת הַנֶּגַע אִם כֹּאשֶׁר הִכְחֵן יִרְאֶה אֶת הַנֶּגַע, וְהֵנָּה

⁵⁸⁰ דעת מקרא.

⁵⁸¹ רש"י.

⁵⁸² רש"י.

⁵⁸³ אונקלוס.

⁵⁸⁴ א"ע.

⁵⁸⁵ עפ"י רמב"ן לפס' ג'.

⁵⁸⁶ דעת מקרא.

⁵⁸⁷ אונקלוס.

לפי רש"י, מדובר באדם שיש בשערו שערות צהובות, ואז נקרא הנגע נתק. הרמב"ן מקשה עליו מספר קושיות ואומר שנתק הוא לאחר נשירת השיער. כל עוד השער קיים, לא שייך שיהיה בשיער דין נתק. אולם, לאחר נשירת השיער, אם צמחו במקום הנשירה שערות צהובות, אזי נקרא נתק. כמו"כ כתב הרמב"ן שחז"ל סוברים שאין צריך שיהיה בנתק את אחד הנגעים (כבהרת או שאת) אולם מפשט הכתובים נראה שכן יש צורך בכך. בהבדל שבין נתק לשיטתו לבין נגעים שקרחת, כתב שאדם מקריח טיפה ואין זו מחלה, ולכן

מִרְאֵהוּ עֵמֶק מִן הָעוֹר הַנְּגוּעַ נִרְאָה עֲמוּק יוֹתֵר מִשָּׂאֵר הָעוֹר שְׂאִינוֹ נִגּוּעַ, וְבוֹ שֵׁעַר צָהָב וְכוּן, בְּרָאשׁ אוֹ
בִּזְקָן יֵשׁ לִפְחוֹת שְׁתֵּי שַׁעֲרוֹת צְהוּבוֹת,⁵⁸⁸ דֶּקֶךְ וְכוּן הַשַּׁעֲרוֹת שֵׁשׁ בְּרָאשׁ אוֹ בִּזְקָן הֵן שַׁעֲרוֹת דְּקוֹת, כְּלוּמֹר: צְרִיךְ
שְׁנֵי תַנָּאִים לְטוּמָאָה: צִבְעָה צְהוּבָה וְשַׁעֲרוֹת דְּקוֹת,⁵⁸⁹ וְטִמְאָה אֶת הַכֹּהֵן יִטְמָא אֶת הַנֶּגַע, נִתְּקָה הוּא הַנֶּגַע
נִקְרָא נִתְּקָה, שׁוּחַז סוּג שֶׁל נֶגַע שֵׁשׁ בְּמִקּוֹם שֵׁשׁ בּוֹ שַׁעֲרוֹת,⁵⁹⁰ צִרְעַת הָרֹאשׁ אוֹ הַזָּקֵן הוּא הַנֶּגַע הַזֶּה, הַנִּתְּקָה,
הוּא צִרְעַת הָרֹאשׁ אוֹ הַזָּקֵן: (לֵא) וְכִי יִרְאֶה הַכֹּהֵן אֶת הַנֶּגַע הַנִּתְּקָה אִם כֹּאשֶׁר הַכֹּהֵן יִרְאֶה אֶת הַנֶּגַע הַנִּתְּקָה,
וְהִנֵּה אֵין מִרְאֵהוּ עֵמֶק מִן הָעוֹר אֵין הָעוֹר הַנְּגוּעַ נִרְאָה עֲמוּק יוֹתֵר מִשָּׂאֵר הָעוֹר שְׂאִינוֹ נִגּוּעַ, וְשֵׁעַר שְׁחָר
אֵין בּוֹ וְגַם אֵין בְּמִקּוֹם הַנֶּגַע שַׁעֲרוֹת שַׁחֲרוּרֹת,⁵⁹¹ וְהַסִּגִּיר הַכֹּהֵן אֶת הַנֶּגַע הַנִּתְּקָה שִׁבְעַת יָמִים הַכֹּהֵן יִסְגִּיר
אֶת הָאָדָם הַמְּנוּגָע בְּנִתְּקָה לְמִשְׁךְ שִׁבְעָה יָמִים. (אוֹלָם, אִם מִתְקַיִּימִים שְׁנֵי הַתַּנָּאִים: גַּם מִקּוֹם הָעוֹר הַנְּגוּעַ
אֵינוֹ עֲמוּק יוֹתֵר מִשָּׂאֵר הָעוֹר, וְגַם יֵשׁ בְּאֶזְרוֹ הַנְּגוּעַ שַׁעֲרוֹת שַׁחֲרוּרֹת, הַכֹּהֵן מִטְהַר אֶת הָאָדָם): (לֵב) וְרָאָה
הַכֹּהֵן אֶת הַנֶּגַע בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי אִם כֹּאשֶׁר הַכֹּהֵן יִרְאֶה אֶת הַנֶּגַע לֵאחֶר שִׁבְעַת יָמֵי הַחֲסָגָה, וְהִנֵּה לֹא פָשָׁה
הַנִּתְּקָה הַנִּתְּקָה לֹא הִתְפַּשְׁטָה, וְלֹא הָיָה בּוֹ שֵׁעַר צָהָב וְלֹא הָיוּ בְּנִתְּקָה שַׁעֲרוֹת צְהוּבוֹת, וּמִרְאֵה הַנִּתְּקָה אֵין עֵמֶק
מִן הָעוֹר וְאֵין הָעוֹר הַנְּגוּעַ נִרְאָה עֲמוּק יוֹתֵר מִשָּׂאֵר הָעוֹר שְׂאִינוֹ נִגּוּעַ. (אוֹלָם, אִם אֶחָד מִתַּנָּאִים אֵלוֹ אֵינוֹ
מִתְקַיִּים, כְּלוּמֹר: שֶׁהַנִּתְּקָה הִתְפַּשְׁטָה, אוֹ שֶׁהוֹפִיעָה בְּנִתְּקָה שַׁעֲרוֹת צְהוּבוֹת אוֹ שֶׁהָעוֹר הַנְּגוּעַ עֲמוּק מִשָּׂאֵר הַבָּשָׂר
שְׂאִינוֹ נִגּוּעַ, הָאָדָם טִמְאָה)⁵⁹²: (לֵג) וְהִתְגַּלְּחָה הָאָדָם הַמְּנוּגָע יִגְלַח אֶת הַשִּׁיעָר שֶׁלּוֹ שִׁמְסִיב לְנִתְּקָה,⁵⁹³ וְאֶת
הַנִּתְּקָה לֹא יִגְלַח וְאֶת הַנִּתְּקָה עֲצָמוֹ לֹא יִגְלַח הָאָדָם הַמְּנוּגָע, וְכוּן מִשָּׂאֵר הָאָדָם הַמְּנוּגָע שְׁתֵּי שַׁעֲרוֹת מִסְבִּיב
לְנִתְּקָה, כִּךְ שִׁיכּוֹל לְבַדּוֹק אִם הַנִּתְּקָה הִתְפַּשְׁטָה,⁵⁹⁴ וְהַסִּגִּיר הַכֹּהֵן אֶת הַנִּתְּקָה שִׁבְעַת יָמִים שְׁנִית הַכֹּהֵן יִסְגִּיר
אֶת הַנֶּגַע הַנִּתְּקָה לְמִשְׁךְ שִׁבְעָה יָמִים נוֹסָפִים: (לֵד) וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת הַנִּתְּקָה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי אִם כֹּאשֶׁר הַכֹּהֵן
יִרְאֶה אֶת הַנִּתְּקָה לֵאחֶר שִׁבְעַת יָמֵי הַחֲסָגָה הַנוֹסָפִים, וְהִנֵּה לֹא פָשָׁה הַנִּתְּקָה בְּעוֹר הַנִּתְּקָה לֹא הִתְפַּשְׁטָה בְּעוֹר,
וּמִרְאֵהוּ אֵינוֹ עֵמֶק מִן הָעוֹר וְאֵין הָעוֹר הַנְּגוּעַ נִרְאָה עֲמוּק יוֹתֵר מִשָּׂאֵר הַבָּשָׂר שְׂאִינוֹ נִגּוּעַ, וְטִהַר אֶת
הַכֹּהֵן הַכֹּהֵן יִטְהַר אֶת הַנֶּגַע, וְכִבֵּס בְּגָדָיו וְטִהַר הָאָדָם הַמְּנוּגָע יִכְבֵּס אֶת בְּגָדָיו, יִטְבּוֹל וְלֵאחֶר שִׁיגִיעַ הָעֶרֶב -
יִטְהַר⁵⁹⁵: (לֵה) וְאִם פָּשָׁה יִפְשָׁה הַנִּתְּקָה בְּעוֹר אַחֲרֵי טִהַרְתּוֹ אִם לֵאחֶר שֶׁהָאָדָם הַמְּנוּגָע נִטְהַר, הַנִּתְּקָה
יִתְפַּשֵּׁט בְּעוֹר⁵⁹⁶: (לּוֹ) וְרָאָה הַכֹּהֵן הַכֹּהֵן הַכֹּהֵן יִרְאֶה אֶת הַנֶּגַע, וְהִנֵּה פָשָׁה הַנִּתְּקָה בְּעוֹר וְאִם הַנִּתְּקָה הִתְפַּשְׁטָה
בְּעוֹר, לֹא יִבְקֹר הַכֹּהֵן לְשֵׁעַר הַצָּהָב הַכֹּהֵן אֵינוֹ צְרִיךְ לַחֲפֹשׂ שַׁעֲרוֹת צְהוּבוֹת. כִּיוּן שֶׁהַנִּתְּקָה הִתְפַּשְׁטָה, אָדָם
זֶה טִמְאָה גַּם לֵלֵא שַׁעֲרוֹת צְהוּבוֹת,⁵⁹⁷ טִמְאָה הוּא הַנֶּגַע טִמְאָה: (לּוֹ) וְאִם בְּעִינָיו עָמַד הַנִּתְּקָה אִם הַנִּתְּקָה נִשָּׂאֵר

הַדִּינִים שֶׁם שׁוּנִים. וְאֵילוֹ בִּשְׁם מִפְרָשִׁים אֲחֵרִים כְּתִב שֶׁקֶרַח הֵייוֹ כֹּאשֶׁר הִשְׁתַּמֵּשׁ בִּסֵּם שִׁמְשִׁיר אֶת הַשִּׁיעָר
וְכוּד', שֶׁאֵזַח הַשִּׁיעָר לֹא יִצְמַח שׁוֹב.
⁵⁸⁸ רש"י.

⁵⁸⁹ דעת מקרא.

⁵⁹⁰ רש"י.

⁵⁹¹ רש"י.

⁵⁹² רש"י.

⁵⁹³ רש"י.

⁵⁹⁴ רש"י.

⁵⁹⁵ רש"י. רמב"ן: לִפִּי הַפֶּשֶׁט, הַכּוּוֹנָה הִיא שֶׁלֹא יִגְלַח אֶת מִקּוֹם הַנִּתְּקָה עִם תַּעֲרָה, אֶךְ חֲז"ל פִּירְשׁוּ שֶׁהַכּוּוֹנָה הִיא
שֶׁלֹא יִגְלַח מִסְבִּיב לְנִתְּקָה, וְיִשְׁאִיר 2 שַׁעֲרוֹת.

⁵⁹⁶ א"ע.

⁵⁹⁷ אונקלוס.

א"ע.

באותו מראה שהיה כמקודם, וְשָׁעַר שְׁחַר צִמָּח בּוֹ ובמקום המנוגע צמחו שערות שחורות, או שערות בצבעים אחרים חוץ מצבע צהוב,⁵⁹⁸ נִרְפָּא הַנֶּתֶק הרי שזהו סימן שהנתק התרפא, טָהוֹר הוּא הנגע טהור, וְטָהְרוּ הַכֹּהֵן הכהן יטהר את האדם המנוגע: (לח) וְאִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יִהְיֶה בְּעוֹר בְּשָׂרָם בְּהָרֹת בְּהָרֹת לְבָנֹת אם בעור של איש או אישה יהיו כתמים לבנים: (לט) וְרָאָה הַכֹּהֵן הכהן יראה את הנגע, וְהֵנָּה בְּעוֹר בְּשָׂרָם בְּהָרֹת בְּהָרֹת לְבָנֹת אם הכתמים הלבנים אינם לבנים כל כך, אלא שהם קצת כהים,⁵⁹⁹ בִּהְיֶה הוּא פָּרַח בְּעוֹר זהו נגע הבוחק שפרח בעור, טָהוֹר הוּא נגע הבוחק הוא טהור: (מ) וְאִישׁ כִּי יִמְרֹט רֹאשׁוֹ אדם שינשרו שערות ראשו,⁶⁰⁰ קָרַח הוּא טָהוֹר הוא הרי שאותו אדם הוא אדם קרח, ולכן אין ראשו נידון בסימני נתק, אלא בסימני נגעי עור⁶⁰¹: (מא) וְאִם מִפֹּאֵת פָּנָיו יִמְרֹט רֹאשׁוֹ אם מתחילת השיפוע שעל ראשו כלפי הפנים של האדם, ינשרו שערות ראשו, (השיער שנושר ממקום השיפועים שעל הראש וקדימה נקרא גבחת ואילו השיער שנושר מהמקום בו מתחיל השיפוע של הראש ואחורנית נקרא קרחת),⁶⁰² גִּבְחָת הוּא טָהוֹר הוא (האדם) שנשרו שערות ראשו ממקום השיפוע וקדימה) נקרא גיבח וגם הוא נידון בסימני נגעי עור, ולא בסימני נגעי ראש: (מב) וְכִי יִהְיֶה בְּקֶרְחָתוֹ אוֹ בְּגִבְחָתוֹ אם במקום של הקרחת או הגבחת, נִגַּע לְבָן אֲדָמָדִם יהיה נגע המורכב משני צבעים: אדום ולבן, וכן הדין אם יש במקום הקרחת או הגבחת נגעים לבנים כמו בעור,⁶⁰³ צִרְעַת פֶּרַח הוּא בְּקֶרְחָתוֹ אוֹ בְּגִבְחָתוֹ הצרעת היא שפרחה במקום הקרחת או במקום שבו הוא גיבח⁶⁰⁴: (מג) וְרָאָה אֹתוֹ הַכֹּהֵן הכהן יראה את הנגע, וְהֵנָּה שְׂאֵת הַנֶּגַע לְבָנָה אֲדָמָדִם בְּקֶרְחָתוֹ אוֹ בְּגִבְחָתוֹ אם השאת שעל עורו של האדם המנוגע מורכבת משני צבעים: לבן ואדום (או גם סימני הלבן של צרעת העור), כִּמְרֹאֶה צִרְעַת עוֹר בְּשָׂרָה הצרעת שבמקום הקרחת או במקום בו האדם גיבח היא כאחד המראות של צרעת הבשר: שאת, בהרת או ספחת⁶⁰⁵: (מד) אִישׁ צְרוּעַ הוּא טָמֵא הוא האדם המנוגע נגוע בצרעת ולכן הוא טמא, טָמֵא יִטְמָאנוּ הַכֹּהֵן הכהן יטמא את האדם הנגוע, בְּרֹאשׁוֹ נִגְעוּ בגלל שבראש האדם הנגוע יש נגע, אך הדין הוא כן גם לשאר הנגועים בצרעת, ולא רק למי שנגוע בצרעת בראש או בגדיו⁶⁰⁶: (מה) וְהִצְרוּעַ אֲשֶׁר בּוֹ הַנֶּגַע האדם שנגוע בצרעת צריך לעשות ארבעה דברים: (1) בְּגָדָיו יִהְיוּ פְּרָמִים בגדיו של אדם שנגוע בצרעת צריכים להיות קרועים,⁶⁰⁷ (2) וְרֹאשׁוֹ יִהְיֶה פָּרוּעַ השיער של מי שנגוע בצרעת צריך להיות מגודל, אסור לו להסתפר,⁶⁰⁸ (3) וְעַל שָׂפָם יַעֲטֶה הנגוע בצרעת צריך לעטוף את החלק התחתון של פניו, עד שפמו,⁶⁰⁹ (4) וְטָמֵא טָמֵא יִקְרָא האדם הנגוע בצרעת צריך להסתובב

⁵⁹⁸ רש"י.

⁵⁹⁹ רש"י.

⁶⁰⁰ אונקלוס.

⁶⁰¹ רש"י.

⁶⁰² רש"י.

⁶⁰³ רש"י.

⁶⁰⁴ דעת מקרא.

⁶⁰⁵ א"ע.

⁶⁰⁶ רש"י.

⁶⁰⁷ רש"י.

⁶⁰⁸ רש"י.

⁶⁰⁹ רש"י.

⁶⁰⁹ א"ע. בטעם הדבר כתב רש"י שזהו כדין אבל ואילו א"ע כתב שלא יזיק ברוח פיו. אמנם בטעם קריעת בגדיו נתן הא"ע 2 טעמים, או שהוא כמנהג אבלות, או שהוא כדי שהמצורע יסתובב בצורה שונה מאשר אדם רגיל.

ולומר לכולם שהוא טמא, כדי שכולם יפרשו ממנו⁶¹⁰: (מו) כָּל יָמֵי אֲשֶׁר הִנֵּג בּוֹ כָּל זֶמֶן שֶׁהִנֵּג נִמְצָא בָאֵדָם הַמְצֹרֵעַ, יִטְמָא הִרִי שְׁאֵדָם זֶה טָמֵא, טָמֵא הוּא כִּיּוּן שֶׁהוּא טָמֵא בְּאֵמֶת,⁶¹¹ בְּדָד יֵשֵׁב הַמְצֹרֵעַ יוֹשֵׁב בִּדְּדָה, לֹא טָמְאִים נֹסְפִים שִׁישְׁבוּ אִתּוֹ,⁶¹² מִחוּץ לַמַּחֲנֶה מוֹשְׁבֵי הַמְצֹרֵעַ יוֹשֵׁב מִחוּץ לְשִׁלְשֵׁת הַמַּחֲנוֹת⁶¹³: (מז) וְהַבֶּגֶד כִּי יִהְיֶה בּוֹ נֹגַע צָרְעָתָא אִם יֵשׁ נֹגַע צָרְעָתָא בְּבִגְדִים,⁶¹⁴ בְּבִגְד צֶמֶר אוֹ בְּבִגְד פִּשְׁתִּים אִם הִנֵּג יָבוֹא בְּבִגְד הָעֵשׂוֹי מִצֶּמֶר אוֹ בְּגֵד הָעֵשׂוֹי מִפֶּשֶׁת⁶¹⁵: (מח) אוֹ בִּשְׁתִּי אוֹ, אִם הִנֵּג יִהְיֶה בְּחוּטֵי הַשְּׁתִּי שֶׁל הַבֶּגֶד, בְּחוּטִים הַנִּמְתַּחֲסִים לְאוֹרֵךְ כְּדִי לְאַרְוֹג אֶת הַבֶּגֶד, אוֹ בְּעֶרֶב אוֹ שֶׁהִנֵּג נִמְצָא בְּחוּטֵי הָעֶרֶב, בְּחוּטִים שֶׁנֶּאֱרָגִים לְרוֹחַב הַבֶּגֶד, לְפִשְׁתִּים וְלִצֶּמֶר (חוּטֵי שְׁתֵּי אוֹ עֶרֶב) הָעֵשׂוֹיִים מִפֶּשֶׁת אוֹ מִצֶּמֶר,⁶¹⁶ אוֹ בְּעוֹר אוֹ שֶׁהִנֵּג נִרְאָה בְּעוֹר גּוֹלָמִי, שְׁעוֹד לֹא הִתְחִילוּ לְעַבֹּד אִתּוֹ, וְלֹא עָשׂוּ אִתּוֹ מְאוֹמָה,⁶¹⁷ אוֹ בְּכָל מְלֶאכֶת עוֹר אוֹ שֶׁהִנֵּג נִרְאָה בְּעוֹר שֶׁעָשׂוּ בּוֹ מְלָאכָה⁶¹⁸: (מט) וְהָיָה הִנֵּג יִרְקָק אוֹ אֲדָמָדָם אִם הִנֵּג הָיָה בְּצֶבַע יֶרוֹק כֹּהֵה אוֹ בְּצֶבַע אֲדוֹם כֹּהֵה,⁶¹⁹ בְּבִגְד אוֹ בְּעוֹר אוֹ בִּשְׁתִּי אוֹ בְּעֶרֶב אוֹ בְּכָל פְּלִי עוֹר (וְהִנֵּג נִרְאָה) בְּבִגְד, אוֹ בְּעוֹר גּוֹלָמִי, אוֹ בְּחוּטֵי הַשְּׁתִּי אוֹ הָעֶרֶב אוֹ בְּכָלִי הָעֵשׂוֹי מְעוֹר, נֹגַע צָרְעָתָא הוּא הִנֵּג הוּא צָרְעָתָא, וְהִרְאָה אֶת הַכֹּהֵן יֵשׁ לְהִרְאֹת אֶת הִנֵּג לְכַהֵן: (נ) וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת הִנֵּג הַכֹּהֵן יִרְאָה אֶת הִנֵּג הִירֹק אוֹ הָאֲדוֹם, וְהִסְגִּיר אֶת הִנֵּג שִׁבְעַת יָמִים הַכֹּהֵן יִסְגִּיר אֶת הַכֹּלִי אוֹ הַבֶּגֶד שִׁישׁ עָלָיו אֶת הִנֵּג לְמִשְׁךְ שִׁבְעָה יָמִים⁶²⁰: (נא) וְרָאָה אֶת הִנֵּג בַּיּוֹם הַשְּׂבִיעִי הַכֹּהֵן יִרְאָה אֶת הִנֵּג, לְאַחַר שֶׁהִסְגִּיר אֶת הִנֵּג לְמִשְׁךְ שִׁבְעָה יָמִים, כִּי פֶשֶׁה הִנֵּג וְאִם הִנֵּג הִתְפַּשֵּׁט, בְּבִגְד אוֹ בִּשְׁתִּי אוֹ בְּעֶרֶב אוֹ בְּעוֹר (הִנֵּג הִתְפַּשֵּׁט) בְּבִגְד, אוֹ בְּחוּטֵי הַשְּׁתִּי אוֹ בְּחוּטֵי הָעֶרֶב אוֹ בְּעוֹר הַגּוֹלָמִי, לְכָל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָעוֹר לְמְלָאכָה אוֹ שֶׁהִנֵּג הִתְפַּשֵּׁט בְּעוֹר שֶׁנַּעֲשִׂתָה בּוֹ מְלָאכָה, צָרְעָתָא מִמָּאֲרַת (הִנֵּג הוּא) צָרְעָתָא שֶׁמִּכְאִיבָה כְּקוֹץ,⁶²¹ הִנֵּג טָמֵא הוּא הִנֵּג הוּא טָמֵא: (נב) וְשָׂרָף אֶת הַבֶּגֶד הַכֹּהֵן יִצְוֶה לְשַׂרֹּף אֶת הַבֶּגֶד הַנִּגּוֹעַ בְּצָרְעָתָא,⁶²² אוֹ אֶת הַשְּׁתִּי אוֹ אֶת הָעֶרֶב בְּצֶמֶר אוֹ בְּפִשְׁתִּים אוֹ אֶת כָּל פְּלִי הָעוֹר אֲשֶׁר יִהְיֶה בּוֹ הִנֵּג (וְהַכֹּהֵן יִצְוֶה לְשַׂרֹּף) אֶת חוּטֵי הַשְּׁתִּי אוֹ אֶת חוּטֵי הָעֶרֶב הָעֵשׂוֹיִים מִצֶּמֶר אוֹ פֶּשֶׁת, אוֹ אֶת הַכֹּלִי שֶׁעָשׂוֹי מְעוֹר, כִּי צָרְעָתָא מִמָּאֲרַת הוּא כִּיּוּן שֶׁהִצְרַעְתָּה הִיא צָרְעָתָא מִכְאִיבָה, בְּאֵשׁ תִּשְׂרָף הַבֶּגֶד אוֹ הַכֹּלִי יִשְׂרָפוּ בְּאֵשׁ: (נג) וְאִם יִרְאָה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה לֹא פֶשֶׁה הִנֵּג אִם הַכֹּהֵן יִרְאָה שֶׁהִנֵּג לֹא הִתְפַּשֵּׁט לְאַחַר שֶׁהִסְגִּיר אֶת הַבֶּגֶד אוֹ הַכֹּלִי לְמִשְׁךְ שִׁבְעָה יָמִים, בְּבִגְד אוֹ בִּשְׁתִּי אוֹ בְּעֶרֶב אוֹ

⁶¹⁰ רש"י. הכלי יקר מסביר את הקשר בין ארבעת הדברים האלה לחטא האדם המנוגע.

⁶¹¹ א"ע.

⁶¹² רש"י.

⁶¹³ רש"י.

⁶¹⁴ הראשונים האריכו לבאר שהצרעת בבגדים היא נס, כדי להראות לאדם שה' התרחק ממנו: עיין רמב"ן, ספורנו. הכלי יקר: הנגעים באים על גסות הרוח. כמו"כ, הסביר הכלי יקר שהסיבה שהצרעת מופיעה בבגדים היא כיוון שהבגדים הם "מכובדיו" של האדם.

⁶¹⁵ אונקלוס. לפי חז"ל, דיני נגעים חלים רק בבגדי צמר ופשתים. א"ע כתב (פס' נא') שייתכן שדיבר הכתוב בהווה.

⁶¹⁶ רש"י.

⁶¹⁷ רש"י.

⁶¹⁸ רש"י.

⁶¹⁹ רש"י. א"ע: הכוונה היא לירוק בהיר ולאדום בהיר.

⁶²⁰ אזה"ח: הסיבה שהתורה ציוותה להסגיר את הבגד או הכלי למשך שבעה ימים, בניגוד לאדם שיש בו נגע צרעת, שם אין מסגירים אותו, הוא כדי לתת הזדמנות לבעל הכלים לחזור בתשובה.

⁶²¹ רש"י. רמב"ן: מלשון מארה, יש קללת ה' בבגד. אולם א"ע דחה את הפירוש שהפירוש הוא קללה.

⁶²² דעת מקרא.

בְּכָל כְּלִי עוֹד (הנגע לא התפשט) בבגד, או בחוטי השתי או בחוטי הערב או בכלי העשוי מעור: (נד) וְצוּהָ
הַכֹּהֵן וְכִבְּסוּ אֶת אֲשֶׁר בּוֹ הַנֶּגַע הַכֹּהֵן יִצְוֶה עַל מִישְׁחוֹ לִכְבֹּס אֶת מְקוֹם הַנֶּגַע בַּבֶּגֶד, וְכֵן יִכְבְּסוּ חֶלֶק מֵהַבֶּגֶד
שֶׁאִינּוּ נָגוּעַ, ⁶²³ וְהִסְגִּירוּ שִׁבְעַת יָמִים שְׁנִית הַכֹּהֵן יִסְגִּיר אֶת הַבֶּגֶד לִשְׁבַע יָמִים נֹסְפִים: (נה) וְרָאָה הַכֹּהֵן
אַחֲרֵי הַכִּבֹּס אֶת הַנֶּגַע הַכֹּהֵן יִרְאֶה אֶת הַבֶּגֶד לֵאמֹר שְׁכִיבְסוּ אֶת הַמְּקוֹם בּוֹ נִמְצָא הַנֶּגַע וְלֵאחֲרָיִךְ שֶׁעָבְרוּ
שְׁבַע יָמִים, ⁶²⁴ וְהָיָה לֹא הִפָּךְ הַנֶּגַע אֶת עֵינָיו אִם הַנֶּגַע לֹא שִׁינָה אֶת מִרְאֵהוּ, הַנֶּגַע לֹא נִהְיָ כַּהֵן יוֹתֵר, ⁶²⁵
וְהַנֶּגַע לֹא פָּשָׁה טִמָּא הוּא לְמִרּוֹת שֶׁהַנֶּגַע לֹא הִתְפַּשֵּׁט, הַבֶּגֶד טָמֵא (וְכָל שֶׁכֵּן אִם הַנֶּגַע הִתְפַּשֵּׁט), ⁶²⁶ בְּאֵשׁ
תִּשְׂרָפֶנּוּ יֵשׁ לִשְׂרֹף אֶת הַבֶּגֶד בָּאֵשׁ, פְּחָתָת הוּא הַנֶּגַע הוּא נָגַע שֶׁשְׁקוּעַ בְּתוֹךְ הַבֶּגֶד, ⁶²⁷ בְּקִרְחָתוֹ אוֹ בְּגִבְחָתוֹ
בְּבָגְדִים הִישָׁנִים שֶׁלוֹ אוֹ בְּבָגְדִים הַחֲדָשִׁים שֶׁלוֹ ⁶²⁸: (נו) וְאִם רָאָה הַכֹּהֵן וְהָיָה כִּהָּה הַנֶּגַע אַחֲרֵי הַכִּבֹּס אֹתוֹ
אִם הַכֹּהֵן יִרְאֶה, שְׁלֵאחֲרָיִךְ שְׁכִיבְסוּ אֶת מְקוֹם הַבֶּגֶד, הַנֶּגַע נִהְיָ כַּהֵן יוֹתֵר, וְקִרַּע אֹתוֹ מִן הַבֶּגֶד הַכֹּהֵן יִקְרַע
אֶת מְקוֹם הַנֶּגַע מֵהַבֶּגֶד וּשְׂרֹף אֹתוֹ, ⁶²⁹ אוֹ מִן הָעוֹר אוֹ מִן הַשְּׁתִי אוֹ מִן הָעֵרֶב (וְכֵן יִקְרַע הַכֹּהֵן אֶת מְקוֹם
הַנֶּגַע וּשְׂרֹף אֹתוֹ) מֵעוֹר גּוֹלְמִי נָגוּעַ, אוֹ מִחוּטֵי שְׁתֵּי נָגוּעִים אוֹ מִחוּטֵי עֵרֶב נָגוּעִים: (נז) וְאִם תִּרְאֶה עוֹד אִם
הַנֶּגַע יִירָאֶה בַּבֶּגֶד שׁוֹב, לֵאחֲרָיִךְ שֶׁהַכֹּהֵן קִרַּע אֶת הַחֶלֶק הַנָּגוּעַ מֵהַבֶּגֶד וּשְׂרָף אֹתוֹ, בְּבִגְד אוֹ בְּשִׁתִּי אוֹ בְּעֵרֶב
אוֹ בְּכָל כְּלִי עוֹד (אִם הַנֶּגַע יִחְזוֹר וַיִּירָאֶה) בַּבֶּגֶד אוֹ בְּחוּטֵי הַשְּׁתִי אוֹ בְּחוּטֵי הָעֵרֶב אוֹ בְּכָלִים הָעֲשׂוּיִים מֵעוֹר,
פִּרְחָת הוּא הָרִי שֶׁהַנֶּגַע הוּא נָגַע שְׁחוּזָר, ⁶³⁰ בְּאֵשׁ תִּשְׂרָפֶנּוּ אֶת אֲשֶׁר בּוֹ הַנֶּגַע יֵשׁ לִשְׂרֹף בָּאֵשׁ אֶת כָּל הַבֶּגֶד
הַנָּגוּעַ ⁶³¹: (נח) וְהַבֶּגֶד אוֹ הַשְּׁתִי אוֹ הָעֵרֶב אוֹ כָּל כְּלִי הָעוֹר אֲשֶׁר תִּכְבֹּס בֶּגֶד אוֹ חוּטֵי שְׁתֵּי אוֹ חוּטֵי עֵרֶב
אוֹ כָּלִים הָעֲשׂוּיִים מֵעוֹר, שֶׁהָיוּ בָּהֶם נָגָעִים, וְכִיבְסוּ אֶת הַבֶּגֶד, וְסָר מֵהֶם הַנֶּגַע וּבִשְׁעַת הַכְּבִיסָה, הַנֶּגַע הוֹסֵר
לְגִמְרִי, ⁶³² וְכִבֹּס שְׁנִית יֵשׁ לִכְבֹּס אֶת הַבֶּגֶד פֶּעַם נֹסֶפֶת, כֹּאשֶׁר כֹּאן הַכוּוֹנָה הִיא לְטַבִּילָה, ⁶³³ וְטָהַר וְלֵאחֲרָיִךְ
מִכֵּן, הַבֶּגֶד יִהְיֶה טָהוֹר: (נט) זֹאת תֹּרַת נֶגַע צִרְעַת בֶּגֶד הָצֵמֶר אוֹ הַפִּשְׁתִּים אוֹ הַשְּׁתִי אוֹ הָעֵרֶב אוֹ כָּל
כְּלִי עוֹד לְטָהָרוֹ אוֹ לְטִמְאוֹ אִלּוּ הֵם הַחוּקִים הַקְּשׁוּרִים לִנְגַע צִרְעַת שֶׁהוֹפִיעַ בַּבֶּגֶד צִמְרָה אוֹ בַּבֶּגֶד הָעֲשׂוֹי
מִפִּשְׁתָּן אוֹ בְּחוּטֵי שְׁתֵּי אוֹ בְּחוּטֵי עֵרֶב אוֹ בְּכָלִי הָעֲשׂוֹי מֵעוֹר, וְעַל פִּי חוּקִים אִלּוּ נָדַע אִם לְטָהַר אֶת הַכָּלִי אוֹ
לְטַמֵּא אֹתוֹ ⁶³⁴:

⁶²³ רש"י.

⁶²⁴ רש"י.

⁶²⁵ רש"י.

⁶²⁶ רש"י.

⁶²⁷ רש"י.

⁶²⁸ רש"י, וכתב מדוע השתמשה התורה דווקא בלשון קרחת וגבחת. א"ע כתב בשם רס"ג שהכוונה היא לצדדים

שונים של הבגד.

⁶²⁹ רש"י.

⁶³⁰ רש"י.

⁶³¹ רש"י. א"ע: רק מקום הנגע נשרף שוב.

⁶³² רש"י.

⁶³³ רש"י. א"ע: הכוונה היא לכביסה נוספת.

⁶³⁴ אונקלוס.

פרשת מצורע

ויקרא פרק יד

(א) וַיְדַבֵּר יְקֹנָן אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: (ב) זֹאת תִּהְיֶה תוֹרַת הַמְצָרַע אֵלֶּה הֵם הַדִּינִים הַשְּׂיִיכִים לַמְצֹרֵעַ: בַּיּוֹם טִהְיֶה (אֵלֶּה הַדִּינִים הַשְּׂיִיכִים לַמְצֹרֵעַ) בַּיּוֹם שֶׁהוּא נֹטֵהר, וְהוֹבֵא אֶל הַכֹּהֵן הַמְצֹרֵעַ יוֹבֵא לִפְנֵי אֶחָד מֵהַכֹּהֲנִים. אֲמַנֵם, הַמְצֹרֵעַ אֵינוֹ נִכְנָס לַתּוֹךְ הַמַּחֲנֶה, אֲלֵא הַכֹּהֵן יוֹצֵא אֶל מַחוּץ לַמַּחֲנֶה כְּדִי לִפְגּוֹשׁ אֶת הַמְצֹרֵעַ, כְּפִי שֶׁנִּרְאָה בַּפְּסוּק הַבֹּא⁶³⁵: (ג) וַיֵּצֵא הַכֹּהֵן אֶל מַחוּץ לַמַּחֲנֶה הַכֹּהֵן יוֹצֵא אֶל מַחוּץ לַמַּחֲנֶה יִשְׂרָאֵל, לִשְׁם נִשְׁלַח הַמְצֹרֵעַ לֵאחֲרֵי שֶׁהַכֹּהֵן הַחֲלִיט שֶׁהוּא טָמֵא בַּצִּרְעָה⁶³⁶, וְרָאָה הַכֹּהֵן רוֹאֵה אֶת הַמִּקְוֶה שֶׁהִיָּה נְגוּעַ, וְהָיָה נִרְפָּא נֶגַע הַצִּרְעָה מִן הַצִּרְעָה אִם הַכֹּהֵן רוֹאֵה שֶׁנֶּגַע הַצִּרְעָה הִתְרַפָּא מֵהָאֵדָם הַמְצֹרֵעַ: (ד) וַיֵּצֵא הַכֹּהֵן הַכֹּהֵן מִצְוֶה מִשְׁחֹה אַחֵר⁶³⁷, וְלִקַּח לַמַּטְהָר הָאֵדָם שְׂצוּוֹה עַל יְדֵי הַכֹּהֵן, יִיקַח בִּשְׁבִיל הָאֵדָם שֶׁנֹּטֵהר מִנֶּגַע הַצִּרְעָה, אַרְבַּעַה דְּבָרִים⁶³⁸: (1) שְׁתֵּי צִפּוּרִים חַיִּים טָהוֹרִים שְׁתֵּי צִפּוּרִים, וְכִדִּי שֶׁהַצִּפּוּרִים יִהְיוּ כְּשֵׁרוֹת לִקְרֹבֵן הַמְצֹרֵעַ, חֲלִים עֲלֵיהֶן שְׁנֵי דִּנָּים: א. חַיִּים – שְׁאֵינָן טְרֵפוֹת. ב. טְהוֹרוֹת – שְׁאֵינָן עוֹפוֹת מִמִּינֵי הָעוֹפוֹת הַטְּמֵאִים⁶³⁹, (2) וְעֵץ אֲרָז וְכֵן צִרִיךְ לְהַבִּיא מִקַּל מַעֵץ אֲרָז⁶⁴⁰, (3) וְשְׁנֵי תוֹלַעַת וְכֵן צִרִיךְ לְהַבִּיא חֲתִיכַת צֶמֶר שֶׁצְבוּעָה בְּאֵדָם⁶⁴¹, (4) וְאֵזֶב וְכֵן צִרִיךְ לְהַבִּיא לַמְצֹרֵעַ שְׁבֵא לְהִיטָהָר עֹשֶׂה שֶׁנִּקְרָא אֵזֶב: (ה) וַיֵּצֵא הַכֹּהֵן הַכֹּהֵן מִצְוֶה מִשְׁחֹה אַחֵר⁶⁴², וְשָׁחַט אֶת הַצִּפּוּר הָאֶחָד אֶל כְּלֵי חָרֶשׁ הַשּׁוֹחֵט אֶת הַצִּפּוּר, שּׁוֹחֵט אֶת הַצִּפּוּר מֵעַל כְּלֵי חָרֶשׁ⁶⁴³, עַל מֵים חַיִּים עַל מֵים שֶׁנִּלְקַחוּ מִמַּעֵיין נוֹבַע⁶⁴⁴. כְּלוּמָר: קוֹדֵם לִקְחַת כְּלֵי חָרֶשׁ וּמִמֶּלֶא אוֹתוֹ בְּרִבְעִיעִית מֵים מִמַּעֵיין, וְלֵאחֲרֵי מִכֵּן שּׁוֹחֵט אֶת הַצִּפּוּר מֵעַל כְּלֵי חָרֶשׁ, כֵּךְ שֶׁהָדָם נִיכָר בְּמֵים שֶׁנִּמְצְאִים בְּכֵלֵי הַחֶרֶס⁶⁴⁵: (ו) אֶת הַצִּפּוּר הַחֲתִיָּה יִקַּח אֹתָהּ הַכֹּהֵן לִקְחַת אֶת הַצִּפּוּר הַחֲתִיָּה, הַצִּפּוּר שְׁעוֹד לֹא נִשְׁחַטָה, וְאֶת עֵץ הָאֲרָז וְאֶת שְׁנֵי הַתוֹלַעַת וְאֶת הָאֵזֶב וְכֵן לִקְחַת הַכֹּהֵן אֶת עֵץ הָאֲרָז, אֶת שְׁנֵי הַתוֹלַעַת וְאֶת הָאֵזֶב, וְאוֹגֵד אוֹתָם בִּיחָד, (אֲךָ אֶת הַצִּפּוּר אֵינוֹ אוֹגֵד אִיתָם), וְטָבַל אוֹתָם וְאֶת הַצִּפּוּר הַחֲתִיָּה בְּדָם הַצִּפּוּר הַשֶּׁחֻטָה עַל הַמֵּים הַחַיִּים הַכֹּהֵן טוֹבַל אֶת אֲגוּדַת הָאֲרָז, שְׁנֵי הַתוֹלַעַת וְהָאֵזֶב, וְכֵן אֶת הַצִּפּוּר הַחֲתִיָּה, בְּדָם הַצִּפּוּר שֶׁנִּשְׁחַטָה שֶׁנִּמְצָא בַּתּוֹךְ רְבִיעִית הַמֵּים שֶׁהִבִּיאוּ מִמַּעֵיין⁶⁴⁷: (ז) וְהָיָה עַל הַמַּטְהָר מִן הַצִּרְעָה שֶׁבַע פְּעָמִים הַכֹּהֵן מִזֶּה שְׁבַע פְּעָמִים מִדָּם הַצִּפּוּר שֶׁנִּשְׁחַטָה (שֶׁהִטְבִּילוּ בּוֹ אֶת עֵץ הָאֲרָז, שְׁנֵי הַתוֹלַעַת וְהָאֵזֶב וְאֶת הַצִּפּוּר הַחֲתִיָּה) עַל הָאֵדָם שֶׁנֹּטֵהר מִהַצִּרְעָה⁶⁴⁸, וְטָהָרוּ

⁶³⁵ רמב"ן, ספורנו.

⁶³⁶ רש"י.

⁶³⁷ א"ע כתב שני אפשרויות: או שהכהן לוקח משלו או שלוקח משל המצורע. באוה"ח כתב בשם תורת כהנים שלכו"ע, בציווי הלקיחה, אין צריך שהלוקח יהיה כהן.

⁶³⁸ רמב"ן וא"ע כתבו שהטהרה מצרעת דומה לקרבן פסח מצרים.

⁶³⁹ רש"י. רמב"ן: התורה התירה רק ציפורי דרור, דבר שמתאים יותר למדרש חז"ל שהציפורים מגיעים על פטפוטי דברים, והרי לא כל ציפור מפטפטת, ולכן הכוונה היא לציפורי דרור, שכולן מפטפטות.

⁶⁴⁰ רש"י.

⁶⁴¹ רש"י.

⁶⁴² א"ע כתב שני אפשרויות: או שמצווה כהן אחר שאו שמצווה ישראל אך דחה את האפשרות שהכהן מצווה את המצורע שנטהר.

⁶⁴³ א"ע.

⁶⁴⁴ א"ע.

⁶⁴⁵ רש"י.

⁶⁴⁶ רש"י.

⁶⁴⁷ רש"י.

⁶⁴⁸ א"ע.

הכהן מטהר בהזאתו את האדם שהתרפא מהצרעת, ומעתה אין הוא צריך לקרוע את בגדיו ולגדל את שעריו, ⁶⁴⁹ וְשָׁלַח אֶת הַצֹּפֵר הַחִיָּה עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה הַכֹּהֵן משלח את הציפור החיה, הציפור שלא נשחטה, למקום שאין אנשים שיושבים שם⁶⁵⁰: (ח) וְכִבֵּס הַמִּטְהָר אֶת בְּגָדָיו הַנִּטְהָר מֵהַצִּרְעָה צֵרִיךְ לִטְבֹּל אֶת בְּגָדָיו בַּמְּקוּוֹה,⁶⁵¹ וְגִלַּח אֶת כָּל שְׁעָרוֹ וכן צריך כהן לגלח לנטהר מהצרעת את כל שעריו, וְרָחֵץ בַּמִּים וְטָהַר ולאחר מכן הַנִּטְהָר מֵהַצִּרְעָה טוֹבֵל וּמַחֲכָה לַעֲרֵב שְׁלֹאֲחֵר טַהֲרָתוֹ, ואז הוא טהור (אמנם בשלב זה הוא רק אינו מטמא במשא אך במגע הוא עדיין מטמא),⁶⁵² וְאַחֲרָיָהּ יָבֹא אֶל הַמִּחְנֶה לאחר שהמצורע טהור, מותר לו לחזור למחנה ישראל, וַיֵּשֶׁב מִחוּץ לָאֹהֶל שְׁבַע יָמִים בַּמִּשְׁךְ שִׁבְעַת הַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים שֶׁהַמִּצְוָה חֹזֵר לִמְחֲנֵה יִשְׂרָאֵל, אֲסוּר לוֹ לְחֹזֵר אֶל אֶשְׁתּוֹ⁶⁵³: (ט) וְהָיָה בַּיּוֹם הַשְּׂבִיעִי לאחר שעברו שבעה ימים מאז שנטהר, וְגִלַּח אֶת כָּל שְׁעָרוֹ הַכֹּהֵן מַגְלַח לְמִי שֶׁנִּטְהָר מֵהַצִּרְעָה אֶת כָּל שְׁעָרוֹ, וְעַכְשִׁיו מִפְּרִט אֶת הַמְּקוֹמוֹת שֶׁצָּרִיךְ לְגַלַּח מֵהֶם אֶת שְׁעָרוֹ שְׁנִית: אֶת רֹאשׁוֹ וְאֶת זָקְנוֹ וְאֶת גְּבוֹת עֵינָיו אֶת הַשִּׁיעָר שֶׁנִּמְצָא עַל רֹאשׁוֹ, וְכֵן אֶת הַשִּׁיעָר שֶׁנִּמְצָא עַל הַזָּקֵן שְׁלוֹ, וְכֵן אֶת גְּבוֹת עֵינָיו, וְאֶת כָּל שְׁעָרוֹ וְגִלַּח וְכֵן צֵרִיךְ לְגַלַּח אֶת שְׁעָרוֹ בְּשֹׂאֵר הַמְּקוֹמוֹת בְּגוֹף,⁶⁵⁴ וְכִבֵּס אֶת בְּגָדָיו הַנִּטְהָר מֵהַצִּרְעָה טוֹבֵל אֶת בְּגָדָיו בַּמְּקוּוֹה פֶּעַם נֹסֶפֶת, וְרָחֵץ אֶת בְּשָׂרוֹ בַּמִּים וְטָהַר ולאחר מכן, הַנִּטְהָר מֵהַצִּרְעָה טוֹבֵל, וּבִכֵּךְ נִטְהָר (הַטְהָרָה כֹּאן הִיא שֶׁלֵּב נוֹסֵף בְּתַהֲלִיךְ הַטְהָרָה שֶׁל הַמִּצְוָה. בַּפְּסִי ח' יֵשֶׁנּוּ עֲדֵיין דְּבָרִים שֶׁאֲסוּר לְנִטְהָר מִצִּרְעָה לַעֲשׂוֹת, כְּמוֹ אֲכִילַת קִדְשִׁים, וְכֵל הַטְהָרָה שְׁלוֹ הִיא שְׁמוּתָהּ לוֹ לְחֹזֵר לִמְחֲנֵה וְאִין הוּא צֵרִיךְ פְּרִיעָה וּפְרִימָה. עַכְשִׁיו, אֲנַחְנוּ עוֹבְרִים לְתַהֲלִיךְ הַטְהָרָה הַשֵּׁנִי בּוֹ הַמִּצְוָה לֹא יִטְמָא גַם בַּמִּגַּע אֶךְ עֲדֵיין יִהְיֶה אֲסוּר בִּאֲכִילַת קִדְשִׁים): (י) וּבַיּוֹם הַשְּׂבִיעִי לאחר שעברו שמונה ימים מאז שהותר לו לחזור למחנה ישראל, יִקַּח הַנִּטְהָר מֵהַצִּרְעָה יִיקַח, שְׁנֵי כִבָּשִׁים תְּמִימִים שְׁנֵי כִבָּשִׁים לֹלָא מוֹם: כִּבֵּשׁ אֶחָד יִהְיֶה קָרֵבן עוֹלָה וְהַכִּבֵּשׁ הַשֵּׁנִי יִהְיֶה קָרֵבן אִשֶּׁם, וְכִבָּשָׁה אֶחָת בֵּית שְׁנֵתָהּ תְּמִימָה (וְכֵן יִיקַח הָאָדָם הַנִּטְהָר מֵהַצִּרְעָה) כִּבֵּשָׁה אֶחָת שְׁעוֹד לֹא מִלֵּאָה לֵה שְׁנָה, וְגַם הִיא צָרִיכָה לִהְיוֹת לֹלָא מוֹם, כְּדֵי שֶׁתִּשְׁמַשׁ לְקָרֵבן חֲטָאָה,⁶⁵⁵ וְשִׁלְשָׁה עֶשְׂרִינָם סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן (וְכֵן יִיקַח הָאָדָם הַנִּטְהָר מֵהַצִּרְעָה) שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרִינָם שֶׁל סֹלֶת הַמְעוֹרֶבֶת בְּשֶׁמֶן, לִשְׁם מִנְחָה שְׁבָאָה יָחַד עִם כָּל אֶחָד מִקְרִבְנוֹת הַמִּצְוָה. לְמִרְתָּ שְׁבָדֶרֶךְ כָּל אִין מִבִּיאִים מִנְחָה וְנִסְכִּים לְקָרִבְנוֹת אִשֶּׁם וְחֲטָאָה, הַנִּטְהָר מִצִּרְעָה כֵּן מִבִּיא מִנְחָה וְנִסְכִּים, וְלִכֵּן מִבִּיא עֶשְׂרוֹן אֶחָד לְכָל אֶחָד מֵהַכִּבָּשִׁים,⁶⁵⁶ וְלֹא אֶחָד שֶׁמֶן וְכֵן יִבִּיא הַנִּטְהָר מִצִּרְעָה לֹוֹ אֶחָד שֶׁמֶן כְּדֵי שֶׁהַכֹּהֵן יוֹכֵל לְהִזּוֹת אֶת הַשֶּׁמֶן שֶׁבַע פְּעָמִים לְכִיוּן קֹדֶשׁ הַקִּדְשִׁים, וְכְּדֵי שִׁיכּוֹל לְתֵת מֵהַשֶּׁמֶן עַל אֹזְנוֹ שֶׁל הַמִּצְוָה וְעַל בּוֹהֵן יָדוֹ וְרַגְלוֹ הַיְמָנִית⁶⁵⁷: (יֵא) וְהָעֶמִיד הַכֹּהֵן הַמִּטְהָר אֶת הָאִישׁ הַמִּטְהָר וְאֵתָם לְפָנָי יִקְוֹק הַכֹּהֵן הַמִּטְהָר אֶת הַמִּצְוָה, מַעֲמִיד אֶת הַנִּטְהָר מִצִּרְעָתוֹ וְאֵת הַקְרִבְנוֹת שֶׁהִבִּיא וְאֵת

⁶⁴⁹ ספורנו.

⁶⁵⁰ א"ע.

⁶⁵¹ נחלקו כאן אוה"ח ורבינו הלל אם מצורע בימי טהרתו הראשונים מטמא משכב ומושב. לפי אוה"ח, המצורע מטמא, ולכן הוא טעון כיבוס בגדים עוד לפני שהוא טהור לגמרי.

⁶⁵² א"ע.

⁶⁵³ רש"י.

⁶⁵⁴ רש"י. לפי רש"י מגלח רק את המקומות המגולים. לפי רמב"ן מגלח מקומות נוספים, אלא שאינו מגלח בבית

הסתרים.

⁶⁵⁵ רש"י.

⁶⁵⁶ רש"י.

⁶⁵⁷ רש"י.

המנחה, בפתח אוהל מועד,⁶⁵⁸ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד הכהן מעמיד את הנטהר מצרעתו ואת הקרבן והמנחה שהביא, בפתח אוהל מועד, אך אין הוא מכניס את הנטהר לתוך חצר אוהל מועד, כיוון שהנטהר מצרעתו עדיין מחוסר כיפורים, ולמחוסר כיפורים אסור להיכנס למשכן וחצרו. (בביהמ"ק היה הכהן מעמיד אותו בשער ניקנור, ולא בעזרה)⁶⁵⁹: (יב) וְלָקַח הַכֹּהֵן אֶת הַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד הַכֹּהֵן המטהר את המצורע לוקח את אחד הכבשים, וְהִקְרִיב אֹתוֹ לְאַשֶׁם הכהן מכניס את הכבש לתוך המשכן על מנת שיהיה קרבן אשם,⁶⁶⁰ וְאֵת לֶג הַשֶּׁמֶן וכן לוקח הכהן את לוג השמן שהביא הנטהר מצרעתו, וְהִנִּיף אֹתָם תְּנוּפָה לִפְנֵי יְקֹנָק הכהן מניף את הכבש המיועד לקרבן אשם כשהוא עדיין חי, וכן מניף הכהן את לוג השמן⁶⁶¹: (יג) וְשַׁחַט אֶת הַכֶּבֶשׂ הַכֹּהֵן ישחט את הכבש שמוקרב לשם אשם, בְּמָקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחַט אֶת הַחֲטָאִת וְאֵת הָעֹלָה בְּמָקוֹם הַקָּדֹשׁ באותו מקום בקודש בו ישחט את החטאת ואת העולה, היינו: בצפון המזבח,⁶⁶² כִּי בַחֲטָאִת הָאֲשֶׁם הוּא לִכְהֵן הכהן צריך להקפיד על כל ההלכות בכבש שהוא מקריב לשם קרבן אשם, כאילו היה זה חטאת, לדוגמא: צריך להקריב את האשם דווקא ביום וצריך להזות את הדם ביד ימין וכדו',⁶⁶³ קָדֹשׁ קָדָשִׁים הוּא הסיבה שצריך להקפיד על כל הדינים הקשורים לקרבן האשם, כאילו היה זה קרבן חטאת, היא כיוון שהאשם הוא קדשי קדשים⁶⁶⁴: (יד) וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדָּם הָאֲשֶׁם הכהן לוקח חלק מדם הכבש שנשחט לשם קרבן אשם, וְנָתַן הַכֹּהֵן עַל תְּנוּפָה אֶזְנֵן הַמִּטְהָר הַיְמָנִית הכהן נותן חלק מהדם על החלק התחתון הרך של אוזנו הימנית של המצורע הנטהר,⁶⁶⁵ וְעַל בִּהֶן יָדוֹ הַיְמָנִית וְעַל בִּהֶן רִגְלוֹ הַיְמָנִית וכן ייתן הכהן מדם כבש האשם על הבוהן הימנית של היד והרגל של המצורע שנטהר: (טו) וְלָקַח הַכֹּהֵן מִלֶּג הַשֶּׁמֶן הכהן ייקח את לוג השמן שהניף, וְיִצַק עַל כַּף הַכֹּהֵן הַשְּׂמָאלִית הכהן ישפוך את השמן על כף ידו השמאלית⁶⁶⁶: (טז) וְטָבַל הַכֹּהֵן אֶת אֶצְבָּעוֹ הַיְמָנִית מִן הַשֶּׁמֶן אֲשֶׁר עַל כַּף הַשְּׂמָאלִית הכהן טובל את אצבעו הימנית בכפו השמאלית, כך שלאחר מכן יש שמן באצבעו הימנית, וְהִזָּה מִן הַשֶּׁמֶן בְּאֶצְבָּעוֹ שִׁבְעַ פְּעָמִים לִפְנֵי יְקֹנָק הכהן מזה מהשמן שבע פעמים כנגד קדש הקדשים⁶⁶⁷: (יז) וּמִיָּתֵר הַשֶּׁמֶן אֲשֶׁר עַל כַּף הַשֶּׁמֶן שנשאר על כף ידו השמאלית של הכהן, השמן שלא עלה על אצבעו כשטבל את אצבעו בכפו השמאלית, יָתַן הַכֹּהֵן עַל תְּנוּפָה אֶזְנֵן הַמִּטְהָר הַיְמָנִית הכהן ייתן מהשמן שנשאר בכפו על החלק התחתון הרך של אוזנו הימנית של האדם שנטהר מצרעתו, וְעַל בִּהֶן יָדוֹ הַיְמָנִית וְעַל בִּהֶן רִגְלוֹ הַיְמָנִית וכן ייתן הכהן מהשמן שנשאר בכפו השמאלית על בהונות ידו ורגלו הימנית של האדם שנטהר מצרעתו, עַל דָּם הָאֲשֶׁם הכהן נותן את השמן על אותם מקומות שנתן לפני כן את דם הכבש ששחט לשם קרבן אשם, כך

⁶⁵⁸ אורח"ח: מצווה שטהרתו של המצורע כולה תהיה באותו כהן שטיהר אותו לפני כן.

⁶⁵⁹ רש"י.

⁶⁶⁰ רש"י.

⁶⁶¹ רש"י.

⁶⁶² רש"י, ובא ללמד שאינו נשחט במקום בו העמידו אותו.

⁶⁶³ רש"י.

⁶⁶⁴ דעת מקרא.

⁶⁶⁵ עיין בהערה בפרק ח' פס' כג'. רש"י כאן פירש שהכוונה לסחוס האמצעי שבאוזן. א"ע: הסיבה שנותן על האוזן הוא כדי שהאדם ידקדק לקיים את המצוות ששמע באוזנו ועל הבוהן כיוון שזהו המקום בו יש חיבור בגוף ודרכו נעשים כל המעשים בידיים ורגליים, והסיבה שדווקא על צד ימין הוא בגלל כח יד ימין.

⁶⁶⁶ אונקלוס. ישנם מפרשים בני זמננו (עיין למשמעות) שכתבו שמדובר בשני כהנים, אך מהא"ע משמע שמדובר בכל הפסוקים האלה רק בכהן המטהר, ולא מצאתי יסוד לפירושם במפרש קדמון.

⁶⁶⁷ רש"י.

שלבסוף יוצא שהשמן ניתן על דם האשם: (יח) וְהִנֹּתָר בְּשֶׁמֶן אֲשֶׁר עַל כַּף הַכֹּהֵן הַשֹּׁמֵן שֶׁנִּשְׁאָר בַּכַּף יָדוֹ הַשְּׂמֵאלִית שֶׁל הַכֹּהֵן, לֵאחֹר שֶׁהָזֶה מֵהַשֶּׁמֶן לַכִּיּוּן קֹדֶשׁ הַקִּדְשִׁים וְלֵאחֹר שֶׁנִּתֵּן מֵהַשֶּׁמֶן עַל תְּנוּךְ אוֹזְנוֹ הַיְמָנִית וְעַל בֶּהֱן יָדוֹ וּרְגְלוֹ הַיְמָנִית שֶׁל הָאָדָם שֶׁנִּטְהָר, יִתֵּן עַל רֹאשׁ הַמִּטְהָר הַכֹּהֵן יִיתֵן אֶת הַשֶּׁמֶן שֶׁנִּשְׁאָר עַל רֹאשׁ הָאָדָם שֶׁנִּטְהָר מִצִּרְעָתוֹ, וְכִפֹּר עָלָיו הַכֹּהֵן לִפְנֵי יְקֹנֶק עַל יְדֵי נְתִינַת הַשֶּׁמֶן (וְכֹל מִה שֶׁקֹּדֶם לַכֹּהֵן מִכֹּפֶר עַל הָאָדָם שֶׁנִּטְהָר מִצִּרְעָתוֹ: (יט) וְעָשָׂה הַכֹּהֵן אֶת הַחֲטָאת הַכֹּהֵן יִקְרִיב אֶת הַכֶּבֶשׂ לֶשֶׁם קֶרֶבֶן חֲטָאת, וְכִפֹּר עַל הַמִּטְהָר מִטְּמֵאָתוֹ עַל יְדֵי הַקֶּרֶבֶת קֶרֶבֶן הַחֲטָאת, הַכֹּהֵן יִכְפֹּר לְמַצּוֹרַע עַל טוֹמְאָתוֹ שֶׁנִּטְמָא בָּהּ, וְאַחֲרָיִם יִשְׁחַט אֶת הָעֹלָה לֵאחֹר הַקֶּרֶבֶת קֶרֶבֶן הַחֲטָאת, יִקְרִיב הַכֹּהֵן אֶת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי לֶשֶׁם קֶרֶבֶן עוֹלָה: (כ) וְהָעֹלָה הַכֹּהֵן אֶת הָעֹלָה וְאֶת הַמִּנְחָה הַמִּזְבֵּחַ הַכֹּהֵן יַעֲלֶה אֶת קֶרֶבֶן הָעוֹלָה וְאֶת הַנִּסְכִּים הַבָּאִים עִימוֹ עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ,⁶⁶⁸ וְכִפֹּר עָלָיו הַכֹּהֵן הַכֹּהֵן יִכְפֹּר עַל הָאָדָם שֶׁנִּטְהָר מִצִּרְעָתוֹ, עַל יְדֵי שִׁיקְרִיב אֶת קֶרֶבֶן הָעוֹלָה⁶⁶⁹ וְטָהָר הָאָדָם מִצִּרְעָתוֹ נִטְהָר לְגִמְרֵי לֵאחֹר הַקֶּרֶבֶת קֶרֶבֶן הַחֲטָאת, וְעוֹלָה, מוֹתֵר לוֹ לֵאכּוֹל בָּשָׂר קִדְשִׁים⁶⁷⁰: (כא) וְאִם דָּל הוּא אִם הָאָדָם שֶׁנִּטְהָר מִצִּרְעָתוֹ הוּא עֲנִי, וְאִין יָדוֹ מִשְׁגָּת וְאִין הָאָדָם שֶׁנִּטְהָר מִצִּרְעָתוֹ יִכּוֹל לִקְנוֹת שְׁנֵי כֶּבֶשִׂים וְכֶבֶשׂ, וְלִקַּח כֶּבֶשׂ אֶחָד אֲשֶׁם לְתִנּוּפָה לְכִפֹּר עָלָיו הָאָדָם שֶׁנִּטְהָר מִצִּרְעָתוֹ יִקַּח כֶּבֶשׂ, כְּדֵי לְהַקְרִיב אוֹתוֹ כְּקֶרֶבֶן אֲשֶׁם וְלִהְיוֹת אוֹתוֹ תִּנּוּפָה לִפְנֵי ה', כְּדֵי לְכַפֹּר עָלָיו, וְעִשְׂרוֹן סֹלֶת אֶחָד בָּלוּל בְּשֶׁמֶן לְמִנְחָה (יַחַד עִם הַכֶּבֶשׂ לֵאשֶׁם) יָבִיא סוֹלֶת מִעוֹרֵבֶבֶת בְּשֶׁמֶן בַּכִּמּוֹת שֶׁל עֶשְׂרוֹן, לֶשֶׁם מִנְחַת נִסְכִּים הַבָּאָה יַחַד עִם קֶרֶבֶן הָאֲשֶׁם,⁶⁷¹ וְלֹא שֶׁמֶן וְכֵן יָבִיא הַנִּטְהָר מִצִּרְעָתוֹ שֶׁמֶן בַּכִּמּוֹת שֶׁל לוֹג אֶחָד בִּשְׁבִיל הַהִזָּאוֹת וְנִתְּנָה עַל אוֹזְנוֹ וּבִהוֹנוֹתָיו⁶⁷²: (כב) וּשְׁתֵּי תָרִים אוֹ שְׁנֵי בְנֵי יוֹנָה אֲשֶׁר תִּשְׁלַח יָדוֹ וְכֵן יָבִיא הַנִּטְהָר מִצִּרְעָתוֹ שְׁנֵי תוֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְנֵי יוֹנָה, שְׂאוֹתֶם יֵשׁ בִּיכּוֹלְתוֹ לִקְנוֹת, וְהָיָה אֶחָד חֲטָאת וְהָאֶחָד עֹלָה אֶחָד מֵהַתּוֹרִים אוֹ מִבְּנֵי הַיּוֹנָה יוֹקֵרֶב לֶשֶׁם קֶרֶבֶן חֲטָאת וְהַשֵּׁנִי יוֹקֵרֶב לֶשֶׁם קֶרֶבֶן עוֹלָה: (כג) וְהָבִיא אֹתָם הַנִּטְהָר מִצִּרְעָתוֹ יָבִיא אֶת הַכֶּבֶשׂ לֵאשֶׁם, אֶת לוֹג הַשֶּׁמֶן וְאֶת שְׁנֵי הַתּוֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְנֵי הַיּוֹנָה, בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי לְטָהָרְתוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי מֵאִזְּ שֶׁהוֹתֵר לוֹ לַחֲזוֹר אֶל מִחֲנֵה יִשְׂרָאֵל, אֶל הַכֹּהֵן הַנִּטְהָר מִצִּרְעָתוֹ מִבִּיא אֶת הַקֶּרֶבֶנוֹת אֶל הַכֹּהֵן, אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לִפְנֵי יְקֹנֶק (הַנִּטְהָר מִצִּרְעָתוֹ מִבִּיא אֶת הַקֶּרֶבֶנוֹת אֶל הַכֹּהֵן) שְׂעוֹמֵד בַּפֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד, אֵךְ אֵין הַמִּצְוֹרַע נִכְנָס לַתּוֹךְ אֹהֶל מוֹעֵד: (כד) וְלִקַּח הַכֹּהֵן אֶת כֶּבֶשׂ הָאֲשֶׁם וְאֶת לֹג הַשֶּׁמֶן הַכֹּהֵן לִקַּח אֶת הַכֶּבֶשׂ שֶׁהִבִּיא הַמִּצְוֹרַע לֶשֶׁם קֶרֶבֶן אֲשֶׁם וְאֶת לוֹג הַשֶּׁמֶן, וְהִנִּיף אֹתָם הַכֹּהֵן תִּנּוּפָה לִפְנֵי יְקֹנֶק הַכֹּהֵן מִנִּיף אֶת הַכֶּבֶשׂ שֶׁהִבִּיא הַמִּצְוֹרַע לֶשֶׁם קֶרֶבֶן אֲשֶׁם בְּעוֹדוֹ בַּחַיִּים, וְכֵן מִנִּיף הַכֹּהֵן אֶת לוֹג הַשֶּׁמֶן: (כה) וְשָׁחַט אֶת כֶּבֶשׂ הָאֲשֶׁם הַכֹּהֵן שׁוֹחֵט אֶת הַכֶּבֶשׂ שֶׁהִמְצוֹרַע הִבִּיא לֶשֶׁם קֶרֶבֶן אֲשֶׁם, וְלִקַּח הַכֹּהֵן מִדֶּם הַכֶּבֶשׂ שֶׁהוֹקֵרֶב לֶשֶׁם קֶרֶבֶן אֲשֶׁם, וְנָתַן עַל תְּנוּךְ אוֹזְנוֹ הַמִּטְהָר הַיְמָנִית הַכֹּהֵן נוֹתֵן מִדֶּם כֶּבֶשׂ הָאֲשֶׁם עַל הַחֶלֶק הַתַּחְתּוֹן וְהֵרֵךְ בְּאוֹזֵן הַיְמָנִית שֶׁל הַמִּצְוֹרַע שֶׁנִּטְהָר, וְעַל בֶּהֱן

⁶⁶⁸ רש"י.

⁶⁶⁹ א"ע פירש שהעולה בא על מחשבות הגאווה שיש למצורע ושהביאו אותו לכדי לשון הרע, ולכן גם קרבן העולה מכפר. רמב"ן: האשם מכפר על מה שארע לפני הצרעת, החטאת על מה שארע בזמן הטומאה והעולה באה כדי שהאדם יטהר לגמרי ויחזור אל ה'.

⁶⁷⁰ א"ע.

⁶⁷¹ רש"י.

⁶⁷² רש"י.

ידו הימנית ועל בִּהֶן רִגְלוֹ הימנית וכן נותן הכהן מדם כבש האשם על בהונות ידו ורגלו הימנית של המצורע שנטהר: (כו) וּמִן הַשֶּׁמֶן יִצַק הַכֹּהֵן עַל כַּף הַכֹּהֵן הַשְּׁמַאלִית הכהן שופך מהשמן על כף ידו השמאלית: (כז) וְהִזָּה הַכֹּהֵן בְּאַצְבָּעוֹ הַיְמָנִית מִן הַשֶּׁמֶן אֲשֶׁר עַל כַּפוֹ הַשְּׁמַאלִית שִׁבְעַת פְּעָמִים לִפְנֵי יְקֹנֶק הכהן מזה בשמן שנמצא על אצבעו הימנית (לאחר שטבל את אצבעו בכף ידו השמאלית) שבע פעמים כנגד קדש הקדשים: (כח) וְנָתַן הַכֹּהֵן מִן הַשֶּׁמֶן אֲשֶׁר עַל כַּפוֹ הכהן נותן מהשמן שנמצא על כף ידו השמאלית, עַל תְּנוּךְ אֶזְנוֹ הַמִּטְהָר הַיְמָנִית על החלק התחתון הרך של האוזן, וְעַל בִּהֶן יְדוֹ הַיְמָנִית וְעַל בִּהֶן רִגְלוֹ הַיְמָנִית וכן נותן הכהן מהשמן שבכף ידו השמאלית על בהונות ידו ורגלו הימנית של המצורע שנטהר, עַל מְקוֹם דָּם הָאֵשָׁם הכהן נותן את השמן באותם מקומות שנתן את דם כבש האשם, וממילא יוצא שהשמן ניתן על דם האשם⁶⁷³: (כט) וְהִנֹּתָר מִן הַשֶּׁמֶן אֲשֶׁר עַל כַּף הַכֹּהֵן השמן שנשאר בכף ידו השמאלית של הכהן, (לאחר שהזה כנגד קדש הקדשים ולאחר שנתן מהשמן על תנוך אוזנו הימני של המצורע ועל בִּהֶן יְדוֹ וְרִגְלוֹ הַיְמָנִית), יִתֵּן עַל רֹאשׁ הַמִּטְהָר הכהן ייתן את השמן שנותן על ראש המצורע שנטהר, לְכַפֵּר עָלָיו לִפְנֵי יְקֹנֶק בכך שהכהן נותן מהשמן על ראשו של המצורע שנטהר, הכהן מכפר על המצורע: (ל) וְעָשָׂה אֶת הָאֶחָד מִן הַתָּרִים אוּ מִן בְּנֵי הַיּוֹנָה הכהן יקריב את אחד מהתורים או מבני היונה, מֵאֲשֶׁר תִּשְׁיֵג יְדוֹ (מאחד התורים או בני היונה) שהמצורע היה יכול להרשות לעצמו לקנות⁶⁷⁴: (לא) אֶת אֲשֶׁר תִּשְׁיֵג יְדוֹ את התורים או בני היונה שהמצורע היה יכול לקנות, אֶת הָאֶחָד חֲטָאת וְאֶת הָאֶחָד עֹלָה את אחד התורים או בני היונה יקריב הכהן לשם קרבן חטאת ואת השני יקריב לשם קרבן עולה, עַל הַמִּנְחָה יחד עם המנחה שהביא הכהן לצורך קרבן האשם,⁶⁷⁵ וְכַפֵּר הַכֹּהֵן עַל הַמִּטְהָר לִפְנֵי יְקֹנֶק בכך שהכהן יקריב את הקרבנות, הכהן מכפר על המצורע: (לב) זֹאת תֹּרַת אֲשֶׁר בּוֹ נִגַע צָרַעַת אֲשֶׁר לֹא תִשְׁיֵג יְדוֹ בְּטִהְרָתוֹ אלו הם הדינים של אדם שהיה מצורע ושאלו לו מספיק כסף לקנות כבש לעולה וכבשה לחטאת⁶⁷⁶: (לג) וַיִּדְבֹּר יְקֹנֶק אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן לֵאמֹר: (לד) כִּי תָבֹאוּ אֶל אֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם לְאֶחָזָה כאשר אתם תבואו אל ארץ כנען שאני נותן לכם לנחלה,⁶⁷⁷ וְנָתַתִּי נֹגַע צָרַעַת בְּבֵית אֶרֶץ אֶחָזָתְכֶם אני (ה') אתן לפעמים נגע צרעת בבתים שבארץ ישראל⁶⁷⁸: (לה) וּבֹא אֲשֶׁר לוֹ הַבֵּית האדם שהבית המנוגע שייך לו יבוא אל הכהן,⁶⁷⁹ וְהִגִּיד לַכֹּהֵן לֵאמֹר בעל הבית המנוגע יאמר לכהן: ⁶⁸⁰ כְּנָגַע

⁶⁷³ רש"י לומד מכאן שאפילו אם הדם התנגב, עדיין נותן הכהן מהשמן על המקומות שצריך לתת שם, כיוון שהמקום גורם ולא דם האשם נותן.

⁶⁷⁴ דעת מקרא.

⁶⁷⁵ דעת מקרא.

⁶⁷⁶ אוה"ח: הסיבה שהתורה הכניסה את צרעת הבגדים בין דיני טומאת נגעי אדם לטהרתם, הוא כדי להשוות ביניהם ולומר ששניהם באים על עברות חמורות.

⁶⁷⁷ אונקלוס. רמב"ן: או שהתורה קצרה ולא אמרה למשה ואהרן שילמדו את כל בני ישראל את הלכות הצרעת, או שרק לבאי הארץ יאמרו את הדינים, ועכשיו ילמדו רק את הכהנים את הדינים.

⁶⁷⁸ רש"י: זוהי בשורה עם ישראל, כיוון שיושבי הארץ החביאו בבתיהם אוצרות, וכך, על ידי נתינת הבית, ניתן למצוא את אותם אוצרות. כלי יקר: הנגעים באים בגלל שיש אנשים גבוי לב שטוענים שהבית שייך להם והם כבשו את הארץ ואינם מבינים שהכל מאת ה'. אוה"ח: הנגעים יבואו בבתים לפני שיבואו בבני האדם כדי לתת לאדם אפשרות לחזור בתשובה.

⁶⁷⁹ א"ע.

⁶⁸⁰ אוה"ח לומד מהמילה לאמר, שהאמירה היא שהופכת את הנגע לטמא, ולכן אומר כנגע, כיוון שיאנו בטוח שיש כאן נגע במציאות, אבל אמירתו היא שהופכת את הנגע לטמא.

נִרְאָה לִי בְּבֵית יֵשׁ בְּבֵיתִי מִשְׁהוֹ שֶׁנִּרְאָה לִי כִּמוֹ נֹגַע⁶⁸¹: (לו) וְצִוָּה הִכְהֵן הַכֹּהֵן יִצְוֶה אֶת בַּעַל הַבַּיִת וְאֶת אֲנָשֵׁי בֵיתוֹ⁶⁸² וּפָנּוּ אֶת הַבַּיִת בְּטָרֶם יָבֹא הִכְהֵן לִרְאוֹת אֶת הַנֶּגַע (על פי ציווי הכהן) בַּעַל הַבַּיִת וְאֲנָשֵׁי בֵיתוֹ יִפְנּוּ אֶת הַבַּיִת מִכָּל הַכֵּלִים שֶׁנִּמְצְאוּ בְּתוֹכּוֹ, לִפְנֵי שֶׁהַכֹּהֵן יָבֹא לְבֵית לְרַאוֹת אֶת הַנֶּגַע, וְלֹא יִטְמָא כָּל אֲשֶׁר בְּבֵית וְכך לֹא יִיטְמָאוּ כָּל הַכֵּלִים שֶׁנִּמְצְאוּ בְּבֵית. כָּל עוֹד שֶׁהַכֹּהֵן לֹא טִימָא אֶת הַבַּיִת, אֵין הַבַּיִת טָמֵא. אִם הַכֹּהֵן יִטְמָא אֶת הַבַּיִת לִפְנֵי שִׁיוֹצִיאוֹ מִשֶּׁם אֶת כָּל הַכֵּלִים, הַכֵּלִים יִהְיוּ טָמְאִים, וְיֵשׁ כֵּלִים שֶׁלֹּא נִתֵּן לִטְהַר אוֹתָם (כִּמוֹ כְּלֵי חֶרֶס), וְלִכְּן הַכֹּהֵן מְצִוָּה לִפְנוֹת אֶת הַבַּיִת לִפְנֵי שֶׁהוּא מִגִּיעַ וּמִטְמָא אֶת הַבַּיִת⁶⁸³, וְאַחֲרַיִם בֶּן יִבְאֵה הִכְהֵן לִרְאוֹת אֶת הַבַּיִת לֵאחֹר שְׁבַע הַבַּיִת וְאֲנָשֵׁי בֵיתוֹ יִפְנּוּ אֶת הַכֵּלִים מֵהַבַּיִת, הַכֹּהֵן יִבֹּא לְרַאוֹת אֶת הַבַּיִת: (לז) וְרָאָה אֶת הַנֶּגַע הַכֹּהֵן רוֹאֶה אֶת הַנֶּגַע שֶׁנִּמְצָא בְּבֵית, וְהֵנָּה הַנֶּגַע בְּקִירֵת הַבַּיִת שֶׁקְּעָרֻרֹת יִרְקָרֶקֶת אוֹ אֲדָמָדֶמֶת אִם הַמָּקוֹם הַנֶּגוּעַ בְּבֵית נִרְאָה עִמוֹק יוֹתֵר וְשָׁקוֹעַ יוֹתֵר מִשָּׂאֵר הַקִּיר, וְהַמָּקוֹם הַנֶּגוּעַ יִרוֹק מְאֹד אוֹ אֲדוּם מְאֹד⁶⁸⁴, וּמִרְאִיָּהוּ שֶׁפֶּל מִן הַקִּיר עֲכָשִׁיו מִפְּרִשְׁתָּ לֵנוּ הַתּוֹרָה אֶת פִּירוּשׁ הַמִּילָה שֶׁקְּעָרֻרֹת, הֵינּוּ שֶׁמִּרְאָה הַנֶּגַע נִרְאָה שָׁקוֹעַ יוֹתֵר מִשָּׂאֵר הַקִּיר⁶⁸⁵: (לח) וַיֵּצֵא הִכְהֵן מִן הַבַּיִת אֶל פֶּתַח הַבַּיִת הַכֹּהֵן יוֹצֵא מִתּוֹךְ הַבַּיִת אֶל פֶּתַח הַבַּיִת, וְהַסְגִּיר אֶת הַבַּיִת שֶׁבַעַת יָמִים הַכֹּהֵן מִצְוֶה לְהַסְגִּיר אֶת הַבַּיִת בְּמִשְׁךְ שֶׁבַעַת יָמִים: (לט) וְשָׁב הִכְהֵן בָּיִם הַשְּׁבִיעִי וְרָאָה וְהֵנָּה פֶּשֶׁה הַנֶּגַע בְּקִירֵת הַבַּיִת הַכֹּהֵן חוֹזֵר לְבֵית לֵאחֹר שֶׁבַעַת יָמִי הַהִסְגָּר, וְאִם הוּא רוֹאֶה שֶׁהַנֶּגַע הִתְפַּשֵּׁט בְּקִירֹת הַבַּיִת יַעֲשֶׂה כִּפִּי שֶׁכְּתוּב בְּפִסּוּקִים הַבָּאִים: (מ) וְצִוָּה הִכְהֵן הַכֹּהֵן מִצְוֶה אֶת הָאֲנָשִׁים, וְחָלְצוּ אֶת הָאֲבָנִים אֲשֶׁר בֵּהֶן הַנֶּגַע הָאֲנָשִׁים יִשְׁלֹפוּ אֶת הָאֲבָנִים הַמְּנוֹגְעוֹת⁶⁸⁶, וְהִשְׁלִיכוּ אֹתָהֶן אֶל מַחוּץ לְעִיר אֶל מָקוֹם טָמֵא מִשְׁלִיכִים אֶת הָאֲבָנִים מַחוּץ לְשִׁלֶּשֶׁת הַמַּחֲנוֹת לְמָקוֹם טָמֵא, כִּיוֹן שֶׁהָאֲבָנִים מִטְמָאוֹת אֶת מִקְוֶה⁶⁸⁷: (מא) וְאֵת הַבַּיִת יִקְצַע מִבֵּית סָבִיב לֵאחֹר שְׁלִיפַת הָאֲבָנִים הַנֶּגוּעוֹת, מִקְלָפִים אֶת הַטִּיט שֶׁמִּסְבִּיב לְמָקוֹם הַנֶּגוּעַ⁶⁸⁸, וְשִׁפְכוּ אֶת הָעֶפֶר אֲשֶׁר הִקְצוּ אֶל מַחוּץ לְעִיר אֶל מָקוֹם טָמֵא וְאֶת הַטִּיט שֶׁקִּילְפוּ, יִשְׁלִיכוּ לְמָקוֹם טָמֵא שֶׁנִּמְצָא מַחוּץ לְשִׁלֶּשֶׁת הַמַּחֲנוֹת: (מב) וְלָקְחוּ אֲבָנִים אַחֲרוֹת וְהִבִּיאוּ אֶל תַּחַת הָאֲבָנִים לֵאחֹר מִכֵּן, יִיקָחוּ אֲבָנִים אַחֲרוֹת, וְיִשְׁמִימוּ אוֹתָן בְּבֵית בְּמִקְוֶה שֶׁל הָאֲבָנִים הַנֶּגוּעוֹת שֶׁהוֹצִיאוּ, וְעֶפֶר אַחֲרֵי יָקַח וְטָח אֶת הַבַּיִת וְלֵאחֹר שֶׁמִּנִּיחִים אֶת הָאֲבָנִים הַחֲדָשׁוֹת בְּמִקְוֶה, מִטִּיחִים אֶת כָּל הַבַּיִת שׁוּב: (מג) וְאִם יָשׁוּב הַנֶּגַע וּפָרַח בְּבֵית אַחֲרֵי חֲלִין אֶת הָאֲבָנִים וְאַחֲרֵי הַקְּצוֹת אֶת הַבַּיִת וְאַחֲרֵי הַטֹּחַ אִם הַנֶּגַע יִחְזוֹר לְבֵית שְׁבֹעַ לֵאחֹר שֶׁהוֹצִיאוּ מֵהַבַּיִת אֶת הָאֲבָנִים הַנֶּגוּעוֹת וְאַחֲרֵי שֶׁקִּילְפוּ אֶת הַטִּיט וְאַחֲרֵי שֶׁטִּיחוּ אֶת הַבַּיִת מִחֲדָשׁ⁶⁸⁹: (מד)

⁶⁸¹ רש"י, ולמד מכאן, שאפילו תלמיד חכם שידוע בוודאות שמדובר בנגע, לא יפסוק בכך, אלא יאמר בלשון

פ"ק.

⁶⁸² א"ע.

⁶⁸³ רש"י. ספורנו: התורה רצתה לתת זמן כדי לחזור בתשובה וכתב עוד שלפי חז"ל רמז כאן חובן בתי המקדש ובניין ביהמ"ק השלישי וכן כתב אוה"ח והרחיב על כך.

⁶⁸⁴ רש"י. ובפירוש המילה ירקרק או אדמדמ, עיין פרק יג' פס' מט' בהערות שם. א"ע: שקערורות: בפירוש השני כתב כרש"י שהכוונה היא שהמראה הנגוע שקוע יותר משאר הקיר, אך דחה פירוש זה. בפירוש הראשון כתב שהכוונה היא למעין חוטים ריריים הנראים במקום הנגע. רשב"ם: זהו סוג של מראה.

⁶⁸⁵ ר"א"ם.

⁶⁸⁶ רש"י וא"ע.

⁶⁸⁷ רש"י. א"ע: כדי שלא ייקחו את האבנים.

⁶⁸⁸ רש"י. א"ע: מקלפים את הטיט מכל הבית.

⁶⁸⁹ רש"י. רמב"ן: אין הכוונה שהנגע חוזר לאותו מקום בו היה, אלא אפילו אם נראה במקום אחר בבית, יש לנהוג כפי הכתובים.

הקדמה לפסוק. עד כאן דברה התורה במקרה ולאחר שבוע ההסגר הראשון הנגע התפשט בבית, ואז חולצים קוצים וטחים. פסוק זה, לכאורה נמצא שלא במקומו ומדבר במקרה שלאחר השבוע הראשון, חזר הכהן וראה שהנגע עומד בעיניו, והכהן הסגיר את הבית פעם נוספת. וּבֹא הַכֹּהֵן יַחְזֹר לְאַחֵר שְׁבוּעַ הַהִסְגָּר הַשֵּׁנִי, וְרָאָה וְהָיָה פֶּשֶׁה הַנֶּגַע בַּבֵּית הַכֹּהֵן רֹאֵה שֶׁהַנֶּגַע הִתְפַּשֵּׁט, לְאַחֵר שְׁנֵי שְׁבוּעוֹת הַהִסְגָּר, צִרְעַת מִמָּאֶרֶת הִוא בַּבֵּית צִרְעַת שֶׁמִּכְאִיבָהּ הִיא שֶׁנִּמְצְאָת בַּבֵּית,⁶⁹⁰ וַיֵּשׁ לְהוֹצִיא אֶת הַלְבָנִים וּלְקַלֵּף טִיחַ וּלְבַדּוֹק שׁוֹב לְאַחֵר שְׁבוּעַ שְׁלִישִׁי. הָרִי שֶׁלִּפְנֵינוּ עַד כָּאן שְׁנֵי דִינִים: הַמִּקְרָה הָרִאשׁוֹן מְדַבֵּר עַל מִקְרָה בּוֹ לְאַחֵר שְׁבוּעַ הַהִסְגָּר, הַנֶּגַע הִתְפַּשֵּׁט, הוֹצִיאוּ אֶת הָאֲבָנִים וְקִלְפּוּ אֶת הַטִּיחַ, וְטִיחוּ מִחֲדָשׁ, וְלְאַחֵר מִכֵּן הִצְרַעַת חֲזָרָה. הַמִּקְרָה הַשֵּׁנִי הִוא שֶׁלִּאֲחֵר שְׁבוּעַ הַהִסְגָּר הָרִאשׁוֹן הַנֶּגַע לֹא הִשְׁתַּנָּה וְעִמַּד בְּעֵינָיו, וְלְאַחֵר מִכֵּן הִסְגִּירוּ אֶת הַבֵּית שְׁבוּעַ נֹסֶף, וְלְאַחֵר הַשְּׁבוּעַ הַשֵּׁנִי, הַנֶּגַע הִתְפַּשֵּׁט, וְאִזּוֹ הוֹצִיאוּ אֲבָנִים, קִלְפּוּ טִיחַ וְטִיחוּ מִחֲדָשׁ, וּבִסּוֹף הַשְּׁבוּעָה הַשְּׁלִישִׁי הַנֶּגַע חֲזָר,⁶⁹¹ טָמֵא הִוא הַבֵּית נִטְמָא מִהִצְרַעַת: (מִזֶּה) וְנִתֵּן אֶת הַבֵּית יֵשׁ לְשֹׁבֵר אֶת הַבֵּית, לְהַרוֹס אֶת הַבֵּית הַמְּנוּגָע,⁶⁹² אֶת אֲבָנָיו וְאֶת עֵצָיו וְאֶת כָּל עֵפֶר הַבֵּית אֶת הָאֲבָנִים, אֶת הָעֵצִים וְאֶת הַטִּיחַ מֵהֶם בְּנוֹי הַבֵּית, וְהוֹצִיא אֶל מַחוּץ לְעִיר אֶל מְקוֹם טָמֵא מוֹצִיָּאִים אֶת הָאֲבָנִים הָעֵצִים וְהַטִּיחַ מַחוּץ לְשִׁלֶּשֶׁת הַמַּחֲנוֹת לְמִקְוֵה טָמֵא: (מִזֶּה) וְהָבֵא אֶל הַבֵּית כָּל יְמֵי הַסִּגִּיר אוֹתוֹ יִטָּמֵא עַד הָעֶרֶב מִי שֶׁנִּכְנַס אֶל הַבֵּית הַנֶּגַע בְּמִשְׁךְ יְמֵי הַהִסְגָּר שְׁלוֹ (אֲדָּה לֹא בִימִים שֶׁחִלְצוּ אֶת הָאֲבָנִים)⁶⁹³, צִרִּיךְ לְטַבּוֹל וְלְאַחֵר מִכֵּן יִהְיֶה טָמֵא עַד הָעֶרֶב שֶׁלִּאֲחֵר הַטְּבִילָה.⁶⁹⁴ הַכוּוֹנָה הִיא לְמִי שֶׁנִּכְנַס וְיוֹצֵא מִיָּד וְלֹא לְמִי שֶׁשׁוּחָה בַּבֵּית, כְּפִי שֶׁנִּרְאָה בַּפְּסוּק הַבֹּא: (מִזֶּה) וְהִשְׁכַּב בַּבֵּית יְכַבֵּס אֶת בְּגָדָיו מִי שֶׁשׁוֹכֵב בַּבֵּית הַנֶּגַע בִּימֵי הַהִסְגָּר שְׁלוֹ, (וּבִכְךָ הִוא שׁוּחָה שֶׁהִיָּה מְמוּשַׁכֶּת יוֹתֵר מִמִּי שֶׁרַק נִכְנַס אֶל הַבֵּית), צִרִּיךְ בְּנוֹסֶף לְטְבִילָה, גַּם לְטַבּוֹל אֶת בְּגָדָיו, וְהִאֲכִיל בַּבֵּית יְכַבֵּס אֶת בְּגָדָיו וְכֵן מִי שֶׁאוֹכֵל בַּבֵּית הַמְּנוּגָע בִּימֵי הַהִסְגָּר שְׁלוֹ, (וּבִכְךָ הִוא שׁוּחָה שֶׁהִיָּה מְמוּשַׁכֶּת יוֹתֵר מִמִּי שֶׁרַק נִכְנַס אֶל הַבֵּית), צִרִּיךְ גַּם כֵּן לְטַבּוֹל אֶת בְּגָדָיו, בְּנוֹסֶף לְטְבִילַת גּוֹפּוֹ. כִּלְלֵה דְבָר הִוא: מִי שֶׁרַק נִכְנַס אֶל הַבֵּית וְאִינוֹ שׁוּחָה שֶׁם, צִרִּיךְ רַק טְבִילָה, וְאִילוֹ מִי שֶׁשׁוּחָה בַּבֵּית יוֹתֵר מִכֵּדִי אֲכִילַת פֶּרֶס, צִרִּיךְ גַּם כִּיבּוֹס בְּגָדָיו⁶⁹⁵: (מִזֶּה) וְאִם בָּא יְבֹא הַכֹּהֵן וְרָאָה וְהָיָה לֹא פֶּשֶׁה הַנֶּגַע בַּבֵּית אַחֲרֵי הַטָּח אֶת הַבֵּית אִם אַחֲרֵי פַעֲמִיִּים שֶׁהִסְגִּיר הַכֹּהֵן אֶת הַבֵּית (בְּשְׁבוּעַ הָרִאשׁוֹן לְאַחֵר הַהִסְגָּר הַנֶּגַע עִמַּד בְּעֵינָיו, וְלִכְּנֵס הִסְגִּירוּ אֶת הַבֵּית לְשְׁבוּעַ נֹסֶף, וְלְאַחֵר הַשְּׁבוּעַ הַשֵּׁנִי גַּם כֵּן עִמַּד הַנֶּגַע בְּעֵינָיו), קוֹדֵם כָּל חוֹלְצִים אֶת הָאֲבָנִים הַנֶּגַעוֹת, מְקַלְפִּים אֶת הַטִּיט שֶׁמִּסְבִּיב לְנֶגַע וּמִטִּיחִים שׁוֹב וּמִסְגִּירִים הַסֵּגֶר שְׁלִישִׁי, וְאִם הַנֶּגַע אִינוֹ חוֹזֵר לְאַחֵר שֶׁחִלְצוּ אֶת הָאֲבָנִים,⁶⁹⁶ וְטָהַר הַכֹּהֵן אֶת הַבֵּית כִּי נִרְפָּא הַנֶּגַע הַכֹּהֵן מִטָּהַר אֶת הַבֵּית (תְּהִלָּה הַטָּהָרָה מְפֹרֶשׁ בַּפְּסוּקִים הַבָּאִים) כִּיווֹן שֶׁהַנֶּגַע נִרְפָּא. לְסִיכּוּם: בְּכָל מִקְרָה שִׁישׁ נֶגַע, בְּשְׁבוּעַ הָרִאשׁוֹן מִסְגִּירִים אֶת הַבֵּית. לְאַחֵר שֶׁעוֹבֵר שְׁבוּעַ הַדִּין הִוא כֵּךְ: אִם הַנֶּגַע עִמַּד בְּעֵינָיו, מִסְגִּירִים אֶת הַבֵּית שׁוֹב. אִם הַנֶּגַע הִתְפַּשֵּׁט, חוֹלְצִים קְצִים וְטָחִים. אִם הַנֶּגַע הִתְרַפָּא, הַכֹּהֵן מִטָּהַר אֶת הַבֵּית. אִם לְאַחֵר חֲלִיצָה קִיצָה וְטִיחָה הַנֶּגַע חוֹזֵר, יֵשׁ לְנִתֵּץ אֶת הַבֵּית. אִם לְאַחֵר שְׁבוּעַ הַהִסְגָּר הַשֵּׁנִי הַנֶּגַע עִמַּד בְּעֵינָיו אוֹ מִתְפַּשֵּׁט, חוֹלְצִים קְצִים וְטָחִים, וְאִזּוֹ לְאַחֵר שְׁבוּעַ הַסֵּגֶר נֹסֶף: אִם הַנֶּגַע חוֹזֵר, יֵשׁ לְנִתֵּץ אֶת הַבֵּית, וְאִם הַנֶּגַע אִינוֹ חוֹזֵר, הַבֵּית

⁶⁹⁰ עֵיין פֶּרֶק י' פֶּס' נ"א.

⁶⁹¹ רש"י. לְפִי רש"י, סִדֵּר הַפְּסוּקִים אִינוֹ בְּמִקְוֵמוֹ, אֶךְ רַמְבַּ"ן הַסְבִּיר אִיךְ הַפְּסוּקִים כֵּן מִסְתַּדְרִים לְפִי הַסֵּדֶר, אוֹלָם כִּלְלֵה דְבָר הִוא כְּמוֹ שֶׁכָּתְבוּ בְּפָנִים.

⁶⁹² אוֹנְקִלוֹס.

⁶⁹³ רש"י.

⁶⁹⁴ א"ע.

⁶⁹⁵ רש"י.

⁶⁹⁶ רש"י.

טהור: (מט) וְלָקַח הַכֹּהֵן מִצּוּוֹה לַקַּחַת, ⁶⁹⁷ לַחֲטָא אֶת הַבַּיִת כְּדִי לַטְהֵר אֶת הַבַּיִת, ⁶⁹⁸ שְׁתֵּי צִפּוּרִים וְעַץ אֲרֹז וּשְׁנֵי תוֹלַעַת וְאַזּוֹב שְׁתֵּי צִפּוּרִים, מִקַּל שֶׁל אֲרֹז, לְשׁוֹן שֶׁל צֶמֶר שֶׁצְבוּעָה בְּאֶדָם וְעֵשֶׂב שֶׁנִּקְרָא אֲזוֹב: (נ) וְשָׁחַט אֶת הַצִּפּוּר הָאֶחָת אֶל כָּלִי חָרֹשׁ עַל מֵיִם חַיִּים הַכֹּהֵן שׁוֹחֵט אֶת אֶחָת הַצִּפּוּרִים מֵעַל כָּלִי חָרֹס לֵאחֹר שֶׁמִּילָא בְּכָלִי הַחֹרֶס רְבִיעִית מֵיִם מִמַּעֲיִין: (נא) וְלָקַח אֶת עֵץ הָאֲרֹז וְאֶת הָאֲזוֹב וְאֶת שְׁנֵי הַתּוֹלַעַת הַכֹּהֵן לֹקַח אֶת הַמִּקַּל שֶׁל הָאֲרֹז, אֶת עֵשֶׂב הָאֲזוֹב וְאֶת לְשׁוֹן הַצֶּמֶר שֶׁצְבוּעָה בְּאֶדָם, וְאוֹגֵד אוֹתָם יַחַד, וְאֶת הַצִּפּוּר הַחֲתִיָּה וְכֵן לֹקַח הַכֹּהֵן אֶת הַצִּפּוּר הַחִיָּה, אֶת הַצִּפּוּר שֶׁלֹּא שָׁחַט אוֹתָהּ, וְטָבַל אֹתָם בְּדָם הַצִּפּוּר הַשְּׁחוּטָה וּבְמֵיִם חַיִּים הַכֹּהֵן לֹקַח אֶת אֲגוּדַת הָאֲרֹז, הָאֲזוֹב וּשְׁנֵי הַתּוֹלַעַת וְכֵן אֶת הַצִּפּוּר הַחִיָּה, וְטוֹבֵל אוֹתָן בְּכָלִי חָרֹס שֶׁבּוֹ נִמְצְאִים דָּם הַצִּפּוּר הַשְּׁחוּטָה שֶׁבַע פַּעֲמִים, עַל מִשְׁקוֹף הַבַּיִת שֶׁהִיָּה נִגּוּעַ: (נב) וְחֲטָא אֶת הַבַּיִת בְּדָם הַצִּפּוּר וּבְמֵיִם חַיִּים וּבְצִפּוּר הַחֲתִיָּה וּבְעֵץ הָאֲרֹז וּבְאַזּוֹב וּבְשְׁנֵי הַתּוֹלַעַת הַכֹּהֵן יִטְהַר אֶת הַבַּיִת בְּדָם הַצִּפּוּר הַשְּׁחוּטָה וּבְמֵיִם חַיִּים שֶׁהִמְעִיֵּן שֶׁהִטְבִּיל בָּהֶם אֶת הַצִּפּוּר הַחִיָּה, אֶת עֵץ הָאֲרֹז, הָאֲזוֹב וּשְׁנֵי הַתּוֹלַעַת: (נג) וְשָׁלַח אֶת הַצִּפּוּר הַחֲתִיָּה אֶל מַחוּץ לְעִיר אֶל פְּנֵי הַשְּׂדֵה הַכֹּהֵן מִשְׁלַח אֶת הַצִּפּוּר הַחִיָּה מַחוּץ לְשַׁלְשֵׁת הַמַּחֲנוֹת, לַמָּקוֹם שֶׁאֵין אֲנָשִׁים שׁוֹשְׁבִים שָׁם, וְכִפֵּר עַל הַבַּיִת וְטָהַר בְּשִׁלְחַת הַצִּפּוּר, הַכֹּהֵן יִכְפֹּר עַל כָּל הָעוֹנוֹת שֶׁל הָאָדָם, וְהַבַּיִת יִהְיֶה טָהוֹר ⁶⁹⁹: (נד) זֹאת הַתּוֹרָה לְכָל נֶגַע הַצִּרְעָת וּלְנֹתֶק אֱלוֹהִים הַדִּינִים הַקְּשׁוּרִים לְצִרְעַת הַשַּׁחִין וְהַמְּכוּה ⁷⁰⁰ וְכֵן לִנְגַע שֶׁנִּקְרָא נֹתֶק: (נה) וּלְצִרְעַת הַבֶּגֶד וּלְבִיַּת וְכֵן לְצִרְעַת שְׂבָאָה עַל הַבְּגָדִים וְעַל הַבָּתִּים: (נו) וְלִשְׂאֵת וְלִסְפֹּחַת וְלִבְהָרֵת וּלְנִגְעִים שֶׁנִּקְרָאִים שֵׁאֵת, סַפְחָת וּבִהֲרָת: (נז) לְהוֹרֹת בָּיּוֹם הַטָּמֵא וּבָיּוֹם הַטָּהוֹר הַתּוֹרָה מְלַמֶּדֶת בְּאֵלָה יָמִים הָאָדָם, הַבֶּגֶד אוֹ הַבַּיִת טָהוֹרִים, וּבְאֵלּוֹ יָמִים הֵם טָמֵאִים, ⁷⁰¹ זֹאת הַתּוֹרָה הַצִּרְעָת אֱלוֹהִים הֵם דִּינֵי הַצִּרְעָת, אֶל תּוֹסִיף וְתַחֲמִיר בְּדִינֵיהֶם ⁷⁰²:

ויקרא פרק טו

(א) וַיְדַבֵּר יְקֹקֵק אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן לֵאמֹר: (ב) דַּבְּרוּ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתֶּם אֲלֵהֶם תְּדַבְּרוּ אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֹאמְרוּ לָהֶם, אִישׁ אִישׁ כִּי יִהְיֶה זֶב מִבְּשָׂרוֹ אָדָם שִׁיטוֹף מִבְּשָׂרוֹ נוֹזֵל לִבֹּן שֶׁנִּקְרָא זִיבָה, ⁷⁰³ זֹבּוֹ טָמֵא הוּא הַזִּיבָה, הַנוֹזֵל, הוּא טָמֵא ⁷⁰⁴: (ג) וְזֹאת תִּהְיֶה טָמְאָתוֹ בְּזוֹבּוֹ אֱלֹהִים הֵם צוּרוֹת הַטּוֹמְאָה שֶׁל הַזִּיבָה, דָּר בְּשָׂרוֹ אֶת זֹבּוֹ אִם הַזִּיבָה יוֹצֵאת כִּמוֹ רִיר, אוֹ הַחֲתִים בְּשָׂרוֹ מְזוֹבּוֹ אוֹ שְׁנוֹזֵל הַזִּיבָה הוּא קֶצֶת עֵבָה יוֹתֵר, טָמְאָתוֹ הוּא זֹהִי טוֹמְאָתוֹ שֶׁל הָאָדָם: (ד) כָּל הַמְּשָׁכָב כָּל דָּבָר שֶׁרָאוּ לִשְׁכַּב עֲלָיו (כְּגוֹן מִיטָה אוֹ

⁶⁹⁷ א"ע.

⁶⁹⁸ אונקלוס.

⁶⁹⁹ רמב"ן, וכן כתב שכיוון שהחטא שבגללו בא צרעת על הבית הוא פחות חמור מחטא שבגללו בא צרעת על גוף האדם, הרי שהתורה לא הצריכה את האדם המטהר את ביתו להביא קרבנות אשם, חטאת ועולה.

⁷⁰⁰ רמב"ן.

⁷⁰¹ א"ע. רש"י: אילו ימים מטהרים את האדם ואילו מטמאים.

⁷⁰² ספורנו.

⁷⁰³ א"ע.

⁷⁰⁴ רש"י.

מחצלת),⁷⁰⁵ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב עָלָיו הָזֶבֶד יִטְמָא (כל דבר שראוי לשכיבה) שהזב ישכב עליו, נטמא על ידי הזב, וְכָל הַכֶּלִי אֲשֶׁר יֹשֵׁב עָלָיו יִטְמָא וכל כלי שמיועד לשיבה (כגון כסא) שהזב יישב עליו, נטמא מהזב⁷⁰⁶: (ה) וְאִישׁ אֲשֶׁר יֵגַע בְּמִשְׁכָּבוֹ אָדָם טהור שייגע בדבר העשוי לשכיבה ששכב עליו הזב, יִכָּבֵס בְּגָדָיו וְרַחֲנוֹ בְּמִים וְטָמֵא עַד הָעֶרֶב צריך לטבול את בגדיו במקווה, לטבול בעצמו במקווה, ואז יהיה טמא עד הערב שלאחר הטבילה: (ו) וְהַיֹּשֵׁב עַל הַכֶּלִי אֲשֶׁר יֹשֵׁב עָלָיו הָזֶבֶד אדם טהור שיישב על כלי שראוי לשיבה שישב עליו זב, גם אם היו דברים שחצצו בינו לבין הכלי. לדוגמא: אם ראובן הוא זב שישב על כסא, ושמעון שהוא אדם טהור ישב על כריות שהיו על הכסא שישב עליו ראובן, גם אם שמעון לא נגע בכסא עצמו, הוא נטמא,⁷⁰⁷ יִכָּבֵס בְּגָדָיו וְרַחֲנוֹ בְּמִים וְטָמֵא עַד הָעֶרֶב צריך לטבול את בגדיו במקווה, לטבול בעצמו במקווה, ואז יהיה טמא עד הערב שלאחר הטבילה: (ז) וְהַנֶּגַע בְּבָשָׂר הָזֶבֶד מי שנוגע בגופו של הזב,⁷⁰⁸ יִכָּבֵס בְּגָדָיו וְרַחֲנוֹ בְּמִים וְטָמֵא עַד הָעֶרֶב צריך לכבס את בגדיו, לטבול, ואז יהיה טמא עד הערב שלאחר הטבילה: (ח) וְכִי יֵרֶק הָזֶב בְּטָהוֹר אם הזב ירק על אדם טהור, באופן שהרוק של הזב נגע באדם הטהור,⁷⁰⁹ וְכָבֵס בְּגָדָיו וְרַחֲנוֹ בְּמִים וְטָמֵא עַד הָעֶרֶב צריך לטבול את בגדיו במקווה, לטבול בעצמו במקווה, ואז יהיה טמא עד הערב שלאחר הטבילה: (ט) וְכָל הַמְּרֻכָּב דבר שראוי לרכב עליו, לדוגמא: אוכף,⁷¹⁰ אֲשֶׁר יִרְכַּב עָלָיו הָזֶב (כל דבר שראוי לרכב עליו) שהזב רכב על הדבר ההוא, אפילו אם הזב לא נגע בו. לדוגמא: זב שרכב על אוכף, אך היו דברים שחצצו בין הזב לאוכף,⁷¹¹ יִטְמָא הדבר העשוי לרכיבה נטמא: (י) וְכָל הַנֶּגַע בְּכָל אֲשֶׁר יִהְיֶה תַּחְתָּיו יִטְמָא עַד הָעֶרֶב כל אדם שנוגע בדבר העשוי לרכיבה שהזב רכב עליו, צריך לטבול ויהיה טמא עד הערב שלאחר הטבילה (אך אינו צריך כיבוס בגדים),⁷¹² וְהַנּוֹשֵׂא אוֹתָם מי שנושא בידו אדם זב, או את זובו, או את הרוק שלו, או את הדברים ששכב עליהם ורכב עליהם,⁷¹³ יִכָּבֵס בְּגָדָיו וְרַחֲנוֹ בְּמִים וְטָמֵא עַד הָעֶרֶב צריך לטבול את בגדיו במקווה, לטבול בעצמו במקווה, ואז יהיה טמא עד הערב שלאחר הטבילה: (יא) וְכָל אֲשֶׁר יֵגַע בּוֹ הָזֶב וְיָדָיו לֹא שָׁטַף בְּמִים כל אדם טהור שייגע בו הזב לפני שטבל ונטהר,⁷¹⁴ וְכָבֵס בְּגָדָיו וְרַחֲנוֹ בְּמִים וְטָמֵא עַד הָעֶרֶב צריך לטבול את בגדיו, לטבול בעצמו, ואז יהיה טמא עד הערב שלאחר הטבילה: (יב) וְכָלִי חֲרָשׁ אֲשֶׁר יֵגַע בּוֹ הָזֶב יִשְׁבֵּר אם הזב נגע בחלק הפנימי של כלי חרס או שהזב הסיט את כלי החרס, צריך לשבור את כלי החרס, כיוון שאין לו טהרה, וְכָל כֶּלִי עֵץ יִשְׁטַף בְּמִים אם הזב נגע בכלי עץ, צריך לטבול את כלי העץ במקווה, וכך

⁷⁰⁵ רש"י.

⁷⁰⁶ רש"י.

⁷⁰⁷ רש"י.

⁷⁰⁸ א"ע.

⁷⁰⁹ רש"י.

⁷¹⁰ רש"י.

⁷¹¹ רש"י.

⁷¹² רש"י.

⁷¹³ רש"י.

⁷¹⁴ רש"י.

ורמב"ן למדו מכך שהתורה קראה לטבילה בלשון שטיפה, שהאדם צריך לשטוף היטב את הזיבה, כדי שלא תחצוץ וכדי שלא תישאר לאחר הטבילה. א"ע: בהתחלה רצה לומר שהכוונה היא כאשר ידי הזב שטופות, אין אדם הנוגע בהם נטמא, כיוון שאין עליהם זיבה אך דחה פירוש זה כיוון שלפי חז"ל, ידי, הכוונה היא לגופו. לאחר מכן כתב שאם ידי הזב שטופות, אינו צריך גם כיבוס בגדים ואם ידי אינן שטופות, אינו צריך כיבוס בגדים.

יִיטָהֶר: (יג) וְכִי יִטָּהֶר הָזֶב מִזֹּבֹב כֹּאשֶׁר תִּפְסֹק הַזִּיבָה מִהֶזֶב, וְסִפֵּר לוֹ שִׁבְעַת יָמִים לְטָהֳרָתוֹ הַזֶּה צָרִיךְ לִסְפּוֹר שִׁבְעָה יָמִים רְצוּפִים שֶׁלֹּא רָאָה בָּהֶם זִיבָה,⁷¹⁵ וְכִבֵּס בְּגָדָיו וְרָחֵץ בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם חַיִּים וְטָהֵר וְלֵאחֶר שִׁבְעָה יָמִים נְקִיִּים, הַזֶּה צָרִיךְ לִטְבּוֹל אֶת בְּגָדָיו, לִטְבּוֹל בַּעֲצָמוֹ בְּמִי מַעֲיִין וְלֵאחֶר מִכֵּן יִהְיֶה טָהוֹר⁷¹⁶: (יד) וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי לֵאחֶר שֶׁהִפְסִיק הָזֶב לִרְאוֹת זִיבָה, (בַּיּוֹם לֵאחֶר שְׁטַבֵּל), יִקַּח לוֹ שְׁתֵּי תָרִים אוֹ שְׁנֵי בָנִי יוֹנָה הַזֶּה לִקְחַת שְׁנֵי תוֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְנֵי יוֹנָה. (אִמְנֵם, דִּין הַבָּאֵת קֶרֶבֶן נֹאמֵר רַק בְּזֶב שֶׁרָאָה שְׁלֹשׁ רֵאוּת בְּשִׁלְשָׁה יָמִים אוֹ פָחוֹת, אֲךָ אִם רָאָה רַק שְׁתֵּי פַעֲמִים זִיבָה, אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַבִּיאַת קֶרֶבֶן, וְאִם רָאָה זִיבָה רַק פַּעַם אַחַת, אֵינוֹ צָרִיךְ לִסְפּוֹר שִׁבְעָה יָמִים נְקִיִּים, אֲלֵא מִסְפִּיק שֶׁהוּא טוֹבֵל וְאִזּוֹ הוּא טָמֵא עַד הָעֶרֶב), וְכֹא לִפְנֵי יִקְוֶה אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד הַזֶּה מִגִּיעַ אֶל פֶּתַח אוֹהֶל מוֹעֵד (אֲךָ אֵינוֹ נִכְנֵס פְּנִימָה, הֵיכָל וְהוּא עַדִּין מִחוּסֵר כִּפְרָה), וְנִתְּנָם אֶל הַכֹּהֵן הַזֶּה נוֹתֵן אֶת שְׁנֵי הַתּוֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְנֵי הַיּוֹנָה אֶל הַכֹּהֵן: (טו) וַעֲשֵׂה אֹתָם הַכֹּהֵן אֶחָד חֲטָאת וְאֶחָד עֹלָה הַכֹּהֵן מִקְרִיב אֶת אֶחָד הַתּוֹרִים אוֹ בְנֵי הַיּוֹנָה לְשֵׁם קֶרֶבֶן חֲטָאת, וְאֶת הַשְּׁנֵי מִקְרִיב לְשֵׁם קֶרֶבֶן עוֹלָה, וְכִפֵּר עָלָיו הַכֹּהֵן לִפְנֵי יִקְוֶה מִזֹּבֹב הַכֹּהֵן מִכִּפּוֹר לֹב עַל הַחֲטָא שֶׁגָּרַם לוֹ לְהִיטוֹת חוּלָה בְּזִיבָה⁷¹⁷: (טז) וְאִישׁ כִּי תֵצֵא מִמֶּנּוּ שֹׁכֶבֶת זָרַע אִם יֵצֵא מֵאִדָּם נוֹזֵל לְבֹן טָמֵא שֶׁנִּקְרָא שִׁכְבַּת זָרַע, (הַהִבְדֵּל בֵּין זִיבָה לְשִׁכְבַּת זָרַע הוּא בְּצַעַע הַנוֹזֵל), וְרָחֵץ בַּמַּיִם אֶת כָּל בְּשָׂרוֹ וְטָמֵא עַד הָעֶרֶב הָאָדָם שִׁיִּצָּאָה מִמֶּנּוּ שִׁכְבַּת זָרַע צָרִיךְ לִטְבּוֹל, וְלֵאחֶר מִכֵּן הוּא יִהְיֶה טָמֵא עַד הָעֶרֶב: (יז) וְכָל בְּגָד וְכָל עוֹר אֲשֶׁר יִהְיֶה עָלָיו שֹׁכֶבֶת זָרַע בְּגָד אוֹ עוֹר שִׁישׁ עֲלֵיהֶם שִׁכְבַּת זָרַע, וְכִבֵּס בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד הָעֶרֶב צָרִיךְ לִטְבּוֹל אוֹתָם בַּמִּקְוֶה וְלֵאחֶר מִכֵּן יִהְיוּ טָמֵאִים עַד הָעֶרֶב שֶׁלֵּאחֶר הַטְּבִילָה: (יח) וְאִשָּׁה אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אִישׁ אִתָּהּ שֹׁכֶבֶת זָרַע אִשָּׁה שִׁישְׁכַּב אִישׁ אִתָּהּ שִׁכְבַּת זָרַע,⁷¹⁸ וְרָחֲצוּ בַּמַּיִם וְטָמְאוּ עַד הָעֶרֶב שְׁנֵיהֶם צָרִיכִים לִטְבּוֹל בַּמִּקְוֶה וְאִזּוֹ יִהְיוּ טָמֵאִים עַד הָעֶרֶב שֶׁלֵּאחֶר טְבִילָתָם: (יט) וְאִשָּׁה כִּי תִהְיֶה זֹבָה אִם אִשָּׁה תִּהְיֶה זֹבָה, דָּם יִהְיֶה זֹבָה בְּבִשְׂרָהּ שִׁיזֹב מִבִּשְׂרָהּ דָּם,⁷¹⁹ שִׁבְעַת יָמִים תִּהְיֶה בְּנִדְתָּהּ בְּמִשְׁךְ שִׁבְעָה יָמִים אֲסוּר לְכָל אָדָם לִגְעוֹת בָּהּ,⁷²⁰ וְכָל הַנִּגָּע בָּהּ יִטָּמָא עַד הָעֶרֶב וּמִי שֶׁנוֹגֵעַ בְּאִשָּׁה נִידָה, צָרִיךְ לִטְבּוֹל וְיִהְיֶה טָמֵא עַד הָעֶרֶב שֶׁלֵּאחֶר הַטְּבִילָה וְגַם בְּגָדָיו צָרִיכִים טְבִילָה: (כ) וְכָל אֲשֶׁר תִּשְׁכַּב עָלָיו בְּנִדְתָּהּ יִטָּמָא כָּל מֶה שֶׁהָאִשָּׁה הִנִּידָה שׁוֹכֶבֶת עָלָיו, נְטֵמָא, וְכָל אֲשֶׁר תִּשְׁכַּב עָלָיו יִטָּמָא כָּל דָּבָר שֶׁהָאִשָּׁה הִנִּידָה יוֹשֶׁבֶת עָלָיו, נְטֵמָא: (כא) וְכָל הַנִּגָּע בְּמִשְׁכָּבָהּ כָּל מִי שֶׁנוֹגֵעַ בָּמָה שֶׁאִשָּׁה נִידָה שִׁכְבָּה עָלָיו, יִכְבֵּס בְּגָדָיו וְרָחֵץ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד הָעֶרֶב יִטְבּוֹל אֶת בְּגָדָיו בַּמִּקְוֶה, יִטְבּוֹל בַּעֲצָמוֹ בַּמִּקְוֶה, וְיִהְיֶה טָמֵא עַד הָעֶרֶב אַחֲרֵי שְׁטַבֵּל: (כב) וְכָל הַנִּגָּע בְּכָל כְּלִי אֲשֶׁר תִּשְׁכַּב עָלָיו כָּל אָדָם טָהוֹר שִׁיִּגַּע בְּכָלִי שֶׁהָאִשָּׁה הִנִּידָה יִשְׁכַּב עָלָיו, יִכְבֵּס בְּגָדָיו וְרָחֵץ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד הָעֶרֶב יִטְבּוֹל אֶת בְּגָדָיו בַּמִּקְוֶה, יִטְבּוֹל בַּעֲצָמוֹ בַּמִּקְוֶה, וְיִהְיֶה טָמֵא עַד הָעֶרֶב אַחֲרֵי שְׁטַבֵּל: (כג) וְאִם עַל הַמִּשְׁכָּב הוּא אוֹ עַל הַכְּלִי אֲשֶׁר הוּא יִשְׁכַּב עָלָיו אִם הָאָדָם הַטָּהוֹר יוֹשֵׁב אוֹ שׁוֹכֵב עַל הַדָּבָר הָרָאוּי לְשִׁכְיָהּ אוֹ עַל הַכְּלִי שֶׁהָאִשָּׁה הִנִּידָה יִשְׁכַּב עָלָיו, אִפִּילוֹ שֶׁאֵינוֹ יוֹשֵׁב עָלָיו יִשְׁכַּב עָלָיו, בְּנִגְעוֹ בּוֹ הָאָדָם

⁷¹⁵ רש"י.

⁷¹⁶ אונקלוס.

⁷¹⁷ רמב"ן פס' יא', ופירש שם שהעולה היא תודה לה' על שריפא אותו.

⁷¹⁸ למשמעות.

⁷¹⁹ רש"י.

⁷²⁰ רש"י.

נוגע בדבר שחוצץ בין מה שהנידה ישיבה או שכבה עליו לבינו, לדוגמא: כרית שמונחת על כסא שאישה נידה ישיבה עליו, והאדם הטהור יושב על הכרית שהייתה מונחת על הכסא,⁷²¹ **יִטְמָא עַד הָעֶרֶב** אדם זה שישב על הדבר שחוצץ בין מה שהאישה הנידה ישיבה עליו לבינו, טמא עד הערב. אמנם יש לחלק כאן בין טומאת משכב לטומאת מרכב. טומאת משכב היא כאשר אדם יושב או שוכב על דבר שמיועד לשכיבה או ישיבה (כגון כסא או מזרון) ואז גם בגדיו טמאים. לעומת זאת, כאשר האדם יושב על דבר שאינו מיועד לישיבה ארוכה, כגון אוכף של סוס, הרי שבגדיו אינם טמאים וטומאה זו נקראת טומאת מרכב: **(כד) וְאִם שָׁכַב יִשְׁכַּב אִישׁ אֶתֶּה וְתִהְיֶה נִדְתָּה עָלָיו** אם אדם טהור ישכב בשוגג עם אישה בעודה נידה,⁷²² **יִטְמָא שְׁבַעַת יָמִים** אדם זה יהיה טמא במשך שבעה ימים (גם אם האישה הנידה נמצאת ביום השישי לטומאתה ונשאר לה רק יום אחד לטומאה),⁷²³ **וְכָל הַמְשָׁכַב אֲשֶׁר יִשְׁכַּב עָלָיו יִטְמָא** כל דבר הראוי למשכב ששוכב עליו איש זה, נטמא: **(כה) וְאִשָּׁה כִּי יָזוּב זוֹב דָּמָה יָמִים רַבִּים** אם האישה תראה דם במשך שלשה ימים,⁷²⁴ **בְּלֹא עֵת נִדְתָּה** האישה ראתה את הדם בימים שאינם שבעת ימי נידתה,⁷²⁵ **אוּ כִּי תִזוּב עַל נִדְתָּה** או שהאישה תראה דם זב ממנה בסמוך לימי נידתה,⁷²⁶ **כָּל יָמֵי זוֹב טְמֵאתָה כִּימֵי נִדְתָּה** תהיה כל זמן שהאישה תהיה זבה, היא תהיה באותה דרגת טומאה כאילו הייתה נידה,⁷²⁷ (אלא שאישה זבה צריכה להביא קרבן ואילו אישה נידה אינה צריכה להביא קרבן), **טְמֵאתָה הוּא** אישה זו היא אישה טמאה, ולכן חלים עליה הדינים הכתובים בפסוקים הבאים: **(כו) כָּל הַמְשָׁכַב אֲשֶׁר תִּשְׁכַּב עָלָיו כָּל יָמֵי זוֹבָה כְּמִשְׁכַּב נִדְתָּה יִהְיֶה לָּהּ** כל דבר הראוי לשכיבה שהאישה תשכב עליו, דינו יהיה כאילו שהאישה תהיה נידה, כלומר: כל דבר הראוי למשכב שאישה זבה שוכבת עליו, נטמא, **וְכָל הַכָּלִי אֲשֶׁר תִּשְׁכַּב עָלָיו טְמֵא יִהְיֶה כְּטִמְאַת נִדְתָּה** וכן כל כלי שאישה זבה יושבת עליו, דינו יהיה כאילו שהאישה תהיה נידה, כלומר: כל כלי שהאישה תשכב עליו נטמא: **(כז) וְכָל הַנוֹגֵעַ בָּם** כל אדם טהור שייגע בדבר הראוי לשכיבה שהזבה שכבה עליו או בכלי שהזבה ישיבה עליו, **יִטְמָא** יהיה טמא, **וְכַבֵּם בְּגָדָיו וְרֹחֶץ בְּמִים וְטִמָּא עַד הָעֶרֶב** אדם זה יטבול את בגדיו במקווה, יטבול בעצמו במקווה, ויהיה טמא עד הערב אחרי שטבל: **(כח) וְאִם טָהַר מִזֹּבָה** לאחר שהאישה תפסיק לראות זיבה,⁷²⁸ **וְסִפְרָה לָּהּ שְׁבַעַת יָמִים** האישה צריכה לספור שבעה ימים רצופים שבהם לא תראה זיבה, **וְאַחֵר תִּטְהַר** לאחר שבעת הימים הנקיים, האישה הזבה תהיה טהורה. (לאחר שבעה ימים נקיים האישה הזבה צריכה לטבול, ולאחר מכן, ביום השמיני, היא צריכה להביא קרבן כפי שנראה בפסוק הבא): **(כט) וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי** ביום השמיני שהאישה כבר לא ראתה זיבה (ביום לאחר טבילתה), **תִּקַּח לָּהּ שְׁתֵּי תָרִים אוּ שְׁנֵי בָנִי יוֹנָה** האישה הזבה צריכה לקחת שני תורים או שני בני יונה, **וְהִבִּיֵּאתָ אוֹתָם אֶל הַכֹּהֵן אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד** האישה הזבה מביאה את שני התורים או שני בני היונה אל הכהן שעומד בפתח אוהל מועד, אך אין האישה נכנסת אל תוך אוהל מועד, כיוון שהיא עדיין מחוסרת

⁷²¹ רש"י.

⁷²² למשמעות וא"ע.

⁷²³ רש"י.

⁷²⁴ רש"י.

⁷²⁵ רש"י.

⁷²⁶ רש"י.

⁷²⁷ דעת מקרא.

⁷²⁸ אוה"ח.

כיפורים: (ל) וְעָשָׂה הַכֹּהֵן אֶת הָאֶחָד חֲטָאת וְאֶת הָאֶחָד עֹלָה הַכֹּהֵן מִקְרִיב אֶת אֶחָד הַתּוֹרִים אוֹ בְנֵי הַיּוֹנָה לְקָרְבַּן חֲטָאת, ואילו את השני מקריב לשם קרבן עולה, וְכִפֹּר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן לִפְנֵי יְקֹנָק מִזֹּב טַמְאָתָהּ עַל יְדֵי הַקִּרְבַּת הַקִּרְבָּנוֹת, הַכֹּהֵן מִכְפֵּר לַאִשָּׁה עַל הַחֲטָא שֶׁגָּרַם לַזִּיבָה שֶׁלָּהּ⁷²⁹: (לא) וְהִזְרַתָּם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִטַּמְאָתָם אַתָּם, הַכֹּהֲנִים, תִּפְרִישׁוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִטּוֹמָא, ⁷³⁰ וְלֹא יָמָתוּ בְּטַמְאָתָם (על ידי שֶׁתִּפְרִישׁוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִטּוֹמָא), בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יָמָתוּ כִּשְׁהֵם טַמְאִים, כְּלוּמָר: בְּטַמְאָם אֶת מִשְׁכְּנֵי אֲשֶׁר בְּתוֹכָם (על ידי שֶׁתִּפְרִישׁוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִטּוֹמָא, בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יָמָתוּ כִּשְׁהֵם טַמְאִים) כִּיּוֹן שֶׁבְנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִכְנָסוּ אֶל הַמִּשְׁכָּן אוֹ הַמִּקְדָּשׁ כִּשְׁהֵם טַמְאִים. אִדָּם מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁנִּכְנָס לַמִּקְדָּשׁ בְּמִזֵּד כִּשְׁהוּא טַמָּא, חַיִּיב כֶּרֶת, וְכַאֵן הַתּוֹרָה אִמְרָה לַכֹּהֲנִים שֶׁתִּפְקִידֵם לַהֲפִישׁ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִטּוֹמָא⁷³¹: (לב) זֹאת הַתּוֹרָה הַזֶּה וְאֲשֶׁר תִּצָּא מִמֶּנּוּ שֶׁכָּבַת זֶרַע לְטַמְאָה בָּהּ זֶב שְׂרֹואָה רַק רִאִיָּה אַחַת, הִרִי דִינוֹ כְּמִי שֶׁיִּצָּא מִמֶּנּוּ שֶׁכָּבַת זֶרַע, וְאִין הוּא נִטְמָא לִשְׁבַעָה יָמִים, אֲלֵא רַק לְיוֹם אֶחָד⁷³²: (לג) וְהִדְוָה בְּנִדְתָּהּ וְהִזָּב אֶת זֹבּוֹ לְזָכָר וְלִנְקָבָה וְכֵן נִלְמַדוּ כַּאֵן דִּינֵי הַנִּידָה, הַזִּבָּה וְזֶב שְׂרֹואָה יוֹתֵר מִרִאִיָּה אַחַת וְהֵם צְרִיכִים לַעֲשׂוֹת כְּפִי מַה שְׁפֹרֵשׁ בַּפְּסוּקִים הַקּוּדְמִים,⁷³³ וְלֹאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב עִם טַמְאָה וְכֵן פּוֹרֵשׁ דִּינוֹ שֶׁל אָדָם שֶׁיִּשְׁכַּב עִם אִשָּׁה טַמְאָה:

פרשת אחרי מות

ויקרא פרק טז

(א) וַיְדַבֵּר יְקֹנָק אֶל מֹשֶׁה אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְנֵי אֶהֱרֹן הִ' צִוּוּהוּ אֶת מֹשֶׁה בְּיוֹם שְׁלֹאֲחֵר שְׁבִנּוֹ שֶׁל אַהֲרֹן, נִדָּב וְאִבִּיהוּא מֵתוּ,⁷³⁴ בְּקִרְבָּתָם לִפְנֵי יְקֹנָק כֹּאשֶׁר נִדָּב וְאִבִּיהוּא הִקְרִיבוּ אֵשׁ זֶרֶה לִפְנֵי הִ',⁷³⁵ וַיָּמָתוּ נִדָּב וְאִבִּיהוּא מֵתוּ כֹּאשֶׁר הִקְרִיבוּ אֵשׁ זֶרֶה לִפְנֵי הִ'⁷³⁶: (ב) וַיֹּאמֶר יְקֹנָק אֶל מֹשֶׁה דַּבֵּר אֶל אֶהֱרֹן אַחִיךָ הִ' צִוּוּהוּ

⁷²⁹ רמב"ן בפס' יא', שם הסביר שניידה היא כדרך הטבע ולא מחלה ולכן לא מקריבה האישה הנידה קרבן.
⁷³⁰ רש"י, וְלִפְרֹשׁוֹ: וְהִזְרַתָּם פִּירוּשׁוֹ הַפְּרִשְׁתָּם. א"ע: בַּהֲתַחֲלָה פִּירֵשׁ לִשׁוֹן אֲזַהֲרָה, וְדַחָה פִּירוּשׁ זֶה וּפִירֵשׁ

כִּרְש"י.

⁷³¹ רש"י.

⁷³² רש"י.

⁷³³ רש"י.

⁷³⁴ רמב"ן, וּלְפִי דִבְרֵי מֹשֶׁה רַבִּינוּ הַפְּסִיק בֵּינָם שְׁנֵי הַצִּוּוִּים, אִיסוּר שְׁכָרוֹת בַּעֲבוּדָה וְאִיסוּר כְּנִיסָה אֶל קוֹדֶשׁ

הַקִּדְשִׁים בְּדִינֵים הַשִּׁיכִּים לְרַבִּים. א"ע: הַצִּוּוִּי כַּאֵן בָּא לְאַחֵר שֶׁה' אָמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא יָמָתוּ כִּשְׁהֵם נִכְנָסִים אֶל הַמִּקְדָּשׁ בַּעֲדָם טַמְאִים, גַּם כַּאֵן הִזְהִיר אֶת הַכֹּהֲנִים שֶׁגַּם הֵם לֹא יָמָתוּ. לְפִי רִש"י מִשְׁמַע שֶׁאִין מְדוּבָר כַּאֵן בְּתִיאוֹר זְמַן, אֲלֵא מֹשֶׁה הִדְגִּישׁ לִפְנֵי אַהֲרֹן שֶׁאֵם יִקְפִּיד עַל הַדִּינִים, לֹא יָמָתוּ כִּשְׁם שְׁמָתוֹ בְּנִין, וּלְפִי דִבְרֵי רִש"י יֵשׁ כַּאֵן שְׁנֵי דִּיבּוּרִים: עֵצָם הַצִּוּוִּי וְהַאֲמִירָה שֶׁעֲלִיהֶם לִיזְהַר שֶׁלֹּא יָמָתוּ כִּשְׁם שְׁמָתוֹ נִדָּב וְאִבִּיהוּ. סְפֹרֵנוּ: וַיְדַבֵּר מִצִּיִּן אֶת עֵצָם הַדִּיבּוּר, וְהַמִּלָּה וַיֹּאמֶר מִצִּיִּן אֶת תּוֹכַן הַדִּיבּוּר, וְאִין כַּאֵן שְׁתֵּי אֲמִירוֹת. כְּלִי יִקְר': הַאֲמִירָה הָרִאשׁוֹנָה הִיִּתָּה רַק לְמֹשֶׁה, בּוֹ הִסְבִּיר ה' לְמֹשֶׁה אֶת טַעַם מִיתַת בְּנֵי אַהֲרֹן, וְאִילוֹ הַדִּיבּוּר הַשֵּׁנִי הוּא עֵצָם הַצִּוּוִּי.

⁷³⁵ אֲוִנְקֵלוֹס. א"ע: מִכַּאֵן הוֹכַחָה שְׁחָטָא נִדָּב וְאִבִּיהוּ הִיָּה שֶׁנִּכְנָסוּ לַתּוֹךְ הַקּוֹדֶשׁ. רמב"ן דַּחָה זֹאת וְכָתַב שֶׁהַפְּסוּקִים בְּבִמְדַּבֵּר כּוֹתְבִים מִפּוֹרֶשְׁתּוֹ שְׁחָטָא הִיָּה שֶׁהִקְרִיבוּ אֵשׁ זֶרֶה, וּבְרֹר שֶׁנִּדָּב וְאִבִּיהוּ לֹא הִעִזּוּ לְהִיכָנֵס לַמִּקְדָּשׁ שֶׁלֹּא נִכְנָסוּ אֵלָיו אַהֲרֹן, וְלִכֵּן פִּירוּשׁ הַמִּלָּה בְּקִרְבָּתָם הוּא שֶׁהִתְקַרְבוּ אֶל הַמִּזְבֵּחַ כְּדִי לְהִקְרִיב אֶת הַזֶּה.

⁷³⁶ אֲוִה"ח כָּתַב שֶׁיֵּשׁ בַּפְּסוּק שְׁלֹשׁ סִיבּוֹת לְמִיתַת בְּנֵי אַהֲרֹן: "אַחֲרֵי מוֹת", הִיָּינוּ בְּגִלְל רֹשֶׁם חֲטָא הָעֵגֶל, "בְּקִרְבָּתָם לִפְנֵי ה'", הִיָּינוּ שֶׁהִקְרִיבוּ אֵשׁ זֶרֶה, "וַיָּמָתוּ" הִיָּינוּ שְׁמָתוֹ כְּדִי לְהִרְאוֹת לְכָלל יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא יִבְזּוּ אֶת הַמִּקְדָּשׁ. לִכֵּן הִדְגִּישׁ הוּא לְאַחֵר מִיתַת בְּנֵי אַהֲרֹן, שֶׁרַק לְאַחֵר מִיתַת בְּנֵי אַהֲרֹן, לְאַחֵר כִּפְרַת חֲטָא הָעֵגֶל, יִכּוֹל הִיָּה הַצִּוּוִּי לְבֹא אֶל אַהֲרֹן. בְּפִירוּשׁוֹ הַשֵּׁנִי כָּתַב שֶׁבִּאֲמַת בְּנֵי אַהֲרֹן לֹא יָדְעוּ אֶת הָאִיסוּר לְהִקְרִיב אֵשׁ זֶרֶה, אֲלֵא שֶׁה' דִּקְדַּק אִיתָם כִּיּוֹן שֶׁהוּא מְדַקְדֵּק עִם הַצִּדִּיקִים כַּחוֹט הַשְּׁעָרָה, וְלֹאֲחֵר מִכֵּן ה' צִוּוּהוּ אֶת אַהֲרֹן עַל אִיסוּר הַקִּירְבָּה.

את משה לומר לאהרון אחיו, ⁷³⁷ וְאֵל יָבֹא בְּכָל עֵת אֶל הַקֹּדֶשׁ מִבֵּית לַפְּרָכֶת (ה' ציווה את משה שיאמר לאהרון) שאהרון לא יכנס בכל זמן שרוצה אל קדש הקדשים שנמצא לפנים מהפרכת, ⁷³⁸ אֶל פְּנֵי הַכְּפֹרֶת אֲשֶׁר עַל הָאָרֶץ (אהרון לא ייכנס) לפני הכפורת שנמצאת על ארון הברית, ⁷³⁹ וְלֹא יָמוּת וְכך אהרון לא ימות. אם אהרון יכנס לקודש הקדשים שלא על פי הדינים שיפורטו בפסוקים הבאים, אהרון ימות, ⁷⁴⁰ כִּי בָּעֵנָן אֶרְאֶה עַל הַכְּפֹרֶת כִּיוּן שֶׁאֵינִי מְשַׁרְהָ אֶת שְׂכִינָתִי עַל הַכְּפֹרֶת עַל יְדֵי הָעֲנָן, אֲסוּר לֵאמֹר לֵאמֹר לְהִיכַנְס אֶל קוֹדֶשׁ הַקְּדָשִׁים, (חוץ מביום כיפור) ⁷⁴¹: (ג) בְּזֹאת יָבֹא אֶהְרֹן אֶל הַקֹּדֶשׁ עִם הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה יִכַּנְס אֶהְרֹן אוֹ הַכֹּהֲנִים הַגְּדוֹלִים הָאֲחֵרִים שִׁישְׁמֹשׁוּ אַחֲרָיו אֶל קוֹדֶשׁ הַקְּדָשִׁים (ביום הכיפורים), ⁷⁴² בְּפֶרֶץ בֶּן בָּקָר לְחֻטָּאת אֶהְרֹן יִכַּנְס אֶל הַקֹּדֶשׁ עַל יְדֵי שִׁיבִיא (ביום הכיפורים) פֶּרֶץ בֶּן שֵׁשׁ שָׁנִים לְשֵׁם קָרְבַּן חֲטָאת (אֲמַנְסָה אֶהְרֹן אֵינוֹ מִכְנִיס אֶת הַפֶּרֶץ מִמֶּשׁ לַתּוֹךְ קֹדֶשׁ הַקְּדָשִׁים אֲלֵא מִזֶּה אֶת דָּם הַפֶּרֶץ בְּקֹדֶשׁ הַקְּדָשִׁים), ⁷⁴³ וְאֵיל לְעֹלָה וְכֵן יָבִיא אֶהְרֹן (ביום הכיפורים) אֵיל לְשֵׁם קָרְבַּן עוֹלָה: (ד) כֹּאשֶׁר אֶהְרֹן נִכְנָס לְקֹדֶשׁ הַקְּדָשִׁים, הוּא אֵינוֹ לּוֹבֵשׁ אֶת שְׁמוֹנֶת בְּגָדֵי הַכֹּהֵן הַגְּדוֹל, אֲלֵא לּוֹבֵשׁ אַרְבַּעַת בְּגָדִים: ⁷⁴⁴ (1) כְּתֹנֶת בֶּד קֹדֶשׁ יִלְבֹּשׁ אֶהְרֹן יִלְבֹּשׁ אֶת הַכְּתֹנֶת שֶׁהָיוּ לּוֹבְשִׁים הַכֹּהֲנִים, וְשֶׁהָיְתָה קְנוּיָה מִכַּסְפֵּי הַקֹּדֶשׁ, ⁷⁴⁵ (2) וּמִכְנִסֵּי בֶד יִהְיוּ עַל בְּשָׂרוֹ וְכֵן יִלְבֹּשׁ אֶהְרֹן בְּהִכְנָסוֹ לְקֹדֶשׁ הַקְּדָשִׁים אֶת הַמִּכְנָסִיִּים שֶׁהָיוּ לּוֹבְשִׁים הַכֹּהֲנִים, (3) וּבְאַבְנֵי בֶד יַחְגֹּר אֶהְרֹן יַחְגֹּר עֲצָמוֹ בְּאַבְנֵי, כִּמְיִן חֲגוּרָה, (4) וּבְמִצְנֶפֶת בֶּד יִצְנֹף וְכֵן יַחְבֹּשׁ אֶהְרֹן אֶת הַמִּצְנֶפֶת עַל רֹאשׁוֹ, ⁷⁴⁶ בְּגָדֵי קֹדֶשׁ הֵם גַּם אַרְבַּעַת הַבְּגָדִים הָאֵלֶּה הֵם בְּגָדֵי קֹדֶשׁ. הֵיכָּה מְקוֹם לְחֻשׁוֹב שֶׁבְּגָדִים אֵלֶּה אֵינֶם בְּגָדֵי קֹדֶשׁ, הַיּוֹת וְאֵין אֶהְרֹן נִכְנָס בְּשְׁמוֹנֶת בְּגָדָיו אֶל קֹדֶשׁ הַקְּדָשִׁים, לְכֵן הַתּוֹרָה הַדְּגִישָׁה כֹּאן שֶׁאֵלֶּה הֵם בְּגָדֵי קֹדֶשׁ, ⁷⁴⁷ וְרַחֵץ בַּמִּים אֶת בְּשָׂרוֹ אֶהְרֹן צָרִיךְ לְטַבֹּל לִפְנֵי שֶׁהוּא לּוֹבֵשׁ אֶת הַבְּגָדִים הָאֵלֶּה. בְּכָל פֶּעַם שֶׁהַכֹּהֵן הַגְּדוֹל הֵיכָּה מַחְלִיף אֶת בְּגָדָיו בְּיוֹם הַכִּיפּוּרִים, הֵיכָּה הַכֹּהֵן הַגְּדוֹל טוֹבֵל, ⁷⁴⁸ וְלִבְשָׁם לְאַחַר הַטְּבִילָה, הֵיכָּה אֶהְרֹן אוֹ הַכֹּהֵן הַגְּדוֹל שֶׁאַחֲרָיו לּוֹבֵשׁ אֶת אַרְבַּעַת הַבְּגָדִים שֶׁנִּכְתְּבוּ בַּפֶּסֶק ⁷⁴⁹: (ה) וּמֵאֵת עֵדֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִקַּח שְׁנֵי שְׁעִירֵי עִזִּים לְחֻטָּאת וְאֵיל אֶחָד לְעֹלָה וְכֵן יִקַּח אֶהְרֹן מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שְׁנֵי שְׁעִירֵי עִזִּים כְּדֵי שִׁוְקֶרְבוּ

⁷³⁷ רמב"ן: הטעם לדגש "אחיו" הוא שלמרות שאהרון אחיו של משה, ולמשה כן מותר להיכנס פנימה, לאהרון אסור. כלי יקר: בפירושו הראשון כרמב"ן ובפירושו השני: למרות שגם אהרון נמצא במדרגה גבוהה של נבואה, אסור לו להיכנס פנימה לתוך הקדש.

⁷³⁸ א"ע: התורה קראה לכך "קודש" כיוון שבמשכן לא היה קדש הקדשים.

⁷³⁹ אונקלוס.

⁷⁴⁰ רש"י.

⁷⁴¹ רש"י בפירושו הראשון וכן פירש רשב"ם. בפירושו השני כתב רש"י שאהרון יכנס לקדש הקדשים רק על ידי ענן הקטורת ביום"כ. ספורנו: ה' מתגלה בענן למשה ולשאר המוכנים לנבואה, כמו שמואל.

⁷⁴² רש"י.

⁷⁴³ ספורנו. א"ע כתב שיש אומרים שהלויים מתכפרים על ידי הפר של אהרון אך דחה זאת וכתב שהלויים מתכפרים על ידי קרבן בני ישראל.

⁷⁴⁴ רש"י. אמנם א"ע פירש שאהרון נכנס לקה"ק לבוש בשמונת בגדיו, אלא שהתורה כבר כתבה זאת בספר שמות.

⁷⁴⁵ רש"י. אוה"ח מונה 2 סיבות לכך שהתורה הדגישה את עניין ההקדש דווקא בכתונת: א. כיוון שהוא מלבוש השווה לכל אדם, הייתה ה"א שאינה צריכה להיות משל הקדש. ב. הבד עצמו צריך להיות הקדש.

⁷⁴⁶ רש"י. רמב"ן: צניפה היא לסבב את המצנפת בצורה סיבובית עד שהופכת למצנפת.

⁷⁴⁷ רמב"ן. ספורנו: המלאכים נראים אל הנביאים לבושי בבגדים אלו. אוה"ח: בפירושו הראשון פירש כרמב"ן. בפירושו השני כתב בגדים אלו הם הבגדים הראויים להשתמש בהם בקדש הקדשים. הכלי יקר מסביר למה דווקא בגדים אלו הם הראויים להכנס בהם לקדש הקדשים, כשכל אחד מהם מכפר על עוון אחר.

⁷⁴⁸ רש"י.

⁷⁴⁹ רש"י.

לשם קרבן חטאת, וכן ייקח מבני ישראל איל אחד שיוקרב לשם קרבן עולה. את הפר והאיל הראשונים היה מביא הכהן הגדול מכספו ואילו את שני שעירי העיזים והאיל השני לעולה היו מביאים בני ישראל: (ו) **וְהִקְרִיב אֶהָרֶן אֶת פֶּר הַחֹטָאֹת אֲשֶׁר לוֹ** אהרון היה מכניס לחצר אוהל מועד את הפר שקנה בכספו,⁷⁵⁰ **וּבָכֹר בְּעָדוֹ וּבְעַד בִּיתוֹ** אהרון היה מתוודה על הפר, על עוונותיו ועל עוונות משפחתו⁷⁵¹: (ז) **וְלָקַח אֶת שְׁנֵי הַשְּׁעִירִים** אהרון ייקח את שני השעירים שבני ישראל הביאו לשם קרבן חטאת, **וְהִעֲמִיד אֹתָם לִפְנֵי יְקֹנָק פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד** אהרון יעמיד את שני השעירים בפתח אוהל מועד: (ח) **וְנָתַן אֶהָרֶן עַל שְׁנֵי הַשְּׁעִירִים גֹּרְלוֹת** אהרון יעמיד את שני השעירים, אחד בצדו הימני ואחד בצדו השמאלי, ואחר כך יוציא מהקלפי שהיה שם גורלות, עליהם היה כתוב מה יעלה בגורל כל אחד מהשעירים,⁷⁵² **גֹּרֶל אֶחָד לִיקְנֹק** על גורל אחד יהיה כתוב לה', והשעיר שיעלה בגורלו לה' יוקרב במשכן או במקדש, **וְגֹרֶל אֶחָד לְעֹזָאזֶל** ועל הגורל השני יהיה כתוב לעזאזל, והשעיר שיעלה בגורלו שהוא לעזאזל יושלך מצוק גבוה כפי שנראה בהמשך⁷⁵³: (ט) **וְהִקְרִיב אֶהָרֶן אֶת הַשְּׁעִיר אֲשֶׁר עָלָה עָלָיו הַגֹּרֶל לִיקְנֹק** אהרון יכניס לאוהל מועד את השעיר שבגורל יצא שהוא יוקרב לשם קרבן לה', **וְעָשָׂהוּ חֹטָאֹת** כשאהרון מניח את הגורל על השעיר שאמור להישחט בתור קרבן חטאת, אהרון אומר ששעיר זה הוא חטאת לה'⁷⁵⁴: (י) **וְהַשְּׁעִיר אֲשֶׁר עָלָה עָלָיו הַגֹּרֶל לְעֹזָאזֶל** השעיר שעלה בגורל להישלח לעזאזל, **יַעֲמִד חַי לִפְנֵי יְקֹנָק** יעמידו אותו (את השעיר לעזאזל) בחצר אוהל מועד,⁷⁵⁵ **לְבָכֹר עָלָיו** כדי שאהרון יתוודה על שעיר זה,⁷⁵⁶ **לְשַׁלַּח אֹתוֹ לְעֹזָאזֶל הַמִּדְבָּרָה** לאחר הווידוי ישלחו את השעיר למדבר, לעזאזל: (יא) **וְהִקְרִיב אֶהָרֶן אֶת פֶּר הַחֹטָאֹת אֲשֶׁר לוֹ** אהרון יתקרב אל הפר שהביא לשם קרבן חטאת, כדי להמשיך בעבודת יום הכיפורים הקשורה לפר, **וּבָכֹר בְּעָדוֹ וּבְעַד בִּיתוֹ** אהרון יתוודה על הפר על עוונותיו ועל עוונות כל הכהנים,⁷⁵⁷ **וְשָׁחַט אֶת פֶּר הַחֹטָאֹת אֲשֶׁר לוֹ** אהרון ישחט את פר החטאת שהביא לשם קרבן חטאת: (יב) **וְלָקַח מִלֵּא הַמִּחְתָּה גִּחְלֵי אֵשׁ** אהרון ייקח מחתה מלאה בגחלים, **מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ** (אהרון ייקח את המחתה המלאה בגחלים) מעל המזבח החיצוני, מזבח העולה⁷⁵⁸ **מִלִּפְנֵי יְקֹנָק** (אהרון ייקח את הגחלים) מהצד של המזבח שהוא מול הפתח לקדש, היינו, מהצד המערבי של המזבח,⁷⁵⁹ **וּמִלֵּא חֲפָנָיו קִטְרֹת סָמִים דִּקָּה** וכן ימלא אהרון את שני חופניו בקטורת סמים שכתשו אותה פעמיים במכתשת. אמנם, לאחר שמילא את חופניו בקטורת, היה אהרון נותן את הקטורת

⁷⁵⁰ א"ע ורשב"ם.

⁷⁵¹ רש"י. א"ע כתב שני פירושים: א. ההקרבה מכפרת לאהרון על חטאיו וחטאי משפחתו. ב. עצם העמדתו

מכפרת.

⁷⁵² רש"י.

⁷⁵³ רש"י וכן א"ע בפירושו הראשון. בפירושו השני כתב שהכוונה היא להר שהיה ליד הר סיני, ודיבר הכתוב בהווה, דהיינו שהתורה קראה להר ע"ש ההר שהיה ליד הר סיני. רשב"ם בפסוק י': שולחים את השעיר למדבר לרעות עם שאר העיזים. רמב"ן מאריך בביאור עניין השעיר לעזאזל שניתן לסמאל ביוה"כ, וכן האריך באוה"ח. כלי יקר: שני השעירים הם כנגד שני גדי העיזים שהביא יעקב ליצחק, ושולחים שעיר אחד לסמאל כדי שידה ליעקב על הברכות.

⁷⁵⁴ רש"י. א"ע: הכוונה שישחט את השעיר לשם קרבן חטאת. ספורנו: הגורל הופך את השעיר לקרבן חטאת.

⁷⁵⁵ רש"י.

⁷⁵⁶ רש"י. א"ע: בשליחת השעיר לעזאזל, יש כפרה לבני ישראל על חטאיהם.

⁷⁵⁷ רש"י.

⁷⁵⁸ רש"י.

⁷⁵⁹ רש"י.

לתוך כף וכך מכניס את הקטורת לתוך קודש הקדשים,⁷⁶⁰ **וְהֵבִיא מִבֵּית לַפְּרִכֶּת** אהרון יכניס את הכף המלאה בקטורת לפנים מהפרכת, כלומר, לקדש הקדשים, וכן יכניס אהרון את המחתה עם הגחלים לתוך קדש הקדשים⁷⁶¹: **(יג) וְנָתַן אֶת הַקְּטֹרֶת עַל הָאֵשׁ לִפְנֵי יְקֹקֶק** לאחר שאהרון יכנס אל קדש הקדשים, אהרון נותן את הקטורת (שהוא מילא את חופניו ונתן לתוך הכף) על האש שבתוך המחתה,⁷⁶² **וְכִסָּה עֲנַן הַקְּטֹרֶת אֶת הַכְּפֹרֶת אֲשֶׁר עַל הָעֲדוּת** הענן שיווצר כתוצאה משריפת הקטורת באש, יכסה את הכפורת שנמצאת מעל ארון הברית, **וְלֹא יָמוּת** אם אהרון יקפיד על כל ההלכות כאשר יקטיר את הקטורת, הוא לא ימות. אך אם אהרון לא יקפיד על כל ההלכות, הרי שהוא ימות⁷⁶³: **(יד) וְלָקַח מִדָּם הַפָּר אֶהָרֹן יִיקַח מִדָּם הַפָּר שֶׁהִקְרִיב לָשֵׁם קֶרֶבֶן חֹטָאת**, על ידי שיטבול את אצבעו בכלי בו קיבל את דם הפר, (בין השחיטה להזאה היה כהן אחר ממרס את דם הפר כדי שלא יקרוש כמבואר במשניות ביומא), **וְהִזָּה בְּאֶצְבָּעוֹ עַל פְּנֵי הַכְּפֹרֶת קִדְמָה** אהרון יזה הזאה אחת מדם הפר כלפי מעלה, בצידה המזרחי של הכפורת,⁷⁶⁴ **וְלִפְנֵי הַכְּפֹרֶת יִזָּה שֶׁבַע פְּעָמִים מִן הַדָּם בְּאֶצְבָּעוֹ** (לאחר ההזאה על הכפורת) אהרון יזה מדם הפר שבע פעמים כלפי מטה על הרצפה שלפני ארון הברית⁷⁶⁵: **(טו) וְשָׁחַט אֶת שְׁעִיר הַחֹטָאת אֲשֶׁר לָעֵם** אהרון ישחט את השעיר שהביאו בני ישראל לשם קרבן חטאת, וזהו השעיר שעלה בגורל לה',⁷⁶⁶ **וְהֵבִיא אֶת דָּמוֹ אֶל מִבֵּית לַפְּרִכֶּת** אהרון יכניס את דם השעיר לתוך קודש הקדשים, **וְעָשָׂה אֶת דָּמוֹ כְּאֲשֶׁר עָשָׂה לְדָם הַפָּר** אהרון יעשה עם דם השעיר כמו שעשה עם דם הפר, והיינו: **וְהִזָּה אוֹתוֹ עַל הַכְּפֹרֶת וְלִפְנֵי הַכְּפֹרֶת** אהרון יזה מדם הפר אחת למעלה (הזאה אחת כשכף ידו כלפי מעלה), ושבע למטה (שבע הזאות על הרצפה שלפני הארון)⁷⁶⁷: **(טז) וְכִפֹּר עַל הַקֹּדֶשׁ מִטְמְאֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** על ידי הזאת הדמים האלו, אהרון יכפר על מי שנכנס למקדש בטומאה, ולא נודע לו הדבר לאחר מכן, כך שלא הביא קרבן בעצמו,⁷⁶⁸ **וּמִפְשְׁעֵיהֶם לְכָל חֲטָאתָם** וכן יכפר אהרון בהזאת הדמים על מי שנכנס למקדש במזיד כשהוא טמא,⁷⁶⁹ **וְכֵן יַעֲשֶׂה לְאַהֲל מוֹעֵד** כמו כן יזה אהרון מדם הפר ומדם השעיר אחת למעלה ושבע למטה, כמו שעשה בתוך קדש הקדשים, מחוץ לקדש הקדשים, בתוך אוהל מועד. הכוונה היא להזאות לפני הפרוכת, כאשר הכהן נמצא בקדש, ומזה כלפי הצד של הפרוכת שפונה אל הקדש,⁷⁷⁰ **הַשֹּׁכֵן אִתָּם בְּתוֹךְ טְמֵאֹתָם** שכינתו של ה' מתגלה בתוך אוהל מועד, גם כאשר בני ישראל טמאים⁷⁷¹: **(יז) וְכָל אָדָם לֹא יִהְיֶה בְּאַהֲל מוֹעֵד** אסור לאף כהן אחר להיות באהל מועד,⁷⁷² **בְּבֹאוֹ לְכַפֹּר בַּקֹּדֶשׁ עַד יָצֵאתוֹ** מרגע כניסת אהרון לקדש הקדשים ועד שייצא מן

⁷⁶⁰ א"ע + רש"י.

⁷⁶¹ אונקלוס. א"ע: נראה שעל הכפורת, היינו על הכפורת ממש ולפני הכפורת היינו לפני הכפורת, אלא שחז"ל אמרו שלפני הכפורת היינו בין בדי הארון.

⁷⁶² רש"י.

⁷⁶³ רש"י.

⁷⁶⁴ דעת מקרא.

⁷⁶⁵ דעת מקרא.

⁷⁶⁶ רש"י.

⁷⁶⁷ רש"י.

⁷⁶⁸ רש"י.

⁷⁶⁹ רש"י.

⁷⁷⁰ רש"י.

⁷⁷¹ רש"י.

⁷⁷² א"ע.

ההיכל, ⁷⁷³ וְכִפֶּר בְּעֵדוֹ וּבְעֵד בֵּיתוֹ הַכֶּהֶן יִכְפֹּר עַל עֲצָמוֹ וְעַל הַכֹּהֲנִים בַּהֲקֻרְבַּת הַפֶּר, ⁷⁷⁴ וּבְעֵד כָּל קָהָל יִשְׂרָאֵל וְכִפֶּר הַכֶּהֶן עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי הַקֻּרְבָּת הַשְּׁעִיר ⁷⁷⁵: (יח) וַיֵּצֵא אֶל הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר לִפְנֵי יְקֹנָק אֶהְרֹן וַיֵּצֵא מֵאֲזוּר הַפְּרוּכֹת אֶל מִזְבַּח הַזֹּהֵב, הַמִּזְבֵּחַ הַפְּנִימִי שֶׁהוּא מִזְבַּח הַקְּטוֹרֶת, ⁷⁷⁶ וְכִפֶּר עָלָיו אֶהְרֹן יִזֶּה עַל גְּבִי מִזְבַּח הַזֹּהֵב בְּאוֹפֶן שֶׁהַתּוֹרָה תְּסַבִּיר בַּהֲמִשָּׁךְ, ⁷⁷⁷ וְלָקַח מִדָּם הַפֶּר וּמִדָּם הַשְּׁעִיר אֶהְרֹן וַיִּקַּח מִדָּם הַפֶּר וּמִדָּם הַשְּׁעִיר לֶאֱכֹל עַל קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב אֶהְרֹן יִזֶּה אֶת הַדָּם הַמְעוֹרֵב מִדָּם הַפֶּר וּמִדָּם הַשְּׁעִיר עַל אַרְבַּע הַקֻּרְנוֹת שֶׁל מִזְבַּח הַזֹּהֵב. כֹּאן מְדוּבָר בְּנִתְיִנַת אַרְבַּע מִתְנוֹת וְלֹא שְׁתֵּי יָמִים שֶׁהֵן אַרְבַּע: (יט) וַהֲזֵה עָלָיו מִן הַדָּם בְּאַצְבָּעוֹ שִׁבְעַת פְּעָמִים (לֵאחֲרָי שֶׁאֶהְרֹן יִזֶּה עַל אַרְבַּע קַרְנוֹת מִזְבַּח הַזֹּהֵב) אֶהְרֹן יִזֶּה עַל מִזְבַּח הַזֹּהֵב עֲצָמוֹ שִׁבְעַת פְּעָמִים, ⁷⁷⁹ וְטָהֲרֹה עַל יְדֵי נְתִינַת הַדָּמִים עַל מִזְבַּח הַזֹּהֵב, אֶהְרֹן מִטְהַר אֶת הַמִּזְבֵּחַ מֵהַטּוֹמָאוֹת שֶׁאֻלֵּי נִטְמָא בֵּהֶן, ⁷⁸⁰ וְקִדְּשׁוּ מִטְמְאוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶהְרֹן יִקְדֹּשׁ אֶת הַמִּזְבֵּחַ לְהִבָּא עַל יְדֵי נְתִינַת הַדָּמִים, כֹּךְ שְׁבִנִי יִשְׂרָאֵל יִזְהַר מִלְטַמֵּא אֶת הַמִּזְבֵּחַ לֵאחֲרָי שֶׁאֶהְרֹן יִקְדֹּשׁ אֶת הַמִּזְבֵּחַ עַל יְדֵי נְתִינַת הַדָּמִים ⁷⁸¹: (כ) וְכָלֹה מִכִּפֶּר אֶת הַקֹּדֶשׁ וְאֶת אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת הַמִּזְבֵּחַ לֵאחֲרָי שֶׁאֶהְרֹן יִסִּיִּם לַהֲזוֹת מֵהַדָּם לִפְנֵי הַכְּפֻרֹת, וְלֵאחֲרָי מִכֵּן לִפְנֵי הַפְּרוּכֹת, וְלֵאחֲרָי מִכֵּן עַל מִזְבַּח הַזֹּהֵב, וְהִקְרִיב אֶת הַשְּׁעִיר הַחִי אֶהְרֹן יִתְקַרֵּב אֶל הַשְּׁעִיר שֶׁעֲדִיִּן חֵי, שֶׁעֲלָה בְּגוֹרֵל לְעֹזָאזֶל: (כא) וְסִמְךָ אֶהְרֹן אֶת שְׁתֵּי יָדָיו עַל רֹאשׁ הַשְּׁעִיר הַחִי אֶהְרֹן יִסְמֹךְ אֶת שְׁתֵּי יָדָיו עַל רֹאשׁ הַשְּׁעִיר שֶׁמִּיּוֹעֵד לִלְכֹּת לְעֹזָאזֶל, וְהִתְוֹדָה עָלָיו אֶת כָּל עֲוֹנוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶהְרֹן יִתְוֹדָה בְּשַׁעַת סְמִיכַתוֹ עַל רֹאשׁ הַשְּׁעִיר, עַל כָּל הָעוֹנוֹת שְׁבִנִי יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ בְּשִׁגְגָה, וְאֶת כָּל פְּשָׁעֵיהֶם לְכָל חַטָּאתָם וְכֵן יִתְוֹדָה אֶהְרֹן בְּשַׁעַת שִׁסְמוֹךְ אֶת יָדָיו עַל רֹאשׁ הַשְּׁעִיר, עַל כָּל הַחַטָּאִים בְּמִזִּיד שֶׁעָבְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, ⁷⁸² וְנָתַן אֹתָם עַל רֹאשׁ הַשְּׁעִיר לֵאחֲרָי הוֹוִידוֹי, הַדָּבָר נִחְשָׁב כִּאִילוֹ שֶׁעוֹנוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נִתּוּנִים עַל רֹאשׁ הַשְּׁעִיר, ⁷⁸³ וְשָׁלַח בְּיַד אִישׁ עֵתִי הַמְּדַבֵּר אֶהְרֹן יִשְׁלַח אֶת הַשְּׁעִיר לְמַדְבָּר, בְּיַד אָדָם שֶׁהוּכֵן לַכֹּךְ יוֹם לִפְנֵי יוֹם הַכִּיפּוּרִים ⁷⁸⁴: (כב) וְנִשָּׂא הַשְּׁעִיר עָלָיו אֶת כָּל עֲוֹנוֹתָם אֶל אֶרֶץ גְּזֵרָה הַשְּׁעִיר יֵשֵׁא אֶת עוֹנוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל אֶרֶץ שְׁמָמָה בְּמַדְבָּר, ⁷⁸⁵ וְשָׁלַח אֶת הַשְּׁעִיר בְּמַדְבָּר הָאִישׁ הָעֵתִי יִשְׁלַח אֶת הַשְּׁעִיר בְּמַדְבָּר, עַל יְדֵי שִׁדְחוֹף אוֹתוֹ מִצּוֹק גְּבוּהָ, וְהַשְּׁעִיר יִתְגַּלְגַּל בְּצוֹק וַיֵּעֲשֶׂה אִיבָרִים

⁷⁷³ א"ע.

⁷⁷⁴ א"ע.

⁷⁷⁵ א"ע.

⁷⁷⁶ רש"י.

⁷⁷⁷ רש"י. רמב"ן: כל הזאה מכפרת על דבר אחר. הזאות שלפני הפרוכת מכפרות על טומאת מקדש וקדשיו של קדש הקדשים, הזאה על הפרוכת באוה"מ מכפר על טומאת היכל והכלים שבה, לדוגמא: המנורה והשולחן, הזאות שעל מזבח הפנימי מכפר על טומאת מזבח והקטורת.

⁷⁷⁸ רש"י.

⁷⁷⁹ רש"י.

⁷⁸⁰ רש"י.

⁷⁸¹ רש"י עפ"י רא"ם. אמנם, נחלקו מפרשי רש"י על הרא"ם ושאלו: מה הקשר בין נתינת דמים, לבין זהירות בני ישראל מטומאת המזבח. לכן פירשו שכוונת רש"י היא שיש צורך בקידוש המזבח פעם נוספת, כמו שקידשו את המזבח בחנוכת המשכן, וזהו על ידי נתינת דמים (משכיל לדוד). או שהכוונה היא שההזאה היא כדי לקדש את המזבח לעתיד, כך שיכפר על בני ישראל (צדה לדרך).

⁷⁸² אונקלוס.

⁷⁸³ א"ע. רמב"ן: שער זה אינו לכפרה אלא רק לשם נשיאת עוונות בני ישראל אל המדבר.

⁷⁸⁴ רש"י. א"ע בפירושו הראשון פירש כרש"י, שאיש עיתי היינו אדם המוכן לכך כבר מלפני כן. בפירושו השני כתב שזה היה תפקידו של האיש העיתי תמיד, בכל יום כיפור, ודחה את הפירוש שהכוונה היא לאדם חכם. רשב"ם: אדם שמכיר היטב את הדרכים.

⁷⁸⁵ רשב"ם.

איברים⁷⁸⁶: (בג) הערה לפסוק זה. חז"ל למדו שמקומו של פסוק זה בהמשך הפרק. אנחנו נבאר אותו במקומו, אך מקומו האמיתי הוא אחרי פס' כה'. הסבר הדברים הוא כך: לכהן הגדול ישנם ארבעה בגדים מיוחדים נוספים על בגדי הכהונה של כהן הדיוט. אמנם, כאשר הכהן הגדול נכנס אל קדש הקדשים, אין הוא לובש בגדים אלה, מפני שבבגדים אלה יש זהב (ואסור להיכנס לקדש הקדשים עם זהב), לכן, בכניסתו לקדש הקדשים, לובש הכהן הגדול רק את ארבעת הבגדים שלובש כהן הדיוט (למעט המצנפת שיש אומרים שהיא שונה מהמגבעת שלובש הכהן ההדיוט) היות ובהם אין זהב. אולם, שאר עבודות יום כיפור הנעשות מחוץ לקדש הקדשים, נעשות על ידי הכהן הגדול כשהוא לבוש בכל שמונת בגדיו. בכל פעם שהכהן הגדול היה מחליף את בגדיו, הוא היה טובל. לכן, בתחילת היום, הכהן הגדול היה מקריב את עולת התמיד בבוקר בבגדי זהב, לאחר מכן טובל הכהן ומחליף לבגדי הלבן כדי שיוכל להיכנס לקדש הקדשים (לצורך הזאת הדמים, והכנסת המחתה עם הקטורת), לאחר מכן היה הכהן הגדול טובל ומחליף שוב לבגדי הזהב כדי להקריב את קרבנות העולה ואת אמורי הפר והשעיר שנעשו מחוץ לקדש הקדשים, לאחר מכן, היה הכהן הגדול טובל ומחליף לבגדי לבן, על מנת שיוכל להיכנס לקדש הקדשים כדי להוציא את הכף והמחתה שהכניס בבוקר, לאחר מכן היה טובל ולובש שוב את בגדי הזהב, ומקריב את עולת התמיד של בין הערביים,⁷⁸⁷ ובא אֶהָרֶן אֶל אֹהֶל מוֹעֵד אַהֲרֹן יִכְנֹס אֶל אוהל מועד, (לאחר שהוציא את הכף והמחתה מאוהל מועד, שזה נעשה לאחר שהקריב את קרבנות העולה ולאחר שריפת האימורים),⁷⁸⁸ וּפָשַׁט אֶת בְּגָדֵי הַבָּד אֲשֶׁר לָבַשׁ בִּבְאוֹ אֶל הַקֹּדֶשׁ אַהֲרֹן יַפְשׁוּט אֶת בְּגָדֵי הַלֵּבָן בָּהֶם נִכְנַס אֶל קֹדֶשׁ הַקְּדָשִׁים לִשְׂם הוּצְאת הַמִּחְתָּה, וְהִנִּיחָם שָׁם אַהֲרֹן יִגְנוֹז אֶת בְּגָדֵי הַלֵּבָן, וְלֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם בִּשְׁנֵה שְׁלֹאֲחֵר מִכֵּן⁷⁸⁹: (כד) וַרְחֵץ אֶת בְּשָׂרוֹ בַּמִּים בַּמָּקוֹם קָדוֹשׁ לֵאמֹר אַהֲרֹן יֵצֵא מֵהַזֹּאת הַדָּמִים בְּקֹדֶשׁ הַקְּדָשִׁים וְהַזֹּאת הַדָּם הַמְעוֹרֵב מִפֶּר האיל ופר השעיר על המזבח הפנימי, אַהֲרֹן יִטְבֹּל בַּמִּקְוֹה בַּחֹצֵר אוהל מועד.⁷⁹⁰ בַּזֶּמֶן הַמִּקְדָּשׁ הָיָה הַמִּקְוֹה בְּתוֹךְ בֵּית הַפְּרוּוֹה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ,⁷⁹¹ וְלָבַשׁ אֶת בְּגָדָיו אַהֲרֹן יִלְבֹּשׁ אֶת שְׁמוֹנֶת בְּגָדֵי הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל,⁷⁹² וַיֵּצֵא אַהֲרֹן יֵצֵא מִמֶּשְׁכֵּן אֶל הַמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן,⁷⁹³ וַעֲשֶׂה אֶת עֹלֹתוֹ וְאֶת עֹלֹת הָעֵם אַהֲרֹן יִקְרִיב אֶת האיל שֶׁהָיָה לִשְׂם קָרְבָן עוֹלָה, וְכֵן אֶת האיל שֶׁבִּנְיָן יִשְׂרָאֵל הָבִיאוּ לִשְׂם קָרְבָן עוֹלָה,⁷⁹⁴ וְכִפֹּר בְּעֵדוֹ וּבְעֵד הָעֵם עַל יְדֵי הַקֶּרֶבֶת קָרְבָּנוֹת הָעוֹלָה, אַהֲרֹן יִכְפֹּר עָלָיו וְעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִחֻטָּאִים הַקְּשׁוּרִים בַּהֲרָהוּר הַלֵּב⁷⁹⁵: (כה) וְאֶת חֶלֶב הַחֹטָאֹת אֶת הָאֵיבָרִים הַפְּנִימִיִּים שֶׁל הַפֶּר וְהַשְּׁעִיר שֶׁהוֹקְרָבוּ לִשְׂם קָרְבָן חֹטָאֹת,⁷⁹⁶ וְקָטִיר הַמִּזְבֵּחַ (אֶת הָאֵיבָרִים הַפְּנִימִיִּים שֶׁל הַפֶּר וְהַשְּׁעִיר שֶׁהוֹקְרָבוּ לִשְׂם קָרְבָן חֹטָאֹת) יַעֲלֶה אַהֲרֹן לַמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹנִי⁷⁹⁷: (כו) וְהִמְשִׁיחַ אֶת הַשְּׁעִיר לְעֹזָאֵל הָאִישׁ הָעִיִּתִי שֶׁהָיָה מִשְׁלַח אֶת הַשְּׁעִיר לְעֹזָאֵל, יִכְבֹּס בְּגָדָיו יִטְבֹּל אֶת בְּגָדָיו, וַרְחֵץ אֶת בְּשָׂרוֹ בַּמִּים וְלֵאמֹר מִכֵּן יִטְבֹּל הוּא עֲצָמוֹ גַּם כֵּן, וְאַחֲרֵי כֵן יָבוֹא אֶל

⁷⁸⁶ עפ"י המשנה ביומא, אם כי א"ע מפרש שהיה רק משלח אותו במדבר (פס' ח').

⁷⁸⁷ רש"י. רמב"ן מסביר שהתורה כתבה את הפסוקים בסדר זה, כדי לסיים את כל העבודות הנעשות בבגדי לבן. כמו"כ חלק הרמב"ן על רש"י בסוברים שאת תמיד של בין הערביים היה הכה"ג עושה לפני הוצאת הכף והמחתה, ולאחר הוצאת הכף והמחתה היה עושה רק את מנחת החביתין.

⁷⁸⁸ רש"י.

⁷⁸⁹ רש"י.

⁷⁹⁰ א"ע.

⁷⁹¹ רש"י.

⁷⁹² רש"י.

⁷⁹³ רש"י.

⁷⁹⁴ רש"י.

⁷⁹⁵ ספורנו.

⁷⁹⁶ רש"י.

⁷⁹⁷ רש"י.

הַמִּחְנָה לאחר הטבילה, האיש העיתי יהיה טהור ויהיה מותר לו להיכנס למחנה, והוא אינו צריך להמתין עד הערב לטהרתו⁷⁹⁸: (כז) וְאֵת פֶּרֶךְ הַחֲטָאֹת וְאֵת שְׁעִיר הַחֲטָאֹת אֲשֶׁר הֹבֵא אֶת דָּמָם לְכַפֵּר בְּקֹדֶשׁ אֶת הַפָּר שֶׁהֵבִיא אֶהְרֹן לֶשֶׁם קֶרֶבֶן חֲטָאֹת וְאֵת הַשְּׂעִיר שֶׁהֵבִיאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֶשֶׁם קֶרֶבֶן חֲטָאֹת, שֶׁאֶהְרֹן הַזֶּה מִדָּמָם בְּקֹדֶשׁ הַקִּדְשִׁים,⁷⁹⁹ יוֹצִיא אֶל מַחוּץ לַמִּחְנָה יִצּוּהוּ אֶהְרֹן הַלּוֹצִיא אֶל מַחוּץ לַמִּחְנָה,⁸⁰⁰ וְשָׂרְפוּ בָאֵשׁ אֶת עֹרֹתָם וְאֵת בְּשָׂרָם וְאֵת פְּרָשָׁם וְהַכְהִינִים יִשְׂרְפוּ בָאֵשׁ אֶת עוֹר הַפָּר וְהַשְּׂעִיר, אֶת בֶּשֶׂר הַפָּר וְהַשְּׂעִיר וְאֶת הָאוֹכֵל שְׂבָמֵיִם שֶׁל הַפָּר וְהַשְּׂעִיר: (כח) וְהַשְּׂרִף אֹתָם הַכְהִינִים שִׂישְׂרְפוּ אֶת הַפָּר וְהַשְּׂעִיר,⁸⁰¹ יִכָּבֶס בְּגָדָיו וְרִחֵץ אֶת בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם יִטְבִּילוּ אֶת בְּגָדֵיהֶם וְאַחֲרָיו כֹּךְ יִטְבְּלוּ בַעֲצָמָם, וְאַחֲרָיו כֵּן יָבֹא אֶל הַמִּחְנָה לֵאמֹר הַטְּבִילָה, יִהְיֶה מוֹתֵר לַכְהִנִּים שִׂישְׂרְפוּ אֶת הַפָּר וְהָאֵלִיל לְהִיכָנֵס אֶל הַמִּחְנָה, וְהֵם אֵינֶם צָרִיכִים לַחֲכֹת עַד הָעֶרֶב בְּשִׁבְלֵי שִׁיטָּהֶרֶו: (כט) וְהִיָּתָה לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם עֲבוּדָה זֹאת, שֶׁל הַקֶּרֶבֶת קֶרֶבֶנוֹת יוֹם הַכִּיפּוּרִים שֶׁתּוֹאֲרָה בַּפְּסוּקִים הַקּוֹדְמִים, תִּהְיֶה לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם, תַּעֲשׂוּ עֲבוּדָה זֹאת לְעוֹלָם,⁸⁰² בַּחֲדָשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּעֶשְׂרֵי לַחֲדָשׁ בְּיוֹם הָעֶשְׂרִי לַחֹדֶשׁ תִּשְׁרִי, תִּעֲנֶנּוּ אֶת נַפְשֵׁיכֶם תִּצּוּמוּ,⁸⁰³ וְכָל מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ וְכֵן אֲסוּר לָכֶם לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּיוֹם כִּיפּוּר הַחֹל בַּעֲשִׂירֵי לַחֹדֶשׁ תִּשְׁרִי, הָאֲזָרַח אָדָם שֶׁנּוֹלַד יְהוּדִי (חַיִּיב לְצוּם בְּיוֹם הַכִּיפּוּרִים וְאֲסוּר בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה), וְהָגֵר הָגֵר בְּתוֹכְכֶם וְכֵן גַּרִי הַצֹּדֵק הַגֵּרִים יַחַד אֲתֶכֶם (חַיִּיב לְצוּם בְּיוֹם הַכִּיפּוּרִים וְאֲסוּר בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה)⁸⁰⁴: (ל) כִּי בְּיוֹם הַזֶּה יִכָּפֵר עֲלֵיכֶם בְּיוֹם הַכִּיפּוּרִים, הַכֶּהֱן הַגָּדוֹל יִכָּפֵר לָכֶם, בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, עַל הַחֲטָאִים שֶׁלָּכֶם,⁸⁰⁵ לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכָּל חֲטָאֵיכֶם הַכֶּהֱן הַגָּדוֹל יִטַּהֵר אֶתְכֶם מִכָּל הַחֲטָאִים שֶׁלָּכֶם, עַל יְדֵי שִׁקְרִיב אֶת הַקֶּרֶבֶנוֹת וְיַעֲבֹד אֶת עֲבוֹדַת יוֹם הַכִּיפּוּרִים,⁸⁰⁶ לְפָנָי יִקְנֹק תִּטְהָרוּ וְאַתֶּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, צָרִיכִים לְטַהֵר אֶת הַלֵּב שֶׁלָּכֶם עַל יְדֵי שֶׁתַּחֲזִרוּ בַּתְּשׁוּבָה וְשֶׁתִּתְּוֹדוּ עַל הַחֲטָאִים שֶׁלָּכֶם, וּבִכֵּךְ תִּשְׁיָגוּ אֶת הַטְּהָרָה הַגְּמוּרָה וְהִי יִמְחַל לָכֶם עַל חֲטָאֵיכֶם מִחִילָה גְּמוּרָה⁸⁰⁷: (לא) שִׁבְתָּ שִׁבְתָּן הִיא לָכֶם יוֹם הַכִּיפּוּרִים הוּא יוֹם שְׁבִיתָה גְּמוּרָה לָכֶם, וְלֹא תַעֲשׂוּ בּוֹ מְלָאכָה,⁸⁰⁸ וְעֲנִיתֶם אֶת נַפְשֵׁיכֶם וְכֵן תִּצּוּמוּ בְּיוֹם הַכִּיפּוּרִים, חֻקַּת עוֹלָם הַצּוּם וְהַשְׁבִּיתָה מִמְּלָאכָה יִהְיֶה לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם, וְגַם כְּשֶׁאֵין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיִם, וְלֹא נִתֵּן לַעֲבֹד אֶת עֲבוֹדַת יוֹם הַכִּיפּוּרִים, יֵשׁ לְצוּם וּלְשִׁבּוֹת מִמְּלָאכָה⁸⁰⁹: (לב) וְכָפֵר הַכֶּהֱן אֲשֶׁר יִמָּשַׁח אֹתוֹ כָּל עֲבוֹדַת הַכִּפּוּרִים שֶׁל יוֹם הַכִּיפּוּרִים כְּשֶׁרָה רַק בִּכְהֵן שֶׁנִּמְשַׁח לְכַהֵן גָּדוֹל בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה,⁸¹⁰ וְאֲשֶׁר יִמָּלֵא אֶת יָדָיו וְאֵין שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, (כְּמוֹ שֶׁהָיָה בְּזֶמַן הַכְהִנִּים הַגָּדוֹלִים שֶׁשִּׁמְשׁוּ לְאַחַר גְּנִיזַת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה עַל יְדֵי יִשְׁחִיָּהוּ), עֲבוֹדַת יוֹם הַכִּיפּוּרִים נַעֲשִׂית אֲפִילוֹ עַל יְדֵי הַכֶּהֱן שֶׁהוּא כֶּהֱן גָּדוֹל שֶׁלֹּא נִמְשַׁח בְּשֶׁמֶן

⁷⁹⁸ א"ע.

⁷⁹⁹ רש"י.

⁸⁰⁰ א"ע. רמב"ן: יוציא המוציא, והשורף הכוונה היא למי שמצית את האש בפרים.

⁸⁰¹ א"ע.

⁸⁰² א"ע. ספורנו: הכוונה היא לצום שתהיה לחוקת עולם.

⁸⁰³ א"ע, רמב"ן.

⁸⁰⁴ א"ע: לגר אסור לעשות מלאכה, אך אין הוא בעונש כרת אם אינו צם.

⁸⁰⁵ א"ע.

⁸⁰⁶ א"ע.

⁸⁰⁷ ספורנו. לדבריו: כפרה היא הכנה אל הטהרה על ידי החלשת החטא.

⁸⁰⁸ א"ע בפירושו השני. בפירושו הראשון, שביתה גם לנפש וגם לגוף, כיוון שאם העוונות לא יכופרו, גם הנפש וגם הגוף יאבדו.

⁸⁰⁹ ספורנו.

⁸¹⁰ רש"י.

המשחה, וההיכר לכך שהוא כהן גדול הוא בכך שהוא לובש את שמונת בגדי הכהן הגדול,⁸¹¹ לְכֹהֵן תַּחַת אָבִיו הכהן הגדול שמונה לכהן במקומו של אביו שהיה כהן גדול לפניו, וְלִבֹּשׁ אֶת בְּגָדֵי הַכֹּהֵן בְּגָדֵי הַקֹּדֶשׁ הכהן הגדול ילבש את ארבעת בגדי הלבן המיוחדים לעבודה בקדש הקדשים⁸¹²: (לג) וְכִפֹּר אֶת מִקְדָּשׁ הַקֹּדֶשׁ הכהן הגדול יזה את דם הפר והשעיר בקדש הקדשים,⁸¹³ וְאֵת אֹהֶל מוֹעֵד לאחר מכן יזה הכהן הגדול מדם הפר והשעיר מחוץ לקדש הקדשים, באוהל מועד, וְאֵת הַמִּזְבֵּחַ יְכַפֵּר ולאחר מכן יזה הכהן הגדול מדם הפר והשעיר המעורבים יחד על המזבח הפנימי, וְעַל הַכֹּהֲנִים וְעַל כָּל עַם הַקֹּהֵל יְכַפֵּר בעבודת יום הכיפורים, יכפר הכהן הגדול על הכהנים ועל בני ישראל: (לד) וְהִיָּתָה זֹאת לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם לְכַפֵּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִכָּל חַטָּאתָם אַחַת בַּשָּׁנָה עֲבוֹדַת יוֹם הַכִּיפּוּרִים תִּיעָשֶׂה פַּעַם אַחַת בַּשָּׁנָה, ודבר זה יהיה לכם לחוק עולם כדי לכפר על בני ישראל,⁸¹⁴ וַיַּעַשׂ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְקֹוֹק אֶת מֹשֶׁה כַּשֶּׁהִגִּיעַ יוֹם הַכִּיפּוּרִים, אהרון עבד את עבודת יום הכיפורים כמו שה' ציווה את משה⁸¹⁵:

ויקרא פרק יז

(א) וַיְדַבֵּר יְקֹוֹק אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: (ב) דַּבֵּר אֶל אֶהֱרֹן וְאֶל בָּנָיו תַּצְווֹה אֶת אֶהֱרֹן וְאֶת בָּנָיו הַכֹּהֲנִים,⁸¹⁶ וְאֶל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם וְכֵן תַּצְווֹה אֶת כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֹאמַר לָהֶם, זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְקֹוֹק לֵאמֹר אֱלוֹהִים הֵם הַדִּינִים שֶׁאֵין לִי ה' לומר לכם: (ג) אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל אָדָם מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אֲשֶׁר יִשְׁחַט שׂוֹר אוֹ כֶּשֶׂב אוֹ עֵז בַּמִּחֲנֶה שִׁשְׁחַט בַּמִּחֲנֶה יִשְׂרָאֵל, מִחוּץ לַעֲזָרָה אוֹ לַמִּשְׁכָּן, בַּהֲמָה שֶׁהוֹקְדָשָׁה לַקֶּרֶב,⁸¹⁷ אוֹ אֲשֶׁר יִשְׁחַט מִחוּץ לַמִּחֲנֶה אוֹ אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל שִׁשְׁחַט בַּהֲמָה שֶׁהוֹקְדָשָׁה לַשֵּׁם קֶרֶב מִחוּץ לַמִּחֲנֶה: (ד) וְאֵל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא יָבִיאוּ לְהַקְרִיב קֶרֶב לִיקְוֹק לִפְנֵי מִשְׁכַּן יְקֹוֹק וְאוֹתוֹ אָדָם בִּישְׂרָאֵל לֹא הֵבִיֵּא אֶת הַבַּהֲמָה שֶׁהוֹקְדָשָׁה לַקֶּרֶב לַמִּשְׁכָּן ה', דָּם יִחַשֵּׁב לְאִישׁ הַהוּא מַעֲשֵׂה זֶה, שֶׁל הַקֶּרֶב בַּהֲמַת קְדָשִׁים מִחוּץ לַמִּשְׁכָּן, נֶחֱשֵׁב לַמִּקְרִיב כֹּאֲלוֹ שֶׁפָּדַד דָּמִים וְרָצַח מִיִּשְׂרָאֵל,⁸¹⁸ דָּם שֶׁפָּדַד וְכֵן מִי שֶׁהִקְרִיב אֶת הַבַּהֲמָה שֶׁהוֹקְדָשָׁה לַקֶּרֶב בַּמִּשְׁכָּן, אֵלֹא שֶׁפָּדַד אֶת דָּם הַקֶּרֶב מִחוּץ לַמִּשְׁכָּן, דִּינוֹ כְּאִדָּם שֶׁרָצַח אָדָם אַחֵר,⁸¹⁹ וְנִכְרַת הָאִישׁ הַהוּא מִקֶּרֶב עַמּוֹ אוֹתוֹ אָדָם (שִׁשְׁחַט בַּהֲמַת קְדָשִׁים מִחוּץ לַמִּשְׁכָּן אוֹ שִׁזְרַק אֶת דְּמָה מִחוּץ לַמִּשְׁכָּן) חַיִּיב כִּרְת: (ה) לִמְעַן אֲשֶׁר יָבִיאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת זִבְחֵיהֶם אֲשֶׁר הֵם זֹבְחִים עַל פְּנֵי הַשֹּׁדֶה (אֵין ה' אֲסֵרְתִּי לַשְׁחֹט אֶת הַבַּהֲמוֹת הַמוֹקְדָּשׁוֹת לַקֶּרֶב מִחוּץ לַמִּשְׁכָּן), כְּדֵי שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִקְפִּידוּ לְהֵבִיֵּא אֶת

⁸¹¹ רש"י.

⁸¹² א"ע.

⁸¹³ א"ע.

⁸¹⁴ א"ע, והתוספת שבפס' זה הוא על כך שעבודת יוה"כ נעשית פעם אחת בשנה. אוה"ח: החידוש הוא בכך שה' אומר שחוק עולם הוא שהכה"ג יכפר או שהאיסור להיכנס לקה"ק בבגדי זהב אינו רק ביוה"כ הראשון שסמוך לזמן חטא העגל, והעוון עדיין לא התרפא. ספורנו: שהיום מכפר גם כשאין ביהמ"ק.
⁸¹⁵ רש"י. רמב"ן: העשייה היא שאהרון לא נכנס לקה"ק שלא ביו"כ. אוה"ח: השבח הוא גם למשה שלא שינה מהציווי של ה' כשאמר את הציווי לאהרון.

⁸¹⁶ רמב"ן: כיוון שהכהנים מקריבים את בני ישראל, ייחדו את הציווי אליהם.

⁸¹⁷ רש"י. רמב"ן המדובר כאן גם בבשר חולין במדבר ורש"י לשיטת התנאים הסוברים שבשר תאוה לא נאסר במדבר. א"ע: ישנם אנשים שחושבים שבשר אסור בגלות ואינו רוצה בכלל לענות להם.

⁸¹⁸ רש"י. ספורנו: כיוון שלפני המבול לא הותר לאדם לאכול בשר בהמה, ולכן, אם שוחט את הבהמה מחוץ לביהמ"ק, נחשב הדבר כאילו אכל בשר לפני המבול, וכן פירש רמב"ן.

⁸¹⁹ רש"י.

הקרבנות שהם רגילים לשחוט בשדות, כך שהם לא יקריבו את הקרבנות בשדות,⁸²⁰ וְהָבִיִּימָם לִיקְנוֹק אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד אֶל הַכֹּהֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָבִיאוּ אֶת קַרְבָּנוֹתֵיהֶם אֶל הַכֹּהֵן שֶׁנִּמְצָא בִּפְתַח הַמִּשְׁכָּן, וְזָבְחוּ זִבְחֵי שְׁלָמִים לִיקְנוֹק אוֹתָם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִקְרִיבוּ אֶת הַקְּרָבֹת לִפְנֵי ה' בְּמִשְׁכָּן⁸²¹: (ו) וְזָרַק הַכֹּהֵן אֶת הַדָּם עַל מִזְבֵּחַ יִקְנוֹק פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד הַכֹּהֵן יִזְרוֹק אֶת דָּם הַקֶּרֶבֶן עַל הַמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹנִי שֶׁנִּמְצָא בִּפְתַח אֹהֶל מוֹעֵד, וְהַקָּטִיר הַחֲלָב לָרִיחַ נִיחֹחַ לִיקְנוֹק הַכֹּהֵן יַעֲלֶה עַל הַמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹנִי אֶת הַחֲלָבִים שֶׁל הַקֶּרֶבֶן, כִּד שִׁיתְקַבְּלוּ בִּרְצוֹן לִפְנֵי ה'⁸²²: (ז) וְלֹא יִזְבְּחוּ עוֹד אֶת זִבְחֵיהֶם לְשַׁעֲרֵם (כֹּאשֶׁר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִקְרִיבוּ אֶת הַקְּרָבֹת שֶׁלֹּא רַק בְּמִשְׁכָּן וּבִמְקֹדֶשׁ), בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִקְרִיבוּ אֶת קַרְבָּנוֹתֵיהֶם לְשָׁדִים,⁸²³ אֲשֶׁר הֵם זֵנִים אַחֲרֵיהֶם (לְשָׁדִים) שֶׁבְנֵי יִשְׂרָאֵל טוֹעִים אַחֲרֵיהֶם וְעוֹבְדִים אוֹתָם,⁸²⁴ חֲקַת עוֹלָם תִּהְיֶה זֹאת לָהֶם לְדֹרֹתָם חוֹק זֶה, שֶׁאִסּוּר לְהַקְרִיב קֶרֶבֶן מִחוּץ לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ, יִהְיֶה חוֹק עוֹלָם לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל⁸²⁵: (ח) וְאֵלֶּהם תִּאֲמַר וְכֵן תֹּאמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל: אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן הַגֵּר אֲשֶׁר יִגּוּר בְּתוֹכָם אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל אוֹ מִגֵּרֵי הַצֶּדֶק שֶׁגִּרִּים בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אֲשֶׁר יַעֲלֶה עֲלֶה אוֹ זָבַח שִׁיקְרִיב קֶרֶבֶן עוֹלָה אוֹ כָּל קֶרֶבֶן אַחֵר בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ אוֹ בְּמִשְׁכָּן⁸²⁶: (ט) וְאֵל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא יָבִיִּימוּ לַעֲשׂוֹת אוֹתוֹ לִיקְנוֹק (אוֹתוֹ אָדָם שֶׁהַקֶּרֶבֶן אֶת הַקֶּרֶבֶן בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ אוֹ בְּמִשְׁכָּן), אוֹתוֹ אָדָם יַעֲלֶה אֶת אִיבְרֵי הַקֶּרֶבֶן עַל מִזְבֵּחַ שֶׁמִּחוּץ לְאֹהֶל מוֹעֵד. כְּלוּמָר: אָדָם זֶה אִמְנֵם שֶׁחָט אֶת הַקֶּרֶבֶן בְּתוֹךְ אֹהֶל מוֹעֵד, אֵךְ אֶת הָאִיבְרִים שֶׁצָּרִיךְ לְהַקְרִיב עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ, הַקֶּרֶבֶן עַל מִזְבֵּחַ שֶׁמִּחוּץ לְאֹהֶל מוֹעֵד,⁸²⁷ וְנִכְרַת הָאִישׁ הַהוּא מֵעַמּוֹ אוֹתוֹ אָדָם יִהְיֶה חַיִּיב בְּכֶרֶת: זָרְעוּ נִכְרַת וְהוּא יָמוּת צַעִיר⁸²⁸: (י) וְאִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן הַגֵּר הַגֵּר בְּתוֹכָם אִם יִהְיֶה אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל אוֹ מִהַגֵּרִים שֶׁגִּרִּים בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אֲשֶׁר יֹאכֵל כָּל דָּם שִׁיאֲכַל דָּם, בֵּין אִם הָדָם הוּא מִבְּהֵמָה שֶׁל קִדְשִׁים וּבֵין אִם הוּא מִבְּהֵמָה שֶׁל חוֹלִין,⁸²⁹ וְנִתְּתִי פָנַי בְּנֶפֶשׁ הָאֹכֶלֶת אֶת הָדָם אֲנִי (ה') אֶתְפַּנֶּה מִכָּל הַדְּבָרִים הָאֲחֵרִים שֶׁאֲנִי עוֹסֵק בָּהֶם עַל מִנֵּת לְהַעֲנִישׁ אֶת מִי שֶׁאוֹכֵל דָּם,⁸³⁰ וְהִכְרַתִּי אֹתָהּ מִקֶּרֶב עַמָּהּ וְאֲנִי (ה') אֶכְרַת מִקֶּרֶב עִם יִשְׂרָאֵל אֶת נַפְשׁוֹ שֶׁל מִי שֶׁאוֹכֵל דָּם⁸³¹: (יֵא) כִּי נֶפֶשׁ הַבָּשָׂר בַּדָּם הוּא הַסִּיבָה שֶׁאִסְרֵתִּי לָכֶם לֹאכֹל אֶת הָדָם הִיא בְּגִלְל שֶׁהַנֶּפֶשׁ שֶׁל כָּל בֶּעַל חַיִּים נִמְצָאֶת בְּדָם שֶׁל אוֹתוֹ בֶּעַל חַיִּים,⁸³² וְאֲנִי נִתְּתִיו לָכֶם עַל הַמִּזְבֵּחַ לְכַפֵּר עַל

⁸²⁰ א"ע.

⁸²¹ אונקלוס.

⁸²² אונקלוס.

⁸²³ רש"י. א"ע פִּירֵשׁ שֶׁהַשָּׁדִים נִקְרָאִים שְׁעִירִים, בְּגִלְל שֶׁהַשְּׁעִירֹת שֶׁל אָדָם קוֹפְצוֹת כִּשְׁהוּא רֹאֵה שָׂד, אוֹ בְּגִלְל שֶׁהַמִּשְׁוֹגְעִים קוֹרְאִים לָהֶם שְׁעִירִים כִּיּוֹן שֶׁכֵּךְ הֵם נִדְמִים לָהֶם. כְּלִי יִקָּר: טַעַם הַצִּיּוּי כִּאֵן עַל הַשְּׁעִירִים הוּא כְּדִי שֶׁלֹּא נֹאמַר שֶׁכֵּמוֹ שֶׁהַתּוֹרָה שִׁלְחָה אֶת הַשְּׁעִיר לְעִזְאֵזֶל, וְכַדְבְּרֵי הַרְמַב"ן שֶׁהַטַּעַם הוּא כְּדִי לְתַת אֶת הַשְּׁעִיר לְסַמָּל, יִהְיֶה מוֹתֵר לְהַקְרִיב גַּם לְשָׁדִים.

⁸²⁴ אונקלוס.

⁸²⁵ סְפֹרֶנוּ וּפִירֵשׁ שֶׁאֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמֶּשׁ עוֹבְדִים אֶת הַשְּׁעִירִים בְּתוֹר אֱלֹהִים, אֲלֹא מִקְרִיבִים לָהֶם קַרְבָּנוֹת כְּדִי שִׁיזְכּוּ לְכָל מִינֵי הַצִּלְחוֹת. רַמְב"ן הָאֵרִיךְ בַּהֲסָבֵר לִגְבִי מֵהוֹת הַשָּׁדִים.

⁸²⁶ רש"י.

⁸²⁷ רש"י.

⁸²⁸ רש"י. בַּשֵּׁפ"ח פִּירֵשׁ שֶׁהַסִּיבָה שֶׁרִש"י נִמְנַע מִלְפָּרֵשׁ כֵּךְ בְּפַעֲמִים הַקּוּדְמוֹת שֶׁהִיא מוֹזְכֵר עוֹנֵשׁ כֶּרֶת הִיא כִּיּוֹן שֶׁשֵּׁם כְּתוּב מִקֶּרֶב עִמּוֹ בְּלִשׁוֹן יְחִיד.

⁸²⁹ רש"י.

⁸³⁰ רש"י.

⁸³¹ אונקלוס. אִמְנֵם לֹא כָּל דָּם מִחַיִּיב כֶּרֶת אֲלֹא רַק הָאוֹכֵל דָּם הַנֶּפֶשׁ.

⁸³² רש"י. לְרַמְב"ן, בְּגִלְל שֶׁנֶּפֶשׁ בֶּעַל חַיִּים נִמְצָא בְּדָם, ה' לֹא הִתִּיר לֹאכֹל אֶת הַנֶּפֶשׁ שֶׁל הַבְּהֵמָה, כִּיּוֹן שֶׁכָּל מֵה שֶׁהוֹתֵר לֹאכֹל הוּא רַק בָּשָׂר הַבְּהֵמָה, כִּיּוֹן שֶׁנֶּפֶשׁ הָאָדָם אֵינָה עֲדִיפָה עַל נֶפֶשׁ הַבְּהֵמָה. נֶפֶשׁ הַבְּהֵמָה הִיא זֶה

נִפְשֵׁיכֶם כיוון שנפש בעל החיים נמצאת בדם, אני (ה') ציוויתי אתכם לזרוק את דם הבהמה על המזבח, כִּי הָדֵם הוּא בִנְפֶשׁ יִכְפֹּר כיוון שהדם הוא נפש הבהמה, ותבוא נפש (הדם) ותכפר על הנפש (האדם)⁸³³. (יב) עַל כֵּן לֵכָן, בגלל שנפש בעל החיים נמצאת בבהמה, אֲמַרְתִּי לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל אני (ה') ציוויתי את בני ישראל, כָּל נֶפֶשׁ מִכֶּם לֹא תֹאכַל דָּם (כך ציוויתי את בני ישראל) אף אחד מכם (מבני ישראל) לא יאכל דם, ואסור לגדול להאכיל דם לקטן,⁸³⁴ וְהָגֵר הָגֵר בְּתוֹכְכֶם לֹא יֹאכַל דָּם וכן הגר שגר בתוך בני ישראל לא יאכל דם: (יג) וְאִישׁ אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִן הָגֵר הָגֵר בְּתוֹכְכֶם אִדֹּם מִיִּשְׂרָאֵל או מגרי הצדק שגרים בתוך בני ישראל, אֲשֶׁר יַעֲזוּב צִיד חַיָּה או עוֹף אֲשֶׁר יֹאכַל שיצוד חיה או עוף הטהורים באכילה, (מצווה זו אינה נוהגת רק כאשר צדים חיות או עופות, אלא בכל מקרה ששוחטים חיה או עוף טהורים),⁸³⁵ וְשִׁפְךָ אֶת דָּמוֹ (השוחט את החיה או את העוף) ישפוך את דם החיה או העוף לארץ,⁸³⁶ וְכִסְהוּ בַעֲפָר לאחר שפיכת דם החיה או העוף על הארץ, יש לכסות את הדם בעפר⁸³⁷: (יד) כִּי נֶפֶשׁ כָּל בֶּשָׂר דָּמוֹ בִּנְפֶשׁוֹ הוּא הסיבה שאסרתי לכם לאכול דם היא מכיוון שדמיו של כל אדם תלויים בנפשו,⁸³⁸ וְאָמַר לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל דָּם כָּל בֶּשָׂר לֹא תֹאכְלוּ ולכן אמרתי לבני ישראל לא לאכול דם של בעל חיים, כִּי נֶפֶשׁ כָּל בֶּשָׂר דָּמוֹ הוּא והנפש של כל בעל חיים היא הדם,⁸³⁹ כָּל אֲכָלְיוֹ יִכְרֹת לכן, כל מי שאוכל דם של בעל חיים, חייב כרת: (טו) וְכָל נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל נְבִלָה וְטֵרֶפֶה כל אדם שיאכל נבלה (שמתה בעצמה) או טריפה (שנטרפה על ידי חיה) של עוף טהור,⁸⁴⁰ בְּאֶזְרָח וּבְגֵר כל אדם, בין אם מדובר באדם שנולד יהודי ובין אם מדובר בגר שהתגייר, וְכִכֶּם בְּגִדְיוֹ וְרִחְץ בַּמֵּי וְטָמֵא עַד הָעֶרֶב וְטָהַר האדם האוכל נבלת עוף טהור נטמא בעצמו, ולכן עליו להטביל את בגדיו, לטבול בעצמו במקווה, ולאחר מכן יהיה טמא עד הערב שלאחר הטבילה: (טז) וְאִם לֹא יִכְבֶּם וּבִשְׂרוּ לֹא יִרְחֹץ אם האוכל נבלת עוף, לא יטביל את בגדיו או שלא יטבול בעצמו במקווה, ולאחר מכן

שגורמת לבהמה לברוח מסכנות ולאהוב את בני משפחתם. כמו"כ הסביר הרמב"ן את טעם כיסוי הדם אצל חיות, כיוון שאין דמם מוקרב על גבי המזבח (כעין זה פירש הא"ע: כיוון שחיות ועופות אינן מוקרבות על גבי המזבח, ציווה ה' לכסות את דמם כדי שלא יחשבו אחרים שזובח לשדים). כלי יקר: טעם כיסוי הדם הוא כדי שלא יאכל אותו וכן כתב הרשב"ם. הרמב"ן גם כתב את הטעם שכתב הרמב"ם לאיסור אכילת דם והוא שהכשדים היו אוכלים דם כדי להתחבר אל עניינים רוחניים, והתורה רצתה להוציא מלבנו מנהגים אלו. אולם הרמב"ן דחה את טעמו של הרמב"ם באומרו שמפשט הפסוקים מוכח שסיבת האיסור היא שנפש בעל החי נמצא בדם. א"ע דחה את הפירוש ש"נפש" היינו נפש האדם. ספורנו כתב שטעם כיסוי הדם הוא מכיוון שבד"כ מקום הצידה הוא מקום שומם ו' בו שדים, ומכסים את הדם מפני השדים.

⁸³³ רש"י.

⁸³⁴ רש"י.

⁸³⁵ רש"י. אוה"ח: הטעם שהתורה כתבה דווקא את דין הצידה, למרות שגם כאשר אין מדובר בציד יש חובה לכסות את הדם הוא כדי לומר לנו שאסור בכלל לצוד בהמה חיה טמאה האסורה באכילה.

⁸³⁶ אונקלוס.

⁸³⁷ אונקלוס.

⁸³⁸ רש"י. רמב"ן מסביר קצת אחרת ולפי דבריו גם מובן החזרה כאן בפסוק. רמב"ן פירש שכאן הכוונה במילה

נפש הוא הגוף, והכוונה היא שהדם בו נמצא הנפש נמצא בגופו של כל בעל חי, והתורה חזרה על הדברים מכיוונים שונים כדי לומר לנו שהתלות בין הדם לנפש היא תלויה הדדית, ועל ידי החיבור בין הדם לנפש, הנפש שוכנת בתוך הגוף. אוה"ח: פירוש הפסוק הוא שהדם נמצא בגוף בעל החיים במקום הנפש, ולכן צריך לכסות את הדם, כדי לנהוג כבוד בנפש בעל החיים, כמו שה' ציווה לקבור אדם מת. כן פירש אוה"ח שאצל בהמה אין הדם ממש הנפש ולכן אין מכסים דם בהמה ומזים דם בהמה על גבי המזבח, מה שאין כן אצל חיות ועופות הדם עצמו הוא הנפש ולכן גם אין מזים דם עופות על גבי המזבח כמו אצל בהמה.

⁸³⁹ רמב"ן.

⁸⁴⁰ רש"י.

יאכל בשר קדשים או שייכנס למקדש בעודו טמא,⁸⁴¹ וְנִשָּׂא עֹנֹוֹ אוֹתוֹ אִם יִעֲנֹשׁ בְּעֹנֶשׁ שֶׁהוּא מִתְחַיֵּב בּוֹ :
אם הוא עצמו לא טבל ואכל בשר קדשים או שנכנס למקדש, אזי ענוש כרת (כשעשה כן במזיד, ואם עשה כן בשוגג אזי חייב קרבן עולה ויורד), ואם לא טבל את בגדיו (אך הוא עצמו טבל) ולאחר מכן אכל בשר קדשים או שנכנס למקדש עם הבגדים הטמאים, אזי הוא חייב מלקות.⁸⁴²

ויקרא פרק יח

(א) וַיְדַבֵּר יְקֹוֹק אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: (ב) דִּבֶּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם תְּדַבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֹאמַר
לָהֶם, אֲנִי יְקֹוֹק אֱלֹהֵיכֶם (תֹּאמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל) כִּי־וָיוֹן שֶׁאֲנִי (ה') אֱלֹוִקִיכֶם, עֲלִיכֶם לְקִיִּים אֶת מִצְוֹתַי.⁸⁴³ (ג)
כַּמַּעֲשֶׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר יִשְׁבַתֶּם בָּהּ לֹא תַעֲשׂוּ אֶל תַּעֲשׂוּ כַמַּעֲשֵׂי הַמִּצְרַיִם שִׁישְׁבוּ בָאֶרֶץ מִצְרַיִם, אֶרֶץ
שֶׁגַם אַתֶּם יֹשְׁבֵתֶם בָּהּ,⁸⁴⁴ וְכַמַּעֲשֶׂה אֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה לֹא תַעֲשׂוּ וְכֵן אֶל תַּעֲשׂוּ
כַמַּעֲשֵׂי הַכְּנַעֲנִים הַיּוֹשְׁבִים בָּאֶרֶץ שֶׁאֲנִי מֵבִיא אֶתְכֶם אֵלֵיהֶם, הַיּוֹת וְהַמִּצְרַיִם וְהַכְּנַעֲנִים הַיּוֹ עַמִּים הַכִּי
מִקּוֹלְקֵלִים וְלֹכְן דּוּקָא הֵם מוֹזְכְּרִים,⁸⁴⁵ וּבְחֻקֵּיהֶם לֹא תֵלְכוּ אֶל תֵּלְכוּ בְּחֻקֹּת הַגּוֹיִים, אֶל תֵּלְכוּ
לְקִרְקָסִים וּלְבִתֵּי תִיאֲטֹרוֹן כִּמוֹ שֶׁהוֹלְכִים הַגּוֹיִים.⁸⁴⁶ (ד) אֶת מִשְׁפָּטֵי תַעֲשׂוּ תִקְיִמוּ אֶת הַמִּשְׁפָּטִים שֶׁאֲנִי
מִצְוֶה אֶתְכֶם עֲלֵיהֶם, וְהֵם הַמִּצְוֹת שֶׁגַם לֹא צִוִּי הַתּוֹרָה, הַשְׁכֵּל הָאֲנוּשִׁי הִיא מִחַיִּיב לְקִיִּימָן, כִּמוֹ אִיסוּר
גְּנִיבָה,⁸⁴⁷ וְאֵת חֻקֵּי תִשְׁמְרוּ לִלְכֹּת בָּהֶם וְכֵן תִּשְׁמְרוּ אֶת הַחֻקִּים שֶׁאֲנִי מִצְוֶה אֶתְכֶם, וְהֵם הַמִּצְוֹת שֶׁאֲנִי
טַעֲמָן יָדוּעַ, כִּמוֹ פְּרָה אֲדוּמָה,⁸⁴⁸ אֲנִי יְקֹוֹק אֱלֹהֵיכֶם כִּי־וָיוֹן שֶׁאֲנִי ה' אֱלֹוִקִיכֶם, עֲלִיכֶם לְקִיִּים אֶת מִשְׁפָּטֵי
וְחֻקֹּתַי: (ה) וְשִׁמְרֶתֶם אֶת חֻקֵּי וְאֵת מִשְׁפָּטֵי וְכֵן תִּשְׁמְרוּ אֶת הַדְּקֻדּוּקִים וְהַפְּרָטִים הַקְּטָנִים שֶׁל
הַמִּצְוֹת וְהַחֻקִּים שֶׁאֲנִי מִצְוֶה אֶתְכֶם עֲלֵיהֶם,⁸⁴⁹ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֶתֶּם הָאָדָם וְחֵי בָהֶם עַל יְדֵי קִיּוֹם הַמִּצְוֹת
הָאָדָם יִזְכֶּה לְחַיִּים וְלֹא יִגִּיעַ חֲלִילָה לְיָדֵי כָרֶת,⁸⁵⁰ אֲנִי יְקֹוֹק אֲנִי ה' נֹאמֵן לְשֵׁלֶם אֶת שְׁכָרוֹ שֶׁל מִי שֶׁמִּקְיִים אֶת
מִצְוֹתַי.⁸⁵¹ (ו) אִישׁ אִישׁ כָּל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל, אֶל כָּל שָׂאֵר בְּשָׂרוֹ עִם כָּל אֶחָד מִקְּרֹבָיו,⁸⁵² לֹא תִקְרְבוּ

⁸⁴¹ רש"י.

⁸⁴² רש"י.

⁸⁴³ רש"י, רמב"ן. כן כתב הרמב"ן שכאשר משה רבינו יצא בלא מסווה, הבינו כולם שהוא מדבר בשמו של ה', ולכן משה היה יכול לומר: "אני ה' אלוהיכם", כאשר הכוונה היא שה' הוא המדבר. א"ע: התנאי שאני אלוהיכם הוא שתקיימו את מצוותי. אוה"ח: בזכות שאני אלוהיכם ואני שוכן בתוכם, יש לכם כוחות להתגבר על יצה"ר.

⁸⁴⁴ רש"י.

⁸⁴⁵ רש"י. כלי יקר: דווקא המקום בו ישבו בני ישראל היה המקום בו המצרים היו הכי פחות מקולקלים והתורה אומרת שאפילו כמעשים המתוקנים שבמצרים אל תעשו, וכן מאשים משה את ישראל שהם מאסו בארץ כנען.

⁸⁴⁶ רש"י. א"ע: אל תדונו במשפטי המצרים בבתי הדין שלכם.

⁸⁴⁷ רש"י. רמב"ן: הכוונה היא למשפטים שדינים בבי"ד. אוה"ח: הקשר לעריות הוא שעל ידי נזירה לעריות, אדם יזכה לקיים את מצוות ה'.

⁸⁴⁸ רש"י.

⁸⁴⁹ רש"י. בפירושו הראשון. בפירושו השני הכוונה היא להשוות שמירה ועשייה לחוקים ושמירה ועשייה למשפטים, להשלים את הפסוק הקודם שם היה רק עשייה למשפטים ושמירה לחוקים. א"ע: הכפילות היא כיוון שפסוק אחד מדבר על השכר בעוה"ז ופסוק שני מדבר על השכר בעוה"ב. אוה"ח: מכך שבפסוק השני כתוב וחי בהם, אנחנו למדים שהאדם יעבור ואל יהרג, ובפסוק הראשון לא היה ניתן לכתוב זאת כיוון שבעריות יהרג ואל יעבור. הסבר נוסף כתב אוה"ח שהפסוק הראשון מדבר במתחיל לעבוד את ה' והוא עובד מיראה, ולכן נאמר שם אלוהיכם, והפסוק השני מדבר בעובד מאהבה ולכן לא נאמר אלוהיכם, אלא רק אני ה'.

⁸⁵⁰ רשב"ם. רש"י: ע"י קיום המצוות, האדם יזכה לחיי עוה"ב.

⁸⁵¹ רש"י.

⁸⁵² א"ע, ובשם ר' אהרן כתב שהכוונה היא להוצאת שכבת זרע לבטלה.

לְגִלּוֹת עֲרוֹהָ לֹא תִתַּחֲתֶנּוּ, ⁸⁵³ אֲנִי יִקְוֶה אֲנִי ה' נֶאֱמַן לְשֹׁלֵם עַל כֵּךְ שִׁכְרִי: (ז) עֲרוֹת אָבִיךָ עִם אִשְׁתְּ אֲבִיךָ, אֲפִילוֹ שְׂאִינָה אִמְךָ, כְּגוֹן אִימָא חוֹרְגָתָ, וְעֲרוֹת אִמְךָ וְכֵן עִם אִמְךָ מִמֶּשׁ, גַּם אִם הִיא אִינָה אִשְׁתְּ אֲבִיךָ, (כְּגוֹן שֶׁאֲבִי גִירָשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ), ⁸⁵⁴ לֹא תִגְלֶה אֲסוּר לָךְ לְהִתַּחֲתֶנּוּ, אִמְךָ הוּא לֹא תִגְלֶה עֲרוֹתָהּ כִּיּוֹן שֶׁהִיא אִימָא שֶׁלָּךְ, אֲסוּר לָךְ לְהִתַּחֲתֶנּוּ אִיתָהּ: (ח) עֲרוֹת אִשְׁתְּ אָבִיךָ לֹא תִגְלֶה אֲסוּר לָךְ לְהִתַּחֲתֶנּוּ עִם אִשְׁתּוֹ שֶׁל אֲבִיךָ, גַּם לֵאחֲרַי מִיתָתוֹ שֶׁל אֲבִיךָ, ⁸⁵⁵ עֲרוֹת אָבִיךָ הוּא כִּיּוֹן שֶׁאֲסִרְתִּי לָךְ אֶת עֲרוֹת אֲבִיךָ, וְזֶה כּוֹלֵל גַּם לֵאחֲרַי מִיתָתוֹ שֶׁל אֲבִיךָ: (ט) עֲרוֹת אֲחוֹתְךָ בֵּת אָבִיךָ אוֹ בֵּת אִמְךָ עִם אֲחוֹתְךָ מֵאֲבִיךָ (שִׁישׁ לָכֵם אֲבָא מִשׁוֹתָף אֲךָ לֹא אֲמָא מִשׁוֹתָפָת) אוֹ אֲחוֹתְךָ מֵאִמְךָ (שִׁישׁ לָכֵם אִם מִשׁוֹתָפָת, אֲךָ לֹא אֲב מִשׁוֹתָף), מוֹלְדָת בֵּית בִּין שֶׁהָאֲחוֹת נּוֹלְדָה כֹּאשֶׁר אִשְׁתּוֹ שֶׁל אֲבִיךָ הִיא אִשְׁשָׁה כְּשֶׁרָה וּמוֹתֵר לֵאבִיךָ לְקִיִּים אוֹתָהּ בְּבִיתוֹ, ⁸⁵⁶ אוֹ מוֹלְדָת חוּץ וּבִין אִם אֲבִיךָ הִתַּחֲתֶנּוּ עִם אִשְׁשָׁה שֶׁאֲסוּרָה לוֹ וּלְכֵן בֵּית דִּין אוֹמְרִים לֵאבִיךָ לְגִרָשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וּמִמֶּנָּה (מֵהָאִשְׁשָׁה שְׁבִית דִּין אוֹמְרִים לֵאב לְגִרָשׁ) נּוֹלְדָה אֲחוֹת זֶה, ⁸⁵⁷ לֹא תִגְלֶה עֲרוֹתְךָ אֲסוּר לָךְ לְהִתַּחֲתֶנּוּ עִם אֲחוֹתְךָ בְּכָל מִקְרָה: (י) עֲרוֹת בֵּת בְּנֶךָ עִם נִכְדָתְךָ שֶׁהִיא בֵּת בְּנֶךָ, ⁸⁵⁸ אוֹ בֵּת בְּתֶךָ אוֹ עִם נִכְדָתְךָ שֶׁהִיא בֵּת בְּתֶךָ, לֹא תִגְלֶה עֲרוֹתְךָ אֶל תִּתַּחֲתֶנּוּ אִיתָן, כִּי עֲרוֹתְךָ הִנֵּה כִּיּוֹן שֶׁאֲסִרְתִּי לָךְ אֶת עֲרוֹתָן: (יא) עֲרוֹת בֵּת אִשְׁתְּ אָבִיךָ אֲחוֹתְךָ שֶׁהִיא מֵאִשְׁשָׁה שְׂרָאוּיָה לְקִידוּשִׁין, מוֹלְדָת אָבִיךָ אֲחוֹתְךָ הוּא הָרִי שֶׁהִיא נּוֹלְדָה לֵאבִיךָ וְהִיא אֲחוֹתְךָ, לֹא תִגְלֶה עֲרוֹתָהּ וּלְכֵן אֲסוּר לָךְ לְהִתַּחֲתֶנּוּ אִיתָהּ. כֹּאן הִתּוּרָה חוֹזֵרָה עַל הַדִּין שֶׁאֲסוּר לֵאדָם לְהִתַּחֲתֶנּוּ עִם אֲחוֹתוֹ, אֲךָ פִּירְטָה שֶׁהָאִסוּר קִיִּים רַק בְּאִשְׁשָׁה שֶׁתּוֹפְסִים בָּהּ קִידוּשִׁין, גַּם אִם מְכַרְיָחִים אֶת הַבַּעַל לְהַתְּגַרֵּשׁ מִמֶּנָּה, אוֹלָם אִם אֲבִיו הִתַּחֲתֶנּוּ עִם אִשְׁשָׁה שֶׁאִין קִידוּשִׁין תּוֹפְסִים בָּהּ כֹּלֵל (כְּגוֹן שֶׁהִתַּחֲתֶנּוּ עִם אִשְׁשָׁה נְכָרִית) אִין חֵיִיב עַל אֲחוֹתוֹ שֶׁנּוֹלְדָה לוֹ מֵאֲבִיו וּמֵהָאִשְׁשָׁה הַנְּכָרִית: ⁸⁵⁹ (יב) עֲרוֹת אֲחוֹת אָבִיךָ לֹא תִגְלֶה אֲסוּר לָךְ לְהִתַּחֲתֶנּוּ עִם הָאֲחוֹת שֶׁל אֲבִיךָ, שְׂאֵר אָבִיךָ הוּא כִּיּוֹן שֶׁהִיא קְרוֹבָה שֶׁל אֲבִיךָ: ⁸⁶⁰ (יג) עֲרוֹת אֲחוֹת אִמְךָ לֹא תִגְלֶה אֲסוּר לָךְ לְהִתַּחֲתֶנּוּ עִם אֲחוֹת שֶׁל אִמְךָ שֶׁלָּךְ, כִּי שְׂאֵר אִמְךָ הוּא כִּיּוֹן שֶׁהִיא קְרוֹבָה שֶׁל אִמְךָ: (יד) עֲרוֹת אֲחִי אָבִיךָ לֹא תִגְלֶה אֲסוּר לָךְ לְגַלּוֹת אֶת עֲרוֹתוֹ שֶׁל אֲחִי שֶׁל אֲבִיךָ (דוֹד שֶׁלָּךְ מֵאֲבִיךָ), וְעַכְשִׁיו מִפְּרֵט מֵהִי עֲרוֹתוֹ שֶׁל אֲחִי אֲבִיו, אֶל אִשְׁתּוֹ לֹא תִקְרַב אֶל תִּתַּחֲתֶנּוּ עִם אִשְׁתּוֹ שֶׁל אֲחִי אֲבִיךָ, דִּדְתָךְ

⁸⁵³ בטעם איסור הערוה: רמב"ן כתב בשם הרמב"ם שהטעם הוא מפני שהתורה רצתה למעט את תאוות המשגל ולפיכך אסרה את הנשים שמצויות איתו יותר. רמב"ן עצמו דחה זאת באומרו שהרי לפי התורה מותר לאדם להתחתן עם נשים רבות, אלא שהטעם הוא מפני שכל ההיתר לכך הוא בשביל קיום העולם, ואין הוולד בריא משתי עריות. בסוף אמר הרמב"ן שטעם מצווה זו היא סוד. ספורנו: הוולד מקרובים יוצא בריא מאוד אם הכוונה היא לשם שמיים, אך בדרך כלל הדבר אינו כן, והדבר רק מביא לידי יותר תאוה.

⁸⁵⁴ רש"י.

⁸⁵⁵ רש"י.

⁸⁵⁶ רש"י. וכן א"ע בפירושו הראשון. בפירושו השני מפרש שהכוונה היא שהאחות גדלה איתו באותו בית.

רש"י, פיר שהכוונה היא לפנויה.

⁸⁵⁷ רש"י. וכן א"ע בפירושו הראשון. בפירושו השני מפרש שהכוונה היא שהאחות לא גדלה איתו באותו בית. רמב"ן בהתחלה חלק על רש"י, שלפי רש"י הכוונה היא לחיבי לאוין, ואילו רמב"ן כתב שהכוונה היא לחיבי כריתות, ולאחר מכן כתב הרמב"ן שהכוונה היא בין אם האב הכניס את האישה לתוך ביתו ובין אם בא עליה דרך זנות. לאחר מכן כתב בשם חז"ל ש"מולדת" בא להוסיף לאוין.

⁸⁵⁸ רש"י: הכוונה היא לבתו מאנוסתו, ובתו אנחנו למדים מכך שכתוב ערות אישה וביתה.

⁸⁵⁹ רש"י.

⁸⁶⁰ אונקלוס.

הוא כיוון שהיא חשובה כאילו היא דודה שלך, ואסור לאדם להתחתן עם דודה שלו⁸⁶¹: (טו) עֲרוֹת בְּלֹתֶךָ לֹא תִגְלֶה אִסּוּר לך להתחתן עם כלתך, אשתו של הבן שלך, אִשְׁת בְּנֶךְ הוּא לֹא תִגְלֶה עֲרוֹתָה כיוון שהיא אשתו של בנך, אסור לך להתחתן איתה: (טז) עֲרוֹת אִשְׁת אַחִיךָ לֹא תִגְלֶה עֲרוֹת אַחִיךָ הוּא אִסּוּר לך להתחתן עם אשתו של אחיך, כיוון שהיא ערוותו: (יז) עֲרוֹת אִשְׁה וּבִתָּה לֹא תִגְלֶה אִסּוּר לך להתחתן עם הבת של אישה שהתחתנת איתה, גם אם היא אינה בתך (כגון שנולדה מבעלה הקודם של האישה שהתחתנת איתה), אֵת בֵּת בְּנֶה וְאֵת בֵּת בִּתָּה לֹא תִקַּח לְגִלוֹת עֲרוֹתָה וכן אסור לך להתחתן עם הנכדים של האישה שהתחתנת איתה, עם הבת של הבן של האישה שהתחתנת איתה או הבת של הבת של מי שהתחתנת איתה, שְׂאֵרָה הֵנָּה הן קרובות של האישה שהתחתנת איתה,⁸⁶² זָמָה הוּא זוהי עצה של חטא להתחתן איתן. הרצון להתחתן עם אחת הקרובות בפרשה היא עצת חטא⁸⁶³: (יח) וְאִשְׁה אֶל אַחֲתָהּ לֹא תִקַּח אִסּוּר לך להתחתן עם אישה ועם אחותה, לְצֹרֵר לעשות אותן צרות אחת לשנייה, שתי נשים הנשואות לאותו אדם נקראות צרה אחת לשנייה (כיוון שבדרך כלל הן רבות ביניהן), והתורה אסרה להתחתן עם שתי אחיות כדי שלא יהיו צרות זו לזו,⁸⁶⁴ לְגִלוֹת עֲרוֹתָה עָלֶיָּה בְּחֵיָּה אִסּוּר לך להתחתן עם אחות אשתך בעוד אשתך חיה, גם אם גירשת את אשתך, אסור לך להתחתן עם אחותה⁸⁶⁵: (יט) וְאֶל אִשְׁה בְּנִדָּת טִמְאָתָהּ כאשר אישה טמאה בטומאת נידה,⁸⁶⁶ לֹא תִקְרַב לְגִלוֹת עֲרוֹתָה אל תתקרב אליה כדי לגלות את ערוותה: (כ) וְאֶל אִשְׁת עַמִּיתְךָ לֹא תִתֵּן שְׂכִבְתְּךָ לְזֵרַע אל תתחתן עם אשתו של חברך כל עוד היא עדיין נשואה לו (או עם כל אישה של אדם אחר), לְטִמְאָה בָּהּ וּכך לא תיטמא בה: (כא) וּמִזְרַעְךָ מִבְּנִיךָ, לֹא תִתֵּן לְהַעֲבִיר לַמִּלֵּךְ אל תיתן (את בנך) לכמרים כדי שיעבירו אותם למולך. המולך הייתה עבודה זרה בה היו לוקחים את הבן, ומעבירים אותו בין שתי מדורות,⁸⁶⁸ וְלֹא תַחֲלִל אֶת שֵׁם אֱלֹהֶיךָ אֲנִי יִקְוֶה (בכך שלא תעביר את בנך למולך) לא תחלל את שמו של ה', ואז אני ה' נאמן לשלם על כך שכר⁸⁶⁹: (כב) וְאֵת זִכְרִי לֹא תִשְׁכַּח מִשְׁכַּבִּי אִשְׁה אִסּוּר לך להתחתן עם זכר כמו שמתחתנים עם אישה, תוֹעֵבָה הוּא כיוון שזהו דבר מתועב: (כג) וּבְכָל בְּהֵמָה לֹא תִתֵּן שְׂכִבְתְּךָ לְטִמְאָה בָּהּ וכן אל תתחתן עם בהמה כל שהיא, וְאִשְׁה לֹא תַעֲמֹד לִפְנֵי בְּהֵמָה לְרִבְעָה וכן אישה לא תעמוד לפני בהמה כדי להתחתן איתה, תִּבְּלָה הוּא זהו דבר מגונה⁸⁷⁰: (כד) אֶל טִמְאֵי כָּל אֵלָה אל תיטמאו בכל העברות האלה, דהיינו, אסור לאדם להתחתן עם

⁸⁶¹ א"ע. כן כתב הא"ע שהתורה לא כתבה בפירוש שאסור לאדם לגלות את ערוותן של אשת אחי האם, אם האב, אם האם, ולכן יש צורך במסורת חז"ל שנשים אלו אסורות. כמו"כ כתב הא"ע שהתורה הזכירה דווקא נשים אלו כיוון שהתורה דיברה בלשון הווה ואלו הנשים שהיה צריך לאסור.

⁸⁶² אונקלוס.

⁸⁶³ רש"י.

⁸⁶⁴ רמב"ן.

⁸⁶⁵ רש"י.

⁸⁶⁶ רמב"ן: טעם האיסור כיוון שיש נזק לוולד ויש נזק למגלה ערוותה בימי נידתה.

⁸⁶⁷ אונקלוס.

⁸⁶⁸ רש"י. רמב"ן היו ממש שורפים את הבן במדורה, אלא שלא היו שורפים לגמרי ואילו הספרים כשהיו עובדים את אלהיהם, היו שורפים את הבן לגמרי. בסוף דבריו אמר הרמב"ן שייטכן שהכוונה היא למעין כשפים. א"ע: הכוונה היא לכל סוג של עבודה זרה שהאדם העובדו ממליך עליו את הע"ז. אמנם חז"ל אמרו שרק מי שמוסר את בנו למולך בעצמו חייב כרת אך מי שמוסר את בנו לכומר, אינו חייב כרת.

⁸⁶⁹ אונקלוס. ספורנו: חילול ה' בכך הוא שלמולך האדם מקריב את בנו ואילו לה' הוא מקריב "רק" בהמות.

⁸⁷⁰ רש"י בפרק כ' פס' יג'. בפירושו הראשון כאן כתב רש"י שזהו לשון ניאף. בפירושו השני כתב שמערבב את זרע האדם עם זרע הבהמה.

נשים האסורות לו,⁸⁷¹ וכן אל תיטמאו בעבודה זרה,⁸⁷² כי בכל אלה נטמאו הגוים אשר אני משלח מפניכם כיוון שבכל החטאים האלה נטמאו הגויים שאני משלח מארץ ישראל מפניכם⁸⁷³: (כה) וְתִטְמָא הָאָרֶץ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל נִטְמָא מִחֲטָאֵי הָעַמִּים שִׁישְׁבוּ בָהּ,⁸⁷⁴ וְאֶפְקֹד עֲוֹנָה עָלֶיהָ הֵעֲנֵשְׁתִּי אֶת יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ עַל חֲטָאֵיהֶם,⁸⁷⁵ וְתִקָּא הָאָרֶץ אֶת יִשְׁבִּיהָ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הִקִּיאה אֶת יוֹשְׁבֵיהָ שְׁחָטָאוּ בְּכָל הַחֲטָאִים הָאֵלֶּה, יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ שְׁחָטָאוּ גֹרְשׁוּ מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל: (כו) וְשָׁמְרֶתֶם אֹתָם אֶת חֻקֹּתֵי תִקְיָמוֹ אֶת הַחֻקִּים שֶׁאֵינִי צִוּוֹת אִתְּכֶם, כְּמוֹ אִיסוּרֵי הָעֲרִיּוֹת,⁸⁷⁶ וְאֵת מִשְׁפָּטֵי וְכֵן תִּקְיָמוּ אֶת מִשְׁפָּטֵי, כְּלוּמָר: תַּעֲנִישׁוּ אֶת מִי שְׁחוּטָא בְּחֲטָאִים הָאֵלֶּה,⁸⁷⁷ וְלֹא תַעֲשׂוּ מִכָּל הַתּוֹעֵבוֹת הָאֵלֶּה אֶל תַּעֲשׂוּ אֶחָד מִכָּל הַמַּעֲשִׂים הַמִּתּוֹעֲבִים הָאֵלֶּה (הַקִּירְבָּה לַעֲרִיּוֹת אוֹ עֲבוּדָה זָרָה), הָאֲזֻרָּה וְהָגֵר בְּתוֹכְכֶם הָאִיסוּר לַחֲטוֹא בְּחֲטָאִים אֵלֶּה שׁוּוֹה בֵּין בָּאָדָם שְׁנוֹלָד יְהוּדִי וּבֵין בָּגֵר שָׂגֵר בִּינִיכֶם. דִּין אָדָם שְׁנוֹלָד יְהוּדִי וְדִין גֵּר הוּא שׁוּוֹה בְּאִיסוּר לַחֲטוֹא בְּחֲטָאִים אֵלֶּה⁸⁷⁸: (כז) כִּי אֵת כָּל הַתּוֹעֵבוֹת הָאֵל עָשׂוּ אַנְשֵׁי הָאָרֶץ אֲשֶׁר לְפָנֶיכֶם (הַסִּיבָה שֶׁאִיסוּר לָכֶם לַחֲטוֹא בְּחֲטָאִים הָאֵלֶּה הִיא) כִּיוֹן שִׁישְׁבֵי הָאָרֶץ שִׁישְׁבוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיכֶם עָשׂוּ אֶת כָּל הַמַּעֲשִׂים הַמִּתּוֹעֲבִים הָאֵלֶּה,⁸⁷⁹ וְתִטְמָא הָאָרֶץ וְעַל יְדֵי שִׁישְׁבֵי הָאָרֶץ חֲטָאוּ, הָאָרֶץ נִטְמָא וְהִקִּיאה אוֹתָם: (כח) וְלֹא תִקִּיא הָאָרֶץ אֶתְכֶם בְּטִמְאַתְכֶם אֹתָהּ עַל יְדֵי שֶׁלֹּא תַחֲטָאוּ בְּחֲטָאִים אֵלֶּה, לֹא תַטְמָאוּ אֶת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְכֵן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לֹא תִקִּיא אִתְּכֶם, אִתְּכֶם לֹא תִגְוֹרְשׁוּ מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל,⁸⁸⁰ כֹּאֲשֶׁר קָאָה אֶת הָגוֹי אֲשֶׁר לְפָנֶיכֶם כְּמוֹ שֶׁאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הִקִּיאה אֶת הָעַמִּים שִׁישְׁבוּ בָהּ לְפָנֶיכֶם וְחֲטָאוּ בְּחֲטָאִים אֵלֶּה: (כט) כִּי כָּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִכָּל הַתּוֹעֲבוֹת הָאֵלֶּה כָּל אָדָם שִׁיעֲשֶׂה אֶחָד מִכָּל הַמַּעֲשִׂים הַמִּתּוֹעֲבִים הָאֵלֶּה (גִּילּוֹי עֲרִיּוֹת וְעֲבוּדָה זָרָה), וְנִכְרְתוּ הַנַּפְשׁוֹת הַעֲשׂוֹת מִקֶּרֶב עַמָּם הַנֶּפֶשׁ שֶׁל מִי שִׁיחֲטָא תִיכְרַת מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל⁸⁸¹: (ל) וְשָׁמְרֶתֶם אֶת מִשְׁמֶרֶתִי לְבַלְתִּי עֲשׂוֹת מִחֻקֹּת הַתּוֹעֵבוֹת אֲשֶׁר נַעֲשׂוּ לְפָנֶיכֶם אִתְּכֶם, בֵּית דִּין, אַחֲרָאִים לְדַאֲוֹג שְׁבִי

⁸⁷¹ ספורנו. אוה"ח: כאן משמע שהאיסור הוא להיטמא בכל העוונות ואילו בפס' כו' כתוב שהאיסור הוא לעשות אפילו אחת מכל התועבות שעשו הגויים. ותי"ח שהגויים הוגלו על אחת מהתועבות, אך הקב"ה בכוונה העלים מהי אותה תועבה, כדי שנתרחק גם מהתועבות האחרות, כשם שבמצוות העלים את שכן המצוות כדי שלא יתעסקו כולם עם המצוות שיש עליהם שכן גדול יותר. כלי יקר: אם חוטאים בכל העוונות, גולים, ואם רק במקצתן, יש חיוב כרת.

⁸⁷² רמב"ן פס' כה', ובכך מסביר מדוע התורה הזכירה בתוך איסורי העריות את המולך, כדי לומר שעריות וע"ז גורמות לטומאת הארץ ולגירוש היושבים בה.

⁸⁷³ אונקלוס. ספורנו: התחלת החטא היה בקריבה אל העריות, ואחר כך בא גילוי העריות ממש.
⁸⁷⁴ רמב"ן מאריך להסביר שכיוון שה' משגיח ישירות על ארץ ישראל, הרי שארץ ישראל אינה סובלת את החוטאים ומקיא אותם, ולכן הכותים נענשו בא"י, למרות שעל אותם מעשים בחו"ל לא נענשו, וכן רחל הייתה צריכה למות לפני הכניסה לא"י.

⁸⁷⁵ דעת מקרא.

⁸⁷⁶ א"ע וספורנו.

⁸⁷⁷ א"ע וספורנו ואוה"ח.

⁸⁷⁸ אוה"ח: התורה אמרה כאן שאם ישראל והגרים ישמרו על מצוות ה', גם הגויים לא יגורשו מהארץ, גם אם יחטאו.

⁸⁷⁹ אונקלוס. ספורנו מסביר שהיה כאן תהליך: קודם יושבי הארץ לא הענישו את מי שרק התקרב לערווה ואח"כ ממש הגיעו לכלל גילוי עריות.

⁸⁸⁰ רש"י.

⁸⁸¹ אונקלוס. רש"י: הנפשות – כדי לומר שגם הזכר וגם הנקבה ייכרתו. א"ע: אתם צריכים להרוג אותם בב"ד, ואם לא תעשו כן, אני ה' אכרית אותם. רמב"ן: ישנם 4 סוגי כרת. אם אדם צדיק וחטא רק באופן ארעי בחטא שיש עליו כרת, הרי שהוא מת בגיל צעיר, אך אין נשמתו נכרתת בעולם הבא. אם אותו אדם הוא רשע, אינו מת בגיל צעיר, אלא נשמתו נכרתת בעולם הבא. בחטאים מסויימים, (עבודה זרה ומגדף) ישנו כפילות: גם נשמתו נכרתת וגם מת בגיל צעיר. ובכריתות שכתוב בהם ערירי, שם הכוונה גם למיתת הבנים.

ישראל לא יחטאו בחטאים המתועבים בהם חטאו האנשים שישבו בארץ ישראל לפניכם,⁸⁸² ולא תטמאו בהם וכך בני ישראל לא יטמאו באותם מעשים מתועבים, אני יקוק אלהיכם אני ה', ואתם צריכים לעשות ככל אשר ציווית⁸⁸³:

פרשת קדושים

ויקרא פרק יט

(א) וידבר יקוק אל משה לאמר: (ב) דבר אל כל עדת בני ישראל ואמרת אלהם תקהיל את כל ישראל ותאמר להם,⁸⁸⁴ קדשים תהיו (תקהיל את כל ישראל ותאמר להם) עליכם לפרוש מחטאים הקשורים בעריות,⁸⁸⁵ כי קדוש אני יקוק אלהיכם (הסיבה שחובה על בני ישראל לפרוש מחטאים הקשורים בעריות היא) מכיוון שאני ה' אלוהיכם קדוש, גם אתם צריכים להיות קדושים⁸⁸⁶: (ג) איש אמו ואביו תיראו כל אחד מכם צריך לירא מאביו ומאמו,⁸⁸⁷ ואת שבתתי תשמרו וכן אני מצווה אתכם שתשמרו את השבת, (גם אם אחד מהוריהם אומר לכם לחלל שבת),⁸⁸⁸ אני יקוק אלהיכם אתם תעשו כמוני, ה', שגם אני שבתתי מכל מלאכה ביום השבת⁸⁸⁹: (ד) אל תפנו אל האילים אל תפנו ללכת ולעבוד

⁸⁸² רש"י. אוה"ח: הציווי כאן הוא על הגדרים שימנעו את האדם מלחטוא.

⁸⁸³ א"ע. רש"י: אם אתם חוטאים, אינני אלוהיכם ואתם מתחייבים כליה.

⁸⁸⁴ רש"י. א"ע: הכוונה היא להזהיר גם את הגרים. כן אמר הא"ע שהתורה כאן הוסיפה את המצוות האחרות שיש להקפיד עליהם כדי שלא נגלה מהארץ, בנוסף לאיסור העריות, והם כל עשרת הדברות, כך שהא"ע מוצר בפסוקי את כל עשרת הדברות. אוה"ח: הסיבה שמשה אמר את המצוות קודם בפני אהרן ולאחר מכן בפני בני אהרן ואח"כ ביד הזקנים ואח"כ בפני ישראל, ולאחר מכן אהרן היה חוזר פעם אחת ולאחר מכן בני אהרן היו חוזרים פעם אחת ולאחר מכן הזקנים היו חוזרים פעם אחת, כך יצא שכל אחד שמע את המצווה ארבע פעמים. הסיבה שמשה לא אמר בעצמו את כל ארבעת הפעמים היא כדי לתת כבוד לאהרן וגם כדי שכן יראו אם יש טעות בידי מי שמסביר. לכן, כאן הכוונה היא גם כן שנכנסו הכתות, אלא שהקהלת בני ישראל היא הבאת הנשים.

⁸⁸⁵ רש"י, ובשפ"ח כתב שגם עבירה שכתב רש"י שצריך לפרוש ממנה, היינו עבירות הקשורים בעריות. רמב"ן: שלא יהיה אדם נבל ברשות התורה על ידי שיעשה מעשים שאינם אסורים על פי התורה, אך הנם מנוגדים לדרך בה התורה מצווה אותנו ללכת בה. וכתב הרמב"ן יסוד שבכל אוסף של פרטי מצוות, התורה נתנה גם הדרכה כללית כדי לומר לנו שפרטי המצוות הם רק הדינים שהתורה ציוותה, אך יש גם דברים נוספים שיש לנהוג לפיהם, ולכן בסוף ענייני גזלה כתבה התורה "ועשית הישר והטוב", כדי לומר לנו שיש צורך לנהוג גם לפנים משורת הדין, וכך גם כאן לאחר איסורי עריות כתבה התורה שיש מצווה להיות קדושים כדי לומר לנו שלא רק מה שאסרה תורה נאסר, אלא כל דבר שאינו עולה ברוח התורה גם אסור. ספורנו: על ידי הפרישה מהעריות, אתם תהיו קדושים ותדמו אל ה'. אוה"ח: התורה כאן הוסיפה מצוות עשה על העריות וכן כתבה שמי שפורש מהעריות זוכה לשכר גדול, וכנגד שני לימודים אלו כתוב פעמיים: "דבר", "ואמרת". כמו"כ פירש שהתורה אמרה "קדושים תהיו" בלשון עתיד כדי לומר לנו, שגם כאשר אדם מגיע למדרגת קדושה, הרי שעליו להתקדם ולרכוש את מדרגות הקדושה הנעלות יותר מהמקום בו הוא נמצא. כמו"כ כתב שהאדם בזמן שאינו עובר איסורי עריות, עדיין צריך להקפיד שמה שהוא כן עושה נעשה בקדושה, ולכן כתבה התורה "אני ה' אלוהיכם", שה' עוזר לאדם שגם בשעה שעוה דברים המותרים לו, שלא יחשוב שעושה זאת משום הנאה, אלא משום מצווה.

⁸⁸⁶ תו"כ.

⁸⁸⁷ רש"י בפירושו הראשון. בפירושו השני כתב שהדגש באיש הוא כדי לומר לנו שאמנם גם אישה חייבת במורא אב ואן (שהרי כתוב תיראו בלשון רבים: גם איש וגם אישה), אלא שאיש סיפק בידו לעשות, אך אישה נמצאת ברשות בעלה ולכן היא לעיתים מנועה ממורא אב ואם. אוה"ח: הטעם שהתורה הסמיכה את מורא אב ואם לענין עריות הוא כדי לומר לנו שכאשר אדם יצייר את דמות דיוקנו של האב והאם, לא יעבור על איסור עריות. כמו"כ, התורה רצתה להדגיש שמי שעובר על איסור עריות, מבזה את הוריו.

⁸⁸⁸ רש"י. אוה"ח: הסיבה שהתורה חידשה לנו דווקא בענין השבת שאם אביו אמר לו לעבור על השבת שלא יעשה כן, למרות שכן הוא הדין בכל המצוות שבתורה הוא כדי לומר לנו שאם אביו מחלל שבת, אינו חייב כלל בכבודו.

⁸⁸⁹ א"ע. רש"י: אני ה', וגם הוריהם חייבים בכבודי, ולכן, אם אמרו לכם לחלל את השבת, אסור לכם לעשות כן. א"ע כתב גם שהסדר שהתורה הקדימה קודם את האם היא בגלל שהתינוק קודם כל מכיר את אימו. כמו"כ כתב

פסלים, ⁸⁹⁰ ואלהי מסכה לא תעשו לכם ופסלים העשויים ממתכת, אל תעשו לכם. כמו כן אסור לאחרים לעשות לכם פסלים אלה, ⁸⁹¹ אני יקוק אלהיכם אני ה' אלוקיכם נאמן לשלם לכם שכר על כך: (ה) וְכִי תִזְבְּחוּ זֶבַח שְׁלָמִים לַיהוָה כאשר תקריבו קרבן שלמים לה', ⁸⁹² לְרִצְוֹנְכֶם תִּזְבְּחוּ תשחטו את הקרבן באופן שיהיה לכם לרצון. אסור שתהיה לכם מחשבה פסולה בשעת השחיטה, למשל, מחשבה לאכול את הקרבן לאחר הזמן שמותר לאוכלו או מחשבה לאכול את הקרבן מחוץ למקום שמותר לאוכלו ⁸⁹³: (ו) בְּיוֹם זִבְחֶכֶם יֹאכַל וּמִמָּחֳרָת כאשר אתם שוחטים את הקרבן, תשחטו אותו על דעת שהקרבן ייאכל ביום שחיטתו וביום המחרת, ⁸⁹⁴ וְהַנּוֹתֵר עַד יוֹם הַשְּׁלִישִׁי בָּאֵשׁ יִשְׂרָף ובשר הקרבן שנותר עד ליום השלישי לשחיטת הקרבן, יישרף באש: (ז) וְאִם הָאָכַל יֹאכַל בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי אם מי ששחט את הקרבן כדי לאכול את הקרבן מחוץ למקום שהתורה התירה לאוכלו, ⁸⁹⁵ פְּגוּל הוּא קרבן זה הוא קרבן מתועב, ⁸⁹⁶ לֹא יִרְצָה קרבן זה לא יהיה לרצון לפני ה', ⁸⁹⁷: (ח) וְאִכְלֹיוּ מִי שֶׁאוֹכַל בֶּשֶׂר קרבן שנותר לאחר הזמן שמותר לאכול אותו, ⁸⁹⁸ עֲוֹנוֹ יֵשָׂא ייענש בעונש המגיע לו, ⁸⁹⁹ כִּי אֵת קֹדֶשׁ יְקֹוֹק חָלַל כיוון שבכך שאכל את בשר הנוותר, חילל את הקרבן שהוקדש לה', ⁹⁰⁰ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמִּי אדם שאוכל בשר נותר חייב כרת: (ט) וּבִקְצֵרְכֶם אֵת קְצִיר אֲרִצְכֶם כאשר תקצרו את הגידולים בשדות שבארץ ישראל, לֹא תִכְלֶה פֶּתַח שְׂדֶךְ לְקַצֹּר אסור לך לסיים לקצור את השדה עד קצהו, אלא עליך להשאיר חלק מהגידולים הגדלים בסוף השדה לעניים. מצווה זו נקראת מצוות פאה, ⁹⁰¹ וְלִקֹּט קְצִירְךָ לֹא תִלְקֹט וכן אם נפלה שיבולת אחת או שתיים מידך בשעה שאתה קוצר את השדה, אסור לך לקחת שיבולים אלו, אלא עליך להניחן לעניים. אולם, שלש שיבולים שנשרו אינן בכלל לקט ומותר לבעל השדה לקחתן ⁹⁰²: (י) וְכִרְמְךָ לֹא תַעֲזוֹל אסור לך לקחת את האשכולות העוללים של הכרם. האשכולות העוללים הם כמין אשכולות מרובעים, שאין להם "שפיצים" בקצוות, ⁹⁰³ וּפֶרֶט כִּרְמְךָ לֹא תִלְקֹט וכן אסור לך ללקט את גרגירי הענבים הנושרים בשעת בצירת הענבים, ⁹⁰⁴ לְעֹנִי וְלְגֵר תַּעֲזוֹב אֹתָם יש להשאיר את האשכולות העוללים ואת גרגירי הענבים לעניים

שהסיבה שהתורה כתבה כאן את עניין השבת בוא משום שהקטן חייב לשמור קודם כל על השבת, ורק אח"כ על המועדים. וכן כתב ש"תיראו" הוא בלשון רבים, כיוון שהכוונה היא לגדולים שחייבים ללמד את הקטן לשמור שבת. אזה"ח: התורה כתבה תיראו בלשון רבים כדי לומר לנו שעל ידי שהבן ירא מאביו, גם בנו שלו יהיה ירא ממנו, וכך התקיימו שתי יראות על ידי קיום מצווה אחת.

⁸⁹⁰ רש"י. רמב"ן: אל תפנו להאמין שיש ממש באילנים.

⁸⁹¹ אונקלוס + רש"י. א"ע: אלהי מסיכה הם כלים לקבל את הכוחות העליונים.

⁸⁹² אונקלוס.

⁸⁹³ רש"י. א"ע: שהקרבן יבוא מרצון ולא מהכרח. רמב"ן שתעבוד את ה' לא לשם תועלת, אלא מרצון. רשב"ם:

שהקרבן יהיה ללא מום.

⁸⁹⁴ רש"י, ולא ניתן לומר שהתורה כאן כתבה זאת כדי לקבוע זמן, היות והתורה כבר כתבה זמן לכך.

⁸⁹⁵ רש"י, רשב"ם.

⁸⁹⁶ רש"י.

⁸⁹⁷ אונקלוס.

⁸⁹⁸ רש"י.

⁸⁹⁹ אונקלוס.

⁹⁰⁰ אונקלוס. א"ע: הבשר שנשאר לאחר הקרבת הקרבן עדיין קדוש ובכך שאדם אכל בשר זה ללא שהיה לו מותר, הוא חילל את הבשר שאכל.

⁹⁰¹ רש"י.

⁹⁰² רש"י.

⁹⁰³ רש"י.

⁹⁰⁴ רש"י.

ולגרי הצדק, **אֲנִי יִקְוֶה אֱלֹהֵיכֶם** אני ה' אלוקיכם שאעניש את כל מי שאינו משאיר דברים אלו לעניים: (יא) **לֹא תִגְנְבוּ** אל תגנבו ממון אחד מהשני,⁹⁰⁵ **וְלֹא תִכְחֹשׁוּ** אל תכחיש שיש ממון של מישהו אחר שמופקד אצלך. אם ראובן תבע את הפיקדון שלו משמעון, אסור לשמעון להכחיש ולומר שאין הפיקדון בידו,⁹⁰⁶ **וְלֹא תִשְׁקְרוּ אִישׁ בְּעֵמִיתוֹ** וכן אסור לכם לשקר אחד לשני⁹⁰⁷: (יב) **וְלֹא תִשָּׁבְעוּ בְשֵׁמִי לִשְׁקֵר** אסור לכם להישבע לשקר כאשר אתם נשבעים בשם המפורש שלי (ה'),⁹⁰⁸ **וְחָלַלְתָּ אֶת שֵׁם אֱלֹהֶיךָ** וכן אסור לכם לחלל גם את שמות ה' שאינם שם ה' המפורש, על ידי שתשבעו בו לשקר,⁹⁰⁹ **אֲנִי יִקְוֶה** אני ה' אעניש את כל מי שעובר על דברים אלו: (יג) **לֹא תַעֲשֶׂק אֶת רֵעֶךָ** אל תשאיר אצלך את השכר שאתה חייב לפועל שלך,⁹¹⁰ **וְלֹא תִגְזֹל** וכן אל תיקח בכח חפץ או ממון של מישהו אחר. גזילה היא כאשר אדם לוקח בכח ממון או חפץ של חברו,⁹¹¹ **לֹא תִלִּין פְּעֻלַּת שֹׁכֵיר אֶתְּךָ עַד בֹּקֶר** אם יש פועל שעבד אצלך במשך היום, ואותו פועל סיים את מלאכתו בערב, אל תשתהה מלשלם לו את שכרו עד הבוקר למחרת, אלא אתה חייב לשלם לו את שכרו לפני הבוקר שלמחרת סיום מלאכתו⁹¹²: (יד) **לֹא תִקְלָל חֵרֶשׁ** אסור לקלל חרש שאינו שומע את הקללה, קל וחומר שאסור לקלל אדם שאינו חרש⁹¹³ **וְלִפְנֵי עֵוֶר לֹא תִתֵּן מִכְשָׁל** וכן אל תכשיל אדם שאינו מתמצא בעניין כל שהוא. לדוגמא: אל תאמר לאדם שעדיף לו למכור לך את השדה שלו כשאין הדבר כך,⁹¹⁴ **וַיֵּרֶא אֶת מַאֲלֵהֶיךָ אֲנִי יִקְוֶה** תהיה ירא מה', אל תחשוב שאתה יכול ליעצץ למישהו עצה שאינה הוגנת, ולומר אחר כך שחשבת שזו העצה הנכונה, אלא תהיה ירא מה' ותדע שהוא יודע את הסיבה האמיתית שייעצת לחברך לנהוג כך⁹¹⁵: (טו) **לֹא תַעֲשֶׂוּ עֹל בְּמִשְׁפָּט** אל תדון דין שקר,⁹¹⁶ **לֹא תִשָּׂא פָנֶיךָ** אל תישא את פניו של העני בדיון, אל תפסוק את הדין לטובת העני, כיוון שאתה חושב שראוי שהעשיר יעזור לעני בכל מקרה, אלא אם העשיר צודק, אתה חייב לדון דין אמת,⁹¹⁷ **וְלֹא תִהְדָּר פָּנֶיךָ גָּדוֹל** אל תכבד את פניו של הנידון שהוא אדם חשוב יותר, אלא תראה יחס שווה לשני הנידונים,⁹¹⁸ **בְּצִדֶּק תִּשְׁפֹּט עַמִּיתְּךָ** תדון את חברך בדיון צדק⁹¹⁹: (טז) **לֹא תִלְךָ רֵכִיל בְּעַמִּיךָ** אל תלך לרגל על בני אדם, כדי לספר את הדברים לאנשים

⁹⁰⁵ רש"י.

⁹⁰⁶ רש"י ורשב"ם, ובפסוק זה מופיע האזהרה על כך. אוה"ח: הסיבה שכתוב "לא תכחשו" הוא כדי לאסור גם את מי ששיקרו לו מלשקר.

⁹⁰⁷ אונקלוס. רש"י: מדובר במי שנשבע לשקר על ממון. א"ע שהאדם יתבע אדם שלא בצדק מהשני. אוה"ח: שאדם לא ישקר ויכחיש את העדים שבאו להעיד עליו שהוא חייב כסף.

⁹⁰⁸ רמב"ן. לרש"י: גם שם ה' המפורש וגם שם ה' שאינו מפורש נלמד מפסוק זה. רשב"ם: איסור השבועה הוא גם שלא בכפירת ממון (וכן נראה מרש"י, שאין הכוונה דווקא לכפירת ממון). ספורנו: איסור השבועה נכתב בהקשר של להיפטר מחיוב ממון. א"ע: הסיבה שכתוב לא תשבעו בלשון רבים הוא כדי לחייב גם את המשביע.

⁹⁰⁹ רמב"ן.

⁹¹⁰ רש"י. א"ע: מדובר בגניבה בסתר.

⁹¹¹ רש"י.

⁹¹² רש"י.

⁹¹³ רש"י + רמב"ן. א"ע פירש שהכוונה היא לחרש ממש וכן לא לתת מכשול לפני עיוור ממש, כיוון שהם חלשים יותר והאדם מצווה שלא לנצל את היתרון שלו עליהם. כלי יקר: הייתה הו"א שמותר לקלל חרש כיוון שהוא חשוב כמת, ולכן התורה אסרה זאת במפורש.

⁹¹⁴ רש"י.

⁹¹⁵ רש"י. א"ע: ה' יכול להפוך אותך לחרש או עיוור ולכן אתה צריך לפחד שלא להכשיל חרש או עיוור.

⁹¹⁶ אונקלוס.

⁹¹⁷ רש"י.

⁹¹⁸ רש"י.

⁹¹⁹ רש"י בפירושו הראשון. בפירושו השני כתב שאדם מצווה לדון את חברו לכף זכות.

אחרים,⁹²⁰ **לֹא תַעֲמֹד עַל דָּם רֵעֶךָ** אל תימנע מלהציל את חברך, כגון, במקרה ואדם טובע בנהר, אל תעמוד בצד ותימנע מלהצילו, אלא תעשה הכל כדי להציל אותו,⁹²¹ **אֲנִי יִקְנֶה** אני ה' נאמן לשלם שכר למי שמקיים את המצוות ונאמן להעניש את מי שאינו מקיים את המצוות:⁹²² **(יז) לֹא תִשָּׂא אֶת אָחִיךָ בְּלִבְכָּךְ** אל תשנא אדם מישראל אפילו בלב,⁹²³ **הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ אֶת עַמִּיתְךָ** תוכיח את חברך, כדי שלא תחשוד בו. על ידי שאתה מוכיח את חברך, הוא יסביר לך מדוע נהג כמו שנחג,⁹²⁴ **וְלֹא תִשָּׂא עָלָיו חֲטָא** בכך שתוכיח את חברך, לא יהיה בך חטא של שנאה, כיוון שאתה תבין מדוע הוא נהג כפי שנחג:⁹²⁵ **(יח) לֹא תִקֵּם** אל תנקום בחברך. לדוגמא: אם ביקשת מחברך עיפרון והוא ענה לך "לא", ולמחרת הוא מבקש ממך שתשאל לו עיפרון, אל תימנע מלהלוות לו עיפרון,⁹²⁶ **וְלֹא תִטֹּר אֶת בְּנֵי עַמְּךָ** וכן אל תשמור את שנאתך בלב על כך שהוא לא השאיל לך עיפרון, לדוגמא: כאשר הוא מבקש ממך עיפרון ביום המחרת, אתה משאיל לו את העיפרון אך עושה "פרצוף חמוץ",⁹²⁷ **וְאַהֲבַת לִרְעֶךָ כְּמוֹךָ** תאהב את חברך ותרצה שיהיה לו טוב, כפי שאתה רוצה שיהיה לך טוב,⁹²⁸ **אֲנִי יִקְנֶה** אני ה' בראתי את שניכם, ולכן אני מצווה אתכם על איסור הנקימה והנטייה, ועל "ואהבת לרעך כמוך"⁹²⁹: **(יט) אֶת חֻקֵּי תִשְׁמְרוּ** תשמרו על החוקים הבאים שאני (ה') מצווה אתכם (בני ישראל) עליהם:⁹³⁰ **בְּהִמָּתְךָ לֹא תִרְבִּיעַ כְּלָאִים** אל תערבב את הבהמה עם בהמה אחרת, כך שהולד שייצא מהן יהיה כלאיים, **שְׂדֶךְ לֹא תִזְרַע כְּלָאִים** וכן אל תזרע את השדה שלך כלאיים, אל תערבב בין זרעים מסוגים שונים בשעת הזריעה, **וּבְגֵד כְּלָאִים שֶׁעָטְנָו לֹא יַעֲלֶה עָלֶיךָ** וכן אל תלבש בגד המערבב מצמר ופשתים⁹³¹: **(כ) וְאִישׁ כִּי יִשְׁכַּב אֶת אִשְׁהוֹ שְׁכֵבֶת זֶרַע אָדָם** שיתחתן עם אישה, **וְהוּא שִׁפְחָה נִחְרַפֶּת לְאִישׁ** ואותה אישה שהוא התחתן איתה, היא חצי שפחה וחצי בת חורין, שכבר התאסרה עם אדם אחר שהוא עבד עברי (נחרפת הכוונה היא שהיא מיועדת לאדם אחר, כמו במקרה שלנו

⁹²⁰ רש"י, ולדבריו לשון רכיל, היינו מלשון לרגל, וכו' וג' מתחלפות. בשם אונקלוס כתב שהכוונה היא לקרוץ, כיוון שמי שמספר רכילות קורץ אחד לשני, ואוכל בביתו של המקבל לשון הרע, בשעה שמספרים את דברי רכילותם. רמב"ן כתב שכוונתו של אונקלוס הוא להשמעת קולות. א"ע: מלשון רוכלות, כמו שהרוכל מעביר את סחורתו ממקום למקום, כך ההולך רכיל מעביר את סחורתו ממקום למקום.

⁹²¹ רש"י. אוה"ח: סמיכות הדברים מלמדת אותנו שאם אדם יודע על מישהו אחר שרוצה להרוג את חברו, חייב להודיעו ואין בדבר משום לשון הרע. א"ע: פירוש הדברים הוא שלא יתחבר לרוצחים.

⁹²² רש"י. א"ע: אני רואה מה שאתם עושים בסתר.

⁹²³ אונקלוס. אוה"ח: לכאורה היה צריך להיות כתוב "לא תשנא בלבבך את אחיך", אלא שהתורה אמרה לנו מהו שיעור השנאה, שאפילו שנאה קטנה שאינה אלא שהשונא טיפה מרחיק את חברו, אסורה. רמב"ן: דיבר הכתוב בהווה, כיוון שדרך השונאים לכסות על שנאתם ולהחביאו בלב, אך כל שנאה אסורה.

⁹²⁴ א"ע. רשב"ם: אם חברך עשה לך דבר רע, אל תראה לו כאילו שאתה אוהב אותו, אלא תוכיח אותו, מתוך תקווה שלאחר מכן יהיה שלום.

⁹²⁵ א"ע. רש"י: האיסור הוא להלבין את פני חברו.

⁹²⁶ רש"י.

⁹²⁷ רש"י.

⁹²⁸ רמב"ן, אך דחה את העניין שאדם ממש יאהב את חברו כמוהו, כיוון שאין זה שייך שאדם יאהב את חברו כמו שאוהב את עצמו, אלא הסביר הרמב"ן שיסיר את הקנאה מעצמו, וכך ירצה שלחברו יהיה טוב. א"ע הסביר את הל' במילה לרעך: או שכך דרך המקרא לכתוב ל'⁹²⁹

⁹²⁹ א"ע.

⁹³⁰ רש"י. ספורנו: המכנה המשותף בין החוקים האלו הוא שהם מנוגדים לחוק הטבע. רש"י כתב על מצוות אלו שהם כגזירות מאת ה'. רמב"ן הסביר את טעם הכלאיים שהוא מפני שמשנה את טבע העולם, וגם התוצר שנוצר מכלאיים בד"כ אינו מצמיח פירות ואינו מוליד. כמו"כ, לכל עשב למטה יש מזל ברקיע, ועאש האדם מרכיב כלאיים, הוא מערבב גם את חוקות השמים.

⁹³¹ א"ע. רש"י פירש את המילה שעטנז, שוע טווי ונוז, והם תהליכי הפקה בבד.

שהיא כבר התארסה עם אדם אחר),⁹³² **וְהַפְּדָה לֹא נִפְדָּתָה** אותה שפחה לא נפדתה לגמרי, אלא נפדתה רק חציה,⁹³³ **אוּ חֶפְשָׁה לֹא נָתַן לָהּ** וכן לא ניתן לאותה שפחה שטר שחרור. כלומר: התורה כתבה שהשפחה שהתחתנה הייתה עדיין חצי שפחה, כיוון שלא השתחררה בשתי הדרכים שהייתה יכולה להשתחרר: לא פדו אותה לגמרי בכסף, וכן לא ניתן לה שטר שחרור,⁹³⁴ **בְּקֶרֶת תְּהִיָּה** בית דין יחקרו ויבררו אם השפחה לא שוחררה לגמרי,⁹³⁵ **לֹא יוֹמְתוּ** השפחה ומי שהתחתן איתה לא יומתו (בניגוד לדין הנוהג בדרך כלל באדם שהתחתן עם אישה מאורסת), אלא השפחה לוקה ודינו של האיש מבואר בפסוק הבא,⁹³⁶ **כִּי לֹא חֶפְשָׁה** כיוון שהשפחה לא שוחררה, ומכיוון שלא שוחררה, אין האירוסין שלה עם העבד העברי תופסים לגמרי, ולכן היא אינה נחשבת כאשת איש. אולם, אם מתברר שהשפחה שוחררה לגמרי, הרי שהאירוסין שלה עם העבד העברי תופסים לגמרי, ואם בא אדם אחר והתחתן איתה, שניהם חייבים מיתה כמו בכל אשת איש⁹³⁷: **(כא) וְהִבִּיא אֶת אִשְׁמוֹ לִיקְנוֹק אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד** האדם שהתחתן עם חצי השפחה (שפחה זו נקראת שפחה חרופה) יביא בהמה לפתח אוהל מועד לשם קרבן אשם, **אֵיל אֲשֶׁם** הבהמה שיביא לשם קרבן אשם תהיה איל: **(כב) וְכִפֹּר עָלָיו הַכֹּהֵן בְּאֵיל הָאֲשָׁם לִפְנֵי יְקֹנֵק עַל חֲטָאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא** הכהן יכפר לאדם שהתחתן עם חצי השפחה, על ידי שיקריב את האיל שהביא לשם קרבן אשם,⁹³⁸ **וְנִסְלַח לוֹ מִחֲטָאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא** לאחר הקרבת האיל לאשם, חטאו של האדם שהתחתן עם השפחה החרופה מתכפר: **(כג) וְכִי תֵבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ** כאשר אתם (בני ישראל) תיכנסו לארץ ישראל, **וְנִטְעַתֶּם כָּל עֵץ מֵאֵכֶל** ובארץ ישראל אתם (בני ישראל) תיטעו עצים המוציאים פירות, **וְעֵרְלֶתֶם עֵרְלֹתוֹ אֶת פְּרִיו** אתם תרחיקו את אטימותו, פירות הנטיעה יהיו אטומים ומכוסים לכם, כלומר: אסורים לכם באכילה,⁹³⁹ **שְׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֵרְלִים** במשך שלש השנים הראשונות לנטיעתו, פירות נטיעה זו יהיו לכם אטומים ואסורים,⁹⁴⁰ **לֹא יֵאָכַל** אסור לכם לאכול את פירות הנטיעה במשך שלש השנים הראשונות לנטיעתו: **(כד) וּבִשְׁנֵה הָרְבִיעִית** בשנה הרביעית לנטיעת הנטיעה, **יִהְיֶה כָּל פְּרִיו** כל פירותיה של הנטיעה יהיו, **קָדָשׁ הַלֵּוִיִּם**

⁹³² רש"י. א"ע כתב שיש אומרים שהכוונה היא לאישה שאיננה יהודיה, אך דחה את דבריהם וכתב שהכוונה היא לאדם מישראל שמוכר את ביתו לאמה. ובפירוש המילה "נחרפת" פירשו רש"י וא"ע בפירושו הראשון שהכוונה היא למיועדת, כאשר הכוונה היא ששפחה זו מיועדת לעבד עברי, וכעין זה פירש רשב"ם. בפירושו השני כתב ש"נחרפת" היא מלשון חרפה, והכוונה היא שזוהי בוושה שאינה יכולה להתחתן עם מישהו. רמב"ן: מלשון בחרות, ושפחה זו היא נערה כשהכוונה היא לפילגש של העבד העברי.

⁹³³ רש"י.

⁹³⁴ רש"י.

⁹³⁵ רשב"ם. רש"י: ב"ד יוודאו שלא יהרגו אותם. רמב"ן: בקרת היינו מלשון הפקר, ששפחה זו היא עדיין נחשבת להפקר בעיני ארוסה.

⁹³⁶ רש"י.

⁹³⁷ רש"י.

⁹³⁸ אונקלוס.

⁹³⁹ אונקלוס + רש"י.

⁹⁴⁰ רש"י. בטעם הערלה כתב הא"ע שאין הפירות טובים והם מזיקים לגוף. רמב"ן כתב שטעם המצווה הוא כדי לכבד את ה' מראשית הפירות, דבר שניתן לעשות לראשונה רק בשנה ברביעית בפירות נטע רבעי, היות ובשלש השנים הראשונות, פירות האילן אינם ראויים. בסוף דבריו כתב הרמב"ן את טעם הרמב"ם לאיסור ערלה, שהמכשפים היו מכשפים את העץ כדי שיוציא פירות מהר יותר, וכדי שבני ישראל לא יתעסקו עם כישופים, התורה מנעה מאיתנו לאכול את הפירות בשנים הראשונות. כלי יקר: טעם המצווה הוא כדי להזכיר לנו את בריאת העולם, שבמשך שלשת ימי הבריאה הראשונים היו העצים מכוסים, וביום הרביעי, לאחר שהתגלו, עדיין לא היה מישהו בעולם שהיה יכול לאוכלם, ורק ביום החמישי נבראו בעלי החיים לאכול את הפירות.

לִיקָזָק (כל פירות הנטיעה יהיו) קדושה ושבח לפני ה'.⁹⁴¹ יש להעלות את הפירות ולאכלם בירושלים כדי להלל ולשבח את ה' על הפירות.⁹⁴² (כה) וּבִשְׁנֵה הַחֲמִישִׁית בשנה החמישית לנטיעת האילן, תֹּאכְלוּ אֶת פְּרִיָּהּ (בשנה החמישית לנטיעת האילן) אתם יכולים לאכול את פירות הנטיעה כרגיל, לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ בשכר קיום מצוות ערלה ונטע רבעי, תזכו לתוספת של פירות, ולכן אינכם צריכים לחשוש לכך שיבול של שלש שנים לכאורה הולך לאיבוד ושיהיה טורח גדול באכילת הפירות של השנה הרביעית,⁹⁴³ אֲנִי יִקְזָק אֱלֹהֵיכֶם אני ה' אלוהיכם, נאמן לקיים את הבטחתי להוסיף לכם פירות בזכות קיום מצוות אלו.⁹⁴⁴ (כו) לֹא תֹאכְלוּ עַל הָדָם אסור לכם לאכול מבשר בהמה בעודה בחיים,⁹⁴⁵ לֹא תִנְחָשׁוּ אסור לכם לקבוע סימן, כדי שאם יתקיים דבר כלשהו, הרי הוא הוכחה לכך שאתם צריכים לעשות מעשה מסוים. לדוגמא: אם החתולה הבאה שאני אראה תהיה שחורה, הרי שזה סימן משמיי שאתם צריכים לקנות חתולים,⁹⁴⁶ וְלֹא תַעֲוִנֶנּוּ אל תקבעו עונות מסוימות, זמנים מסוימים, למלאכות מסוימות, ולומר שזמן זה מתאים לדבר מסוים. למשל: יום חמישי הוא יום שטוב לשחק בו כדורגל. (אמנם אם על דרך הטבע יש אמת בקביעה זו, אין בכך משום מעונן).⁹⁴⁷ (כז) לֹא תִקְפוּ פֶּאת רֵאשֶׁכֶם אל תשחיתו את פאות הראש שלכם, אל תשוו את השיער בכל הראש, באופן שתשחיתו את הפאות, כך שאורך השער במקום הפאות יהיה שווה לאורך השיער היורד על המצח ומאחורי הראש (איסור זה הוא גם במספריים),⁹⁴⁸ וְלֹא תִשְׁחִית אֶת פֶּאת זִקְנְךָ וכן לא תשחית את הזקן על ידי גילוח בתער. ישנם חמישה מקומות בזקן שאסורים בגילוח בתער.⁹⁴⁹ (כח) וְשֵׁרֶט לִנְפֶשׁ לֹא תִתְּנוּ בְּבִשְׂרְכֶם אל תשרטו את בשרכם לאות אבלות על מישהו שמת. (מנהג הגויים היה לשרוט את בשרם כשמישהו מת),⁹⁵⁰ וּכְתַבְתָּ קַעֲקַע לֹא תִתְּנוּ בָכֶם אל תעשו על בשרכם כתובת קעקע. כתובת קעקע היא רישום הנעשה על ידי מחט ודיו, שלא ניתן להסירו,⁹⁵¹ אֲנִי יִקְזָק אני ה' אעניש את מי שעובר על מצוותי: (כט) אֵל תַּחֲלִל אֶת בִּתְּךָ לְהִזְנוֹתָהּ אל תמסור את בתך לזנות,⁹⁵² וְלֹא תִזְנֶה הָאָרֶץ וּמְלָאָה הָאָרֶץ זִמָּה וכך לא יזנו תושבי הארץ והארץ לא תתמלא בזנות.⁹⁵³ (ל) אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמְרוּ

⁹⁴¹ אונקלוס.

⁹⁴² רש"י.

⁹⁴³ רש"י.

⁹⁴⁴ רש"י.

⁹⁴⁵ רש"י.

⁹⁴⁶ רש"י. וכן כתב שחז"ל למדו מכאן שאסור לאכול בשר קרבן לפני שזרקו את דמיה. ספורנו: מגידי העתידות היו נוהגים לאכול על הדם. רשב"ם: היו נוהגים לאכול על קבר ההרוג. רמב"ן: זה היה חטא העם במלחמתו של שאול בפלשתים: לפי חז"ל הכוונה היא שהיו אוכלים מדם הבהמה לפני שמתה או שהיו אוכלים מבשר הקרבן לפני זריקת דמים. לפי הפשט משמע שחטאם היה בכך שעשו מעשי קוסמות כדי לראות אם ינצחו במלחמה. ⁹⁴⁷ רש"י. בהסבר מקרה יהונתן ואליעזר, כתב בשפ"ח שאליעזר סמך על זכותו של אברהם, ואילו יהונתן אמר סימן זה רק בשביל נערו, והיה עולה בכל מקרה לתקוף את הפלשתים. אך עיין רד"ק בספר שמואל א' פרק יד' שם מסביר שאין מקרהו של יהונתן דומה בכלל לניחוש.

⁹⁴⁸ רש"י. א"ע דחה את הפירוש שהכוונה היא שאדם מקשיב לדברי מישהו אחר ועל פי דבריו מחליט אם לעשות איזשהו מעשה.

⁹⁴⁹ רש"י. ספורנו: הקפת פאת הראש היא דרך השוטים והשיכורים.

⁹⁵⁰ רש"י. ספורנו: הדרת פנים היא הזקן.

⁹⁵¹ רש"י. האם א"ע מפרש שהכוונה היא לשריטה על המת עצמו.

⁹⁵² רש"י. א"ע: גם כתובות קעקע היו עושים על מתים, כמו שריטה. ספורנו: טעם האיסור הוא כדי שלא יהיה רושם בגוף חוץ מברית המילה.

⁹⁵³ א"ע: אישה שורטת בבשרה צריכה לגלות את בשרה וזהו ההקשר. נחלקו רש"י ורמב"ן אם מדובר בפנויה לאנשים המותרים לה, ובכ"ז יש איסור, או שמדובר באב שנותן את ביתו לעבד או כותי. אזה"ח: האיסור הוא לאדם להראות את ביתו בפני אנשים, גם אם מטרתו למצוא לה זיווג, אלא כל כבודה של בת מלך פנימה.

⁹⁵³ א"ע.

תשמרו על השבת, (ואל תבנו את בית המקדש אפילו בשבת),⁹⁵⁴ וּמִקֵּדְשֵׁי תִירָאוּ וְכֵן אֲנִי מִצְוָה עֲלֵיכֶם שִׁיחִיה לָכֶם מִורָא מִקֵּדֶשׁ. בשעה שאתם נכנסים לתוך הר הבית, אסור לכם להיכנס עם נעליים, ארנק או אבק על הרגליים,⁹⁵⁵ אֲנִי יְקֹנֶה אֲנִי ה' נֶאֱמַן לְהַעֲנִישׁ עַל כֵּךְ⁹⁵⁶: (לא) אֶל תִּפְּנוּ אֶל הָאֲבֹת וְאֶל הַיְדְּעָנִים אֶל תִּפְּנוּ לְסוּגֵי מִכְשָׁפִים שִׁנְקָרָאִים אוֹב וִידְעוֹנִי,⁹⁵⁷ אֶל תִּבְקָשׁוּ לְטַמְּאָה בָּהֶם אֶל תִּהְיוּ עֲסוּקִים בְּמִינֵי כִשְׁפִים אֱלוֹ, כִּיוּן שֶׁאִם תִּתְעַסְקוּ בָהֶם, אַתֶּם תִּיטְמְאוּ לִפְנֵי ה',⁹⁵⁸ אֲנִי יְקֹנֶה אֱלֹהֵיכֶם אֲנִי ה', וְלָכֵן אֵין לָכֶם צוּר לְכִישׁוּפִים, וְאִם אַתֶּם הוֹלְכִים וְדוֹרְשִׁים בְּמִינֵי כִישׁוּפִים, אַתֶּם מַחְלִיפִים אוֹתִי, ה', בְּכִישׁוֹף⁹⁵⁹: (לב) מִפְּנֵי שִׁיבָה תִּקּוּם לִפְנֵי חֹכֶם בְּתוֹרַת תִּקּוּם, וּבִכְךָ תִּכְבַּד אוֹתוֹ. כֹּאשֶׁר אָדָם חָכֵם בְּתוֹרָה מִגִּיעַ לָאַרְבַּע אֲמוּתִיד, עֲלִיד לְקוּם, וּבִכְךָ לְכַבֹּד,⁹⁶⁰ וְהִדְרָתָּ פָּנֶי זָקֵן וְכֵן עֲלִיד לְכַבֹּד זָקֵן (הַכוּוֹנָה הִיא לָאָדָם חֹכֵם), עַל יָדֵי שְׁלֹא תִשָּׁב בְּמִקּוּמוֹ וְלֹא תִסְתוֹר אֶת דְּבָרֵיו,⁹⁶¹ וְיִרְאֵת מֵאֱלֹהֵיךְ אֲנִי יְקֹנֶה תִירָא מֵה'. אֶל תֹּאמַר שְׁלֹא רֹאִית אֶת הַזָּקֵן וְלָכֵן לֹא כִיבַדְתָּ אוֹתוֹ, שֶׁהָרִי ה' יוֹדַע אִם בִּאֲמַת רֹאִית אוֹתוֹ אוֹ לֹא⁹⁶²: (לג) וְכִי יָגוּר אֶתְךָ גֵּר בְּאַרְצְכֶם כֹּאשֶׁר יִתְגַּיֵּר אָדָם בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל,⁹⁶³ לֹא תוֹנוּ אוֹתוֹ אֶל תוֹנוּ אוֹתוֹ בְּדַבְרִים, אֶל תִּצְיָקוּ לוֹ בְּדַבְרִים וְתִזְכְּרוּ לוֹ שֶׁלִּפְנֵי כֵן הוּא הָיָה גּוֹי וְעַכְשִׁיו בֹּא לְלִמּוּד תוֹרָה⁹⁶⁴: (לד) כִּאֲזָרַח מִכֶּם יִהְיֶה לָכֶם הֶגֶר הֶגֶר אֶתְכֶם הֶגֶר שְׁמַתְגִּייר, יִהְיֶה כֹאִילוֹ נוֹלַד יְהוּדִי,⁹⁶⁵ וְאַהֲבָתָּ לֹא כְמוֹדָה תֹּאֲהַב אֶת הֶגֶר כְּמוֹ שֶׁאַתָּה אוֹהֵב אֶת עַצְמְךָ,⁹⁶⁶ כִּי גֵרִים הֵייתֶם בְּאַרְץ מִצְרַיִם אַתֶּם עַצְמְכֶם הֵייתֶם גֵּרִים בְּמִצְרַיִם, וְלָכֵן אֵינְכֶם יְכוּלִים לְפַסּוֹל גֵּרִים אַחֲרֵיכֶם,⁹⁶⁷ אֲנִי יְקֹנֶה אֱלֹהֵיכֶם אֲנִי ה' הָאֱלֹקִים שֶׁל שְׁנֵיכֶם: גַּם שְׁלָכֶם וְגַם שֶׁל מִי שְׁמַתְגִּייר⁹⁶⁸: (לה) לֹא תַעֲשׂוּ עוֹל בְּמִשְׁפָּט אֶל תַּעֲשׂוּ עוֹל בְּשַׁעֲה שֶׁאַתֶּם מוֹדְדִים דְּבָרִים. אֶל תִּרְמוּ בְשַׁעֲה שֶׁאַתֶּם מוֹדְדִים, וּמִפְּרַטֵּת הַתוֹרָה שְׁלֹשָׁה סוּגֵי מִדִּידָה:⁹⁶⁹ בְּמִדָּה אֶל תִּשְׁקַר בְּשַׁעֲה שֶׁאַתָּה מוֹדֵד קִרְקַע,⁹⁷⁰ בְּמִשְׁקָל וְכֵן אֶל תִּשְׁקַר בְּשַׁעֲה שֶׁאַתָּה מוֹדֵד דְּבָרִים בְּמִשְׁקָל,⁹⁷¹ וּבְמִשְׁוֹרָה וְכֵן אֶל תִּשְׁקַר בְּשַׁעֲה שֶׁאַתָּה מוֹדֵד נוֹזִלִים עַל יָדֵי כְלִי שִׁנְקָרָא מִשׁוֹרָה⁹⁷²: (לו) מֵאֲזֵי צִדֵּק הַמֵּאֲזֵנִים הַמוֹדְדוֹת יִהְיוּ בְּצִדֵּק, הַמֵּאֲזֵנִים יִהְיוּ מְדוּיָקוֹת,⁹⁷³ אֲבָנֵי צִדֵּק וְכֵן הָאֲבָנִים

⁹⁵⁴ רש"י. א"ע: אל תתאבלו בשבת. רמב"ן: התורה חוזרת ומזהירה על שבת וע"ז כיוון שמצות אלו שקולות כנגד כל התורה כולה.
⁹⁵⁵ רש"י.
⁹⁵⁶ א"ע.
⁹⁵⁷ רש"י. א"ע: לו היה אמת האובות והידעונים, התורה לא הייתה אוסרת להם.
⁹⁵⁸ רש"י.
⁹⁵⁹ רש"י.
⁹⁶⁰ רש"י ורמב"ם הל' ת"ת. א"ע ורמב"ן: מדובר בכל זקן.
⁹⁶¹ רש"י.
⁹⁶² רש"י.
⁹⁶³ אונקלוס.
⁹⁶⁴ רש"י.
⁹⁶⁵ אונקלוס. אוה"ח: מכאן שכל נפשות הגרים היו טבועים גם כן במצרים, ו"גרים הייתם בארץ מצרים", היינו שגם נפשות בני"ה היו מעורבים בקליפות המצרים.
⁹⁶⁶ אונקלוס.
⁹⁶⁷ רש"י.
⁹⁶⁸ רש"י.
⁹⁶⁹ רש"י, והמודד קרוי ד"ן.
⁹⁷⁰ רש"י.
⁹⁷¹ רש"י.
⁹⁷² רש"י.
⁹⁷³ אונקלוס.

שאתה מודד בעזרתם על המשקל. האבנים שמתמשים בהם בשעת שקילה, גם הן יהיו מדויקות,⁹⁷⁴ **אִיפֹת צֶדֶק** וכן מידת איפה, אבן במשקל של איפה שגם בה משתמשים לשקילה, גם היא צריכה להיות מדויקת,⁹⁷⁵ **וְהִינִי צֶדֶק יְהִי לָכֶם** וכן מידת הין שאתם משתמשים בה כדי למדוד נוזלים, גם היא תהיה מדויקת,⁹⁷⁶ **אֲנִי יִקְוֶה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם** אני ה' הוצאתי אתכם מארץ מצרים על מנת שתהיו ישרים ושלא תרמו בשעה שאתם מודדים ושוקלים⁹⁷⁷: **(לו) וְשִׁמְרֶתֶם אֶת כָּל חֻקֹּתַי וְאֶת כָּל מִשְׁפָּטַי וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם** תשמרו את כל החוקים שציוויתי אתכם ואת כל הדינים שציוויתי אתכם,⁹⁷⁸ **אֲנִי יִקְוֶה** אני ה' ציוויתי אתכם על החוקים הישרים האלה, ולכן ראוי שתקיימו אותם⁹⁷⁹:

ויקרא פרק כ

(א) וידבר יקוק אל משה לאמר: (ב) ואל בני ישראל תאמר לבני ישראל: איש איש מבני ישראל ומן הגר הגר בִּישְׂרָאֵל (תאמר לבני ישראל) אדם מישראל או גר שהתגייר,⁹⁸⁰ **אֲשֶׁר יִתֵּן מִזְרְעוֹ לַמִּלָּךְ** (אדם מישראל או גר) שיעביר מזרעו לעבודה זרה שנקראת "מולך",⁹⁸¹ **מוֹת יוֹמָת** אותו אדם יומת בבית דין,⁹⁸² **עַם הָאָרֶץ יִרְגְּמֻהוּ בָאֶבֶן** בני ישראל ירגמו אותו באבנים לאחר שהוא יתחייב בבית דין⁹⁸³: **(ג) וְאֲנִי אֶתֵּן אֶת פָּנַי בְּאִישׁ הַהוּא** אני (ה') אתפנה מכל עיסוקיי כדי להעניש את מי שמעביר את בנו למולך,⁹⁸⁴ **וְהִכְרַתִּי אוֹתוֹ מִקֶּרֶב עַמּוֹ** אני אכרית אותו מקרב עם ישראל, המעביר את בנו למולך חייב בכרת, במקרה ואין עדים בדבר, ולכן לא ניתן לסוקלו,⁹⁸⁵ **כִּי מִזְרְעוֹ נָתַן לַמִּלָּךְ** (הסיבה שהוא חייב כרת היא) כיוון שהעביר את בנו למולך, **לְמַעַן טַמֵּא אֶת מִקְדָּשִׁי** ובכך שהוא העביר את בנו למולך, טימא את עם ישראל שהוא מקודש לי,⁹⁸⁶ **וְלַחֲלֹל אֶת שְׁם קְדֹשִׁי** וכן, בכך שהעביר את בנו למולך, אותו אדם חילל את שמי: **(ד) וְאִם הָעָלַם יַעֲלִימוּ עִם הָאָרֶץ אֶת עֲוֹנוֹתָם מִן הָאִישׁ הַהוּא בְּתַתּוֹ מִזְרְעוֹ לַמִּלָּךְ** אם עם ישראל יתעלם

⁹⁷⁴ רש"י.

⁹⁷⁵ רש"י.

⁹⁷⁶ רש"י.

⁹⁷⁷ רש"י בפירושו הראשון. בפירושו השני כתב שה' הבדיל בין מצרים בין בכור למי שאינו בכור ולכן ה' יכול להיפרע גם ממי שמשקר בשעה שהוא שוקל ומודד.

⁹⁷⁸ אונקלוס.

⁹⁷⁹ א"ע.

⁹⁸⁰ אונקלוס.

⁹⁸¹ אונקלוס. א"ע: אדם שייתן את בנו לעם שמעביר את זרעו למולך.

⁹⁸² רש"י.

⁹⁸³ רש"י. א"ע: הארץ שאותו אדם גר בה, ופירש שהמילה אבן הוא כדי להראות על סוג הדבר בו נסקל ולא על כמות האבנים, אך הקבלה בדברי חז"ל הוא שאם מת מאבן אחת, הרי שזה מספיק.

⁹⁸⁴ רש"י.

⁹⁸⁵ אונקלוס.

⁹⁸⁶ רש"י. א"ע: כדי לטמא את המקדש שלי שנמצא בארץ ישראל. בכל שאותו אדם העביר את בנו למלך, הוא טימא את ארץ ישראל, וממילא טימא גם את המקדש. ספורנו: אותו אדם גרם לסילוק שכינה מישראל. רמב"ן: הכרת במולך הוא מיוחד שה' פונה מכל פנאי שלו כדי להכרית את אותו אדם, מה שלא נאמר בכרת של אוב וידעוני. אה"ח: כנגד זה שטימא את המקדש סוקלים את המעביר בנו למולך, וכנגד חילול ה', חייב כרת. ספורנו: אין המולך ע"ז אך בכל זאת האדם מטמא את א"י בכך שמעביר את בנו לשם.

מכך שאותו אדם העביר את בנו למולך, ⁹⁸⁷ לְבִלְתִּי הָמִית אֹתוֹ ועם ישראל לא יהרוג את אותו אדם מישראל שהעביר את בנו למולך ⁹⁸⁸: (ה) וְשָׁמַתִּי אֲנִי אֶת פָּנַי בְּאִישׁ הַהוּא וּבְמִשְׁפַּחְתּוֹ (אם עם ישראל יתעלם מכך שאותו אדם העביר את בנו למולך) אני (ה') אתפנה מכל עיסוקי כדי להעניש את האדם שהעביר את בנו למולך ויהיה חייב בכרת (ואילו משפחתו אינה חייבת כרת, אלא רק ייסורים), ⁹⁹⁰ וְאֵת כָּל הַזָּנִים אַחֲרָיו וכן אני (ה') אכרית את כל מי שהולכים בטעותו של המעביר את בנו למולך, וגם הם מעבירים את בניהם למולך, ⁹⁹¹ לְזָנוֹת אַחֲרֵי הַמֶּלֶךְ מִקְרֵב עַמָּם (אני אכרית גם את שאר ה-) אנשים מקרב ישראל שטועים אחרי המולך ⁹⁹²: (ו) וְהִנֵּפֶשׁ אֲשֶׁר תִּפְנֶה אֶל הָאֵבֶת וְאֶל הַיְדָעִים לְזָנוֹת אַחֲרֵיהֶם אִם שִׁטְעָה אַחֲרֵי סוּגִים שׁוֹנִים שֶׁל כִּישׁוּף שִׁנְקָרָאִים אוֹב וִידְעוֹנִי, ⁹⁹³ וְנָתַתִּי אֶת פָּנַי בְּנֶפֶשׁ הַהוּא אני (ה') אפנה מכל עיסוקי כדי להעניש את האדם שִׁטְעָה אַחֲרֵי הָאוֹב וְהַיְדְּעוֹנִי, ⁹⁹⁴ וְהִכְרַתִּי אֹתוֹ מִקְרֵב עַמּוֹ ואני (ה') אכרית אותו מתוך ישראל ⁹⁹⁵: (ז) וְהִתְקַדְּשְׁתֶּם עֲלֵיכֶם לַהֲיוֹת קְדוּשִׁים עַל יְדֵי שֶׁתִּפְרְשׁוּ מֵעֲבֹדָה זָרָה, ⁹⁹⁶ וְהִיִּיתֶם קְדָשִׁים בְּכַךְ שֶׁתִּפְרְשׁוּ מֵעֲבֹדָה זָרָה, אִתֶּם תִּהְיוּ קְדוּשִׁים, כִּי אֲנִי יְקֹזֵק אֱלֹהֵיכֶם (הסיבה שעליכם להיות קדושים היא) כיוון שאני ה' אלוֹקֵיכֶם ⁹⁹⁷: (ח) וְשִׁמְרַתֶּם אֶת חֻקֹּתַי וְעֲשִׂיתֶם אִתָּם עֲלֵיכֶם לִשְׁמֹר עַל הַחֻקִּים שֶׁאֲנִי (ה') צִוִּיתִי אִתְּכֶם (בני ישראל) וְתַעֲשׂוּ אוֹתָם, ⁹⁹⁸ אֲנִי יְקֹזֵק מִקְדָּשְׁכֶם אני הוא ה' המקדש אתכם: (ט) כִּי אִישׁ אִישׁ אֲשֶׁר יִקְלַל אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ מוֹת יוּמָת אִם שִׁקְלַל אֶת אָבִיו אוֹ אֶת אִמּוֹ, דִּינוּ מוֹת, ⁹⁹⁹ אָבִיו וְאִמּוֹ קָלַל גַּם אִם קִלַּל אֶת אָבִיו אוֹ אֶת אִמּוֹ לֵאחֲרַי שֶׁכָּבַר מִתּוֹ, ¹⁰⁰⁰ דְּמִיו בּוֹ הִרִי שֶׁהוּא גֵרֵם לַעֲצֹמוֹ מוֹת, וְהוּא חַיִּיב סְקִילָה ¹⁰⁰¹: (י) וְאִישׁ אֲשֶׁר יִנָּאֵף אֶת אִשְׁתּוֹ אִישׁ אִם שִׁתַּחֲתָן עִם אִשְׁתּוֹ שֶׁהִיא כָּבַר נְשׁוּאָה לְמִישְׁהוּ אַחֵר, אֲשֶׁר יִנָּאֵף אֶת אִשְׁתּוֹ רַעְהוּ הַכוֹוֶנָה הִיא כֹּאשֶׁר הוּא הִתַּחֲתָן עִם אִשְׁתּוֹ שֶׁל אִם מִיִּשְׂרָאֵל וְלֹא עִם אִשְׁתּוֹ שֶׁהִתַּחֲתָנָה עִם גּוֹי, שֶׁהִיא מִיִּשְׂרָאֵל אִינָה יִכּוֹלָה לְהִתַּחֲתָן עִם גּוֹי וְלֹכֵן הִיא אִינָה

⁹⁸⁷ אונקלוס. אה"ח: הסיבה לכפילות ב"העלם יעלימו" הוא כדי לומר שאם מעלימים עין מאדם אחד שחוטא במלך, לא תהיה ברירה ויהיו חייבים להעלים עין משאר האנשים החוטאים במלך. סיבה נוספת: אם נותנים לו להעביר את בנו למלך, יעלימו את עיניהם גם מלהעניש אותו על כך.

⁹⁸⁸ אונקלוס.

⁹⁸⁹ רש"י. אה"ח: כאשר לא עושים דין במי שעובד למלך, ה' עושה דין והוא פותח את ספר הדינים, ולכן גם משפחתו נענשת.

⁹⁹⁰ רש"י.

⁹⁹¹ אונקלוס. א"ע: אם אותו אדם לא יומת, טבעי הדבר שעוד אנשים יטעו במלך.

⁹⁹² אונקלוס. רש"י: התורה כאן ריבתה כל עבודה זרה שעובד, שה' יעניש אותו. רמב"ן: כאן התורה ריבתה גם את מי שמעביר את בנו באש שלא כדרכה, לכל ע"ז שהיא. כן אומר הרמב"ן שלעיתים מלך היא שם כולל לסוגים שונים של ע"ז.

⁹⁹³ אונקלוס.

⁹⁹⁴ כך פירש רש"י בכמה מקומות (לדוגמא: פס' ג'), אלא שכאן לא פירש כך. אונקלוס: אני אפנה את כל כעסי.

⁹⁹⁵ אונקלוס.

⁹⁹⁶ רש"י. אה"ח: על ידי שתהיו קדושים, תהיו במדרגה של מלאכים שגם הם נקראים קדושים.

⁹⁹⁷ אונקלוס.

⁹⁹⁸ אונקלוס.

⁹⁹⁹ א"ע. ספרנו: בד"כ, כאשר אדם מקלל את אביו או את אימו, הרי זה בגלל שיש פסול בזרע, ובהקשר זה נאמר פסוק זה. רמב"ן: מי שמקלל את השותפים של ה' בברית האדם, חייב מיתה.

¹⁰⁰⁰ רש"י. אה"ח: כשאדם מקלל את אביו או את אימו, ה"ז נחשב כאילו קילל את שניהם, כיוון שכבוד שניהם חולל. א"ע: בכל שקילל אותם עשה תועבה גדולה, וזה מה שהפסוק בא לומר במילים אלו.

¹⁰⁰¹ רש"י.

נחשבת אשת איש במקרה כזה,¹⁰⁰² מות יומת הנאף והנאפת גם האיש וגם האישה צריכים למות במיתת חנק¹⁰⁰³: (יא) ואיש אשר ישכב את אשת אביו אדם שהתחתן עם אשת אביו, ערות גלה הוא גילה בכך את ערוותו של אביו, מות יומתו שניהם גם האיש וגם האישה צריכים למות, דמיהם בם שניהם חייבים סקילה: (יב) ואיש אשר ישכב את כלתו אדם שיתחתן עם כלתו, כלומר: אשתו של בנו, מות יומתו שניהם צריכים למות, גם האיש וגם האישה, תכל עשו זהו מעשה של גנאי,¹⁰⁰⁴ דמיהם בם שניהם (האיש והאישה) חייבים סקילה: (יג) ואיש אשר ישכב את זכר משכביו אשה אדם שיתחתן עם איש אחר, כמו שמתחתנים עם אישה, תועבה עשו שניהם שני האנשים עשו מעשה תועבה, מות יומתו דמיהם בם שני האנשים ימותו בסקילה: (יד) ואיש אשר יקח את אשה ואת אמה אדם שיתחתן עם אישה וגם עם אימא של אותה אישה, זמה הוא זוהי מחשבת חטא,¹⁰⁰⁵ באש ישרפו אתו ואתהן צריך לשרוף גם את האיש וגם את האישה שהתחתנה איתו לאחר שהתחתן עם האישה הראשונה (שהרי האישה הראשונה שהתחתנה איתו לא חטאה),¹⁰⁰⁶ ולא תהיה זמה בתוכם לא תהיה מחשבת חטא בתוכם: (טו) ואיש אשר יתן שכבתו בבהמה אדם שיתחתן עם בהמה, מות יומת דינו מוות בסקילה, ואת הבהמה תהרגו וכן יש להרוג את הבהמה שאיתה התחתן, כיוון שבאה תקלה על ידה¹⁰⁰⁷: (טז) ואשה אשר תקרב אל כל בהמה לרבעה אשה שתתקרב אל בהמה במטרה להתחתן איתה, והרגת את האשה ואת הבהמה יש להרוג את האישה ואת הבהמה, מות יומתו דמיהם בם דינן מוות בסקילה: (יז) ואיש אשר יקח את אחתו פת אביו או בת אמו אדם שיתחתן עם אחותו, בין אם היא רק בת אביו (כגון שאביו התחתן עם אישה אחרת לאחר שהתאלמן או התגרש ובתו נולדה לו מאותה אישה) ובין אם היא רק בת אימו (כגון שאימא שלו התחתנה עם אדם אחר לאחר שהתאלמנה או התגרשה, ובת זו נולדה מנישואים אלה), וראה את ערוותה והיא תראה את ערוותו והאח והאחות ראו זה את ערוות זה, חסד הוא דבר מגונה הוא,¹⁰⁰⁸ ונכרתו לעיני בני עמם ושניהם, האח והאחות מתחייבים בכרת, ערות אחתו גלה כיוון שגילה את ערוות אחותו, עוננו ישא הוא יקבל את עונשו שהוא עונש כרת¹⁰⁰⁹: (יח) ואיש אשר ישכב את אשה דוה אדם שיתחתן עם אישה נידה, וגלה את ערוותה את מקרה הערה והיא גלתה את מקור דמיה האדם יגלה את ערוותה ואת מקור דמיה של האישה הנידה, ונכרתו שניהם מקרב עמם האיש והאישה הנידה שניהם חייבים בכרת: (יט) וערות אחות אמו ואחות אביה לא תגלה אסור לך להתחתן עם אחות אמו או אחות אביך, כי את שארו הערה (אם אדם יתחתן איתו) הרי שהוא התחתן עם אחת מקרובותיו, עונם ישאו את עונשם יקבלו: (כ) ואיש אשר ישכב את דדתו אדם שיתחתן עם הדודה שלו, ערות דדו גלה בכך הוא גילה את ערוות דודו, חטאם ישאו שניהם יענשו בעונש כרת, ערירים ימתו הכרת

¹⁰⁰² רש"י.

¹⁰⁰³ רש"י.

¹⁰⁰⁴ רש"י. בפירושו השני כתב שמבלבל את זרע האב עם זרע הבן.

¹⁰⁰⁵ א"ע.

¹⁰⁰⁶ רש"י וא"ע.

¹⁰⁰⁷ רש"י.

¹⁰⁰⁸ רש"י. רמב"ן: האח היה אמור לעשות חסד עם אחותו ובמקום זה פגם בה.

¹⁰⁰⁹ אונקלוס. א"ע: האח יקבל את עונשו אם הכריח את אחותו. רמב"ן: כל אחד מהם עונו ישא.

שהם מתחייבים בו הוא שזרעם ייכרת¹⁰¹⁰: (כא) וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת אִשְׁתּוֹ אָחִיו אָדָם שִׁיתַּחֲתוֹן עִם אִשְׁתּוֹ אָחִיו, נָדָה הוּא זֶהוּ דָּבָר מָאוּס,¹⁰¹¹ עֲרֹת אָחִיו גְּלָה כִּיוּן שְׂגִילָה בְּכָךְ אֶת עֲרוּת אָחִיו, עֲרִירִים יִהְיוּ הָאִישׁ וְהָאִשָּׁה חַיִּיבִים בְּכֶרֶת, וְהִכְרַת כֹּאן הוּא שֶׁגַם זֶרַע נִכְרַת: (כב) וְשִׁמְרַתֶּם אֶת כָּל חֻקֹּתַי תִּשְׁמְרוּ עַל כָּל הַחֻקִּים שְׂצִוִּיתִי אִתְּכֶם, וְאֵל תַּעֲבֵרוּ עַל אִסּוּרֵי הָעֲרִיּוֹת,¹⁰¹² וְאֶת כָּל מִשְׁפָּטֵי וְעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְכֵן תַּעֲשׂוּ אֶת כָּל מִשְׁפָּטֵי, עַל יְדֵי שֶׁתַּעֲנִישׁוּ אֶת מִי שֶׁעוֹבֵר עַל אִסּוּרֵי עֲרִיּוֹת,¹⁰¹³ וְלֹא תִקֵּא אֶתְכֶם הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה לְשִׁבְתָּ בָּהּ (אם לא תַּעֲבֵרוּ עַל אִסּוּרֵי הָעֲרִיּוֹת וְתַעֲנִישׁוּ אֶת מִי שֶׁעוֹבֵר עֲלֵיהֶם) אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לֹא תִקֵּא אִתְּכֶם, לֹא תִגּוֹרְשׁוּ מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל: (כג) וְלֹא תֵלְכוּ בְּחֻקֹּת הַגּוֹי אֲלֵה עֲשׂוּ כִּיוּן הָעַמִּים,¹⁰¹⁴ אֲשֶׁר אֲנִי מְשַׁלַּח מִפְּנֵיכֶם שֶׁאֲנִי מִגְרֵשׁ מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מִפְּנֵיכֶם, כִּי אֶת כָּל אֱלֹהֵי עֲשׂוּ כִּיוּן שֶׁהַעַמִּים שִׁישְׁבוּ בָּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לִפְנֵיכֶם עָבְרוּ עַל הָאִסּוּרִים הָאֵלֶּה, וְאֶקֶץ בָּם וּבִגְלָל שֶׁהֵם חֲטֹאוּ בְּחֻטְאִים אֱלֹהִים, אֲנִי מֵאֲסִיתִי בָהֶם¹⁰¹⁵: (כד) וְאָמַר לָכֶם אֲנִי (ה') אֲמַרְתִּי לָכֶם (לְבִנֵּי יִשְׂרָאֵל), אַתֶּם תִּירְשׁוּ אֶת אֲדֻמָּתֶם אַתֶּם תִּירְשׁוּ אֶת אֶרֶצָם שֶׁל הָעַמִּים שֶׁחֲטֹאוּ, אֶת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל,¹⁰¹⁶ וְאֲנִי אֶתְנַנֶּה לָכֶם לְרִשְׁתָּ אֹתָהּ אֲנִי (ה') אֶתֶּן לָכֶם (לְבִנֵּי יִשְׂרָאֵל) לְרִשְׁתָּ אֶת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֶרֶץ זִבְתָּ חֶלֶב וְדִבְשׁ אֶרֶץ שְׁמוּצִיָּה חֶלֶב וְדִבְשׁ,¹⁰¹⁷ אֲנִי יִקְוֶה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הִבְדַּלְתִּי אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים אֲנִי הוּא ה' אֱלֹהֵיכֶם שֶׁהִבְדַּלְתִּי אִתְּכֶם מִהָעַמִּים הָאֲחֵרִים, עַל יְדֵי שֶׁנִּתְּנִי לָכֶם אֶת הַחֻקִּים הָאֵלֶּה¹⁰¹⁸: (כה) וְהִבְדַּלְתֶּם בֵּין הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה לְטָמְאָה וּבֵין הָעוֹף הַטָּמֵא לְטָהוֹר אַתֶּם צְרִיכִים לְהִבְדִּיל בֵּין הַבְּהֵמָה שֶׁהִיא טְהוֹרָה לָכֶם, דְּהֵינּוּ, שֶׁנִּשְׁחַטָּה כְּדִין, לְבֵין הַבְּהֵמָה שֶׁלֹּא נִשְׁחַטָּה כְּדִין וְאֵינָה טְהוֹרָה לָכֶם,¹⁰¹⁹ וְלֹא תִשְׁקְצוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם אֶל תִּמְאִיסוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם, בְּבִהֶמָה וּבְעוֹף וּבְכָל אֲשֶׁר תִּרְמַשׁ הָאֲדָמָה אֲשֶׁר הִבְדַּלְתִּי לָכֶם לְטָמֵא עַל יְדֵי אֲכִילַת בְּהֵמוֹת אוֹ עוֹפוֹת אוֹ שְׂרָצִים שֶׁאֲסַרְתִּי עֲלֵיכֶם אֶת אֲכִילַתָם¹⁰²¹: (כו) וְהֵייתֶם לִי קְדוֹשִׁים כִּי קְדוֹשׁ אֲנִי יִקְוֶה אַתֶּם צְרִיכִים לְהִיּוֹת קְדוֹשִׁים כִּיוּן שֶׁאֲנִי ה' קְדוֹשׁ, וְאַתֶּם צְרִיכִים לְהִידְמוּת אֵלֵי, וְאֲבַדֵּל אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים לְהִיּוֹת לִי הִבְדַּלְתִּי אִתְּכֶם מִהָעַמִּים הָאֲחֵרִים כְּדֵי שֶׁתַּעֲבֹדוּ אוֹתִי¹⁰²²: (כז) וְאִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יִהְיֶה בָּהֶם אוֹב אוֹ יִדְעֹנִי אִישׁ אוֹ אִשָּׁה שִׁיתַּעֲסֻקוּ עִם כַּשְׁפִּים שֶׁנִּקְרָאִים אוֹב אוֹ יִדְעוֹנִי, מוֹת יוֹמָתוֹ בְּאֶבֶן יִרְגְּמוּ

¹⁰¹⁰ רש"י.

¹⁰¹¹ רש"י.

¹⁰¹² א"ע.

¹⁰¹³ א"ע. אוה"ח: הַטָּעַם לְחַזְרָה עַל הַפְּסוּק שֶׁבִּפְרָק יח' הוּא כְּדֵי לֹא יַעֲנִישׁוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הָעוֹבְרִים עַל אִסּוּר עֲרִיּוֹת, תִּקֵּא הָאָרֶץ גַּם אֶת אֱלֹהֵי שֶׁלֹּא עָבְרוּ עַל הָאִסּוּר, בְּגִלָּל שֶׁלֹּא הָעִנִּישׁוּ אֶת מִי שֶׁכֵּן עָבַר עַל הָאִסּוּר.

¹⁰¹⁴ אונקלוס.

¹⁰¹⁵ רש"י.

¹⁰¹⁶ אונקלוס.

¹⁰¹⁷ אונקלוס.

¹⁰¹⁸ א"ע.

¹⁰¹⁹ רש"י.

¹⁰²⁰ דעת מקרא.

¹⁰²¹ רש"י.

¹⁰²² אונקלוס.

אִתָּם הָרִי שֶׁהֵם צָרִיכִים לָמוּת עַל יְדֵי שִׁירְגָמוֹ אוֹתָם בִּאֲבָנִים. אִם יֵשׁ עֲדִים וְהִתְרָאָה, הָרִי שְׁמִיתֶתֶם בְּבֵית דִּין בִּסְקִילָה, וְאִם אֵין בָּהֶם הִתְרָאָה, דִּינָם כֶּרֶת,¹⁰²³ דְּמִיָּהּ בָּם הֵם חִיבִיבֵי אֶת עֲצָמָם בַּמּוֹת¹⁰²⁴.

פרשת אמר

ויקרא פרק כא

(א) וַיֹּאמֶר יְקֹחַ אֶל מֹשֶׁה ה' אָמַר אֶל מֹשֶׁה, אָמַר אֶל הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אֶהֱרֹן (ה' אָמַר אֶל מֹשֶׁה) תְּצוּוּהוּ אֶת הַכֹּהֲנִים שֶׁהֵם בְּנֵי שֶׁל אַהֲרֹן, וְאָמַרְתֶּם אֲלֵהֶם וְכֵן תְּצוּוּהוּ אֶת הַגְּדוֹלִים שֶׁבָּהֶם (הַכֹּהֲנִים שֶׁהִגִּיעוּ לְגִיל מִצְוֹת) לְהַקְפִּיד עַל הַדִּינִים שֶׁאֵין מִצְוָה אוֹתָךְ גַּם עִם הַכֹּהֲנִים הַקְטָנִים,¹⁰²⁵ לְנַפֵּשׁ לֹא יִטְמָא בְּעִמּוֹ לִכְהֵן אֲסוּר לְהִיטְמָא בְּטוֹמְאֵת מֵת לְכָל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל (חוץ מִקְרֹבֵי מִשְׁפַּחְתּוֹ שִׁזְזָכְרוּ בַּפְסוּק הַבֹּא)¹⁰²⁶: (ב) כִּי אִם לְשֹׂאֲרוֹ הַקֶּרֶב אֵלָיו מוֹתֵר לִכְהֵן לְהִיטְמָא לְמֵת רַק עֲבוּר הָאֲנָשִׁים הַקְּרֹבִים אֵלָיו, וְעִשְׂשֵׁי מִפְרֶטֶת הַתּוֹרָה אֶת הַקְּרֹבִים הַלּוֹ, ¹⁰²⁷ (1) לְאִמּוֹ (2) וּלְאָבִיו (3) וּלְבָנוֹ (4) וּלְבִתּוֹ (5) וּלְאֶחָיו: (ג) (6) וּלְאֶחָתוֹ הַבְּתוּלָה הַקְּרֹבָה אֵלָיו אֲשֶׁר לֹא הָיְתָה לְאִישׁ לָהּ יִטְמָא וְכֵן מוֹתֵר לִכְהֵן לְהִיטְמָא לְאֶחָתוֹ שֶׁלֹּא הִתְחַנְתָּה עִם אָדָם אַחֵר, (גם בַּמִּקְרָה וְרַק הַתְּאֲרָסָה, מוֹתֵר לִכְהֵן לְהִיטְמָא לָהּ),¹⁰²⁸ (7) חֲזִ"ל לְמַדּוֹ שֶׁלִּכְהֵן מוֹתֵר לְהִיטְמָא גַּם עֲבוּר אִשְׁתּוֹ, וְסִמְכּוֹ זֹאת עַל הַמִּילִים בַּפְסוּק הַקּוֹדֵם: "לְשֹׂאֲרוֹ הַקֶּרֶב אֵלָיו",¹⁰²⁹: (ד) לֹא יִטְמָא בְּעַל בְּעִמּוֹ לְהַחֲלוֹ אֲסוּר לִכְהֵן לְהִיטְמָא לְאִשָּׁה שֶׁהִיא מַחֲלֶלֶת אוֹתוֹ מִהַכְּהוֹנָה אִם הִיא לֹא מֵת מִצְוָה, כְּלוּמֹר: הַהִיתֵר לִכְהֵן לְהִיטְמָא עֲבוּר אִשְׁתּוֹ הוּא רַק בְּשִׁבִּיל אִשְׁתּוֹ הַנְּשׂוּאָה לוֹ בַּהִיתֵר שֶׁאִינָה מַחֲלֶלֶת אוֹתוֹ מִהַכְּהוֹנָה, אֲךָ אִם הַכְּהֵן הָיָה נָשׁוּי לְאִשָּׁה הַמַּחֲלֶלֶת אוֹתוֹ מִהַכְּהוֹנָה (לְמַשָּׁל, כֵּהֵן הַנְּשׂוּי לְגִרּוּשָׁה), אֲסוּר לִכְהֵן לְהִיטְמָא לָהּ אֲלֵא אִם כֵּן הִיא מֵת מִצְוָה (מֵת מִצְוָה הוּא מֵת שֶׁאֵין אָדָם אַחֵר שִׁקְבוֹר אוֹתוֹ, וּבַמִּקְרָה וְאֵין אָדָם אַחֵר שִׁקְבוֹר אֶת מֵת הַמִּצְוָה, הַכְּהֵן מִצְוָה לְהִיטְמָא כְּדִי לְקוֹבְרוֹ)¹⁰³⁰: (ה) לֹא יִקְרְחוּ קִרְחָה בְּרֹאשָׁם אֲסוּר לְכַהֲנִים, וְכֵן לְכָל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל, לַעֲשׂוֹת קִרְחָת בְּרֹאשָׁם לְאוֹת אֲבֵל עַל מֵת,¹⁰³¹ וּפָאֵת זָקָנָם לֹא יִגְלְחוּ וְכֵן אֲסוּר לְכַהֲנִים

¹⁰²³ רש"י.

¹⁰²⁴ אונקלוס.

¹⁰²⁵ רש"י, וְכֵן מִפְרֶשֶׁת אֶת הַכְּפִילוֹת "אֲמֹר", "וְאִמְרַת". סְפֹרוֹנוֹ: הָאֲמִירָה הָרִאשׁוֹנָה מוֹסֶבֶת עַל הַמִּצְוֹת שֶׁנֶּאֱמָרוּ בַּפְרָשָׁת קְדוּשִׁים וְהָאֲמִירָה הַשְּׁנִיָּה מוֹסֶבֶת עַל הַצִּיּוּיִם שֶׁבַּפְרָשָׁת אֲמֹר, וְכֵן פִּירַשׁ הָא"ע בְּפִירוּשׁוֹ הַשְּׁנִי. רַמְבַּ"ן: פִּירוּשׁ הַכְּפִילוֹת הוּא כְּמוֹ "דָּבָר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאִמְרַת לָהֶם", הָאֲמֹר הָרִאשׁוֹן הוּא כְּמוֹ "דָּבָר" וְצוּרַת צִיּוּי זֶה מוֹפִיעַ בְּצִיּוּיִם שֶׁה' רוֹצֵה לְהַזְהִיר בְּצוּרָה חֲזָקָה יוֹתֵר מִצִּיּוּי רָגִיל, וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁ"דָּבָר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" הוּא לְאֲסוּף אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאַחֵר כֵּךְ "וְאִמְרַת אֲלֵיהֶם". אוֹה"ח: הַצִּיּוּי הָרִאשׁוֹן, "אֲמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים" הוּא צִיּוּי עַל הַכֹּהֲנִים שֶׁלֹּא יִיטְמָאוּ, וְהַצִּיּוּי הַשְּׁנִי "וְאִמְרַת אֲלֵיהֶם" הוּא צִיּוּי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא יִטְמָאוּ אֶת הַכֹּהֲנִים.

¹⁰²⁶ א"ע וְרַשְׁב"ם בְּפִירוּשׁוֹ הַשְּׁנִי. בְּפִירוּשׁוֹ הָרִאשׁוֹן כָּתַב הַרְשֵׁב"ם שֶׁהַכּוֹנֵה הִיא שִׁכְחָה הַשִּׁיךְ ל"עִם הַכֹּהֲנִים" לֹא יִיטְמָא לְמֵת. רִש"י: אֲסוּר לִכְהֵן לְהִיטְמָא לְנַפֵּשׁ שֶׁנִּמְצָא בְּעִמּוֹ, לְהוֹצִיא מִתְּמִצְוָה.

¹⁰²⁷ א"ע.

¹⁰²⁸ רִש"י, וְ"אֶחָתוֹ הַקְּרֹבָה", הֵינּוּ אֶחָתוֹ שֶׁהִיא אֲרוּסָה אֲךָ לֹא נִשְׂוָהָ. א"ע: "אֶחָתוֹ הַקְּרֹבָה" הֵינּוּ אֶחָת שֶׁהִיא גַּם מֵאֵב וְגַם מֵאֵם.

¹⁰²⁹ רִש"י בַּפֶּס' ב'.

¹⁰³⁰ רִש"י. רַשְׁב"ם: פִּירוּשׁ הַפְּסוּק הוּא שֶׁאֲסוּר לְבַעַל לְהִיטְמָא לְאִשְׁתּוֹ בְּכָלֵל, שֶׁהִרִי אִם יִיטְמָא לָהּ, הוּא יִחַלּוֹל מִהַכְּהוֹנָה, וְכֵךְ מִפְרֶשׁ בְּנִיגוּד לְחַז"ל שֶׁאֲמָרוּ שְׁמוֹתֵר לִכְהֵן לְהִיטְמָא לְאִשְׁתּוֹ. רַמְבַּ"ן וְסְפֹרוֹנוֹ: הַכְּהֵן אֵינוֹ נִטְמָא כִּיּוֹן שֶׁהוּא צָרִיךְ לְהִיּוֹת "בְּעַל בְּעִמּוֹ", אָדָם חָשׁוּב בְּעֵינֵי הָעָם, וְאֵין רָאוּי שִׁיחַלֵּל אֶת כְּהוֹנָתוֹ עַל יְדֵי שִׁיּוּצָא לְהִיטְמָא. רִש"י, וְכָתַב שֶׁהָאִסוּר חָל בְּשׂוּוֹה עַל כְּהֵנִים וְשִׁאִינֵן כְּהֵנִים. א"ע כָּתַב שֶׁהַדָּגֵשׁ הוּא עַל כְּהֵנִים כִּיּוֹן שֶׁלֹּאֲדָם קִירַח וּמֵלֵא בְּשִׁרְטוֹת אֵין רָאוּי לְעַבֹּד בַּמִּקְדָּשׁ. כְּלִי יִקְרָ: אִם הַתּוֹרָה הֵייתָה כּוֹתֶבֶת אֶת הַדִּין רַק בְּיִשְׂרָאֵל, הֵייתָה חוֹשֵׁב שֶׁעַל כֵּהֵן שְׁמִיתָתוֹ עוֹשֶׂה יוֹתֵר רוּשָׁם, רָאוּי לְנַהֵג בְּמִנְהַגֵּי הָאֲבָלוֹת אוֹתָם אֲסָרָה הַתּוֹרָה. וּמִגֵּד, אִם הַתּוֹרָה הֵייתָה כּוֹתֶבֶת אִיסוּרִים אֵלּוֹ רַק אֲצֵל כְּהֵנִים, הֵייתָה חוֹשֵׁב שֶׁרַק עַל כֵּהֵן אֲסָרָה הַתּוֹרָה מִנְהַגֵּי אֲבָלוֹת אֵלּוֹ כִּיּוֹן שֶׁלִּכְהֵן מוֹבִטָח עוֹלָם הַבֹּא.

ולכל אדם מישראל, לגלח את קצוות הזקן שלהם. כפי שראינו (בפרק יט'), ישנם חמישה מקומות בזקן שאסור להשחית אותם בתער, וכאן התורה חוזרת על האיסור כדי ללמד אותנו שהאיסור הוא רק כאשר מגלחים את השיער בתער, אך אם משחית את השיער בדרך אחרת (לדוגמא: במקרה ומוציאים את השיער בפינצטה), אין בכך איסור מהתורה,¹⁰³² ובבשרם לא ישרטו שרִטָּת וכן אסור לכהנים או לכל אדם מישראל לשרוט שריטה בבשרם לאות אבל על אדם שמת¹⁰³³: (ו) קְדָשִׁים יִהְיוּ לֵאלֹהֵיהֶם על הכהנים להיות יותר פרושים מהנאות העולם מאשר שאר ישראל, כיוון שהם (הכהנים) קדושים יותר,¹⁰³⁴ וְלֹא יַחֲלִלוּ שֵׁם אֱלֹהֵיהֶם וכן עליהם להקפיד על כל ההלכות הקשורות לעבודת המקדש, כך שלא תתחלל עבודתם,¹⁰³⁵ בִּי אֵת אֲשֵׁי יִקְוֶה לָחֶם אֱלֹהֵיהֶם הֵם מְקַרְבִּים (על הכהנים להקפיד על כל ההלכות הקשורות למקדש) בגלל שהכהנים מקריבים את הקרבנות המוקרבים לשם ה',¹⁰³⁶ וְהָיוּ קְדָשׁ על הכהנים להיות קדושים¹⁰³⁷: (ז) אִשָּׁה זִנָּה אסור לכהנים להתחתן עם אישה שהתחתנה עם אדם שאסור לה, כגון עם אחד האנשים שכאשר היא מתחתנת איתו, היא חייבת כרת,¹⁰³⁸ וְחָלְלָה לֹא יִקְחוּ וכן אסור לכהנים להתחתן עם אישה חללה. חללה היא אישה שנולדה מכהן שהתחתן עם אישה שהיה אסור לו להתחתן איתה. לדוגמא: כהן גדול שהתחתן עם אישה אלמנה, הבת שתיולד מנישואים אלו תהיה חללה, וכן כהן הדיוט שהתחתן עם אישה גרושה, הבת שתיולד להם תהיה חללה,¹⁰³⁹ וְאִשָּׁה גְרוּשָׁה מֵאִישָׁה לֹא יִקְחוּ וכן אסור לכהנים להתחתן עם אישה שהתגרשה מבעלה,¹⁰⁴⁰ בִּי קְדָשׁ הוּא לֵאלֹהֵיו (הסיבה שאסור לכהן להתחתן עם נשים אלו היא) כיוון שהכהן קדוש לפני ה'¹⁰⁴¹: (ח) וְקִדְשָׁתוּ עֲלֶיךָ לְקַדֵּשׁ אֶת הַכֹּהֵן עַל יְדֵי שְׁתַּפְּרִישׁ אוֹתוֹ מֵהַנָּשִׁים שאסור לו להתחתן איתן, וגם אם הכהן אינו רוצה להתגרש מהאישה האסורה לו, עליך להכריח אותו לגרש אותה על ידי שתלקה אותו ותייסר אותו,¹⁰⁴² בִּי אֵת לָחֶם אֱלֹהֵיךָ הוּא מְקַרְבִּים כיוון שאת קרבן אלוקים הוא (הכהן) מקריב,¹⁰⁴³ קְדָשׁ יִהְיֶה לָּךְ תִּנְהַג קְדוּשָׁה בַּכֹּהֵן, על ידי שתתן לו לעשות כל דבר ראשון, כמו לזמן בסעודה,¹⁰⁴⁴ בִּי קְדוֹשׁ אֲנִי יִקְוֶה מִקְדָּשְׁכֶם (הסיבה שאתם צריכים לקדש את הכהן היא) כיוון שאני מקדש אתכם על ידי הכהנים, ומשרה את שכינתי על בני ישראל על ידי עבודת הכהנים¹⁰⁴⁵: (ט) וּבֵת אִישׁ בֵּהֶן בִּי תַחֲלִל לְזִנוּת אִם בְּתוֹ שֶׁל כֹּהֵן תִּתְחַתֵּן עִם אָדָם אַחֲרֵי שֶׁהָיָה תִּתְחַתֵּן עִם מִישָׁחוֹ אַחֵר,¹⁰⁴⁶ אֵת

¹⁰³² רש"י.

¹⁰³³ רש"י, והתורה חזרה על כך כדי ללמדנו שחייב על כל שריטה בנפרד.

¹⁰³⁴ רמב"ן. לדבריו: קדושה = פרישות. רש"י: על בית דין לקדש את הכהנים על מנת שיעבדו במקדש על פי

ההלכות.

¹⁰³⁵ רמב"ם הלכות ביאת מקדש.

¹⁰³⁶ אונקלוס.

¹⁰³⁷ אונקלוס.

¹⁰³⁸ רש"י.

¹⁰³⁹ רש"י.

¹⁰⁴⁰ אונקלוס.

¹⁰⁴¹ אונקלוס.

¹⁰⁴² רש"י. א"ע: יש לקדש את הכהן במחשבתנו ובדיבורנו.

¹⁰⁴³ אונקלוס.

¹⁰⁴⁴ רש"י.

¹⁰⁴⁵ רמב"ן, והסתפק אם "אני ה' מקדישכם" מוסב כלפי הכהנים, או כלפי עם ישראל כולו. בסוף דבריו כתב הרמב"ן שייטכן שסוף הפסוק מוסב על תחילת הפסוק, ואז הכוונה היא שצריך להכריח את הכהן לגרש את האישה האסורה לו, כיוון שה' מקדש את הכהנים.

¹⁰⁴⁶ רש"י. רש"י פירש "תחל" מלשון חילול, שבת הכהן התחללה על ידי זנות. א"ע כתב שיש אומרים שהוא מלשון תחילה, ובסוף הסכיף עם רש"י שהוא מלשון חילול. נחלקו חכמי א"ת גם מהאירוסין או רק מהנישואין.

אָבִיָּהּ הִיא מְחַלֶּלֶת בַּת הַכֶּהֱן חִילְלָה אֶת כְּבוֹד אָבִיָּהּ בַּכֶּךְ שֶׁהִתְחַתְּנָה עִם מִיִּשְׁהוּ אַחֵר בְּעוֹד שֶׁהֵייתָה אִשָּׁה,¹⁰⁴⁷ בָּאֵשׁ תִּשְׂרֹף דִּינָהּ שֶׁל אוֹתָהּ בַּת כֶּהֱן הוּא שְׁבִית דִּין יִהְיֶה אוֹתָהּ בִּשְׂרִיפָה (וְזֶה שֶׁהִתְחַתְּן אִתָּה יוֹמֵת בַּחֲנֻכָּה): (י) וְהִכְהֵן הַגָּדוֹל מֵאַחֲיוֹ הַכֶּהֱן שֶׁהִתְגַּדֵּל מִשָּׂאֵר אַחֲיוֹ הַכֹּהֲנִים, הַכֶּהֱן הַגָּדוֹל,¹⁰⁴⁸ אֲשֶׁר יִצַּק עַל רֹאשׁוֹ שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה (הַכֶּהֱן) שִׁשְׁפְּכוּ עַל רֹאשׁוֹ אֶת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, שִׁשְׁמוּ עַל רֹאשׁוֹ אֶת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה,¹⁰⁴⁹ וּמֵלֵא אֶת יָדוֹ לְלִבֵּשׁ אֶת הַבְּגָדִים וּבַכֶּךְ הִתְמַנֶּה הַכֶּהֱן הַגָּדוֹל לְלַבֹּשׁ אֶת שְׁמוֹנֵת בְּגָדֵי הַכֶּהֱן הַגָּדוֹל,¹⁰⁵⁰ אֶת רֹאשׁוֹ לֹא יִפְרָע אֲסוּר לוֹ (לַכֶּהֱן הַגָּדוֹל) לְגַדֵּל אֶת שַׁעְרוֹ לְיוֹתֵר מִשְׁלוֹשִׁים יוֹם, אֲסוּר שִׁיעִיבְרוּ שְׁלִשִׁים יוֹם לֹלֵא שֶׁהַכֶּהֱן הַגָּדוֹל יִסְתַּפֵּר,¹⁰⁵¹ וּבְגָדָיו לֹא יִפְרָם וְכֵן אֲסוּר לַכֶּהֱן הַגָּדוֹל לְקַרֹּעַ אֶת בְּגָדָיו לִשֵּׁם אֲבָלוֹת¹⁰⁵²: (יֵא) וְעַל כָּל נִפְשֹׁת מֵת לֹא יָבֵא אֲסוּר לַכֶּהֱן הַגָּדוֹל לְהִיכַנֵּס לְאוֹהֶל הַמֵּת כְּדִי לְהִיטְמֵא לַמֵּת, אֲפִילוֹ בְּקִרְוִים שֶׁלַּכֶּהֱן הַדִּיּוֹת מוֹתֵר לְהִיטְמֵא לָהֶם,¹⁰⁵³ לְאַבְיוֹ וּלְאִמּוֹ לֹא יִטְמָא וְכֵן אֲסוּר לַכֶּהֱן הַגָּדוֹל לְהִיטְמֵא אֲפִילוֹ לְאֲבִיו וּלְאִמּוֹ. מוֹתֵר לַכֶּהֱן גָּדוֹל לְהִיטְמֵא רַק לַמֵּת מִצְוָה¹⁰⁵⁴: (יב) וּמִן הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא הַכֶּהֱן הַגָּדוֹל אִינוֹ מִפְסִיק לְעִבּוֹד בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ כְּאִשֶּׁר הוּא אוֹנֵן, כְּאִשֶּׁר מֵת אֶחָד מִקְרֹבָיו. בְּיוֹם שְׁמֵת אֶחָד מִקְרֹבָיו שֶׁל אָדָם, הוּא נִקְרָא אוֹנֵן. לַכֶּהֱן הַדִּיּוֹת אֲסוּר לְעִבּוֹד בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ בְּשַׁעֲהָ שְׁהוּא אוֹנֵן, וְכֵאֵן הַתּוֹרָה אוֹמֶרֶת לָנוּ שֶׁכֶּהֱן גָּדוֹל נִשָּׂאֵר לְעִבּוֹד בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ גַּם כְּשֶׁהוּא אוֹנֵן,¹⁰⁵⁵ וְלֹא יִחַלֵּל אֶת מִקְדָּשׁ אֱלֹהֵיוֹ הַכֶּהֱן הַגָּדוֹל אִינוֹ מִחַלֵּל אֶת עֲבוֹדַת הַמִּקְדָּשׁ כְּאִשֶּׁר הוּא עוֹבֵד בַּמִּקְדָּשׁ אוֹנֵן, (בְּנִיגּוּד לַכֶּהֱן הַדִּיּוֹת שֶׁאֵם הוּא עֹבֵד אוֹנֵן, עֲבוֹדָתוֹ מִחוֹלְלָה),¹⁰⁵⁶ כִּי נִזָּר שֶׁמֶן מִשְׁחַת אֱלֹהֵיוֹ עָלָיו כִּיּוֹן שֶׁתִּפְאַרְתּוֹ שֶׁל ה', שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, נִמְצָאֵת עַל הַכֶּהֱן הַגָּדוֹל, וְלִכֵּן הוּא אִינוֹ יִכּוֹל לְצַאֵת מִהַמִּקְדָּשׁ כְּדִי לְלוּוֹת אֶת הַמֵּת. הַסִּיבָה שֶׁהַתּוֹרָה אוֹסֶרֶת לַכֶּהֱן הַגָּדוֹל לְצַאֵת מִהַמִּקְדָּשׁ הִיא כִּיּוֹן שֶׁהַכֶּהֱן הַגָּדוֹל נִמְשַׁח בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, שֶׁהוּא תִּפְאַרְתּוֹ שֶׁל ה', וְעַל יְדֵי כֵךְ הִתְגַּדֵּל מִשָּׂאֵר אַחֲיוֹ הַכֹּהֲנִים,¹⁰⁵⁷ אֲנִי יִקְנֹק: (יג) וְהוּא אִשָּׁה בְּבִתּוּלִיָּה יִקַּח הַכֶּהֱן הַגָּדוֹל צֶרֶךְ לְהִתְחַתֵּן עִם אִשָּׁה שֶׁלֹּא הִתְחַתְּנָה לִפְנֵי כֵךְ¹⁰⁵⁸: (יד) הַתּוֹרָה מוֹנֶה אֶת הַנָּשִׁים שֶׁאֲסוּר לַכֶּהֱן הַגָּדוֹל לְהִתְחַתֵּן אִתָּם: (1) אֶלְמָנָה אֲסוּר לַכֶּהֱן הַגָּדוֹל לְהִתְחַתֵּן עִם אִשָּׁה שֶׁהֵייתָה נְשׁוּאָה לַכֶּהֱן אַחֵר אוֹ לְיִשְׂרָאֵל אַחֵר וְהַתְּאֻלְמָנָה עַל יְדֵי שְׁבַעֲלָה מֵת,¹⁰⁵⁹ (2) וְגִרּוּשָׁה וְכֵן אֲסוּר לַכֶּהֱן הַגָּדוֹל לְהִתְחַתֵּן עִם אִשָּׁה שֶׁהֵייתָה נְשׁוּאָה לִפְנֵי כֵן לְאָדָם אַחֵר, וְאִשָּׁה זֹאת הִתְגַּרְשָׁה מִבַּעֲלָהּ הָרִאשׁוֹן (גַּם לַכֶּהֱן הַדִּיּוֹת אֲסוּר לְהִתְחַתֵּן עִם גִּרּוּשָׁה), (3) וְחִלְלָה וְכֵן אֲסוּר לַכֶּהֱן הַגָּדוֹל לְהִתְחַתֵּן עִם אִשָּׁה שֶׁנּוֹלְדָה מִנִּישׁוּאֵי אָבִיָּה עִם אִשָּׁה שֶׁפְּסוּלָה לְהִתְחַתֵּן עִם כֶּהֱן. לְמַשָּׁל: גִּרּוּשָׁה לַכֶּהֱן.

¹⁰⁴⁷ רש"י.

¹⁰⁴⁸ אונקלוס.

¹⁰⁴⁹ אונקלוס.

¹⁰⁵⁰ דעת מקרא.

¹⁰⁵¹ רש"י.

¹⁰⁵² כֵךְ נִרְאֶה שֶׁפִּירֵשׁ הָא"ע, וְכֵךְ לְמַדּוּ חֲז"ל אֶת הַלְכוֹת אֲבָלוֹת, מִכֶּךְ שֶׁהַתּוֹרָה אֲסִרָה זֹאת עַל הַכֶּהֱן הַגָּדוֹל, הִרִי שִׂשָּׂאֵר הָאֲנָשִׁים צָרִיכִים לְנַהֵג כֵן בְּמִנְהַגֵּי אֲבָלוֹת, מִשְׁמַע שֶׁמְדוּבֵּר עַל מִנְהַגֵּי אֲבָלוֹת.

¹⁰⁵³ רש"י.

¹⁰⁵⁴ רש"י.

¹⁰⁵⁵ רש"י, וְכֵן כָּתַב שֶׁאִינוֹ יוֹצֵא לְלוּוֹת אֶת הַמֵּת. רַמְבַּ"ן הָאֵרִיךְ לְהַסְבִּיר כִּי־צֵד נִתֵּן לְלִמּוּד מִהַפְסוּקִים אֶת שְׁנֵי הַדְּבָרִים גַּם יַחַד. א"ע דַּחָה פִּירוּשׁ שֶׁמְדוּבֵּר בְּשַׁבַּעֲת יְמֵי הַמִּילּוּאִים וְכָתַב, בְּנוֹסֵף לְפִירוּשׁוֹ שֶׁל רִש"י, שִׁייתֵכֵן שֶׁהַכּוֹנֶה הִיא שֶׁהַכֹּהֵ"ג אִינוֹ יוֹצֵא מִהַמִּקְדָּשׁ אֶלָּא לְדַבֵּר מִצְוָה.

¹⁰⁵⁶ רש"י. סְפֹרָתוֹ: אִם הַכֹּהֵ"ג יִצֵּא מִהַמִּקְדָּשׁ כְּדִי לְלוּוֹת אֶת הַמֵּת, יִהְיֶה בַכֶּךְ מִשּׁוּם חִילּוּל הָעֲבוֹדָה, כִּיּוֹן שֶׁהוּא מֵרָאֵה שֶׁכְּבוֹד הַמֵּת חָשׁוּב יוֹתֵר מִכְּבוֹד הַמִּקְדָּשׁ.

¹⁰⁵⁷ דעת מקרא.

¹⁰⁵⁸ רמב"ן.

¹⁰⁵⁹ א"ע.

גם לכהן הדיוט אסור להתחתן עם חללה,¹⁰⁶⁰ (4) זִנָּה וכן אסור לכהן הגדול להתחתן עם אישה שהתחתנה עם אדם אחר שהיה אסור לה להתחתן איתו, גם אם הקידושין אינם תופסים (כמו אישה שהתחתנה עם אחיה). גם לכהן הדיוט אסור להתחתן עם זונה, אֶת אִלָּה לֹא יִקַּח עם ארבע הנשים הללו לא יתחתן הכהן הגדול (וכפי שראינו, שלש מהנשים אסורות גם על כהן הדיוט), כִּי אִם בְּתוּלָה מַעֲמִי יִקַּח אִשָּׁה אלא הכהן הגדול יתחתן עם אישה שלא התחתנה עם אף אחד בעבר: (טו) וְלֹא יַחֲלִיל זֶרְעוֹ בְּעַמִּי בכך שהכהן הגדול לא יתחתן עם אחת מארבע הנשים האסורות עליו, הוא לא יהפוך את זרעו ל"חללים". חלל הוא ולד שנולד מנישואי כהן עם אישה שאסורה עליו, החלל אינו יכול לעבוד בעבודות שונות בבית המקדש. אם הכהן הגדול מתחתן עם אחת מארבע הנשים שנאסרו עליו: אלמנה, גרושה, חללה או זונה, זרעו הופך לחללים. לכהן הדיוט מותר להתחתן עם אישה אלמנה, אך שאר הנשים האסורות על הכהן הגדול, אסורות גם לכהן הדיוט,¹⁰⁶¹ כִּי אֲנִי יִקְנֶה מִקִּדְשׁוֹ (הסיבה שלכהן גדול אסור להתחתן עם נשים אלו היא) כיוון שאני ה', קידשתי את הכהן הגדול, וחלק מקדושתו הוא שאסור לו להתחתן עם אף אחת מהנשים הללו: (טז) וַיִּדְבֹּר יִקְנֶה אֶל מִשָּׁה לְאִמֹּר: (יז) דִּבֶּר אֶל אֶהֱרֹן לְאִמֹּר תִּדְבֹּר אֶל אֶהֱרֹן וְתֹאמַר לוֹ: אִישׁ מִזֶּרְעֶךָ כל אחד מצאצאיו הכהנים,¹⁰⁶² לְדֹרֹתָם לאורך כל הדורות הבאים, אֲשֶׁר יִהְיֶה בּוֹ מוֹם (כל אחד מצאצאיו הכהנים) שיהיה בו מום, לֹא יִקְרַב לְהִקְרִיב לָחֶם אֱלֹהֵיוּ בעל המום לא יתקרב להקריב קרבנות לפני ה',¹⁰⁶³ (יח) כִּי כָל אִישׁ אֲשֶׁר בּוֹ מוֹם לֹא יִקְרַב כיוון שאין זה ראוי שכהן בעל מום יקרב להקריב את קרבנות ה', ועכשיו מונה התורה חלק מהמומים הפוסלים כהנים: ¹⁰⁶⁴ (1) אִישׁ עֵוֶר כהן שהוא עיוור (אפילו בעין אחת), (2) או פֶּסֶחַ כהן שהוא חירג, ¹⁰⁶⁵ (3) או חֲרָם כהן שאפו אינו בולט, כך שיכול להעביר את אצבעו מעין לעין בלי שתהיה בליטה שתפריע,¹⁰⁶⁶ (4) או שָׂרָע כהן שאחד מאיבריו גדול יותר מהאיבר השני מאותו סוג. לדוגמא: אדם שאחת מידייו גדולה יותר מהיד השנייה¹⁰⁶⁷: (יט) (5) או אִישׁ אֲשֶׁר יִהְיֶה בּוֹ שֹׁבֵר רֶגֶל כהן שיש לו רגל שבורה, (6) או שֹׁבֵר יָד כהן שיש לו יד שבורה: (כ) (7) או גִּבֵּן כהן שהשערות שבגבות עיניו ארוכות מאוד,¹⁰⁶⁸ (8) או דֶּק כהן שיש לו קרום בעין שלו,¹⁰⁶⁹ (9) או תִּבְלָל בְּעֵינָיו כהן שיש לו פס לבן לרוחב אישון עינו,¹⁰⁷⁰ (10) או גֶּרֶב כהן שהוא חולה בסוג של שחין שנקרא גרב,¹⁰⁷¹ (11) או יִלְפַת כהן שחולה בסוג של שחין שנקרא ילפת,¹⁰⁷² (12) או מְרוֹחַ אֶשָּׁף כהן שביצו מעוכים¹⁰⁷³: (כא) כָּל אִישׁ

¹⁰⁶⁰ רש"י.

¹⁰⁶¹ רש"י. רמב"ן: פסוק זה נאמר כדי לעבור עליו בשני לאוין.

¹⁰⁶² אונקלוס. רמב"ן: התורה אמרה דווקא על מישהו מזרע אהרון, כיוון שלאחרון עצמו לא יקרה מום, וכן בפרק כב' פס' ד' לעניין הצרעת. אוה"ח: הציווי הוא על אהרון והכהנים הגדולים להפריש את הכהנים בעלי המומים. כלי יקר: חכמי ישראל היו יודעים על המום שיווצר באדם, לפני שהמום נולד בו, למשל: מי שהיה מתגאה היה נהיה בעל מום ברגלו.

¹⁰⁶³ אונקלוס.

¹⁰⁶⁴ רש"י.

¹⁰⁶⁵ אונקלוס.

¹⁰⁶⁶ רש"י.

¹⁰⁶⁷ רש"י.

¹⁰⁶⁸ רש"י. א"ע: אדם מאוד שמן.

¹⁰⁶⁹ דעת מקרא עפ"י רש"י. וכתב שם פירוש נוסף, שכמותו מפרש הא"ע שהכוונה היא לאדם מאוד נמוך.

¹⁰⁷⁰ רש"י.

¹⁰⁷¹ רש"י. א"ע: זוהי מחלה בעין.

¹⁰⁷² רש"י. א"ע: מחלה בעין או שזהו איזשהו סוג של עיוות.

¹⁰⁷³ רש"י.

אֲשֶׁר בּוֹ מוֹם מִזֶּרַע אֶהְרֶן הַכֹּהֵן כֵּהֵן שִׁישׁ לוֹ מוֹם נוֹסֵף שֶׁאִינוּ מְפֹרֵט כֹּאן. הַתּוֹרָה פִּירְטָה שְׁנַיִם עֶשֶׂר (12) מוֹמִים הַפּוֹסְלִים כֵּהֵן מִלַּעֲבֹד אֶת עֲבֹדַת הַמִּקְדָּשׁ, אֲדָּכָּה יִשְׁנֵן תּוֹלְדוֹת לְאוֹתָם מוֹמִים, מוֹמִים דּוֹמִים שֶׁלֹּא נִכְתְּבוּ בַּתּוֹרָה שֶׁגַּם הֵם פּוֹסְלִים אֶת הַכֹּהֵן, ¹⁰⁷⁴ לֹא יִגַּשׁ לְהַקְרִיב אֶת אִשִּׁי יִקְנֹק (כֵּהֵן בַּעַל מוֹם) לֹא יִתְקַרֵּב לְהַקְרִיב אֶת קֶרְבָּנוֹת ה', ¹⁰⁷⁵ מוֹם בּוֹ הָאִסּוּר הוּא רַק בַּעֲדָה הַכֹּהֵן בַּעַל מוֹם, אֲדָּכָּה כִּשְׁהוּא כִּבֵּר אִינוּ בַּעַל מוֹם, הוּא אִינוּ פֶּסוּל מִלַּעֲבֹד בַּמִּקְדָּשׁ, ¹⁰⁷⁶ אֶת לֶחֶם אֱלֹהֵיוֹ לֹא יִגַּשׁ לְהַקְרִיב בַּעֲדָה הַכֹּהֵן בַּעַל מוֹם, אִסּוּר לוֹ לְהַקְרִיב אֶת קֶרְבָּנוֹת ה' ¹⁰⁷⁷: (כִּב) לֶחֶם אֱלֹהֵיוֹ מִקְדָּשֵׁי הַקְּדָשִׁים וּמִן הַקְּדָשִׁים יֹאכֵל גַּם כֵּהֵן בַּעַל מוֹם יִכּוֹל לֵאכּוֹל מִבֶּשֶׂר קֶרְבָּנוֹת קִדְשִׁים וּמִבֶּשֶׂר קִדְשִׁים קְלִים ¹⁰⁷⁸: (כִּג) אֲדָּכָּה אֶל הַפְּרֻכָּת לֹא יָבֹא אוֹלָם, לִכְהֵן בַּעַל מוֹם אִסּוּר לִבֹּא וּלְהִזּוֹת אֶת שִׁבְעַת הַהִזָּאוֹת שֶׁל דָּם עַל הַפְּרוּכָת, ¹⁰⁷⁹ וְאֶל הַמִּזְבֵּחַ לֹא יִגַּשׁ וְכֵן לֹא יִגַּשׁ הַכֹּהֵן בַּעַל הַמוֹם אֶל הַמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן עַל מִנֵּת לְהַקְרִיב עֲלֵיו קֶרְבָּנוֹת, ¹⁰⁸⁰ כִּי מוֹם בּוֹ הִסִּיבָה שֶׁאִסּוּר לוֹ לִבּוֹא אֶל הַפְּרוּכָת אוֹ אֶל הַמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן הִיא כִּיוּן שִׁישׁ בּוֹ מוֹם, וְלֹא יִחַלֵּל אֶת מִקְדָּשִׁי בְּכֵךְ שֶׁהַכֹּהֵן בַּעַל הַמוֹם לֹא יַעֲבֹד בַּמִּקְדָּשׁ, הוּא לֹא יִחַלֵּל אֶת עֲבֹדַת הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁהִי כֵּהֵן בַּעַל מוֹם שֶׁעַבַּד בַּמִּקְדָּשׁ, עֲבֹדָתוֹ מִחוּלְלָת, ¹⁰⁸¹ כִּי אֲנִי יִקְנֹק מִקְדָּשִׁים אֲנִי ה' מִקְדָּשׁ אֶת הַמִּקְדָּשׁ וְאֶת כָּלִיו, וְלִכְּנֵס עֲלֵיכֶם לְהִיזָּהָר שֶׁלֹּא תִּחַלְּלוּ אֶת עֲבֹדַת הַמִּקְדָּשׁ ¹⁰⁸²: (כִּד) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל אֶהְרֶן וְאֶל בָּנָיו מֹשֶׁה צִוּוּהָ אֶת אֶהְרֶן וְאֶת בָּנָיו שֶׁכֵּהֵן בַּעַל מוֹם לֹא יַעֲבֹד בַּמִּקְדָּשׁ, ¹⁰⁸³ וְאֶל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְכֵן צִוּוּהָ מֹשֶׁה אֶת בְּתִי הַדִּין שְׁבִישְׂרָאֵל, שִׁמְנְעוּ מִהִכָּהֲנִים בַּעֲלֵי הַמוֹמִים מִלַּעֲבֹד בַּמִּקְדָּשׁ ¹⁰⁸⁴:

ויקרא פרק כב

(א) וַיְדַבֵּר יְקֹנָק אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: (ב) דַּבֵּר אֶל אֶהְרֶן וְאֶל בָּנָיו תַּצְווֹהָ אֶת אֶהְרֶן וְאֶת בָּנָיו, וַיִּנָּזְרוּ מִקְדָּשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶהְרֶן וְהַכֹּהֲנִים יִפְרְשׁוּ מִקֶּרְבָּנוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כֹּאשֶׁר הֵם טְמֵאִים, ¹⁰⁸⁵ וְלֹא יִחַלְּלוּ אֶת שֵׁם קִדְשִׁי בְּכֵךְ שֶׁהַכֹּהֲנִים יִפְרְשׁוּ מִהִכָּהֲנִים בִּשְׁעַת טוֹמְאָתָם, הֵם לֹא יִחַלְּלוּ אֶת הַקֶּרֶבֶן שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל

¹⁰⁷⁴ רש"י.

¹⁰⁷⁵ אונקלוס.

¹⁰⁷⁶ רש"י.

¹⁰⁷⁷ אונקלוס.

¹⁰⁷⁸ רש"י, והסביר את הטעם שהתורה כתבה גם את דין קדשי קדשים וגם את דין קדשים קלים. אם היה כתוב רק קדשים קלים, הייתי חושב שקדשי קדשים, שקדושתם רבה יותר, אסורים לבעל מום. ואם היה כתוב קדשי קדשים, הייתי חושב שבגלל שקדשי קדשים היו מותרים לזר, למשה בשבעת ימי המילואים, אך קדשים קלים אסורים.

¹⁰⁷⁹ רש"י.

¹⁰⁸⁰ רש"י.

¹⁰⁸¹ רש"י.

¹⁰⁸² דעת מקרא.

¹⁰⁸³ רש"י. רמב"ן בפרק כג' פס' מד': הטעם שהיה צורך לצוות את ב"ד הוא מכיוון שייתכן שהכהן ינסה לכסות על מומו.

¹⁰⁸⁴ רש"י. א"ע: שבני ישראל לא ייתנו לכהן בעל מום להקריב להם קרבנות.

¹⁰⁸⁵ רש"י, רשב"ם. רש"י כתב שתי אפשרויות לפרש את הפסוק, כאשר משמעות שני הפירושים שווה: או שצריך להוסיף לפסוק "וינזרו מקדשי בני ישראל" – "בטומאתם", או שיש כאן סרס המקרא ודרשהו "וינזרו מקדשי בני ישראל אשר הם מקדישים לי". לפי כל אחד מהפירושים הללו, יש נפקא מינה בהסבר מיהם "אשר הם מקדישים לי". לפירוש הראשון מדובר על דין חדש, שלכהן אסור גם לאכול קרבן שהוא עצמו הקדיש לשם ה'. לפי הפירוש השני, מדובר על הקרבנות שבני ישראל מקדישים לה'.

הקדישו לה',¹⁰⁸⁶ **אֲשֶׁר הֵם מְקַדְּשִׁים לִי** בשעת טומאתם, הכהנים צריכים לפרוש גם מהקרבות שהם עצמם מקריבים לה',¹⁰⁸⁷ **אֲנִי יִקְוֶה** אני ה' קדוש, ולכן, על הכהנים לפרוש מהקרבות בשעה שהם טמאים¹⁰⁸⁸: (ג) **אָמַר אֱלֹהִים** תאמר אל הכהנים ואל כל בני ישראל,¹⁰⁸⁹ **לְדֹרֹתֵיכֶם** ציווי זה נוהג בכל הדורות, **כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִקְרַב מִכָּל זֶרְעֲכֶם אֶל הַקֹּדֶשִׁים אֲשֶׁר יִקְדִּישׁוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לִיקְוֹק וְטָמְאָתוֹ עָלָיו** כל כהן שיאכל מהקרבות שבני ישראל יקריבו לה' בעודו טמא,¹⁰⁹⁰ **וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִלִּפְנֵי כֹהֵן זֶה** (שאכל בשר קרבן בעודו טמא) יהיה חייב בכרת, **אֲנִי יִקְוֶה** אותו כהן ייכרת מלפניי שאני ה', ונשמתו לא תהיה קיימת באף מקום¹⁰⁹¹: (ד) **אִישׁ אִישׁ מִזֶּרַע אֲהָרֹן כָּל כֹּהֵן שֶׁנִּטְמָא בִּאֶחָת מִשִּׁבְעַת הַדְּרָכִים הַבָּאוֹת: (1) וְהוּא צָרוּעַ (2) אֹזֶב** שהיה חולה בצרעת או בזיבה, וממילא, בשעת מחלתו, נטמא, כדין מצורע או זב, **בְּקִדְשִׁים לֹא יֹאכַל עַד אֲשֶׁר יִטְהַר** אסור לכהן שנטמא בצרעת או זיבה לאכול מבשר הקרבות עד שהוא נטהר, כלומר, עד הערב שלאחר טבילתו,¹⁰⁹² (3) **וְהִנֵּיגַע בְּכָל טָמֵא נֶפֶשׁ כֹּהֵן שֶׁנִּטְמָא בְּמִי שֶׁנִּטְמָא בְּטוֹמֵאֵת** מת,¹⁰⁹³ (4) **אֹזֶב אִישׁ אֲשֶׁר תִּצָּא מִמֶּנּוּ שִׁכְבַּת זֶרַע** או כהן שנטמא בכך שיצאה ממנו שכבת זרע: (ה) (5) **אֹזֶב אִישׁ אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל שֶׁרֶץ אֲשֶׁר יִטְמָא לוֹ** או כהן שנגע בשרץ, כאשר השרץ היה בגודל שהוא ראוי לטמא (שרץ מטמא בשיעור עדשה),¹⁰⁹⁴ (6) **אֹזֶב בָּאָדָם אֲשֶׁר יִטְמָא לוֹ** או כהן שנגע במת, בשיעור הראוי לטמא, (מת מטמא בכזית, בפסוק הקודם מדובר על כהן שנטמא מאדם שנגע במת, ואילו כאן מדובר בכהן שנגע במת עצמו),¹⁰⁹⁵ (7) **לְכָל טָמְאָתוֹ וְכֹהֵן שֶׁנִּגַּע בְּזָב או בְּזָבָה או בְּכָל אָדָם שֶׁנִּטְמָא מִמֶּנּוּ**¹⁰⁹⁶: (ו) **נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תִּגַּע בּוֹ** כהן אשר ייגע בכל אחד מהדברים המטמאים שהוזכרו,¹⁰⁹⁷ **וְטָמְאָה עַד הָעֶרֶב** הרי שהוא יהיה טמא עד הערב לאחר טבילתו, (לדוגמא: אם נטמא בטומאת שרץ, יכול לטבול באותו יום וכך יהיה טהור בערב, אך אם נגע במת, צריך לעבור תהליך טהרה של שבעה ימים, לטבול ביום השביעי, ובערב שלאחר מכן יהיה טהור),¹⁰⁹⁸ **וְלֹא יֹאכַל מִן הַקֹּדֶשִׁים כִּי אִם רָחֵץ בַּמַּיִם אֶסּוּר לִכְהֵן לֹאכֹל מִבֶּשֶׂר קִדְשִׁים לִפְנֵי שֶׁהוּא טוֹבֵל בַּמַּקְוֶה: (ז) וְכֹהֵן הַשֹּׁמֵשׁ וְטָהָר** בשקיעת השמש שלאחר הטבילה, הכהן יהיה טהור,¹⁰⁹⁹ **וְאַחֵר יֹאכַל מִן הַקֹּדֶשִׁים** לאחר שקיעת החמה, מותר לכהן לאכול תרומה (אך בחלק מהמקרים אסור לו לאכול מבשר קרבות עד היום למחרת. לדוגמא: מצורע טובל ביום השביעי לטהרתו, ובערב שלאחר מכן מותר לו לאכול תרומה. ביום השמיני לטהרתו, הוא מביא קרבן ורק לאחר הקרבת הקרבן, מותר לו לאכול בשר

¹⁰⁸⁶ ספורנו. רמב"ן: שם ה' נמצא במקדש, וכאשר הכהנים מחללים את עבודתם, הם גם מחללים את שמו של

ה'.

¹⁰⁸⁷ רש"י לפירושו הראשון.

¹⁰⁸⁸ א"ע.

¹⁰⁸⁹ אוה"ח.

¹⁰⁹⁰ רש"י, ופירש לשון קריבה מלשון אכילה, אלא שהתורה כתבה זאת בלשון קריבה לומר שחייב עליה רק משעת הקרבת החלקים בקרבן שצריכים להיות מוקרבים על גבי המזבח.

¹⁰⁹¹ רש"י וא"ע.

¹⁰⁹² רש"י.

¹⁰⁹³ רש"י.

¹⁰⁹⁴ רש"י. א"ע: "אשר יטמא לו" הכוונה היא בשבילו, בשביל ובגלל השרץ הכהן נטמא.

¹⁰⁹⁵ רש"י.

¹⁰⁹⁶ רש"י.

¹⁰⁹⁷ רש"י.

¹⁰⁹⁸ רש"י עפ"י שפ"ח אות ר'.

¹⁰⁹⁹ אונקלוס.

קדשים), ¹¹⁰⁰ **כִּי לַחֲמוֹ הוּא** (הכהן יאכל מהקדשים רק לאחר טהרתו) כיוון שהקדשים הם מאכלו של הכהן ויש בהם קדושה ¹¹⁰¹: **(ח) נִבְלָה וּטְרָפָה לֹא יֹאכַל לְטִמְאָה בָּהּ** אם כהן אכל נבלה או טריפה של עוף טהור, אסור לו לאחר מכן לאכול בשר קדשים, כיוון שעל ידי אכילת נבלת העוף הטהור, הכהן נטמא. (נבלת עוף טהור היא כאשר העוף מת בצורה טבעית ואילו טריפת עוף טהור היא כאשר העוף נטרף על ידי בעל חיים אחר), ¹¹⁰² **אֲנִי יְקֹנֶה: (ט) וְשִׁמְרוּ אֶת מִשְׁמֶרְתִּי** הכהנים ישמרו את המשמרת שאני (ה') גזרתי עליהם, הכהנים הטמאים ייזהרו מאכילת תרומה, ¹¹⁰³ **וְלֹא יִשְׂאוּ עָלָיו חֲטָא** (בכך שהכהנים נוהרים מאכילת תרומה בטומאה), הכהנים לא יקבלו על עצמם חטא, ¹¹⁰⁴ **וּמָתוּ בּוֹ כִּי יַחֲלִי־הוּ** אם הכהנים יאכלו תרומה בעודם טמאים, הרי שהם חייבים מיתה בידי שמיים, בגלל שבכך הם חיללו את התרומה, ¹¹⁰⁵ **אֲנִי יְקֹנֶה מִקְדָּשָׁם** אני ה' קידשתי את התרומה, ולכן מי שמחלל את התרומה ראוי לעונש ¹¹⁰⁶: **(י) וְכָל זָר לֹא יֹאכַל קֹדֶשׁ אָדָם** זר שאינו כהן אסור באכילת תרומה, ¹¹⁰⁷ **תּוֹשֵׁב בָּהֶן עֶבֶד עֲבָרִי שֶׁל כֹּהֵן**, שלא רצה לצאת לחופש לאחר שש שנים, ורצעו את אזנו, ועתה הוא יהיה עבדו של הכהן עד שנת היובל – גם הוא אסור באכילת תרומה, ¹¹⁰⁸ **וְשֹׁכֵר לֹא יֹאכַל קֹדֶשׁ** וכן עבד עברי הקנוי לאדונו הכהן למשך שש שנים, אינו מותר באכילת תרומה ¹¹⁰⁹: **(יא) וְכֹהֵן כִּי יִקְנֶה נַפֶּשׁ קָנִין בְּסֻפּוֹ** כאשר כהן יקנה עבד כנעני, שנחשב לקניין כספו של הכהן. (בניגוד לעבד עברי, בו אין גוף העבד קנוי לכהן ולכן אינו אוכל בתרומה, גופו של העבד הכנעני קנוי לכהן, ולכן עבד כנעני מותר באכילת תרומה), ¹¹¹⁰ **הוּא יֹאכַל בּוֹ** עבד כנעני של כהן אוכל בתרומה, **וְיֵלִיד בֵּיתוֹ הֵם יֹאכְלוּ בְּלַחֲמוֹ** וכן בני השפחות של כהן, מותרים באכילת תרומה ¹¹¹¹: **(יב) וּבֵת כֹּהֵן כִּי תִהְיֶה לְאִישׁ זָר** אם הבת של כהן תתחתן עם אדם שאינו כהן, ¹¹¹² **הוּא בְּתֵרוֹמַת הַקֹּדְשִׁים לֹא תֹאכַל** (אם בת כהן תתחתן עם אדם שאינו כהן) אסור לה לאכול תרומה משעת החתונה. כל עוד בת כהן לא התחתנה, מותר לה לאכול תרומה, אך ברגע שהיא מתחתנת עם אדם שאינו כהן, היא אסורה באכילת תרומה: **(יג) וּבֵת כֹּהֵן כִּי תִהְיֶה אֶלְמָנָה וְגִרוּשָׁה** אם בתו של כהן שהתחתנה עם אדם שאינו כהן (ומאותו רגע נאסרה באכילת תרומה) תתאלמן או תתגרש מבעלה שאינו כהן, ¹¹¹³ **וְזָרַע אֵין לָהּ** אם אין לבת הכהן צאצאים מהאדם שאיתו היא התחתנה, ¹¹¹⁴ **וְשָׁבָה אֶל בֵּית אָבִיהָ בְּנִעוּרֶיהָ** בת הכהן חוזרת לבית אביה כמו שהיה בימי

¹¹⁰⁰ רש"י.

¹¹⁰¹ א"ע.

¹¹⁰² רש"י. רמב"ן: מדובר על אזהרה שלא להיטמא באכילת נבלות וטרפות, לאו דווקא של עוף, כך שלא יצטרך להיזר מקדשי בני ישראל.

¹¹⁰³ רש"י.

¹¹⁰⁴ אונקלוס.

¹¹⁰⁵ רש"י + אונקלוס.

¹¹⁰⁶ ספורנו.

¹¹⁰⁷ רש"י.

¹¹⁰⁸ רש"י.

¹¹⁰⁹ רש"י. הגמ' במסכת קידושין למדה שאם היה כתוב רק תושב כהן, הייתי אומר שמדובר במי שקנוי לאדונו למשך שש שנים, ואילו מי שנרצע מותר באכילת תרומה, ולכן התורה הייתה צריכה לכתוב את שניהם.

¹¹¹⁰ רש"י.

¹¹¹¹ רש"י.

¹¹¹² רש"י.

¹¹¹³ רש"י.

¹¹¹⁴ רש"י.

הנעורים שלה, והתורה מסבירה לעניין מה היא חוזרת לבית אביה,¹¹¹⁵ מִלְחָם אָבִיהָ תֹאכַל מוֹתֵר לָהּ (לבת הכהן שחזרה לבית אביה) לאכול תרומה, כמו שהיה מותר לה לאכול לפני שהתחתנה עם בעלה שאינו כהן,¹¹¹⁶ וְכָל זָר לֹא יֹאכַל בּוֹ אֲבָל אֲסוּר לְאָדָם זָר לְאָכֹל תְּרוּמָה¹¹¹⁷: (יד) וְאִישׁ כִּי יֹאכַל קֹדֶשׁ בְּשִׁגְגָה אִם אָדָם שֵׁאִינוּ כֹהֵן אָכַל תְּרוּמָה בְּשׁוּגָג,¹¹¹⁸ וְיֹסֵף חֲמִשִּׁיתוֹ עָלָיו (האדם שאינו כהן שאכל תרומה בשוגג) צריך להוסיף חמישית על התרומה שאכל בשוגג, למשל: אם אכל ארבעה קילו, צריך להוסיף עוד קילו אחד,¹¹¹⁹ וְנָתַן לַכֹּהֵן אֶת הַקֹּדֶשׁ (האדם שאינו כהן שאכל תרומה בשוגג) ייתן פירות (ודווקא פירות) לכהן כדי שיהיו לכהן תחת התרומה שאכל, ובעבור החומש שעליו להוסיף¹¹²⁰: (טו) וְלֹא יַחֲלִלּוּ אֶת קֹדֶשִׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל הַכֹּהֲנִים לֹא יַחֲלִלוּ אֶת הַתְּרוּמָה שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, עַל יְדֵי שִׁיאֲכִילוּ אוֹתָהּ לְזָרִים,¹¹²¹ אֶת אֲשֶׁר יִרְיֻמוּ לִיקָנוּק (את התרומה) שבני ישראל יפרישו לשם ה'¹¹²²: (טז) וְהִשְׂיֵאוּ אוֹתָם עֲזֹן אֲשָׁמָה בְּאֶבְלָם אֶת קֹדֶשִׁיהֶם הַכֹּהֲנִים יִקְבְּלוּ עַל עֲצָמָם חֹטֵא, אִם יֹאכִילוּ אֶת הַתְּרוּמָה לְזָרִים,¹¹²³ כִּי אֲנִי יִקָּנוּק מִקֹּדֶשׁ אֲנִי ה' קִידַשְׁתִּי אֶת הַפִּירוֹת הָאֵלּוּ לְתְּרוּמָה, לְאַחֵר שְׁבִנִי יִשְׂרָאֵל הִפְרִישׁוּ אֶת הַפִּירוֹת הָאֵלּוּ לְשֵׁם תְּרוּמָה, וְלִכֵּן אֲסוּר לְהֹאכִילָם לְזָרִים¹¹²⁴: (יז) וַיְדַבֵּר יִקָּנוּק אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: (יח) דַּבֵּר אֶל אֶהֱרֹן וְאֶל בָּנָיו וְאֶל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם תְּדַבֵּר אֶל אֶהֱרֹן, אֶל בָּנָיו וְאֶל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְתֹאמַר לָהֶם, וְתֹאמַר לָהֶם, אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן הַגֵּר בְּיִשְׂרָאֵל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל וּמִהַגְרִים שֶׁהִתְגַּיֵּרוּ, אֲשֶׁר יִקְרִיב קָרְבָּנוֹ לְכָל נִדְרֵיהֶם שִׁיקְרִיב קָרְבַּן לְשֵׁם נֹדֶר, לְדוּגְמָא: אִם אָמַר "הִרִי עָלַי עוֹלָה", אֲךָ לֹא יִיחַד לְכַךְ בַּהֲמָה מִסּוּיִימָת,¹¹²⁵ וְלִכָּל נִדְבֹתָם וְכֵן אִם מִקְרִיב בַּהֲמָה לְשֵׁם קָרְבַּן נִדְבָה, שֹׁאֲמֵר עַל בַּהֲמָה מִסּוּיִימָת שֶׁהִיא תִּשְׁמַשׁ לְשֵׁם הַקָּרְבָּן,¹¹²⁶ אֲשֶׁר יִקְרִיבוּ לִיקָנוּק לְעֹלָה אֶת הַנֹּדֶר אוֹ הַנִּדְבָה מִקְרִיב הָאָדָם לְשֵׁם קָרְבַּן עוֹלָה¹¹²⁷: (יט) לְרִצְנָכֶם תִּקְפִּידוּ עַל הַדִּינִים הַבָּאִים כְּדִי שֶׁהַקָּרְבַּן יִהְיֶה לָכֶם לְרִצּוֹן לִפְנֵי,¹¹²⁸ תָּמִיד זָכַר עַל קָרְבַּן הַנֹּדֶר אוֹ הַנִּדְבָה לְשֵׁם עוֹלָה: לְהִיּוֹת זָכַר לֹא מוֹם, בְּבִקְרָא בְּכִשְׁבִּים וּבְעֵזִים מוֹתֵר לָכֶם לְהִבְיֵא לְשֵׁם קָרְבַּן עוֹלָה: בִּקְרָא, כְּבָשִׂים אוֹ עִזִּים: (כ) כָּל אֲשֶׁר בּוֹ מוֹם לֹא תִקְרִיבוּ אֶל תִּקְרִיבוּ כָּל בַּהֲמָה בְּעֵלֶת מוֹם,¹¹²⁹ כִּי לֹא לְרִצּוֹן יִהְיֶה לָכֶם כִּיּוֹן

¹¹¹⁵ אונקלוס.

¹¹¹⁶ א"ע.

¹¹¹⁷ אונקלוס. רש"י: הפסוק בא להתיר אכילת און בתרומה. א"ע: הפסוק בא לומר שאם יש לה בן מבעלה, הרי שהיא נחשבת לזר ואסור לה לאכול תרומה.

¹¹¹⁸ רש"י, רשב"ם.

¹¹¹⁹ רמב"ן, ולפירושו, הזר צריך להוסיף על התרומה חמישית. א"ע מסביר כמו הרמב"ן, אך מכניס זאת לפסוק בדרך אחרת, ופירש בשני דרכים" א. ונתן לכהן עם הקודש, עם התרומה צריך לתת חמישית. ב. "ונתן לכהן" מושך אחריו גם את עניין הקרן וגם את החמישית.

¹¹²⁰ רש"י.

¹¹²¹ רש"י. רמב"ן: האיסור הוא על בני ישראל, וכך צריך לקרוא את הפסוק: "ולא יחללו בני ישראל את קדשי בני ישראל", ויש בכך איסור נוסף באכילת תרומה רזר. בסוף דבריו כתב הרמב"ן שהאסור הוא על טבל.

¹¹²² אונקלוס.

¹¹²³ רש"י. אונקלוס: מדובר על אכילת תרומה בטומאה, וזהו חטא הכהנים המוזכר בפסוק. אוה"ח: באם הזר שאכל תרומה בשוגג, לא ישלם את הקרן והחומש, אזי חטאו ייחשב לחטא במזיד. א"ע: הכהנים לא יחטאו את בני ישראל באכילת תרומה, על ידי שאכילו תרומה לזרים שבבני ישראל, וכן פירש רשב"ם.

¹¹²⁴ ספורנו.

¹¹²⁵ רש"י. רמב"ן: נדר בדרך כלל נידר בשעה שאדם בצרה, ואז אינו מייחד בהמה ספציפית.

¹¹²⁶ רש"י.

¹¹²⁷ אונקלוס.

¹¹²⁸ רש"י.

¹¹²⁹ אונקלוס.

שבהמה בעלת מום לא תהיה לרצון¹¹³⁰: (כא) וְאִישׁ כִּי יִקְרִיב זֶבַח שְׁלָמִים לִיקְנוֹק אִם אָדָם יִקְרִיב בַּהֲמָה לֹהִי לֶשֶׁם קָרְבַּן שְׁלָמִים, לִפְלֹא נִדָּר אוֹ לְנִדְבָה הָאָדָם הִפְרִישׁ אֶת הַקָּרְבָּן עַל יְדֵי שֶׁהוּצֵא בִפְיוֹ וְאָמַר "הָרִי עָלִי שְׁלָמִים" (נדר), או "הָרִי זֶה שְׁלָמִים" (נדבה),¹¹³¹ בִּבְקָר אוֹ בַּצֹּאן הָאָדָם יִכּוֹל לְהַבִּיא אֶת קָרְבַּן הַשְּׁלָמִים מִבָּקָר אוֹ צֹאן, תָּמִים יִהְיֶה לְרָצוֹן עַל מִנַּת שֶׁהַקָּרְבָּן יִהְיֶה לְרָצוֹן לִפְנֵי ה', הַקָּרְבָּן חַיִּיב לִהְיוֹת "תָּמִים", בְּלֹא מוֹם (אֲךָ מוֹתֵר לְהַבִּיא נִקְבָּה), כָּל מוֹם לֹא יִהְיֶה בּוֹ אֲסוּר שִׁיחִיהָ מוֹם בַּהֲמָה הַמּוֹקֶרֶת לֶשֶׁם קָרְבַּן שְׁלָמִים, וְעַכְשֵׁי מוֹנֶה הַתּוֹרָה אֶת הַמוֹמִים הַשּׁוֹנִים הַפּוֹסְלִים בַּהֲמָה: (כב) 1 עֹרֹת בַּהֲמָה עִיּוּרֹת,¹¹³² 2 אוֹ שְׁבוּר בַּהֲמָה שֵׁשׁ בֶּה שֶׁבַר,¹¹³³ 3 אוֹ חֲרוּץ בַּהֲמָה שָׂרִיס הָעֵין שֶׁלֹּא נִסְדָּק,¹¹³⁴ 4 אוֹ יִבְלֵת בַּהֲמָה שֵׁשׁ בֶּה יִבְלֵת,¹¹³⁵ 5 אוֹ גֶרֶב בַּהֲמָה הַחוּלָה בִּסּוּג שֶׁל שַׁחִין שֶׁנִּקְרָאת גֶּרֶב,¹¹³⁶ 6 אוֹ יִלְפֶת בַּהֲמָה הַחוּלָה בִּסּוּג שֶׁל שַׁחִין שֶׁנִּקְרָא יִלְפֶת,¹¹³⁷ לֹא תִקְרִיבוּ אֵלֶּה לִיקְנוֹק אֶל תִּקְדִּישׁוֹ בַּהֲמָה שֵׁשׁ בֶּה אֶחָד מִשְׁשֵׁת הַמוֹמִים הָאֵלֶּה לְקָרְבַּן לֹהִי,¹¹³⁸ וְאִשָּׁה לֹא תִתֵּנוּ מִמֶּה עַל הַמִּזְבֵּחַ לִיקְנוֹק וְאֲסוּר לָכֵם לְהַקְטִיר אֶת אִיבִרֶיהָ עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ¹¹³⁹: (כג) וְשׂוֹר וְשֶׂה שְׂרוּעַ שׂוֹר אוֹ שֶׁה שֶׁאֶחָד מֵאִיבָרָיו גָּדוֹל יוֹתֵר מֵהַאִיבָר הַשֵּׁנִי, לְדוּגְמָא: שׂוֹר שִׂידוֹ הָאֶחָת גָּדוֹלָה יוֹתֵר מֵהֵיד הַשֵּׁנִי,¹¹⁴⁰ וְקָלוּט וְכֵן שׂוֹר אוֹ שֶׁה שֶׁפִּרְסָתוֹ אֵינָה סְדוּקָה, לְמִשַּׁל: אֵיל שֶׁשֶּׁלֶשׁ פִּרְסוֹתָיו סְדוּקוֹת, אֲךָ הַפִּרְסָה הַרְבִּיעִית אֵינָה סְדוּקָה,¹¹⁴¹ נִדְבָה תַעֲשֶׂה אֹתוֹ מוֹתֵר לְהַבִּיא שׂוֹר אוֹ שֶׁה שְׂרוּעַ אוֹ קָלוּט בַּתּוֹרָה נִדְבָה לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ, עַל מִנַּת שֶׁהַגִּזְבָּרִים יִמְכְּרוּ אֶת הַבַּהֲמָה וְיִשְׁתַּמְשׁוּ בַּכֶּסֶף לְבִדֵּק הַבֵּית, לְשִׁפּוּצִים לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ,¹¹⁴² וְלִנְדָר לֹא יִרְצֶה אֲךָ אֲסוּר לְהַקְרִיב שׂוֹר אוֹ שֶׁה שְׂרוּעַ וְקָלוּט לֶשֶׁם קָרְבַּן עַל הַמִּזְבֵּחַ¹¹⁴³: (כד) וּמִעֹדֶיךָ וּכְתוּבָה בַּהֲמָה שֶׁבִיצִיָּה אוֹ הַגִּיד שֶׁלֹּא מִעוּכִים אוֹ כְּתוּתִים (שֶׁזֶה יוֹתֵר מִמִּעוּכִים), וְנִתּוּק וְכָרוֹת אוֹ שֶׁהֶם מִנּוּתִקִּים לְגַמְרִי, אוֹ שֶׁנִּתְקוּ אוֹתָם, בֵּין בִּיד וּבֵין בְּכָלִי אֲךָ הֵם עֲדִיין נִמְצָאִים בְּכִיס,¹¹⁴⁴ לֹא תִקְרִיבוּ לִיקְנוֹק אֲסוּר לְהַקְרִיב בַּהֲמָה כֹּזֵר לְקָרְבַּן לֹהִי, וּבְאַרְצֵכֶם לֹא תַעֲשׂוּ וְכֵן אֲסוּר לַעֲשׂוֹת זֹאת לְבַהֲמָה, אִפְּלוֹ אִם הִיא אֵינָה מִיּוֹעֵדֶת לְקָרְבַּן¹¹⁴⁵: (כה) וּמִיד בֶּן נֶכֶר לֹא תִקְרִיבוּ אֶת לֶחֶם אֱלֹהֵיכֶם מִכָּל אֵלֶּה אֲסוּר לָכֵם לְהַקְרִיב בַּהֲמָה בַּעֲלֵת מוֹם. לְגוֹי מוֹתֵר לְהַקְרִיב בַּהֲמָה בַּעֲלֵת מוֹם

¹¹³⁰ אונקלוס.

¹¹³¹ רש"י וא"ע.

¹¹³² רש"י.

¹¹³³ אונקלוס. א"ע: יש מפרשים ששבור היינו ביד וחרוץ היינו ברגל.

¹¹³⁴ רש"י.

¹¹³⁵ רש"י. א"ע: היינו לובן בעין.

¹¹³⁶ רש"י.

¹¹³⁷ רש"י.

¹¹³⁸ רש"י: הסיבה שהתורה חזרה על כך שלש פעמים הוא כדי לאסור את הקדשתו, שחיטתו וזריקת דמו.

¹¹³⁹ רש"י.

¹¹⁴⁰ רש"י.

¹¹⁴¹ רש"י.

¹¹⁴² רש"י. רמב"ן: רוב הנודרים, כוונתם לשם קרבן ורוב הנודבים, מנדבים את קרבנם לשם בדק הבית. כמו"כ, כתב הרמב"ן שגם המומים האחרים מותרים בנדבה לבדק הבית, והדבר נלמד באחת משתי דרכים: או בק"ו – ומה שרוע וקלוט שזהו מום מולד, מותר להקדישם לבדק הבית, מום כמו שחין שבאל אחר הלידה והוא מום במקרה, אינו דין שיהיה מותר להקריבו לבדק הבית? או בכך שפסוק זה מוסב גם על מה שנאמר לפני כן. כמו"כ כתב הרמב"ן, שלנדבה אין ברירה כיוון שהקדיש דווקא בהמה זו, אך לנדר, אם אדם בוחר בהמה בעלת מום לשם קיום נדרו, יש בכל איזולת.

¹¹⁴³ רש"י.

¹¹⁴⁴ רש"י.

¹¹⁴⁵ רש"י.

במזבח שבנה, אך אסור לו להקריב בהמה עם מוס במקדש,¹¹⁴⁶ **כִּי מִשְׁחָתָם בָּהֶם** כיוון שיש בבהמה זו חבלה,¹¹⁴⁷ **מוֹס בָּם** יש בבהמה זו מוס,¹¹⁴⁸ **לֹא יִרְצוּ לָכֶם** אין בהמות אלו יכולות לכפר עליכם¹¹⁴⁹: **(כו)** **וַיִּדְבֹּר יְקֹק אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר:** **(כז)** **שׁוֹר אֹו כָּשָׁב אֹו עֹז כִּי יוֹלֵד** כאשר שור או כבש או עז נולדים, **וְהָיָה שְׁבַעַת יָמִים תַּחַת אִמּוֹ** במשך שבעת הימים הראשונים, על הבהמה להיות יחד עם אימא שלה ואסור להקריב אותה לקרבן, **וּמִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וְהִלָּאָה** מהיום השמיני ללידת הבהמה והלאה,¹¹⁵⁰ **יִרְצָה לְקָרְבָּן אִשָּׁה לְיִקְוֹק** הבהמה יכולה להיות מוקרבת לרצון לפני ה'¹¹⁵¹: **(כח)** **וְשׁוֹר אֹו שָׂה אֹתוֹ וְאֵת בְּנוֹ לֹא תִשְׁחָטוּ בַּיּוֹם אֶחָד** אסור לשחוט באותו יום את האם ובנה או ביתה, בין אם שוחטים קודם את האם או ששוחטים קודם את הבן או הבת, (אך אינו לוקה במקרה ושחט באותו יום בהמה ואת אביה)¹¹⁵²: **(כט)** **וְכִי תִזְבְּחוּ זֶבַח תּוֹדָה לְיִקְוֹק** כאשר תקריבו קרבן תודה לה', **לְרִצְנָכֶם תִּזְבְּחוּ** תקריבו את הקרבן באופן שיהיה לכם לרצון לפני ה', ואל תחשבו בשעת השחיטה לאכול את הקרבן לאחר זמן אכילתו (שהוא יום הקרבתו והלילה שלאחריו)¹¹⁵³: **(ל)** **בַּיּוֹם הַהוּא יֹאכַל לֹא תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר** תשחטו את הקרבן על מנת לאוכלו ביום שחיטתו, ושלא להותיר ממנו עד הבוקר שלמחרת יום שחיטתו,¹¹⁵⁴ **אֲנִי יְקֹק אֲנִי ה'** גזרתי על דבר זה, ולכן עליכם להקפיד על כך¹¹⁵⁵: **(לא)** **וּשְׁמֵרְתֶּם מִצְוֹתַי** תלמדו את פרטי הדינים של המצוות שאני מצווה אתכם עליהן,¹¹⁵⁶ **וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם** וכך, לאחר שתלמדו את פרטי המצוות, תקיימו אותם,¹¹⁵⁷ **אֲנִי יְקֹק אֲנִי אֲחַקֹּר** כל דבר שאתם עושים, ואם אתם מקיימים את המצוות שבלב¹¹⁵⁸: **(לב)** **וְלֹא תַחֲלִלּוּ אֶת שֵׁם קָדְשִׁי** אל תעברו במזיד על המצוות שציוויתי אתכם, כיוון שאם תעשו כך, תחללו שם שמיים,¹¹⁵⁹ **וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** תקדשו את שמי בתוך בני ישראל, תמסרו את נפשכם כדי לא לעבור על אחת ממצוותי (למשל: אם גויים מצווים על האדם בשעת השמד לעבור על מצווה מה', והם מאיימים עליו שאם לא יעבור על המצווה, יהרגו אותו, עליו למסור את נפשו ולהיהרג),¹¹⁶⁰ **אֲנִי יְקֹק**

¹¹⁴⁶ רש"י.

¹¹⁴⁷ רש"י. א"ע: מלשון השחתה. ספורנו: למרות שחלק מהמומים הם מומים שבסתר (כגון סירוס), הרי שהבהמה עדיין הושחתה.

¹¹⁴⁸ אונקלוס.

¹¹⁴⁹ רש"י.

¹¹⁵⁰ א"ע. בהסבר "שור" וכן שאר שמות הבהמות, כתב הא"ע שיש לפרש שמדובר ע"ש סופו, למרות עכשיו בהמה זו אינה שור, היא עתידה לגדול להיות שור, או שזהו שם המין של הבהמה. כלי יקר: בהמה נולדת בשלמותה לעומת האדם שאין זה כך, ולכן התורה הייתה צריכה לומר לנו שאסור להקריב את הבהמה במשך שבעת ימי הראשונים, למרות שהבהמה נולדה בשלמותה.

¹¹⁵¹ אונקלוס.

¹¹⁵² רש"י. א"ע: האיסור נוהג בין בזכר ובין בנקבה. רמב"ן: הסיבה שהתורה לא כתבה את הדין בפרה, למרות שבזכרים אין איסור וכל האיסור נוהג בנקבות היא, כיוון שהתורה דיברה לפני כן בדין שור או שה.

¹¹⁵³ רש"י בפירושו הראשון. בפירושו השני כתב שהתורה באה למעט מתעסק בשחיטה.

¹¹⁵⁴ רש"י.

¹¹⁵⁵ רש"י.

¹¹⁵⁶ רש"י. א"ע: לקיים את המצוות שבלב. רמב"ן: פרטי הדינים הקשורים בקרבנות שהוזכרו: לא לשחוט את הקרבן בשבעת הימים הראשונים ללידתו וכו'.

¹¹⁵⁷ רש"י.

¹¹⁵⁸ עפ"י א"ע.

¹¹⁵⁹ רש"י.

¹¹⁶⁰ רש"י. ספורנו: אעשה ניסים לבני ישראל ועל ידי כך יתקדש שמי.

מִקְדָּשְׁכֶם אֲנִי ה' הַמִּקְדָּשׁ אֶתְכֶם, וּמִצֻּוֹה אֶתְכֶם עַל קִידוּשׁ ה' ¹¹⁶¹: (לג) הַמִּצִּיָּא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
 לְהִיּוֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל מִנְתָּ לִהְיוֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, וְכִדִּי שֶׁתִּקְדְּשׁוּ אֶת
 שְׁמִי, ¹¹⁶² אֲנִי יִקְוֶה אֲנִי ה' נֶאֱמָן לְשֹׁלֵם שָׂכָר לְמִי שֶׁמִּקְדָּשׁ אֶת שְׁמִי ¹¹⁶³:

וּיְקָרָא פֶּרֶק כָּג

(א) וַיְדַבֵּר יְקֹוֹק אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: (ב) דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם תְּדַבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֹאמַר
 לָהֶם, מוֹעֲדֵי יְקֹוֹק זְמַנֵּי ה', הַזְמַנִּים שֶׁאַתֶּם תִּקְבְּעוּ בְּתוֹר חֹג לֵה', ¹¹⁶⁴ אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ
 (הַזְמַנִּים) אֲשֶׁר תִּכְרִיזוּ עֲלֵיהֶם כְּמוֹעֲדֵי קוֹדֶשׁ, כַּחֲגִים, ¹¹⁶⁵ אֱלֹהֵי הָעָם מוֹעֲדֵי אֱלֹהֵי הָעָם הַמִּוֹעֲדִים שֶׁאֲנִי (ה') רוֹצֵה
 שֶׁתִּצְיִינוּ ¹¹⁶⁶: (ג) שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה בַּמִּשְׁךְ שֶׁשֶׁת יָמֵי הַשְּׁבֹועָה, הַמְּלָאכָה תִיעֲשֶׂה, ¹¹⁶⁷ וּבְיוֹם הַשְּׁבִיעִי
 בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי שֶׁל הַשְּׁבֹועָה, בַּשַּׁבָּת, שַׁבַּת שְׁבַתוֹן (בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי שֶׁל הַשְּׁבֹועָה) תִּשְׁבְּתוּ מִכָּל מְלָאכָה, אֲסוּר לָכֶם
 לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה, מִקְרָא קֹדֶשׁ עֲלֵיכֶם לְלַבּוֹשׁ בְּגָדִים מְכֻבָּדִים, לְהִתְפַּלֵּל אֶת הַתְּפִלּוֹת הַמִּיּוֹחֲדוֹת בְּיוֹם,
 וּלְאֲכֹל אֶת סְעוּדוֹת הַחֹג, ¹¹⁶⁸ כָּל מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ אֲסוּר לָכֶם לַעֲשׂוֹת כָּל מְלָאכָה מִחֻשְׁבַּת בְּיוֹם הַשַּׁבָּת,
 שַׁבַּת הוּא לִיקְוֶה בְּכָל מוֹשְׁבֵיתְכֶם בְּכָל מְקוֹם שֶׁאַתֶּם יוֹשְׁבִים, בֵּין בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּבֵין בַּחוּץ לְאֶרֶץ, תִּקְיִמוּ
 אֶת מִצְוֹת הַשַּׁבָּת ¹¹⁶⁹: (ד) אֱלֹהֵי מוֹעֲדֵי יְקֹוֹק אֱלֹהֵי הָעָם הַזְמַנִּים שֶׁאַתֶּם תִּקְדְּשׁוּ בְּתוֹר מוֹעֲדִים לֵה', מִקְרָאֵי
 קֹדֶשׁ עֲלֵיכֶם לְהַכְרִיז בְּרִבּוּי שְׁבִיּוֹם זֶה חֹל הַחֹג, בֵּית דִּין חַיִּיבִים לוֹוֹדָא שֶׁהָעָם יוֹדֵעַ שְׁבִיּוֹם זֶה חֹל הַחֹג, אֲשֶׁר
 תִּקְרְאוּ אֹתָם בְּמוֹעֲדָם בֵּית דִּין חַיִּיב לְהַכְרִיז עַל מוֹעֲדִים אֱלֹהִים בְּזִמְנָם, בֵּית דִּין מוֹדִיעַ לְצִיבּוֹר מִתֵּי חֲלִים
 מוֹעֲדִים אֱלֹהִים, כִּיּוֹן שֶׁחֲגִים אֱלֹהִים מְבֹסְסִים עַל קִידוּשׁ הַחֹדֶשׁ שֶׁל בֵּית דִּין ¹¹⁷⁰: (ה) בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בְּאַרְבַּעָה
 עָשָׂר לַחֹדֶשׁ בְּיוֹם י"ד לַחֹדֶשׁ נִסָּן, בֵּין הָעָרְבִים לְאַחַר שֶׁעָבְרוּ שֵׁשׁ שָׁעוֹת וְחָצִי מִתְחִילַת הַיּוֹם, ¹¹⁷¹ פֶּסַח
 לִיקְוֶה הוּא יוֹם שֶׁמִּקְרִיבִים בּוֹ לֵה' אֶת קֶרְבֶּן הַפֶּסַח ¹¹⁷²: (ו) וּבַחֹמֶשׁ עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה בְּיוֹם ט"ו
 לַחֹדֶשׁ נִסָּן, חֹג הַמִּצּוֹת לִיקְוֶה חֹל חֹג לֶשֶׁם ה' שֶׁנִּקְרָא חֹג הַמִּצּוֹת, שַׁבַּעַת יָמִים מִצּוֹת תִּאֲכָלוּ מִצֻּוֹה

¹¹⁶¹ עפ"י רש"י בפס' הבא.

¹¹⁶² רש"י.

¹¹⁶³ רש"י א"ע: הוסיף כאן את הדיבר הראשון "אני ה'", כדי לומר לנו שזהו עיקר כל המצוות.

¹¹⁶⁴ רשב"ם. אונקלוס: מלשון מאורע, בכל יום שיארכו, תעשו את המועדים קודש. ספורנו: הזמנים שאתם תתוועדו ותאספו את העם לצורך ענייני קדושה, וכן פירש הרמב"ן. רש"י: מכאן שצריך לעבר שנים וחודשים כאשר צריך לכך. רמב"ן: הסיבה ששבת מוזכרת כאן היא בגלל שהיא נמנה על מקראי הקודש, או שהכוונה במקראי קודש הוא על מה שנזכר אחרי כן, על החגים, וחזר על כך מכיוון שהפסיק בציווי השבת, וכן רצתה התורה להזהיר שלא יעשו בשבת אוכל נפש, גם כאשר חל יו"ט בשבת, והראיה לפירוש זה הוא הסיום: "מלבד שבתות ה'", ולכן התורה לא פירטה את הציווי על הקרבת הקרבנות בשבת. הסיבה שהתורה לא פירטה את קרבנות המוספים היא בגלל שהמוספים נוהגים רק בא"י. אוה"ח: התורה כתבה כאן את עניין השבת כדי לומר לנו שרק המועדים נדחים בעצת ב"ד, ולא השבתות. רש"י כתב שסמיכות שבת אצל המועדות הוא כדי לומר לנו שכל המחלל את המועדות כאילו חילל את השבתות.

¹¹⁶⁵ דעת מקרא.

¹¹⁶⁶ ספורנו.

¹¹⁶⁷ אונקלוס.

¹¹⁶⁸ רש"י בפס' לה'. דעת מקרא: עליכם להודיע ברבים מתי חל החג.

¹¹⁶⁹ א"ע.

¹¹⁷⁰ ספורנו.

¹¹⁷¹ רש"י.

¹¹⁷² רש"י.

לאכול מצות בכל שבעת ימי חג המצות (אם כי החיוב לאכול מצה הוא רק בלילה הראשון): (ז) **בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן** ביום הראשון של חג המצות, **מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה** (ביום הראשון של חג המצות) עליכם ללבוש בגדי חג, להתפלל את התפילות המיוחדות ביום, ולאכול את סעודות החג, **כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ** אסור לכם לעשות כל מלאכה שהיא לשם עבודה, אך מותר לכם לעשות מלאכה שהיא לצורך אוכל נפש¹¹⁷³: (ח) **וְהִקְרַבְתֶּם אֵשֶׁה לִיקְוֹק שִׁבְעַת יָמִים** במשך שבעת ימי חג המצות, עליכם להקריב קרבנות מוספים, קרבנות שיש להקריבם בנוסף לקרבנות התמיד שמקריבים בכל יום. קרבנות המוספים מפורטים בפרשת פנחס,¹¹⁷⁴ **בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא קֹדֶשׁ** ביום השביעי של חג המצות, עליכם ללבוש בגדי חג, להתפלל את התפילות המיוחדות ביום, ולאכול את סעודות החג, **כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ** (ביום השביעי) אסור לעשות מלאכה שאינה לצורך אוכל נפש: (ט) **וַיְדַבֵּר יְקֹנָק אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: (י) דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם** תדבר אל בני ישראל ותאמר להם:¹¹⁷⁵ **כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנִי נֹתֵן לָכֶם** כאשר אתם (בני ישראל) תיכנסו לארץ שאני (ה') נותן לכם, כשאתם תיכנסו לארץ ישראל,¹¹⁷⁶ **וְקִצְרֹתֶם אֶת קִצְרֶיהָ** כאשר אתם (בני ישראל) תקצרו את התבואה שבארץ ישראל, **וְהִבֵּאתֶם אֶת עֹמֶר רֵאשִׁית קִצְרֹכֶם אֶל הַכֹּהֵן** עליכם להביא מהשעורים הראשונות, כמות של עומר שעורים (עומר היא מידת מדידה ששווה למידת המדידה שנקראת עשירית האיפה) לשם מנחת העומר.¹¹⁷⁷ אסור לקצור את שאר התבואה החדשה של השנה, לפני קצירת העומר¹¹⁷⁸: **(יא) וַיְהִי אֶת הָעֹמֶר לִפְנֵי יְקֹנָק הַכֹּהֵן** יניף את מנחת העומר לפני ה', על ידי שמעלה ומוריד את השעורים, ולאחר מכן מניף אותם לכל אחד מארבעת רוחות השמיים,¹¹⁷⁹ **לְרִצְנָכֶם** אם תקריבו עשירית האיפה שעורים, הרי שזה יהיה לכם לרצון,¹¹⁸⁰ **מִמַּחֲרַת הַשִּׁבְתִּי נִיפְנוּ הַכֹּהֵן** ביום שלאחר יום טוב ראשון של חג המצות, הכהן יניף את מנחת העומר¹¹⁸¹: **(יב) וַעֲשִׂיתֶם בַּיּוֹם הַנִּיפְכֶם אֶת הָעֹמֶר** תקריבו ביום הנפת העומר, בנוסף לשאר הקרבנות שצריכים להיות מוקרבים באותו יום (כמו קרבן התמיד ומוספי חג המצות),¹¹⁸² **כָּבֵשׁ תָּמִים בֶּן שְׁנָתוֹ** כבש ללא מום שעוד לא מלאה לו שנה, **לְעֹלָה לִיקְוֹק** הכבש יוקרב לה' לשם קרבן עולה: **(יג) וּמִנְחָתוֹ** המנחה שיש להביא יחד עם העולה המוקרבת עם מנחת העומר היא: **שְׁנֵי עֶשְׂרִים סֵלָת בָּלוּלָה בְּשֶׁמֶן** סלת בכמות של שני עשרונים, מעורבת בשמן,¹¹⁸³

¹¹⁷³ רמב"ן, והאר"ך לדחות את דברי רש"י (בפס' ח') שלומד שמדובר באיסור דבר האבד, וששאר הדברים נלמדים מק"ו.

¹¹⁷⁴ רש"י. ספורנו: בהקרבנות קרבנות המוספים מוכח שאין דין חול המועד כיום חול רגיל.

¹¹⁷⁵ א"ע: "דבר" – לאסוף את בני "ואמרת" – עצם האמירה.

¹¹⁷⁶ א"ע: בשבת ופסח לא כתב "כי תבואו אל הארץ", כיון שבני ישראל שמרו שבת וקיימו את חג הפסח

במדבר.

¹¹⁷⁷ רש"י.

¹¹⁷⁸ רמב"ן אצלנו, רמב"ם הל' תמידים פ"ז.

¹¹⁷⁹ רש"י.

¹¹⁸⁰ רש"י.

¹¹⁸¹ רש"י. א"ע מתמודד עם טענת הקראים שממחרת השבת היינו שבת בראשית. כן התמודד עם פירוש רס"ג שישנם שני פסחים, פסח לה' שהוא בט"ו ופסח ישראל שהוא ב"ד, וכן עם מעבור הארץ ולחם וקלי וקרמל שנאמר בספר יהושע, וכן התמודד עם הטענה שהקרבנות מנחת העומר הראשונה הייתה ביום ראשון בשבוע. (ומעין זה פירש אה"ח בפס' ט"ו) רמב"ן: ייתכן שמשמעות שבת היא שבוע, והכוונה היא שביום הנפת העומר מתחיל שבוע חדש, וממנו ספורים שבעה שבועות עד שמגיעים לשבועות.

¹¹⁸² רש"י.

¹¹⁸³ רש"י, וכאן הייתה מנחתו של הכבש כפולה ממנחה אחרת הבאה עם כבש, שהרי על כבש מביאים רק עשרון סולת.

אֲשֶׁה לִיקוֹק רִיחַ נִיחֹחַ וְנִסְכָּה יִין רְבִיעִית הֶהֱיָן וְכֵן צָרִיךְ לִהְיוֹת יַחַד עִם הַכֶּבֶשׂ לַעֲוֹלָה, יִין בַּכֹּמֶת שֶׁל רְבִיעִית הֶהֱיָן, כְּדֵי לִנְסֹךְ אֶת הַיֵּין עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ¹¹⁸⁴: (יֵד) הַתּוֹרָה עֲכָשִׂיו מוֹנֶה שְׁלֹשָׁה סוּגֵי מַאֲכָלִים הַעֲשׂוּיִים מִחֲמַשֶּׁת מִינֵי תְּבוּאָה, שֶׁאִסּוּר לֹאכֹלָם עַד לַהֲקִרְבַּת קֶרֶבן הָעוֹמֵר: (1) וְלֶחֶם לֶחֶם רִגִּיל הַעֲשׂוֹי מִקֶּמֶח רִגִּיל, (2) וְקָלִי קֶמֶח שֶׁעָבַר תַּהֲלִיךְ יִיבוֹשׁ בַּתֵּנוּר, וְלִכֵּן הוּא רֵךְ יוֹתֵר מִקֶּמֶח רִגִּיל,¹¹⁸⁵ (3) וְכִרְמֶל קֶמֶח קָלוּי,¹¹⁸⁶ לֹא תֹאכְלוּ עַד עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה עַד הִבִּיאֲכֶם אֶת קֶרֶבֶן אֱלֹהֵיכֶם (לֶחֶם, קָלִי וְכֶרֶם) אִסּוּר לֹאכֹל עַד הַיּוֹם הַזֶּה, עַד אַחֲרֵי הַקֶּרֶב מִנַּחַת הָעוֹמֵר,¹¹⁸⁷ חֲקֵת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכָל מִשְׁבַּתֵיכֶם חוֹק זֶה (שֶׁל אִיסּוּר אֲכִילָה מִהַתְּבוּאָה הַחֲדָשָׁה עַד לַהֲקִרְבַּת מִנַּחַת הָעוֹמֵר) חַל הֵן בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל וְהֵן בַּחוּץ לָאָרֶץ¹¹⁸⁸: (טו) וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמַּחֲרַת הַשַּׁבָּת תִּתְחִילוּ לִסְפּוֹר בְּיוֹם שְׁלֹשָׁה יָמִים טוֹב רֹאשׁוֹן שֶׁל חֹג הַמִּצּוֹת,¹¹⁸⁹ מִיּוֹם הִבִּיאֲכֶם אֶת עֹמֶר הַתְּנוּפָה (תִּתְחִילוּ לִסְפּוֹר) מֵהַיּוֹם בּוֹ אַתֶּם מְבִיאִים אֶת מִנַּחַת הָעוֹמֵר,¹¹⁹⁰ שֶׁבַע שָׁבָתוֹת תְּמִימוֹת תִּהְיֶינָה שְׁבַע שְׁבוּעוֹת שְׁלָמִים,¹¹⁹¹ הַכוֹנֶה הִיא שֶׁהַסְפִּירָה מִתְּבַצֵּעַת בַּלַּיְלָה שֶׁלִּפְנֵי הַיּוֹם, כְּדֵי שֶׁכֹּאשֶׁר יִגִּיעַ חֹג הַשְּׁבוּעוֹת, יַעֲבִרוּ שְׁבַע שְׁבוּעוֹת שְׁלָמִים מִהַתְחַלַּת הַסְפִּירָה וְעַד לִסּוּפָה¹¹⁹²: (טז) עַד מַחֲרַת הַשַּׁבָּת הַשְּׁבִיעִית עַד הַיּוֹם שֶׁלִּמְחַרַּת הַשְּׁבוּעָה הַשְּׁבִיעִי, תִּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם תִּסְפְּרוּ עַד שֶׁתִּגִּיעוּ לַיּוֹם הַחֲמִישִׁים, (אֲךְ בְּיוֹם הַחֲמִישִׁים אֵינְכֶם צָרִיכִים לִסְפּוֹר),¹¹⁹³ וְהִקְרַבְתֶּם מִנְחָה חֲדָשָׁה לִיקוֹק בְּיוֹם הַחֲמִישִׁים, שֶׁהוּא חֹג הַשְּׁבוּעוֹת, תְּבִיאוּ מִנְחָה שֶׁהִיא הָרִאשׁוֹנָה שֶׁבָּהּ יוֹקֵרְבוּ חֵיטִים חֲדָשׁוֹת לֶשֶׁם ה'. קֶרֶבן שְׁתֵּי הַלֶּחֶם שֶׁמוֹקֵרֵב בַּשְּׁבוּעוֹת (שְׁתֵּי הַלֶּחֶם הֵיא הַמִּנְחָה הַחֲדָשָׁה הַמוֹזְכֶּרֶת בַּפְּסוּק) הוּא הָרִאשׁוֹן שֶׁמוֹקֵרֵב מִהַחֵיטִים הַחֲדָשׁוֹת שֶׁל הַשָּׁנָה. מִנַּחַת הָעוֹמֵר אֲמֵנָה הוֹקֵרְבָה גַּם הִיא מִיְּבוֹל שֶׁל הַשָּׁנָה הַחֲדָשָׁה, אֲךְ הִיא הוֹקֵרְבָה מִשְׁעוּרִים, וְאִילוּ שְׁתֵּי הַלֶּחֶם הוֹקֵרְבוּ מִחֵיטִים¹¹⁹⁴: (יז) מִמִּזְבַּחֵיכֶם מֵאַרְץ יִשְׂרָאֵל, וְלֹא מִחוּץ לָאָרֶץ,¹¹⁹⁵ תְּבִיאוּ לָחֶם תְּנוּפָה תְּבִיאוּ לֶחֶם שְׁיוֹנֵף לֶשֶׁם ה',¹¹⁹⁶ שְׁתֵּים יֵשׁ לִהְיוֹת שְׁנֵי לֶחֶמִים, שְׁנֵי עֶשְׂרִים שְׁנֵי הַלֶּחֶמִים יֵאָפוּ מִקֶּמֶח בַּכֹּמֶת שֶׁל שְׁנֵי עֶשְׂרִים, כֹּל לֶחֶם נַעֲשֶׂה מִעִשְׂרוֹן אֶחָד שֶׁל קֶמֶח,¹¹⁹⁷ סֵלֶת תִּהְיֶינָה הַלֶּחֶם יֵאָפוּ מִקֶּמֶח מְנוּפָה, חֲמִין תִּאָּפֶינָה וְכֵן יֵאָפוּ הַלֶּחֶם בְּאוֹפֵן שִׁיחֲמִצּוּ, לְמִרוֹת שֶׁלִּמְנַחֲתוֹ

¹¹⁸⁴ רש"י: לְמִרוֹת שֶׁמִּנַּחֲתוֹ כְּפֹלָה, אֵין נִסְכֵּי כְּפֹלִים.

¹¹⁸⁵ רש"י.

¹¹⁸⁶ רש"י.

¹¹⁸⁷ אֲוִקְלוֹס.

¹¹⁸⁸ הַשִּׁטָּה שֶׁהִבִּיא רש"י בְּפִירוּשׁוֹ הָרִאשׁוֹן. בְּפִירוּשׁוֹ הַשֵּׁנִי כָּתַב אֶת הַשִּׁטָּה הָאוֹמֶרֶת שֶׁאֵין אִיסּוּר חֲדָשׁ נוֹהֵג בַּחוּ"ל, אֲלֹא שֶׁהַתּוֹרָה בָּאָה לְלַמֵּד כֵּאֵן שֶׁאֵין אִיסּוּר חֲדָשׁ נוֹהֵג עַד לְכִיבוֹשׁ וִירוּשָׁה וְיִשְׁבִּיבָה בְּאַרְץ. סְפֹרָנוּ: הַכּוֹנֶה לְכָל אֶחָד מֵהַזְּמַנִּים, גַּם בְּזֶמֶן שֶׁאֵין בִּיהֶמ"ק קִיִּים.

¹¹⁸⁹ רש"י. רַמְבַּ"ן: מִכָּאן הַחִיּוֹב הוּא עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד, וְבִיּוֹבֵל הַסְתַּפֵּק אִם יֵשׁ חוֹבָה עַל בִּי"ד לִסְפּוֹר בְּקוֹל כָּל שָׁנָה.

¹¹⁹⁰ אֲוִקְלוֹס.

¹¹⁹¹ רַמְבַּ"ן בַּפֶּס' יא'.

¹¹⁹² רש"י.

¹¹⁹³ רש"י. כָּלִי יִקָּר: הַטַּעַם שֶׁהַעֲלִימָה הַתּוֹרָה אֶת חֹג הַשְּׁבוּעוֹת הוּא כְּדֵי לֹאמַר לָנוּ שֶׁבְּכָל יוֹם תִּהְיֶה הַתּוֹרָה בְּעֵינֵינוּ כְּחֲדָשָׁה, וְהַטַּעַם שֶׁהַתּוֹרָה הַעֲלִימָה אֶת רֹאשׁ הַשָּׁנָה הוּא כְּדֵי לֹאמַר לָנוּ שֶׁבְּכָל יוֹם אֲנַחְנוּ צָרִיכִים לְהִיזָּהַר מִלְּחַטּוֹא וְלֹא רַק בִּרְ"ה. סְפֹרָנוּ (פֶּס' לו'): הַתּוֹרָה הַעֲלִימָה אֶת יוֹם חֹג הַשְּׁבוּעוֹת, כִּיוֵּן שֶׁבְּיוֹם זֶה חֲטָאוּ יִשְׂרָאֵל בַּעֲגֹל.

¹¹⁹⁴ רש"י.

¹¹⁹⁵ רש"י. א"ע כָּתַב שֶׁאֵין אֲנוּ יוֹדְעִים מֵהֵיכָן בְּדִיוֹק לִהְיוֹת אֶת שְׁתֵּי הַלֶּחֶם.

¹¹⁹⁶ רש"י.

¹¹⁹⁷ רַמְבַּ"ם הַלְכוֹת תְּמִידִים פֶּרֶק ח'.

האחרות המוקרבות בבית המקדש אסור להחמיץ,¹¹⁹⁸ בַּבֹּרִים לִיקְנוֹק זוהי המנחה הראשונה של חיטים שתוקרב מהתבואה החדשה¹¹⁹⁹: (יח) וְהִקְרַבְתָּם עַל הָלֶחֶם וְכֵן תִּקְרְבוּ אֶת הַדְּבָרִים הַבָּאִים לְקָרְבָן, בַּגֶּלֶל שֶׁאַתֶּם מִקְרִיבִים לִפְנֵי אֱלֹהֵיכֶם שְׁבַעַת כֶּבֶשִׂים תְּמִימִם בְּנֵי שָׁנָה שְׁבַעַת כְּבָשִׂים שְׁעוֹד לֹא מִלֵּאָה לֶחֶם שָׁנָה, וְשִׁיחֵיו לֹלֵא מוֹם, וּפֶרֶן בֶּן בָּקָר אֶחָד פֶּרֶא אֶחָד שֶׁהוּא בְּתוֹךְ שְׁנֵתוֹ הַשְּׁנִיָּה, וְאַיִלִם שְׁנָיִם וְכֵן תִּבְיֹאוּ שְׁנֵי אֵילִים, יְהִי עֹלָה לִיקְנוֹק שְׁבַעַת הַכְּבָשִׂים, הִפֵּר וְשְׁנֵי הָאֵילִים יוֹקְרָבוּ לֵה' לֶשֶׁם קָרְבָן עוֹלָה, וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם וְכֵן תִּבְיֹאוּ עִם כָּל אֶחָד מֵהַבְּהֵמוֹת אֶת הַמִּנְחוֹת וְהַנִּסְכִּים שֶׁצָּרִיךְ לְהַקְרִיב עִם קָרְבָן עוֹלָה: לֶשֶׁם מִנְחָה יֵשׁ לְהַבִּיאַ – שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרוֹנִים סוּלַת לֶפֶר, שְׁנֵי עֶשְׂרוֹנִים סוּלַת לֵאֵיל וְעֶשְׂרוֹן סוּלַת לִכְבֵּשׁ. הַסּוּלַת תִּעוֹרֶבֶב עִם שֶׁמֶן, כֹּאשֶׁר לְכָל בַּהֲמָה יֵשׁ כְּמוֹת שׁוֹנָה שֶׁל שֶׁמֶן שֶׁצָּרִיךְ לְהַבִּיאַ אִתָּהּ: לֶפֶר יֵשׁ לְהַבִּיאַ חֲצִי הַחֵין שֶׁמֶן כְּדִי לְעֶרֶב עִם הַסּוּלַת, לֵאֵיל שְׁלִישׁ הַחֵין וּלְכֶבֶשׂ רִבְעִית הַחֵין. לְנִסְכִּים יֵשׁ לְהַבִּיאַ יֵין, שִׁיּוֹקֶרֶב עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ: לֶפֶר חֲצִי הַחֵין יֵין, לֵאֵיל שְׁלִישׁ הַחֵין וּלְכֶבֶשׂ רִבְעִית הַחֵין,¹²⁰¹ אֲשֶׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לִיקְנוֹק כְּדִי שֶׁהַקָּרְבָן יִתְקַבֵּל לְרִצּוֹן לִפְנֵי ה': (יט) וְעִשְׂתִּים שְׁעִיר עִזִּים אֶחָד לְחֹטָאת תִּקְרְבוּ שְׁעִיר עִזִּים אֶחָד לֶשֶׁם קָרְבָן חֲטָאת, וְשְׁנֵי כֶבֶשִׂים בְּנֵי שָׁנָה לְזִבְחַ שְׁלָמִים וְכֵן תִּקְרְבוּ שְׁנֵי כֶבֶשִׂים שְׁעוֹד לֹא מִלֵּאָה לֶחֶם שָׁנָה, לֶשֶׁם קָרְבָן שְׁלָמִים. אֲמַנֵם בִּסְפֵר בַּמִּדְבָּר מוֹבָאִים קָרְבָנוֹת נוֹסְפִים מוֹקְרָבִים לֶשֶׁם קָרְבָן מוֹסֵף, וְכֹאֵן נִכְתְּבוּ רֶק הַבְּהֵמוֹת הַמִּוֹקְרָבוֹת לֶשֶׁם שְׁנֵי הַלֶּחֶם:¹²⁰² (כ) וְהִנִּיף הַכֹּהֵן אֹתָם עַל לֶחֶם הַבִּכּוּרִים תְּנוּפָה לִפְנֵי יְקֹנֶק עַל שְׁנֵי כֶבֶשִׂים מִנִּיפִים אֶת שְׁנֵי כְּבָשִׂי הַשְּׁלָמִים, כֹּאשֶׁר שְׁנֵי הַלֶּחֶם מִנִּיפִים בִּסְמוּךְ לְמִקּוֹם הַהִנְפָּה,¹²⁰³ קֹדֶשׁ יְהִי לִיקְנוֹק עַל שְׁנֵי כְּבָשִׂים אֱלוֹ שֶׁהוֹקְרָבוּ לֶשֶׁם קָרְבָן שְׁלָמִים, חֲלִים הַדִּינִים שֶׁל קֹדֶשִׁי קֹדֶשִׁים, וְהֵם אֵינֵם קֹדֶשִׁים קְלִים,¹²⁰⁴ לְכַהֵן לְכֹן מוֹתֵר רֶק לְכַהֲנִים לֵאכּוֹל אֶת כְּבָשִׂי הַשְּׁלָמִים הַלֵּלוּ, בְּנִיגוּד לְשֹׁאֵר קָרְבָנוֹת הַשְּׁלָמִים שֶׁגַם אֲנָשִׁים שֶׁאֵינֵם כַּהֲנִים מוֹתֵרִים בִּאֲכִילָתָם¹²⁰⁵: (כא) וְקִרְאתֶם בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה תִּכְרִיזוּ בְּיוֹם בּוֹ חַל חַג הַשְּׁבוּעוֹת,¹²⁰⁶ מִקְרָא קֹדֶשׁ יְהִי לָכֶם עֲלֵיכֶם לְלַבּוֹשׁ בְּגָדֵי חַג, לְהַתְפַּלֵּל אֶת הַתְּפִלּוֹת הַמִּיּוֹחָדוֹת בְּיוֹם, וּלֵאכּוֹל אֶת סְעוּדוֹת הַחַג, כָּל מִלֵּאכָת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ אֶסוֹר לָכֶם לַעֲשׂוֹת מִלֵּאכָה שֶׁאֵין בָּהּ מִשּׁוֹם הַכֹּת אֹכֵל נֶפֶשׁ, חֲקַת עוֹלָם בְּכָל מוֹשְׁבֵיתֵיכֶם גַּם כֹּאשֶׁר בֵּית הַמִּקְדָּשׁ לֹא יִהְיֶה קִיִּים וְלֹא יוֹקְרָבוּ הַקָּרְבָנוֹת הָאֲמוּרִים, בְּיוֹם שַׁחַל בּוֹ חַג הַשְּׁבוּעוֹת אֶסוֹר לָכֶם לַעֲשׂוֹת מִלֵּאכָה וְכֵן יֵשׁ לְחַגּוֹג אֶת חַג הַשְּׁבוּעוֹת,¹²⁰⁷ לְדַרְתֵּיכֶם דְּבַר זֶה (אִיסוֹר עֲשִׂית מִלֵּאכָה וְחִגִּית חַג הַשְּׁבוּעוֹת) יִהְיֶה קִיִּים בְּכָל הַדּוֹרוֹת הַבָּאִים: (כב) וּבְקִצְרְכֶם אֶת קִצִּיר אֲרֻצְכֶם כֹּאשֶׁר

¹¹⁹⁸ רמב"ן כתב שתי סיבות לכך ששתי הלחם באות חמץ, בניגוד לשאר המנחות. א. קרבן זה בא כקרבן תודה על שזכינו לקציר, וכל קרבן תודה מוקרב גם מלחמים שהם חמץ. ב. החמץ מורה על מידת הדין כיוון שהיא בקיצוניות אחת, והתורה ציוותה להקריב דברים ממוזגים, שאינם נוטים לקיצוניות, אך בחג שבועות שהוא יום מתן תורה, יש להביא קרבן תודה מחמץ. כלי יקר: החמץ הוא רמז ל"יצה"ר, ובמקום שאין תורה, אין יצה"ר.

¹¹⁹⁹ רש"י.

¹²⁰⁰ רש"י.

¹²⁰¹ רש"י. א"ע: כך הוקרב בשנה הראשונה, ולאחר מכן הוקרבו קרבנות כמבואר בפרשת פנחס.

¹²⁰² רש"י.

¹²⁰³ רמב"ם הלק תמידים פ"ח, ושם במפרשים.

¹²⁰⁴ רש"י, והם נאכלים רק יום ולילה.

¹²⁰⁵ דעת מקרא.

¹²⁰⁶ דעת מקרא.

¹²⁰⁷ פורנו.

אתם תקצרו את גידולי השדות שלכם בארץ ישראל,¹²⁰⁸ לא תכלה פאת שדה בקצרך אסור לך לקצור את הגידולים עד סוף השדה, אלא יש להשאיר חלק בסוף השדה שאותו לא תקצור, כדי שהגידולים ששם יהיו לעניים, ולקט קצירך לא תלקט וכן, אם בשעת הקציר נפלה שיבולת אחת או שתי שיבולים, אסור לך ללקט אותן, אלא תשאיר אותן לעני (ואם נפלו שלש שיבולים, מותר ללקטן ואינן נחשבות ללקט), לעני ולגר תעזב אתם תשאיר את הגידולים בסוף השדה ואת השיבולים שנפלו לעניים ולגרים, אני יקוק אלהיכם אני ה' נאמן לשלם שכר למי שמשאיר לעניים לקט ופיאה¹²⁰⁹: (כג) וידבר יקוק אל משה לאמר: (כד) דבר אל בני ישראל לאמר תדבר אל בני ישראל ותאמר להם,¹²¹⁰ בחדש השביעי באחד לחדש ביום א' לחדש תשרי, יהיה לכם שבתון יהיה לכם יום שבתון, אסור לכם לעשות מלאכה,¹²¹¹ זכרון תרועה על ידי תקיעה בשופר, תהיו לזכרון לפני ה',¹²¹² מקרא קדש עליכם ללבוש בגדי חג, להתפלל את התפילות המיוחדות ביום ולאכול את סעודות החג: (כה) כל מלאכת עבודה לא תעשו בראש השנה, אסור לכם לעשות כל מלאכה שאין בה צורך אוכל נפש, והקרבתם אשה ליקוק תקריבו את קרבנות המוספים המוזכרים בפרשת פנחס¹²¹³: (כו) וידבר יקוק אל משה לאמר: (כז) אך בעשור לחדש השביעי הזה יום הכפרים הוא אכן, ביום י' לחדש תשרי, חל יום הכיפורים,¹²¹⁴ מקרא קדש יהיה לכם עליכם ללבוש בגדי חג ולהתפלל את התפילות המיוחדות ביום, וענייתם את נפשותיכם עליכם לענות את נפשותיכם על ידי שתצומו,¹²¹⁵ והקרבתם אשה ליקוק עליכם להקריב את קרבנות המוספים המוזכרים בפרשת פנחס, וכן את סדר הקרבנות שנאמרו בפרשת אחרי מות¹²¹⁶: (כח) וכל מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה אסור לכם לעשות אף מלאכה ביום הכיפורים, כיוון שכוחו ועוצמתו של יום הכיפורים גורם לכם להיות אסורים בעשיית מלאכה,¹²¹⁷ כי יום כפרים הוא לכפר עליכם לפני יקוק אלהיכם (הסיבה שאסרתי לכם לעשות מלאכה היא) כיוון שיום זה מיועד לכפר לכם על כל חטאיכם, ולכן ראוי שכל

¹²⁰⁸ נחלקו המפרשים בטעם מיקומה של פסוק זה בין ענייני המועדות. רש"י: לומר לך שכל מי שנותן לקט שכחה ופיאה, מעלה עליו הכתוב כאילו הקריב את הקרבנות בביהמ"ק. (וכן כתב רש"י שהתורה חזרה על כך ללמדנו שחייב על כך שני לאוין) א"ע: כיוון שהתורה מדבר בענייני חג הקציר, חזרה התורה והזהירה שאסור לשכוח להניח לקט שכחה ופיאה לעניים. רמב"ן: התורה לימדה אותנו שאין הקרבת שתי הלחם דוחה מצוות לקט שכחה ופיאה. ספורנו: לאחר שהתורה אמרה לנו להודות על הקציר, התורה אמרה לנו במה נזכה לעושר. רש"י.¹²⁰⁹

¹²¹⁰ א"ע: קבוצת הפסוקים הדנה בחגי תשרי זכו לאמירה נפרדת. רמב"ן: מכאן יש עשה על שביתה בר"ה, ומכאן נלמד הדבר גם לשאר החגים. כן למד מכאן הרמב"ן איסור לטרוח ביו"ט בשאר דברים, גם שאינם מלאכה. (הרמב"ן כאן ציטט ממכילתא דרשב"י)¹²¹¹ רשב"ם ורמב"ן. רש"י: על ידי אמירת פסוקי זכרונות ושופרות. ספורנו: אנחנו מריעים כשה' יושב על כסא מלכותו ועל כסא המשפט, וראוי לנו לשמוח שה' יטה כלפניו חסד. א"ע: ר"ה הוא יום הדין כיוון שזהו החג היחיד שחל בראש החודש. רמב"ן אמר שעובדת היות ר"ה יום הדין נלמד מכך שהוא ראש החודש שלפני יוה"כ.¹²¹² רש"י.¹²¹³

¹²¹⁴ רמב"ן. רשב"ם: בניגוד לשאר החגים שהותרה עשיית אוכל נפש, ביוה"כ הדבר אסור. רש"י: מכפר לשבים ואינו לכפר לאלו שאינם שבים. ספורנו וא"ע: יוה"כ אינו יום שמחה, אלא יום להתוודות על החטאים.¹²¹⁵ א"ע בפרק טו'.¹²¹⁶ רשב"ם.¹²¹⁷

¹²¹⁷ אונקלוס עפ"י רמב"ן. רמב"ן: התורה אמרה "בעצם היום הזה" כדי לומר לנו שדינים אלו חלים גם כאשר ביהמ"ק לא קיים ולא ניתן להקריב קרבנות. הספורנו חילק בין העונשים וכתב שמי שאינו מתענה חייב רק כרת כיוון שאינו צם בגלל שהוא רעב, אך מי שעושה מלאכה, עושה זאת כדי להכעיס, ולכן התורה הענישה אותו באבדן הנפש. דרך נוספת להסביר את עניין "בעצם היום הזה" כתב הרמב"ן שהכוונה היא למעט את הימים שלפניו. לדוגמא: נח הכניס את החיות לתיבה לפני אותו יום, והתורה באה לומר לנו שנח עצמו נכנס באותו יום שנאמר. דרך נוספת שהסביר את "בעצם היום" הוא לומר שכוחו של היום גרם לדבר זה לקרות.

כוחותיכם יהיו מופנים לבקשת מחילה מה'¹²¹⁸: (כט) כִּי כָל הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר לֹא תַעֲנֶה בְּעֵצָם הַיּוֹם הַזֶּה וְנִכְרְתָה מֵעַמִּיָּה כֹל אָדָם שֶׁלֹא יַעֲנֶה (יצום) ביום הכיפורים במזיד, מתחייב בכך כרת: (ל) וְכָל הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה כָּל מְלָאכָה בְּעֵצָם הַיּוֹם הַזֶּה וְהָאֲבֹדֹתִי אֶת הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִקְרָב עִמָּה וְכֹן כֹּל אָדָם שִׁיעֲשֶׂה מְלָאכָה בְּיוֹם הַכִּיפּוּרִים בְּמִזִּיד יִהְיֶה חַיִּיב כֶּרֶת¹²¹⁹: (לא) כָּל מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ אֲסוּר לָכֵם לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּיוֹם הַכִּיפּוּרִים¹²²⁰, חֲקַת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכָל מִשְׁבְּתֵיכֶם אִסוּר מְלָאכָה בְּיוֹם כִּיפּוּר חַל בְּכָל הַדּוֹרוֹת הָעֲתִידִים וּבְכָל מָקוֹם בּוֹ יֵשְׁבוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל¹²²¹: (לב) שַׁבַּת שַׁבְּתוֹן הוּא לָכֵם יוֹם הַכִּיפּוּרִים הוּא יוֹם שַׁבְּתוֹן לָכֵם, וְאֲסוּר לָכֵם לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּיוֹם הַכִּיפּוּרִים, וְעֲנִיתֶם אֶת נַפְשֵׁיכֶם בַּתְּשַׁעָה לַחֹדֶשׁ בְּעָרֵב תִּתְחִילוּ לָצוּר מִעֲרֵבוֹ שֶׁל ט' תִּשְׁרִי¹²²², מִעָרֵב עַד עָרֵב תִּשְׁבְּתוּ שַׁבְּתָכֶם עֲלֵיכֶם לִשְׁבוֹת וּלְקַיֵּם אֶת הַדִּינִים הַקְּשׁוּרִים לְיוֹם הַכִּיפּוּרִים, מִעֲרֵבוֹ שֶׁל ט' תִּשְׁרִי, וְעַד לַעֲרֵב י' תִּשְׁרִי: (לג) וַיִּדְבֹּר יִקְנוֹק אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: (לד) דִּבֶּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר דְּבַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֹאמַר לָהֶם: בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה בְּיוֹם ט"ו לַחֹדֶשׁ תִּשְׁרִי, חַג הַסֻּכּוֹת שִׁבְעַת יָמִים לִיקְנוֹק תַּחֲגֹגוּ לִפְנֵי ה' אֶת חַג הַסֻּכּוֹת בַּמִּשְׁךְ שִׁבְעָה יָמִים¹²²³: (לה) בְּיוֹם הָרֵאשׁוֹן מִקְרָא קֹדֶשׁ בְּיוֹם הָרֵאשׁוֹן לַחַג הַסֻּכּוֹת, עֲלֵיכֶם לִלְבוֹשׁ בְּגָדֵי חַג וּלְהַתְפַּלֵּל אֶת הַתְּפִלוֹת הַמִּיּוֹחָדוֹת בְּיוֹם, וְלֹאכּוֹל אֶת סְעוּדוֹת הַחַג, כָּל מְלָאכָה עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ וְכֹן אֲסוּר לָכֵם לַעֲשׂוֹת בְּיוֹם הָרֵאשׁוֹן שֶׁל חַג הַסֻּכּוֹת כֹּל מְלָאכָה שֶׁאֵין בָּהּ צוּרְךְ אוֹכֵל נֶפֶשׁ: (לו) שִׁבְעַת יָמִים תִּקְרִיבוּ אִשָּׁה לִיקְנוֹק בַּמִּשְׁךְ שִׁבְעַת יָמִי חַג הַסֻּכּוֹת, עֲלֵיכֶם לְהַקְרִיב לַה' אֶת קֶרְבָּנוֹת הַמוֹסָפִים הַכְּתוּבִים בַּפֶּרֶשׁת פִּנְחָס, בְּיוֹם הַשְּׁמִינִי בְּיוֹם הַשְּׁמִינִי שֶׁל חַג הַסֻּכּוֹת, חַל חַג אַחֵר שֶׁנִּקְרָא "שְׁמִינִי עֲצֵרֶת", מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֵם עֲלֵיכֶם לִלְבוֹשׁ בְּגָדֵי חַג, לְהַתְפַּלֵּל אֶת הַתְּפִלוֹת הַמִּיּוֹחָדוֹת בְּיוֹם, וְלֹאכּוֹל אֶת סְעוּדוֹת הַחַג, וְהִקְרַבְתֶּם אִשָּׁה לִיקְנוֹק תִּקְרִיבוּ אֶת קֶרְבָּנוֹת הַמוֹסָף שֶׁיֵּשׁ לְהַקְרִיב בְּשְׁמִינִי עֲצֵרֶת, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בַּפֶּרֶשׁת פִּנְחָס, עֲצֵרֶת הוּא יוֹם זֶה עֲצוּר לָכֵם מִעֲשִׂיית מְלָאכָה, אֲסוּר לָכֵם לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּשְׁמִינִי עֲצֵרֶת¹²²⁴, כָּל מְלָאכָה עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ בַּחֲג שְׁמִינִי עֲצֵרֶת, אֲסוּר לָכֵם לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה שֶׁאֵין בָּהּ מִשּׁוֹם צוּרְךְ אוֹכֵל נֶפֶשׁ: (לז) אֵלֶּה מוֹעֲדֵי יִקְנוֹק אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ אֱלֹהֵי הַמִּשְׁכָּן הֵם מוֹעֲדֵי ה', בְּיָמִים אֵלֶּה עֲלֵיכֶם לִלְבוֹשׁ בְּגָדֵי חַג, לְהַתְפַּלֵּל אֶת הַתְּפִלוֹת הַמִּיּוֹחָדוֹת בְּיוֹם, וְלֹאכּוֹל אֶת סְעוּדוֹת הַחַג, לְהַקְרִיב אִשָּׁה לִיקְנוֹק וְכֹן, בְּיָמִים אֵלֶּה עֲלֵיכֶם לְהַקְרִיב קֶרְבָּנוֹת מוֹסָפִים לִפְנֵי ה', עֲלֵה חֶלֶק מִקֶּרְבָּנוֹת הַמוֹסָפִים שֶׁמִּקְרִיבִים בַּחֲגִים הֵם קֶרְבָּנוֹת עוֹלָה, וּמִנְחָה וְכֹן יֵשׁ לְהַקְרִיב יַחַד עִם קֶרְבָּנוֹת הָעוֹלָה וְהַשְּׁלָמִים אֶת הַמִּנְחָה שֶׁבָּאָה אִתָּם (עִישׁוֹן סוּלַת לִכְבֵּשׁ וְכו'),¹²²⁵ זָבַח

¹²¹⁸ ספורנו וא"ע.

¹²¹⁹ רש"י, ולדבריו, כרת ואיבוד הנפש היינו הך. ספורנו בפס' כח' וא"ע אצלנו חילקו בין כרת לאיבוד הנפש.

¹²²⁰ רש"י: התורה באה להוסיף כאן עוד לאו או שבאה להוסיף איסור עשיית מלאכה גם בלילה, כיוון שהייתה לנו ה'א' למעט לילה מאיסור עשיית מלאכה, בגלל שכתוב "בעצם היום הזה". א"ע: התורה באה להוסיף עניין "לדורותיכם".

¹²²¹ א"ע.

¹²²² אונקלוס.

¹²²³ רש"י.

¹²²⁴ רשב"ם וא"ע. א"ע דחה את הפירוש שהכוונה היא להתאספות העם יחד בשלשת הרגלים. רש"י: עם ישראל עצור לפני ה'. ה' לא רוצה להיפרד מבני"א לאחר חג הסוכות, ולכן הוסיף את חג שמיני עצרת. רמב"ן: ביום זה מפסיקה קדוש חג הסוכות, ומתחילה קדושה חדשה של שמיני עצרת.

¹²²⁵ רש"י.

חלק מקרבנות המוספים שמקריבים בחגים הם קרבנות שלמים, וְנִסְכִּים יחד עם קרבנות העולה והשלמים, יש להביא את היין שהיו מנסכים עם הקרבן על גבי המזבח, (רבע ההין לכבש וכו'), דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ בכל יום מימי החג, עליכם להקריב את הקרבן המיוחד לאותו יום, ואסור לכם להשלים את הבאת הקרבן ביום אחר, אפילו ביום אחר של החג¹²²⁶: (לח) מִלֶּבֶד שִׁבְתָּת יִקְוֶה קרבנות המוספים שיש להקריב בחגים הם בנוסף לקרבנות המוספים של שבת. אם חל יום טוב בשבת, יש להקריב גם את קרבנות המוספים של שבת וגם את קרבנות המוספים של החג¹²²⁷ וּמִלֶּבֶד מִתְּנוּתֵיכֶם וכן, קרבנות המוספים הם בנוסף למתנות, לקרבנות שאדם מקדיש לבית המקדש, וּמִלֶּבֶד כָּל נְדָרֵיכֶם וּמִלֶּבֶד כָּל נְדָבוֹתֵיכֶם אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לִיקְוֶה וכן קרבנות המוספים הם בנוסף לנדריים (שהתחייב קרבן על ידי שאמר "הרי עלי") והנדבות (שהתחייב קרבן על ידי שאמר "הרי זו") שבני ישראל מקדישים לשם ה'. בשלשת הרגלים היו מקריבים את קרבנות הנדר והנדבה שבני ישראל היו מקדישים לה', בנוסף לקרבנות המוספים של החגים: (לט) אֵךְ בניגוד לראש השנה ויום הכיפורים, שאותם אנחנו חוגגים כדי שיהיה לנו זיכרון לפני ה', וכדי שה' יכפר לנו על כל חטאינו, סוכות נחגג לשמחה ולהודאה לה' על איסוף התבואה¹²²⁸ בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי ביום ט"ו לחודש תשרי, בַּאֲסָפְכֶם אֶת תְּבוּאת הָאָרֶץ בתקופת השנה שבה אתם עסוקים באיסוף התבואה לתוך הגרנות¹²²⁹ תִּחְגְּזוּ אֶת חַג יִקְוֶה שִׁבְעַת יָמִים תחגגו חג לה' במשך שבעה ימים, על ידי שתקריבו שלמי חגיגה. בחג הסוכות יש להביא שלמי חגיגה, ואם לא הביא ביום הראשון, יש לו שבעה ימים לתשלומים לקרבן החגיגה¹²³⁰ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן שִׁבְתוֹן וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי שִׁבְתוֹן ביום הראשון וביום השמיני של חג הסוכות, יש לשבות ממלאכה¹²³¹: (מ) וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן יש ליטול ביום הראשון של חג הסוכות את ארבעת המינים. התורה מונה סימנים, שבעזרתם נוכל לזהותם, (1) פְּרִי עֵץ הָדָר זהו האתרוג. כאן מנתה התורה שני סימנים לעץ האתרוג: "פרי עץ", שטעם עצו ופריו שווים, וכן "הדר" היינו שהאתרוגים "דרים", נמצאים על העצים, במשך כל השנה¹²³² (2) כַּפֹּת תְּמָרִים כף של עץ דקל, שזהו הלולב¹²³³ (3) וְעֵנָף עֵץ עָבֹת ענף שעשוי כעין קליעה, כעין צמה, שזהו ההדס¹²³⁴ (4) וְעֶרְבֵי נָחַל ערבות שגדלות בדרך כלל בנחלים¹²³⁵ וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי יִקְוֶה אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים תשמחו לשם ה' במשך שבעת ימי חג הסוכות¹²³⁶: (מא) וְחִגַּתֶּם אֹתוֹ חַג לִיקְוֶה שִׁבְעַת יָמִים בַּשָּׁנָה חֶקֶת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם עליכם לחגוג

¹²²⁶ רש"י.

¹²²⁷ דעת מקרא.

¹²²⁸ רשב"ם. א"ע: התורה כאן אסרה להתענות בחג הסוכות. "אך" בא למעט את חג הסוכות מסיבת נטילת הארבעת המינים. ספורנו: עד עכשיו התורה הזכירה את העניינים הכלליים של חג, ועכשיו התורה מפרטת לנו מצוות מסוימות של חג הסוכות. רש"י: מותר להביא את קרבן החגיגה, רק אם יו"ט לא חל בשבת. כלי יקר הסביר את הלימוד בכך שהפסוק אומר "באספכם את תבואת הארץ", היינו, אם חג הסוכות חל ביום שמותר לאסוף את תבואת הארץ, ביום חול, אזי מותר להקריב את קרבן החגיגה.

¹²²⁹ אונקלוס. רש"י: תדאגו שסוכות יחול בזמן אסיפה, על ידי שתעברו את השנים. רמב"ן הסביר את הפסוק: אכן, בגלל שאתם אוספים את תבואתכם בתשרי, תחגגו את חג הסוכות לה'.

¹²³⁰ א"ע + רש"י.

¹²³¹ אונקלוס.

¹²³² רש"י. רמב"ן: עץ האתרוג נקרא בעברית הדר. כמו"כ מסביר הרמב"ן עפ"י הקבלה את סיבת נטילת ארבעת המינים.

¹²³³ רש"י, מהכתיב החסר נלמד שיש להביא רק כף אחת.

¹²³⁴ רש"י.

¹²³⁵ בגמרא במסכת סוכה ישנה מחלוקת אם רק ערבות שגדלות על נחלים כשרות לארבעת המינים או שכל ערבה כשרה לכך.

¹²³⁶ כלי יקר.

את חג הסוכות במשך שבעה ימים, בכל אחת מהשנים ולאורך כל הדורות, בַּחֲדָשׁ הַשְּׁבִיעִי תַּחֲגֹגוּ אֹתוֹ תַּחֲגֹגוּ אֶת חַג הַסֻּכּוֹת בַּחֹדֶשׁ תִּשְׂרִי: (מב) בַּסֻּכּוֹת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים בַּמִּשְׁךְ כָּל שִׁבְעַת יָמֵי חַג הַסֻּכּוֹת, עֲלֵיכֶם לִשְׁבֹּת בַּסֻּכּוֹת,¹²³⁷ כָּל הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בַּסֻּכּוֹת כָּל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל (גם הגרים) יֵשְׁבוּ בַּסֻּכּוֹת:¹²³⁸ (מג) לְמַעַן יֵדְעוּ דֹרֹתֵיכֶם הַסִּיבָה שֶׁאֲנִי מַצְווֹה אֲתָכֶם לַעֲשׂוֹת מִבְּתֵי הַקֶּבֶעַ שִׁלְכֶם וּלְשַׁבֹּת בַּסֻּכּוֹת הַיָּא, כְּדֵי שִׁיִּדְעוּ הַדֹּרוֹת הַבָּאִים שִׁבְעָם יִשְׂרָאֵל, כִּי בַּסֻּכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצִיאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם (כדי שהדורות הבאים יידעו) שְׁכַאשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, הוֹשַׁבְתִּי אוֹתָם תַּחַת עֲנֵי הַכְּבוֹד,¹²³⁹ אֲנִי יְקֹנֶה אֱלֹהֵיכֶם אֲנִי ה' מְשַׁיֵּחַ עֲלֵיכֶם, וְלֹכֵן רָאוּי שֶׁתַּחֲגֹגוּ אֶת הַחֲגִים כְּפִי שֶׁאֲנִי מַצְווֹה:¹²⁴⁰ (מד) וַיִּדְבֹּר מֹשֶׁה אֶת מַעֲדֵי יְקֹנֶה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֹשֶׁה אָמַר אֶת כָּל דִּינֵי הַחֲגִים אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:¹²⁴¹

ויקרא פרק כד

(א) וַיִּדְבֹּר יְקֹנֶה אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: (ב) צוֹ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תַּצְווֹה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וַיִּקְחוּ אֵלֶיךָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ וַיָּבִיאוּ אֵלֶיךָ,¹²⁴² שְׁמֹן זֵית זָךְ בְּתֵית לַמָּאֹר (בני ישראל יקחו את) הַשֶּׁמֶן הָרָאשׁוֹן שִׁיּוּצָא מֵהַזֵּית כַּאֲשֶׁר כּוֹתֵשִׁים אוֹתוֹ, כְּדֵי שִׁישְׁמַשׁ לְהַדְלִיק הַנֵּרוֹת בַּמְּנוֹרָה,¹²⁴³ לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד (מטרת השמן היא) כְּדֵי שֶׁהַכֹּהֵן יוּכַל לְהַדְלִיק אֶת הַנֵּר בְּכָל לַיְלָה:¹²⁴⁴ (ג) מִחוּץ לַפְּרֻכָּת הָעֵדֻת בְּאַהֲל מוֹעֵד הַכֹּהֵן יַעֲרוֹךְ אֶת הַמְּנוֹרָה שֶׁנִּמְצָאת בְּאַהֲל מוֹעֵד מִחוּץ לַפְּרֻכָּת שֶׁנִּמְצָאת לִפְנֵי אֲרוֹן הָעֵדֻת,¹²⁴⁵ יַעֲרֹךְ אֹתוֹ אַהֲרֹן מִעֶרֶב עַד בֹּקֶר לִפְנֵי יְקֹנֶה תָּמִיד בְּכָל לַיְלָה, אַהֲרֹן (ולאחר מִכָּן צֶאֱצִאוּ הַכֹּהֲנִים) יַעֲרוֹךְ אֶת הַנֵּרוֹת שֶׁבַּמְּנוֹרָה, בְּאוֹפֵן שִׁיּוּכְלוּ לְדַלֹּק כָּל הַלַּיְלָה, עַל יְדֵי שִׁיִּתֵּן בָּהֶם מִסְפִּיק שֶׁמֶן,¹²⁴⁶ חֲקַת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם דִּין זֶה יִנָּהֵג לְאוֹרֶךְ כָּל הַדֹּרוֹת: (ד) עַל הַמְּנֹרָה הַטְּהִרָה יַעֲרֹךְ אֶת הַנֵּרוֹת הַכֹּהֵן יַעֲרוֹךְ אֶת הַנֵּרוֹת עַל הַמְּנוֹרָה הַעֲשׂוּיָה מִזָּהָב

¹²³⁷ אונקלוס.

¹²³⁸ רש"י ורמב"ן. רשב"ם: לרבות גם את מי שיש לו בית.

¹²³⁹ רש"י. א"ע: הכוונה היא לסוכות ממש, והטעם שחוגגים את סוכות בתשרי הוא שבנ"י בנו את הסוכות כדי להתגונן מפני הקור. רשב"ם: הכוונה היא לסוכות ממש, אלא שהתורה ציוותה לחגוג את חג הסוכות דווקא בחודש תשרי כדי שאדם לא יתגאה בזמן אסיפת התבואה. רמב"ן: התורה ציוותה על זכירת יצאת מצרים בתחילת ימות החמה (פסח) ובתחילת ימות הגשמים (סוכות).

¹²⁴⁰ עפ"י ספורנו.

¹²⁴¹ רמב"ן: משה לימד לישראל את סוד העיבור.

¹²⁴² דעת מקרא.

¹²⁴³ רש"י. בטעם החזרה על ציווי זה כאן נחלקו המפרשים. רש"י: כאן מופיע הציווי, ואילו בפרשת תצווה נאמר למשה שהוא עתיד לצוות את בני ישראל על כך. רמב"ן דחה את פירושו, שהרי כבר נאמר בסוף ספר שמות שאהרון ממש הדליק את המנורה, ולכן כתב שמשה ציווה בפרשת תצווה להביא את השמן, אך שמן זה נגמר, והוצרך לצוות עכשיו שוב. אפשרות נוספת שכתב הרמב"ן היא שהיינו יכולים לחשוב שכאשר אין מנורה, הכהנים יכולים להדליק בלא מנורה, ולכן באה התורה לצוות על עשיית המנורה ממש. אה"ח: התורה מנתה עכשיו הרבה מצוות הקשורות במספר שבע (ספירת העומר, החגים), ולכן התורה הכניסה גם את מצוות המנורה שיש בה שבעה נרות. רשב"ם: בגלל שהתורה הייתה צריכה לצוות אותנו על לחם הפנים ועל השולחן, היא ציוותה גם על המנורה.

¹²⁴⁴ רש"י.

¹²⁴⁵ רש"י, וכתב גם את מדרש חכמים שהנר המערבי הוא העדות שה' שורה בישראל על ידי שהייתה דולקת עד לערב למחרת הדלקתו, כיוון שאת הנר המערבי היו מטיבים בערב, בניגוד לשאר הנרות שהוטבו ביום.

¹²⁴⁶ רש"י. ספורנו: הטעם שהתורה כתבה שאהרון ייטיב את הנרות, למרות שהטבת הנרות כשרה גם בכהן הדיוט היא, כיוון שבשנות המדבר, בגלל שהשכינה הייתה גלויה, היה ראוי שהכהן הגדול ידליק את הנרות ויקטיר את הקטורת.

טהור, ¹²⁴⁷ לִפְנֵי יְקֹנֶק תִּמְיֵד הכהן יסדר את הנרות בכל ערב, לכבודו של ה' ¹²⁴⁸: (ה) וְלִקְחַתְּ סֹלֶת וְאַפִּיתָ אֹתָהּ שְׁתֵּים עָשָׂר חֲלוֹת תצווה שיקחו סולת (שהיא קמח מנופה) ושיאפו ממנה שתים עשרה חלות, ¹²⁴⁹ שְׁנֵי עֶשְׂרִים יִהְיֶה הַחֲלָה הָאֶחָת כל חלה תהיה במשקל שני עשרונים: (ו) וְשָׂמַתְּ אוֹתָם שְׁתֵּים מַעֲרֹכֹת שֵׁשׁ הַמַּעֲרֹכֹת תשים את שנים עשר החלות בשתי מערכות, בשני סדרים, ¹²⁵⁰ כִּד שיוצא שבכל מערכת יש שש חלות, ¹²⁵¹ עַל הַשֻּׁלְחָן הַטָּהוֹר לִפְנֵי יְקֹנֶק יש לשים את החלות לפני ה', על השולחן שהיה עשוי מזהב טהור ¹²⁵²: (ז) וְנָתַתְּ עַל הַמַּעֲרֹכֹת לְבִנָּה זָכָה יש לשים על כל אחת מהמערכות לבונה (הלבונה היא סוג בשם שמופק מעץ שנקרא עץ לבונה), וְהִיתָה לְלֶחֶם לְאֻזְכָּרָה אִשָּׁה לִיקְנֹק הלבונה היא האזכרה מהלחמים שמוקרבת לפני ה'. הלחמים היו נאכלים על ידי הכהנים, ולא היו מקריבים מהם כלום לה', ואילו את הלבונה היו מקריבים לפני ה' כדי שתשמש ל"אזכרה" על הלחמים שלא הוקרבו ¹²⁵³: (ח) בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִת יַעֲרֹכְנוּ לִפְנֵי יְקֹנֶק תִּמְיֵד בכל שבת היו הכהנים מסדרים את לחם הפנים לפני ה', מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל המצרכים לאפיית הלחמים היו נקנים ממחצית השקל שבני ישראל היו תורמים לבית המקדש, ¹²⁵⁴ בְּרִית עוֹלָם לחם הפנים משמש לברית עולם בין ה' לישראל ¹²⁵⁵: (ט) וְהִיתָה לְאֻזְכָּרָה וּלְבִנָּיו המנחה של לחם הפנים תינתן לאהרון ולבניו הכהנים, ¹²⁵⁶ וְאָכְלֻהוּ בַּמָּקוֹם קֹדֶשׁ הכהנים צריכים לאכול את לחם הפנים במקום קדוש, בחצר אוהל מועד (ובמקדש בעזרה), כִּי קֹדֶשׁ קֹדָשִׁים הוּא לוֹ מֵאִשֵּׁי יְקֹנֶק חֶק עוֹלָם (הסיבה שצריך לאכול את לחם הפנים בחצר אוהל מועד היא) כיוון שלחם הפנים הוא במדרגה של קדשי קדשים, שהרי הלחמים ניתנו לכהן מהקרבות שהוקרבו לפני ה'. לחם הפנים היה צריך להיות מוקרב כולו לה', וה' נתן את לחם הפנים לכהנים ¹²⁵⁷: (י) וַיֵּצֵא בֶן אִשָּׁה יִשְׂרָאֵלִית בנה של אישה מישראל יצא מאהלו, ¹²⁵⁸ וְהוּא בֶן אִישׁ מִצְרִי אותו אדם היה בנו של איש מצרי, ¹²⁵⁹ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אותו אדם התגייר. למרות שמי שנולד לאישה מישראל, גם אם אביו גוי, הרי שהוא יהודי, לפני מתן תורה היה הדין שהולכים אחרי האב, ¹²⁶⁰ וַיֵּצֵאוּ בַּמַּחֲנֶה בֶן הַיִּשְׂרָאֵלִית וְאִישׁ הַיִּשְׂרָאֵלִי הבן של האישה הישראלית (שהוא

¹²⁴⁷ רש"י בפירושו הראשון וא"ע. בפירושו השני כתב רש"י, על טהרת המנורה, לאחר שהוציא מהמנורה את כל האפר.
¹²⁴⁸ דעת מקרא.
¹²⁴⁹ א"ע.
¹²⁵⁰ אונקלוס.
¹²⁵¹ רש"י.
¹²⁵² רש"י בפירושו הראשון. בפירושו השני כתב שישים את הלחם הראשון על טהרו של שולחן, שלא יהיו סניפים חוצצים בין כל הלחם התחתון, לבין השולחן. א"ע: היו שם מספר שולחנות, אך רק שולחן אחד היה עשוי מזהב טהור.
¹²⁵³ רש"י.
¹²⁵⁴ דעת מקרא.
¹²⁵⁵ אונקלוס. אולי ניתן להסביר זאת על ידי הא"ע שמשווה בין מספר החלות למספר השבטים.
¹²⁵⁶ רש"י. רמב"ן: ייתכן שמדובר על כל מערכה.
¹²⁵⁷ דעת מקרא.
¹²⁵⁸ א"ע ורמב"ן. רש"י כתב שלשה פירושים: א. מעולמו יצא. ב. מפרשה שלמעלה, שלגלג ושאל איך ניתן לאכול את לחם הפנים לאחר שהיא כבר ישנה. ג. יצא חייב מבי"ד של משה, כיוון שרצה לטעת את אהלו בתוך שבט דן, ומשה אמר לו "לבית אבותם". אזה"ח: התורה מדגישה לנו שהאישה הישראלית כשרה, ושלא התכוונה לחטא. אולם רש"י בפס' יא' כותב שהאישה התכוונה לעבירה.
¹²⁵⁹ רש"י: זהו המצרי שמשוה הרגו.
¹²⁶⁰ רש"י ותוספות המובא ברמב"ן. הרמב"ן עצמו: הכוונה היא שמל עצמו ככל אדם מישראל. הרמב"ן גם כתב שיתכן שפירושו של רש"י הוא כמ"ד שעו"ג הבא על בת ישראל, הולד אינו יהודי.

בנו של האיש המצרי) ואיש ישראלי אחר, רבו במחנה, לעיני אנשים רבים¹²⁶¹: (יא) וַיִּקְבּוּ בֶן הָאִשָּׁה
הַיִּשְׂרָאֵלִית אֶת הַשֵּׁם וַיִּקְלָל בֶּן הָאִשָּׁה הַיִּשְׂרָאֵלִית (שהוא גם בנו של המצרי) יצא וחירף את שם ה'
המפורש,¹²⁶² וַיִּבְיֵאוּ אוֹתוֹ אֶל מֹשֶׁה הַשּׁוֹמְעִים אֶת בֶּן הַיִּשְׂרָאֵלִית מִגֹּדֶף אֶת ה' הֵבִיאוּ אוֹתוֹ אֶל מֹשֶׁה, וַיִּשֶׁם
אֹמֶר שְׁלֹמִית בֵּת דְּבָרִי לְמִטָּה דָן שְׁמָה שֶׁל אִימּוֹ שֶׁל הַמְּגֹדֵף אֶת ה' הִיָּה שְׁלֹמִית בֵּת דְּבָרִי וְהִיא הִיָּתָה
מִשְׁבֹּט דָן¹²⁶³: (יב) וַיִּנְיָחֻהוּ בְּמִשְׁמֶר אֶסְרוּ אֶת הַמְּגֹדֵף בְּבֵית הָאֶסּוּרִים,¹²⁶⁴ לְפָרֹשׁ לָהֶם עַל פִּי יִקְוֶה (הַנִּיחוּ
אֶת הַמְּגֹדֵף בְּבֵית הָאֶסּוּרִים) עַד שִׁיתְפָּרֵשׁ לָהֶם מִפִּי ה' מִהוּ עוֹנֵשׁוֹ שֶׁל הַמְּגֹדֵף¹²⁶⁵: (יג) וַיִּדְבֹּר יִקְוֶה אֶל מֹשֶׁה
לֵאמֹר: (יד) הֲוִיצָא אֶת הַמְּקַלֵּל אֶל מַחֲוֵץ לְמַחֲנֶה תוֹצִיא אֶת הַמְּגֹדֵף אֶל מַחֲוֵץ לְמַחֲנֶה יִשְׂרָאֵל, וְסָמְכוּ כָּל
הַשְּׂמָעִים אֶת יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁוֹ הָעֵדִים שֶׁשָּׁמְעוּ אוֹתוֹ מִגֹּדֶף, יִסְמְכוּ אֶת יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁוֹ שֶׁל הַמְּגֹדֵף, וַיֹּאמְרוּ
לוֹ שֶׁהֵם אֵינֶם נִעֲנָשִׁים בְּהִרְגָתוֹ, כִּיּוֹן שֶׁהוּא זֶה שֶׁחָטָא וְהֵבִיא עַל עַצְמוֹ אֶת הָעוֹנֶשׁ,¹²⁶⁶ וַיִּרְגְּמוּ אוֹתוֹ כָּל
הָעֵדָה אַחֵר כֹּךְ יִרְגְּמוּ בָּאֲבָנִים אֶת הַמְּגֹדֵף בְּמַעֲמַד כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל¹²⁶⁷: (טו) וְאֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תִּדְבֹּר לֵאמֹר
וְתֹאמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל, אִישׁ אִישׁ כִּי יִקְלָל אֱלֹהֵיוֹ אִם אָדָם יִקְלָל אֶת ה',¹²⁶⁸ וְנִשְׂאָ חֲטָאוֹ הוּא יִתְחַיֵּב בְּכֶרֶת
כְּשֶׁאֵין עֵדִים¹²⁶⁹: (טז) וְנִקְבּוּ שֵׁם יִקְוֶה מוֹת יוֹמָת מִי שֶׁמִּפְרֹשׁ אֶת שְׁמוֹ שֶׁל ה' (וְלֹא כִינוֹי) וּמִקְלָל אֶת ה'
בְּשֵׁמוֹ, וְיֵשׁ עֵדִים עַל כֹּךְ,¹²⁷⁰ רָגוּם יִרְגְּמוּ בּוֹ כָּל הָעֵדָה יֵשׁ לְרָגוּם אוֹתוֹ בָּאֲבָנִים לְעֵינֵי כָל הָעֵדָה, כִּגְר כְּאֶזְרַח
דִּין הָגֵר שֶׁהִתְגַּיֵּיר וְקִילֵל אֶת ה' הוּא כְּדִינוֹ שֶׁל מִי שֶׁנּוֹלַד יְהוּדִי, בְּנִקְבּוֹ שֵׁם יוֹמָת אִם גֵּר שֶׁהִתְגַּיֵּיר אוֹ אָדָם
שֶׁנּוֹלַד יְהוּדִי קִילֵלוֹ אֶת ה', וְיֵשׁ עֵדִים בְּדָבָר, יֵשׁ לְסַקּוֹל אוֹתוֹ: (יז) וְאִישׁ כִּי יִכֶּה כָּל נֶפֶשׁ אָדָם מוֹת יוֹמָת
אָדָם שִׁיחְרוֹג אָדָם אַחֵר בְּמִזִּיד, דִּינוֹ מוֹת¹²⁷¹: (יח) וּמִכָּה נֶפֶשׁ בְּהֶמָּה יִשְׁלַמְנָה מִי שֶׁהוֹרֵג בְּהֶמָּה שֶׁל חֲבִירוֹ,
עָלִיו לְשֹׁלֵם אֶת שְׁוִי הַבְּהֶמָּה,¹²⁷² נֶפֶשׁ תַּחַת נֶפֶשׁ אֵין הוּא צָרִיךְ לְקִנּוּת בְּהֶמָּה אַחֶרֶת, אֲלֵא עָלִיו לְשֹׁלֵם אֶת
שְׁוִי הַבְּהֶמָּה¹²⁷³: (יט) וְאִישׁ כִּי יִתֵּן מוֹם בְּעַמִּיתוֹ אִם אָדָם יִתֵּן מוֹם בְּחִבְרִירוֹ, כְּאֶשֶׁר עָשָׂה בֶן יַעֲקֹב לֹא
יַעֲנִישׁוּ אוֹתוֹ עַל הַמַּעֲשֶׂה שֶׁעָשָׂה,¹²⁷⁴ עַל יְדֵי שִׁטְיָלוֹ עָלָיו עוֹנֵשׁ מִמּוֹן¹²⁷⁵: (כ) שֹׁבֵר תַּחַת שֹׁבֵר יִיגְבוּ מִהֶמְכָּה
סָכּוּם כֶּסֶף תַּחַת הַשֶּׁבֶר שֶׁגָּרַם, עֵין תַּחַת עֵין יִיגְבוּ מִהֶמְכָּה סָכּוּם כֶּסֶף תַּחַת הָעֵין שֶׁהוֹצִיא, שֵׁן תַּחַת שֵׁן

¹²⁶¹ רמב"ן. רש"י: רבו על עסקי מחנה. כלי יקר: לא נאמר שמותם, כיוון ששניהם מגונים על המריבה. אה"ח: לא רצה לגנות את האיש הישראלי בשמו, או כדי לומר לנו שרבו על ענייני יוחסין.

¹²⁶² רש"י. א"ע כתב שני פירושים למילה ויקב: או שפירש, כמו "אשר נקבו בשמות", או שהכוונה היא לקללה.

¹²⁶³ אה"ח: ניתן לפרש בשתי דרכים הפוכות את הסיבה שהתורה נמנעה מלפרש את שמה של שלומית עד עכשיו: או כדי לומר לנו שגם היא הביאה אותו לפני בית הדין, ואז הדבר נאמר לשבח, או כדי לומר לנו שהיא ניסתה לכסות עליו, ואז הדבר נאמר לגנות.

¹²⁶⁴ אונקלוס. א"ע: במקום ידוע במחנה.

¹²⁶⁵ אונקלוס.

¹²⁶⁶ רש"י.

¹²⁶⁷ רש"י, ומכאן ששלוחו של אדם כמותו.

¹²⁶⁸ רשב"ם חילק לומר ש"יקלל אלהיו", היינו ללא שם ה' המפורש, ואילו "מפרש ה'" הוא שם ה' המפורש. א"ע:

מי שמקלל בשם "אלוהים", והכוונה היכולה להיות גם שקילל את הדיינים, שהרי גם הם נקראו אלוהים, הרי שה' הוא היודע מה שיש בליבו, ואם התכוון לקלל את ה', הרי שהוא ייענש בכרת.

¹²⁶⁹ רש"י.

¹²⁷⁰ רש"י.

¹²⁷¹ א"ע, וכתב שייתכן שדברים אלו נכתבו כאן, כוון שהניצים הכו אחד את השני.

¹²⁷² רמב"ן.

¹²⁷³ רמב"ן. א"ע: נפש תחת נפש מוסב גם על מכה אדם וגם על מכה בהמה.

¹²⁷⁴ א"ע, ואין הכוונה שיעשו לו כפי המעשה שעשה בחבירו, שאם הוציא לו עין, אזי יוציאו לו עין. הראיה לכך

היא שאם אדם גרם לחבירו שלשת רבעי עיוורון, לא ניתן לעוור אותו רק שלשת רבעי.

¹²⁷⁵ רש"י.

יִיגְבוּ מִהֶמְכָּה סָכּוּם כֶּסֶף תַּחַת הַשֵּׁן שֶׁהוּצִיא, כִּי־אֲשֶׁר יִהְיֶה מוֹם בְּאָדָם בֵּין יָנֵתָן בּוֹ כֹּאשֶׁר אָדָם חֹבֵל בְּאָדָם אַחֵר, עָלָיו לִשְׁלֹם לְמוֹכָה כֶּסֶף כְּפִי מֵה שִּׁשְׁמִים בֵּית דִּין אֶת הַנּוֹק¹²⁷⁶: (כא) וּמִכָּה בְּהֶמָּה יִשְׁלַמְנָה אָדָם שְׁחֹבֵל בְּבֶהֱמָה (אֵךְ אִינוּ הוֹרֵג אוֹתָהּ), צָרִיךְ לִשְׁלֹם עַל הַנּוֹק שֶׁעָשָׂה בְּבֶהֱמָה¹²⁷⁷, וּמִכָּה אָדָם יוֹמֵת אָדָם שְׁחֹבֵל בְּאָבִיו וּבְאִמּוֹ בְּמִזִּיד, אִפִּילוֹ אִם לֹא הִרְגָם, חַיִּיב מִיתָה¹²⁷⁸: (כב) מִשְׁפָּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם כִּגְרָם כְּאֶזְרַח יִהְיֶה הַמִּשְׁפָּט יִהְיֶה שׁוּוֹה בֵּין בִּגְר וּבֵין בְּמִי שֶׁנּוֹלַד יִהוּדִי, כִּי אֲנִי יִקְוֶה אֱלֹהֵיכֶם כִּיוּן שֶׁאֵין ה' הָאֵל שֶׁל הַגֵּרִים וְשֶׁל אֱלֹהֵי שְׁנֹלָדִים יִהוּדִים, וְלִכֵּן דִּינָם שׁוּוֹה¹²⁷⁹: (כג) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֹשֶׁה אָמַר אֶת דְּבָרֵי ה' אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וַיֹּצִיאוּ אֶת הַמִּקְלָל אֶל מַחֲוֵץ לְמַחֲנֶה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הוּצִיאוּ אֶת הַמַּגְדָּף מִחוּץ לְמַחֲנֶה, וַיִּרְגְּמוּ אוֹתוֹ אֲבָן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל סָקְלוּ אֶת הַמַּגְדָּף בִּבְנֵיהֶם, וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כִּפְאֲשֶׁר צִוָּה יִקְוֶה אֶת מֹשֶׁה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הִקְפִּידוּ עַל כָּל דִּינֵי סִקִּילָה, בִּשְׁעָה שֶׁהֵם סָקְלוּ אֶת הַמַּגְדָּף¹²⁸⁰:

פרשת בהר

ויקרא פרק כה

(א) וַיְדַבֵּר יִקְוֶה אֶל מֹשֶׁה בְּהַר סִינִי לֵאמֹר ה' דִּבֶּר אֶל מֹשֶׁה בְּהַר סִינִי, עוֹד לִפְנֵי שֶׁהוֹקֵם אוֹהֵל מוֹעֵד¹²⁸¹:
 (ב) דִּבֶּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם דִּבֶּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֹאמַר לָהֶם¹²⁸², כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם כֹּאשֶׁר תִּיכַנְסוּ לָאָרֶץ וְלֹאֲחֵר אַרְבַּע עֶשְׂרֵה כִּיבוֹשׁ וְנַחֲלָה, וְשַׁבְתָּה הָאָרֶץ שַׁבַּת לִיקְוֶה הָאָרֶץ תִּשְׁבּוֹת לִשְׁמִי ה', וּמִפְּרִט בְּפִסּוּקִים הַבְּאִים מֵהֶם דִּינֵי הַשְּׁבִיתָה: (ג) שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שְׂדֶךְ בַּמִּשְׁךְ

¹²⁷⁶ רש"י. א"ע: "בו" הַכּוֹנֵה "עָלָיו" דִּהְיוּ שֶׁזֶה מֵה שִׁשְׁמִים עָלָיו, או שֶׁהַכּוֹנֵה הֵיא שֶׁאֵם לֹא יִתֵּן כֶּסֶף, יַעֲשׂוּ בּוֹ עֵין תַּחַת עֵין מִמֶּשׁ.

¹²⁷⁷ רש"י. א"ע: הַחֲזָרָה כֹּאן כְּדִי לְהַשְׁוֹת גֵּר כְּאֶזְרַח, או כְּדִי לֹאמַר שֶׁבִּהְכָּאת בְּהֶמָּה חַיִּיב לִשְׁלֹם אֶת כּוֹלָה רֶק כִּשְׁהִכָּה אוֹתָהּ בְּמָקוֹם מְסוּכָן.

¹²⁷⁸ רש"י.

¹²⁷⁹ רש"י.

¹²⁸⁰ רש"י. א"ע: בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ מֵהַיּוֹם הַהוּא וְהָלָה, כְּדִינִים שֶׁצִּוּוּ בָהֶם כֹּאן. רַמְבַּ"ן דָּחָה זֹאת בְּאֹמְרוֹ שֶׁאֵין הַכּוֹנֵה כֹּאן עַל הַעֲתִיד. רַמְבַּ"ן עֲצָמוֹ אֹמַר, שֶׁהַתּוֹרָה חוֹזֶרֶת לְסִיפּוֹר וְאוֹמֶרֶת שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל סָקְלוּ אֶת הַמַּגְדָּף, לֹא בְּגַל שֶׁשָּׁנְאוּ אוֹתוֹ, אֲלֹא כְּדִי לְבַעַר אֶת הַנֶּגֶעַ.

¹²⁸¹ א"ע וְרַשְׁבַּ"ם. הַסִּיבָה שֶׁפִּרְשָׁה זֶה נִכְתְּבָה כֹּאן, לְמַרְתִּי שֶׁמִּקּוֹמָה בְּכִרְיִת הַבְּרִית בְּפִרְשָׁת וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים, כְּדִי לְחַבֵּר יַחַד אֶת הַתְּנָאִים שֶׁבְּנִי יִנְחִלוּ אֶת הָאָרֶץ (אִיסוּרֵי עֲרִיּוֹת, שְׁמִיטָה) וְכַעֲנִין זֶה כְּתָב אוֹה"ח שֶׁהַסִּיבָה שֶׁהַתּוֹרָה הַדְּגִישָׁה זֹאת דּוּקָא בְּמִצְוֹת שְׁמִיטָה הֵיא כְּדִי לֹאמַר לָנוּ שֶׁעַל יְדֵי קְבִלַּת הַתּוֹרָה קִיבְּלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כֵּן כְּתָב אוֹה"ח, שֶׁאִסּוּר לִתֵּת קֶרֶקַע לְגוֹי בְּא"י, וְע"י קְבִלַּת הַתּוֹרָה, ה' הֵיא יִכּוֹל לִתֵּת לְבִנֵּי אֶת א"י. רַש"י: נֹאמַר בְּצִוּוֵי עַל שְׁמִיטָה שֶׁנֹּאמְרָה בְּהַר סִינִי, כְּדִי לֹאמַר לָנוּ, שֶׁכֶּשֶׁם שֶׁכָּל פְּרִטֵי שְׁמִיטָה נֹאמְרוּ בְּהַר סִינִי, כִּךְ פְּרִטֵי שֶׁאֵר הַמִּצְוֹת נֹאמְרוּ בְּהַר סִינִי. וְלִמַּד זֹאת מִהַבְּרִייתָא, מִמֶּנָּה לְמַד, שֶׁכֶּשֶׁם שֶׁלֹּא נִשְׁנֵתָה שְׁמִיטָה קֶרֶקַעוֹת בְּעֶרְבוֹת מוֹאֵב, וּמִכִּיוּן שֶׁכֶּךְ, מוֹכֵחַ שֶׁכָּל הַפְּרִטִים נֹאמְרוּ לְמִשָּׁה כְּבֵר בְּסִינִי, כִּךְ הֵיא גַם עִם שֶׁאֵר הַמִּצְוֹת. רַמְבַּ"ן: הֵיא נִתֵּן לְלִמּוּד מִהַבְּרִייתָא הַהִיפֵךְ, הַמִּצְוֹת שֶׁפְּרִטִיהֶם נֹאמְרוּ בְּעֶרְבוֹת מוֹאֵב, הֵם מִצְוֹת שֶׁלֹּא נֹאמְרוּ פְּרִטִיהֶם בְּהַר סִינִי. וְכֵן שֶׁאֵל מִנִּין לְמַדְנוּ שֶׁהוֹקְשׁוּ כָּל הַמִּצְוֹת כּוֹלָן, אַחַת לְחִבְרָתָהּ. כֵּן שֶׁאֵל שִׁישׁ הַרְבֵּה מִצְוֹת שֶׁלֹּא נִשְׁנוּ בְּעֶרְבוֹת מוֹאֵב. לִכֵּן הַסִּבֵּר הַרְמַב"ן שֶׁכּוֹנֵת הַבְּרִייתָא הֵיא שֶׁמִּצְוֹת הַשְּׁמִיטָה נִשְׁנֵתָה אֲצִלָּנוּ בְּפִרְשָׁה, לֹאֲחֵר שֶׁנֹּאמְרָה בְּאוֹפֵן כְּלָלִי בְּפִרְשָׁת מִשְׁפָּטִים, וְהַתּוֹרָה כֹּאן אוֹמֶרֶת שֶׁעוֹד בְּהַר סִינִי נֹאמְרוּ פְּרִטֵי צוּת הַשְּׁמִיטָה, וּמִכֵּן לְמַדִּים לְשֶׁאֵר הַמִּצְוֹת. אֵךְ בְּסִדֵּר הַדְּבָרִים כְּתָב הַרְמַב"ן שֶׁבְּלֹחוֹת רֵאשׁוֹנוֹת, נֹאמְרָה מִצְוֹת הַשְּׁמִיטָה, וְלֹאֲחֵר שֶׁ"סִלַּח לְיִשְׂרָאֵל עַל חַטָּא הֶעָגֵל, רָצָה מֵה לְחַדֵּשׁ אֶת הַבְּרִית עִם יִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי אֱלֹהִים וְקִלְלוֹת. אֲלֹא שֶׁהִקְמַת הַמִּשְׁכָּן נִכְנָסָה בְּאַמְצַע, כִּיוּן שֶׁצִּוּוּ עַל הַמִּשְׁכָּן עוֹד לְפָנֵינוּ כֵּן, וְלֹאֲחֵר מִכֵּן מִיד, אָמַר ה' לְמִשָּׁה אֶת מֵה שֶׁכְּתוּב בְּסִפְר וִיקְרָא, וְלֹאֲחֵר שֶׁהַדְּבָרִים "נִרְגְּעוּ", הֵיא נִתֵּן לְחַזֵּר וּלְחַדֵּשׁ אֶת הַבְּרִית בְּאֵלֶּה וּבִשְׁבוּעָה שׁוּב. סְפּוּרָנוּ: מִשָּׁה צִוּוּה עֲכָשִׁיו עַל הַשְּׁמִיטָה, כִּיוּן שֶׁחֲשַׁב שֶׁבְּנִי יִכְנָסוּ מִיד לָאָרֶץ, וְעַל אֵי קִיּוֹם מִצְוֹת הַשְּׁמִיטָה, עִם יִשְׂרָאֵל גּוֹלָה.

¹²⁸² אוֹה"ח: טַעַם הַכְּפִילוֹת הוּא, הַדִּיּוּר כִּנְגַד הַהִימָנוּת מִעֲבֹדַת הָאֱדָמָה, שֶׁדָּבָר זֶה הוּא קֶשֶׁה עַל הָאָדָם, וְהָאֱמִירָה הֵיא עַל הַפְּקִרְתָּ הַצּוֹמֵחַ וְהַבְּרִכָּה שֶׁ"הַבְּטִיחַ שֶׁהֵם דְּבָרִים שֶׁבְּנֵי הָאָדָם שְׁמַחִים בָּהֶם.

¹²⁸³ רַש"י. רַמְבַּ"ן: כֶּשֶׁם שֶׁ"שַׁבַּת לֹאֲחֵר שִׁישָׁה יָמִים, כִּךְ יֵשׁ לְהַשְׁבִּית אֶת הַקֶּרֶקַע. כֵּן כְּתָב שֶׁהַשְּׁמִיטָה הֵיא כִּנְגַד מַעֲשֵׂי בְּרָאשִׁית מִתְחִילַת הָעוֹלָם וְעַד סוּפּוֹ, וְלִכֵּן הַחֲמִירָה הַתּוֹרָה בְּשִׁנַּת הַשְּׁמִיטָה וְחִיבָהּ גְּלוּת כֹּאשֶׁר לֹא

שש שנים מותר לך לזרוע את השדה שלך,¹²⁸⁴ וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְמַר בְּרִמְמָךְ במשך שש שנים מותר לך לזמור את הכרם שלך, לקצץ את ענפי עץ הגפן על מנת שהעץ יגדל יותר טוב, וְאִסַּפְתָּ אֶת תְּבוּאָתָהּ ואתה יכול לאסוף את התבואה שגדלה אצלך בלי להפקיר אותה¹²⁸⁵: (ד) וּבִשְׁנָה הַשְּׁבִיעִית שַׁבַּת שַׁבְתוֹן יִהְיֶה לְאָרֶץ בשנה השביעית, עליך לשבות מעבודת השדות והכרמים,¹²⁸⁶ שַׁבַּת לִיקוּץ שנה זו תוקדש לעבודת ה'. לאדם יש פנאי בשנת השמיטה, כך שהוא יכול לעבוד את ה',¹²⁸⁷ שָׁדֶךְ לֹא תִזְרַע וְכִרְמְךָ לֹא תִזְמַר בשנה השביעית אסור לך לזרוע את השדה שלך, ואסור לך לזמור את הכרם שלך: (ה) אֶת סִפִּית קִצְיֶךָ לֹא תִקְצוֹר אסור לך לקצור גם גידולים שצמחו לבד, ללא שזרעת אותם,¹²⁸⁸ וְאֶת עֲנְבֵי נִזְיֶרְךָ לֹא תִבְצֹר את הענבים השמורים אצלך בשדה, אסור לך לבצור לעצמך, אלא עליך להפקיר ענבים אלו,¹²⁸⁹ שְׁנַת שַׁבְתוֹן יִהְיֶה לְאָרֶץ הסיבה שאסור לקצור את הספיחים ולבצור את הענבים היא מכיוון שהשנה השביעית היא שנת שבתון לארץ¹²⁹⁰: (ו) וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאֹכְלָהּ הגידולים שהארץ תוציא בשנת השמיטה, אינם אסורים באכילה, אלא הם יהיו הפקר, ולכולם יהיה מותר לאכול אותם, ועכשיו מפרטת התורה מיהם האנשים המותרים באכילה,¹²⁹¹ לָךְ וּלְעַבְדְּךָ וּלְאִמְתְּךָ (הפירות יהיו מותרים באכילה לכולכם בשווה) לך, לעבדך העברי ולאמתך העבריי, ¹²⁹² וּלְשִׁכְיֶךָ וּלְתוֹשֻׁבְךָ הַגֵּרִים עִמָּךְ וכן יהיה מותר לעבדך הכנעניים, בין אלו שנמכרו לך לזמן קצוב ובין אלו שנמכרו לך לצמיתות, לאכול מפירות השנה השביעית¹²⁹³: (ז) וּלְבִהֲמֶתְךָ וּלְחִיָּה אֲשֶׁר בָּאֶרְצְךָ תִּהְיֶה כָּל תְּבוּאָתָהּ לְאֹכֹל וכן תהיה תבואת הארץ מותרת לאכילה לבהמות שהן ברשותך ולחיות שאינן ברשותך, אלא מסתובבות בטבע¹²⁹⁴: (ח) וְסִפְרָתָּ לָךְ שִׁבְעַת שָׁנִים תִּסְפּוֹר שבע פעמים את שנות השמיטה, ועכשיו מסבירה התורה איך מחשבים זאת, שִׁבְעַת שָׁנִים שִׁבְעַת פְּעָמִים כל שבע שנים, צריך לספור שנת שמיטה אחת, וכך צריך לספור שבע פעמים את שנת השמיטה,¹²⁹⁵ וְהָיוּ לָךְ יָמֵי שִׁבְעַת שָׁנִים תִּשַׁע וָאַרְבָּעִים שָׁנָה חשבון שבע שנות השמיטה ייצא ארבעים ותשע שנים¹²⁹⁶: (ט) וְהָעִבְרִית שׁוֹפֵר תְּרוּעָה תִּכְרִיזוּ על ידי תרועת השופר, תתקעו בשופר,¹²⁹⁷

מקיימים אותה. ספורנו: שכל השנה תהיה מיועדת לעבודת ה'. כלי יקר: טעם השמיטה – כדי שנתחזק בביטחון בה.¹²⁸⁴

ספורנו: אם תקיים את מצוות השמיטה, אתה תוכל לזרוע את השדה שלך במשך שש שנים רצופות, דבר שאינו אפשרי בדרך הטבע, וכן פירש אוה"ח בפירושו השני על "ואספת את תבואתה". רמב"ן יש כאן לאו מכלל עשה.¹²⁸⁵

רשב"ם. אוה"ח בפירושו הראשון: לתת עשה על איסור ספיחים.¹²⁸⁶

רש"י.¹²⁸⁷

ספורנו.¹²⁸⁸

רש"י וא"ע.¹²⁸⁹

רש"י, א"ע. רמב"ן: "ענבי נזירך" היינו הענבים שגדלו ללא שהתכוון לך, כמו הספיחים שבשדה.¹²⁹⁰

א"ע.¹²⁹¹

א"ע, ופירש ש"והייתה שבת הארץ", היינו הגידולים שגודלים בשנת השמיטה, וכן פירש רמב"ן בפירושו השני. בפירושו הראשון כתב הרמב"ן ששנת השמיטה תהיה לכם לאכילה, והיינו שבשנת השמיטה, מותר לכם לאכול מהפירות, כיוון שהם הפקר.¹²⁹²

א"ע פירש שפירוש "לכם", היינו לכל העולם. אוה"ח פירש שהסיבה שהתורה כתבה "לכם" היא כדי שלא נחשוב שיש קדימות בסדר האכילה לפי הכתוב בפסוק.¹²⁹³

רש"י.¹²⁹⁴

א"ע. רש"י: כל זמן שיש לחיה בשדה, מותר לך להאכיל לבהמתך בבית.¹²⁹⁵

רש"י.¹²⁹⁶

רש"י בפירושו עפ"י פשוטו של מקרא. בפירושו הראשון כתב שגם אם בנ"י לא עשו שנות שמיטה, יש לעשות בסוף 49 שנה את שנת היובל. ספורנו: יש למנות 49 שנות חמה, לפי החשבון של שנים מעוברות. כלי

בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בַּעֲשׂוֹר לַחֹדֶשׁ (תתקעו בשופר) ביום י' בתשרי (של שנת החמישים), בַּיּוֹם הַכַּפָּרִים תַּעֲבִירוּ שׁוֹפָר בְּכָל אֲרָצְכֶם ביום הכיפורים עליכם לתקוע בשופר בכל ארצכם¹²⁹⁸: (י) וְקִדַּשְׁתֶּם אֶת שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה יש לקדש את שנת היובל, על ידי שמכריזים בבית דין ששנה זו היא שנת היובל המקודשת,¹²⁹⁹ וְקִרְאתֶם דְּרוֹר בְּאֶרֶץ לְכָל יֹשְׁבֵיהָ תכריזו חרות לכל יושבי הארץ, גם העבדים משתחררים,¹³⁰⁰ יוֹבֵל הוּא תִּהְיֶה לָכֶם שנת היובל תהיה מקודשת לכם על ידי התקיעה בשופר,¹³⁰¹ וְשָׁבְתֶם אִישׁ אֶל אָחִיו וְאִישׁ אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ תָּשֻׁבוּ וכך תדעו שבשנה זו, כל אדם חוזר אל האחוזה שמכר, וכל עבד שלא רצה לצאת לחופשי לאחר שש שנים, ורצעו אותו, יוצא לחופשי בשנת היובל¹³⁰²: (יא) יוֹבֵל הוּא שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה תִּהְיֶה לָכֶם מכיוון ששנת החמישים היא שנת היובל,¹³⁰³ לֹא תִזְרְעוּ אֲסוּר לָכֶם לזרוע את שדותיכם, וְלֹא תִקְצְרוּ אֶת סְפִיחֶיהָ וכן אסור לכם לקצור את הגידולים שגדלים בשדה במשך שנת היובל, ללא שזרעו אותם, וְלֹא תִבְצְרוּ אֶת נֹזְרֶיהָ וכן אסור לכם לבצור את הענבים השמורים אצלכם בשדה, אלא אתם חייבים להפקיר אותם: (יב) כִּי יוֹבֵל הוּא קֹדֶשׁ תִּהְיֶה לָכֶם כיוון ששנת היובל היא שנה מקודשת ומופרשת משאר השנים, שנת היובל איננה כשנה רגילה אלא חלים בה דינים מיוחדים המקדשים אותה מהשנים האחרות,¹³⁰⁴ מִן הַשָּׂדֶה תֹאכְלוּ אֶת תְּבוּאָתָהּ התבואה שתצא לבד מהשדה, ללא שזרעתם, היא התבואה שמותר לכם לאכול בשנת היובל¹³⁰⁵: (יג) בְּשָׁנַת הַיּוֹבֵל הַזֹּאת תָּשֻׁבוּ אִישׁ אֶל אָחִיו בשנת היובל, כל אדם חוזר אל אחוזתו. גם במקרה ויעקב מכר את השדה שלו לאדם בשם מאיר, וראובן, בנו של יעקב קנה את השדה מידו של מאיר, בשנת היובל, השדה חוזר אל יעקב¹³⁰⁶: (יד) וְכִי תִמְכְּרוּ מִמֶּכֶר לְעַמִּיתְךָ אם תמכור דבר מה לחברך,¹³⁰⁷ או קָנָה מִיַּד עַמִּיתְךָ או כאשר תקנה דבר מה מיד חברך,¹³⁰⁸ אֶל תֹּנוּ אִישׁ אֶת אָחִיו אל תרמו אחד את השני¹³⁰⁹: (טו) בְּמִסְפַּר שָׁנִים אַחֵר הַיּוֹבֵל תִּקְנֶה מֵאֵת עַמִּיתְךָ לפי מספר השנים שעברו משנת היובל, תקנה את השדה מיד חברך. לדוגמא: אם מחיר שדה בשנה שלאחר היובל הוא ארבעים ותשעה (49) שקלים, יוצא שמחיר כל אחד מהשנים הוא שקל, וכך יוצא שאם אדם

יקר: טעם השמיטה והיובל הוא כדי להדגיש לאדם שאינו בעל הבית, ולכן התורה בחרה דווקא חמישים שנה, כיוון שימיו של האדם הם 70 שנה, וכאר האדם מגיע לגיל 20 הוא מתחיל להתעסק עם רכוש, והתורה נתנה לו לקנות קרקע עד לסוף חייו, אך ל להעביר אותו הלאה.

¹²⁹⁷ רש"י.

¹²⁹⁸ רמב"ן. רש"י: יש לתקוע רק במקום שיש בי"ד, אך זהו רק מדרבנן, שהרי תקיעה בשופר אינה מלאכה.

¹²⁹⁹ רש"י.

¹³⁰⁰ אונקלוס + רש"י. גם א"ע פירש לשון דרוֹר מלשון חופש. רמב"ן פירש את המילה דרוֹר מלשון דור הולך ודור בא, וכך הסביר את עניין היובל, שהכל חוזר למקומו, כמו שיוכל חוזר אל השרשים שלו.

¹³⁰¹ רש"י עפ"י הרמב"ן. רמב"ן עצמו פירש שהכוונה היא מלשון שאדם מובל חזרה אל ביתו. א"ע: מלשון

שילוח.

¹³⁰² רש"י עפ"י הרמב"ן.

¹³⁰³ א"ע. ספורנו: כאשר הקרקעות החוזרות לבעלים, לא ינהגו הבעלים שהקרקע חזרה אליהם כבעלי השדה, אלא יפקירו את כל הפירות.

¹³⁰⁴ א"ע. רש"י: דמי פירות היובל נתפסים בהקדש.

¹³⁰⁵ א"ע. רמב"ן: התורה אמרה שבשנת היובל, לאדם לא יהיה שעת בצירה ושעת קצירה, אלא ייצא עם העניים וילקטו את השדה בכל זמן שניתן.

¹³⁰⁶ רש"י. ספורנו: אמנם בשנה בו חוזרת השדה לבעלים אסור לזרוע, אך לבנות בניינים מותר.

¹³⁰⁷ אונקלוס.

¹³⁰⁸ אונקלוס.

¹³⁰⁹ דעת מקרא.

קונה את השדה שלש שנים לאחר היובל, עליו לשלם ארבעים וששה (46) שקלים, ¹³¹⁰ **בְּמִסְפַּר שָׁנֵי תְּבוּאָת**
יְמִכָּר לָךְ לפי מספר הפעמים שהשדה יוציא את התבואה, השדה ימכר. בכל שנה, השדה מוציאה תבואה
פעם אחת, ולפי זה מחשבים את מחיר השדה ¹³¹¹: **(טז) לְפִי רֹב הַשָּׁנִים תִּרְבֶּה מִקְנָתוֹ** לפי ריבוי השנים,
יהיה מחיר הקנייה גבוה יותר, ככל שמוכר את השדה לשנים רבות יותר, על מחיר השדה להיות גבוה
יותר, ¹³¹² **וּלְפִי מְעַט הַשָּׁנִים תִּמְעִיט מִקְנָתוֹ** ואם מוכר את השדה לשנים מועטות (כיוון שהשנה בה נמכרת
השדה קרובה אל שנת היובל), על מחיר השדה להיות נמוך יותר, ¹³¹³ **כִּי מִסְפַּר תְּבוּאָת הוּא מִכָּר לָךְ** כיוון
שהדבר הקובע למחיר השדה, הוא מספר הפעמים שהשדה תיתן את תבואתה לקונה. אם יש שנים רבות עד
לשנת היובל, יהיו הרבה פעמים בהן יתן השדה את תבואתו לקונה, ומחיר השדה יהיה גבוה. אם יש מעט
שנים עד שנת היובל, יהיו רק מעט פעמים שהקונה יקצור תבואה מהשדה, ואז מחיר השדה יהיה נמוך
יותר: **(יז) וְלֹא תֹנוּ אִישׁ אֶת עַמִּיתוֹ** אל תקניטו אחד את השני, ואל תשיאו אחד לשני עצה שאינה
הוגנת, ¹³¹⁴ **וְיֵרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ כִּי אֲנִי יְקֹנֶה אֱלֹהֵיכֶם** תירא מה', כיוון שאני ה' אלוהיכם יודע אם התכוונת
להקניט ולהשיא עצה שאינה הוגנת ¹³¹⁵: **(יח) וַעֲשִׂיתֶם אֶת חֻקֹּתַי** תקיימו את מצוות השמיטה והיובל, ¹³¹⁶
וְאֶת מִשְׁפָּטַי תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וכן תקיימו את משפטיי: חזרת העבדים ביובל, ודיני אונאה, ¹³¹⁷
וַיִּשְׁבְּתֶם עַל הָאָרֶץ לְבִטָּח בשכר שתקיימו את מצוות השמיטה, תשבו לבטח בארץ ישראל, אך אם לא
תקיימו את מצוות השמיטה, תגלו מארץ ישראל ¹³¹⁸: **(יט) וְנִתְּנָה הָאָרֶץ פְּרִיָּה וְאָכַלְתֶּם לְשָׂבַע** (אם
תקיימו את מצוות השמיטה) הארץ תיתן את פירותיה ותאכלו לשובע, ¹³¹⁹ **וַיִּשְׁבְּתֶם לְבִטָּח עָלֶיהָ** ולא
תדאגו שמא תהיה שנת בצורת ¹³²⁰: **(כ) וְכִי תֹאמְרוּ מָה נֹאכַל בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית** אם תשאלו בשנה
השביעית, מה נוכל לאכול בשנה השמינית, ¹³²¹ **הֵן לֹא נִזְרַע וְלֹא נֶאֱסַף אֶת תְּבוּאָתֵנוּ** הרי בשנה השביעית
אסור לנו לזרוע את השדות ולאסוף את התבואה מהשדות, ואם כן, לא יהיה לנו מה לאכול ¹³²²: **(כא)**
וַיְצִיתִי אֶת בְּרִכְתִּי לָכֶם בַּשָּׁנָה הַשְּׁשִׁית בשנה השישית, אני אצווה שתהיה ברכה בגידולי השדה שלכם,
וַעֲשִׂתָּ אֶת הַתְּבוּאָה לְשִׁלֹּשׁ הַשָּׁנִים בשנה השישית תוציא הארץ כמות גידולים, שיספיקו לקרוב לשלש
שנים: חלק מהשנה השישית (מניסן ועד לרי"ה), השנה השביעית כולה וחלק מהשנה השמינית, עד שיגדלו
הגידולים שנזרעו בשנה השמינית ¹³²³: **(כב) וַזִּרְעֶתֶם אֶת הַשָּׁנָה הַשְּׁמִינִית** בשנה השמינית אתם תזרעו את

¹³¹⁰ רש"י.

¹³¹¹ רש"י, וכן הביא בשם חז"ל שאסור לגאול את השדה עד שעוברים שנתיים מיום המכירה, גם אם יש שלש תבואות במשך שנתיים אלו, כגון שמכר לו את השדה בקמותיה.

¹³¹² רש"י. ספורנו: כשאדם קונה את השדה לזמן רב, הוא משלם יותר, כיוון שהוא יכול להשקיע בשדה.

¹³¹³ רש"י.

¹³¹⁴ רש"י.

¹³¹⁵ רש"י.

¹³¹⁶ רמב"ן וספורנו.

¹³¹⁷ רמב"ן + ספורנו.

¹³¹⁸ רש"י.

¹³¹⁹ רש"י: גם הפירות שבתוך המעיים יהיו מבורכים ותרגישו הרגשת שובע.

¹³²⁰ רש"י. אוה"ח: למרות שפירותיכם יהיו מבורכים, לא יבואו עליכם שוודים.

¹³²¹ רמב"ן. והברכה שהשדות יעשו תבואה לשלש שנים היא רק בשנת היובל.

¹³²² רמב"ן.

¹³²³ רש"י בפס' הבא, בניגוד לדברי הרמב"ן שרק בשנת היובל מוציאה הארץ גידולים לשלש שנים, ואילו רש"י כתב שבשנת היובל הארץ מוציאה פירות לארבע שנים. ביישוב הסתירה ברש"י, שאצלנו כתוב שהתבואה תספיק עד לפסח של השנה התשיעית, ואילו בפס' הבא כתב שהתבואה תספיק עד לשנה התשיעית, באר

השדות, וְאִכְלָתֶם מִן הַתְּבוּאָה יִשֹּׁן עַד הַשָּׁנָה הַתְּשִׁיעִית ואתם תאכלו מהתבואה שזרעתם בשנה השישית, עד לשנה התשיעית, (ובשנה התשיעית תאכלו את מה שזרעתם בשמינית),¹³²⁴ עַד בּוֹא תְּבוּאָתָה עד שתגדל התבואה של השנה השמינית, תֹּאכְלוּ יִשֹּׁן תאכלו את התבואה הישנה שזרעתם בשנה השישית: (כג) וְהָאָרֶץ לֹא תִמְכַּר לְעֻמָּתָהּ אסור למכור קרקע לצמיתות, לתמיד, אלא מותר למכור אותה רק עד היובל,¹³²⁵ כִּי לִי הָאָרֶץ כיוון שכל הארץ היא שלי, ולכן, עינכם לא צריכה להיות רעה בחזרת השדות לבעליהן בשנת היובל,¹³²⁶ כִּי גֵרִים וְתוֹשָׁבִים אֲתֶם עֲמַדֵי כיוון שאתם בסך הכל דיירים ותושבים לפניי, ולא הבעלים על הארץ, ולכן אסור שעינכם תהיה רעה בחזרת השדות לבעליהן¹³²⁷: (כד) וּבְכָל אָרֶץ אֲחֻזַּתְכֶם בכל ארץ נחלתכם,¹³²⁸ גְּאֻלָּה תִּתְּנוּ לָאָרֶץ תתנו למוכר הקרקע אפשרות לגאול את הקרקע שלו, אפשרות לקנות חזרה את הקרקע שמכר, לפי המבואר בפסוקים הבאים¹³²⁹: (כה) כִּי יִמּוֹךְ אָחִיךָ אם אחיך, אדם מישראל, יהפוך להיות עני,¹³³⁰ וּמָכַר מֵאֲחֻזָּתוֹ אותו אדם מישראל שנהיה עני ימכור לך שדה שהיא חלק מנחלתו,¹³³¹ וּבָא גֹאֲלוֹ הֶקְרַב אֵלָיו יבוא גואל גואל שהוא אחד מהקרובים של אותו אדם שמכר את שדהו,¹³³² וְגָאֵל אֶת מִמְכָּר אָחִיו אותו גואל יכול לגאול, לקנות חזרה, את הנחלה שמכר קרובו, ואין הקונה יכול למנוע זאת¹³³³: (כו) וְאִישׁ כִּי לֹא יִהְיֶה לוֹ גֹּאֵל אם לאדם מישראל אין קרוב משפחה שיכול לגאול את שדהו,¹³³⁴ וְהִשְׁגָּה יָדוֹ וּמִצָּא בְּדֵי גֹאֲלָתוֹ אם המוכר ישיג את הכסף שנדרש כדי לפדות את השדה¹³³⁵: (כז) וְחָשַׁב אֶת שְׁנֵי מִמְכָּרוֹ מוכר השדה יחשב לכמה שנים מכר את השדה עד היובל, ובכמה כסף מכר את השדה, וכך יידע מה היה המחיר שדרש עבור כל שנה שמכר את השדה. לדוגמא: אם היו שש שנים עד היובל, ומכר את השדה בשישה שקלים, כל שנה שמכר את השדה הייתה שווה שקל אחד,¹³³⁶ וְהָשִׁיב אֶת הָעֶדְף לְאִישׁ אֲשֶׁר מָכַר לוֹ המוכר צריך להחזיר לקונה את יתרת הכסף שנשארה בחוב השדה, למשל: אם בא לפדות את השדה הנזכרת לאחר שעברו ארבע שנים מרגע שמכר את השדה, המוכר מנכה את מחיר ארבע השנים שעברו כבר, שהוא ארבעה שקלים, ומשלם לקונה את שני השקלים שנותרו,¹³³⁷ וְשָׁב לְאֲחֻזָּתוֹ ולאחר שפדה את השדה, הוא יכול לחזור לשדה¹³³⁸: (כח) וְאִם לֹא מִצָּאָה יָדוֹ דֵּי

ברא"ם שהתבואה באמת תספיק עד לשנה התשיעית, אלא ששאלת בני ישראל הייתה רק עד פסח של השנה השמינית, שהרי לאחר פסח של השנה השמינית, יש להם מה לאכול, את מה שגדל בשנה השמינית. רשב"ם: הגידולים יספיקו עד השנה התשיעית.

¹³²⁴ רש"י.

¹³²⁵ רש"י, ונאמר כאן כדי לאסור זאת בלאו. רמב"ם כתב שהלאו הוא גם על המוכר וגם על הלוקח. רמב"ן: פסוק זה לא נכתב כלאו, אלא כהסבר: אתם צריכים לקיים את מצוות היובל, כיוון שכל הארץ היא שלי.

¹³²⁶ רש"י.

¹³²⁷ אונקלוס.

¹³²⁸ אונקלוס.

¹³²⁹ רש"י בפירושו השני. בפירושו הראשון כתב שהפסוק בא לרבות נתינת גאולה גם לבתים ולעבד עברי. רמב"ן: לא ניתן לומר שבדיני יובל כתבה התורה אפשרות לגאול את הקרקעות לאחר המכירה, כיוון שאין כל כך קשר בין שני הדינים, אלא הגאולה הכתובה בפסוק היא דיני היובל, וכעין זה פיר הספורנו.

¹³³⁰ אונקלוס.

¹³³¹ אונקלוס + א"ע בפס' כח'. רש"י: כדי ללמדנו דרך ארץ שאין מוכרים את כל האחוזת.

¹³³² אונקלוס וא"ע.

¹³³³ רש"י. אוה"ח כתב שיש כאן רמז לחורבן ביהמ"ק.

¹³³⁴ רש"י.

¹³³⁵ אונקלוס.

¹³³⁶ רש"י.

¹³³⁷ רש"י.

הַשִּׁיב לוֹ אם המוכר אינו משיג כסף כדי לגאול את כל שדהו (שהרי אסור לו לגאול רק חצי שדהו, אלא או שיש לו מספיק כסף כדי לקנות חזרה את כל השדה, או שאינו גואל את השדה בכלל),¹³³⁹ וְהָיָה מִמָּכְרוֹ בִּיד הַקֶּנָה אֹתוֹ עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל הַשְּׁדָה שֶׁמֶכַר יִישָׁאֵר בְּיַד הַקּוֹנֶה עַד לְשַׁנַּת הַיּוֹבֵל,¹³⁴⁰ וַיֵּצֵא בִּיבֹל וְשָׁב לְאַחֲזָתוֹ וּבִשְׁנַת הַיּוֹבֵל, יֵצֵא הַשְּׁדָה מִיַּד הַקּוֹנֶה, וַיַּחְזֹר לִהְיוֹת חֶלֶק מִנְחֻלְתּוֹ שֶׁל הַמוֹכֵר: (כט) וְאִישׁ כִּי יִמְכֹּר בֵּית מוֹשָׁב עִיר חוֹמָה אָדָם שִׁימְכֹר בֵּית בַּעִיר הַמוֹקֶפֶת חוֹמָה מִיָּמֹת יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון,¹³⁴¹ וְהָיְתָה גְּאֻלָּתוֹ עַד תֵּם שְׁנַת מִמָּכְרוֹ מוֹתֵר לְגֹאֹל אֶת הַבֵּית, לְקִנּוֹת חֲזָרָה אֶת הַבֵּית, עַד שָׁנָה לְאַחֲרֵי הַמְכִירָה, (בניגוד לשדה שמותר לגאול אותה רק לאחר שנתיים),¹³⁴² יָמִים תִּהְיֶה גְּאֻלָּתוֹ (מוֹתֵר לְגֹאֹל אֶת הַבֵּית) בִּמְשַׁךְ שָׁנָה מִיּוֹם הַמְכִירָה: (ל) וְאִם לֹא יִגָּאֵל עַד מְלֹאֵת לוֹ שְׁנָה תִּמְכְּרָהּ אִם הַבֵּית לֹא נִגָּאֵל בִּמְשַׁךְ הַשָּׁנָה הָרִאשׁוֹנָה הַשְּׁלִימָה לְמְכִירָתוֹ, אִם הַמוֹכֵר אֵינוֹ קוֹנֶה חֲזָרָה אֶת הַבֵּית בִּמְשַׁךְ שָׁנָה שְׁלִימָה שְׁעוֹבֶרֶת מֵאֵז שֶׁמֶכַר אֶת הַבֵּית,¹³⁴³ וְקָם הַבֵּית אֲשֶׁר בְּעִיר אֲשֶׁר לוֹ חֲמָה לְצִמְיֻתָּהּ לְקִנָּה אֹתוֹ לְדֹרְתָיו הַבֵּית שֶׁנִּמְכַּר, שֶׁנִּמְצָא בְּתוֹךְ עִיר הַמוֹקֶפֶת חוֹמָה, יָקוּם וַיְהִי לְקוֹנֶה לְצִמְיֻתוֹ, לְתֵמִיד, וְלִכֹּל צִאצְאָיו, לֹא יֵצֵא בִּיבֹל אִין בֵּית הַנִּמְצָא בַּעִיר הַמוֹקֶפֶת חוֹמָה חֲזָרָה לְבַעֲלֵיו בִּיּוֹבֵל, גַּם אִם יוֹבֵל חֵל בְּתוֹךְ הַשָּׁנָה הָרִאשׁוֹנָה לְמְכִירָת הַבֵּית, וְכֹל שָׁכֵן כְּאִשֶּׁר הַיּוֹבֵל חֵל לְאַחֲרֵי שְׁעִבְרָה שָׁנָה מִיּוֹם מְכִירַת הַבֵּית, וְהַבֵּית נִחְלַט לְקוֹנֶה:¹³⁴⁴ (לא) וּבְתֵי הַחֲצֵרִים אֲשֶׁר אֵין לָהֶם חֲמָה סָבִיב בְּתֵים הַנִּמְצָאִים בַּעֲרִים שֶׁאֵינָן מוֹקֶפֶת חוֹמָה, (חֲצֵרִים הֵינּוּ עִיר שֶׁאֵינָה מוֹקֶפֶת חוֹמָה),¹³⁴⁵ עַל שְׂדֵה הָאָרֶץ יִחְשֹׁב דִּין בְּתֵים אֵלוֹ דוֹמָה לְדִין שְׁדוֹת, וְלֹא לְדִין בְּתֵים הַנִּמְצָאִים בַּעִיר הַמוֹקֶפֶת חוֹמָה,¹³⁴⁶ גְּאֻלָּהּ תִּהְיֶה לוֹ מוֹתֵר לְגֹאֹל בֵּית בַּעִיר שֶׁאֵינָה מוֹקֶפֶת חוֹמָה מִיַּד, וְאִין צָרִיךְ לְהַמְתִּין עַד שִׁיעֲבֵרוּ שְׁתֵּי שָׁנִים,¹³⁴⁷ וּבִיבֹל יֵצֵא וְאִם הִגִּיעַ יוֹבֵל, בְּלִי שֶׁהַמוֹכֵר גָּאֵל אֶת הַבֵּית, הִרִי שֶׁהַבֵּית חֲזָרָה אֶל הַמוֹכֵר בִּיּוֹבֵל לֹא פְדִיּוֹן:¹³⁴⁸ (לב) וְעָרֵי הַלְוִיִּם וְשִׁמּוֹנָה הָעָרִים שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל נָתְנוּ לְלוֹוִיִּם כְּדִי לִשְׁבֹּת בָּחֵן,¹³⁴⁹ בְּתֵי עָרֵי אַחֲזָתָם הַבְּתִים שֶׁנִּמְצָאִים בַּעֲרֵי הַלְוִיִּם, גְּאֻלָּתָם עוֹלָם תִּהְיֶה לְלוֹוִיִּם מוֹתֵר לְלוֹוִיִּם לְגֹאֹל אֶת הַבְּתִים לְעוֹלָם, גַּם אִם הַבֵּית נִמְצָא בַּעִיר הַמוֹקֶפֶת חוֹמָה מִיָּמֹת יְהוֹשֻׁעַ, וְכֵן מוֹתֵר לְלוֹוִיִּם לְפָדוֹת אֶת הַשְּׁדוֹת לִפְנֵי שְׁעִבְרָה שְׁנֵתִים:¹³⁵⁰ (לג) וְאֲשֶׁר יִגָּאֵל מִן הַלְוִיִּם אִם לֹוִי קָנָה בֵּית מְלוֹי אַחֵר,¹³⁵¹ וַיֵּצֵא מִמָּכְרוֹ בֵּית וְעִיר אַחֲזָתוֹ בִּיבֹל הַבֵּית שֶׁנִּמְכַּר שֶׁנִּמְצָא בַּעִיר נִחְלַטוֹ שֶׁל הַלְוִי, יֵצֵא בִּיּוֹבֵל מִיַּד

¹³³⁸ אונקלוס.

¹³³⁹ רש"י.

¹³⁴⁰ אונקלוס.

¹³⁴¹ רש"י.

¹³⁴² רש"י.

¹³⁴³ אונקלוס.

¹³⁴⁴ רש"י.

¹³⁴⁵ רש"י.

¹³⁴⁶ רש"י. א"ע: עם שדה הארץ יחשב.

¹³⁴⁷ רש"י.

¹³⁴⁸ רש"י.

¹³⁴⁹ רש"י.

¹³⁵⁰ רש"י.

¹³⁵¹ רש"י.

רש"י וא"ע בפירושם השני. רמב"ן הסביר שהיו נותנים עדיפות לאחד מבני המשפחה לקנות את השדה, ולכן נחשב דבר זה לגאולה. בפירוש הראשון כתבו רש"י וא"ע שהכוונה היא כאשר ישראל קונה בית מלוי, אזי הדין הוא שהבית חוזר למוכר ביובל, שלא כמו בישראל. רמב"ן הוסיף שיתכן ואסרו על הלוויים למכור את בתיהם לישראל, אלא רק ללוויים. רשב"ם: במקרה ואין ללוי כסף כדי לפדות את שדהו, השדה תחזור לו חנם ביובל.

הקונה ויחזור למוכר,¹³⁵² **כִּי בְּתִי עָרֵי הַלְוִיִּם הוּא אֲחֻזַּתְם בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** כיוון שהבתים של הלוויים נחשבים להם במקום נחלתם. הלוויים לא קיבלו נחלה, ולכן התורה השוותה את דין בתי הלוויים לדין השדות בישראל (והבתים חוזרים אל המוכר ביוכל), כך שלא ייווצר מצב שנחלת הלוויים מופקעת מהם¹³⁵³:

(לד) **וּשְׂדֵה מְגֵרֶשׁ עָרֵיהֶם לֹא יִמָּכַר** השדות במגרשים שמחוץ לארבעים ושמונה הערים שניתנו להם אינן נמכרות. הדין הוא שאם אדם הקדיש את שדהו לבית המקדש, גזבר בית המקדש מוכר את השדה לאדם אחר עד לשנת היובל, וכאשר מגיעה שנת היובל, השדה חוזרת לגזבר, והגזבר נותן לכהנים את השדה, כך שאין אפשרות למקדיש לגאול את שדהו. התורה כותבת כאן, שבמקרה והמקדיש הוא לוי, הלוי יכול תמיד לגאול את שדהו,¹³⁵⁴ **כִּי אֲחֻזַּת עוֹלָם הוּא לָהֶם** כיוון שהשדות הן נחלת עולם ללוויים¹³⁵⁵: (לה) **וְכִי יָמוּךְ אָחִיךָ** אם אחיך, אדם מישראל, יהפוך להיות עני,¹³⁵⁶ **וּמָטָה יָדוֹ עִמָּךְ** ידו תתמוטט מאיתך, מצבו ילך וידרדר,¹³⁵⁷ **וְהִחֲזַקְתָּ בּוֹ** תחזיק בו באופן שלא ימשיך להדרדר,¹³⁵⁸ **גֵּר וְתוֹשֵׁב וְחֵי עִמָּךְ** תדאג לאותו אדם עני כך שיוכל לגור איתך, לשבת איתך, וכך הוא יחיה איתך¹³⁵⁹: (לו) **אֵל תִּקַּח מֵאִתּוֹ נֶשֶׁךְ וְתִרְבִּית** אל תלווה לאחיד היהודי הלוואה בריבית,¹³⁶⁰ **וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ** תירא מאלוקיך, ואל תתפתה להלוות בריבית,¹³⁶¹ **וְחֵי אָחִיךָ עִמָּךְ** וכך, על ידי שלא תלווה בריבית, אחיד יוכל לחיות איתך: (לז) **אֵת כֶּסֶףךָ לֹא תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ** אל תיתן לאחיד העני (וגם לא לעשיר, כך מוכח מדברים כג') את כסף בריבית, אל תדרוש ריבית כשאתה מלווה כסף לאחיד היהודי, **וּבְמִרְבִּית לֹא תִתֵּן אֶכְלָךְ** וכן אל תיתן ליהודי אוכל בריבית: (לח) **אֲנִי יְקֹנֶה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְתֵת לָכֶם אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן לְהִיּוֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים** אני ה' שהוצאתי אתכם מארץ מצרים על מנת לתת לכם את ארץ ישראל ולהיות לכם לאלוקים, ועשיתי זאת על מנת שתקיימו את מצוותי, ולכן אל לכם להלוות בריבית¹³⁶²: (לט) **וְכִי יָמוּךְ אָחִיךָ עִמָּךְ** אם אחיד שעמד יהיה עני, אם יהודי יהיה עני,¹³⁶³ **וְנִמְכַּר לָךְ** ואותו יהודי עני ימכר לך לעבד, **לֹא תַעֲבֹד בּוֹ עֲבֹדַת עָבֵד** אסור לך לעבוד בו עבודה של גנאי (כגון להוליך את כליו של בעל הבית אחריו לבית המרחץ או לנעול לו את נעליו)¹³⁶⁴: (מ) **כְּשָׂכִיר בְּתוֹשֵׁב יִהְיֶה עִמָּךְ** אל תעביד את העבד העברי בעבודות של עבדים, אלא תתייחס אליו כשכיר או תושב. שכיר הינו אדם שנשכר לעבודות שונות, ואין מעבידים אותו בעבודות של עבדים, ותושב היינו עובד זר שבא מארץ אחרת כדי לעבוד אצלנו, שגם אותו לא היו מעבידים בעבודות

¹³⁵² דעת מקרא.

¹³⁵³ רש"י.

¹³⁵⁴ רש"י.

¹³⁵⁵ אונקלוס.

¹³⁵⁶ אונקלוס.

¹³⁵⁷ אונקלוס.

¹³⁵⁸ רש"י.

¹³⁵⁹ אונקלוס. רמב"ן: מכאן מצוות עשה להחיותו ומכאן למדנו שיש מצווה של פיקוח נפש.

¹³⁶⁰ רש"י, ולדבריו, נשך ותרבית היינו הר' ולעבור עליו בשני לאוין. רמב"ן: נשך היינו שמלווה לו כסף, ואומר לו שבכל שנה מתווספים חמישה שקלים לריבית, ואילו תרבית היינו שמלווה לו לתקופה מסוימת, ובסוף התקופה צריך לשלם לו חמישה שקלים ריבית. כלי יקר: הסיבה שאסור להלוות בריבית הוא כדי שנסמך על ה', וכאשר מלווה בריבית, הרי שהוא סמוך ובטוח שיקבל את הכסף, ואז אינו צריך לבטוח בה'. לגוי מותר להלוות בריבית, כיוון שעל דרך הרוב, הגויים אלימים כלפינו וגורמים לנו נזקים כספיים.

¹³⁶¹ רש"י בפירושו הראשון. בפירושו השני, אל תלווה מכספך ותטען שהלווית כספי נכרים.

¹³⁶² רש"י בפירושו השני. בפירושו הראשון: אל תנסו להלוות את כספכם בריבית ולטעון שזהו כסף של גוי.

¹³⁶³ אונקלוס.

¹³⁶⁴ רש"י.

של עבדים, ¹³⁶⁵ **עַד שָׁנַת הַיָּבֵל יַעֲבֹד עַמְּךָ** העבד העברי יעבוד אותך עד שנת היובל, ואם חלה שנת היובל לפני שעברו שש שנים שעבד אותך, העבד העברי יוצא לחופשי ¹³⁶⁶ **וַיָּצֵא מֵעַמְּךָ הוּא וּבְנָיו עִמּוֹ** בשנת היובל, יוצא העבד לחופשי, ומאותו רגע אינך חייב לפרנס את בניו. האדון של העבד העברי חייב לפרנס את בניו של העבד העברי עד לשחרורו של העבד, ¹³⁶⁷ **וְשָׁב אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ** העבד העברי יחזור אל משפחתו, וְאֶל אֲחֻזַּת אֲבֹתָיו יָשׁוּב וכן יחזור העבד העברי לנחלת אבותיו. לאורך שנות העבדות העבד היה בבית אדונו, ובשעת שחרורו הוא חוזר לנחלה שלו ¹³⁶⁸ **(מב) כִּי עֲבָדִי הֵם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם הֵיוּ** ואני ה' הוצאתי את בני ישראל מארץ מצרים, ובכך בני ישראל הם עבדים שלי, ¹³⁶⁹ **לֹא יִמְכְּרוּ מִמִּכְרַת עֶבֶד** אני מצווה אתכם, שבשעה שאתם מוכרים יהודי לעבד עברי, אל תמכרו אותו כמו שמוכרים עבדים, ואל תמכרו את העבד בפומבי ¹³⁷⁰ **(מג) לֹא תִרְדֶּה בּוֹ בַּפֶּרֶךְ** אל תעביד את העבד בעבודות שאינך באמת צריך שייעשו, לדוגמא: אל תאמר לעבד לחמם לך כוס מים חמים, כאשר אינך זקוק לכוס זו, ¹³⁷¹ **וַיֵּרֶאֶת מֶלֶךְ הָיִדְּ תִירָא מֶה'** שהרי ה' יודע אם יש לך צורך במלאכה זו או לא ¹³⁷² **(מד) וְעֶבְדְּךָ וְאִמָּתְךָ אֲשֶׁר יִהְיוּ לְךָ מֵאֵת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סָבִיבְתֶיכֶם** עבד או אמה מהעמים שמסביב לארץ ישראל (למעט מהעמים שבתוך ארץ ישראל שאסור לקנות מהם עבד או אמה, שהרי ה' ציווה אותנו שלא להחיות מהם כל נשמה), ¹³⁷³ **מֵהֶם תִּקְנוּ עֶבֶד וְאִמָּה מֵהֶם** מהעמים הגרים מסביב לארץ ישראל, אתם יכולים לקנות עבד ואמה, ולהשתמש בהם לצורך עבודות המתאימות לעבדים ¹³⁷⁴ **(מה) וְגַם מִבְּנֵי הַתּוֹשָׁבִים הַגֵּרִים עִמָּכֶם** וכן אתם יכולים לקנות עבדים מהעמים שגרים מסביב לארץ ישראל, שהתחתנו עם נשים משבעת העמים, וצאצאיהם אינם בכלל הציווי של "לא תחיה כל נשמה", כיוון שהוולד מתייחס אחרי אביו שאינו משבעת העמים, ¹³⁷⁵ **מֵהֶם תִּקְנוּ וּמִמִּשְׁפַּחְתָּם אֲשֶׁר עִמָּכֶם אֲשֶׁר הוֹלִידוּ בְּאֶרְצְכֶם** מותר לכם לקנות לעבדים אותם (את האנשים שאינם משבעת העמים שהתחתנו עם נשים משבעת העמים) ואת בני משפחתם שנולדו להם בארצכם, לאחר שאנשים אלו עברו לארצכם כדי להתחתן עם בנות משבעת העמים, ¹³⁷⁶ **וְהָיוּ לָכֶם לְאֻחָזָה** עבדים אלו יהיו לכם לנחלה, ועכשיו התורה מפרשת לגבי מה נאמר שהם יהיו לנחלה ¹³⁷⁷ **(מו) וְהִתְנַחֲלֵתֶם אֹתָם לְבָנֵיכֶם אַחֲרֵיכֶם** תחזיקו בעבדים הכנענים על מנת שיעבדו גם את בניכם, ¹³⁷⁸ **לְרֶשֶׁת אֻחָזָה** וכך יהיו העבדים הכנענים לירושת עולם, העבד הכנעני יעבור בירושה מאב לבניו, ¹³⁷⁹ **לְעֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ** אתם

¹³⁶⁵ רמב"ן. ספורנו: מי שקנוי לך לשש שנים, יהיה כמו שכיר, ואילו הקנוי לך עד היובל יהיה כמו תושב.

¹³⁶⁶ רש"י.

¹³⁶⁷ רש"י.

¹³⁶⁸ אונקלוס. רש"י: הכוונה היא שחוזר למעמדו הקודם שהיה לפני המכירה, ואסור לזלזל בו שהיה עבד.
¹³⁶⁹ רש"י. ספורנו: באמת היה ראוי שישעבדו בו, כיוון שהוא הלך לקנות לעצמו אדון אחר, ובכל זאת, כיוון שהם

עבדי, אל תעבידו אותם בפרך.

¹³⁷⁰ רש"י.

¹³⁷¹ רש"י. אונקלוס: עבודה קשה.

¹³⁷² רש"י.

¹³⁷³ רש"י.

¹³⁷⁴ עפ"י רש"י.

¹³⁷⁵ רש"י.

¹³⁷⁶ רש"י.

¹³⁷⁷ אונקלוס.

¹³⁷⁸ רש"י.

¹³⁷⁹ רש"י.

חייבים להעביר את העבדים הכנענים לעולם, ואסור לכם לשחרר אותם,¹³⁸⁰ ובְּאַחֲכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ בְּאָחִיו לֹא תִרְדֶּה בּוֹ בְּפֶרֶךְ ואסור לאף אדם מישראל להעביר את אחיו בפרך. אפילו למלך אסור להעביר את אחיו מישראל בפרך¹³⁸¹: (מז) וְכִי תִשִּׁיג יָד גֵּר וְתוֹשֵׁב עִמָּךְ אם גר תושב שגר איתך יהיה עשיר מספיק לקנות עבד,¹³⁸² וּמָךְ אָחִיךָ עִמּוֹ ואחיד היהודי יהיה עני, וְנִמְכַּר לְגֵר תוֹשֵׁב עִמָּךְ ואחיד העני ימכור את עצמו לגר התושב שחי איתך,¹³⁸³ או לְעֶקֶר או שאחיד היהודי נמכר לשמש בבית העבודה זרה של הגויים,¹³⁸⁴ מִשְׁפַּחַת גֵּר או שאחיד היהודי ימכור עצמו לגוי שעובד עבודה זרה¹³⁸⁵: (מח) אַחֲרֵי נִמְכַּר מִיֶּד אַחֲרֵי שֶׁאֶחָד מֵאֲחֵי הַיְּהוּדִים נִמְכַּר,¹³⁸⁶ גְּאֻלָּה תִהְיֶה לוֹ פדיון יהיה לו, על משהו לפדות אותו, ואסור להניח לו להיטמע אצל הגוי,¹³⁸⁷ אֶחָד מֵאֲחֵי יִגְאֻלָּנוּ הַקְּרוּבִים ביותר לאדם שנמכר לעבד, חייבים לפדות אותו. מי שיש לו את הקרבה המשפחתית הגדולה ביותר, חייב לפדות את העבד¹³⁸⁸: (מט) או דָּדוֹ או בֶּן דָּדוֹ יִגְאֻלָּנוּ אם אין הקרובים ביותר פודים את העבד (כגון האחים, או האב), אזי חובת הפדייה מוטלת על הדוד או בן הדוד, או מִשְׁאֵר בֶּשָׂרוֹ מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ יִגְאֻלָּנוּ או אחד מקרובי משפחתו האחרים יפדה אותו,¹³⁸⁹ או הַשִּׁנִּיגָה יָדוֹ וְנִגְאָל או שהעבד עצמו ישיג מספיק כסף כדי לפדות את עצמו¹³⁹⁰: (נ) וְחָשַׁב עִם קִנְיָהּ מִשְׁנֵת הַמָּכָרוֹ לוֹ עַד שְׁנֵת הַיָּבֵל העבד מחשב יחד עם מי שקנה אותו, כמה כסף שילם הקונה עבור כל שנה, למשל, אם יש עשרים שנים עד היובל, והקונה קנה את העבד בעשרים שקלים, הוא שילם על כל שנה שקל אחד כדי לקנות את העבד,¹³⁹¹ וְהָיָה כֶּסֶף מִמָּכָרוֹ בְּמִסְפַּר שָׁנִים הכסף בו נמכר העבד, מתחלק לפי מספר השנים להן נמכר העבד, בְּיָמֵי שָׁכִיר יִהְיֶה עִמּוֹ הקונה והמוכר יחשבו כאילו נשכר העבד לכל שנה בנפרד. אם נמשיך את הדוגמא שהבאנו, יצא שהגוי קנה את היהודי לעבד, ושילם שקל אחד על כל שנה. אם עברו חמש שנים משעת המכירה, והיהודי רוצה לפדות עצמו, עליו לשלם לגוי חמישה עשר שקלים, כיוון שבחשבון יוצא, שאילו היה הגוי קונה את היהודי לכל שנה בנפרד, היה משלם על כל שנה שקל אחד¹³⁹²: (נא) אִם עוֹד רַבּוֹת בְּשָׁנִים אם נשאר עוד הרבה שנים עד היובל,¹³⁹³ לְפִיָּהֶן יָשִׁיב גְּאֻלָּתוֹ לפי מספר השנים יחזיר העבד את הכסף לגוי שקנה אותו (כפי שראינו במקרה שלנו, אם נשאר עוד תשע עשרה

¹³⁸⁰ א"ע עפ"י חז"ל. בפירושו הראשון כתב שזהו לשון היתר ואינו ציווי.

¹³⁸¹ רש"י.

¹³⁸² רש"י.

¹³⁸³ רש"י.

¹³⁸⁴ רש"י. רשב"ם: היהודי נמכר לגוי שעקור מהתיישבותו כאן, הגוי גר רחוק מארצנו. רמב"ן: עקר זהו הגוי,

ומשפחת גר היינו שבגלל שהגר גר בתוכנו, זה מה שגרם ליהודי להיפך לעני.

¹³⁸⁵ רש"י.

¹³⁸⁶ רש"י. ספורנו: אל תאמר לאחר שנמכר, שאחיד הוא כבר מקרה אסוד והוא כבר יושפע מהגויים. כלי יקר: אל תאמר שתחכה לראות אם הגוי מעביר את אחיד שנמכר לו בעבודת פרך, אלא תגאל אותו מיד, כדי שהוא לא ילמד ממעשי הגוי.

¹³⁸⁷ רש"י.

¹³⁸⁸ דעת מקרא.

¹³⁸⁹ אונקלוס.

¹³⁹⁰ אונקלוס.

¹³⁹¹ רש"י. ספורנו: למרות שהגוי לא היה צריך בכלל לקנות את העבד, בכל זאת אסור לך לרמות אותו, ואתה צריך לפדות את אחיד שנמכר לו ביושר.

¹³⁹² רש"י.

¹³⁹³ רש"י. ספורנו: לכאורה מי שקונה עבד לשנים רבות יותר, מוכן לשלם יותר, כיוון שהעבד צובר ניסיון, אך אין מתחשבים בכך, אלא מחלקים את הכסף שקנה הגוי את העבד במספר השנים שקנה את העבד.

שנה עד היובל, על העבד לשלם לאדונו תשעה עשר שקלים),¹³⁹⁴ **מִכְסָּף מִקְנָתוֹ** (לפי מספר השנים יחזיר העבד את הכסף לגוי שקנה אותו) **מִכְסָּף מְכִירָתוֹ**¹³⁹⁵: (נב) **וְאִם מָעֵט נִשְׁאַר בְּשָׁנִים עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל** ואם נשארו מעט שנים משעת הפדייה עד לשנת היובל, **וְחָשַׁב לוֹ** יש לחשב את מספר השנים שנשארו עד היובל, **כְּפִי שָׁנָיו יָשִׁיב אֶת גְּאֻלָּתוֹ** לפי מספר השנים שנשארו עד היובל, ישלם העבד לאדונו, על מנת להיפדות. (בדוגמא שלנו: אם נשארו שנתיים, ישלם העבד לאדונו שני שקלים): (נג) **בְּשָׁכִיר שָׁנָה בְּשָׁנָה יִהְיֶה עִמּוֹ** העבד יעבוד אצל אדונו, כאילו שהיה שכיר שנה אצלו, כאילו שהגוי שכר את היהודי לשנה, והוא אינו עובד עבודות עבד, **לֹא יִרְדְּנוּ בְּפֶרֶךְ לְעֵינֶיךָ** אסור לך להתעלם ממקרה בו הגוי מעביד את היהודי שקנה לעבד בעבודת פרך¹³⁹⁶: (נד) **וְאִם לֹא יִגְאֹל בְּאֵלָהּ** אם העבד אינו נפדה על ידי קרוביו או על ידי עצמו,¹³⁹⁷ **וַיֵּצֵא בְּשְׁנַת הַיּוֹבֵל** היהודי שנמכר לגוי לעבד יוצא לחופשי בשנת היובל (יהודי שנמכר לגוי כעבד, אינו יוצא אחרי שש שנים, אלא יוצא על ידי פדיון או על ידי יובל), **הוא וּבָנָיו עִמּוֹ** כאשר מגיעה שנת היובל, גם העבד יוצא לחופשי, ומאותו רגע, אין הגוי חייב לפרנס את בניו של העבד שקנה¹³⁹⁸: (נה) **כִּי לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים** **עֲבָדֵי הֵם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם** **אֲנִי יְקֹנֶה אֱלֹהֵיכֶם** הסיבה שאני יכול לצוות אתכם על הדינים של יהודי שנמכר לגוי כעבד היא כיוון שבני ישראל הם עבדים שלי, אני ה' זכיתי בישראל כעבדים, בכך שהוצאתי אותם מארץ מצרים, ואני ה' אלוקיכם ציוויתי אתכם על כך¹³⁹⁹:

ויקרא פרק כו

(א) **לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם אֱלִילִים** אל תעשו לכם אלילים,¹⁴⁰⁰ **וּפָסַל וּמִצֵּבָה לֹא תִקְיִמוּ לָכֶם** וכן אל תקימו לכם פסל או מצבת אבן על מנת לעבוד עבודה זרה,¹⁴⁰¹ **וְאִכְלֵן מִשְׁבִּית לֹא תִתְּנוּ בְּאַרְצְכֶם לְהִשְׁתַּחֲוֹת עָלֶיהָ** וכן אל תתנו כיסוי אבן על הרצפה שלכם כדי להשתחוות עליו, אל תכסו את הרצפה שלכם באבנים כדי להשתחוות עליהן בפישוט ידיים ורגליים, אפילו לשם שמיים,¹⁴⁰² **כִּי אֲנִי יְקֹנֶה אֱלֹהֵיכֶם** אני ה' אלוקיכם, ואינני עוזב אתכם גם בשעה שאתם משועבדים לגויים¹⁴⁰³: (ב) **אֶת שַׁבָּתִי תִשְׁמְרוּ** תשמרו את השבתות

¹³⁹⁴ רש"י.

¹³⁹⁵ אונקלוס.

¹³⁹⁶ רש"י. א"ע: הסיבה שהתורה חזרה על ציווי זה הוא כדי לומר לנו את האיסור של עבודת הפרך.

¹³⁹⁷ רש"י. א"ע: הסתפק אם פירוש "באלה" הוא על השנים שעד היובל או בדרכי הפדיון על ידי קרובי משפחתו.

¹³⁹⁸ רש"י.

¹³⁹⁹ רש"י. אזה"ח: התחלת הפסוק מדברת על מי שמוכר עצמו, שלא ימכור עצמו לשנים רבות יותר מהיובל, וסוף הפסוק מדבר לקונה.

¹⁴⁰⁰ אונקלוס. רש"י וספורנו: אל תחשבו שבגלל שתשתעבדו לעובדי אלילים, שתוכלו לעשות אלילים וע"ז אחרת. א"ע: אל תשמשו את אדוניכם בע"ז ועל ידי חילול שבת.

¹⁴⁰¹ אונקלוס. א"ע: מצבה היא לפסל עצמו.

¹⁴⁰² רש"י. רשב"ם וא"ע: אבן משכית היא אבן שיש בה ציורים לע"ז.

¹⁴⁰³ ספורנו.

שציוויתי אתכם גם בימי גלותכם, ¹⁴⁰⁴ וּמִקֹּדֶשׁ יִתְּאוּ וְכֵן תִּהְיוּ מֵלֵאי יִרְאֶה בְּשַׁעַת שְׁאֲתֶם נִכְנָסִים לְבֵית
הַמִּקְדָּשׁ, ¹⁴⁰⁵ אֲנִי יִקְוֶה אֲנִי ה' נֶאֱמַן לְשֹׁלֵם עַל כֶּךָ שְׁכֹר ¹⁴⁰⁶:

פרשת בחקותי

(ג) אִם בְּחֻקֵּי תִלְכּוּ אִם אַתֶּם (בני ישראל) תִּלְכּוּ בְּחֻקִּים שֶׁאֲנִי (ה') צִוִּיתִי אֲתֶכֶם, ¹⁴⁰⁷ וְאַתְּ מִצֻּוֹתַי
תִּשְׁמְרוּ וְאִם אַתֶּם תִּשְׁמְרוּ אֶת מִצְוֹתַי, וְעֲשִׂיתֶם אֲתֶם וְאִם אַתֶּם תַּעֲשׂוּ אֶת הַמִּצְוֹת שֶׁצִּוִּיתִי אֲתֶכֶם ¹⁴⁰⁸:
(ד) וְנָתַתִּי גִשְׁמִיכֶם בְּעֵתָם (אם תקיימו את מצוותי) אֲנִי (ה') אֲוִרִיד גְּשָׁמִים בְּזִמְנֵם נוֹחִים לָכֶם (כגון
בשעה שאין דרך בני אדם לצאת החוצה), ¹⁴⁰⁹ וְנָתַתִּי הָאָרֶץ יְבֹולָה וְהָאָרֶץ תּוֹצִיא אֶת יְבֹולָה, ¹⁴¹⁰ וְעֵץ הַשָּׁדֶה
יִתֵּן פִּרְיוֹ וְהָעֵצִים שֶׁבַשְׁדוֹת יִיתְּנוּ אֶת פִּרְיָם ¹⁴¹¹: (ה) וְהִשִּׁיג לָכֶם דִּישׁ אֶת בְּצִיר יִהְיוּ לָכֶם כֹּל כֶּךָ הֶרְבֵּה
גִּידוּלִים מֵהָאָרֶץ, שֶׁתִּהְיוּ עֲסוּקִים עֲדִיין בְּדִישָׁה (שהיא הוצאת התבואה מגבעוליה) עַד שִׁיגִיעַ הַזֶּמֶן לְבַצֹּר אֶת
הָעֲנָבִים שֶׁבְּכֶרְמִים, ¹⁴¹² וּבְצִיר יִשִּׁיג אֶת זֶרַע וְכֵן, בְּגִלְל שִׁיחִיו לָכֶם הֶרְבֵּה פִּירוֹת, תִּקּוּפַת הַבְּצִיר תִּימָשֶׁךְ עַד
לִשְׁעַת הַזְרִיעָה, ¹⁴¹³ וְאֶכְלֶתֶם לְחֶמְקֶם לְשִׁבְעָה אֲתֶם תֹּאכְלוּ אֶת לְחֵמִיכֶם עַד שֶׁתִּהְיוּ שִׁבְעִים, ¹⁴¹⁴ וְיִשְׁבְּתֶם
לְבִטָּח בְּאַרְצְכֶם וְאַתֶּם תִּשְׁבּוּ בָּאָרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּטוֹחִים מִכָּל אוֹיֵב: (ו) וְנָתַתִּי שְׁלוֹם בְּאַרְצִי אֲנִי (ה') אֲתֵן
שִׁיחִיה שְׁלוֹם בָּאָרֶץ, וְלֹא יֵיצְאוּ נִגְדְכֶם לְמַלְחָמוֹת, ¹⁴¹⁵ וְשִׁכְבְּתֶם וְאִין מִחְרִיד אֲתֶם תֹּכְלוּ לִישׁוֹן בְּלִי לִפְחַד
שֶׁמָּא יִבְאוּ עֲלֵיכֶם לִסְטִים אוֹ חַיּוֹת רַעוֹת, ¹⁴¹⁶ וְהִשְׁבַּתִּי חַיָּה רַעָה מִן הָאָרֶץ אֲנִי (ה') אֲבַטֵּל אֶת הַחַיּוֹת

¹⁴⁰⁴ ספורנו. א"ע מדובר על שנות השמיטה. אוה"ח: התורה רצתה לומר, שכשם שע"ז שקולה כנגד כל התורה כולה, כך גם שבת שקולה כנגד כל התורה כולה. כן אמר שהתורה מדגישה את הקשר שבין שמיטה לקיום ביהמ"ק, וכאשר אין מקיימים את מצוות השמיטה, ביהמ"ק נחרב.

¹⁴⁰⁵ אונקלוס. א"ע: מלשון ראה, תבואו לביהמ"ק בשלשת הרגלים, בפירושו השני פירש שהכוונה היא לשנת היובל. בפירושו השלישי כתב שבכל שבת יבואו בני ישראל להשתחוות לפני ה' ולא לע"ז. ספורנו: עליכם לירא גם מהמקומות המקודשים כמו בתי הכנסת וכדו, לאחר חורבן ביהמ"ק.

¹⁴⁰⁶ רש"י. א"ע: אני ה' ששבתתי מכל מלאכה בשבת, והכבוד שלי מתגלה במקדש.

¹⁴⁰⁷ אונקלוס. רש"י: שתהיו עמלים בתורה. ספורנו: חוקות הם גזירות המלך שנוהג בהם כאשר עוסק בענייני חיו. אוה"ח: מדובר על לימוד התורה, ונקרא בשם חוק כיוון שיש ציווי ללמוד עניין מסוים גם אם למדו אותו הרבה פעמים לפני כן, וכבר יודע את חוקי המצווה.

¹⁴⁰⁸ רש"י: תהיו עמלים בתורה על מנת לקיים את התורה. ספורנו: עיון במצוות כדי לדעת איך לקיימם, וכך ייצא שתקיימו את המצוות מאהבה ולא מיראה.

¹⁴⁰⁹ רש"י. רמב"ן: הקדים את עניין הגשמים, כיוון שכאשר יש גשמים בעיתם, האוויר הוא זך והטבע כולו מושפע לטובה. אוה"ח: ו' החיבור במילה "ונתתי" הוא כדי לומר שהשכר שבעוה"ז הוא בתוספת לשכר שבעוה"ב. א"ע: "ונתתי" הוא צורת עתיד.

¹⁴¹⁰ אונקלוס.

¹⁴¹¹ אונקלוס. רש"י: אפי' אילנות הסרק ייתנו את פריהם.

¹⁴¹² רש"י.

¹⁴¹³ רש"י.

¹⁴¹⁴ אונקלוס. רש"י: הלחם שבתוך המעיים ישביע, גם כשיאכל מעט. אוה"ח: הלחם ישביע ולא יהיה צורך במאכלים נוספים.

¹⁴¹⁵ רש"י, והמיקום בין ההבטחות בעניין התבואה הוא כדי ללמדנו שהשלוש שקול כנגד הכל. אוה"ח כתב שהיבה שהתורה חזרה לעניין התבואה הוא כדי לומר לנו שגם לאחר שה' ירבה את ישראל, עדיין יהיה הרבה תבואה ישנה. רמב"ן: השלום הוא בין איש לאחיו, או שלום מהחיות הרעות, ולאחר מכן כתב שהוא השלום הקול כנגד הכל, וייתכן שכוונת דבריו היא לשלום גמור הכולל את הכל. א"ע: ונתתי שלום – ביניכם.

¹⁴¹⁶ דעת מקרא.

הרעות מהארץ, כך שלא יציקו לכם,¹⁴¹⁷ **וְחָרֵב לֹא תַעֲבֹר בְּאַרְצְכֶם** חיילים של עם אחר לא יעברו דרך ארצכם אפילו כדי להילחם נגד עם אחר¹⁴¹⁸. (ז) **וְיִרְדְּפוּ אֶת אֹיְבֵיכֶם** אתם תרדפו אחרי אויביכם, **וְנִפְּלוּ לְפָנֵיכֶם לְחָרֵב** אויביכם ייפלו לפניכם בחרבותיהם, בלי שאתם תהרגו אותם, אלא כל אחד מהם יהרוג את השני בשעת בריחתם¹⁴¹⁹. (ח) **וְיִרְדְּפוּ מִכֶּם חֲמִשָּׁה מֵאָה** אפילו חמישה חיילים חלשים שבכם יוכלו לרדוף אחרי מאה מחיילי האויב,¹⁴²⁰ **וּמֵאָה מִכֶּם רֶבֶבָה יִרְדְּפוּ** וכן מאה חיילים מכם ירדפו אחרי עשרת אלפים חיילים של האויב,¹⁴²¹ **וְנִפְּלוּ אֹיְבֵיכֶם לְפָנֵיכֶם לְחָרֵב** אויביכם ייפלו לפניכם בחרבותיהם, שלא בדרך הטבע¹⁴²². (ט) **וּפָנִיתִי אֵלֵיכֶם** אני (ה') אתפנה מכל עיסוקי כדי לשלם את שכרכם,¹⁴²³ **וְהִפְרִיתִי אֶתְכֶם** אני ארבה אתכם עם הרבה בנים ובנות,¹⁴²⁴ **וְהִרְבֵּיתִי אֶתְכֶם** אני אתן לכם ללכת בקומה זקופה וגאה, לא תהיו מושפלים בעיני העמים האחרים,¹⁴²⁵ **וְהִקִּמֵּיתִי אֶת בְּרִיתִי אִתְּכֶם** אני אקיים את בריתי שתהיו רבים ככוכבי השמים וכעפר הארץ¹⁴²⁶. (י) **וְאֶכְלֶתֶם יֵשָׁן נוֹשָׁן** אתם תאכלו תבואה ופירות ישנים, כיוון שגידולי הארץ ישתמרו לאורך זמן רב ולא ירקבו,¹⁴²⁷ **וְיֵשָׁן מִפָּנֵי חֹדֶשׁ תּוֹצִיאוּ** התבואה הישנה תישאר כל כך הרבה זמן, עד שתהיו חייבים להוציא אותה, כדי שתוכלו להכניס לתוך הגרנות את התבואה החדשה. הגרנות יהיו מלאים בתבואה ישנה, והם לא יתרוקנו (בגלל שהתבואה הישנה תישמר) וכך תיאלצו להוציא את התבואה הישנה מפני התבואה החדשה¹⁴²⁸. (יא) **וְנָתַתִּי מִשְׁכָּנִי בְּתוֹכְכֶם** אני אשים את בית המקדש ביניכם,¹⁴²⁹ **וְלֹא תִגְעַל נַפְשִׁי אֶתְכֶם** נפשי לא תפלוט אתכם, אני (ה') לא אמאס בכם ולא אפלוט אתכם¹⁴³⁰.

¹⁴¹⁷ אונקלוס. רמב"ן כתב שהנכון הוא כר"ש שסובר שטבע החיות הרעות כבר לא יהיה רע והם כבר לא יטרפו את האדם, כיוון שבשעת קיום הברכות, העולם חוזר למצב שהיה לפני חטא אדם הראשון, ולפני החטא, לא היה רשות לבעלי החיים לטרוף. זאת בניגוד לדעת ר"י הסובר שהחיות הרעות לא יהיו כלל במקום יישוב.

¹⁴¹⁸ רש"י.

¹⁴¹⁹ רש"י.

¹⁴²⁰ רש"י.

¹⁴²¹ אונקלוס.

בהסבר ההבדל בחשבון, שבהתחלה כתוב שחמישה רודפים אחרי מאה, משמע שכל אחד רודף אחרי עשרים חיילי אויב, ואילו אח"כ כתוב שמאה רודפים אחרי עשרת אלפים חיילי אויב, משמע שכל אחד רודף אחרי מאה מחיילי האויב. רש"י: אינם דומים מועטים העושים את התורה לרבים העושים את התורה, וזכות הרבים נותנת להם אפשרות לרדוף אחרי יותר חיילי אויב. כלי יקר: בהתחלת הקרב, חמישה רודפים אחרי מאה, אך בהמשך, כשפחד האויב מתגבר, מאה רודפים עשרת אלפים. א"ע: אין דיוק במספרים, והתורה רק רצתה להדגיש שבני ישראל יוכלו לרדוף אחרי חיילי האויב ללא בעיה.

¹⁴²² רש"י, ובכך הסביר את הכפילות: פעם מדובר על עצם זה שייפלו, ופעם מדובר על כך שהדבר ייעשה על דרך נס. א"ע: האויבים ייפלו לפניכם מספר פעמים. רמב"ן: אותם חמישה שירדפו אחרי מאה בסופו של דבר יצליחו גם להרוג אותם.

¹⁴²³ רש"י. אה"ח: כיוון שהלידה היא אחת מהמפתחות של ה', ה' כביכול צריך לפנות אלינו בעצמו על מנת להרבות אותנו.

¹⁴²⁴ רש"י. רמב"ן: לא יהיו עקרות בישראל, ועל ידי זה, ישראל ירבו.

¹⁴²⁵ רש"י, והכוונה היא מלשון התרברבות.

¹⁴²⁶ א"ע. רש"י: אכרות אתכם ברית חדשה, כיוון שהפרתם את הברית הקודמת. ספורנו: הברית הוא מה שאמר ה' לאבות שיהיה להם לאלוקים, וה' יקיים דבר זה גם בישראל, לא רק בזכות אבות, אלא בזכותם העצמית של ישראל. אה"ח: הברית שה' כרת עם הארץ לאחר המבול שהארץ לא תשנה את סדריה ותוציא יבול. או שמדובר בכריתות ברית חדשה עם ישראל בדומה לרש"י. כלי יקר: הברית הוא על תבואת שנת השמיטה, שכפי שראינו היא תבואה מהשנה השישית, שלא תרקיב.

¹⁴²⁷ רש"י.

¹⁴²⁸ רש"י.

¹⁴²⁹ רש"י. ספורנו: ה' ישרה את שכינתו בעם ישראל כפי שתכנן לעשות לפני חטא העגל.

¹⁴³⁰ רש"י. א"ע: הכוונה היא גם בימי הגלות, ה' משרה בנו את שכינתו ואינו מואס בנו.

(יב) וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּתוֹכְכֶם אֲנִי (ה') אֲשֶׁרָה אֶת שְׂכִינְתִּי בְּתוֹכְכֶם,¹⁴³¹ וְהִיִּיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים אֲנִי אֲהִיָּה לָכֶם לְאֻלּוּקִים, וְאֶנְהִיג אֶתְכֶם לֹא שׁוֹם דָּבָר אֲמַצְעִי שִׁיפְרִיד בֵּינֵנוּ,¹⁴³² וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי לְעָם, וְאַתֶּם שֶׁתִּקְיִמוּ אֶת מִצְוֹתַי, תִּהְיוּ לִי לְעָם: (יג) אֲנִי יִקְוֶה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִהֵי־לָהֶם עֲבָדִים אֲנִי ה' שֶׁהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵעֲבָדוֹת מִצְרַיִם, וְהִלַּכְךָ, אֶתְכֶם יִכְוָלִים לְהֵאֱמִין שֶׁאֲנִי יִכְוָל לַעֲשׂוֹת כִּכֵּל אֲשֶׁר הִבְטַחְתִּי,¹⁴³³ וְאַשְׁבֵּר מִטַּת עַלְכֶם שֶׁבִרְתִּי אֶת הֵיטֵד שֶׁהִמְצִירִים תִּקְעוּ בְכֶם, כְּדִי לְהַטִּיל עֲלֵיכֶם אֶת עוֹל הָעֲבָדוֹת. ה' דִּמָּה כֹּאֵן אֶת שִׁיעָבוֹד הַמִּצְרִים בְּיִשְׂרָאֵל לְמִין יִתֵּד תִּקְוָעָה, שֶׁהִמְצִירִים תִּקְעוּ בְּיִשְׂרָאֵל כְּדִי לְמַנּוּעַ מֵהֶם מִלְּצֵאת לְחִירוֹת, וְה' שֶׁבֵר אֶת הַמוֹט הַזֶּה עַל מִנֵּת לְהוֹצִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִהָעֲבָדוֹת שֶׁבָאֶרֶץ מִצְרַיִם,¹⁴³⁴ וְאוֹלֶךְ אֶתְכֶם קוֹמְמִיּוֹת הוֹלַכְתִּי אֶתְכֶם לְחִירוֹת¹⁴³⁵: (יד) וְאַם לֹא תִשְׁמָעוּ לִי אֲךָ אֶתְכֶם (בְּנֵי יִשְׂרָאֵל) אִם לֹא תִקְבְּלוּ עַל עֲצָמְכֶם לְשִׁמּוּעַ לְדִבְרֵי (שֶׁל ה'),¹⁴³⁶ וְלֹא תַעֲשׂוּ אֶת כָּל הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה וְלֹא תַעֲשׂוּ אֶת כָּל הַמִּצְוֹת שֶׁאֲנִי צִוִּיתִי אֶתְכֶם¹⁴³⁷: (טו) וְאַם בִּחְקֵי תִמְאָסוּ וְאַם תִּמְאָסוּ בְּאַחֲרֵי הַמִּקְיָמִים אֶת מִצְוֹתַי,¹⁴³⁸ וְאַם אֶת מִשְׁפָּטִי תִגְעַל נַפְשְׁכֶם וְאַם אֶתְכֶם תִּשְׁנָאוּ אֶת הַחֲכָמִים הַמְּלַמְּדִים אֶתְכֶם אֶת מִשְׁפָּטִי,¹⁴³⁹ לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת אֶת כָּל מִצְוֹתַי וְאַם תִּמְנָעוּ מֵאַחֲרֵי לִקְיִים אֶת מִצְוֹתַי,¹⁴⁴⁰ לְהַפְרֹכְכֶם אֶת בְּרִיתִי וּבִכְךָ אֶתְכֶם, עַם יִשְׂרָאֵל, תִּפְרוּ אֶת הַבְּרִית אִתִּי, ה', לְגַמְרִי¹⁴⁴¹: (טז) אֲףִי אֲנִי אֶעֱשֶׂה וְאַתְּ לָכֶם (אִם אֶתְכֶם תִּמְאָסוּ בְּחֻקוֹתַי) גַּם אֲנִי (ה') אֶפְרָא אֶת בְּרִיתִי אִתְכֶם (בְּנֵי יִשְׂרָאֵל),¹⁴⁴² וְהִפְקַדְתִּי עֲלֵיכֶם אֲנִי אֲצוּוֹה שִׁיבֹאוּ עֲלֵיכֶם (דְּבָרִים אֱלֹהִים מְפֹרָשִׁים בְּהַמְשָׁךְ),¹⁴⁴³ בְּהִלָּה אֲנִי (ה') אֲצוּוֹה שֶׁהַפּוֹרְעָנוּיּוֹת שִׁיבֹאוּ עֲלֵיכֶם יִבְהִילוּ אֶתְכֶם, יִכְנִיסוּ אֶתְכֶם לְמַצֵּב שֶׁתִּהְיוּ מְבוֹהָלִים וְלֹא תִדְעוּ מַה לַעֲשׂוֹת,¹⁴⁴⁴ אֶת הַשְׁחָפָת וְאֶת הַקְּדָחָת

¹⁴³¹ אֹנוּקְלוֹס. רש"י: אֲטִיִּיל אִיתְכֶם בִּגְן עֵדֶן. סְפֹרָנוּ: ה' יִשְׂרָאֵל אֶת שְׂכִינְתּוֹ בְּעַם יִשְׂרָאֵל, לֹא רַק בְּמִקְוֶם הַמִּקְדָּשׁ, אֲלֵא בְּכָל מִקְוֶם שִׁישׁ שֶׁם צְדִיקִים. רַמְבַּ"ן: הִנֵּהגַת ה' הִיא הֵהֱלִיכָה בְּעַם יִשְׂרָאֵל.

¹⁴³² סְפֹרָנוּ.

¹⁴³³ רש"י.

¹⁴³⁴ רש"י.

¹⁴³⁵ אֹנוּקְלוֹס. רש"י וְאֵע: בְּקוֹמָה זְקוּפָה. כְּלִי יִקְרָא מִנֵּה אֶת הַטַּעֲמִים שֶׁהַתּוֹרָה לֹא הִזְכִּירָה אֶת הַשְּׂכָר בְּעוֹה"ב. א. הֵהִבְטַחְתָּ כֹּאֵן הֵם לְהִסִּיר אֶת הַדְּבָרִים הַמוֹנְעִים מֵהָאָדָם לְעִבּוֹד אֶת ה', וְאִין בְּהֶם שְׂכָר (שִׁי הַרְמַב"ם). ב. אֵע: אִין הָאָדָם יִכְוָל לְתַאֲרָא אֶת מִתֵּן הַשְּׂכָר שֶׁל הָעוֹה"ב. ג. רִיבְנוּ בְּחִי – הַשְּׂכָר שֶׁבַתּוֹרָה הִיא שְׂכָר נִסִּי, וְלֹנוּ מוֹבֵן מֵאִלּוּ שֶׁאָדָם שֹׁשׁוֹר אֶת מִצְוֹת ה' זֹכֶה אֶל עוֹה"ב. ד. רָצָה ה' לְהַרְחִיק אֶת הַכּוֹפְרִים עַל יְדֵי הַבְּטָחָת שְׂכָר גִּשְׁמִי שֶׁנִּרְאָה לָהֶם, וּבִשְׂכָר רֹחַנִי לֹא נִיתֵן לְשַׁכְנֵעַ אֶת הַכּוֹפְרִים. ה. רַס"ג וְרַמְבַּ"ם בְּמו"נ: הִיָּה מְקוּבֵּל אֶז לְעִבּוֹד כּוֹכְבִּים וּמִזְלֹת כְּדִי לְזַכּוֹת בְּכָל מִינֵי דְבָרִים טוֹבִים, וְכֹאֵן ה' הַבְּטִיחַ, שֶׁגַּם לֹא עֲבֹדַת הַכּוֹכְבִּים וְהַמִּזְלֹת, יִזְכּוּ לְאוֹתָם דְּבָרִים. ו. כָּל הַיִּיעוּדִים שֶׁהִדְתָּ הָאֲחֵרוֹת הַבְּטִיחָם שִׁיָּהוּ בְּעוֹה"ב, הַתּוֹרָה נִתְּנָה לָנוּ גַּם בְּעוֹה"ז, לְמַשְׁלִי: ע"י נְבוּאָה. ז. הַשְּׂכָר כֹּאֵן הוּא לְכָל וְאִילוּ הַשְּׂכָר בְּעוֹה"ב הוּא יַחֲדִי וְאִינְדִּבְדּוּאִלִּי. אֵע: יֵשׁ שֶׁהָאוֹמְרִים שֶׁהַקְּלָלוֹת רַבּוֹת יוֹתֵר, אֲלֵא שֶׁהָאֵמֶת הִיא שֶׁהַקְּלָלוֹת נִאֲמָרוּ בְּפִירוּט רַב יוֹר כְּדִי לְהַפְחִיד אֶת יִשְׂרָאֵל, וְאִילוּ הַבְּרִכוֹת נִאֲמָרוּ בְּאוֹפֵן כְּלָלִי.

¹⁴³⁶ אֹנוּקְלוֹס. רש"י: אִם לֹא תַעֲמַלּוּ בַתּוֹרָה.

¹⁴³⁷ אֹנוּקְלוֹס. רש"י: חוֹסֵר הָעֵמֶל בַּתּוֹרָה יִגְרֹר לְחוֹסֵר שְׁמִיעָה אֶל ה'. גַּם אוֹה"ח מְסַבֵּיר שִׁישׁ כֹּאֵן תִּהְלִיךְ: אִם לֹא תִשְׁמָעוּ לִי בְּחֻקִּים, כִּיוּן שִׁיעָה"ר מִפְתָּה קוֹדֵם כָּל בְּחֻקִּים שֶׁאִין בְּהֶם טַעַם, וּמִמִּשְׁיָךְ אוֹה"ח לְהַסְבִּיר אֶת דֶּרֶךְ הַהִדְרָדוֹת.

¹⁴³⁸ רש"י.

¹⁴³⁹ רש"י.

¹⁴⁴⁰ רש"י. רַמְבַּ"ן: אִם אֶתְכֶם תִּגְעַלּוּ מִהֵדִין שִׁישׁ לַעֲשׂוֹת בְּמִי שְׁעוֹבֵר עַל מִשְׁפָּטִי (כְּגוֹן מִי שֶׁשׂוֹאֵל אוֹב), שֶׁהִרִי בְּרוֹר שֶׁאִף אֶחָד אֵינוֹ מִתְנַגֵּד לְמִשְׁפָּטִים שֶׁל ה' כְּמוֹ דִּינֵי הַשּׁוֹר וְהַבּוֹר, שֶׁהִרִי יֵשׁ בְּהֶם הִגִּיוֹן.

¹⁴⁴¹ רַמְבַּ"ן וְדוֹמָה לוֹ הָאֵע וְאֹנוּקְלוֹס. רש"י: כֹּאֵן כָּבֵר הִגִּיעַ לְיָדִי כְּפִירָה בְּעִיקָר.

¹⁴⁴² סְפֹרָנוּ.

¹⁴⁴³ רש"י.

¹⁴⁴⁴ אֵע בְּפִירוּשׁוֹ הָרַאשׁוֹן. בְּפִירוּשׁוֹ הַשֵּׁנִי כָּתַב שֶׁהַחֻלּוּיִם יִבּוֹאוּ בְּאוֹפֵן פְּתָאוּמִי. רש"י: הַמְּכּוֹת יִהְיוּ סְמוּכוֹת וְיִבּוֹאוּ אֶחָד אַחֲרֵי הַשֵּׁנִי.

(אני אצווה שיבואו עליכם) מחלות שנקראות שחפת וקדחת, ¹⁴⁴⁵ **מַכְלֹת עֵינִים** השחפת והקדחת גורמות לעיניים חשוכות, ¹⁴⁴⁶ **וּמְדִיבַת נֶפֶשׁ** וכן גורמות השחפת והקדחת למפח נפש, לעגמת נפש, כיוון שקרובי החולה מצפים שהחולה יירפא, ואין החולה מתרפא בסוף, ¹⁴⁴⁷ **וְזִרְעָתָם לָרִיק זֶרְעָכֶם** אתם תזרעו את זרעכם לשווא, כיוון שהתבואה לא תצמח, ¹⁴⁴⁸ **וְאֶכְלָהּוּ אִיְבֵיכֶם** מעט התבואה שתצמח, תיאכל על ידי אויביכם ¹⁴⁴⁹ **:(יז) וְנָתַתִּי פָנַי בָּכֶם** אני אתפנה מכל עיסוקי כדי להעניש אתכם, ¹⁴⁵⁰ **וְנִגְפָתֶם לְפָנַי אִיְבֵיכֶם** אתם תישברו במלחמות מול שונאיכם, אתם תפסידו במלחמות שתילחמו מול שונאיכם, ¹⁴⁵¹ **וְרָדוּ בָכֶם שְׁנָאֵיכֶם** השונאים שלכם ישלטו בכם, ¹⁴⁵² **וְנִסְתָּם וְאֵין רֹדֶף אֶתְכֶם** אתם תנוסו משדה הקרב מרוב פחד, גם כשאף אחד לא ירדוף אחריכם ¹⁴⁵³ **:(יח) וְאֵם עַד אֱלֹהִים לֹא תִשְׁמָעוּ לִי** אם גם לאחר עונשים אלו לא תחזרו בתשובה ולא תשמעו לי, ¹⁴⁵⁴ **וְיִסְפָּתִי לְיִסְרָה אֶתְכֶם** אני אוסיף לייסר אתכם בסוגים נוספים של ייסורים, ¹⁴⁵⁵ **שֶׁבַע עַל חַטֹּאתֵיכֶם** אני אוסיף לייסר אתכם בשבעה ייסורים, על החטאים בהם חטאתם ¹⁴⁵⁶ **:(יט) וְשִׁבְרָתִי אֶת גְּאוֹן עֲזָכֶם** אני אחלל את קדושת בית המקדש, כמו שהיה בזמן היוונים, ¹⁴⁵⁷ **וְנָתַתִּי אֶת שְׂמִיכֶם בְּכַרְזָל** אני (ה') אגרום לשמים שלכם להיות כברזל, שלא יורידו גשמים, ¹⁴⁵⁸ **וְאֶת אֲרֻצְכֶם בְּנַחֲשָׁה** ולא רץ אגרום להיות כנחוש. אחת מתכונות הנחושת היא שהנחושת מזיעה, וזיעה זו תגרום לפירות להרקיב ¹⁴⁵⁹ **:(כ) וְתֵם לָרִיק פִּחְכֶם** אתם תשקיעו את כוחותיכם בעבודת השדה לשווא, ¹⁴⁶⁰ **וְלֹא תִתֵּן אֲרֻצְכֶם אֶת יְבוּלָהּ** (הסיבה שעבודת האדמה תהיה לשווא היא) שארץ ישראל לא תוציא יכול כלל, גם את הזרעים עצמם שתזרעו, הארץ לא תוציא. בשעת זריעה, אדם זורע זרע אחד כדי שיצמחו מספר גידולים, וכאן, מהזרעים שתזרעו, לא יצמח אפילו זרע אחד, ¹⁴⁶¹ **וְעַן הָאָרֶץ לֹא יִתֵּן פְּרִיָּה וְהַעֲצִים שֶׁלְכֶם לֹא יוֹצִיאוּ**

¹⁴⁴⁵ רש"י. א"ע דחה את הפירוש שמדובר במחלות שנמצאות בתבואה.

¹⁴⁴⁶ אונקלוס. רש"י: כליון עיניים שהמחלה תירפא.

¹⁴⁴⁷ אונקלוס + רש"י.

¹⁴⁴⁸ רש"י בפירושו הראשון. בפירושו השני כתב שתעמול לשווא בבנים, שהרי אתה תעמול בגידול הבנים והחט בא ומכלה אותם.

¹⁴⁴⁹ רש"י.

¹⁴⁵⁰ רש"י.

¹⁴⁵¹ אונקלוס. רש"י: המוות יכה בכם בפנים כשאתם נמצאים בתוך עריכם, ואויביכם מקיפים אתכם מבחוץ.

¹⁴⁵² רש"י.

¹⁴⁵³ אונקלוס. רש"י: האויבים לא יחשיבו אתכם למסוכנים ולכן הם אפילו לא יתאמצו כדי לרדוף אחריכם.

¹⁴⁵⁴ רש"י.

¹⁴⁵⁵ רש"י.

¹⁴⁵⁶ אונקלוס. רש"י: כנגד שבע חטאים בהם חטאו בני ישראל (כפי שמובא בהדרגה "ואם לא תשמעו לי ...", ה' מביא על ישראל שבע עונשים. א"ע ורשב"ם: שבע מסמל ריבוי, ה' יעניש את ישראל בעונשים רבים, ולא דווקא בשבע עונשים.

¹⁴⁵⁷ רש"י, עפ"י באר בשדה. לא ניתן לומר הכוונה היא לחורבן בית המקדש כיוון שבפס' לא' כתוב "והשימותי את מקדשיכם", ושם פירש רש"י שהכוונה היא לכך שלא יעלו עולי רגלים לביהמ"ק, משמע שביהמ"ק עודנו קיים. א"ע ורשב"ם: הכוונה היא לכך שב' ישיבו את השובע של בני ישראל.

¹⁴⁵⁸ רש"י. כן כתב שהקללות כאן חמורות משל משה שאמר שהשמים לכל הפחות יזיעו והארץ תהיה כברזל כך שלא תרקיב את הפירות. כלי יקר: הקללות כאן כנגד בית ראשון, שם היו החטאים בין אדם למקום. לכן, הברזל שמייצג את הקושי הוא בשמים, ואילו ביהמ"ק השני, שכנגדם הקללות שבפרשת כי תבא, עיקר החטאים היו בבין אדם לחבירו, בארץ, ולכן הארץ היא זאת שהיא כברזל.

¹⁴⁵⁹ רש"י.

¹⁴⁶⁰ רש"י, א"ע, רשב"ם.

¹⁴⁶¹ רש"י.

פירות, ובמעט המקרים שהם כן יוציאו פירות, הפירות ינשרו מהעצים כך שלא תוכלו לאכול אותם¹⁴⁶².
(כא) וְאִם תֵּלְכוּ עִמִּי קָרִי אם תלכו עימי בקושי, אם תימנעו מללכת בדרכי, ¹⁴⁶³ **וְלֹא תֵאָבֹוּ לְשִׁמְעַי לִי** ולא תסכימו לשמוע בקולי, ¹⁴⁶⁴ **וְיִסְפְּתִי עֲלֵיכֶם מִכָּה שֶׁבַע כַּחַטָּאתֵיכֶם** אני אוסיף להכות אתכם בשבע פורענויות כפי חטאתכם¹⁴⁶⁵. **(כב) וְהִשְׁלַחְתִּי בְכֶם אֶת חַיֵּת הַשָּׂדֶה** אני ה' אגרה בכם את חיות השדה, חיות השדה יבואו עליכם, ¹⁴⁶⁶ **וְשִׁבְלָה אֶתְכֶם** חיות הארץ יהרגו בכם, גם חיות הארץ שאינן רגילות להרוג, כמו חמורים, יהרגו את בניכם הקטנים, ¹⁴⁶⁷ **וְהִכְרִיתָה אֶת בְּהֵמַתְכֶם** חיות הארץ ישמידו את בהמותיכם, ¹⁴⁶⁸ **וְהִמְעִיטָה אֶתְכֶם** חיות הארץ ימעיטו את האנשים שנמצאים בתוך הערים, על ידי שיהרגו אותם, ¹⁴⁶⁹ **וְנִשְׁמוּ דְרָכֵיכֶם** דרכיכם תהיינה שוממות. ספירת שבע הפורענויות המוזכרות כאן: (1) ה' ישלח חיות כדי להרוג בישראל. (2) גם הבהמות יהרגו בישראל. (3) לחיות ולבהמות יצטרפו גם נחשים ועוד סוגים של זוחלים. (4) הריגת הבנים הקטנים. (5) השמדת הבהמות של ישראל. (6) הריגת הרבה אנשים גדולים בתוך הערים. (7) שממון הדרכים¹⁴⁷⁰. **(כג) וְאִם בְּאֵלָה** אם גם לאחר עונשים אלו, **לֹא תִוָּסְרוּ לִי** לא תהיו מיוסרים מספיק כדי לחזור אליי, ¹⁴⁷¹ **וְהִלַּכְתֶּם עִמִּי קָרִי** ותמשיכו להימנע מללכת בחוקותיי: **(כד) וְהִלַּכְתִּי אִף אֲנִי עִמָּכֶם בְּקָרִי** גם אני אלך איתכם בקושי, אני אקשה עליכם, ¹⁴⁷² **וְהִפֵּיתִי אֶתְכֶם גַּם אֲנִי שֶׁבַע עַל חַטָּאתֵיכֶם** אני אביא עליכם עוד שבע פורענויות: **(כה) וְהִבֵּאתִי עֲלֵיכֶם חֶרֶב נֶקֶמַת נֶקֶם בְּרִית** אני אביא עליכם חרב, כדי שתתנקם בכם, על שעברתם על הברית, ¹⁴⁷³ **וְנִאֲסַפְתֶּם אֶל עָרֵיכֶם** אתם תיאלצו להיאסף לתוך עריכם מפני המצור שיטילו עליכם אויביכם, ¹⁴⁷⁴ **וְשִׁלַּחְתִּי דָבָר בְּתוֹכְכֶם** אני אשלח בתוך העיר הנצורה מגיפת דבר, ¹⁴⁷⁵ **וְנָתַתֶּם בְּיַד אוֹיֵב** וכך, על ידי מגיפת הדבר, תימסרו ביד אויביכם. אתם תצטרכו להוציא את המת מהעיר, ובשעה שתוציאו את המת מהעיר, אויביכם ייכנסו פנימה¹⁴⁷⁶. **(כו) בְּשִׁבְרֵי לֶכֶם מִטָּה לָחֶם** כאשר אשבור את משענת הלחם שלכם, כאשר אני ארעיב אתכם, ¹⁴⁷⁷ **וְאָפּוּ עֶשֶׂר נָשִׁים לַחֲמֶכֶם בְּתַנּוּר אֶחָד** עשר נשים יאפו את לחמם בתנור אחד, כיוון שלא יהיו מספיק עצים כדי שכל

¹⁴⁶² רש"י.

¹⁴⁶³ אונקלוס + רש"י בפירוש השני ורשב"ם בפירוש הראשון. רש"י בפירוש הראשון ורשב"ם בפירוש השני: אם תלכו עימי בדרך ארעי, לפעמים כן ולפעמים לא. א"ע: אדם שאינו מנוצח, אם האדם אינו מרגיש מנוצח לאחר עונשים אלו. בפירושו השני פירש ג"כ מלשון מקרה.

¹⁴⁶⁴ דעת מקרא.

¹⁴⁶⁵ אונקלוס.

¹⁴⁶⁶ אונקלוס ורש"י.

¹⁴⁶⁷ רש"י.

¹⁴⁶⁸ אונקלוס.

¹⁴⁶⁹ רש"י.

¹⁴⁷⁰ רש"י.

¹⁴⁷¹ רש"י.

¹⁴⁷² אונקלוס. כלי יקר: העונשים שאביא עליכם עכשיו, לא יהיו קשורים ישירות לחטאים שלכם, ולכן יקשה עליכם לראות בהם את יד ה'.

¹⁴⁷³ רש"י בפירושו השני. בפירושו הראשון כתב שיש חרב שאינה נוקמת נקם ברית, חרב שאינה מוזכרת כאן בעונשים, ובכל זאת ה' הביא אותה על ישראל, וזהו סימיו עיניו של צדקיה. א"ע רצה להוכיח מפסוק זה שפרשה זו נאמרה במעמד הברית של פרשת משפטים.

¹⁴⁷⁴ רש"י.

¹⁴⁷⁵ רש"י.

¹⁴⁷⁶ רש"י. א"ע: אתם תירצו להינתן ביד האויב כדי להימנע מלמות בדבר.

¹⁴⁷⁷ רש"י וא"ע.

אישה תאפה את לחמה בתנור נפרד,¹⁴⁷⁸ וְהָשִׁיבוּ לְחֶמְקֶם בַּמִּשְׁקָל הַנָּשִׁים יַחֲזִירוּ לָכֶם אֶת הַלֶּחֶם בַּמִּשְׁקָל. הנשים לא יוכלו לתת לכל אחד כיכר לחם, כיוון שהתבואה תהיה רקובה, והבצק יישבר בתנור לחתיכות, וכך, רק במשקל ניתן יהיה לחלק את הלחם שנאפה בתנור המשותף,¹⁴⁷⁹ וְאֶכְלֶתֶם וְלֹא תִשָּׁבְעוּ גם לאחר שתאכלו, האוכל לא ישביע אתכם. קללה זו אומרת, שגם כאשר אדם יאכל, הוא לא יהיה שבע מכך. שבע הפורענויות: (1) חרב האויב. (2) מצור. (3) דבר. (4) רעב. (5) מחסור בעצים. (6) הלחם נשבר בתוך התנור בגלל ריקבון התבואה. (7) גם לאחר אכילה, אדם אינו נהיה שבע¹⁴⁸⁰: (כז) וְאִם בָּזֹאת אִם גַּם אַחֲרֵי עֹנֵשִׁים אֲלוֹ, לֹא תִשָּׁמְעוּ לִי אֲתֶם לֹא תִשְׁמְעוּ בְּקוֹלִי וְלֹא תִקְיִמוּ אֶת מִצְוֹתַי, וְהִלַּכְתֶּם עִמִּי בְּקָרִי וְאֲתֶם תִּלְכוּ אִתִּי בְּקוֹשִׁי, וְתִימְנְעוּ לִלְכֵת בְּחוֹקוֹתַי: (כח) וְהִלַּכְתִּי עִמָּכֶם בְּחֶמֶת קָרִי אֲנִי אֶלְךָ עִמָּכֶם בְּכֶסֶד גָּדוֹל, אֲנִי אֲנַחֵג אִתְּכֶם בְּכֶסֶד גָּדוֹל,¹⁴⁸¹ וְיִסְרַתִּי אֶתְכֶם אֵף אֲנִי שָׁבַע עַל חַטֹּאתֵיכֶם אֲנִי אֵיִסַּר אֶתְכֶם בִּשְׁבַע פֹּרַעְנוּתוֹת בְּגִלְלֵי הַחַטָּאִים שִׁלְכֶם¹⁴⁸²: (כט) וְאֶכְלֶתֶם בָּשָׂר בְּנִיכֶם וּבָשָׂר בְּנִיתֵיכֶם תֹּאכְלוּ אֲתֶם תִּהְיוּ כָל כֶּךָ רַעֲבִים, עַד שֶׁתֹּאכְלוּ אֶת בָּשָׂר בְּנִיכֶם וּבְנֹתֵיכֶם, וְזוֹהִי מִדְּרַגַּת הָרַעֲב הַגְּדוֹלָה בְּיוֹתֵר¹⁴⁸³: (ל) וְהִשְׁמַדְתִּי אֶת בְּמִיתֵיכֶם אֲנִי אֲשַׁמֵּד אֶת הַמְּבַצְרִים שִׁלְכֶם,¹⁴⁸⁴ וְהִכְרַתִּי אֶת חֲמֻנֵיכֶם אֲנִי אֲשַׁמֵּד אֶת בְּתֵי הָעֲבוּדָה זֶרָה שִׁלְכֶם (אֵין זֶה חֶלֶק מִהַקְּלָלוֹת),¹⁴⁸⁵ וְנָתַתִּי אֶת פְּגִרֵיכֶם עַל פְּגִרֵי גְלוֹלֵיכֶם גּוֹפוֹתֵיכֶם יִפְּלוּ עַל הָעֲבוּדָה הַזֶּרָה שִׁלְכֶם. (כאשר הם היו רעבים, הם היו מוציאים את העבודה זרה ומנשקים אותה, ובאותו רגע היו מתים ברעב ונופלים על העבודה זרה שהחזיקו),¹⁴⁸⁶ וְגַעְלָה נַפְשִׁי אֶתְכֶם אֲנִי אֶסְלַק אֶת שְׂכִינְתִּי מִתּוֹכְכֶם¹⁴⁸⁷: (לא) וְנָתַתִּי אֶת עֲרִיכֶם חֲרָבָה עֲרִיכֶם יִהְיוּ מוֹחֲרָבוֹת, אֵף אֶחָד לֹא יַעֲבֹר לִיד עֲרִיכֶם,¹⁴⁸⁸ וְהִשְׁמַדְתִּי אֶת מִקְדָּשֵׁיכֶם אֵף אֶחָד כָּבֵד לֹא יַעֲלֶה לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ,¹⁴⁸⁹ וְלֹא אֶרִיחַ בְּרִיחַ נִיחָחְכֶם לֹא אֶקְבַּל בְּרִצּוֹן אֶת קִרְבָּנוֹתֵיכֶם.¹⁴⁹⁰ שבע הפורענויות שכאן: (1) רעב עד כדי אכילת בשר בנים ובנות (2) השמדת המגדלים. (3) נפילת הגופות של המתים על העבודה הזרה. (4) סילוק השכינה. (5) חורבן הערים. (6) אנשים כבר לא יעלו לבית המקדש. (7) ה' לא יקבל ברצון את קרבנותינו: (לב) וְהִשְׁמַדְתִּי אֲנִי אֶת הָאָרֶץ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל תִּהְיֶה שׁוּמְמָה, (רש"י כתב שזוהי ברכה לישראל, שאויבי ישראל לא ירגישו טוב בארץ),¹⁴⁹¹ וְשָׁמְמוּ עָלֶיהָ אֲיִבֵיכֶם

¹⁴⁷⁸ רש"י. רשב"ם וא"ע: אין הכוונה דווקא לעשר נשים, אלא הרבה נשים. רשב"ם: הסיבה שיאפו הרבה נשים בתנור אחד היא כיוון שאף אישה אינה יכולה למלא את התנור בפת, כיוון שאין מספיק.

¹⁴⁷⁹ רש"י. א"ע ורשב"ם: הסיבה שיחלקו את הלחם במשקל היא כיוון שיהיה כל כך מעט לחם, יצטרכו לחלק אותה בצורה מדויקת יותר מאשר לתת לכל אחד כיכר.

¹⁴⁸⁰ רש"י.

¹⁴⁸¹ אונקלוס.

¹⁴⁸² אונקלוס.

¹⁴⁸³ א"ע.

¹⁴⁸⁴ רש"י. א"ע: אני אשבור את הבמות בהם הייתם זובחים אליי קרבנו כדי שלא תוכלו להתפלל אליי על הפורענות שבאה עליכם.

¹⁴⁸⁵ רש"י. א"ע: בתים העשויים לעבודת החמה.

¹⁴⁸⁶ רש"י. א"ע ורשב"ם: הבתים של הע"ז ייפלו עליהם.

¹⁴⁸⁷ רש"י וא"ע. אוה"ח: הסתלקות הנבואה.

¹⁴⁸⁸ רש"י. אוה"ח: עריכם לא יהיו אפילו כמו העיריות של הגויים, כל שכן שלא יהיו כדוגמת הערים בזמן שקיימתם רצון המקום.

¹⁴⁸⁹ רש"י. אוה"ח: הכוונה היא להשראת הטומאה בביהמ"ק.

¹⁴⁹⁰ אונקלוס ורש"י. אוה"ח: לא אתרצה גם בעשיית מעשיכם הטובים.

¹⁴⁹¹ רש"י. א"ע: בהתחלה הקללה היא על הערים של ישראל, ועכשיו הקללה היא על כל הארץ, וגם המקומות בהם יישבו האויבים יהיו שוממים.

הַיִּשְׁבִּים בָּהּ בשעה שאויביכם יבואו לשבת בארץ ישראל, הם יושמדו¹⁴⁹²: (לג) וְאַתֶּכֶם אֲזַרְהָ בְּגוֹיִם אֲנִי (הי) אֲפֹר אֶתְכֶם, בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, בֵּין הָעַמִּים, וְכִךְ לֹא תֻּכְלוּ לִרְאוֹת אֶחָד אֶת הַשְּׁנִי וּלְנַחֵם אֶחָד אֶת הַשְּׁנִי עַל מִצְבְּכֶם בְּגִלּוֹת, ¹⁴⁹³ וְהִרִיקֹתִי אֲחֵרֵיכֶם חָרֵב אֲנִי אֲרוֹקֵן אֶת נִרְתִּיקָהּ שֶׁל הַחֶרֶב, כִּיּוּן שֶׁאֲנִי אֲשַׁלּוֹף אֶת הַחֶרֶב כְּדִי לִהְיוֹת בְּכֶם, ¹⁴⁹⁴ וְהִיתָה אֶרְצְכֶם שְׂמִמָּה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל תִּהְיֶה שׁוֹמְמָה מְכֶם, אַתֶּם לֹא תַחְזְרוּ מִהֵרָ לָאָרֶץ יִשְׂרָאֵל, ¹⁴⁹⁵ וְעָרֵיכֶם יִהְיוּ חָרְבָהּ וּבְגִלָּל שֶׁלֹּא תֻּכְלוּ לַחְזֹר מִהֵרָ לָאָרְצְכֶם, הָעָרִים שֶׁלְכֶם יִהְיוּ בְּעִינֵיכֶם חֲרִיבוֹת יוֹתֵר. כֹּאשֶׁר אָדָם עֵתִיד לַחְזֹר אֶל בֵּיתוֹ, הַחוֹרֵבִן פָּחוֹת מִצִּיק לוֹ, אֵדָךְ כֹּאן, בְּגִלָּל שֶׁבְנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יַחְזְרוּ מִהֵרָ אֶל אֶרֶץ, חוֹרֵבִן הָאָרֶץ יִרְאֶה לָהֶם גְּרוֹעַ שְׁבַעֲתִיִּים ¹⁴⁹⁶: (לד) אִזְ תִּרְצֶה הָאָרֶץ אֶת שַׁבְּתֶיהָ בְּזִמָּן שֶׁאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל תִּהְיֶה חֲרִיבָהּ, הָאָרֶץ תִּפְיִס אֶת כַּעֲסוֹ שֶׁל ה' עַל שְׁנוֹת הַשְּׁמִיטָה שֶׁעָבְרוּ עֲלֶיהָ, שְׁנוֹת שְׁמִיטָה בָּהֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא קִיִּימוּ אֶת מִצְוֹת הַשְּׁמִיטָה, ¹⁴⁹⁷ כֹּל יְמֵי הַשְּׁמָה וְאַתֶּם בְּאֶרֶץ אֲבוֹתֵיכֶם כֹּל הַזִּמָּן שֶׁהָאָרֶץ תִּהְיֶה שׁוֹמְמָה, וְאַתֶּם תִּהְיוּ בְּגִלּוֹת, בְּאֶרֶץ אוֹיְבֵיכֶם, ¹⁴⁹⁸ אִזְ תִּשְׁבֹּת הָאָרֶץ וְהִרְצֵת אֶת שַׁבְּתֶיהָ בְּזִמָּן גִּלּוֹתְכֶם, הָאָרֶץ תִּשְׁבּוֹת וְלֹא תַעֲבֹדוּ אוֹתָהּ, וְהָאָרֶץ תִּפְיִס אֶת ה' עַל הַשְּׁנִים בְּהֵן לֹא שַׁבְּתָה ¹⁴⁹⁹: (לה) כֹּל יְמֵי הַשְּׁמָה תִּשְׁבֹּת כֹּל זִמָּן שֶׁהָאָרֶץ תִּהְיֶה שׁוֹמְמָה, הָאָרֶץ תִּשְׁבּוֹת, ¹⁵⁰⁰ אֵת אֲשֶׁר לֹא שַׁבְּתָה בְּשַׁבְּתֵיכֶם בְּשַׁבְּתֵיכֶם עָלֶיהָ הָאָרֶץ תִּשְׁבּוֹת אֶת מִסְפַּר הַשְּׁנִים שֶׁאַתֶּם לֹא קִיִּימַתֶּם אֶת מִצְוֹת הַשְּׁמִיטָה. כֹּאשֶׁר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל חֲטָאוּ, בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא קִיִּימוּ שְׁבַעִים פְּעָמִים אֶת מִצְוֹת הַשְּׁמִיטָה, וְכִנְגַּד שְׁבַעִים שָׁנִים אֱלֹהִים, ה' הִגְלָה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְבָבֵל לְשִׁבְעִים שָׁנָה, וְכִךְ הָאָרֶץ הִיִּיתָה חֲרִיבָהּ בְּמִשְׁךְ אוֹתָן שְׁבַעִים שָׁנָה ¹⁵⁰¹: (לו) וְהַנְּשֹׂאִים בְּכֶם הַנְּשֹׂאִים בְּעַם יִשְׂרָאֵל, אוֹתָם שֶׁלָּא יָמוּתוּ, ¹⁵⁰² וְהִבֵּאתִי מִדֶּף בְּלִבְכֶם בְּאֶרֶץ אֲבוֹתֵיכֶם אֲנִי אֲכַנִּים פָּחַד לְלִיבִם בְּזִמָּן הַגִּלּוֹת, כִּשְׁהִיוּ בְּאֶרְצוֹת אוֹיְבֵיהֶם, ¹⁵⁰³ וְרִדְף אֶתְּם קוֹל עָלָהּ נִדְף אֶפִּילוֹ כֹּאשֶׁר הָעֲלִים יִתְנַפְּפוּ בְּרוּחַ, וַיִּפְגְּעוּ הָאֶחָד בַּשְּׁנִי, וְעַל יְדֵי כֵךְ יִשְׁמִיעוּ הָעֲלִים קוֹל, בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יַחֲשֹׁבוּ שֶׁהָאוֹיֵב רוֹדֵף אַחֲרֵיהֶם, ¹⁵⁰⁴ וְנָסוּ מִנִּסְתָּ חָרֵב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִבְרָחוּ מִקוֹל הָעֲלָה הַנִּידֵף, כִּיּוּן שֶׁיַּחֲשֹׁבוּ שֶׁהָאוֹיֵב רוֹדֵף אַחֲרֵיהֶם, ¹⁵⁰⁵ וְנִפְּלוּ וְאִין רִדְף בִּשְׁעַת בְּרִיחָתָם, בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִפְּלוּ בְּמִכְשׁוֹלִים שֶׁבְּדַרְכֵּי, וְזֹאת לְמִירוֹת שֶׁאֶף אֶחָד לֹא יִרְדּוֹף אַחֲרֵיהֶם ¹⁵⁰⁶: (לז) וְכִשְׁלֹו אִישׁ בְּאַחִיו בְּמִפְנֵי חָרֵב בִּשְׁעָה שֶׁבְנֵי יִשְׂרָאֵל יִבְרָחוּ בְּגִלָּל שֶׁהֵם יַחֲשֹׁבוּ שֶׁמִּישְׁהוּ רוֹדֵף אַחֲרֵיהֶם, כֹּל אֶחָד יִכְשַׁל עַל יְדֵי הַשְּׁנִי, כֵךְ שִׁיפּוֹל כֹּאִילוֹ שֶׁחָרֵב פָּגַעָה בּוֹ, ¹⁵⁰⁷ וְרִדְף אִין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִבְרָחוּ גַם כֹּאשֶׁר לֹא יִהְיֶה מִישְׁהוּ שִׁירְדּוֹף אַחֲרֵיהֶם, וְלֹא תִהְיֶה לָכֶם תִּקְוָמָה לִפְנֵי אוֹיְבֵיכֶם לֹא

¹⁴⁹² אונקלוס ורשב"ם.
¹⁴⁹³ רש"י. אוה"ח: כאן היא אחת משבועותיו של ה' שלא יעלו בחומה.
¹⁴⁹⁴ רש"י.
¹⁴⁹⁵ רש"י.
¹⁴⁹⁶ רש"י. א"ע: חלק זה של הפסוק שייך לפסוק שלאחריו. כאשר ארצכם תהיה שוממה, הארץ תרצה את שבתותיה.
¹⁴⁹⁷ רש"י.
¹⁴⁹⁸ רש"י.
¹⁴⁹⁹ רש"י.
¹⁵⁰⁰ אונקלוס.
¹⁵⁰¹ רש"י.
¹⁵⁰² א"ע. אוה"ח: הנשאים ברשעים שלא יחזרו בתשובה.
¹⁵⁰³ רש"י.
¹⁵⁰⁴ רש"י.
¹⁵⁰⁵ רש"י.
¹⁵⁰⁶ דעת מקרא.
¹⁵⁰⁷ רש"י וא"ע, ואין הכוונה לאחים ממש. רש"י כתב מדרש חז"ל שכל אחד ייכשל בגלל חטא אחיו ומכאן שכל ישראל ערבים זה לזה.

תהיה לכם עזרה בפני שונאיכם¹⁵⁰⁸: (לח) **וְאֶבְדֶּתֶם בְּגוֹיִם** כשתהיו פזורים בין הגויים, תהיו אבודים אחד מהשני,¹⁵⁰⁹ **וְאָכְלָה אֶתְכֶם אֶרֶץ אֲיִבֵיכֶם** רבים מכם ימותו בארץ אויביכם, בארץ אליה גליתם¹⁵¹⁰: (לט) **וְהִנְשָׂאִים בָּכֶם** חלק מכם שיישארו בחיים,¹⁵¹¹ **יִמְקוּ בַּעֲוֹנֵם בְּאַרְצֵת אֲיִבֵיכֶם** יירקבו בגלל חטאיהם בארצות אויביהם,¹⁵¹² **וְאִףּ בַּעֲוֹנֹת אֲבֹתָם אֹתָם** ימקו סיבה נוספת לכך שחלק מכם יירקבו היא בגלל חטאי אבותיהם. כתוצאה מכך שבני ישראל חטאו בחטאי אבותיהם, ה' יעניש אותם גם על חטאי אבותיהם¹⁵¹³: (מ) **וְהִתְוֹדוּ אֶת עֲוֹנָם וְאֵת עֲוֹן אֲבֹתָם** לאחר כל העונשים האלו, חלק מבני ישראל יתוודו על החטאים שלהם ושל אבותיהם,¹⁵¹⁴ **בַּמַּעַלִּים אֲשֶׁר מָעְלוּ בִּי** (בני ישראל יתוודו על) חטאי אבותיהם שבעשייתם, אבותיהם בגדו בי,¹⁵¹⁵ **וְאִףּ אֲשֶׁר הִלְכּוּ עִמִּי בְּקָרִי** (וכן יתוודו בני ישראל) על החטאים שהם עצמם הלכו עימי בקושי, ונמנעו מללכת בחוקותיי¹⁵¹⁶: (מא) **אִףּ אֲנִי אֵלֶּךְ עִמָּם בְּקָרִי** גם אני אלך עם החוטאים שבבני ישראל בקושי,¹⁵¹⁷ **וְהִבֵּאתִי אֹתָם בְּאֶרֶץ אֲיִבֵיהֶם** אך אני עצמי אביא אותם אל ארץ אויביהם, וגם שם לא אעזוב אותם,¹⁵¹⁸ **אֹי אֲזִי יִכְנַע לְבָבָם הָעֶרְלָה** (הסיבה שאני אלך איתם לארץ אויביהם היא) שמא בני ישראל יכניעו את ליבם האטום והם יחזרו בתשובה,¹⁵¹⁹ **וְאֲזִי יִרְצוּ אֶת עֲוֹנָם** ואז בני ישראל יכפרו על חטאיהם על ידי הייסורים¹⁵²⁰: (מב) **וְזָכַרְתִּי אֶת בְּרִיתִי יַעֲקֹב וְאִףּ אֶת בְּרִיתִי יִצְחָק וְאִףּ אֶת בְּרִיתִי אַבְרָהָם אֲזָכֹר** אני אזכור את הבריתות שכרתי עם כל אחד מהאבות: אברהם, יצחק ויעקב,¹⁵²¹ **וְהָאֶרֶץ אֲזָכֹר** וכן אזכור את ארץ ישראל, ולאחר שבני ישראל יחזרו בתשובה, אוכל להחזירם לארץ ישראל, כך שהארץ כבר לא תצטרך להיות שוממה¹⁵²²: (מג) **וְהָאֶרֶץ תַּעֲזֹב מִיָּהָם** ארץ ישראל תיעזב מעם ישראל במהלך השנים שבני ישראל יהיו בגלות,¹⁵²³ **וְתִרְמֵן אֶת שְׁבִתֶיהָ בְּהִשְׁמָה מִיָּהָם** במשך השנים

¹⁵⁰⁸ אונקלוס.

¹⁵⁰⁹ רש"י.

¹⁵¹⁰ רש"י.

¹⁵¹¹ א"ע.

¹⁵¹² רש"י וא"ע.

¹⁵¹³ רש"י.

¹⁵¹⁴ ספורנו + אונקלוס.

¹⁵¹⁵ א"ע + דעת מקרא.

¹⁵¹⁶ א"ע + אונקלוס.

¹⁵¹⁷ אונקלוס.

¹⁵¹⁸ רש"י. ספורנו: גם כשבנ"י חזרו לא"י הם היו תחת ממשלתו של כורש. כעין זה פירש הרמב"ן: גם לאחר הוידוי, אני אחזיר את בני ישראל לא"י, ויהיו אנשים שיצרו להם, כדי שייכנעו יותר. א"ע פירש שהגלות המוזכרת לאחר הוידוי על החטאים היא לומר שה' גרם לבנ"י לחזור בתשובה על ידי הייסורים שהביא עליהם. אוה"ח: הוידוי מועיל לבטל את הגזירות הרעות, אך כדי לחזור לארץ ישראל, צריך זכות אבות.
¹⁵¹⁹ רש"י בפירושו השני. בפירושו הראשון: אם ייכנע לבבם הערל, אז אני אהיה איתם בארץ אויביהם. רמב"ן: יש כאן שתי אפשרויות לסיום הגלות: או על ידי חזרה בתשובה, או כשבנ"י יכפרו על חטאיהם בייסורים.

¹⁵²⁰ רש"י.

¹⁵²¹ אונקלוס. רש"י: הסיבה שנמנו כל האבות אחרנית היא כדי לומר לנו שיעקב עצמו כדאי לך, ואם אינו כדאי לך, הרי שיעקב עימו, ואם גם יצחק אינו כדאי לך, הרי שאברהם עימו. הסיבה שלא נאמרה זכירה אצל יצחק היא כיוון שאפרו צבור על גבי המזבח. ספורנו: זכירת הברית היא על ידי בנין ביהמ"ק השני. א"ע בשם רס"ג: הסיבה שיעקב הוא האחרון, כיוון שכל שנותיו היו בברית, לעונת אברהם שהברית נכרתה איתו באמצע חייו. לפי הא"ע, וכעין זה כתבנו בפנים, פשט הפסוק אומר שה' יזכור את הברית של כל אחד מהאבות, וצריך לקרוא את הפסוק כך: וזכרתי את בריתי יעקב, ואף זכרתי את בריתי יצחק וכו'. לפי רמב"ן, הכוונה היא שה' יזכור את האבות עצמם, ואת הזכויות שיוצא בעקבותיהם.

¹⁵²² דעת מקרא.

¹⁵²³ אונקלוס. רמב"ן: גם לאחר הכרזת כורש, הארץ תהיה שוממה במשך תשע עשרה שנה, כדי להשלים את מניין השמיטות שבני ישראל לא שמרו, ולאחר תשע עשרה שנה, נבנה בית המקדש. א"ע: זכירת הארץ היא

שהארץ תהיה שוממה מבני ישראל, הארץ תרצה את ה' על השמיטות שבני ישראל לא שמרו, ¹⁵²⁴ וְהָם יִרְצוּ
אֶת עֹנֵם וְכֵן, במשך שנות הגלות, בני ישראל ירצו את ה' על חטאיהם, ¹⁵²⁵ יֵעַן וּבִיַּעַן כְּעֹנֵם עַל כֵּךְ, ¹⁵²⁶
בְּמִשְׁפָּטֵי מֶאֱסוֹ שֶׁעַם יִשְׂרָאֵל מֵאֵס בְּמִשְׁפָּטִים שְׁלִי, וְאֵת חֻקֵּי גְעֻלָּה נִפְשָׁם וְעַל כֵּךְ שֶׁבְנֵי יִשְׂרָאֵל הִרְחִיקוּ
אֶת הַחֻקִּים שְׁלִי ¹⁵²⁷: (מד) וְאִף גַּם זֹאת בְּהִיוֹתָם בְּאֶרֶץ אֲבוֹתָם גַּם כֹּאשֶׁר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִהְיוּ בָאֶרֶץ
אוֹיְבֵיהֶם, בְּגִלּוֹת, ¹⁵²⁸ לֹא מֵאֲסָתִים וְלֹא גְעֻלָּתִים לְכָלֹתָם (גם כאשר בני ישראל יהיו בגלות) אֲנִי (ה') לֹא
אֲמַאֵס בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא אֲרַחֵק אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַד כִּדִּי כֵךְ שֶׁהֵם יִכְלוּ וְיוֹשְׁמְדוּ, ¹⁵²⁹ לְהִפָּר בְּרִיתִי אִתָּם וְכֵן
לֹא אֶפְרָ לְגַמְרִי אֶת בְּרִיתִי שְׁכַרְתִּי אִתָּם, אֲלֵא רַק אֵיִסַּר אוֹתָם כִּדִּי שִׁיחֲזֹרוּ אֵלַי, ¹⁵³⁰ כִּי אֲנִי יִקְוֶה אֱלֹהֵיהֶם
שֶׁהֵרִי אֲנִי אֱלֹקֵיהֶם, וְלֹכֵן אֵינְנִי רֹצֵחַ לֵיִסְרָם יֵתֵר עַל הַמִּידָה ¹⁵³¹: (מה) וְזִכְרָתִי לָהֶם בְּרִית רֵאשֻׁנִים אֲשֶׁר
הוֹצֵאתִי אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲנִי אֲזַכֹּר אֶת בְּרִית הָאֲבוֹת שֶׁלֹּמַעֲנָם הוֹצֵאתִי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם, ¹⁵³² לְעֵינַי הַגּוֹיִם (הוֹצֵאתִי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם) לְעֵינַי הַגּוֹיִם, לְהִיָּת לָהֶם לֵאלֹהִים (הוֹצֵאתִי
אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם) כִּדִּי לְהִיָּת לָהֶם לֵאלֹקִים, ¹⁵³³ אֲנִי יִקְוֶה אֲנִי הוּא אוֹתוֹ ה' שֶׁהוֹצֵאתִי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
מִמִּצְרַיִם, וְאֲנִי רֹצֵחַ בְּטוֹבַתְכֶם, וְכֹל הַסִּיבָה שֶׁנִּעֲשֶׂיתֶם הִיא מִכִּיּוּן שֶׁאַתֶּם קִלְקַלְתֶּם ¹⁵³⁴: (מו) אֱלֹהֵי הַחֻקִּים
וְהַמִּשְׁפָּטִים וְהַתּוֹרָה אֲשֶׁר נָתַן יִקְוֶה בֵּינוּ וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינַי בְּיַד מֹשֶׁה אֱלֹהֵי הַחֻקִּים,
הַמִּשְׁפָּטִים וְהַתּוֹרָה (מְדוּבָר עַל תּוֹרָה שֶׁבְכָתֵב וְתוֹרָה שֶׁבֶּעַל פֶּה) שֶׁה' נָתַן בִּידֵּיו שֶׁל מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי, כִּדִּי
שֶׁמֹּשֶׁה יִיתֵן אוֹתָם לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל ¹⁵³⁵:

ויקרא פרק כז

(א) וַיְדַבֵּר יְקֹנֶה אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: (ב) דְּבַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם דְּבַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֹאמַר
לָהֶם, אִישׁ כִּי יִפְלֵא נֶדֶר אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל שִׁיפֹרֵשׁ בִּפְיוֹ, שִׁיּוֹצִיא בִּפְיוֹ נֶדֶר לַה', ¹⁵³⁶ בְּעֶרְכָּךְ נִפְשָׁתָ לִיקְוֶה (הַנֶּדֶר
שֶׁנֶּדֶר הָאָדָם הוּא) שֶׁהָאָדָם אוֹמֵר שֶׁהוּא רֹצֵחַ לְהַקְדִּישׁ לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ אֶת הָעֶרֶךְ שֶׁל נִפְשׁוֹ, כֹּמָה שֶׁהוּא

שהארץ הייתה שוממה בכדי לפרוע את עוונות בני ישראל, ועכשיו כבר ניתן להפריח את הארץ, כיוון שעם
ישראל חזר בתשובה.

¹⁵²⁴ אונקלוס.

¹⁵²⁵ אונקלוס.

¹⁵²⁶ אונקלוס.

רש"י. א"ע ורשב"ם: כל יען הוא כנגד צלע אחר של הפסוק. צלע אחד כנגד במשפט מאס וצלע שני כנגד
ואת חוקות געלה נפשם. אוה"ח: שתי סיבות גרמו לישראל לגלות, ולו בני ישראל היו חוטאים רק באחד מהם,
לא היו גולים אלא היו נענשים בצורה אחרת: שמירת השמיטות ולימוד התורה.

¹⁵²⁷ אונקלוס.

¹⁵²⁸ א"ע: "ואף גם זאת" הוא כפילות לצחות הלשון, כמו "המבלי אין קברים".

¹⁵²⁹ רש"י + אונקלוס.

¹⁵³⁰ א"ע.

¹⁵³¹ דעת מקרא.

¹⁵³² רשב"ם. רש"י: הברית עם השבטים. א"ע: הברית שנכרתה בסיני, ובני ישראל שבדור זה נקראים ראשונים,
שהם ראשונים לעומת בניהם שגילו מהארץ. ובפירוש השני כתב שהכוונה היא לאבות.

¹⁵³³ ספורנו.

¹⁵³⁴ ספורנו.

¹⁵³⁵ רש"י. ספורנו: הכוונה היא למצוות השמיטה שנאמרה לפני פרשת בחוקותיי, ולמרות שגם המצוות שנכתבו
לאחר מכן (דיני הקדש) נאמרו ג"כ בסיני, הם לא נאמרו בברית. א"ע: מדובר במצוות הכתובות בפרשות יתרו,
משפטים ובהר.

¹⁵³⁶ רש"י ולפירושו הכוונה היא לפרש בשפתיו. רשב"ם: יפליא הוא להבדיל. א"ע: יפריש ויבאר. רמב"ן: גם
פרשה זו נאמרה בהר סיני, היות והיא קשורה אל מצות היובל. כלי יקר: אדם נודר לה' בשעה שצרות באות
עליו, וזוהי פשר הסמיכות, אלא שישראל אינם חוזרים בתשובה, רק נודרים כדי להינצל מהצרה.

שווה¹⁵³⁷: (ג) וְהָיָה עֲרֹכְךָ הַזֵּכֶר מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְעַד בֶּן שְׁשִׁים שָׁנָה עֶרֶךְ שֶׁל כָּל זָכָר שֶׁהוּא מִבֶּן עֶשְׂרִים עד בן ששים, (ואין זה משנה אם הוא אדם בריא או חולה או כל דבר אחר, כל זכר בגיל זה שווה את אותו סכום כסף),¹⁵³⁸ וְהָיָה עֲרֹכְךָ חֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֲרָכוּ שֶׁל הַזֵּכֶר בֵּין הַגִּילָאִים עֶשְׂרִים לשישים הוא חמישים שקל, ואם אדם אמר "ערכי עליו" והוא בין גילאי עשרים לשישים, הרי שהוא חייב להביא לבית המקדש חמישים שקלי קודש: (ד) וְאִם נִקְבְּהָ הוּא וְהָיָה עֲרֹכְךָ שְׁלֹשִׁים שֶׁקֶל עֲרָכָה שֶׁל נִקְבָּה בֵּין גִּילָאִי עֶשְׂרִים לשישים הוא שלשים שקלים, כך שאם אדם אמר שערכה של אשתו עליו, ואשתו נמצאת בטווח הגילאים של בין עשרים לשישים, הרי שהנודר חייב להביא לבית המקדש שלשים שקלים: (ה) וְאִם מִבֶּן חֲמִשׁ שָׁנִים וְעַד בֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה אִם הָאָדָם אָמַר עֲרָכוּ שֶׁל אָדָם פְּלוֹנִי עָלַי, ואותו אדם הוא בין גיל חמש שנים לעשרים שקלים,¹⁵³⁹ וְהָיָה עֲרֹכְךָ הַזֵּכֶר עֶשְׂרִים שֶׁקֶל עַל הַמַּעֲרִיךְ לַתָּת עֲרָכוּ שֶׁל הַזֵּכֶר (שהוא מבן חמש עד עשרים). הערך הוא עשרים שקלים, וְלִנְקָבָה עֲשָׂרָה שֶׁקֶל עֲרָכָה שֶׁל נִקְבָּה בֵּין גִּילָאִי חמש ועד לעשרים הוא עשרה שקלים: (ו) וְאִם מִבֶּן חֲדָשׁ וְעַד בֶּן חֲמִשׁ שָׁנִים אִם הָאָדָם אָמַר עֲרָכוּ שֶׁל פְּלוֹנִי עָלַי, ואותו אדם הוא מבן חודש ועד בן חמש שנים, וְהָיָה עֲרֹכְךָ הַזֵּכֶר חֲמִשָּׁה שֶׁקֶל עֲרָכוּ שֶׁל זָכָר מִבֶּן חֹדֶשׁ וְעַד חֲמִשׁ שָׁנִים הוּא חֲמִישָׁה שֶׁקֶל כֶּסֶף, וְלִנְקָבָה עֲרֹכְךָ שְׁלֹשֶׁת שֶׁקֶל עֲרָכוּ שֶׁל נִקְבָּה מִבֶּת חֹדֶשׁ וְעַד בֶּת חֲמִשׁ שָׁנִים הוּא שְׁלֹשָׁה שֶׁקֶל: (ז) וְאִם מִבֶּן שְׁשִׁים שָׁנָה וְעַד אִם אָדָם אָמַר עֲרָכוּ שֶׁל פְּלוֹנִי עָלַי, ואותו אדם מבוגר יותר משישים שנה, אִם זָכָר וְהָיָה עֲרֹכְךָ חֲמִשָּׁה עָשָׂר שֶׁקֶל עֶרֶךְ זָכָר שֶׁהוּא בֶּן יוֹתֵר מִשישים שנה הוא חמישה עשר שקלים, וְלִנְקָבָה עֲשָׂרָה שֶׁקֶל עֲרָכָה שֶׁל נִקְבָּה שֶׁמִּבּוֹגֶרֶת יוֹתֵר מִשישים שנה הוא עשרה שקלים: (ח) וְאִם מֶלֶךְ הוּא מַעֲרֹכְךָ אִם הַנּוֹדֵר הוּא עֹנִי מְכַדִּי לִשְׁלֹם אֶת הָעֶרֶךְ,¹⁵⁴⁰ וְהִעֲמִידוּ לִפְנֵי הַכֹּהֵן יֵשׁ לַהֲעֲמִיד אֶת הַנֶּעֱרֵךְ לִפְנֵי הַכֹּהֵן, אֶת הָאָדָם שֶׁנֶּאֱמַר עָלָיו שִׁישְׁלֻמוּ לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ אֶת עֲרָכוּ,¹⁵⁴¹ וְהִעֲרִיךְ אֹתוֹ הַכֹּהֵן יַעֲרִיךְ כִּמָּה מֵעֲרָכוּ שֶׁל הַנֶּעֱרֵךְ יִכּוֹל הַנּוֹדֵר לִשְׁלֹם,¹⁵⁴² עַל פִּי אֲשֶׁר תִּשְׁגִּי יַד הַנּוֹדֵר יַעֲרִיכֶנּוּ הַכֹּהֵן יַעֲרִיךְ כִּמָּה יִכּוֹל הַנּוֹדֵר לִשְׁלֹם, כֹּל זֹאת כֹּאשֶׁר אֵין מְכַרִּיחִים אֶת הַנּוֹדֵר לִשְׁלֹם אֶת מִיטָתוֹ, הֵכֵר שְׁלוֹ, בַּגְדָּיו, וְהַכֵּלִים שֶׁהוּא צָרִיךְ עַל מִנֵּת לַהֲתַפְרֵס¹⁵⁴³: (ט) וְאִם בְּהֵמָה אֲשֶׁר יִקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קָרְבָּן לִיקְוֹק אִם אָדָם נוֹדֵר לַהֲקָדִישׁ בַּהֵמָה שֶׁמִּקְרִיבִים מִסּוּגָה לַה' (כִּגּוֹן כֶּבֶשׂ),¹⁵⁴⁴ כָּל אֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ לִיקְוֹק יִהְיֶה קָדֹשׁ כֹּל מֶה שֶׁהִקְדִּישׁ מִבְּהֵמָה יִהְיֶה קָדוֹשׁ לִשְׁם ה'. אִם הִקְדִּישׁ אֶת כָּל הַבְּהֵמָה, הַבְּהֵמָה תִּקְרַב כְּקָרְבָּן, וְאִם הִקְדִּישׁ רֶק אִיבֵר אֶחָד, כִּגּוֹן שֶׁאָמַר הִרִי רֶגֶל שֶׁל בְּהֵמָה זֶה עוֹלָה, הַבְּהֵמָה תִּימָכֵר וְתִצָּא לַחֹלִין, וְיִקְנוּ בַכֶּסֶף שֶׁרָגַל הַבְּהֵמָה שׁוּוֹה קָרְבָּן אַחֵר¹⁵⁴⁵: (י) לֹא יִחְלִיפֶנּוּ וְלֹא

¹⁵³⁷ רש"י. א"ע: אדם נודר שאם ה' יעשה לי כך, אני אפדה את נפשי כפי הערך שלי או של בניי. א"ע כתב גם פירוש שהאדם נודר בכרך הכהן. רשב"ם וא"ע: "ערכך" – הכל השני הוא כפילות.

¹⁵³⁸ רש"י. א"ע דחה את פירושו של רס"ג שבכל שנה מוסיפים שקל (למשל: אם האדם הוא בן שנה, צריך להפריש עליו שקל עד שהוא בן חמש ואז צריך להפריש עליו חמש שקלים) וכתב שכמות הכספים שמקדישים הוא גזירת הכתוב.

¹⁵³⁹ רש"י, ואין מדובר בקטן שנודר.

¹⁵⁴⁰ רש"י.

¹⁵⁴¹ רש"י.

¹⁵⁴² רש"י.

¹⁵⁴³ רש"י.

¹⁵⁴⁴ אונקלוס.

¹⁵⁴⁵ רש"י.

יְמִיר אֹתוֹ אֲסוּר לַחֲחִלִּיף אֶת הַבְּהֵמָה שֶׁהוֹקֵדֶשָׁה בַּבְּהֵמָה אַחֲרֵת, (לַחֲמִיר וּלְחֲחִלִּיף הִיא אוֹתָהּ פְּעוּלָה, אֲלֹא שֶׁעוֹבֵר בַּפְּעוּלָה זֶה עַל שְׁנֵי לֹאֻיִן),¹⁵⁴⁶ טוֹב בְּרָע אֲסוּר לַחֲחִלִּיף בַּהֶמָּה שֶׁאֵין בָּהּ מוֹם בַּבְּהֵמָה שִׁישׁ בָּהּ מוֹם,¹⁵⁴⁷ אוֹ רַע בְּטוֹב וְאִפְּלוֹ אֲסוּר לַחֲחִלִּיף בַּהֶמָּה שִׁישׁ בָּהּ מוֹם בַּבְּהֵמָה אַחֲרֵת שֶׁאֵין בָּהּ מוֹם, אֲסוּר כָּלֵל לַחֲחִלִּיף בַּהֶמָּה שֶׁהוֹקֵדֶשָׁה עִם בַּהֶמָּה אַחֲרֵת,¹⁵⁴⁸ וְאִם הָמִיר בְּהֵמָּה בְּבִהְמָה אִם הָאָדָם יַחֲלִיף אֶת הַבְּהֵמָה שֶׁהִקְדִּישׁ בַּבְּהֵמָה אַחֲרֵת,¹⁵⁴⁹ וְהָיָה הוּא וְתַמּוּרְתּוֹ יְהִיָּה קֹדֶשׁ שְׁתֵּי הַבְּהֵמוֹת יִהְיוּ קְדוּשׁוֹת: גַּם הַבְּהֵמָה הַמּוֹקֵדֶשֶׁת, וְגַם הַבְּהֵמָה שֶׁהֲחִלִּיפָה אֶת הַבְּהֵמָה הַמּוֹקֵדֶשֶׁת¹⁵⁵⁰: (יֵא) וְאִם כָּל בְּהֵמָה טְמֵאָה אֲשֶׁר לֹא יִקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קָרְבָּן לִיקְזָק אִם הָאָדָם הִקְדִּישׁ לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ בַּהֶמָּה טְמֵאָה שֶׁאֵין מִקְרִיבִים אוֹתָהּ לְקָרְבָן, וְהַכּוֹוֶנָה כֹּאן הִיא שֶׁהִקְדִּישׁ בַּהֶמָּה שִׁישׁ בָּהּ מוֹם,¹⁵⁵¹ וְהִעָמִיד אֶת הַבְּהֵמָה לִפְנֵי הַכֹּהֵן מִקְדִּישׁ הַבְּהֵמָה מִעֲמִיד אֶת הַבְּהֵמָה לִפְנֵי כֹהֵן: (יב) וְהִעָרִיף הַכֹּהֵן אֶתָּה בֵּין טוֹב וּבֵין רָע הַכֹּהֵן יַעֲרִיךְ אֶת שְׁוֵי הַבְּהֵמָה, אִם הַבְּהֵמָה מְשׁוּבַחַת וְשׁוּוֹה הֶרְבֵּה כֶּסֶף אוֹ שְׁמָא הַבְּהֵמָה כַּחוּשָׁה, וְהִיא שׁוּוֹה מֵעֵט כֶּסֶף,¹⁵⁵² כְּעָרְכָּךְ הַכֹּהֵן בֵּין יְהִיָּה כִּפִּי שֶׁהִעָרִיךְ הַכֹּהֵן, זֶהוּ שְׁוִיָּהּ שֶׁל הַבְּהֵמָה, מוֹכֵרִים אֶת הַבְּהֵמָה בְּשׁוּוִי שֶׁהַכֹּהֵן הִעָרִיךְ אוֹתָהּ, וּבְכֶסֶף זֶה קוֹנִים קָרְבָן אַחֵר¹⁵⁵³: (יג) וְאִם גָּאֵל יִגְאָלָנָהּ אִם הַבְּעָלִים שֶׁהִקְדִּישׁוּ אֶת הַבְּהֵמָה, יִפְדּוּ אֶת הַבְּהֵמָה בַּעֲלַת הַמוֹם שֶׁהִקְדִּישׁוּ,¹⁵⁵⁴ וְיִסַּף חֲמִישָׁתוֹ עַל עָרְכָּךְ הַבְּעָלִים צָרִיכִים לְהוֹסִיף חֲמִישִׁית עַל הַשְׁוִי שֶׁהִעָרִיךְ הַכֹּהֵן אֶת הַבְּהֵמָה. לְדוּגְמָא: אִם הַכֹּהֵן הִעָרִיךְ אֶת שְׁוִיָּהּ שֶׁל הַבְּהֵמָה בְּאַרְבַּעַה שְׁקָלִים, בְּמִקְרָהּ וּהַבְּעָלִים פּוֹדִים אֶת הַבְּהֵמָה, עֲלִיהֶם לְשֹׁלֵם חֲמִישָׁה שְׁקָלִים: (יד) וְאִישׁ כִּי יִקְדֹּשׁ אֶת בֵּיתוֹ קֹדֶשׁ לִיקְזָק אִם אָדָם מִקְדִּישׁ אֶת בֵּיתוֹ לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ, וְהִעָרִיכוּ הַכֹּהֵן בֵּין טוֹב וּבֵין רָע הַכֹּהֵן מִעָרִיךְ אֶת שְׁוִי הַבֵּית, אִם הַבֵּית שׁוּוֹה הֶרְבֵּה אוֹ מֵעֵט, כְּאֲשֶׁר יַעֲרִיף אֹתוֹ הַכֹּהֵן בֵּין יָקוּם כִּפִּי שְׁוִי הַכֶּסֶף בּוֹ הִעָרִיךְ הַכֹּהֵן אֶת שְׁוִי הַבֵּית, כִּךְ יִהְיֶה. סָכּוּם הַכֶּסֶף אוֹתוֹ הִעָרִיךְ הַכֹּהֵן כְּשׁוִי הַבֵּית, הוּא סָכּוּם הַכֶּסֶף בּוֹ מוֹכֵרִים אֶת הַבֵּית לָאָדָם אַחֵר, וְאֵת הַכֶּסֶף מְכַנְּסִים לְקוֹפֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ: (טו) וְאִם הַמִּקְדִּישׁ יִגְאָל אֶת בֵּיתוֹ אִם מִי שֶׁהִקְדִּישׁ אֶת בֵּיתוֹ, הוּא הָאָדָם שֶׁפּוֹדֶה עֲכָשִׁיו אֶת הַבֵּית, וְיִסַּף חֲמִישִׁית כֶּסֶף עָרְכָּךְ עָלָיו הִרִי שֶׁהוּא צָרִיךְ לְהוֹסִיף חֲמִישִׁית מִהַשְׁוִי שֶׁל הַבֵּית, כִּפִּי שֶׁנִּקְבַּע בַּהֲעֲרַכְתָּ הַכֹּהֵן, וְהָיָה לוֹ וְאִזּוֹ הַבֵּית יִהְיֶה שְׁלוֹ: (טז) וְאִם מְשֻׁדָּה אֶחָתוֹ יִקְדִּישׁ אִישׁ לִיקְזָק אִם אָדָם יִקְדִּישׁ לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ אֶת הַשְּׁדָה שֶׁקִּיבֵל לְנַחֲלָה,¹⁵⁵⁵ וְהָיָה עָרְכָּךְ לִפְנֵי זֶרְעוֹ הַשְׁוִי שֶׁל הַשְּׁדָה נִקְבַּע לִפְנֵי גוֹדְלוֹ, לִפְנֵי הַשְּׁטַח שֶׁנִּתֵּן לְזֶרְעוֹ עָלָיו,¹⁵⁵⁶ זֶרַע חֲמֹר שְׁעָרִים כָּל שְׁטַח שֶׁנִּתֵּן לְזֶרְעוֹ בּוֹ כּוֹר שֶׁל שְׁעוּרִים (כּוֹר הִיא מִידַת מִדֵּידָה כְּמוֹ שֶׁבִּימֵינוּ מוֹדִידִים בְּקִילּוֹגְרָמִים),¹⁵⁵⁷ בְּחֲמִשִּׁים שְׁקָל כֶּסֶף (שְׁטַח שֶׁנִּתֵּן לְזֶרְעוֹ בּוֹ בֵּית כּוֹר שְׁעוּרִים) שׁוּוֹה לְחֲמִישִׁים שְׁקָלִי כֶסֶף. אֲמֵנָּה, כֹּאן מְדוּבָר בַּשְּׁדָה הַנִּמְכֶּרֶת לְאַרְבַּעִים וְתִשְׁעִים

¹⁵⁴⁶ למשמעות.

¹⁵⁴⁷ רש"י.

¹⁵⁴⁸ רש"י.

¹⁵⁴⁹ אונקלוס.

¹⁵⁵⁰ אונקלוס.

¹⁵⁵¹ רש"י.

¹⁵⁵² אונקלוס.

¹⁵⁵³ רש"י + רשב"ם.

¹⁵⁵⁴ רש"י.

¹⁵⁵⁵ אונקלוס.

¹⁵⁵⁶ רש"י.

¹⁵⁵⁷ רש"י.

שנה, וכגון שהקדיש את השדה בשנה הראשונה ליובל, אך אם ההקדש היה באמצע שנות היובל, שווי השדה משתנה לפי חשבון זה, כפי שנראה בפסוקים הבאים¹⁵⁵⁸: (יז) **אם משנת היבל יקדיש שדהו אם האדם הקדיש את שדהו מיד לאחר שנת היובל, כך שיש עוד ארבעים ותשע שנה עד היובל הבא,**¹⁵⁵⁹ **בְּעֶרְכָּךְ יָקוּם הרי ששווי השדה הוא כפי שאמרנו, חמישים שקלים**¹⁵⁶⁰: (יח) **וְאם אחר היבל יקדיש שדהו אם האדם הקדיש את שדהו לאחר שעברו כמה שנים משנת היובל,**¹⁵⁶¹ **וְחָשַׁב לוֹ הַכֹּהֵן אֵת הַכֶּסֶף עַל פִּי הַשָּׁנִים הַנּוֹתֶרֶת עַד שְׁנַת הַיָּבֵל** הכהן יחשב את שוויה של השדה על פי השנים שנשארו עד לשנת היובל. באם ישנן ארבעים ותשע שנים מלאות עד לשנת היובל, שווי השדה הוא חמישים שקלים. יוצא שכל שנה שווה לשקל ועוד אחד חלקי ארבעים ותשעה משקל. על כל שנה שעברה מהיובל ועד להקדשת השדה, מוריד הכהן שקל ואחד חלקי ארבעים ושמונה משקל (אחד חלקי ארבעים ושמונה של שקל נקרא פונדיון) ואילו את הפונדיון הנוסף נותנים למי שפורט את הכספים,¹⁵⁶² **וְנָגַרַע מֵעֶרְכָּךְ** הכהן מוריד על כל שנה שעברה משנת היובל, שקל ופונדיון¹⁵⁶³: (יט) **וְאם גָּאֵל יִגְאֹל אֶת הַשָּׂדֶה הַמִּקְדִּישׁ אֹתוֹ** אם האדם שהקדיש את השדה, הוא גם מי שפודה את השדה, **וְיָסַף חֲמִישִׁית כֶּסֶף עֶרְכָּךְ עָלָיו** המקדיש שהוא עכשיו פודה את השדה צריך להוסיף עוד חמישית על שווי השדה. על כל שנה צריך הבעלים לשלם כשישים ואחד (61) פונדיונים על כל שטח זריעת כור, **וְקָם לוֹ וְאִזּוּ הַשָּׂדֶה יִהְיֶה שְׁלוֹ: (כ) וְאם לֹא יִגְאֹל אֶת הַשָּׂדֶה** אם המקדיש את השדה לא יפדה את השדה, **וְאם מָכַר אֶת הַשָּׂדֶה לְאִישׁ אֲחֵר וּבִינְתָיִים מָכַר הַגּוֹזֵר אֶת הַשָּׂדֶה לָאָדָם אחר,**¹⁵⁶⁴ **לֹא יִגְאֹל עוֹד** אין המקדיש יכול לפדות יותר את שדהו¹⁵⁶⁵: (כא) **וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצִאתוֹ בַּיָּבֵל קֹדֶשׁ לִיקְנוֹן בְּשָׂדֶה הַחֶרֶם** כאשר תגיע שנת היובל, והשדה ייצא מידי מי שקנה את השדה ליד הגוזר, השדה יהיה קודש לה' כשדה החרם, דהיינו, שהשדה יעבור לידי הכהנים, כמו שכל דבר שהוא חרם ניתן לכהנים. השדה מתחלק בין הכהנים של אותו משמר שיום הכיפורים של היובל חל במשמרת שלהם,¹⁵⁶⁶ **לַכֹּהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ** שדה הנחלה ינתן לכהנים¹⁵⁶⁷: (כב) **וְאם אֶת שָׂדֶה מִקְנָתוֹ אֲשֶׁר לֹא מִשָּׂדֶה אֲחֻזָּתוֹ יִקְדִּישׁ לִיקְנוֹן** אם אדם יקדיש לה' שדה שאינו מהנחלה שלו, אלא הוא שדה שקנה ממישהו אחר, וממילא שדה זה מיועד לחזור לבעליו ביובל¹⁵⁶⁸: (כג) **וְחָשַׁב לוֹ הַכֹּהֵן אֵת מִכְסֵּת הָעֶרְכָּךְ עַד שְׁנַת הַיָּבֵל** (אם המקדיש רוצה לפדות את השדה) הכהן יחשב למקדיש את שווי השדה, לפי השנים שנשארו עד שנת היובל, ואין הוא צריך להוסיף חמישית,¹⁵⁶⁹ **וְנָתַן אֶת הָעֶרְכָּךְ בַּיּוֹם הַהוּא קֹדֶשׁ לִיקְנוֹן** המקדיש ייתן את הכסף כהקדש לה', והשדה יחזור אליו¹⁵⁷⁰: (כד) **בְּשְׁנַת הַיּוֹבֵל יָשׁוּב הַשָּׂדֶה לְאִשֶּׁר קָנָהוּ מֵאִתּוֹ לְאִשֶּׁר לוֹ אֲחֻזָּת הָאָרֶץ** בשנת היובל יחזור השדה למי שהשדה הוא נחלתו ושמכר את השדה לקונה, דהיינו: למוכר

1558 רש"י.

1559 רש"י.

1560 רש"י.

1561 רש"י.

1562 רש"י.

1563 רש"י.

1564 רש"י.

1565 רש"י.

1566 רש"י.

1567 אונקלוס.

1568 רש"י.

1569 דעת מקרא + רש"י.

1570 דעת מקרא.

הראשון¹⁵⁷¹: (כה) וְכָל עֶרְכָּךְ יִהְיֶה בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ כֹּל הָעֲרִכִּים הַרְשׁוּמִים בַּפֶּרֶשָׁה, יוֹעֲרֻכוּ לִפְנֵי מִטְבַּע שֶׁנִּקְרָא "שֶׁקֶל קֹדֶשׁ", ¹⁵⁷² עֲשָׂרִים גֶּרָה יִהְיֶה הַשֶּׁקֶל כֹּל שֶׁקֶל קֹדֶשׁ שׁוּוֹה לְעֶשְׂרִים מִטְבַּעוֹת הַנִּקְרָאוֹת "גֶּרָה"¹⁵⁷³: (כו) אֵךְ בְּכוֹר אֲשֶׁר יִבְכֹּר לִיקְנוֹק בְּבִהְמָה אוֹלָם, בְּכוֹר בַּהֲמָה שְׁנוּדַע שֶׁהוּא כֹּבֵר קְדוּשָׁה לֵה, ¹⁵⁷⁴ לֹא יִקְדִּישׁ אִישׁ אֹתוֹ אֲסוּר לְהַקְדִּישׁ אוֹתוֹ לִשְׁם קֶרֶבֶן אַחֵר, ¹⁵⁷⁵ אִם שׁוֹר אִם שֶׂה אִם מְדוּבָר בְּכוֹר שׁוֹר אוֹ שֶׂה, שֶׁהֵם בַּהֲמוֹת טַהוּרוֹת הַמוֹקְרָבוֹת לִפְנֵי ה', ¹⁵⁷⁶ לִיקְנוֹק הוּא יֵשׁ לְהַקְרִיבָם לִשְׁם ה', בְּתוֹר קֶרֶבֶן שֶׁנִּקְרָא "בְּכוֹר". (בבבִּהְמוֹת טַמְאוֹת, דִּין בְּכוֹר נוֹהֵג רַק בַּחֲמוּרִים, וְהַדִּין הוּא שְׁנוּתָנִים לִכְהֵן טֹלָה בַּמִּקְוֶה בְּכוֹר הַחֲמוּר): (כז) וְאִם בְּבִהְמָה הַטְּמֵאָה אִם אָדָם הַקְדִּישׁ לְבִדֵּק הַבֵּית בַּהֲמָה טַמְאָה מִמֶּשׁ, כְּגוֹן כֶּלֶב, ¹⁵⁷⁷ וּפְדָה בְּעֶרְכָּךְ וַיִּסֹּף חֲמִשָּׁתוֹ עָלָיו אִם הַמִּקְדִּישׁ רוּצָה לִפְדוֹת אֶת הַבְּהֵמָה, עָלָיו לְשַׁלֵּם אֶת שְׁוֵי הַבְּהֵמָה כִּפִּי שֶׁקֶבַע הַכֹּהֵן, וְלַהּוֹסִיף חֲמִישִׁית, וְאִם לֹא יִגְאָל אִם הַבְּהֵמָה לֹא תִפְדָּה עַל יְדֵי מִי שֶׁהַקְדִּישׁ אוֹתָהּ, ¹⁵⁷⁸ וְנִמְכַּר בְּעֶרְכָּךְ הַבְּהֵמָה תִּימְכַר לְמִישֶׁהוּ אַחֵר לִפְנֵי הַשְׁוֵי שֶׁקֶבַע הַכֹּהֵן שֶׁהַבְּהֵמָה שׁוּוֹה¹⁵⁷⁹: (כח) אֵךְ כָּל חֶרֶם אֲשֶׁר יִחְרַם אִישׁ לִיקְנוֹק מִכָּל אֲשֶׁר לוֹ מֵאָדָם וּבִהְמָה וּמִשְׂדֵּה אֲחֻזָּתוֹ כֹּל דָּבָר שֶׁאָדָם יִקְדִּישׁ לֵה' כְּחֶרֶם: אִם הַחֲרָם עֲבָדָיו וּשְׁפָחוֹתָיו, אוֹ שֶׁהַחֲרָם לֵה' אֶת בַּהֲמָתוֹ, אוֹ שֶׁהַחֲרָם לֵה' אֶת שְׁדָהוֹ, ¹⁵⁸⁰ לֹא יִמְכַּר אִין מוֹכְרִים אֶת הַחֲרָמִים לְאָדָם אַחֵר, וְלֹא יִגְאָל וְאִין פּוֹדִים דָּבָר שֶׁהַחֲרָמוֹ, לֹא הַבְּעָלִים וְלֹא אַחֲרִים, כָּל חֶרֶם קֹדֶשׁ קְדָשִׁים הוּא לִיקְנוֹק כֹּל חֶרֶם הוּא קְדוּשָׁה לֵה', וְנִיתֵן לְכַהֲנִים. הַתּוֹרָה קֹרְאָה לְחֶרֶם קֹדֶשׁ קְדָשִׁים כְּדִי לומר לָנוּ, שֶׁגַּם אִם מִישֶׁהוּ מַחֲרִים בַּהֲמָה שֶׁהִיא מִיּוֹעֲדַת לְקֶרֶבֶן, כְּגוֹן שֶׁהַחֲרָם בַּהֲמָה הַמִּיּוֹעֲדַת לְהַקְרִיבָהּ קֶרֶבֶן עוֹלָה, הִרִי שֶׁהַחֲרָם חָל, וְאִמְנֵם הַבְּהֵמָה מוֹקְרֶבֶת לֵה', אֵךְ הַמַּחֲרִים צָרִיךְ לְשַׁלֵּם לְכַהֵן אֶת שְׁוֵי הַבְּהֵמָה שֶׁהוֹקְרָבָהּ לְקֶרֶבֶן¹⁵⁸¹: (כט) כָּל חֶרֶם אֲשֶׁר יִחְרַם מִן הָאָדָם לֹא יִפְדָּה כֹּל אָדָם שִׁיּוּצָא לְהִיהָרֵג וְאָדָם אַחֵר אָמַר "עֲרֻכּוּ (שֶׁל הָאָדָם הַמוֹמֵת) עֲלֵי", אִין הַמַּעֲרִיךְ מִשְׁלֵם דָּבָר, ¹⁵⁸² מוֹת יוֹמָת כִּיּוֹן שֶׁאָדָם זֶה יוּצָא לְהִיהָרֵג, וְלֹכֵן אִין לוֹ עֶרֶךְ¹⁵⁸³: (ל) וְכָל מַעֲשֵׂר הָאָרֶץ כֹּל מַעֲשֵׂר שְׁנֵי הַחֹל מִהַתּוֹרָה עַל הַגִּידוּלִים הַבָּאִים: ¹⁵⁸⁴

(1) מִזְרַע הָאָרֶץ מִהַתְּבוּאָה, מִהַדָּגָן, ¹⁵⁸⁵ (2 + 3) מִפְּרֵי הָעֵץ מִפִּירוֹת הַגֶּפֶן וְהַזֵּיתִים, ¹⁵⁸⁶ לִיקְנוֹק הוּא פִירוֹת

¹⁵⁷¹ רש"י בפס' כב'.

¹⁵⁷² רש"י.

¹⁵⁷³ רש"י.

¹⁵⁷⁴ א"ע.

¹⁵⁷⁵ רש"י.

¹⁵⁷⁶ אונקלוס.

¹⁵⁷⁷ רש"י. א"ע ורמב"ן: מדובר בבכור בהמה טמאה שאדם הקדיש לשם ה', ואז, כדי לפדות אותו, צריך לשלם קרן וחומש, ואם מדובר בבכור חמור, אזי צריך לשלם קרן וחומש ושה.

¹⁵⁷⁸ רש"י.

¹⁵⁷⁹ רש"י.

¹⁵⁸⁰ רש"י.

¹⁵⁸¹ רש"י וזהו לפי הדין של מי שסובר שסתם חרמים לכהנים. אמנם יש הסוברים שסתם חרמים לשמיים, ולפי"ז יש לפרש את הפסוק שהחרם הוא קודש לה', אך שם קשה פס' כא שהתורה שם דיברה בסתם חרם ובכ"ז הוא לכהן.

¹⁵⁸² רש"י.

¹⁵⁸³ רש"י. רמב"ן: הכוונה היא שכאשר אדם מחרים דבר שלו, אזי החרם שייך לכהנים או לה', אך כאשר אדם מקדיש דבר שאינו שלו, לדוגמא: כאשר בני ישראל נלחמים על עיר ונודרים לה' לעשות את העיר לחרם, הרי שכל מי שנמצא בעיר יומת.

¹⁵⁸⁴ רש"י.

¹⁵⁸⁵ רש"י.

¹⁵⁸⁶ רש"י.

אלו שייכים לה', והוא ציווה שיאכלו בירושלים,¹⁵⁸⁷ קֹדֶשׁ לִיקוֹן פירות אלו קדושים לשם ה', ולכן יש לאוכלם בירושלים: (לא) וְאִם גָּאֵל יִגְאֹל אִישׁ מִמַּעֲשָׂרוֹ אם אדם רוצה לפדות את פירות המעשר השני שלו. אדם זה רוצה לאכול את פירות המעשר השני שלו בכל מקום (ולא להעלותם לירושלים) ולפיכך הוא פודה אותם על מטבע כסף, את הכסף הוא מעלה לירושלים ואוכל שם פירות או בשר, ואת הפירות שפדה יכול לאכול בכל מקום,¹⁵⁸⁸ חֲמִשִּׁיתוֹ יִסֵּף עָלָיו הפודה את פירותיו צריך להוסיף חמישית על שווי הפירות בשעת הפדיון.¹⁵⁸⁹ (לב) וְכָל מַעֲשֵׂר בָקָר וְצֹאֵן כֶּךָּ מפרישים מעשר מהבקר ומהצאן (מעשר זה נקרא מעשר בהמה), כֹּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר תַּחַת הַשֶּׁבֶט בשעת הפרשת מעשר בהמה, הבהמות יוצאות מהפתח אחת אחרי השנייה, בה בשעה שהרועה מחזיק בידו שבט, שהוא מקל צבוע בצבע אדום, כדי לסמן בה את הבהמה שיוצאת עשירית מהפתח,¹⁵⁹⁰ הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה קֹדֶשׁ לִיקוֹן הבהמה העשירית העוברת לפני הרועה, תהיה קדושה לשם ה', מעלים אותה לירושלים ומקריבים אותה כקרבן, והבעלים אוכלים את הבהמה בירושלים.¹⁵⁹¹ (לג) לֹא יִבָּקֵר אֲסוּר לְרֹעֵה לְבָרֹר,¹⁵⁹² בֵּין טוֹב לְרָע בין בהמה טובה ויפה לבין בהמה כחושה, ואפילו בין בהמה בריאה לבהמה בעלת מום, אלא הבהמה העשירית שיוצאת היא המשמשת כמעשר בהמה,¹⁵⁹³ וְלֹא יִמְרְנוּ וכן אסור להחליף את הבהמה שיצאה עשירית והתקדשה למעשר בהמה, בבהמה אחרת, וְאִם הָמָר יִמְרְנוּ אם הרועה יחליף את הבהמה שיצאה עשירית בבהמה אחרת, וְהָיָה הוּא וְתַמּוּרְתּוֹ יִהְיֶה קֹדֶשׁ שתי הבהמות יהיו קדושות, גם הבהמה שיצאה עשירית, וגם הבהמה ששימשה להחלפה, לֹא יִגְאֹל אֲסוּר לפדות בהמה שיצאה עשירית והתקדשה למעשר בהמה, אלא אם כן נפל בה מום.¹⁵⁹⁴ (לד) אֱלֹהֵי הַמִּצְוֹת אֲשֶׁר צִוָּה יִקְוֶה אֶת מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהָר סִינַי אלה הם המצוות שה' ציווה את משה לומר לבני ישראל בהר סיני:

1587 רש"י.
1588 רש"י.
1589 אונקלוס.
1590 רש"י.
1591 רש"י ורמב"ם הלכות בכורות.
1592 רש"י.
1593 רש"י.
1594 רמב"ם הלכות בכורות.